

जयतु श्रीस्वामिनारायणः ॥

सद्गुरु श्रीगोपालानंद स्वामीनी वातो

प्रसिद्ध कर्ता
जेराम रामजी

22907

1000

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ

ΠΕΡΙΧΕΙΡΕΤΑ

श्री स्वामिनागयणो विजयन्तराम

परमभागवत, परमहंसवर्य

सद्गुरुश्री गोपालानंद स्वामी

ध. धु. आचार्यश्री रघुवीरजि महाराज

सद्गुरुश्री शुकानंद स्वामीनी वानो.

अक्षरनिवासी सनातन ध. धु. आचार्यश्री १०८

श्री वासुदेवप्रसादजि महाराज तथा ध. धु.

आचार्यश्री १०८ श्री देवेन्द्रप्रसादजि

महाराजनी आज्ञाथी

छपावी प्रसिद्ध करनार

सत्संगसेवक मीस्त्री जेराम रामजी

कुंभारीया (कच्छ)

प्रत

१५००

किंमत रु. १-०-०

सत्संग हितार्थे
[सर्व हक्क प्रसिद्धकर्ताए स्वाधिन राख्या छे.]

श्री सूर्यप्रकाश प्रिन्टींग प्रेसमां मणिलाल कल्याणदास
पट्टेले छाप्युं, पानकोर नाका-अमदावाद

अर्पण पत्रिका

जेमण उच्च कोटीना सद्गुणार्थी उत्तम प्रतिना
सद्गतनथी आदर्यसंप्रदायने गिलवी नथोन
रंग चडाव्यो छ जेयोश्रीण अखिल भारतिय सना
तन वर्णाश्रम संघना सप्तभाधिवेशनमां अपूर्व यश
मेळव्यो छे

स १९९५

चरणसेवक.

कुमारिया कच्छ

श्री स्वामिनारायणो विजयतेतराम् ॥

विज्ञप्ति :-

यो दिव्ये सततं निजाक्षरपदे मुक्तब्रजैः पूजितो
दिव्यैश्चंदनपुष्पहारवसनैर्ध्यातो निजे हृत्कजे ॥
नैकांडाधिपतिः स्वयं करुणया धर्माख्ये संस्थितो
काश्यप्यां व्यतनोद् दृष्टं स्वमहसा तं नौमि धर्मात्मजं ॥

अर्थः—जे श्रीहरि पोताना दिव्य अक्षरधाममां
अनंत अक्षर मुक्तोए दिव्यचंदन पुष्पना हारो अने
वस्त्रोथी पूजायेला छे तथा ते मुक्तोए पोताना हृदय
कमलमां चितवन करायेला छे तथा जे अनंतकोटी
ब्रह्मांडना अधिपति छे तेज श्रीहरिये पोते अतिकृपा
करी धर्मदेवना भुवनमां प्रकट थइ पृथ्वीमां सर्वत्र
एकांतिक धर्म प्रवर्ताव्यो एवा धर्मपुत्र श्रीहरिने हुं
नमस्कार करुं छुं.

अक्षरातिष्ठ पूर्ण पुरुषोत्तम भगवान् जेते अंत-
र्यामीपणे सर्वे जीव प्राणीमात्रने विषे रहीने कर्म फळ
आपे छे जे पोताना अक्षरधामने विषे अनंत कोटी
मुक्तोए सेव्या थका सदाय दिव्य साकार स्वरूपे
विराजमान छे जेनो महिमा अनंत अपार छे अने काल,
माया, पुरुषने अक्षरना नियंता छे अने ते सर्वे अव-

તારોના કારણ છે તેજ ભગવાન આપણા ઉપાસ્ય ઇષ્ટ દેવ છે જેમણે આ પૃથ્વીને વિષે સ્વયં અવતારીપણે ધર્મદેવને ભક્તિમાતા થકી મનુષ્યરુપે આ ભરતસ્વંદમાં પ્રકટ થઈ સ્વધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને માહાત્મ્ય જ્ઞાને યુક્ત પોતોની એકાંતિક પરાભક્તિ પ્રવર્તાવી છે તથા પોતાના આશ્રિત જનોના હૃદયમાં અનાદીકાલનો અજ્ઞાનરુપ અંધકારનો જ્ઞાનરુપી સુદર્શન ચક્રથી નાશ કર્યો છે એવા શ્રીસહજાનંદસ્વામી આપણા સર્વ મંગલને વિસ્તારો.

શ્રીમદ્ ઉદ્ભવ સંપ્રદાયમાં શ્રીજીમહારાજ પૂર્ણ પુરુષોત્તમ ભગવાનનો અવતાર આ આર્થ ભૂમિમાં થયો ત્યારે તેમના સાથે અનંત અક્ષર મુક્તોને સાથે લાવેલ તથા પોતાના મૂળ અક્ષરધામ સ્વરુપ સદ્ગુરુ શ્રી ગોપાલાનંદ સ્વામીને પણ લાવેલ તે વાર્તા સત્સંગમાં સુપસિદ્ધ છે અને જેમ શ્રીજીમહારાજે અનંત પરચા તથા ચમત્કાર અને ऐश्वर्य વાપરી સુમુખ વિષયીને પામર જીવોને સમાધી દ્વારા અને સહેજ દર્શન આપીને શરણે લીધા તેમજ સદ્ગુરુ શ્રીગોપાલાનંદસ્વામીએ પણ શ્રીહરિજીના અનુગ્રહ કૃપાથી સત્સંગની વૃદ્ધિ થાવા માટે પરચા, ચમત્કાર, ऐश्वर्य વાપરી અનંત જીવોને મોક્ષ મારગે ચઢાવ્યા છે.

સદ્ગુરુ શ્રી ગોપાલાનંદસ્વામીની વાર્તાનું પુસ્તક
વાંચી મનન કરી વર્તવાથી શ્રીહરિજીને વિષે દૃઢ ઉપા-
સના થાય છે તેમાં શ્રીજીમહારાજને સર્વોપરિ કેમ
જાણવા ? અને બીજા અવતારોને તથા મુક્તોને કેવી
રીતે તથા કેવા જાણવા તેના કારણો દાખલા સાથે
બહુજ સારી રીતે સમજાવેલ છે તથા અક્ષર અને
પુરુષોત્તમનો સંબંધ જેવો શ્રીજીમહારાજે સ્વામીને સમ-
જાવેલ છે તેવોજ સ્વામીજી પણ વાતોના પ્રસંગમાં વચ્ચે
વચ્ચે બહુજ સુલાશાથી સમજાવેલ છે તથા કામ,
ક્રોધાદિકના વેગ કેમ સમાવવા ? ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણને
કેવી રીતે નિયમમાં કરવા ? સુખ દુઃખ વિગેરે દ્વંદ્વ કેમ
સહન કરવાં તથા વ્યવહારમાં સારે નરસે સમયે કેમ ભક્ત-
ની નિષ્ઠા દૃઢ રહે ત્યાગી તથા હરિભક્તોજ કેમ વર્તવું તથા
કેમ ઉપદેશ આપવો તથા કેવાનો ઉપદેશ ગ્રહણ કરવો
અને કેવાનો ઉપદેશ ગ્રહણ ન કરવો. અને અંતકાળે
શ્રીજીનીજ પ્રાપ્તિ કેમ થાય ? કેવા સદ્ગુરુ સેવવા
ને કેવા ન સેવવા, ઉપાસ્ય, ઉપાસક ને ધામની શુદ્ધી
કેવી રીતે સમજવી વિગેરે ઘણીજ જાણવા યોગ્ય
અને ભક્તજનોને ઉપયોગી બાબતો સ્વામીજીજી બહુજ
સારી રીતે કહેલી છે તેને ભક્ત જો આ વાતોનું
યથાર્થ શ્રવણ મનન અને નિદિધ્યાસ પૂર્વક અભ્યાસ

કરે તો તેને મોક્ષમાં કોઈ જાતનું વિઘ્ન ન થાય ને ઠેઠ શ્રીજીમહારાજની હજુરમાં નિવાસ થાય.

આ પુસ્તકમાં સ્વામીની વાતોનાં પ્રકરણ બે કરેલ છે તેમાં પહેલું પ્રકરણ સ્વામીજી કૃપા કરી વાતો કરેલ તથા સંતોષ પ્રશ્ન પૂછ્યાં અને તેના ઉત્તર કર્યા વિગેરે પોતેજ લખાવી સદ્ગુરુ શુકાનંદ સ્વામી પાસે શોધાવીને પોતાની પાસે રાखेल તે છે તથા પ્રકરણ બીજું સ્વામીજી વાતો કરેલ તે તથા બીજા સંતો તથા સત્સંગીજી પ્રશ્ન પૂછ્યાં તેના ઉત્તર કર્યા તે સદ્ગુરુ શ્યામ-લીલા ચૈતન્યાનંદસ્વામીજી વાતો સાંભળેલ તે પોતાની સ્મૃતિને માટે લખી રાखेल તે છે.

સ્વામીશ્રીની વાતોમાં કોઈ નાના મોટા અવતારોનું તથા પૂર્વે થઈ ગયેલા કોઈ મુક્તોનું સંદર્ભ થાતું નથી તથા શાસ્ત્રોની મર્યાદાથી ગંભીર અને સર્વને પ્રિય લાગે અને સ્હેજમાં સમજાઈ શકે તેવી રીતે ડુંચા રહસ્ય સાથે શ્રીજીમહારાજનો મહિમા સારી સંસ્કારી અને સાદી ભાષામાં સમજાવેલ છે જેમાં સઘળું વેદાંત રહસ્ય તથા આત્મા પરમાત્મા, માયા, બ્રહ્મ, અને ઈશ્વરનું વિવેચન ઘણીજ બારીકીથી સમજનારાને નિઃસંશય થાય તેવી છે.

स्वामीनी वातोपरथी तेमने श्रीजीमहाराजनो केवो अपूर्व महिमा तथा श्रीजी विषे निष्ठा, भाव, स्नेह छे ते जणाइ आवे छे. कारण के स्वामीश्रीए वातोमां सर्वत्र श्रीजीनुं नाम लेवुं होय त्यां “श्रीहरिजी महा-राज” एवो मोटो मान भर्यो शब्द वापरेल छे तेथीज चोक्स जणाइ आवे छे के स्वामीश्रीनेश्रीजीने विषे अगाध महिमा छे प्रसंगोपात आ वातोमां स्वामीश्रीए वातोना प्रसंगना स्वरूपनुं यथार्थ ज्ञान थवा माटे स्थळे स्थळे सारां द्रष्टांतो आपेलां छे.

आ स्वामीनी वातोनुं पुस्तक प्रथमावृत्ति हस्त लेखीत प्रतो उपरथी शा. वलभजी कुबेरदासे सं. १९६० नी सालमां छपावी बहार पाडी हती परंतु समयानुसार ते प्रतो पुरी थइ जबाना कारणे बीजी आवृत्ति छपाववामां में आशा करेल अने ते काम कोइ सारा संतमारफते कराववा धार्यु परंतु जमाना प्रमाणे सर्व कोइ ने कांइक ने कांइ नवो फेरफार अने सुधारा बधारा करवा अने जुना मुळ सद्गुरुना वाक्यो (शब्दो)मां नवो फेरफार अने नवी भाषा लखवानुं करे खरा ? तेम समजी आ काम में भुजना संतोनी इच्छा प्रमाणे करवानुं राख्युं. अने शा. वलभजी कुबेरदासनी वातोना पुस्तक साथे तपासवा माटे अमदावाद

માંથી સ. સ્વામીશ્રી નિર્ગુણદાસજીના શિષ્ય સ. સ્વામીશ્રી ભક્તિપ્રસાદજીના શિષ્ય સંત મુક્તેશ્વરદાસ-જીના શિષ્ય પુરાણી નારાયણદાસજી પાસેથી હસ્ત લેખીત પ્રત મલી તથા બીજી પ્રત અમદાવાદના સદ્-ગુરુ સ્વામી માધવજીદાસજીના શિષ્ય સ્વામી ગોવિંદ-પ્રીયદાસજી પાસેથી મેળવી અને છેવટે તપાસ કરતાં શ્રુજ મંદિરમાં સદ્ગુરુ સ્વામી શ્રી નિર્ગુણદાસજીની સ્વાસ પોતાને વાંચવાની પ્રત હસ્તલેખીત મલી આવી ઇટલે તે ઉપરજ સ્વરો આધાર રાખીનેજ છપાવેલ છે અમને જુનાગઢની પ્રત મલી હતી પણ ઉપર જણાવેલ ત્રણ પ્રતો સાથે મળતી નહિ આવવાના કારણે તે પ્રતનો આધાર ન રાખતાં ઉપરોક્ત ત્રણ પ્રતો પ્રમાણેજ છપાવી છે.

આ પુસ્તકમાં કોઈને એમ જણાશે કે સ્વામીની મહત્તા વધારી છે અને બીજાની ઘટાડી છે પરંતુ આ વાબદમાં મેં કાંઈ નવો ફેરફાર કર્યો નથી જે કાંઈ પ્રથમની પ્રતો તથા શા. વલ્લભજી માઈએ છપાવેલ પુસ્તક પ્રમાણેજ કાંઈ ઓછું અડકું કર્યો વગરજ છપાવ્યું છે જેમ મેં કોઈ વાતો નવી લખી નથી તેમજ જુની વા-તોનો અભાવ પણ કર્યો નથી જે લાંબા વસ્તુથી સત્સંગમાં સંતો તથા સત્સંગીઓ વાંચતાજ આવ્યા છે

અને જે જુનું જે સ્વરૂં છે તેજ છે છતાં કોઈને ન રુચે તેમ જણાય તો ક્ષમા આપશો વલ્લી આ વાવદ શુરુ-આત્માંજ મારા જાણવામાં આવતાંજ ડ્યારે સં. ૧૯૯૨ ની સાલમાં સનાતન ધર્મધુરંધર આચાર્યજી શ્રી ૧૦૮ શ્રી વાસુદેવ પ્રસાદજી મહારાજ પાસે આ પુસ્તક છપાવવાની આજ્ઞા લેવા સમયે તેમના રુચરુ નિવેદન કરી પૂછેલ ત્યારે તેમણે પણ પુસ્તક છપાવવામાં નવું કાંઈ કરવું નહિ તેમજ જુનું હોય તેમાં ફેરફાર કરવો નહિ જેમનું તેમજ રહેવા દેવું આ પ્રમાણે આજ્ઞા આપતાં જેમનું તેમજ રહેવા દીધું છે.

આ પુસ્તક છપાવવા માટે મારો લાંબા વસ્તથથી વિચાર હતો અને તે કામ મેં જુનાગઢના શાસ્ત્રી શ્રી બાલકૃષ્ણાનંદજીને જામનગરના સત્સંગી શિરોમણી ભાઈ દલપતરામ મારફત સોંપેલ મને તે કામ શુરુ પણ થયું હતું. પરંતુ તેમણે જુનાગઢની પ્રત પ્રમાણે છપાવવા ઇચ્છા દર્શાવતાં મેં આ કામ મારા હાથથીજ પુરું કરી છપાવવા રાખ્યું દરમ્યાન અને કેટલીક પ્રવૃત્તિના કારણે સમય નહિ મળવાથી છપાવતાં લાંબો વસ્ત થઈ ગયો જેથી સત્સંગ સમક્ષ મુકતાં વિલંબ થયો છે.

આ પુસ્તક મેં વ્યાપાર માટે કે યશ કીર્તિ માટે છપાવ્યું નથી કેવલ શ્રીજીમહારાજ તથા સદ્ગુરુ ગોપાલાનંદ સ્વામીજી સમજાવેલા રહસ્ય સિદ્ધાંતમાં તથા ઉપાસનામાં અને મહિમામાં ચાલતા જમાનાને છડીને ફેરફાર થતો હોય તે નહિ થાય તે માટે આજ સત્સંગમાં બંને દેશના સાધુઓનાં પ્રત્યેક મંડળે બ્રહેમ પુસ્તક મફત આપવું અને તે વાર્તાને સંતો સમજીને તે પ્રમાણે વર્તીને તથા બીજાઓને સત્સંગમાં વર્તાવીને સૌ સત્સંગીઓને લાભ આપે તેટલા માટે જ નિઃસ્વાર્થ-પણે મને પોતાને કૃતાર્થ થાવા અને શ્રીજીમહારાજ તથા તેમના સંતોની પ્રસન્નતા માટે આ પ્રવૃત્તિ કરી છે વલી આ પુસ્તકની થોડી વધારે પ્રતો છપાવેલ છે તે કોઈ સત્સંગી ભાઈઓને જોઈશે તો પડતર કિંમતે મલશે તેમાં કાંઈ કમાણી કરવા કે મારી મોટપ વધારવા માટે નથી કેવલ સત્સંગના ઉપયાગ માટે જ આ મારું કર્તવ્ય છે.

આપણા સંપ્રદાયમાં હાલ થોડો સમય થયાં કેટલાક પુસ્તકોમાં શ્રીજીમહારાજ તથા આચાર્યો તથા સંતોના તથા સત્સંગીઓના ફોટાઓ મુકવામાં આવે છે તે મેં અહીં રાખેલ નથી કારણ કે શ્રીજીમહારાજના ફોટામાં બાધ નથી પણ મૂર્તિની મર્યાદા જલ્લ-

बाय नहि तेथी तथा ते सिवायना फोटाओ पुस्तकमां होय तो सांख्ययोगी बाइओ तेनो उपयोग करी शके नहि कारण के जेम साधुओने स्त्रीओ मात्रनी छबी (चित्रामण) ने अढायज नहि तेमज सांख्य योगी बाइयोने पण पुरुष मात्रनी छबी (चित्रामण) ने अढायज नहि तेम समजी फोटाओ राख्या नथी. कारण के कोइना धर्मने बाध आवे तेम करवुं ते श्रीजीमहाराजना सिद्धांत विरुद्ध गणाय जेथी आ पुस्तक सर्व सत्संग जनताने उपयोगी थासे माटे सौ राजी रहेसो. हमेशां जमाना प्रमाणे भाषामां के बीजुं कांइ नवुं होय ते सौने रुचे ए स्वाभाविकज छे परंतु में सदगुरु स्वामी अक्षरजीवनदासजीना सिद्धांत प्रमाणे आजना कवी के संतो सत्संगमां प्रमाण होय छतां पण श्रीजीमहाराजना वखतना संतो जेवा के मुक्तानंद स्वामी, गोपालानंद स्वामी, नित्यानंदस्वामी, ब्रह्मानंदस्वामी, शुकानंदस्वामी, निष्कुलानंदस्वामी प्रेमानंदस्वामी अने देवानंद स्वामी विगेरेनां बनावेलां शास्त्रो तथा काव्योमां जेओ रहस्य, अभिप्राय, सिद्धांत अने प्रेम होय तेवो आवेज नहि तेम जाणी कांइ नवुं करवा इच्छा राखी नथी. चालता जमानामां केटलाके पोतानी तथा पोताना गुरुनी महत्ता बधारवा माटे असल जुना

શબ્દોમાં ફેરફાર કર્યા છે પરંતુ તેમ કરવાથી તેમની તથા તેમના ગુરુઓની મહત્તા વધી નથી સામી મહત્તા ઘટી જણાય છે ને વગોણું પળ થાય છે અસલ સદ્-ગુરુઓના સિદ્ધાંત જુદીજ પ્રકારના શાસ્ત્રોને મળતાજ હોય અને તેઓ ત્રિકાલ દર્શી જેવાજ હોય ને સર્વ વાતને હસ્તામલ દેખીને તથા જાણીને કરતા હોય અને આજના જે કરે તે કેટલુંક પોતાના ઢઠાપણનું હોય એટલે તે જુદુ જણાયા શિવાય રહેજ નહિ.

આ પુસ્તક છપાવવામાં મેં મારી ઇચ્છા પ્રમાણે કાંઈ કર્યું નથી પરંતુ યુજના સંતોના કહેવા પ્રમાણેજ જુના સિદ્ધાંતને અનુસારે કર્યું છે જેમના સિદ્ધાંત તથા વર્તન શ્રીજીમહારાજની આજ્ઞા પ્રમાણેજ છે તે વાત સત્સંગમાં બંધે દેશના જાણવા બહાર નથી. અને તેમાંના કેટલાક સંતો જેમણે શ્રીજીમહારાજના વચ્ચ-તના કેટલાક પરમ હંસોના દર્શન સમાગમ કરેલ છે તથા સદ્ગુરુ સ્વામી નિર્ગુણદાસજી અમદાવાદવાળા તથા સદ્ગુરુ સ્વામી રામચરણદાસજી ગઢપુરવાળા તથા સદ્ગુરુ સ્વામી અક્ષરજીવનદાસજી યુજવાળા તથા વ્યાસ લક્ષ્મીરામભાઈ માંડવીવાળા તથા સદ્ગુરુ સ્વામી નિર્ગુણદાસજીના કૃપાપાત્ર શિષ્ય સદ્ગુરુ સ્વામી યોગેશ્વરદાસજી આદીનો સમાગમ સારી પેઠે

કરેલા હજી હયાત છે તેમના અનુગ્રહ કૃપાથી મેં તેમની આજ્ઞાનુસારે આ કામ કર્યું છે.

આ પુસ્તકમાં સદ્ગુરુ ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતોમાં કેટલીક વાતો આગલ પાછલ છપાયેલ છે. કારણ કે જે વાતોનું જ્યાં પ્રકરણ હોય તે વાતોનું તારણ કરી એકજ સ્થળે સાથે વાંચવાનું સાનુકુલ થવા માટે કર્યું છે પણ કોઈ વાતોમાં ફેરફાર થયો નથી.

આ પુસ્તકની સાથે સનાતન ધર્મધુરંધર આચાર્યજી મહારાજશ્રી ૧૦૮ શ્રી રઘુવીરજી મહારાજની વાતો જે શા. વલ્લભજી કુબેરદાસની છપાવેલ પુસ્તકમાં હોવાથી આંહી પણ છપાવેલ છે તેમની અસલ હસ્ત લેખીત પ્રત શ્રી વરતાલમાં તથા અમદાવાદમાં તપાસ કરતાં નહિ મળવાથી જેમની તેમજ રાચી છપાવી સર્વ સત્સંગ સમક્ષ મુકેલ છે વળી તેઓનાં જીવન ચરિત્ર પણ સંક્ષેપમાં મલી આવતાં પ્રસિદ્ધ કરેલ છે.

આ પુસ્તકને તૈયાર કરવા માટે નવું લખવામાં તથા બીજી ત્રણ પ્રતો તથા શા. વલ્લભજીભાઈના પુસ્તક સાથે મેળાવવા તથા ક્યાંક લખાણમાં અક્ષરો શુદ્ધા શુદ્ધ હોય તેને સુધરાવી લખાવવા માટે તથા તે લખેલું ફરીથી તપાસવા માટે શ્રુજના સંતો શાસ્ત્રીશ્રી ધર્મજી-વનદાસજી તથા શ્રી ભક્તિવલ્લભદાસજીઈ પરિશ્રમ

છડ સંપૂર્ણ સહાયતા આપી છે તથા તે પુસ્તકમાં શ્લોકો
 લખી તેના અર્થ લખી આપવામાં તથા ધર્મધુરંધર
 આચાર્યજી મહારાજશ્રી ૧૦૮ શ્રી રઘુવિરજી મહારાજ
 તથા સદ્ગુરુ સ્વામીશ્રી શુકાનંદ મુનીના જીવન ચરિત્ર
 મેઢ્ઢીને લખી આપવામાં શાસ્ત્રીશ્રી ધર્મજીવનદાસજીએ
 પરિશ્રમ વેઠી સંપૂર્ણ સહાયતા આપેલ છે જેના માટે
 તેમનો અત્યંત અંતઃકરણ પૂર્વક આભારી છું.

આ પુસ્તક અમદાવાદના સદ્ગુરુ પુરાણીશ્રી નંદ-
 કિશોરદાસજી તથા શાસ્ત્રીશ્રી યજ્ઞપુરુષદાસજીએ છપા-
 વવામાં તથા પ્રુફ શોધવામાં જે પરિશ્રમ લીધો છે
 તથા સહાયતા આપી આ કામ પુરું કરાવ્યું છે જેના
 માટે તેમનો અત્યંત અંતઃકરણ પૂર્વક આભારી છું.

આ પુસ્તક છપાવવામાં તથા સદ્ગુરુ શ્રીગોપા-
 લાનંદ સ્વામીનું જીવન ચરિત્ર તથા ધર્મધુરંધર આચા-
 ર્યજી મહારાજ શ્રી રઘુવિરજી મહારાજનું જીવનચરિત્ર
 તથા સદ્ગુરુશ્રી શુકાનંદસ્વામીનું જીવન ચરિત્રના લ-
 ટ્ઢાણમાં ભૂલચૂક થઈ હોય તો ક્ષિર નિર ન્યાયે જોડ
 સર્વે સંતો તથા સત્સંગી ભાઈયો ક્ષમા આપશો અને
 મારા પર રાજી થઈ શુભાર્ષિવાદ આપશો. ણજ વિનંતિ.

(કચ્છ)
 કુભારીઆ

}

લી. સત્સંગ સેવક
 જેરામ રામજિ.

श्री स्वामिनारायणो विजयतेतराम् ॥

अनादि मूळ अक्षर स्वरूप सदगुरु श्री
गोपाळानंद स्वामीनुं संक्षेपमां
जीवन चरित्र. (वृतांत)

योऽसावष्टांगयोगे जनसमसमयं पूर्वसंस्कारभूम्ना
सिद्धिं प्राप्तो भवान्धि प्रभवति मनुजो यस्य तर्तुं प्रसादात्॥
यश्चयन्तप्रसिद्धं भजति हि सहजानन्दपादारविन्दम्
गोपालानन्दनामा स जयतु सततं योगवर्याग्रगण्यः ॥

अर्थः—जन्म समयमांज पूर्वसंस्कारना प्रभावथी जेमणे
अष्टांगयोगमां संपूर्ण सिद्धिने मेळवी इती जेमनी
कृपाथी मनुष्य तत्काळ संसार सागर तरवामां
समर्थ थाय छे, अने वलि जे वेदादिक समग्र
शास्त्रोमां प्रसिद्ध भगवान् श्री सहजानंदस्वामीना
चरणकमलने निरंतर सेवी रहेला छे तेमज जे
सर्व अक्षर मुक्तोमां श्रेष्ठ छे. एवा आ श्रीगोपा-
लानंद स्वामी ते निरंतर जय पामो. ॥

श्री अक्षराधिपति श्री पूर्ण पुरुषोत्तम नारा-
यणनी इच्छाथी आ ब्रह्मांडनी अर्धी आवर-
दाने समये श्री बद्रिकाश्रममां श्री नरनारायण

ભગવાન તથા ધર્મ ભક્તિ અને મરિચ્યાદિક રુષિઓને દુર્વાસા ઋષિનો શાપ થયો, તે શાપને ધૂમા પુરુષને બ્રહ્માંડ સૃજવા વચ્ચે જે વર આપેલ હતો તે સત્ય કરવા માટે પોતે શ્રી પુરુષોત્તમ નારાયણે સ્વીકારી લીધો ને આ દુનિયાના મધ્ય ભાગમાં પરમ પવિત્ર આર્યભૂમિ તરીકે પ્રસિદ્ધ જંબુદ્વીપમાંના ભરતચંદમાં પોતે જે મહા ઘોર કલિયુગમાં અધર્મનો ઉચ્છેદ કરી એકાંતિક ધર્મ સ્થાપન કરવા ઇચ્છા કરી, અને પોતાની સાથે અક્ષર ધામના મુક્તોને સાથે ચાલવા ઇચ્છા જણાવ્યાથી તેઓ પણ સાથે પોત પોતાની અનુકુલતા પ્રમાણે આ ભારત ભૂમિમાં શ્રીહરિજીની સેવા માટે જુદેજુદે સ્થળે દ્વિજાતિમાં પ્રકટ થયા.

શ્રીહરિજીને જ્યારે આ ભારત ભૂમિમાં પધારવાનું થયું ત્યારે પોતાના સ્વાસ મંત્રી તરીકે મહામુક્તને પણ સાથેજ પ્રકટ થવા આજ્ઞા કરી તેથી તેઓશ્રી સેવક ધર્મનો સ્વીકાર કરી શ્રીહરિજીથી માત્ર બે માસ આગલ પ્રકટ થયા ને પાછલ પણ શ્રીહરિજીની આજ્ઞાનુસાર શ્રી ઉદ્ભવ સંપ્રદાયનું મંજુત વંશારણ સ્થાપવા તથા દૃઢ ઉપાસના ને મહિમા પ્રવર્તાવવા માટે શ્રીહરિજી અંતર-ધ્યાન થયા બાદ લગભગ બાવીશ વર્ષ વધારે (વિક્રમ સંવત ૧૯૦૮ પર્યંત) રહી દૃઢ સ્થિતિ કરાવી. એ મહા-

પુરુષ તે, મૂઠ્ઠા અક્ષર બ્રહ્મમૂર્તિ સદ્ગુરુ શ્રીગોપાલાનંદ સ્વામી હતા, એ મહામુક્તના ઉપદેશ વાક્યોના સંગ્રહરૂપ તેમની વાતોનું પુસ્તક એવું નામ આપેલું છે આ પુસ્તક વાંચનારને એ પુરુષ કોણ અને કેવા સમર્થ હશે ? એવી જીજ્ઞાસા સહેજે થાય તે પૂર્ણ કરવા માટેજ અહીં નેમનું સંક્ષેપમાં જીવન વૃત્તાંત સંપ્રદાયના ગ્રંથોને અનુસારે ને મારી મતિ પ્રમાણે લખ્યું છે તેમાં યોગ્યાયોગ્ય જણાય તો સારગૃહિ સંતો તથા સત્સંગી વંધુઓએ ક્ષમા આપવી.

ફરરથી પંદરેક કોશ દૂર આવેલા પાઠાટોચડા ગામમાં શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનના ભક્ત મોતીરામ નામના માધ્યંદિની શાસ્ત્રાના શુક્લ યજુર્વેદી ઔદીચ્ય સહસ્ર બ્રાહ્મણ રહેતા હતા તેમનું ગોત્ર વચ્છસ હતું અને વચ્છસ, ચ્યવન, આત્મવાન, ઔર્વ અને જમદગ્ની એ પાંચ પ્રવર હતાં તેમની અટક છટ્ટાપદિયા ઠાકર હતી તેમનાં ધર્મપત્ની કુશલબા નામે મહા સતી હતાં.

એવા પવિત્ર બ્રાહ્મણને વેર શ્રી અક્ષરાધિપતિ પુરુષોત્તમ નારાયણના પ્રતિનિધી મહામુક્તે વિક્રમ સંવત ૧૯૩૭ ના મહા સુદી ૮ સોમવારે મકર રાશીનાં સૂર્યોના શુભ મૂહુર્તે જન્મ ધારણ કર્યો તે સમયે

૧૬ → ❖ શ્રીગોપાલાનંદસ્વામીનું જીવન ચરિત્ર. ❖ ←

પૃથ્વીમાં સરવે મનુષ્યોને મોટો આનંદ ઉત્સવ થયો ને દેવતાઓ પણ આકાશમાં અતિ હર્ષ પામી દુદંભી વગાડ્યાં.

આ વખતે કૃતિકા નક્ષત્ર શુભ યોગ કૌલવકરણ અને મકર લગ્ન હતું તથા સૂર્ય અને બુધ મકર રાશીમાં હતા મંગલ અને ચંદ્ર મેષ રાશીમાં હતા, રાહુ મીથુન રાશીમાં, શની કર્ક રાશીમાં, ગુરુ તુલા રાશીમાં, અને કેતુ તથા શુક્ર ધન રાશીમાં હતા, આવા સંપૂર્ણ શુભ યોગમાં શ્રીહરિના સેવક મૂઠ અક્ષરબ્રહ્મ મૂર્તિનો પ્રાદુર્ભાવ થયો. પછી યોગ્ય સમયે પિતાણ લગ્ન સમયને અનુસારે ખુશાલ એવું નામ ધારણ કર્યું.

એ મહાપુરુષનું કુશ અને ગૌર શરિર, શાન્ત અને તેજસ્વી નેત્રો, અળીદાર સુંદર નાસિકા, ભવ્ય વિશાળ માલ, આજાન બાહુ અને હાથપગનાં ચિન્હો જોનારને કોઈ મહાયોગીનું ખાન કરાવે તેવાં હતાં અને નાની વયમાં તેમની લૌકીક ક્રીયામાં સૌને અલૌકિકપણું ખાસતું હતું.

બાલચંદ્રની પેઠે વૃદ્ધિ પામતા અને બાળ અવસ્થામાંથીજ બાળકોને બ્રહ્મ વિદ્યા શિક્ષવતા એવા પુત્રને પિતાણ આઠમે વર્ષે વેદવિધીથી યજ્ઞોપવિત આપીને

સુશાલભાઈને તે ગામથી પંદરેક કોસ દુર આવેલા નમોદ ગામે વિદ્યાભ્યાસ કરવા મોકલ્યા. ત્યાં રહીને પ્રતિભાવાળા તે પુરુષે અલ્પ સમયમાંજ વ્યાકરણ, ન્યાય, મીમાંસા, જ્યોતિષ, આદિક અંગોષ્ઠ સહિત વેદાદિક શાસ્ત્રોનું અધ્યયન કરી લઈ તેનું તત્ત્વસહિત સર્વે રહસ્ય જાણી લીધું પૂર્વના મહાયોગી હોવાથી બાલવયમાંજ અષ્ટાંગ યોગના અભ્યાસથી સિદ્ધ દશાને પામ્યા અને નિરંતર અક્ષરાતિત પૂર્ણ પુરુષોત્તમ ભગવાનના સ્વરૂપમાં પોતાની મનોવૃત્તિ રાખવા લાગ્યા.

સુશાલભાઈને નાની વયમાંજ ગામ બાઢાશિનોરના કાશીરામ તથા મુરલીધર નામે બે સત્સંગી પાસેથી શ્રી સ્વામિનારાયણ ભગવાન પ્રકટ થયાના સમાચાર મળ્યા હતા ત્યારથીજ પોતાના પૂર્વના સંબંધને લીધે શ્રીહરિજીનાં દર્શન માટે પોતાનું મન આતુર થયું હતું. તેવા સમયમાં નમોદ ગામમાં શ્રી સ્વામિનારાયણ ભગવાનના પરમહંસ સર્વેશ્વરાનંદનો મેળાપ થયો, ને તેમની વાતો સાંભળીને શ્રી સહજાનંદસ્વામી ઉપર પોતાનો પૂર્વનો અપૂર્વ પ્રેમ પ્રકટ થયો. તેથી તે પરમહંસ પાસેથી વર્તમાન ધરાવી શ્રીહરિજીના આશ્રિત થયા ને તેમની સાથે હાજી ગામે શ્રીહરિજીનાં દર્શન માટે ગયા ત્યાં શ્રીહરિજીનાં દર્શન થતાંજ જાણે પૂર્વના બંધે મિત્રો હોય

૧૮ →* શ્રોગોપાલ્લાનંદસ્વામીનું જીવન ચરિત્ર. *←

તેમ અરસપરસ હૃદય રેવચાયાં ને સુશાલભાઈનું મન શ્રી હરિની મૂર્તિને વિષે લીન થયું આ વચ્ચે શ્રીજીના પુછવાથી સુશાલભાઈએ જવાબ આપ્યો, તેનું સમર્થન કરતાં, શ્રીહરિએ અનુમોદનનાં વચનો કહેલાં તે નિષ્કુલાનંદ સ્વામીએ ભક્તચિંતામણી પ્રકરણ ૧૪૨માં કહેલ છે “ત્યારે બ્રાહ્મણ કહે મહારાજ, હું તો આવ્યો છું મળવા કાજ, ત્યારે નાથ કહે ઘણું સારું, એમાં ગમતું ઘણું છે અમારું” એમ કહી શ્રીજીમહારાજે તેમના પ્રતિ હાર્દિક પ્રેમ અને વિદ્યા પ્રતિ ભાવ પણ વતાવ્યો છે.

શ્રીજીમહારાજની આજ્ઞાથી સુશાલભાઈ પાછા ઘેર ગયા અને પોતે એકજ પુત્ર હોઈ પિતાના આગ્રહથી પોતાને ઇચ્છા નહીં હોવા છતાં પણ ગૃહસ્થાશ્રમ કર્યો છતાં પણ પોતાનું મન અચ્છંદ શ્રીહરિમાંજ આતુર રહેતું અને પોતે નિશાલ મળાવતા તે બાલકોને વિદ્યાની સાથે શ્રીહરિના સ્વરૂપનું જ્ઞાન પણ આપતા શ્રીહરિની કૃપાથી પોતાને સહેજેજ યોગની સ્ફુરણા થઈ હતી ને સંપૂર્ણ નિપુણતા મેળવી સિદ્ધ દશાને પામ્યા હતા તેથી બાલકોને પણ સમાધીનિષ્ઠ કર્યા હતા, એ પ્રમાણે બ્રહ્મ વિદ્યાનો પ્રચાર કરી રહ્યા હતા તેવામાં એક બ્રહ્મચારી મંત્ર વિદ્યાથી પોતાને સિદ્ધ મનાવી લોકોને ઠગવાના

कारणे ते गाममां आव्यो ते पोतानी पासे एक शाल-
ग्राम राखतो ते ज्यां पोते जमवा जाय त्यां ते शाल-
ग्रामने राखीने पोताने उतारे आवतो पछी रात्रीना
वखतमां पोते मंत्रना प्रयोगथी ते शालग्रामने पोताने
समीपे बोलावी लेतो, एम लोको बहु आश्चर्य पामी
ते ब्रह्मचारीने महा प्रतापी मानता तेथी ते बहु अभि-
मानी थइ गयो हतो. तेथी कोइने गणातो नहि. एक
समये खुशालभाइए तेना अभिमानने टाळवा माटे
पोताने घेर जमवा बोलाव्यो त्यां ते जमीने हमेशांनी
माफक शालग्रामने मुकीने पोताने उतारे गयो पछी
रात्रे शालग्रामने बोलाववा घणो जंत्र मंत्रथी प्रयोग
कर्यो पण खुशालभाइना दिव्य प्रभाव पासे तेनुं कांइ
सामर्थ्य चाल्युं नहि तेथी पोतानुं मान खंडन थयुं
जाणी शालग्रामने मुकी ते वहेलो उठी नासी गयो ए
प्रमाणे तेनो गर्व उतार्यो.

एक वखत खुशालभाइ श्रीजीमहाराजनुं ध्यान
करवा बेठा त्यारे तेमना शरिरमांथी घणुंक तेज
निकळ्युं ते केटलाक गाउ सुधी छवाइ गयुं अने तेमां
त्रण मोटा कडाका थया ते सांभळीने तथा तेज जोइने
लोको घणा भयभीत थया ने जरूर पृथ्वीपर उतपात
(प्रलय) थाशे तेम मानवा लाग्या एम थोडीवार

દેखाયા પછી તે તેજ પાછું ખુશાલભાઈના શરિરમાં લીન થઈ ગયું.

એક વર્ષમાં વરસાદે બહુ તાપ્યું તેથી દુકાળના ભયથી લોકો ગભરાઈને ખુશાલભાઈ પાસે ગયા ને વરસાદ વરસાવવા વિનંતી કરી લોકોનું દુઃખ સાંભળી તેમના પર દયા આવી તેથી પોતે શ્રીજીમહારાજની પ્રાર્થના કરવાથી પૃથ્વીપર સર્વે દેશમાં ઘણોજ વરસાદ થયો ને લોકો સર્વે સુખી થયાં. ને તેમને મોટા પુરુષ માનવા લાગ્યા એમ જગતમાં પ્રસિદ્ધ થયું.

ખુશાલભાઈ શ્રીજીમહારાજની આજ્ઞા પરિપાલન કરી ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહ્યા હતા સ્વરા? પરંતુ ત્યાં તે અતિશે ઉદાશીપણે વર્તતા ને શ્રીહરિજીની સેવામાં રહેવામાં તેમનું મન આતુર રહેતું તેથી શ્રીજીમહારાજ બ્રાહ્મણને સ્વરૂપે તેમના પાસે ગયા ને કાઠીઆવાડ તરફ પાછા વળતાં ખુશાલભાઈ પણ તેમના સાથે ચાલી નીકળ્યા ને પોતાના કુટુંબ પરિવાર તથા મિલકતનો ત્યાગ કર્યો માર્ગમાં તે બ્રાહ્મણ સ્વરૂપ શ્રીહરિ તેમની ઠીમણ પાળી આદિકથી સર્વે પ્રકારે રક્ષા કરતા, તેમને જેતલપુર ગામની નજીક તળાવ પાસે મુકી “આ ગામમાં સ્વામિનારાયણ મગવાન બિરાજે છે ત્યાં તમે જાઓ હું તળાવમાં સ્નાન કરી આવું છું.” એમ કહીને

अद्रश्य थइ गया ने खुशालभाइ गाममां आवी श्रीजी-
महाराजनां दर्शन करी श्रान्तिने पाम्या, तेमने श्रीह-
रिण मार्गेना समाचार पूछया ने निशान आप्यां त्यारे
ओलखाण थइ ने विनंती करवा लाग्या के आप
शिवाय मारी बरदास करी दूर देशमां लावनार बीजुं
कोण होय ? तेम कही श्रीहरिनो अनुग्रह तथा उपकार
मानी बहुज हर्ष पाम्या ने श्रीहरिनी इच्छा जाणी
सेवामां रखा.

एक वखत श्रीजीमहाराजने महाभारतनुं पुस्तक
जोइतुं इतुं, तेनी तपास करावतां संपूर्ण पुस्तक भाव-
नगरना एक ब्राह्मणने घेर होवाना समाचार मळया
तेथी ते लाववा माटे गढपुरथी लक्ष्मीराम देराशरीने
भावनगर मोकल्या ते त्यां जइने रु. ३००)मां ते
पुस्तक लेवानुं साटुं करीने पुस्तक तपासी जोवा माटे
भणेला माणसने तेडवा पाछा आव्या श्रीजीमहाराजे
मागजी दवेने तेमनी साथे मोकल्या पण ते वखते ते
ब्राह्मण फरी गयो ने पुस्तक आपवा ना कही तेथी
तेओ पाछा गढपुर आव्या बली श्रीजीमहाराजे बीजी
वखत बे त्रण जणने समजावीने पुस्तक लाववा माटे
मोकल्या पण पुस्तकवाळा विप्रेमान्युं नहि तेथी चोथी
वखत श्रीजीमहाराजे खुशालभाइने साथे मोकल्या

તેઓ ક્ષીણાભાઈ શ્રીમાલી બ્રાહ્મણને ઘેર ઉતર્યા ને બીજે દિવસે તે પુસ્તકવાળા બ્રાહ્મણને ઘેર ગયા ને તે બ્રાહ્મણે પુસ્તક આપવાની ના કહીને ખુશાલભાઈનું અપમાન કર્યું. તે વચ્ચે તે બ્રાહ્મણ બાલમુકુન્દની પૂજા કરતો હતો ત્યાં સામા બેઠા ઇટલે તુરત બાલ-મુકુન્દની પ્રતિમા ખુશાલભાઈ સન્મુખ ફરી ગઈ ત્યારે તે બ્રાહ્મણે ફેરવીને પોતાના તરફ પધરાવી તો પણ તે મૂર્તિ પાછી ખુશાલભાઈ સન્મુખ ફરી ગઈ એમ બે ત્રણ વચ્ચે થયું. તેથી ક્રોધે કરી ખુશાલભાઈનો તિર-સ્કાર કરી ત્યાંથી ચાલ્યા જવાનું કહ્યું ઇટલે ખુશાલ-ભાઈ પાછા ઉતારે આવ્યા પછી તેજ રાત્રીએ તે બ્રાહ્મણ સુતો હતો ત્યાં બે યમદૂત આવીને માર મારવા લાગ્યા અને કહ્યું કે ખુશાલભટ તો મોટા પુરુષ છે તેમને પુસ્તક આપતો નથી ને સાદું કરી ફરી ગયો ને તેમનું અપમાન કર્યું. તેથી તને મારીને યમપુરીમાં છડી જશું તેથી તે બ્રાહ્મણ ગભરાઈ ગયો, ને માફી માગીને પુસ્તક આપવા કબુલ કર્યું. ઇટલે યમદૂતો પાછા ગયા. બીજે દિવસે તે વિપ્રે ખુશાલભાઈને તેઢાવી અતિ આદર-પૂર્વક સન્માન કરી પુસ્તક આપ્યું. તેની કિંમત આપીને તે પુસ્તક ગઢપુર લાવ્યા તેથી શ્રીજીમહારાજ બહુ રાજી થયા.

સુશાલભાઈને શ્રીજીમહારાજે સાધુ કર્યા પહેલાં વડોદરા સત્સંગ કરાવવા મોકલ્યા ત્યાં તે એક માસ સુધી હમેશાં સદાશિવભાઈને ઘેર જમતા, ત્યારે ઠાકો-રજીને ધરાવેલા નૈવેદ્યના થાઠમાંથી શ્રીજીમહારાજ દિવ્યરૂપે આવીને જમતા તેમનાં સુશાલભાઈ વિના બીજાને પ્રત્યક્ષ દર્શન થતાં નહિ. પણ થાઠમાંથી ધિમે ધિમે ભોજન ઓછું થાતું હતું તે સર્વે દેશ્વતાં આવાં અનેક પ્રકારનાં આશ્ચર્ય શ્રીજીમહારાજ સુશાલભાઈ દ્વારા જણાવતા.

પછી શ્રીજી મહારાજે સુશાલભાઈને સં. ૧૮૬૪ના કાર્તિક વદ ૮ ને દિવસે ગઢપુરમાં દાદાસ્વાચરના દરબારમાં પોતાને ઉતારે (અક્ષર ઓરડીમાં) ભાગવતી દિક્ષા આપી ગોપાલાનંદ સ્વામી નામ પાડ્યું, દિક્ષા લીધા પછી શ્રીજી મહારાજની આજ્ઞાથી તેઓ વડો-દરા ઘણે ભાગે રહેતા ને કોઈ વચ્ચે માસ, બે માસ કે ચાતુર્માસ પણ રહેતા સ્વામીજી વડોદરામાં રહીને ઉત્તમ પ્રકારનો સચોટ જ્ઞાનોપદેશ આપી તથા અનંત પ્રકારના ઐશ્વર્યો તથા પરચા બતાવી મોટા મોટા વિ-દ્વાનો અને રાજ્યાધિકારીઓની શંકાનું સમાધાન કરી કેટલાક સદ્ગૃહસ્થોને તથા અધિકારીઓને અને મહા-રાજા શ્રી શિયાજીરાવને પણ પ્રત્યક્ષ ભગવાન શ્રી

સ્વામિનારાયણનો મહિમા સમજાવી અનેક ऐश्वर्य
ચમત્કારને વિદ્વતા ભરેલા ઉપદેશથી શ્રીજીમહારાજના
અનન્ય આશ્રિતો કરી પોતાના શિષ્યો બનાવ્યા હતા.

ભાગવતી દિક્ષા આપ્યા પછી સ્વામીજી સત્સંગમાં
બહુજ સમાસ કર્યો ને શ્રીજીમહારાજનો અપૂર્વ મહિમા
સાધુ તથા સત્સંગીને સમજાવ્યો. તેથી સ્વામીનો મ-
હિમા દિન પ્રતિદિન વધવા લાગ્યો તેમાં પ્રથમ પરમ-
હંસ તરીકે પછી ગુરુ તરીકે અને પછી સદ્ગુરુ તરીકે,
અને છેવટે તો તેઓ શ્રી શ્રીજીમહારાજને રહેવાનું
અક્ષર બ્રહ્મધામ છે અને તે અનંતકોટી મુક્તે સહિત
શ્રીજીમહારાજને ધારી રહેલા છે અને આંहीं તથા
અક્ષરધામમાં સર્વે સંતોને શ્રીજીમહારાજનો મહિમા સ-
મજાવી રહ્યા છે તેમ ઓઝાવા લાગ્યા.

સં. ૧૮૭૪ ની સાલમાં ગામ સુંદરીયાણામાં
ડોસાલાચરને ઘેર શ્રીજીમહારાજ પધાર્યા હતા, તે
વખતે ડોસાલાચરે પોતાના કારભારી શેઠ હિમરા-
જશા, તથા તેમના પૂત્ર નામે વનાશા, પુંજાશા, જે-
ઠાશા, તથા હિરાશા, પાસે વાત કરી કે મારે ત્યાં
સ્વામિનારાયણ ભગવાન પધાર્યા છે માટે દર્શન કરવા
ચાલો, પરંતુ શેઠ હિમરાજશા વૈષ્ણવાગ્રગણ્ય હોવાથી
કહે કે સ્વામી તો એકજ વલ્લભ સ્વામી છે તે હું

नहिं आवुं, अने तेमना पुत्रो चारे मनमां संकल्प करी
 गया के भगवान्ना चरणारविंदमां सोळ चिन्ह होय
 ते बतावे तो भगवान् खरा बली आपणा चारे पासे
 चोफाळ छे ते मामी ले तो भगवान् खरा मानवा तेम
 धारी साथे मया तेओ त्यां जतांज श्रीजीमहाराजे
 तेमना संकल्प सिद्ध कर्या, ते माटे भगवान् पणानो
 निश्चय करी बर्तमान धराव्यां ने सत्संगी थया पछी
 कोइ बखते सद्गुरु गोपालानंदस्वामी गढपुरथी वर-
 ताल जवा तैयार थया त्यारे श्रीजीमहाराजे सुंदरी-
 याणा थइने जवानी आज्ञा आपी ते प्रमाणे स्वामी
 त्यां गया त्यारे वनाशा विगेरेने स्वामीए तेमना
 पिताश्रीने बोलावी लाववा कहुं पण ते तो वैष्णवाग्र-
 गण्य होवाथी आवे तेम नथी पण पोते वैद्य छे ते
 मांदाने जोवा आवे खरा. त्यारे स्वामी कहे जाओ
 तेमने तेडी लावो के अमारा मंदिरमां स्वामिनारायणना
 बावा मांदा छे तेने जोवा चाळो ते प्रमाणे कहेतां
 शेठ मंदिरमां आव्या ने स्वामीनी नाडी जोइ पण
 शरिरना कोइपण भागमां नाडी जणाइ नहि ने शेठ
 विस्मय पाग्या (कारण स्वामीए योग ऐश्वर्यथी ना-
 डीओनो संकेलो करी लीधो) ने स्वामीना चरणमां
 मस्तक नमावी बोल्या के श्रीकृष्ण परमात्मा पोतानी

૨૬ → ❖ શ્રીગોપાલાનંદસ્વામીનું જીવન ચરિત્ર. ❖ ←

નાઢી પ્રાણ રેંચી શકે તે કામ તમે કર્યું. માટે શ્રી-
કૃષ્ણ તમેજ છો ને મને “બ્રહ્મ સંબંધ” આપો ત્યારે
સ્વામી કહે શ્રીકૃષ્ણ પરમાત્મા તો ગઢઢે વિરાજે છે.
ને હું તો તેમનો સાધુ છું. શેઠના રવરા આગ્રહથી વર્ત-
માન ધરાવી “બ્રહ્મ સંબંધ” જે અંતકાલે તેડવા આ-
વવા વચન આપ્યું. પછી શેઠ તુરતજ ગઢઢે ગયા ને
શ્રીજીમહારાજથી “બ્રહ્મ સંબંધ” લઈ મહારાજે સ્વામી
સાથે તેડવા આવવાનો કોલ આપ્યો, પછી શેઠ
વિગેરે કુડુંબી સારા સત્સંગી થયા, સ્વામીએ એશ્વર્ય
બતાવી ૭૬ વર્ષની ઉમરે સત્સંગ કરાવ્યો. પછી સં.
૧૮૮૨ ની સાલમાં શેઠનો અંતકાલ સમય થયો ત્યારે
શ્રીજીમહારાજ તથા સ્વામી ગોપાલાનંદજી સાથે અક્ષર
ધામમાં તેડી ગયા તેમના કારજમાં નાત કરી પણ
સ્વામિનારાયણના સત્સંગી હોવાથી નાત જમવા આવી
નહિ પડેલે શેઠના પુત્ર ગઢઢે જઈ શ્રીજીમહારાજને
પાંચસો પરમહંસ તથા કાઠી વીગેરે સત્સંગી સાથે
સુંદરીયાણે તેડી લાવ્યા, ને મહારાજ પણ સાત દિવસ
રહીને સર્વેને જમાડી ત્યાં વસંતપંચમીનો સમયો કર્યો,
અને પ્રસાદીનાં રંગીન વસ્ત્રો સર્વે શેઠના પૂત્રોને આપ્યાં.
તે ત્યાંના મંદિરમાં તેમના વંશવાળા સર્વેને દર્શન માટે
પધરાવ્યાં છે તે હજી મોજુદ છે.

મુરતના કોઈ પારસી ગૃહસ્થને એકજ પૂત્ર વૃદ્ધા-
વસ્થામાં થયો હતો. તે જન્મથી મુંગો હતો તેને આરામ
થવા માટે કેટલાક વૈદ્યકિય ઉપાયો કર્યા તથા કેટ-
લાંક દેવ દેવીઓની માનતા કરી તથા તે શિવાય
બીજું પણ ઘણું સ્વર્ચ કર્યું પરંતુ આરામ થયો નહિ છેવટે
તેમને સં. ગોપાલાનંદ સ્વામીનો પ્રતાપ સાંભળવામાં
આવવાથી તે પોતાના મુંગાપૂત્રને સાથે લઈ વરતાલ
ગામે ગયો ને પોતાનું દુઃખ જણાવીને આરામ થવા
નિવેદન કર્યું તે વચ્ચે સ્વામી પોતાનો નિત્ય વિધી
પૂજા વિગેરે કરી રહ્યા હતા ને તેમનું દુઃખ સાંભળી
તેના પર અતિશય દયા આવી પછી પોતે શ્રીજી મહા-
રાજને પૂજામાં જમાડેલ કેળામાંથી અર્ધ કેલું તે મુંગા
છોકરાને આપ્યું તે પ્રસાદી જમતાંજ અહો ! આ કેલું
સ્વાદિષ્ટ છે, વિગેરે બોલવા લાગ્યો તે સાંભળી તેના
પિતાને અતિશય આનંદ થયો, ને સ્વામીને ભગવાન
તુલ્ય માનીને વિનંતી કરી રાજી થઈ પોતાને ઘેર ગયો
અને તે બાલક જીવ્યો ત્યાંસુધી બોલતો રહ્યો.

આવી રીતે સ. સ્વામી શ્રી ગોપાલાનંદ સ્વામીના
ऐश्वर्य ને પરચા અનંત છે અને મુમુક્ષુને સમાધી કરા-
વીને શ્રીજીમહારાજનાં અક્ષરધામમાં દર્શન કરાવતા
જેનો લખતાં પણ પાર આવે નહીં. આટલું ऐश्वર્ય ને

સામર્થી છતાં સ્વામી સ્વમુલ્લેખી એમજ કહેતા કે ભગવાન્ તો સ્વામિનારાયણ છે ને હું તો તેમનો સાધુ છું. આવો શ્રીજીમહારાજ પ્રત્યે તેમનો દાસત્વપણાનો ભાવ હતો, સ્વામીએ મુમુક્ષુ અથવા મુમુક્ષુ નહિં તેવા જનોને તથા ભૂત પ્રેતોને પણ વશ કરી મોક્ષ ભાગી કર્યા હતા. જેમાંના કેટલાક પરચા શ્રીસ્વામિનારાયણ ચરિત્ર ચિંતામણી ગ્રંથમાં પ્રકરણ ૨ અને ૪ માં પ્રસિદ્ધ થયા છે તે ત્યાંથી જાણી લેવા.

કોઈક સમયને વિષે શ્રીજીમહારાજે કારીયાળી ગામે સમૈયો કર્યો હતો તેમાં સર્વે સાધુ તથા હરિભક્તો આવ્યા હતા ને વડોદરેથી ગોપાલાનંદ સ્વામી આવે છે એમ સ્વચ્છ સાંભળી શ્રીજીમહારાજ ઘણા રાજી થયા અને આકળા થઈને એમ બોલ્યા જે હજુ કેમ આવ્યા નહિ એવું સાંભળી નિષ્કુલાનંદ સ્વામીના મનમાં એમ થયું જે મહારાજને ગોપાલાનંદ સ્વામીપર અતિશે હેત છે પછી તો ગોપાલાનંદ સ્વામી આવ્યા ને તેમને મહારાજ બાથમાં ઘાલીને ધણીવાર મઢયા પછી એમ કહ્યું જે ઉતારા કરી આવો ત્યારે તે ઉતારા કરવા ગયા તેને આવતાં વચ્ચે લાગવાથી શ્રીજીએ સોમલા સ્વાચરને તેડવા મોકલવાથી આવ્યા પટલે મહારાજ તેમને સાથે લઈ ઉગમણા બારની અક્ષર ઓરડીમાં

पधार्थी ने निष्कुळानंद स्वामी महाराजने स्नान करा-
 ववा सारुं कुवा पासे चोकडी तथा कुंडी करावेली तेने
 चूनो देवरावता हता त्यांथी तेओ भेगा ओरडीमां
 पेठा तेमने जोइ श्रीजीमहाराज बोल्या के निष्कुळा-
 नंद स्वामी तमे चूनो टीपो त्यारे जवाब आप्यो के
 चुनो ठर्यो नथी त्यारे महाराज कहे एतो ठर्यो जाओ.
 पछी स्वामी बहार उभा रहा पछी महाराजे गोपाला-
 नंद स्वामीने कहुं के “ तमे कुशळ छो ” त्यां तो
 निष्कुळानंद स्वामी बोली उठया के हे महाराज !
 “ शहेरमांथी आवे छे ते कुशळतो एवाज हशे तो ? ”
 ए बात श्रीजीने गमी नहि ने उतर आप्यो के “ ए
 कांइ तमारा जेवा नथी के शहेर एने बाध पमाडे ”
 वली श्रीजीए गोपालानंद स्वामीने पुछयुं जे “ आपणे
 अक्षरधामथी अत्रे (आ ब्रह्मांडमां) आव्या तेनुं
 कारण जाणो छो ? ” त्यारे ते बोल्या के “ ना
 महाराज ” एटले श्रीजीमहाराज बोल्या जे अक्षरा-
 धिपति स्वयं श्रीपुरुषोत्तम जे अमे ने तमो तथा सर्वे
 अक्षर मुक्तो आगळ एम वार्ता करी जे “ आ ब्रह्मांड
 घणा काळथी सरजाणुं छे, तो पण कोइ जीव मुक्त
 थइने अक्षर धाममां आवता नथी ” एम कहीने अ-
 मोए श्रीवैकुण्ठनाथ भगवानने आज्ञा करवाथी तेमणे

पृथ्वीपर अवतार लइने त्रेतायुगमां दश हजार वर्ष मनुष्यनुं आयुष छतां पोते अग्यार हजार वर्ष देह राख्यो, तो पण एकांतिक धर्म प्रवर्तावी शक्या नहि. पछी गोलोकाधिपति ने आ ब्रह्मांडमां अवतार लेवानी आज्ञा करी त्यारे तेमणे कलियुगमां शत वर्षनुं आयुष छतां सवासो वर्ष पृथ्वी उपर रह्या त्यांसुधी अधर्मवंश पृथ्वीना भाररूप असुरोनो संहार करवामां काळ गयो. तेथी एकांतिक धर्म प्रवर्तावी शक्या नहि. पछी अमोए कहुं जे अक्षरधाममां हजु केम कोइने मोकल्या नहिं. एटले तमोए कहुं जे “ हे महाराज ! जे जे धामना अधिपति पृथ्वी उपर पधार्या होय ने तेमनी उपासना जेमणे करी होय तेने तो पोताना धाममां लइ जाय ” माटे अक्षर धाममां आवता नथी. ” ते तो ज्यारे आप अक्षराधिपति स्वयं पृथ्वी उपर पधारो. त्यारे तमोने भजीने तमारा स्वरूपनी सर्वोपरि अवतारीपणानी दृढ उपासना करीने अक्षर धाममां आवे. ” त्यारे अमे कहुं जे “ ज्यारे अमो पृथ्वी पर पधारीए त्यारे तमारे पण अमारी साथे आवहुं पडशे. ” त्यारे तमो अक्षर ब्रह्ममूर्ति (गोपालानंद स्वामी) ए कहुं जे अमारुंशुं काम छे ? त्यारे अमे (श्रीजी महाराज) बोल्या जे “ तमारुं

આવીને એકાંતિક ધર્મને પાઠો ને બીજાને સમજાવો, ને પઢાવો ત્યારે બીજા જીવ તમને દેખીને એકાંતિક ધર્મને પાઠે ને પછી એકાંતિક મુક્ત થઈને અક્ષરધામમાં આવે એ કામ તમારું છે ” ત્યારે તમે કહ્યું જે ઠીક મહારાજ ? તમે કહેશો ત્યારે અમારાથી કાંઈ ના પડાશે ? અમો પણ આપની સાથે આવશું. ” પછી તમો તથા તમારા સરસ્વા મુક્તોને સાથે લઈને અત્રે આવ્યા છીએ. ઘટલે નિષ્કલાનંદ સ્વામી બોલી ઊઠ્યા જે આજ વાત જાણી ત્યારે મહારાજ કહે શું વાત જાણી ત્યારે તે કહેજે હુ ધ્રુજમાં રામાનંદસ્વામીને દર્શને ગયો હતો ત્યારે મને સ્વામીએ મર્મ કરીને કહ્યું જે “લાલજી ભગત આંહીં શા સારું આવ્યા લોજ જડે નહિં લોજ” ત્યારે મેં કહ્યું જે “ હે મહારાજ ! તમે આંહીં ચિરાજો છો ને ત્યાં હુ કોના દર્શન કરવા જાઉં. ” ત્યારે સ્વામી બોલ્યા જે “ ત્યાં તો કોઈ એક મોટા યોગી આવ્યા છે ” ત્યારે મેં કહ્યું જે “રઘુનાથદાસ જેવા ” ત્યારે તે કહે “ એ તે શું ” ? ત્યારે મેં કહ્યું જે “રામદાસજી જેવા ? ” ત્યારે કહે જે એ તે શું ? ” ત્યારે મેં પુછ્યું જે “મુકુન્દદાસ જેવા” ત્યારે કહે “એ તે શું ? ” ત્યારે મેં કહ્યું જે તમારા જેવા ત્યારે સ્વામી કહે હું અને બીજા પણ શું ? એ તો બહુજ ભારે છે. એ વાત

આજ સમજાણી તે પછી તેમણે પુરુષોત્તમ પ્રકાશ નામે ગ્રંથ રચ્યો છે અને તેમાં શ્રીજીમહારાજનો અપૂર્વ મહિમા વર્ણવ્યો છે.

અક્ષરાધિપતિ સ્વયં પુરુષોત્તમ ભગવાન્ પોતાના અક્ષરધામ અને અનંતકોટી મુક્ત અને પોતાના ऐश्वर्य પાર્ષદ સહિતજ પધાર્યા છે તેને સમાધિચાલા દેખે છે અથવા જેના ઉપર ભગવાન કૃપા કરે છે તે દેખે છે, એ વાત પ્રથમ પ્રકરણના વચનામૃત ૭૧ માં લેખી છે. અને તેના છેલા ભાગમાં તમારે સર્વેને એમજ સમજવું ને बीजा आगळ पण एमज वार्ता करवी एवी आज्ञा करी છે. એ મૂળ અક્ષર બ્રહ્મમૂર્તિ સદ્ગુરુ ગોપાલાનંદ સ્વામીને ઉદ્દેશીને કહેલ છે.

એક સમયે શ્રીજીમહારાજે સદ્ગુરુ મુક્તાનંદ સ્વામી નિત્યાનંદ સ્વામી, નિષ્કુલાનંદ સ્વામી, શુક સ્વામી, સિદ્ધાનંદ સ્વામી દાદાસ્વાચર ને હરજી ઠકર વિગેરે આગલ વાત કરી જે અમારો રહસ્ય અભિપ્રાય ને સિદ્ધાંત આ ગોપાલાનંદ સ્વામી જાણે છે. માટે તેમનો વિશ્વાસ રાખી સમાગમ કરી તે કહે તેમ સમજણ દૃઢ કરજો. એમ શ્રીજીએ ઘણા સંતો તથા હરિજનો આગલ સ્વામીનો મહિમા ઘણીવાર કહેલો છે.

શ્રીજીમહારાજે પોતાને આ લોકમાંથી અંતરધ્યાન

આડા પાંચ દિવસ રહ્યા ત્યારે અર્ધરાત્રિને સમયે અક્ષર ઓર ઢીમાં એમ બોલ્યા જે અમારા પાસે કોણ છે ? એટલે રતન-જીભાઈ બોલ્યા જે હું. મૂલજી બ્રહ્મચારી ને શુકમુનિ છીંપ પછી મહારાજે કહ્યું જે એક મુક્તાનંદ સ્વામીને બોલાવી લાવો ત્યારે મહારાજની આજ્ઞાથી મુક્તાનંદ સ્વામીને તેડી લાવ્યા પછી શ્રીજીમહારાજે કહ્યું જે સ્વામી તમોને અમારી વાતમાં વિશ્વાસ છે હું કહું તે મનાશે ત્યારે સ્વામી બોલ્યા જે હા મહારાજ તમે કહેશો તે કેમ નહિ મનાય ? ત્યારે કહ્યું જે ગોપાલાનંદ સ્વામીની આજ્ઞામાં સર્વે રહેજો ને અક્ષરધામમાં પળ એ સર્વેને વર્તાવે છે ને જે મૂલ અક્ષર છે તેજ તેઓ સ્વયં છે, ત્યારે મુક્તાનંદ સ્વામી બોલ્યા જે હે મહારાજ ! “એ તો બહુજ મોટા” આટલા દહાડા આ વાત અમને કેમ કહી નહિ. ત્યારે મહારાજ કહે. કેટલાક જુનાને ઠીક ન પડે, તે સારું કહ્યું નહિ. પણ આજથી તેમની આજ્ઞામાં રહેજો. ત્યારે મુક્તાનંદ સ્વામી પ્રણિપત કરી બોલ્યા જે હે મહારાજ ! અમે એમની આજ્ઞામાં સદાય નિશ્ચે વર્તીશું, એમ વંદના કરી એટલે શ્રીજીમહારાજે આજ્ઞા કરવાથી પાછા પોતાને આસને ગયા.

શ્રીજીમહારાજ ધામમાં પધારવાના થયા ત્યારે મંદવાદ ગ્રહણ કર્યો ને સર્વે મોટેરા સદ્ગુરુ તથા હરિ-

જનોને મેળા કરી કહ્યું કે અમારે મોટેરા સ્થાપવા છે ત્યારે બ્રહ્માનંદ સ્વામી બોલ્યા જે આજ્ઞા કરશો તો નાના છોકરાની આજ્ઞામાં રહેશું. ત્યારે શ્રીજી બોલ્યા જે એવો હું અજ્ઞાત નથી કે તમો સર્વે આવા મોટાઓને નાના છોકરાની આજ્ઞામાં વર્તાવું. એમ કહી પછી કહ્યું જે “ આ ગોપાલાનંદ સ્વામી છે ” તે કહે તેમ સૌને કરવું ત્યારે સ્વામી કહે કે એ કેવા મોટા છે. ઇટલે શ્રીજીમહારાજ કહે “ એતો મૂઠા અક્ષર છે ” ને ચાર સ્વરૂપે કરીને અમારી સેવા કરે છે. તે ચાર સ્વરૂપ (૧) મૂર્તિમાન અક્ષર ધામમાં અમારી સેવામાં છે (૨) ધામરૂપે અનંત કોટી મુક્તોને ધરી રહ્યા છે. (૩) અનંત કોટી બ્રહ્માંડો જેના આધારે રહ્યાં છે (૪) આ મનુષ્ય નાટ્ય ધારણ કરેલા “ આ ગોપાલાનંદ સ્વામી ” જેને અમે બંને દેશના આચાર્ય તથા ત્યાગી ગૃહસ્થ સર્વે સત્સંગીની સંખ્યા રાખવા અને સર્વેને વર્તાવવા અમારે ઠેકાણે સ્થાપી મધ્યસ્થ તરીકે રહેવાનો લેખ કરી આપ્યો છે તેમની આજ્ઞામાં તમો સર્વે રહેજો.

સં. ૧૮૮૬ ના જેષ્ઠ સુદી ૯ સોમવારની પાછલી દોઢ પહોર રાત્રી હતી તે સમે અક્ષર ઓરડીમાં શ્રીજી મહારાજ પાસે સદ્ગુરુ ગોપાલાનંદ સ્વામી, નિત્યાનંદ સ્વામી, શુકમુનિ, માનજીભાઈ હરજીપાલો ઇટલા

હતા તેમની આગલ શ્રીજી એમ બોલ્યા જે હવે અમારે જમવું નથી ને દેહ પળ રાખવો નથી શા શારું કનહો છો ? ત્યારે ગોપાલાનંદ સ્વામીએ પ્રણિપત કરી વંદના કરી કે જેમ આપની મરજી અમારું જેમ થાનાર હશે તેમ થાશે એટલે શ્રીજીમહારાજ કહે જે તમારા ઉપર હું બહુજ રાજી છું. માટે જાઓ તમે જેમ મનમાં ધારશો તેમ તમારા સંકલ્પ સિદ્ધ થાશે. ને અમે સદાયને માટે તમારી સાથેજ રહ્યા છીએ. ને જ્યારે તમે યાદ કરશો ત્યારે તમને દર્શન દેશું એમ કહી દશમના દિવસે મધ્યાન્હ સમયે શ્રીજી પોતાના ધામમાં પધાર્યા ને દેહોત્સવ કર્યો સ્વામીએ પળ શ્રીજીમહારાજના અંતર્ધાન પછી તેમના પ્રતિનિધી તરીકે રહી સત્સંગની મર્યાદા બાંધી, શ્રીજીમહારાજનું સર્વોપરિપુર્ણ સંતો તથા સત્સંગીઓને સમજાવ્યું અને શ્રીજીના વચનામૃતોના સિદ્ધાંત ને રહસ્યો જે મોટા મોટા સદ્ગુરુઓને પળ ન સમજાયલાં તે સર્વે યથાર્થ સમજાવ્યાં છે. એમ તેમની આ વાતોમાં તેમનાં વચનો ઉપરથી સ્પષ્ટ જણાય છે.

શ્રી સત્સંગીજીવન ગ્રંથના પાંચમા પ્રકરણમાં સદ્ગુરુ ગોપાલાનંદ સ્વામીને સર્વે સંતોમાં વરિષ્ઠ અગ્ર-ગણ્ય લખેલા છે તથા એજ ગ્રંથના પ્રકરણ ચોથા ધર્મામૃતના અધ્યાય છઠ્ઠાના શ્લોક ૪૩ માં શ્રીજી કહે છે

કે હે ગોપાલાનંદ મુને ! તમે જેતે એકાંતિક ધર્મને પાલ્તા થકા અમારા આશ્રિત જે સર્વે ત્યાગી સાધુઓ તેમને એકાંતિક ધર્મ પ્રમાણે વર્તાવો જે માટે તમે જે તે એવી રીત્યે વર્તવું તથા વર્તાવવું તેને વિષે સમર્થ છો. હરિવાક્ય સુધાસિન્ધુ ગ્રંથના ૧૯૫ના તરંગમાં દાસત્વ ભક્તિમાં (૧) ગોપાલાનંદ સ્વામી (૨) મુક્તાનંદ સ્વામી (૩) નિત્યાનંદ સ્વામી (૪) શુકમુની (૫) ગુણાતિતાનંદ સ્વામી (૬) બ્રહ્માનંદ સ્વામી (૭) આનંદાનંદ સ્વામી (૮) મહાનુભાવાનંદ સ્વામી આદિક દાસ ભાવમાં અનુક્રમે એક બીજાથી અધિક ન્યૂનપણે વર્તે છે એમ કહ્યું છે, છેલા પ્રકરણના વચનામૃત ૨૧માં “ આ સત્સંગી ” સર્વે અક્ષર મુક્તથી અધિક એમ ગોપાલાનંદસ્વામીનો નિર્દેશ કરેલો છે. અને તે લીપી અમદાવાદની છેલી છાપેલી પ્રતની માર્જીનમાં દર્શાવી છે સદ્ગુરુ નિષ્કુલાનંદ સ્વામીકૃત ભક્તચિંતામણી ગ્રંથના પ્રકરણ ૧૪૨ ની ચોપાઈ બેમાં “ યોગી પૂર્વ જન્મવા, જેને વહાલા સંગે અતિ વહાલ, પ્રભુ સંગાથે પ્રકટયા સ્વરા ભક્ત તે નામ સુશાલ ” એ ચોપાઈ પ્રથમ પ્રકરણના વચનામૃત ૭૧ સાથે લાગુ પડે છે જે ભગવાન પુરુષોત્તમ નારાયણ અહીં પૃથ્વીપર પોતાના ધામને દેશ્વર્ય સહિત પધારે છે. વઢી એજ ગ્રંથના પ્રકરણ

૧૬૦ ની ચોપાઈ ૪૯ માં શ્રીજીના મુખવચન “ સાધુ
ક્ષર્ણી પાઠા સુણી છેજો રે, ગોપાલ સ્વામીની આજ્ઞામાં
રહેજો રે. ”

ગઢપુરમાં સં. ૧૮૮૩ ની સાલમાં શ્રીજીમહારાજે
રાજી થઈને ગુણાતિતાનંદ સ્વામીને જુનાગઢની મહંતાઈ
આપવા માંડી ને બોલ્યા જે હાર પહેરો ત્યારે તેમણે
કહ્યું જે ના મહારાજ મહંતાઈનો હાર નહિં પહેરું પછી
શ્રીજીનો આગ્રહ જોઈ વંદના કરી કે “ આ ગોપાલાનંદ
સ્વામી પ્રતિવર્ષે એક માસ મુને ભગવત્ વાર્તા કરવા
સારુ જુનાગઢ પધારે, તો હાર પહેરું. ” એટલે મહા-
પ્રભુજીએ ગોપાલાનંદસ્વામીને હા પડાવીને તેમને
જુનાગઢ મહંતાઈનો હાર પહેરાવીને મોકલ્યા ત્યાર બાદ
ગોપાલાનંદ સ્વામી દરવર્ષે શ્રીજીની આજ્ઞાનુસારે જુના-
ગઢ ભગવત્ વાર્તાઓ કરવા જતા ને કોઈ વર્ષ ન જઈ
શકાય તો બીજે વર્ષે બે માસ વાર્તા કરવા સારુ રહેતા,
એવી રીતે સદ્ગુરુ ગોપાલાનંદ સ્વામી પૃથ્વીપર સં.
૧૯૦૮ ની સાલ સુધી રહ્યા ત્યાં સુધી જીર્ણગઢ કથા
વાર્તા કરવા સારુ પધારતા હતા. પછી કોઈક સમયને
વિષે ગોપાલાનંદસ્વામીએ ગુણાતિતાનંદસ્વામીને કહ્યું
જે “ તમને જે વાર્તા કહેવાની છે તે તો બાકી છે ”
ત્યારે ગુણાતિતાનંદ સ્વામી બોલ્યા જે ‘ સ્વામી હમણાં

નહિ હું જ્યારે આ મંદિર છોવરાવી રહું ત્યારે કહેજો ' પછી ગુણાતિતાનંદ સ્વામી મંદિર છોવરાવીને રામન-
વમીને સમૈયે વરતાલ ગયા ને ગોપાલાનંદ સ્વામીને
કહ્યું જે ' હવે તમો જીર્ણગઢ પધારો ને હું હવે નવરો
થયો છું ' પછી ગોપાલાનંદસ્વામી જીર્ણગઢ પધાર્યા
પછી ગુણાતિતાનંદસ્વામીએ કહ્યું જે ' સ્વામી તમારે
જે વાત મને કહેવાની હતી તે કહો ' પછી ગોપાલાનંદ
સ્વામીએ કહ્યું જે જ્યારે શ્રીજીમહારાજની મૂર્તિને ધારીને
ધ્યાન કરતાં કોઈક માન અપમાન કરે, કોઈક સુખ
દુઃખ આપે કોઈક સારા નરસા શબ્દ કહે, इत्यादिक
વિક્ષેપ પરાભવ કરે ત્યારે દેહાદિક જે માયાનું કાર્ય તેને
ચાર પ્રકારના પ્રલયે કરીને નિષેધ કરીને પોતાના જીવા-
ત્માને શુદ્ધ સત્તારૂપ માનીને અક્ષરબ્રહ્મ સંગાથે એકતા
કરીને અને તેને વિષે અક્ષરાતિત પુરુષોત્તમ હરિકૃષ્ણ
મહારાજને ધારે ઇટલે સર્વે વિક્ષેપ શાંતિ પામે છે '
પછી ગુણાતિતાનંદ સ્વામીએ તેવીજ રીતે સ્વામીના
કહેવા પ્રમાણે મહારાજનું ધ્યાન કર્યું. તેણે કરીને
દેહાદિકના ભાવ ટલ્લી ગયા ને આત્મા પરમાત્માનો
સાક્ષાત્કાર થયો.

શ્રીજીમહારાજ દેહોત્સવ કરી સ્વધામમાં પધાર્યા
પછી ગોપાલાનંદસ્વામી જ્યારે ગઢઢે પધાર્યા હતા

ત્યારે સર્વે સાધુ બ્રહ્મચારી તથા હરિભક્તો સ્વામીના સમાગમ કરવા આવે અને સિદ્ધાનંદસ્વામી પાસે બેસવા પણ ન આવે ત્યારે શ્યામલીઆ ચૈતન્યાનંદ સ્વામીએ અને બાલમુકુંદાનંદ સ્વામીએ કહ્યું જે સિદ્ધા-
નંદ સ્વામી ‘ગોપાલાનંદ સ્વામીના સમાગમ વિના સમજળમાં સ્વામી રહી જાશે ત્યારે એ એમ બોલ્યા જે ગોપાલાનંદ સ્વામી તો મોટેરા છે તે કોઈક સત્સંગના વહેવારમાં જોડી દે તો ધ્યાન ભજન ભૂલી જઈએ.’
એમ કહે પણ મનમાં એમ જાણે જે ‘એવા મોટા કહે છે ત્યારે ચાલો વાતો સાંભળવા પાસે બેસીએ, એમ જાણીને સ્વામી પાસે આવીને બેઠા ત્યારે સ્વામીએ પૂછ્યું જે સિદ્ધાનંદ સ્વામી તમે સમાધીવાળા કહેવાઓ છો તે તમોને કોઈ પ્રકારના વિક્ષેપ મહારાજની મૂર્તિ ધારતાં પરાભવ કરે છે ? ત્યારે તેમણે કહ્યું જે હા સ્વામી પરાભવ કરે છે. પણ તે નિવૃત્તિ કેમ પામે ? ત્યારે સ્વામી બોલ્યા જે ‘તમે બહાર મૂર્તિ ધારીને સમાધી પામ્યા છો. તે સર્વ માયિક ઉપાધીથી રહીત પોતાના આત્માને શુદ્ધ ચૈતન્ય ને અક્ષરબ્રહ્મરૂપ માનીને તેમાં મહારાજની મૂર્તિ ધારો એમ કરશો તો સર્વે વિક્ષેપ નિવૃત્તિ પામશે, પછી એવી રીતે કર્યું એટલે સર્વે માયિક ભાવ (પરાભવ) નિવૃત્તિ પામી ગયા.

સદ્ગુરુ ગોપાલાનંદ સ્વામીને સંવત્ ૧૯૦૪ ની સાલમાં અઢ્યાવીશ ઉપવાસ થયા ને અનાજ સ્વચ્છ નહિ. તેથી મહંતે સમાધિવાળા સાધુ વિજ્ઞાનદાસજી (પૂર્વાશ્રમનું નામ રતનો ભગત) ને આજ્ઞા કરી જે શ્રીજીમહારાજને પૂછો કે આપની શી મરજી છે ત્યારે શ્રીજીમહારાજે જવાબ આપ્યો કે અમારી સર્વોપરિ અવતારીપણાનો દૃઢ ઉપાસના તથા એકાંતિક ધર્મ બરોબર પ્રવર્તાવશો ત્યારે તેડી જડશું પછી ચાર વર્ષ સુધી એ બે પ્રકારની ઘણી ઘણી વાર્તાઓ કરી મોટા મોટા સાધુઓનાં અંગ ફેરવી નાંચ્યાં ત્યાર બાદ સંવત્ ૧૯૦૮ ની શાલમાં શ્રીજીમહારાજ પ્રસન્ન થઈ તેમને તેડી ગયા.

મૂઠ અક્ષરબ્રહ્મમૂર્તિ સદ્ગુરુ ગોપાલાનંદસ્વામીના સમાગમથી ઘણા ત્યાગી સંતો અને ગૃહસ્થો શ્રીજી મહારાજનો સર્વોપરિ મહિમા સમજી પરમ એકાંતિક ભાવને પામ્યા છે તેમાંના થોડાકના દ્રષ્ટાંતો આંહી આપ્યાં છે.

શ્રીજીમહારાજે સંવત ૧૮૮૧ ની સાલમાં આદ-રેજમાં અક્ષકુટોત્સવ કર્યો ત્યારે પ્રથમ ચાર સદ્ગુ-રુઓ સત્સંગનો બહેવાર ચલાવવા માટે નિમીને આરતી ઉતારી હતી તેમાં જામલીઆ ચૈતન્યાનંદ સ્વામી

(જેમણે આ પુસ્તકમાં સ્વામીની વાર્તાનો સંગ્રહ કર્યો હતો જે આ સાથે વાતોનું બીજું પ્રકરણ લખ્યું છે તે)
 હતા જેમનું શ્રીજીમહારાજ ઢોલીઆ વિમેરેથી સન્માન રાખતા તે પાછળથી તેમને સદ્ગુરુ ગોપાલાનંદ સ્વામીનો સમાગમ કર્યા બાદ શ્રીજીમહારાજનો તથા સંતોનો અપરિમિત મહિમા જણાયાથી તેઓ બહુજ ગરીબ રીતે વર્તતા ને ચરણરજ ધર્મશાળામાંથી ખેંચી કરી પછાઢી બધા શરીરે ચોપડતા એ રીતે ઘણી રીતભાત (વર્તણુંક) ફેરવી નાચી અને પોતાની પૂજામાં ચરણારવીંદની ૬૦ જોડ હતી તેને ગોપાલાનંદસ્વામીની આગળ મુકીને કહ્યું જે ગમે તેમ કરો પછી તેમણે જેના પાસે નહોતાં તેને યથા યોગ્ય આપ્યાં અને બધારાનાં શ્રીગોપીનાથજી મહારાજનાં કરી અનામત સોંપ્યાં બધી ચૈતન્યાનંદ સ્વામી એમ બોલ્યા જે જો ગોપાલાનંદ સ્વામીનો સમાગમ ન થયો હતો તો સત્સંગની પરિપક્વ સમજણ દૃઢ થયા વિના કાચા ને કાચા મરી જાત તેજ પ્રકારે અમદાવાદ મંદિરના મહંત સદ્ગુરુ સ્વામી સર્વનિવાસાનંદ સ્વામી ત્યાંથી પોતાનું મંડળ આદી પૂજા વિમેરે ધ. ધુ. આચાર્ય શ્રી અયોધ્યા પ્રસાદજી મહારાજને સોંપી બે શિષ્ય લઈ વરતાલમાં સદ્ગુરુ ગોપાલાનંદ સ્વામીનો સમાગમ કરવા સારું રહ્યા ને ત્યાં

૪૨ → ❀ શ્રીગોપાલાનંદસ્વામીનું જીવન ચરિત્ર. ❀ ←

સ્વામીના સાધુ પુરુષાનંદ સ્વામીની આજ્ઞાનુસારે વત્યાં ને સમાગમ કર્યો.

સદ્ગુરુ શુકાનંદ સ્વામી તથા ગુણાતિતાનંદ સ્વામી વીગેરે ઘણી વખત સભા વિધમાન કહેતા કે શ્રીજી મહારાજ સાથે રહી વચનામૃતો સાંભળ્યાં અને લખ્યાં પણ તે દિવસ પુરાં સમજાતાં નહોતાં પછી જ્યારે સદ્ગુરુ શ્રી ગોપાલાનંદ સ્વામીનો સમાગમ થયો ત્યારે પરિપક્વ સમજણ થઈ ત્યાર પછી વચનામૃતનો સ્વાદ નિરંતર નવો નવો આવે છે, ને સુખ શાન્તિ વર્તે છે.

સદ્ગુરુ બ્રહ્માનંદ સ્વામીએ મૂઝીનું મંદિર પુરું થયું. એટલે દેવ પધરાવવાનો દિવસ ઠેરાવી પ્રતિષ્ઠા કરવા સારુ સદ્ગુરુ ગોપાલાનંદ સ્વામી ગઢડે હતા તેમને લાવવા મહાનુભાવાનંદ સ્વામી તથા તદ્ગુરુપાનંદ સ્વામીને મોકલ્યા તેમણે ત્યાં જઈ સ્વામીનો સંદેશો કહ્યો, તેમને સ્વામીએ કહ્યું જે “ ધોલેરે દેવ પધરાવે છે ને ત્યાં ધ. ધુ. આચાર્ય શ્રી રઘુવીરજી મહારાજ આવ્યા છે ને એમણે પણ મને તેહાવ્યો છે તેથી ત્યાં જવું પડશે ને તમા બ્રહ્માનંદ સ્વામીને કહેજો જે તમે પણ શ્રીજી મહારાજના લાઠીલા છો તે પ્રતિષ્ઠા કરજો” એ સંદેશો તે બંને સંતોએ મુઝી જઈ બ્રહ્માનંદ સ્વામીને કહ્યો એટલે સ્વામી પોતે તુરત એક સાધુ સાથે લઈ

ગાદી જોડાવી ઢાક ચોકીથી બઢદ બદલાવતાં એક રાત્રીમાં ગઢઢે પહોંચ્યા ને સ્વામીને મુઢી પધારવા કહું ત્યારે સ્વામીએ પ્રથમની પેઠે સ્વામીને કહું તે સાંભઢી બ્રહ્માનંદ સ્વામી બોલ્યા જે આપને ધોલેરે પધારવું હોય તો સુઢેથી જાઓ હું પ્રતિષ્ઠાનું મૂહુર્ત ફેરવીશ ને જ્યારે તમો આવશો ત્યારે દેવ પધરાવીશું કારણ કે શ્રાજી મહારાજ મારી સમક્ષ એમ બોલ્યા હતા કે “ આ ગો-પાલ્લાનંદ સ્વામી આજથી અમારે ઢેકાણે છે ” માટે આપ આવો તોજ શ્રીજીમહારાજ પોતે પધાર્યાં તુલ્ય જ્ઞાન્તિ સંતોષ થાય ને ધોલેરાનું મૂહુર્ત બે દિવસ છેડું છે. એટલામાં મુઢીમાં પ્રતિષ્ઠા કરી તરત ઢાકચોકી બઢદ બદલાવતાં એકજ રાતમાં ધોલેરા પહોંચી જવાય તેવી ગોઠવણ કરીશ માટે તમે હા પાડો પછી સ્વામી બ્રહ્માનંદસ્વામીની સાથે મુઢી આવી પ્રતિષ્ઠા કર્યા પછી રવાના થઈ ધોલેરા મૂહુર્ત પહેલાં પહોંચી ગયા એમ મોટાનો મહિમા જે મોટા હોય અને જેને દીઠા સાંભઢ્યા હોય તે જાણે.

એક વઢત સદ્ગુરુ ગોપાલ્લાનંદ સ્વામીને સારંગ-પુરના વાધા ટ્વાચરે કહું કે “ સ્વામી ! અમારે ગામ સાધુની આવજાવ ઘણી રહે છે અને વઢી રસ્તાનું ગામ છે એટલે તિર્થવાસી હરિભક્તોનો પણ ઘણો ઘ-

૪૪ →❖ શ્રીગોપાલાનંદસ્વામીનું જીવન ચરિત્ર. ❖←

સારો રહે છે. તે સ્વર્ચમાં પહોંચી શકાતું નથી માટે
કાંઈક દયા કરો તો સારું.” તે સાંભળી સ્વામી કહે
“તમને એક કમાઝ બાફ કરી આપીએ એટલે સ્વર્ચ
માથે નહિ પડે” એમ કહી એક હનુમાનજીની મૂર્તિ
તૈયાર કરાવવાની આજ્ઞા આપી પોતે દેશ ફરવા ગયા
ત્યાંથી પાછા આવતાં મૂર્તિ તૈયાર થઈ ગઈ હતી તે
સંવત ૧૯૦૬ ના આસો સુદ ૮ ને દિવસે પધરાવવાનું
નક્કી કરીને હનુમાનજીની પ્રતિષ્ઠા કરવા નૈષ્ઠિક વ્રત-
વાળા શુકાનંદસ્વામી તથા ગોવીંદાનંદસ્વામીને
આરતી ઉતારવાની આજ્ઞા કરી તેથી તે ઉતારવા
લાગ્યા ને સ્વામી પોતે સામી દ્રષ્ટી રાખીને લાકડીને
ટેકે ઊભા રહ્યા તે વચ્ચે હનુમાનજી થર થર કંપવા
લાગ્યા એટલે સર્વે સંતો કહે સ્વામી નજીકમાં શ્રી
ગોપીનાથજી તથા શ્રી મદનમોહનજી પધરાવ્યા છે ત્યાં
કોણ જશે ? તે સાંભળી સ્વામીએ દ્રષ્ટી પાછી રાખી
રાખી. એ સ્વામીના ધેરેલા એશ્વર્ય વડે હનુમાનજીની
પ્રભુતા દેશ પરદેશમાં થઈને બાધા રાખનારા સત્સંગી
અને બીજા સર્વે લોકોના કામો કરવા લાગ્યા તેથી
બહુ માનતાઓ આવવા માંડી તે ઉપજમાંથી સ્વર્ચ
ઘળો થતો ત્યારબાદ વાઘાચારે હનુમાનજીને તેમની
પેદાશ સહિત શ્રી ગોપીનાથજીને અર્પણ કર્યા. હનુમા-

નજી આગલ ગમે તેવું ભૂત પ્રેત હોય અને તે ન બોલતું હોય ને ન જાતું હોય તો સ્વામીની આપેલ લાકડી રાखेल છે તે દેખાડે છે કે તુરત રાડોરાડ પાઢી બોલે છે ને વઢગનારના દેહમાંથી નીકળી જાય છે એવો ચમત્કાર મૂર્તિ તથા સોટી દ્વારે જણાવ્યો છે તો ઇમની મોટચ-પની વાતજ શી ?

સદગુરુ ગોપાલાનંદ સ્વામીના સમાગમથી ઘણા ત્યાગી સંતો તથા હરિભક્તોને સત્સંગની સમજણની પક્વતા થઈ અને તેમના પૂર્વના અંગ ફરી ગયાં તેમને કેટલાકને સ્વામીની કૃપાથી આત્મા-પરમાત્માનાં સાક્ષાત્ દર્શન યાતાં નેમના નામ સંક્ષેપથી જણાવ્યાં છે સદગુરુ ચૈતન્યાનંદ સ્વામી, નૃસિંહાનંદ સ્વામી, અક્ષ-રાનંદસ્વામી, બાલમુકુન્દાનંદ સ્વામી, શુકાનંદસ્વામી, દયાનંદસ્વામી, હરિહર્યાનંદસ્વામી, ગુણાતિતાનંદસ્વામી, જયાનંદ સ્વામી, તપસાનંદસ્વામી, વિજયઆત્માનંદ સ્વામી, વિધાત્રાનંદ સ્વામી, મોટા જ્ઞાનાનંદ સ્વામી, મજ્ઞાનંદ સ્વામી, શ્રીધરાનંદ સ્વામી, સર્વનિવાસાનંદ સ્વામી, સ્વામી વિજ્ઞાનદાસજી, ઘનશામદાસજી, કેશ-વદાસજી, શાસ્ત્રી માધવદાસજી, મહાપુરુષદાસજી, નિર્ગુણદાસજી, વૃંદાવનદાસજી, વ્રજવલ્લભદાસજી વિગેરે સંતો તથા માવો ભક્ત, દાદોસ્વાચર, હરજી

ઠકર, દામોદરભાઈ, નરસિંહભાઈ, લક્ષ્મીરામભાઈ (કચ્છ માંડવીના) એ આદિક અગણિત મનુષ્યોને સુખીયા કર્યા.

સદગુરુ ગોપાલાનંદ સ્વામીનો મહિમા અને મોટા જાણનાર જુનાગઢના બ્રહ્મચારી અર્ચિત્યાનંદજી તથા સ્વામી યોગેશ્વરદાસજી તથા નાગર ચકુભાઈ તથા ગોંડલના મહંતસ્વામી ધર્મપ્રસાદદાસજી તથા ગઢપુરના બ્રહ્મચારી અનંતાનંદજી, કોઠારી ભક્તિવલ્લભદાસજી તથા भीमजीभाई, मोनजी भगत, वरतालना सद्गुरु अद्भुतानंद स्वामी, पावत्रानंद स्वामी, भूमानंदस्वामी, श्रीकृष्णदासजी, भट्ट भोलानाथ, स्वामी माधवदासजी, कोठारी गोवरधनभाई, नडीआदना मयाराम जीभाई, महुधाना रा. रा. त्रंबकलालभाई, वसोना देवजीभाई, अमीन वाघजीभाई, तथा शास्त्री कृष्णारामभाई, अमदावादना स्वामी निर्गुणदासजी, शास्त्री रामचंद्र दिनानाथभट्ट ए आदिक घणाए समजता हता.

શ્રીજી મહારાજ આ લોકમાંથી અંતર્ધાન થયા બાદ સ્વામીએ આ લોકમાં લગભગ બાવીશ વર્ષ સુધી રહી સત્સંગને પોષણ કર્યું દેવ, આચાર્ય, ત્યાગી, યૃદ્ધી અને શાસ્ત્ર વિગેરેની શ્રીજીમહારાજની આજ્ઞાનુસાર પ્રવૃત્તિ થાય તેવી મર્યાદાઓ બાંધી, ધર્મ નિયમની પ્રવૃત્તિ કરી અને શ્રીજીમહારાજનું યથાર્થ સર્વોપરિપણું

યથાશાસ્ત્ર પ્રવર્તાવ્યું. પછી સંવત્ ૧૯૦૬ ની સાલમાં પોતે શ્રીહરિની સેવામાં જવા તૈયાર થયા પછી ધર્મ-ધુરંધર આચાર્યશ્રી રઘુવીરજી મહારાજની પ્રાર્થના કરવાથી શ્રીજીમહારાજે આ લોકમાં બે વર્ષ વધારે રાખ્યા. ૧૯૦૮ના વૈશાક વદ ૫ પાંચમને દિવસે ૭૧ વર્ષ, ૩ માસ અને ૧૨ દિવસનું આયુષ્ય ભોગવી ભૌતિક દેહનો ત્યાગ કરી પૂર્વેની પેઠે મૂલ અક્ષરબ્રહ્મ સ્વરૂપે થઈને પુરુષોત્તમ નારાયણની સેવામાં અસ્થંદ રહ્યા.

સદ્ગુરુ સ્વામી શ્રી ગોપાલાનંદજીના ચરિત્રો એશ્વર્ય પરચા પણ શ્રીજી મહારાજની પેઠે અનંત અપાર છે તેનું વર્ણન થઈ શકે નહિ પરંતુ જેટલું જેની પાંચમાં બલ્લ હોય તેટલી તે આકાશમાં ગતિ કરી શકે અને ગરુડ જેવા તો સદ્ગુરુ સ્વામી નિર્ગુણદાસજી વિગેરે ઘણા સંતો તથા હરિભક્તો અપાર મહિમા કહી ગયા છે તેમાંથી મેં મારા જાણવામાં જે પ્રમાણે આવેલ તે પ્રમાણે યથામતિ અને યથા શક્તિ સંક્ષેપમાં વર્ણવ્યું છે તેવાંચી સંતો તથા હરિ ભક્તો રાજી થઈ આશિર્વાદ આપ્યો અને મને કૃતાર્થ કરશો એમ નમ્ર વિનંતી છે.

કુંભારીઆ (કચ્છ)
સં. ૧૯૯૫ ના
શ્રીહરિજયંતિ
(રામનવમી)

લી. શ્રીહરિના દાસાનુદાસ
સત્સંગનો કૃપાખિલાષી સેવક
જૈરામ રામજી.

श्रीस्वामिनारायणाय नमः ॥

श्री महिमाष्टकः

सर्वोपरि सर्व अवतारना कारण सदादिव्य मूर्ति
एवा जे श्री सहजानंद स्वामी महाराज तेमनुं धाम
जे सर्वोत्तम सर्वाधार सनातन अक्षर ए प्रकारे कह्युं छे
जे धामने विषे श्री सहजानंद स्वामी महाराज अखंड
विराजमान छे ते धामनां संप्रदायना ग्रंथ जोतां चार
स्वरूप जाण्यामां आवे छे एकरूपे सर्वना अंतर्ग्रामिणने
रह्युं छे, बीजुं धामरूपे रह्युं छे, त्रिजुं मूर्तिमान श्रीहरिनी
सेवामां रह्युं छे, चोथे रूपे श्रीहरि कृपाकरि अनेक
जीवना कल्याण करवा माटे पृथ्वीने विषे मनुष्या-
कारतुं ग्रहण करे छे त्यारे मनुष्य रूपनुं धारण करी
श्रीहरिनी अनुमति पूर्वक सेवामां रहे छे. हवे ते
संप्रदायना ग्रंथोमां श्रीहरिनां वचन जोतां तेमज श्री
हरिना मुख वचन सांभळेला समदृष्टिवाला सदगुरु-
ओनां वचन सांभलतां एम यथार्थ जणाय छे जे मूल
अक्षर स्वरूप श्रीगोपालानंद स्वामी छे वळी जेवो
अक्षर पुरुषोत्तमनो महिमा जाणे तेवो बीजो जाणी
शके नहिं ते बात सत्य छे माटे अक्षर स्वरूप एवाजे
गोपालानंद स्वामी तेमणे श्रीहरिना महिमानुं आ
अष्टक करेलुं छे.

श्लोकः श्रीधर्मसद्व्यवतिर्यविष्णुर्यो वासुदेवो
हरिकृष्णईशः ॥ श्रीनीलकण्ठोऽत्र पुनाति मर्त्यान् ॥
ध्याये हरिं तं हृदि धर्मपुत्रम् ॥ १ ॥

अर्थः—गोपालानंद स्वामि कहे छे जे वासुदेव
एवा ने सर्वचिदचिद् वस्तुने विषे व्यापक माटे विष्णु
एवा ने भक्तोना सर्व दुःख मात्रने हरनारा माटे हरि
ने सर्व शांति मात्रना स्थान माटे कृष्ण हवे हरिने
कृष्ण ए बे नाम भेलां करीये त्यारे हरिकृष्ण एवे
नामे प्रसिद्ध एवा ने जीव इश्वर काल माया अक्षर
आदि सर्वना नियामक माटे ईश एवा ने शंकरना जेवो
बैराग्य तथा तेमना जेवुं ब्रह्मचर्य तेथी नीलकण्ठ एवा जे
श्रीसहजानंद स्वामि महाराज ते आ पृथ्वीने विषे
धर्मदेवना गृहने विषे अवतारने धारण करीने मर्त्य-
लोकना जनने पवित्र करे छे कहेतां अनादिकालथी
मायाना संबंधने लिधे पोताना मोक्षना मार्गमां अज्ञान
रूपिमळ विशिष्ट जीवोने पोताना स्वरूपनुं ज्ञान आपी
पोताना धामनि प्राप्तिनी योग्यतारूप पवित्रताने करता
एवा श्री धर्मदेवना पुत्र श्रीहरि तेमने मारा हृदयने
विषे ध्यान करुं छुं ॥ १ ॥

यस्यस्वरूपे तिललक्षणानि स्वभक्तचेतांसि हरन्ति यद्वत् ॥
अयांसि चाकर्षमणिप्रवेकाः ॥ ध्याये ॥ २ ॥

અર્થ:-જેશ્રીહરિના સ્વરૂપને વિષે સામુદ્રિક શાસ્ત્રમાં
 વળાં એવાં તિલને આકારે ચિન્હો તથા બીજા પળ અવ
 તારી પળાને જળાવનારાં ચિન્હો તે પોતાના ભક્તજનોના
 મનોને પોતાને વિષે રેંચિ લેછે કેનિ પેઠે તો જેમ
 છોહચુંબકમાં ઉત્તમ એવા જે મળિયો તે છોહને જેમ
 પોતાને સન્મુખ રેંચિ લેછે તેમ એવા શ્રીહરિને મારા
 હૃદયને વિષે ધ્યાન કરું છું. ॥ ૨ ॥

યસ્યાક્ષરે ધામનિ યત્પસક્તા ક્રીડંતિ દિવ્યેઽક્ષરસંગ્મુક્તાઃ॥
 સાર્મતપુત્રા રવસર્વમાન્યાઃ ॥ ધ્યાયે ॥ ૩ ॥

અર્થ:-શ્રીહરિનું માયાપર એવું જે અક્ષરધામ તેમાં
 અતિશય સુખમય એવિ શ્રીહરિની મૂર્તિ તેને વિષે નિમગ્ન
 અર્થાત શ્રીહરિની અનન્ય ઉપાસનાઈ કરીને પુરુષો-
 ત્તમના સાધર્મ્યપળાને પામેલા એવા જે અક્ષર સંગ્મ
 મુક્તો તે અન્ય ધામોના અધિપતિયો તથા તેમના
 મુક્તાદિ તેમણે સત્કારને કર્યા સતા શ્રીહરિની સેવા-
 રૂપ ક્રિડાને કરે છે જેમ ચક્રવર્તિ એવો જે રાજા તેમના
 પુત્રો તે સ્વંડિયા એવા જે રાજા તથા સર્વ પ્રજાઓ
 તેમણે સત્કાર પૂર્વક સ્તુતિને કર્યા એવા સતા સ્વેચ્છા-
 નુકુલ વિહારને કરે છે. તેમ એવા જે શ્રીહરિ તેમને
 મારા હૃદયને વિષે ધ્યાન કરું છું. ॥ ૩ ॥

યસ્યાસ્યપદ્મેઽમૃતભૂરિશોભે વસંતિ નેત્રભ્રમરાજનાનામ્ ॥
હંસા યથા માનસપદ્મવૃંદે ॥ ધ્યાયે ॥ ૪ ॥

અર્થ:—આશ્ચર્યકારિ ઘણીક છે શોભાજેમાં એવું શ્રી
હરિના મુખરૂપી જે કમલ તેને વિષે ભક્તજનોનાં નેત્ર-
રૂપી ભ્રમરાઓ વસે છે કેતાં ઘણું શોભાયમાન એવું
જે કમલ તેને વિષે સૌરભ્યના લોભે કરોને ભ્રમરા વસે
છે તે કમલને મુકિ શકતા નથી. તેમ શ્રીહરિનું શો-
ભાયમાન એવું જે મુખ તેને વિષે ભક્તજનનાં નેત્રો તે
શોભાના લોભથી સ્થિર થાય છે તે અન્ય વસ્તુને
જોવાને સમર્થ થાતા નથી. કેની પેઠે તો જેમ હંસો
છે તે માનસરોવરના પદ્મવૃંદને વિષે વસે છે તે તેને
મેલી બીજે જવા સમર્થ થતા નથી તેમ એવા શ્રીહરિને
મારા હૃદયને વિષે ધ્યાન કરું છું. ॥ ૪ ॥

યઃ પોષયત્યત્ર નિજાન્ સ્વકીયજ્ઞાનોપદેશેન સુધોત્તમેન ॥
વત્સ્યાન્સુશીલા પયસા યથા ગૌ ॥ ધ્યાયે ॥ ૫ ॥

અર્થ:—જે શ્રીહરિ અમૃતથી પણ ઉત્તમ એવો પોતાના
સ્વરૂપ સંબંધિ જ્ઞાનોપદેશ અર્થાત્ જીવ ઈશ્વર માયા
સંબંધી જે જ્ઞાનોપદેશ તે અમૃત તુલ્ય છે ને સર્વોત્કૃષ્ટ
પોતાના સ્વરૂપ સ્વભાવ ગુણ વિભૂતિ ऐश्वर्य પ્રતાપ તેજ
બલ સર્વોપરિપણું સર્વકારણપણું એ જ્ઞાનોપદેશ તે
અમૃતથી પણ ઉત્તમ છે તે જ્ઞાનોપદેશે કરી આલોકને

વિષે પોતાના ભક્તને પોષણ કરે છે કેતાં આત્યંતિકી મુક્તિ જે સર્વ ધામમાં શિરોમણી મારું અક્ષરધામ તેને વિષે બ્રહ્મરૂપ થઈ મારી સેવામાં રહેવું તે મુક્તિ તો સર્વોપરિ મારા સ્વરૂપના જ્ઞાન વિના દુર્લભ છે માટે મારા સંબંધને પામ્યા જે મારા ભક્ત તેને મારા સ્વરૂપનું સર્વોપરિ જ્ઞાન આપી આત્યંતિકી મુક્તિ આપું એવું ધારી પોતાના ભક્ત ઉપર પોતાને ઘણી કૃપા તેથી સ્નેહે કરીને પોતાના સ્વરૂપ સંબંધિ જ્ઞાનોપદેશ કરી પોષણને કરે છે કેની પેટે તો રુઢા શીલવાઢી જે ગાય તે દુધવતે પોતાના વત્સોને પોષણને કરે છે તે સ્વભાવિક રીતિ છે જે ડ્યારે ગાયને લોકો દુઢે છે ત્યારે તે ગાય પોતાના વત્સ વાસ્તે દુધને ચોરી રાખે છે તે ડ્યારે વત્સ આવે છે ત્યારે ગાય પારસો મુકી વત્સને દુધ પાડ પોષણ કરે છે તેમ ંવા શ્રી હરિને મારા હૃદયને વિષે ધ્યાન કરું છું. ॥ ૫ ॥

પાર્ષદ ધર્મા ઇુદયેન યસ્ય શાક્તાશ્વલિયંત યથોદિતેઽર્કે ॥
 ઇુકા વૃષદ્ધેષિણ ંવ ચાન્યે ॥ ધ્યાયે ॥ ૬ ॥

અર્થ:-જે શ્રીહરિનો પ્રાદુર્ભાવ તેણે કરીને પાર્ષદ ધર્મે શાક્ત ધર્મે ત, અન્ય ંવા જે ધર્મ દ્વેષિયો તે લયને પામી જાય છે કેની પેટે તો સૂર્યના ઉદયથી સ્વધો તો

लयने पामे छे तेम एवा श्री हरिने मारा हृदयने विषे
ध्यान करुं लुं. ॥ ६ ॥

यत्पादपद्मेऽक्षरमुक्तचेतो भृगा रमंते सरसीव मीनाः ॥
आसेव्यमाने भूरिभूरिभक्तैः ॥ ध्याये ॥ ७ ॥

अर्थः—पृथ्वीने विषे घणा एवा जे भक्तो तेमणे
बहु प्रेमथी सेवेलुं एवुं जे श्रीहरिनुं चरणारविंद तेने
विषे अक्षर मुक्तोना चित्तरुपि जे भ्रमरा ते आश्वादना
ग्रहण पूर्वक रमण करे छे केनी पेठे तो जेम मच्छो छे
ते सरोवरने विषे क्रिडा करे छे तेम. जेम मच्छने
जल जीवनरुप छे तो ते जल विना रही शकता नथी.
तेम अक्षर मुक्तोना चित्तोने पण श्रीहरिनुं चरण छे
ते जीवनरुप छे ते क्षणमात्र पण चरणारविंदथी नोखा
रही शकता नथी एवा श्रीहरिने मारा हृदयने विषे
ध्यान करुं लुं ॥ ७ ॥

यदीय सौंदर्य गुणादिपारं शेषादयो यांति न यस्य भक्तीः॥
वाञ्छंति नैवाक्षरसौख्यमंतः ॥ ध्याये ॥ ८ ॥

अर्थः—जे श्रीहरिनां सौंदर्य सौकुमार्य आदिक गुणो
तेने शेषादिक पार पामता नथी. अने जे हरिना अनन्य
भक्तो ते पोताना अंतःकरणने विषे अक्षर संबंधि सुख
ने पण इच्छता नथी अर्थात् जे मुक्तो पुरुषोत्तमनी
मूर्तिना सुखमां गुलतान रहे छे तेने अक्षरना सुखनी

पण वांछा रहेती नथी. तो तुच्छ मायिक सुखने तो
इच्छेज केम एवा श्रीहरिने मारा हृदयने विषे ध्यान
करूं छुं. ॥ ८ ॥

गोपालानंदनाम्ना रचितमतिशुभं त्वष्टकंसन्मयेदं
प्रीत्यै श्रीधर्मसूनोः प्रकटभगवतः स्वामिनारायणस्य ॥
तन्माहात्म्यावबोधं यइदमिहजनः श्रावयेत्कीर्तयेद्वा
स स्याद्वै ब्रह्मरूपो हरिरतुलमुदं चामुयात्तत्रधार्मिः ॥ ९ ॥

गोपालानंद छे नाम जेमनुं एवो जे हूं ते मे तेणे
अति शुभ एवुं ने श्री पुरुषोत्तम एवा श्री सहजानंद
स्वामि तेमना महिमाने जणावनार एवुं जे आ अष्टक
ते प्रत्यक्ष भगवान एवा जे धर्मदेवना पुत्र श्री स्वा-
मिनारायण तेमनी प्रसन्नताने अर्थ कर्युं छे हवे उत्तम
एवुं जे आ महिमा अष्टक तेनो आलोकने विषे जे
जन पाठ करे अथवा ते संपलावे तो ते जन ब्रह्मरूप
थाय छे ने ते जनने विषे धर्मदेवना पुत्र श्रीहरि
घणाज प्रसन्न थाय छे ॥ इति श्री गोपालानंद मुनि विर-
चितं श्रीहरिमहिमाष्टकं संपूर्णम् ॥ इति श्री मुनिश्वरानंद
वर्णिकृत हरिमहिमाष्टक प्राकृतटीका समाप्ता ॥ ९ ॥

१ सद्गुरु गोपाळानंद स्वामीनी वातो.
प्रकरण-१

२ सद्गुरु गोपाळानंद स्वामीनी वातो.
श्यामळीया चैतन्यानंद स्वामीण
लखेली ते. प्रकरण--२

३ ध. धु. आचार्य श्री रघुवीरजी महारा-
जनी वातो.

४ सद्गुरु शुक्रानंद स्वामीनी वातो.

॥ श्रीस्वामिनारायणो विजयतेतराम् ॥

अनादि मूल अक्षरमूर्ति सद्गुरु-

श्री

गोपालानंद स्वामीजी वातो

सद्गुरु परम भागवत परमहंस श्री गोपालानंद मुनि ए अनेक जीवोना मोक्षार्थे भगवान्नी वार्ताओ कृपा करीने पोते करी छे तथा कोई संतो अने हरि-भक्तोए प्रश्नो पुछ्या तेना उतर स्वामीए कर्या ते वार्ताओ लखेल ले.

प्रथम तो सर्व संकल्पने पड्या मुकीने एकाग्र चित्त थइने श्रीजीमहाराज पुरुषोत्तमने संभारीने एम धारवुं जे स्वामी वातुं करे छे ने आपणे सांभळीए छीए एम सांभळीने तेप्रमाणे पोताना अंतरमां तपास करता जावुं ने कहुं छे ते समजीने वरतवुं.

स्वामीए वात करी जे दत्तात्रेय कहे छे हे साध्य देवो ! मारा गुरु थकी आ करवा योग्य सांभळ्युं छे ते शुं ? तो (१) धृति जे नाना प्रकारना दुःखे करीने पण विकळ न थावुं. (२) दम जे सर्वे इंद्रियोने जीतवी.

ને સત્ય ધર્મની અનુવૃત્તિ રાખવી. ને હૃદયની જે અહં મમતાદિક સર્વે ગ્રંથિયો તેને ટાલીને પ્રિય, અપ્રિય, જે સુખ દુઃખ તેને આત્મ સમતાને પમાડે કહેતાં પોતાને અને બીજાને સમાનપણે સુખ દુઃખને જુવે ઇટલુંજ કરવા યોગ્ય છે એમ ગુરુ થકી મેં સાંભળ્યું છે.

વળી પોતાને કોઈક કઠણ વચને કરીને તિરસ્કાર કરે તો તેને સામો તેવો તિરસ્કાર ન કરે ને તેનું સહન કરે કેમ જે સહન કરનારાનો જે ક્રોધ છે તેજ તે તિરસ્કારના કરનારાને વાળી નાંખે છે ને તેનું જે સુકૃત છે તેને સહન કરનારો જે પુરુષ તે પામે છે.

હે દેવો ! જે પુરુષ પોતાના કલ્યાણને ઈચ્છે તે પુરુષ જેતે બીજા કોઈને કઠણ વચને કરીને તિરસ્કાર કરે એવો ન થાય તથા બીજા કોઈનું અપમાન કરે એવો ન થાય તથા પોતાના મિત્રનો દ્રોહી ન થાય તથા નીચ પુરુષની સેવાનો કરનારો ન થાય તથા અભિમાનવાળો ન થાય હીન આચરણવાળો ન થાય તથા ક્રોધે યુક્ત વાણી ન બોલે અને ક્રોધે યુક્ત એવી જે રુચિવાણી તે જેતે આ લોકને વિષે પુરુષના મર્મ સ્થલનાં જે હાડકાં તથા હૃદય અને પ્રાણ એ સર્વને વાળી નાંખે છે તે કારણપણા માટે ધર્મવાળો પુરુષ જેતે

બીજાને બાળે એવી જે રુચિ વાળી તેને નિત્ય વરજે.

પારકા મર્મસ્થાનનો પીડનારો અને રુચિ છે વાળી જેની એવો અને રુચી વાળીરૂપી કાંટે કરીને મનુષ્યને પીડનારો પુરુષ અત્યંત શોભાઈ રહિત જાણવો અને જનનો જે મૃત્યુ તેને મુખને વિષે વાંધીને વહેનારો છે એવો એને જાણવો કહેતાં કઠળ વચનરૂપ જે જનનું મૃત્યુ તેને મુખને વિષે તૈયાર લઈને ફરે છે.

અતિશે તિલાં અને અગ્નિ ને સૂર્ય સરલાં પ્રદિપ્ત એવાં જે વાળીરૂપ વાળ તેણે કરીને જો બીજો એને અતિશે વિંધે ને તે વાળે કરીને વિંધાળો છે તો પણ અતિશે વિવેકે યુક્ત એવો જે જ્ઞાની પુરુષ તે જેતે એમ જાણે જે આતો મારા સુકૃતને પોષણ કરે છે એમ સમજીને ક્ષમા કરે છે.

જે પુરુષ સંતને સેવે, અસંતને સેવે, તપસ્વીને સેવે, ચોરને સેવે, તો તે સેવનારો પુરુષ જેતે તેમના વશને પામે છે. કહેતાં સંતને સેવે તો પોતે સંત થાય છે અને અસંતને સેવે તો પોતે અસંત થાય છે. અને તપસ્વીને સેવે તો પોતે તપસ્વી થાય છે ને ચોરને સેવે તો પોતે ચોર થાય છે કેની પેઠે તો જેમ વસ્ત્રને જેવા રંગમાં રંગીય તેવા રંગવાળું થાય છે. ॥ ૨ ॥

૪ → ❁ સ. ગોપાલ્લાનંદ સ્વામીની વાતો. ❁ ←

જે વિવેકી પુરુષ છે તે જેતે પોતા સાથે જો કોઈ અતિવાદ કરે તો પોતે તે સાથે અતિવાદ ન કરે ને બીજા પાસે કરાવે નહિ. અને વઢી જે બીજે માર્યો થકો તેને પોતે મારે નહિ ને બીજા પાસે મરાવે પણ નહિ. અને પોતાને જે મારનારો તેના ઘુંડાને નથી ઇચ્છતો એવો જે પુરુષ તે આવે તેને દેવતા પણ ઇચ્છે છે કહેતાં તે દેવતાને પણ માનવા યોગ્ય થાય છે. ॥૩॥

જો રુઢું વચન બોલતાં ન આવડે તો ન બોલવું એ શ્રેષ્ઠ છે એમ મોટા કહે છે. અને ન બોલવા થકી પણ જે સત્ય વચન બોલવું તે શ્રેષ્ઠ છે અને તે સત્ય વચન પણ જો પ્રિય લાગે એવું બોલાય તો તે સત્ય વચનથી પણ શ્રેષ્ઠ છે અને તે પ્રિય વચન પણ ધર્મેયુક્ત બોલાય તો તેથી અતિશે શ્રેષ્ઠ છે એવી રીતે વચન બોલવાના ચાર પ્રકાર છે તેને જાણવા. ॥૪॥

જે પુરુષ જેવા ભેઠો બેસે છે ને જેવા પુરુષને સેવે છે અને પોતે જેવો થાવાને ઇચ્છે છે તેવો થાય છે. માટે સત્પુરુષ ભેઠે બેસવું ને સત્પુરુષને સેવવા ને સત્પુરુષના જેવો પોતાનો સ્વભાવ કરવાને ઇચ્છવું પણ અસત્પુરુષનો પ્રસંગ તો કોઈ પ્રકારે કરવો નહિ. ॥૫॥

જે પુરુષ જે જે પદાર્થ થકી નિવૃત્તિને પામે

છે તે તે પદાર્થ થકી એ મુકાઈ જાય છે અને જો સર્વે પદાર્થ થકી નિવૃત્તિને પામે છે તો તે અણુ માત્ર પણ દુઃખને નથી પામતો અને સર્વેથી નિવૃત્તિને પામ્યો એવો જે પુરુષ તેને જિતવાને ઇચ્છતા નથી અને એ પણ બીજાને જિતવાને ઇચ્છતો નથી. અને કોઈ સાથે વૈર કરતો નથી અને કોઈને મારતો નથી ને નિંદાને સ્તુતિ તેને વિષે તુલ્ય છે સ્વભાવ જેનો એવો જે એ પુરુષ તે કોઈ પદાર્થ નાશ પામી જાય છે તેનો શોક કરતો નથી અને કોઈ પદાર્થને પામીને તેનો હરખ પણ નથી કરતો. ॥ ૬ ॥

“અથ વાર્તા વિવેકઃ લિખ્યતે”

॥ સાધુને પરસ્પર વાર્તા કરવાની રીત. ॥

ભગવાન પોતાના અક્ષરધામને વિષે દિવ્ય ऐश्वर्य, પાર્પદ, દિવ્ય-શક્તિ એ સહિત રહ્યા છે તેવાને તેવાજ પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ છે એ આદિક જે ભગવાનના માહાત્મ્ય તેની વાર્તા કરવી. ॥૧॥

સર્વ સુખમય, સર્વ થકી પર, સર્વના નિયંતા, સર્વના કરતા, એ આદિક જે ભગવાનની મોટા તેનું ગ્રહણ કરીને પોતાના સ્વભાવને ટાઢવાની વાર્તા કરવી. ॥૨॥

ત્રણ દેહ, દશ ઇન્દ્રિયો, ચાર અંતઃકરણ તે થકી પ્રથક જે પોતાનો જીવાત્મા તે દેહ, ઇન્દ્રિયો ને અંતઃકરણના જે સંકલ્પ ઉઠે છે તે મેઝો જીવાત્મા મળ્યો છે તેને પ્રથક પાડવો ને દેહને દેહના સંબંધી સ્વોટાં થઈ જાય એવી રીતે આત્મનિષ્ઠાની વાર્તા કરવી. ॥૩॥

અને નિત્ય પ્રલય, નિમિત્ત પ્રલય, પ્રાકૃત પ્રલય, આત્યંતિક પ્રલય, એ ચાર પ્રકારના પ્રલયે કરીને સર્વેના ભોગ, દેહ ને લોક તે નાશ થઈ જાય છે ને માયામાંથી થયાં જે પદાર્થ માત્ર તે સંબંધી જે સુખ તે અપાર દુઃખે સહિત છે તે દુઃખને દેશ્વાહીને વૈરાગ્યની વાર્તા કરવી. ॥૪॥

નિર્લોભ, નિષ્કામ, નિઃસ્વાદ, નિઃસ્નેહ, નિર્માન એ જે સાધુના ધર્મ તે જે ધર્મશાસ્ત્રમાં કહ્યા હોય તેને શીઘ્રીને તે પ્રમાણે વર્તવું. ને તે પ્રમાણે વાર્તા કરવી. ॥૫॥

ભગવાનની જે નવ પ્રકારની ભક્તિ તે મન, કર્મ, વચને કરીને નિરંતર કરવી પણ તે ભક્તિ કર્યા વિના વ્યર્થ કાલ જવા દેવો નહિ. ને તે વિના બીજી જે રીતનો પોતાના સ્વભાવ અનુસારે પ્રકૃતિ હોય તેને ટાલવી ને તે અંગની વાર્તા કરવી. ॥૬॥

સત્ અસત્ એવા જે દેશ કાઢાદિક આઠ તેની જે પ્રથમ વિક્તિ તેની વાર્તા કરવી. ॥૭॥

સત્શાસ્ત્રને વિષે કહ્યાં એવાં જે સાધુનાં લક્ષણ તેને જોઈને તે લક્ષણ પોતાને વિષે કેટલાં આવ્યાં છે ને કેટલાં નથી આવ્યાં તેનો તપાસ કરવો ને જે લક્ષણ ન આવ્યાં હોય તે શીખવાં ને તે અંગની વાર્તા કરવી. ॥૮॥

શ્રીજિમહારાજે સ્થાપન કર્યાં જે દેવમંદિર તથા ધર્મવંશના આચાર્ય તેની ઉત્કૃષ્ટતા થાય તેવી રીતે વર્તવું ને તેવી રીતેજ વાર્તા કરવી. ॥૯॥

શિક્ષાપત્રી આદિક જે આપણા સંપ્રદાયના ગ્રંથ તેને મળવા મળાવવાનો અભ્યાસ પોતાની બુદ્ધિ પ્રમાણે રાખવો ને એ અંગની વાર્તા કરવી. ॥૧૦॥

આવી રીતે જે સાધુને વર્તવાની રીત તેમાં આઠસ રહેતું હોય તેને ટાલવાની વાર્તા કરવી. ॥૧૧॥

શ્રીજિમહારાજ પોતાના ભક્તજનને તત્કાલ સમાધિયે કરીને પ્રાણ ઇન્દ્રિયોનો નિરોધ કરાવીને અનંત ऐश्वर્યયુક્ત એવાં જે બ્રહ્મપુર, ગોલોક, વૈકુંઠાદિક દિવ્ય પોતાનાં ધામ તેને વિષે પોતાનું દિવ્ય દર્શન દેવું તથા પોતાના ભક્તજનને અંતકાળે વિમાન તથા રથ,

અશ્વાદિક દિવ્ય વાહન ઉપર બેસીને દિવ્ય પાર્શ્વ સહિત આવીને દર્શન દેવું ને તે ભક્તને પોતાના ધામમાં લઈ જવું એ આદિક જે શ્રીજીમહારાજનાં ચરિત્ર તેની વિસ્તારીને વાર્તા કરવી. ॥૧૨॥

સત્સંગી હરિભક્ત હોય તેની આગળ વાત કરવાની રીત.

શિક્ષાપત્રીમાં કહ્યાં જે પરસ્ત્રીનો ત્યાગ તથા ચોરી ન કરવી તથા મદ્ય, માંસનો ત્યાગ કરવો એ આદિક જે પંચ વર્તમાનના મોટા મોટા નિયમ તેની દ્રઢતા થાય તેવી વાર્તા કરવી. ॥૧॥

શ્રીજીમહારાજે વચનામૃતમાં કહ્યું છે તેવી રીતે ભગવાનનાં દિવ્યભાવનું અને મનુષ્યભાવનું વર્ણન કરીને ભગવાનના નિશ્ચયની વાર્તા કરવી. ॥૨॥

શ્રીજીમહારાજે સ્થાપન કર્યાં જે દેવમંદિર તથા આચાર્ય તેને દર્શને જાવું તથા ઉત્સવ સમયે ઉપર જાવું તેમાં શ્રદ્ધા ઉપજે એવી વાર્તા કરવી. ॥૩॥

પોતાના ગામમાં જે હરિભક્તો હોય તેમને સાયંકાલે મેળા થઈને પરસ્પર ભગવદ્ વાર્તા કરવી અને સાંભળવી એવી રીતની વાર્તા કરવી. ॥૪॥

प्रत्यक्ष भगवाननी निष्ठावाळा जे साधु तेनां लक्षणनी वार्ता करवी तथा प्रत्यक्ष भगवाननी निष्ठाए रहित जे असाधु तेनां लक्षणनी वार्ता सत्शास्त्रनी सारुय लावीने करवी. ॥५॥

देशकाळादिकने उपद्रवे करीने सुखदुःख आवी पडे तथा हाण वृद्धि थाय तेणे करीने सत्संगमांथी मोळा न पडे एवी रीते हिमतनी वार्ता करवी. ॥६॥

हवे प्रथम सत्संगी थावा आवे तेनी आगळ पुन्य पापनी वार्ता करवी तथा ते पुन्ये करीने थयुं जे मोक्षरूप सुख अने पापे करीने थयुं जे यमपुरी नरक चोराशीरूप दुःख तेनी वार्ता करवी. ॥७॥

अने जे साधुने संगे करीने जीवनुं कल्याण थाय तेवा साधुना लक्षणनी वार्ता करवी. ॥८॥

इतिश्री सहजानंदस्वामी शिष्य गोपाळानंद मुनी विरचिते वार्ता विवेकः संपूर्णः

यस्तिष्ठेदेकपादेन वायुभक्षः शतं समाः

ध्यानयोगीपरस्तस्मादिति ब्रह्मानुशासनम् ॥ १ ॥

अर्थः-जे पुरुष जेते वायुनुं भक्षण करतो थको सो वर्ष पर्यंत एक पगे करीने उभो रहे ते थकी पण ध्यानयोगी जे ध्याने करीने निरंतर भगवानना

૧૦ → ❖ સ. ગોપાલ્લાનંદ સ્વામીની વાતો. ❖ ←

યોગનો રાખનારો ભગવાનનો ભક્ત તે જેતે શ્રેષ્ઠ છે.
એવી રીત્યે બ્રહ્માનું આજ્ઞા વચન છે. ॥ ૧ ॥

અશ્વમેધસહસ્રેણ રાજસૂયશતેન ચ

પુંડરીકસહસ્રેણ યોગિશ્વાવસથો વરઃ ॥ ૨ ॥

અર્થ:-અને એક હજાર અશ્વમેધ યજ્ઞ કરવા;
એક સો રાજસૂય નામે યજ્ઞ કરવા તથા એક હજાર
પુંડરીક નામે યજ્ઞ કરવા તે થકી પણ યોગી જે ભગ-
વાનના ધ્યાન યોગને કરનારા ભક્તજન તેમને વિષે
નિવાસ કરવો તે શ્રેષ્ઠ છે. કેમ જે તેમના સમાગમે
કરીને તેમના જેવા ગુણ આવે છે. ॥ ૨ ॥

ધ્યાતાધ્યાનં તથા ધ્યેયં યચ્ચ ધ્યાનપ્રયોજનમ્

એતદ્વતુષ્ટયં જ્ઞાત્વા યોગં યુજીત તત્ત્વવિત્ ॥ ૩ ॥

અર્થ:-અને ધ્યાતા જે ધ્યાનનો કરનારો પોતાનો
જીવાત્મા તથા ધ્યાન જે ધ્યાન કરવાનો પ્રકાર તથા
ધ્યેય જે ધ્યાન કરવા યોગ્ય એવું ભગવાનનું સ્વરૂપ
તથા તે ધ્યાનનું પ્રયોજન જે ભગવાનને વિષે સર્વ
વૃત્તિનો નિરોધ થાય એ જે ચાર વાનાં તેને યથાર્થ
જાણીને પછી પરમેશ્વર એવા જે પુરુષોત્તમ ભગવાન
તેના સ્વરૂપને યથાર્થ જાણનારો જે યોગી તે જેતે
ભગવાનના ધ્યાન યોગને કરે. ॥ ૩ ॥

गच्छंस्तिष्ठन् स्वपन् जागृन्नुन्मिषन्निमिषन्नपि
शुचिर्वाप्यशुचिर्वापि ध्यायेत् सततमीश्वरम् ॥४॥

अर्थ:-हवे ध्यान करवाना प्रकारने कहे छे
ध्याननो करनारो जे भक्तजन ते जेते चालतो थको,
बेठो थको, सुतो थको, जागतो थको, पोताना नेत्रने
उघाडतो थको, मिचतो थको, पवित्र पणे
रह्यो थको, अपवित्र पणे रह्यो थको पण परमेश्वर
एवा जे पुरुषोत्तम भगवान तेनुं निरंतर ध्यान करे
केवी रीत्ये तो ते भगवानना चरणारविंद आदिक एक
एक अंग तेनुं पृथक पृथक ध्यान करे अथवा समग्र
मूर्त्तिनुं भेलुं ध्यान करे. ॥ ४ ॥

अहं ब्रह्म परं ब्रह्म वासुदेवोस्ति मत्प्रभुः

हृदीत्थं भावयन् शश्वत् ध्याता ध्यानं प्रयोजयेत् ॥५॥

अर्थ:-हवे ध्याताने ध्येयने जाणवानी रीत्य कहे
छे ध्याता जे ध्याननो करनारो भक्त ते पोताने एम
जाणे जे हुं जेते ब्रह्म छुं केतां अक्षरब्रह्म साथे
एकत्व भावने पाम्यो छुं अने ध्येय जे भगवान तेने
एम जाणे जे अति समर्थ एवा मारा स्वामी जे वासु-
देव भगवान ते परब्रह्म छे केतां अक्षरब्रह्म थकी
पण स्वरूप, स्वभाव, गुण, विभूति, ऐश्वर्यादिके

કરીને અતિ ઉત્કર્ષણે વરતે છે એવી રીતે પોતાના મનને વિષે નિરંતર ભાવનાને કરતો કેતાં વિચારને કરતો થકો નિરંતર તે ભગવાનના ધ્યાનને કરે. ॥૫॥

ધ્યાનાત્ શાંતો જપેન્મંત્રં જપન્ શાંતશ્ચ ચિંતયેત્
જપધ્યાનપ્રસક્તસ્ય વિષ્ણુઃ શીઘ્રં પ્રસીદતિ ॥૬॥

અર્થ:—એવી રીતે ધ્યાન કરતા થકા તે ધ્યાન થકી થાકે ત્યારે જે ભગવાનના નામનો અથવા અષ્ટાક્ષર મંત્રનો જપ કરે અને તે જપને કરતો થકો થાકે ત્યારે વઢી તે ભગવાનનું ધ્યાન કરે અને એવી રીતે ધ્યાન અને જપ તેને વિષે આસક્ત થયો એવો જે ભક્ત તેની ઉપર એ ભક્તના અંતર્યામી એવા જે ભગવાન તે જેતે તત્કાલ પ્રસન્ન થાય છે કેતાં એ ભક્તના એવા ધ્યાનના આગ્રહને જાણીને તેને પોતાની મૂર્તિનું સાક્ષાત્ દર્શન આપે છે અને તે મૂર્તિને વિષે એ ભક્તના ચિત્તનો નિરોધ થાય છે અને એવી રીતે જે ચિત્તનો નીરોધ થાય તે ધ્યાનનું પ્રયોજન છે. ॥૬॥

वेदैस्तूक्ता सर्वयज्ञक्रियास्तु यज्ञाज्जप्यं ज्ञान-
माहुश्च जप्यात् ॥ ज्ञानाद्ध्यानं संगरागादपेतं तस्मिन्प्राप्ते
शाश्वतस्योपलंभः ॥७॥

અર્થ:—અને સર્વ યજ્ઞની જે ક્રિયાયું જેતે વેદ તેમણે કહી છે અને તે યજ્ઞ થકી પળ જપવા યોગ્ય એવા જે ભગવાનના મંત્ર તે અધિક છે અને તે મંત્ર થકી પળ જ્ઞાન જે ભગવાનના માહાત્મ્યને જાણવું તે અધિક છે અને માયિક પદાર્થના પ્રસંગે કરીને થયો જે તે પદાર્થને વિષે રાગ તેણે રહીત એવું જે ધ્યાન તે જેતે તે જ્ઞાન થકી પળ અધિક છે અને એવા ધ્યાનની પ્રાપ્તિ થયે સતે અનાદિ સિદ્ધ એવું જે ભગવાનનું સ્વરૂપ તેની પ્રાપ્તિ થાય છે કહેતાં તે ભગવાનની મૂર્તિ સાક્ષાત્ દેખાય છે. અને તે મૂર્તિને વિષે ધ્યાનના કરનારાના ચિત્તનો નિરોધ થાય છે. એ ધ્યાનનું પ્રયોજન છે અને ફલ પળ એજ છે ॥૭॥ એવિ રીત્યે મહાભારતના શાંતિ પર્વના મોક્ષધર્મમાં કહ્યું છે.

‘પ્રાતિલોમવૃત્તિઃ ધ્યાન કરવાની રીતનો પત્ર’

લિખાવીતં સ્વામી શ્રીસહજાનંદજી સમસ્ત મુમુક્ષુ બાઈ ભાઈ સર્વે અમારા નારાયણ વાંચશો. જત “ તમે સર્વે નારાયણ દેવ જે પ્રત્યક્ષ ભગવાન તેનું ધ્યાન કરો છો તથા અન્વય વ્યતિરેકપણે કરીને તેના સ્વરૂપનો વિચાર કરો છો તથા તેનું નામ સ્મરણ કરો છો તથા ક્ષેત્ર ક્ષેત્રજ્ઞનો વિચાર કરો છો ઇટલે કરવે કરીને પળ

૧૪ → ❀ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❀ ←

સમગ્રપણે કરીને કૃતાર્થપણું મનાતું નથી અને મનમાં સંતોષ-શાન્તી પણ નથી થાતી અને તૃષ્ણા રહે છે તેનું શું કારણ છે ?” તો જે પ્રથમ ભગવાન આ જગતને સરજીને તે જગત પ્રત્યે અંતર્યામિરૂપે કરીને પ્રવેશ કરતા હવા અને પોતાનું સ્વરૂપ તથા જગતનું સ્વરૂપ તેને જાણ્યાને અથ વેદને સર્જતા હવા તે વેદ, પુરાણ, સ્મૃતિ તેને વિષે જીવોની શાન્તિને અર્થે એમ કહ્યું છે જે જેમ પરાધીનપણે સ્વપ્નને અવલંબને કરીને તથા સુષુપ્તિને અવલંબને કરીને અને મૂર્છાને અવલંબને કરીને આ જીવ દેહનાં વિવર પ્રત્યે પ્રવેશ કરે છે. અને તે દેહના અવકાશને વિષે અજ્ઞાનમય સુખદુઃખને પ્રાપ્ત થાય છે તેમ જ્યારે સ્વાધીનપણે કરીને આ જીવ ભગવાનની મૂર્તિના ધ્યાનને અવલંબને કરીને હૃદય પ્રત્યે પ્રવેશ કરે તથા સ્મરણાદિક જે નવ પ્રકારે ભક્તિનાં અંગ તેના અવલંબને કરીને દેહના હૃદયાકાશ પ્રત્યે પ્રવેશ કરે તથા પુરક, કુંભક, રેચક આદિક જે અષ્ટાંગયોગ તેના અવલંબને કરીને પ્રવેશ કરે તથા અન્વય વ્યતિરેકપણે કરીને વ્યષ્ટિ સમષ્ટિને, વિષે રહ્યું જે પુરુષોત્તમનું સ્વરૂપ તેના વિચારના અવલંબને કરીને દેહના અવકાશ પ્રત્યે પ્રવેશ કરે તથા શ્રીમદ્ ભગવદ્ ગીતાના बीजा अध्याયને વિષે કહ્યું જે જીવનું સ્વરૂપ

તેના વિચારને અવલંબને કરીને હૃદયાકાશ પ્રત્યે પ્રવેશ કરે એવી રીતે ભક્તિ તથા વિચારને અવલંબને કરીને દેહને માંહી અવકાશ પ્રત્યે સ્વાધીનપણે પ્રવેશ કરે ત્યારે એ જીવના સ્વરૂપને દેખે ને સંશય નિવૃત્તિ પામે ને પુરુષોત્તમનું સ્વરૂપ જેવું પ્રત્યક્ષ છે તેવું દેખે અને બ્રહ્મમોહોલ, વૈકુંઠાદિક જે ધામ તેને પણ દેખે અને મૂળાધારાદિક જે ચક્ર તેને વિષે રહ્યા જે દેવતા તેને દેખે અને પોતાના જીવને વિષે રહ્યા જે દૃષ્ટા તેને દેખે એવી રીતે જ્યારે દેખે ત્યારે કોઈક ઇશ્વર સાથે એકપણાને પામીને શાન્તિ-સંતોષને પામે અને કોઈક સ્વામી સેવકપણે રહીને સંતોષને પામે એવી રીતે પૂર્વે નારાયણ દેવે એવો નિયમ બાંધ્યો છે જે આ દેહના વિવર પ્રત્યે પ્રતિલોમપણે કરીને જ્યારે પ્રવેશ કરે ત્યારેજ શાન્તિને પામે પણ વેદાંત શાસ્ત્ર તથા ભક્તિ શાસ્ત્ર તેને શ્રવણે કરીને અથવા તેને કહેવે કરીને પણ શાન્તિ ન પામે અને તીવ્ર વૈરાગ્યે કરીને પણ તેવી શાન્તિને ન પામે અને અલ્પ વૈરાગ્યનું બલ હોય અલ્પ ભક્તિનું બલ હોય, અલ્પ આત્મજ્ઞાનનું બલ હોય પણ જો પ્રતિલોમપણે દેહને વિષે હૃદયરૂપી ગુફાને વિષે પ્રવેશ કરે ત્યારેજ શાન્તિને પામે એવી રીતે સર્વ શાસ્ત્રને વિષે મોટા સાધુ કહી ગયા છે તે વાત સત્ય છે અને

૧૬ → ❀ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીનો વાતો. ❀ ←

અમે પણ એવી રીતેજ શાન્તિને દીઠી છે. એ વચનને જે અમારા હો તે સાચું માનજો. ॥

“ શ્રી પુરુષોત્તમ નારાયણ અવતારી જે
સ્વયં મૂર્તિ તેનાં અસાધારણ લક્ષણ ”

(૧) પૂર્વે થયા જે સર્વે અવતાર તેમને પોતાના સ્વરૂપને વિષે દેખાડે.

(૨) વૈકુંઠાદિક ધામને વિષે રહી જે દિવ્ય મૂર્તિઓ અને તે મૂર્તિઓમાં રહ્યાં જે દિવ્ય ऐश्वर्य તે સર્વેને પોતાની મૂર્તિને વિષે બહુ મનુષ્યને દેખાડે.

(૩) જેવા તેવા જીવ હોય તેમને પણ સમાધિ કરીને પોતાની મૂર્તિને વિષે ચિત્તનો નિરોધ અષ્ટાંગ-યોગ સિદ્ધ કર્યા વિના કરાવે.

(૪) બીજા અવતાર ધારીને જેવું જીવનું કલ્યાણ કર્યું તથા ચિત્તનો નિરોધ કર્યો તેવું પોતાના ભક્ત દ્વારે સામર્થ્ય જણાવે.

(૫) અપાર તેજોમય એવું જે અક્ષરધામ તેના મધ્યને વિષે રહ્યું જે દિવ્ય સિંહાસન તેની ઉપર સદા વિરાજમાન ને ચારે કોરે અનંતકોટી મુક્ત મંડલની સમાપ્ત વિટાળા એવા જે દિવ્ય મૂર્તિ પોતે તેનું દર્શન જેવા તેવા જીવને સહેજે કરાવે.

(૬) પૂર્વે શાસ્ત્રને વિષે કહ્યા જે ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય, ભક્તિ, તથા યોગ, સાંખ્ય અને વેદાંતાદિક શાસ્ત્રના મત તેમના સ્વરૂપનું પ્રતિપાદન જ્યારે પોતે કરે તથા તેમના પ્રતિપાદનનાં શાસ્ત્ર કરે ત્યારે પૂર્વેનાં શાસ્ત્ર થકી તેમાં બહુજ ચમત્કાર આવે ને સહેજે સર્વના સમજ્યામાં આવે ને તે વાર્તા શાસ્ત્રમાં જેની બુદ્ધિ પુગતી હોય તેને યથાર્થ જાણ્યામાં આવે.

(૭) પોતાના દર્શન માત્રે કરીનેજ અનેક જીવના મનની વૃત્તિયું સહેજે પોતાની મૂર્તિમાં તળાઈ જાય.

(૮) જે કોઈ જીવે પોતાનો આશ્રય માત્ર કર્યો હોય તેણે કરીને પણ તેનું મોટું કલ્યાણ થાય ને તે જીવને અંતસમય થાય ત્યારે પોતે પોતાના પાર્ષદે સહિત રથ, વિમાન લઈને તેડવા આવે.

(૯) અને પોતાની આજ્ઞા કરીને અનેક સ્ત્રી પુરુષ તે પોતપોતાના ધર્મને માર્ગે ચાલે તથા જ્ઞાન, વૈરાગ્ય, ભક્તિને માર્ગે ચાલે એવી રીતનો પોતાના વચનમાં પ્રતાપ હોય.

(૧૦) પોતાના સંબંધને પામ્યું જે વસ્તુ પુષ્પાદિક વસ્તુ તેને દર્શન માત્રે કરીને તથા તેનાં સ્પર્શ માત્રે કરીને તત્કાલ જીવને અંતર દૃષ્ટિ થઈ જાય ને તે

૧૮ ❧ સ. ગોપાછીનંદ સ્વામીની વાતો. ❧-

પછી બ્રહ્મપુર આદિક ઘામ તથા તે ધામનાં દિવ્ય
ऐश्वर्य તે દેખાઈ આવે.

(૧૧) જેના સ્વરૂપ સંબંધી વાર્તાને કોઈ પરદેશમાં
જઈને કરે તેને સાંભળીને મનુષ્યને અલૌકિકપણું
જણાઈ આવે.

(૧૨) જીવાત્મા, વિરાટપુરુષશ્વર, પ્રધાનપુરુષ,
મૂળપ્રકૃતિપુરુષ, ને અક્ષરધામના મુક્ત અને અક્ષર
ધામના નિવાસી જે પોતે પુરુષોત્તમ તે સર્વેનું નિરુપણ
ભેદે સહિત ને ऐश्वર्य સહિત નોખું નોખું સ્પષ્ટપણે
પોતે કરી દેખાડે તથા ऐश्वર्य સહિત તેમનાં સ્વરૂપ
બીજાને દેખાડે તથા આવી રીતના જ્ઞાનને પોતા થકી
પામીને પોતાના ભક્ત પણ કહી દેખાડે એવી રીતની
પ્રવૃત્તિ હોય.

(૧૩) પોતાના અવતાર તે પોતાની મૂર્તિને વિષે
લીન થાય પણ પોતાની મૂર્તિ કોઈ અવતારને વિષે
લીન ન થાય એવી ક્રિયા સમાધિને વિષે કોઈક કોઈ-
કને દેખાય.

एवा दिव्य मूर्ति प्रत्यक्ष पुरुषोत्तम भगवान तेनी
श्रवणादिकजे नव प्रकारनी भक्ति ते सर्वे पापने विनाश
करवावाली छे. ॥ इति असाधारण लक्षण संपूर्णम् ॥

“ શ્રીહરિજીણ મહાવાનના સ્વરૂપની ઉપા-
સના સિદ્ધ કરવા લખાવેલો પત્ર ”

લિખાવિતં સ્વામી શ્રીસદ્ગજાનંદજી મહારાજ
જત સર્વે સત્સંગી નારાયણ વાંચજો વીજું લખવા
કારણ એમ છે જે, જે મનુષ્યને જેવું પોતાનું પ્રારબ્ધ
હોય તેને અનુસારે તેના દેહને સુખ દુઃખ થાય છે.
તથા જન્મ મરણ થાય છે. જીવનાં પ્રારબ્ધ કર્મને
ઝલંઘન કરીને તો રુદ્ર, ભૈરવ, મહાકાલી, આદિક જે
દેવને દેવિયો છે તે કોઈ પણ જીવને સુખદુઃખ દેવાને
અર્થ ને મારવા જીવાદવાને અર્થ સમર્થ થાતાં નથી
અને પ્રારબ્ધકર્મ ને કાલ તેને યોગ કરી નાખવું
તથા મુવાને જીવતો કરવો ને જીવતાને મારી નાખવો
તેને વિષે તો એક પરમેશ્વર નારાયણ માત્ર સમર્થ છે.
પણ વીજા કોઈ દેવી દેવતા સમર્થ નથી માટે એક
પરમેશ્વરનો દૃઢ આશ્રય રાખીને નિત્ય મનન સ્મરણ
કર્યા કરવું ને કોઈ દેવ દેવીનો ભય રાખવો નહિ
અને આપણે તો સર્વે મહાવાનના ભક્ત છીએ અને
શુરવીર છીએ માટે હરિભક્તને તો કોઈ રીતનો મનમાં
ભય રાખવો ઘટે નહિ. અને મંત્ર, જંત્ર, ઔષધિ
કરીને કોઈ માણસ જીવતો રહેતો હોય તો પૃથ્વીમાં

કોઈક તો દીઠામાં આવત પળ કોઈએ દીઠામાં તો આવ્યો નહિ. અને જે બહુ મંત્ર જંત્રને જાણે છે તે પળ મરી જાય છે અને મંત્ર જંત્ર કોઈ ઉપર કોઈનાં ચાલતાં હોય તો ઘણાક શત્રુ જેની ઉપર હોય એવા મોટા જે રાજા તે જીવતા શા સારું રહે ? ને જંત્ર મંત્રે કરીનેજ સિદ્ધિ થાતી હોય તો લાખો રૂપિઆ સ્વર્ચીને રાજાઓ લશ્કર ભેલું કરે છે. તથા આયુદ્ધ સામગ્રી રાખે છે તે શા સારું કરે ? એક ભારે મંત્રશાસ્ત્રી રાખે અને જંત્ર મંત્રની સિદ્ધિયે સર્વે પ્રતિપક્ષિને મારી નસ્વાવે પણ તેમ તો કોઈ ઠેકાણે દેખાતું નથી ? માટે નિર્ભય થકા નારાયણનું ભજન કરજો અને ભગવાનનોજ દૃઢ વિશ્વાસ રાખજો જેમ ભગવાને ધાર્યું હશે તે સત્ય થાશે. પણ આપણું ધાર્યું તથા બીજા કોઈનું ધાર્યું નહિ થાય અને જો કોઈ જીવનું ધાર્યું થાતું હોય તો કોઈએ જીવ રંકતો રહેજ નહિ. સર્વેને રાજા થયાનો ઉમેદ છે પણ તેમ થાય નહિ. ॥ ઇતિ કાગલ સંપૂર્ણમ્. ॥

“ શ્રી પુરુષોત્તમ નારાયણના સ્વરૂપના જ્ઞાનનો નિર્ણય ”

ભગવાનનો જે દિવ્ય ભાવ અને મનુષ્ય ભાવ તેને અભેદપણે સમજવાની રીત દેખાડીએ છીએ જે

અનંત કોટી સૂર્ય, ચંદ્રના પ્રકાશ જેવું તેજોમય એવું જે પોતાનું અક્ષરધામ તેને વિષે અનંત કોટી અક્ષરરૂપ મુક્તે સેવ્યા અને દિવ્ય અને દ્વિભુજ મૂર્તિ એવા જે પુરુષોત્તમ ભગવાન તે સદા બિરાજમાન છે તે કેવા છે તો અનંત કોટી જે તે મુક્તો તથા અક્ષર તથા પુરુષપ્રકૃતિ ને કાલ એ સર્વેના નિયંત્ર છે અને એ સર્વેના સ્વામી છે અને એ સર્વેને સુખના આપનારા છે. અને સ્વતંત્ર છે ને મહારાજાધિરાજ છે અને એવા સામર્થ્યે યુક્ત જે એના પોંતે ભગવાન તે જીવોની ઉપર દયા એ કરીને તેમના કલ્યાણને અર્થે મનુષ્ય જેવા થાય છે અને મનુષ્ય પોતાનો આશ્રય કરે અને પોતાની ભક્તિ કરે તેને અર્થે મનુષ્યને અનુસરતાં ચરિત્ર કરે છે. અને તે મનુષ્ય સ્વરૂપને વિષે પોતાની જે અક્ષરધામમાં રહી જે તેજોમય દિવ્ય મૂર્તિ તેં દેખાઈ આવે તથા પ્રકૃતિ પુરુષના જેવું સામર્થ્ય જણાઈ આવે તથા વિરાટ પુરુષના જેવું સામર્થ્ય જણાઈ આવે તથા એક થકા અનંતરૂપે જણાઈ આવે તથા બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, શિવના જેવું સામર્થ્ય જણાઈ આવે તથા તે પોતાની મૂર્તિને દેખીને અનંત જીવના ચિત્તનો વિરોધ સમાધિ એ કરીને થઈ જાય એ સર્વે મનુષ્યપણામાં દિવ્યભાવ જાણવો અને બઢી એવો દિવ્યભાવ ન જણાવે અને મનુષ્યની રીતે વર્તે અને

ઘડી પાછો દિવ્યભાવ જણાવે અને ક્યારેક તો એની
 એ મનુષ્યમૂર્તિને વિષે કેટલાકને દિવ્યભાવ જણાવે
 અને કેટલાકને મનુષ્યભાવ જણાવે. તે માટે દિવ્ય-
 ભાવને મનુષ્યભાવ તે એકજ છે. પણ એમાં કિંચિત
 પણ ભેદ નથી એવી રીતે દિવ્યભાવ અને મનુષ્યભાવ
 ને અભેદપણે સમજવાની રીત કહી દેવાડી. ॥૧॥

ભગવાનના નિર્ગુણ સગુણપણની રીત સમજવી
 જે એવી રીતે દિવ્યભાવ અને મનુષ્યભાવને જણાવતા
 એવા જે એ ભગવાન તેની જે મૂર્તિ તે તો માયાના જે
 સત્ત્વ, રજ, ને તમ એ ત્રણ ગુણ ને એ ત્રણ ગુણના કાર્ય
 તેણે રહિત છે અને દિવ્ય છે તે માટે એ ભગવાનને
 નિર્ગુણ જાણવા અને એવા જે એ નિર્ગુણ ભગવાન તેને
 વિષે સત્ય, શૌચ, દયા, એ આદિક જે અમાયિક એવા
 દિવ્ય ગુણ તે રહ્યા છે માટે એ ભગવાનને સગુણ જાણવા.
 અથવા માયાના ત્રણ ગુણે યુક્ત અને બ્રહ્માંડની ઉત્પત્તિ,
 સ્થિતિ, પ્રલયના કારણ એવા જે અનિરુદ્ધ, પદ્મ અને
 સંકર્ષણ તથા બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને શિવ, એ છ જે પોતાનાં
 રૂપ તેણે કરીને પણ એ ભગવાનને સગુણ જાણવા. ॥૨॥

ભગવાનના સાકાર નિરાકારપણની રીત
 સમજવી જે આત્યંતિક પ્રલયને અંતે પણ પોતાના
 અક્ષરધામને વિષે દિવ્ય અવશ્યવાન્ એવો નિત્ય સિદ્ધ

ए भगवाननो आकार ते रह्यो छे ते माटे ए भगवानने साकार जाणवा अने एवो जे भगवाननो सदा दिव्य आकार तेने ए भगवानना एकांतिक भक्त देखे छे. अने ए भगवाननो जे सदा दिव्य अवयव एवो आकार ते मायामांथी थयां जे चोबिस तत्व तेणे रहित छे ते माटे ए भगवानने निराकार जाणवा अथवा ए भगवाननो अनन्य भक्तिए रहित ने आत्मज्ञानादिक साधने सहित एवा जे पुरुष ते तो भगवानना अक्षर-धामना तेजनेज केवळ देखे छे पण ते भगवानना दिव्य आकारने नथी देखता ते सारु ए कैवल्यार्थी छे ते ए भगवानने निराकार कहे छे. ॥३॥

भगवानना कर्ता अकर्तापणानी रीत जाणवी जे एवा जे ए भगवान ते पुरुष, काळ ने माया तेना आदिकर्ता छे अने प्रेरक छे ने नियंता छे ते माटे ए भगवानने कर्ता जाणवा अने पुरुष, काळ ने माया ते पासे अनंत कोटी ब्रह्मांडनी उत्पत्ति, स्थिति अने प्रलयने करावे छे पण पोते नथी करता अने पोते तो पोताना अक्षरधामने विषे पोताना भक्तजने सेव्याथका नित्य बिराजमान छे ते माटे ए भगवानने अकर्ता जाणवा अने ए पुरुष, काळ अने माया ते जे ब्रह्मांडनी उत्पत्ति, स्थिति अने प्रलयने करे छे ते ए भगवाननी

અંતર્યામી શક્તિની પ્રેરણા કરીને કરે છે પણ તે વિના સ્વતંત્રપણે કરવાને સમર્થ નથી અને જે એમને સ્વતંત્ર કર્તા જાણે છે તે તો નાસ્તિક છે ને એ ભગવાનની પ્રેરણા કરીને જે એમને કર્તા જાણે છે તે તો આસ્તિક એવા ભગવાનના ભક્ત છે.

આ ચાર રીતે જે પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સ્વરૂપને જાણે છે તેને ભગવાનના સ્વરૂપનું યથાર્થ જ્ઞાન થાય છે અને એવી રીતે સમજ્યામાં જેને કસર છે તેને પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સ્વરૂપમાં સંશય થાય છે માટે ભગવાનના જે ભક્ત હોય તેને આ વાર્તા અવશ્ય સમજવાની છે. ॥૪॥

શ્રીજીમહારાજે પોતાની રુચિ કહિ તે ઉપર સ્વામીએ વાત કરી જે, ભક્તિસિદ્ધિમાં ઓગળવવાસ કહ્યા જે અધર્મના સર્ગ તેણે રહિત જે સંત હોય અને તેને વિષે કહ્યા જે ઓગળસાઠ ધર્મસર્ગ તેણે સહિત જે સંત હોય તથા ધર્મામૃતમાં કહ્યા જે ધર્મ તેને અંતિશે દૃઢપણે પાલ્લતો હોય તથા ભગવાનની ભક્તિએ યુક્ત હોય એવાનો સંગ આપણે કરવો પણ દાષેયુક્ત હોય તેનો સંગ તો ક્યારેય ન કરવો તે જો તેનો સંગ કરે તો તેના દોષ પોતામાં આવે તે માટે વિચારીને સંગ કરવો અને ભગવાનને અર્થે કરવું તેને ભક્તિ કહીએ. ॥૧॥

નિરંતર ભગવાનનો સંબંધ રાખવો પણ તેમાં જો કાંઈક અંતરાય આવે તોય પણ જે અંતરાયનો રોક્યો રોકાય નહિ ને નિરંતર ભગવાનનું સમીપપણું રાખે તેને ઉપાસના કહિણ. ॥૨॥

લાઠા ઠકરે પ્રશ્ન પુછ્યું જે “ હે મહારાજ ! અસદ્ પદાર્થને વિષે વાસના બંધાણી છે તે કેમ ટળે ? ” પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે ભગવાનની મૂર્તિ મોઢા આગળ ધારીને ભજન કરે ત્યારે તેને વાસનાનું બળ મટે નહિ અને જ્યારે ભજનનો કરનારો જે દ્રષ્ટા તેને વિષે મૂર્તિને ધારે ત્યારે વાસનાનું જોર નાશ થઈ જાય જેમ પંચીનું કાચું ઇંડું હોય અને તે ફુટે ત્યારે પાણી હોય પણ કંઈ આકાર રહે નહિ અને ઇંડું પાકું હોય અને ફુટે ત્યારે તેમાંથી બચ્ચું નિસરે તેનો આકાર ટળે નહિ તેમ જે દ્રષ્ટામાં મૂર્તિ ધારે તેનો ઘાટ તે કાચા ઇંડા સરખો તેનો આકાર રહે નહિ અને જો બાહ્ય મૂર્તિ ધારે ત્યારે તેનો ઘાટ તે પાકા ઇંડા સરખો તેનો આકાર મટે નહિ માટે એમ સમજવું જે દ્રષ્ટારૂપ જે અક્ષરધામ તેમાં ભગવાન સદાય રહે છે અને બાહ્ય જે દર્શન આપે છે તે તો ભક્તના ઉપદેશને અર્થે છે પણ ભગવાન રહ્યા તો દ્રષ્ટાને વિષેજ છે એવી રીતે સમજે તેની વૃત્તિ અસ્ખંડ ભગવાનમાં રહે છે જેમ વરકન્યા હોય તેનાં માવતર તો જુદા

જુદા ગામમાં રહેતાં હોય પણ એ બે જળની સુરતી પરસ્પર હેતે કરીને પ્રોવાઈ રહે છે તે સર્વે ધંધો કરે પણ પુરુષને એમ સ્મૃતિ રહે જે મારી સ્ત્રી ફલાળે ગામ રહે છે અને સ્ત્રીને પણ એમ સ્મૃતિ રહે છે જે મારો પતિ ફલાળે ગામ રહે છે તેમ એ ભક્ત છે તે એમ જાણે જે મારા પતિ એવા જે ભગવાન તે દ્રષ્ટાને વિષે રહ્યા છે તો તે ભક્તની વૃત્તિ અઘંડ ભગવાનમાં રહે છે અને સર્વે વાસના નાશ થઈ જાય છે. ॥૩॥

પછી શુક્રમુનીએ પુછ્યું જે “ બાહ્ય મૂર્તિ ધારે તેના ઘાટનો આકાર બંધાય છે અને દ્રષ્ટામાં મૂર્તિ ધારે તેના ઘાટનો આકાર નથી બંધાતો તેનું શું કારણ છે ? ” પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે બાહ્ય મૂર્તિ ધારે છે તે તો એ ભક્તને ભગવાનને વિષે મનુષ્યપણાનો ભાવ છે અને દ્રષ્ટાને વિષે મૂર્તિ ધારે છે ત્યારે મનુષ્યપણાનો ભાવ નથી આવતો એ હેતુ છે. પછી શુક્રમુનીએ પુછ્યું જે “ જેને દ્રષ્ટાને વિષે ને બારણે મનુષ્યપણાનો ભાવ આવતો ન હોય તેને કેમ કરવું ? ” પછી શ્રીજી બોલ્યા જે જેને કોઈ રીતે ભગવાનમાં મનુષ્યભાવ ન આવતો હોય તે ભક્ત તો અતિશે બલીઓ છે માટે તે તો બાહ્ય ધારે તથા દ્રષ્ટામાં ધારે તે બેય બરાબર છે. ॥૪॥

મુક્તાનંદસ્વામીએ પ્રશ્ન પુછ્યું જે “ ભગવાનની

પ્રાપ્તિ થયા કેહે ભગવાનનો ભક્ત હોય તેને કોઈ રીતે કરીને કામ ક્રોધાદિક જે માયાના વિકાર તેણે કરીને ભગવાનના યજનમાં વિક્ષેપ ન થાય. અને કોઈ જાતનું દુઃખ અંતરમાં ન વ્યાપે એવી સ્ત્રી સમજણ છે ? ” પછી શ્રીજી બોલ્યા જે, એ ભક્ત દેહરુપે વર્તે છે કે આત્મારુપે વર્તે છે ? પછી મુક્તાનંદ સ્વામીએ કહ્યું જે “ વર્તે છે તો દેહ રુપે ” ત્યારે શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, જ્યારે એ ભક્ત દેહરુપે વર્તે છે ત્યારે તો એ અર્ધભગવાન પાસે રહે અને ચરણારવિંદ છાતીમાં રાખે અથવા રાધિકા જેવી પદવી પામે તો પણ એને અંતરમાં સુખ થાય નહિ. તો એવાને આ લોકમાં તો ક્યાંથી સુખ આવે અને તે વૈકુંઠલોકમાં જય વિજયની પેઠે, અથવા ગૌલોકમાં જાય અથવા બ્રહ્મલોકમાં જાય પણ દેહાભિમાનીને ક્યાંય સુખ થાય નહિ ત્યારે મુક્તાનંદ સ્વામીએ પુછ્યું જે “ હે મહારાજ ! મૃત્યુલોકમાં દેહ છે તે તો પંચભૂતનું છે અને વૈકુંઠાદિકમાં તો ભગવાનના પાર્ષદ છે તે અતિ સમર્થ છે તે અર્હિના દેહને ત્યાંના દેહ બરોબર કેમ હોય ? ” ત્યારે મહારાજ બોલ્યા જે, આંહીં અસમર્થ છે અને ત્યાં ઘણા સમર્થ છે માટે દેહાભિમાનીને ક્યાંય સુખ નથી અને જેને દેહાભિમાન નથી તે તો ગૌલોક, વૈકુંઠમાં હોય તોય સુખી છે ને પૃથ્વી ઉપર હોય તો પણ સુખી

૨૮ → ❀ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❀ ←

છે માટે જે આત્મારૂપે કરીને ભગવાનની ભક્તિ કરે છે તેનીજ ભક્તિ સાચી છે અને તે ભક્ત આત્મારૂપે વર્તે છે અને દેહ પોતાનું રૂપ નથી માનતો તેને તો આંહી છે તોપણ બ્રહ્મમોહોલ તુલ્ય છે. ॥૫॥

માનકુવામાં શ્રીજીમહારાજ સાધુ પ્રત્યે બોલ્યા જે, જીવ જેતે સુક્ષ્મ થકી પળ સુક્ષ્મ છે અને મોટા થકી પળ મોટો છે તે પચાસ કોટી યોજન પૃથ્વી છે અને તેથી દશગણું અધિક ને દશગણું સુક્ષ્મ જલ છે અને તે થકી દશગણું અધિક ને દશગણું સુક્ષ્મ તેજ છે ને તે થકી દશગણો અધિક ને દશગણો સુક્ષ્મ વાયુ છે એવી રીતે પ્રકૃતિ પર્યંત સર્વે છે ને પ્રકૃતિ થકી અધિક સુક્ષ્મ ને મોટો જીવાત્મા છે તેની ઉપર ઉષ્ણીકનું દ્રષ્ટાંત દીધું. ॥૬॥

“ ભગવાનનો નિશ્ચય સમજવાની રીત ”

ઉત્તમ સવિકલ્પ નિશ્ચયવાળો ભક્ત ભગવાનને એમ સમજે છે જે, ભગવાનને કોઈ દોષ અડતો નથી કેમ જે ભગવાન તો સર્વેના કારણ છે તે જે જે ક્રિયામાં પ્રવર્તે છે તે ભગવાનની અંતર્યામીપણે પ્રેરણા કરીને પ્રવર્તે છે પણ તે વિના તો જીવ કાંઈ કરવાને કે ભોગવવાને સમર્થ નથી માટે ઉત્તમ સવિકલ્પ નિશ્ચય એવો ભેદ પડ્યો કેમ જે અંતર્યામીપણે સર્વે ક્રિયાને ભગવાન

કરે છે એમ એ સમજે છે તેમાં આ બે દોષ આવે છે જે સર્વે જીવ પ્રાણી માત્રને વિષે અંતર્યામીપણે તો મહા-પુરુષ છે તે જેવા પુરુષોત્તમને જાણ્યા. । ભગવાન જે તે સર્વેને વિષે અંતર્યામીપણે રહ્યા થકા સર્વે જીવ પ્રાણી માત્રના જે વિષય છે તેને અંતર્યામીપણે રહ્યા થકા સર્વેના ભોગને ભોગવે છે પણ ભગવાન તો અતિ સમર્થ છે તેને કોઈ દોષ અડતો નથી પણ ભગવાનને એ વિષયને ભોગવ્યા વિના ચાલતું નથી એમ ભગવાનને જાણે । પણ એમ ન જાણે જે ભગવાન તો જે જે કાંઈ પદાર્થને ગ્રહણ કરે છે તે તો જીવના કલ્યાણને અર્થ છે એમ ન જાણે. ॥૭॥

કનિષ્ઠ નિર્વિકલ્પ નિશ્ચયવાળો ભગવાનને આકાશ જેવા સમજે છે જેમ આકાશને ચાર ભૂતની ક્રિયા અડતી નથી તેમ ભગવાનને કોઈ દોષ અડતો નથી એમ સમજે પણ દેશકાળે કરીને કોઈક સમે વૈરાજપુરુષની તથા સંકર્ષણની મોટપ કે એશ્વર્યને જોઈને તથા શાસ્ત્રમાંથી સાંભળીને એને કોઈક સમે એવો ઘાટ થાય જે ભગવાન આગળ એ પણ છે તથા તેના વિષયમાં કોઈક સમે રાગ જેવું જણાય પછી તે સંકલ્પને ટાળીને સ્વોટો કરી નાખે ને વળી કોઈક સમે પાછો એવો ઘાટ થાય તે માટે કનિષ્ઠ નિર્વિકલ્પ નિશ્ચય એવો ભેદ પડ્યો. ॥૮॥

મધ્યમ નિર્વિકલ્પ નિશ્ચયવાળો ભગવાનને
 બ્રહ્મરૂપ સમજે ને ભગવાન તો કોઈને પ્રવૃત્તિને વિષે
 જોડતા નથી અને વૈરાજ-પુરુષ તથા મહાવિષ્ણુ
 આદિક જે કોટાન કોટી માયાને વિષે જોડાણા છે
 તે તો પોતાને રાગે કરીને જોડાણા છે પણ ભગવાન
 તો કોઈને માયાને વિષે તથા વિષયને વિષે જોડતા
 નથી એમ સમજે માટે એને કોઈને વિષે ભાર ન આવે
 પણ મહાપુરુષાનિ મોટપ જોઈને તથા સાંભળીને તથા
 તેના ऐश्वर्य જોઈને કોઈક સમે એવો સંકલ્પ થાય જે
 ભગવાનને પણ આવી વિભૂતિઓ છે તથા તેના વિષ-
 યને વિષે રાગ જેવું જણાય તથા તે વિષયમાં સારણ્ય
 મનાય પછી વળી તે સંકલ્પને યોગ કરીને એમ
 સમજે જે મહાપુરુષ તથા વીજા જે જે માયાને વિષે
 જોડાયા છે તથા નિવૃત્તિ ધર્મને વિષે જોડાયા છે તે
 પોતાને મોટપનો રાગ છે તે માટે જોડાયા છે પણ
 ભગવાન તો કોઈને કોઈ સંઘાથે તથા મોટપમાં તથા
 કોઈ વિષયમાં જોડતા નથી ને જે જોડાય છે તે પોત
 પોતાને રાગે કરીને જોડાય છે એમ સમજીને તે
 સંકલ્પને યોગ કરી નાખે તે માટે એને મધ્યમ નિર્વિ-
 કલ્પ નિશ્ચય એવો ભેદ પડ્યો. ॥૯॥

ઉત્તમ નિર્વિકલ્પ નિશ્ચયવાળો ભગવાનને

एम समजे जे महाराज तो कोइने क्याइ जोडता नथी महाराज तो अक्षरधामने विषे पोताना एकांतिक जे भक्त तेने निरंतर दर्शन आपे छे पण पोताने बीजा कोइनी पासे कांइ कराववुं नथी अने महा पुरुषादिक जे जे प्रवृत्ति तथा निवृत्तिने विषे जोडाया छे ते तो पोताने रागे करीने जोडाया छे तेने अक्षर द्वारे करीने जोडे छे पण पोते तो कोइने प्रवृत्तिने विषे जोडता नथी ते उपर मराराजे बात करी हती जे प्रथम सृष्टि करवानो समय थयो त्यारे भगवाने अक्षर सांघुं जोयुं त्यारे अक्षरे अनंतकोटी मुक्त बेठा हता ते सांघुं जोयुं तेमांथी जेने सत्-आशय हतो एवो जे पुरुष ते आगळ आवीने उभो रह्यो त्यारे अक्षरे वृत्ति ए करीने तेने मायाने विषे जोडयो त्यारे माया थकी अनंत कोटी महाविष्णु थया पछी एक एक महा-विष्णु थफी एक एक ब्रह्मांड उत्पन्न थयुं एवी रीते अनंत कोटी ब्रह्मांड उत्पन्न थातां हवां त्यारे केटलाके एम जाण्युं जे एने राग हतो ते जोडाणो ने केटलाके तो एम जाण्युं जे एने राग पण हतो अने महाराजे आज्ञा करी एटले माया साथे जोडाणो अने केटलाके तो एम जाण्युं जे एने जोडावुं नहोतुं पण महाराजे आज्ञा करी तेथी माया साथे जोडाणो माटे ए बेय

પાછઝથી કહ્યા તેમણે એ કાચપ ટાઢી જોડે એમ જે સમજે તેને ઉત્તમ નિર્વિકલ્પ નિશ્ચયવાઢો કહીએ. ॥૧૦॥

વ્યાસસુત્રમાં એમ વાત છે જે બીજા અવતાર થાય છે તે જ્યાંથી આવે છે ત્યાં પાછા જાય છે પણ અક્ષરધામને કોઈ પામતા નથી અને જ્યારે પુરુષોત્તમ પોતે અક્ષરધામમાંથી આવે છે ત્યારે તે મેઢા બીજા અવતાર તથા મૂઢપુરુષ તથા પ્રધાનપુરુષ તથા વિરાટપુરુષ તથા બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, શિવ, ઇંદ્ર, વરુણ, કુબેર, સૂર્ય, ચંદ્રમા, યમરાજા ઇત્યાદિક અવતાર તથા ઐશ્વર્યાર્થી તે સર્વે પુરુષોત્તમ પધારે ત્યારે સર્વે પૃથ્વી ઉપર દેહ ધારે છે અને એ સર્વે પુરુષોત્તમના ભક્ત થાય છે ત્યારે એ જેને ઉપદેશ કરે ને જે સત્સંગી થાય તથા ત્યાગી થાય ત્યારે જો એને મહારાજની સાથે હેત થાય તથા ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને માહાત્મ્યે સહિત જો ભક્તિ કરે તો તે સર્વે અક્ષરધામને પામે પણ એ અવતારાદિક અહિંયાંજ સાધુ તથા સત્સંગી તથા બ્રહ્મચારીરુપે પુરુષોત્તમના આશ્રિત થયા હોય અને પોતા સાથે જે જોડાણા હોય તો તેને તેઓ પોતાને ત્યાં લઈ જાય છે ને એ અવતારાદિક તે તો જ્યાંથી આવ્યા હોય ત્યાં પાછા જાય છે તે અહિંયાં આવે છે ત્યારે કાંતો એક દેહને ત્યાં મેલીને બીજે

देहे करीने आवे छे अथवा बीजाने पोतानी गादी
 सोंपीने आवे छे पछी अर्हियां आवीने पुरुषोत्तमनी
 उपासना द्रढ करीने पोतानी खोटने टाळीने पछी पोते
 ज्यांथी आव्या होय त्यां पाछा जाय छे अने पछी
 पोतानी आवरदामां जेटलां वर्ष बाकी रखां होय तेने
 पुरां करीने पछी त्यांथी अक्षरधाममां जाय छे पण ते
 आवरदाने भोगव्या विना पाधरा अर्हिंथी अक्षर-
 धाममां जवाय नहि ते माटे जे मुमुक्षु होय तेने भग-
 वानना जेवुं हेत कोइ मुक्त के साधुने विषे न करवुं.
 अने जो तेवुं हेत तेमने विषे करे तो तेने पण
 पोताने विषे जोडे माटे विचारीने हेत करवुं आ वात
 अवश्य समजवानी छे. ॥११॥

जेम समुद्रने विषे जीव रहे छे ते जे थकी
 मोटो होय ते ते थकी बळे करीने अधिक होय
 तेम मुक्त पण जे जे थकी मोटा होय ते ते
 थकी सामर्थ्य, बळ, तथा ऐश्वर्य करीने अधिक
 होय ने दीवा थकी महातेज पर्यंत जे भेद कखा छे
 ते सर्वे मुक्तना भेद कखा छे तेमां जे विजळीना जेवा
 मुक्त छे ते तो विषयरूपी मेघमां रहे तो पण विषय
 एने लोपी सके नहि पण देशकाळे करीने धन तथा

સ્ત્રી તેને વિષે એને લોભ જેવું જણાય તથા અહંમત્વ જેવું જણાય પણ મુકે ત્યારે ન સાંભરે. ॥૧૨॥

ચંદ્રમા જેવા મુક્ત છે તે તો જેમ ચંદ્રમા ઊગે ત્યારે રાત્રીનું અંધારું ન રહે પણ વાદળાં આડાં આવે ત્યારે તેનો પ્રકાશ ઢંકાઈ જાય પણ સુષ્ણે સ્વરૂં તેમ ચંદ્રમા જેવા મુક્ત છે તેને ગમે તેવા વિષય પ્રાપ્ત થાય તો પણ તેમાં લોભાય નહિ પણ દેશકાળે કરીને કોઈક સમે રાગ જેવું જણાય છે પરંતુ પાછળથી તેની તેને તુચ્છતા જણાઈ જાય છે. ॥૧૩॥

સૂર્યના જેવા મુક્ત છે તે તો જેમ સૂર્ય ઊગે ત્યારે રાત્રી ન રહે પણ વાદળાં આડાં આવે ત્યારે પ્રકાશ ઢંકાઈ જાય પણ રાત્રી ન કહેવાય તેમ જે સૂર્ય જેવા મુક્ત છે તેને તો સુજે તેવા વિષય પ્રાપ્ત થાય તથા ગમે તેટલી મોટપ મળે તો પણ તેમાં રાગ ન થાય તથા બંધાય નહિ પણ કોઈક દેશકાળે કરીને સારપ્ય જેવું જણાય ને પછે અસત્ય થઈ જાય. ॥૧૪॥

પ્રલયકાળના અગ્નિ જેવા મુક્ત છે તે તો જેમ પ્રલયકાળે પંચભૂત તથા દેહધારી માત્રનો નાશ કરી નાખે છે અને એક પોતે અગ્નિ તથા વાયુ તથા આકાશ એ ત્રણ રહે છે પણ વીજું કાંઈ નથી રહેતું તેમ જે પ્રલયકાળના અગ્નિ જેવા મુક્ત છે તેને તો એક

पोतानो आत्मा तथा अक्षर, तथा पुरुषोत्तम ए त्रण
विना बीजुं कांइ पंच विषय तथा लोक भोग ने सुख
ते कांइ टकी शके नहि. ॥ १५ ॥

महातेज जेवा जे मुक्त छे तेने तो कांइ
टकी शके नहि केम जे प्रलय काळनो अग्नि छे तेने
विषे तो राख पण रहे छे अने महातेजने विषे तो
कांइ टकी शके नहि. तेम प्रलयकाळना अग्नि जेवा
जे मुक्त छे तेने तो कांइक विषयमां आभास जेवुं
जणाय छे पण जे महातेज जेवा मुक्त छे तेने तो
जेम महातेजना प्रकाशमां जीव, माया, ने ऐश्वर्यार्थी
ए सर्व लीन थइ जाय छे तेम तेनी दृष्टिमां मायानुं
आवरण कांइ न रहे अने पुरुषोत्तम तथा अक्षर ने
अक्षरना मुक्त ते विना बीजुं कांइ तेनी दृष्टिमां न
आवे तेमां मूर्त्य जेवा तो बद्रीकाश्रमना मुक्त छे अने
प्रलयकाळना अग्नि जेवा तो श्वेतद्विपना मुक्त छे
अने महातेज जेवा तो अक्षरना मुक्त छे ए जे त्रण
प्रकारना मुक्तना भेद कखा ते आपणा सत्संगमां छे
अने बीजा मुक्तना भेद कखा ते पण सत्संगमां छे
एम जाणवुं एवी रीते मुक्तनी तारतम्यता छे ते आ
वात्तने पोतेविचारे तो पोते जेवो होय तेम मालम
पडे. ॥ १६ ॥

ચોક્કસી ઉપાસના કરવી તેમાં છોચો પોચો ન રાખવો અને જે ઉપાસનામાં ભેદ પડે છે તે પક્ષપાતે કરીને પડે છે કેમ જે પોતાનો પક્ષ રાખ્યા સારું પોતાના જે સેવક હોય તેને કહે જે “લક્ષ્મી-નારાયણ છે તથા નરનારાયણ છે તેજ મહારાજ છે” એમ સમજાવે ને પોતે તો જેમ સમજતા હોય તેમ સમજે માટે આપણે તા કોઈ અવતારને વિષે મોટપ ન સમજવી અને મહારાજ સર્વ અવતારના અવતારી પોતે એકજ છે અને અવતાર માત્રના સ્વામી છે ને બીજા સર્વે અવતાર મહારાજના ભક્ત છે. એમ સમજવું અને બીજાને એમ સમજાવવું તે કેમ જાણીએ તો, એકવાર અમને મહારાજનાં ને શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનનાં દર્શન થયાં ત્યારે શ્રીકૃષ્ણ મહારાજની સેવામાં દેખાણા તથા રામચંદ્રજીનાં તથા મહારાજનાં દર્શન થયાં ત્યારે પણ રામચંદ્રજી મહારાજની સેવામાં દેખાણા ને નરનારાયણનાં તથા મહારાજનાં દર્શન થયાં ત્યારે પણ નરનારાયણ મહારાજની સેવામાં દેખાણા ને મહારાજે વ્યાપકાનંદસ્વામીને પણ પોતાના સ્વરૂપને વિષે ચોવિસ અવતાર લીન કરી દેખાડ્યા અને પર્વતભાઈ પણ ચોવિસ અવતારને મહારાજની સ્તુતિ કરતા નિરંતર દેશ્વતા અને વહી એક ભક્તને સમાધિ થઈ ત્યારે

તેમણે એમ કહ્યું જે “ હું બ્રહ્મમહોલને દરવાજે ગયો ત્યારે માંહીથી મહારાજે કહ્યું જે નરનારાયણને કહીએ જે એને આંહી આવવા ઘો.” તથા એક વસ્તવ વિજ્ઞાન-દાસજી અમારે દર્શને આવ્યા હતા પછી તેણે કહ્યું જે “ મારે નરનારાયણનાં દર્શન કરવા જાવું છે.” ત્યારે અમે કહ્યું જે સમાધિ કરીને મહારાજ પાસે જાઓ ત્યારે તે સમાધિ કરીને અક્ષરધામમાં ગયા તે સમે ત્યાં નરનારાયણ મહારાજનાં દર્શન કરવા આવ્યા હતા પછે મહારાજે તેમને આજ્ઞા કરી જે “ તમે વદ્રિકાશ્રમમાં જાઓ” ત્યારે નરનારાયણ ત્યાંથી ચાલી નિકળ્યા અને પોતાને સ્થાનકે ગયા. એવા એવા હજારોવાર ચમત્કાર મહારાજે જણાવ્યા છે તથા હમણાં પણ જણાય છે તે આપણે બીજા અવતાર જેવા મહારાજને કેમ સમજીએ ? માટે આપણે તો ચોરૂઝી ઉપાસના સમજવી જે બીજા અવતાર તથા અક્ષરના મુક્ત તથા અક્ષર અને પૂર્વે જે જે અવતાર થઈ ગયા છે તથા આગળ થાશે એ સર્વેના અવતારી શ્રીજીમહારાજ છે અને એ સર્વે અવતાર મહારાજના ભક્ત છે એમ સમજવું. અને એ સર્વેને નિયમમાં રાખનારા પોતે એકજ છે પણ એ વિના બીજો કોઈ નથી એ મોટા સંતનો સિદ્ધાંત છે. ॥ ૧૭ ॥

૩૮ ✽ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીનો વાતો. ✽←

કઢવું, કહેવું, ને રહેવું તે કઢવું પટલે ભગવાનને
કઢવા તે કેવી રીતે તો મહારાજનો ચમત્કાર
જોવો ને શ્રીકૃષ્ણની સામર્થી જોવી અને રામચંદ્રજીની
સામર્થી જોવી અને ઋષભદેવની સામર્થી જોવી અને
કપિલજી તથા દત્તાત્રેયની સામર્થી જોવી અને પછી
પૂર્વાપર વિચારીને જુવે ત્યારે બીજા અવતાર કરતાં
શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનની સામર્થીમાં ફેર છે તે જ્યારે
તપાસીને જુવે ત્યારે સ્વર પડે કેમ જે શ્રીકૃષ્ણ ભગ-
વાને પોતાને વિષે ચોવિસ અવતારને પૃથક પૃથક
દેખાડયા તે જોતાં એમ જણાય છે જે બીજા અવતારના
અવતારી શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન છે અને મહારાજની અને
શ્રીકૃષ્ણની સામર્થી જોડે ત્યારે શ્રીકૃષ્ણના અવતારી
શ્રીજીમહારાજ છે એમ પોતાની બુદ્ધિમાં તપાસ કરીને
તે સર્વે અવતારના અવતારી શ્રીજીમહારાજ છે એમ જે
જાણવું તેને કઢવું કહીએ. ———— એવા જે શ્રીજી-
મહારાજ તેના જે એકાંતિક મોટા સાધુ હોય તેને
ઓઠ્ઠા અને તે સાથે હેત કરવું તેને કહેવું કહીએ.
એવા જે મોટા સાધુ તેની અનુવૃત્તિ રાખવી તથા તેમની
સેવા કરવી ને ભગવાનની આજ્ઞામાં ફેર ન પાડવો અને
માથા સાટે સત્સંગનો પક્ષ રાખવો એ આદિક જે જે એ-
કાંતિક સાધુ કહે તેમ કરવું તેને રહેવું કહીએ. ॥૧૮॥

श्रीजीमहाराज अने साधु तेडवा आवे
 त्यारे केना भेगुं जावुं ? केम जे महाराज एम कहे
 जे “ तमारे आ साधु साथे हेत छे अने अमे आम
 फरीने आवीए छीए ते तमारी नजरमां आवे तो
 अमारा भेळा आवो के ते साधु भेळा जाओ ” त्यारे
 केना भेगा जावुं ? ते वास्ते महाराजना जेवुं हेत
 कोइ मुक्तने विषे न राखवुं अने जेने धर्म, ज्ञान,
 वैराग्य अने माहात्म्ये सहित भगवाननी भक्ति होय
 तेने तो एक भगवानने विषेज प्रीति राखवी पण
 बीजा कोइ मुक्तने विषे न राखवी. अने जेने
 धर्म, ज्ञान, वैराग्य ने भक्ति ते अति द्रढ न होय
 तेणे तो कोइक मोटा एकांतिक साधु होय ते साथे
 हेत करवुं अने सत्संगीनी सभा बेठी होय त्यारे तो
 पर्वतभाइ जेवा पासे बेसवुं अने सत्संगी तथा साधुनी
 सभा बेठी होय त्यारे तो गोपाळानंदस्वामी तथा
 मुक्तानंदस्वामी जेवा संत पासे बेसवुं तथा हेत पण
 महाराज साथे राखवुं पण बीजा कोइने विषे संग
 तथा हेत ते महाराजना जेवुं न राखवुं अने मुक्तानंद
 स्वामी तथा गोपाळानंदस्वामी ए बे बेठा होय तेमां
 पण जे सरस होय तेमनी पासे बेसवुं एबी रीते सत्संग
 करवामां विवेक राखवो पण ए वात भूलवी नहि.॥१९॥

४० → ❖ स. गोपाळानंद स्वामीनी वातो. ❖ ←

जेने आत्मा तथा परमात्मा अखंड देखाय तेमणे
पण शब्दादिक पंच विषयमां न लोभावुं अने जे
पुरुषनी इंद्रियो शब्दादिक विषयमां आशक्त होय ते
पुरुष भगवानना सुखने क्यारेय पण पामे नहि. ॥ २० ॥

रसनादिक सर्वे इंद्रियोने नियममां राखे अने
रसे रहित तथा मापे जुक्त जमे कहेतां वे भाग
अन्ने करीने पुरे अने एक भाग जळे करीने पुरे
अने एक भाग खाली राखे एवी रीते सर्वे इंद्रियोने
नियममां राखे एवो जे पुरुष होय ते कामे करीने
क्यारेय पण पडे नहि. ॥ २१ ॥

जे पुरुषमां वे वानां होय तेमां एक तो जाणीने
विर्यपात करे तथा बीजुं धन राखे एवो जे साधु
पुरुष ते सत्संगमांथी जरूर पढी जाय. ॥ २२ ॥

त्यागी थइने धन राखे ते पुरुषने दिवस दिवस
प्रत्ये हजार गायो मार्यानुं पाप थाय एम सनातन जुनी
श्रुतिमां कळुं छे. ॥ २३ ॥

स्वभाव टाळवो ते सर्वथी कठण छे ते तो
अति कल्याणनो स्वप होय तथा द्रढ श्रद्धावाळो
होय तथा अति शुरविर होय तथा कोइक कहेनार
होय तथा पोते पण निरंतर खटको राखे तथा निरंतर
जाणपणामां रहे तो आ कहा ए उपाय करतां करतां

જો અતિશે સ્વપવાલો હોય. તો સાત આઠ વર્ષે કરીને સ્વભાવને ટાલે, નહિ તો બે ત્રણ જન્મે કરીને ટાલે તે માટે જેન પોતાનો સ્વભાવ ટાલવો હોય તેને પ્રથમ તો મોટા સાધુ સંગાથે અતિશે હેત કરવું ને તે સાધુ નિરં-
તર કઠણ વચન કહેતા રહે તથા પોતે પણ નિરંતર તે સ્વભાવ ઉપર સ્વટકો રાખે તથા નિરંતર જાણપણામાં રહે તો ધીરે ધીરે સ્વભાવ ટાલે, નહિ તો ટાલે નહિ તે ઉપર બિલાડીનું દ્રષ્ટાંત દીધું. ॥ ૨૪ ॥

માની હોય તેને કોઈક વસ્તુને ત્યારે ફુલાઈ જાય અને પોતાને બરોબરિયા જે સાધુ હોય તેની કોઈ પુજા કરે તથા વસ્ત્ર ઓઢાડે ઇત્યાદિક સન્માન કરે અને પોતાનું ન કરે ત્યારે તે લજામણીના જાહની પેઠે કરમાઈ જાય અને મુવા જેવો થઈ જાય માટે વ્રત, તપ, ત્યાગ, જ્ઞાન, કથા, વાર્તા, ધ્યાન, ભક્તિ ઇત્યાદિક જે જે સાધન કરે છે તે માન વધે તે વાસ્તે કરે છે પણ ભગવાનની પ્રસન્નતાને અર્થે કરે નહિ તે માન ટાલવું સહુથી અતિ કઠણ છે. ॥૨૫॥

માન તથા કામ એ બે દોષ તો જીવમાં રહ્યા છે તે ટાલવા મહા કઠણ છે એ બે દોષ તો ત્યારે ટાલે જ્યારે દેહ, ઇન્દ્રિયો, અંતઃકરણ, દેવતા, પંચભૂત, અને પંચવિષય એ સર્વેનો બારંબાર નિષેધ કરે ને નિરં-

૪૨ →* સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. *←

તર આત્મસત્તારુપે વર્તે ત્યારે ટલે તે વિના બીજા કોટી ઉપાય કરે તોય માન અને કામ એ બે દોષ ટલે નહિ. ॥ ૨૬ ॥

વિષયમાં રાગ છે તે ત્યારે ટલે જ્યારે ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણ એ સર્વેનો નિષેધ કરીને આત્મસત્તારુપે થઈને જીવમાં ભગવાનની મૂર્તિને ધારે તો ધીરે ધીરે એ રાગ ટલી જાય પણ તે વિના ટલે નહિ તે ઉપર વિજ્ઞાનદાસજીને વાત કરી જે તમે બહાર મૂર્તિનું ધ્યાન કરતા ત્યારે વિષયમાં રાગ હતો અને જ્યારે જીવમાં ધ્યાન કરવા માંડ્યું ત્યારે રાગ માત્ર ટલી ગયા. ॥૨૭॥

જગત તે શું તો શબ્દ, સ્પર્શ, રુપ, રસ ને ગંધ એ જે પંચવિષય તે જગત છે તેમાં પણ માન, સ્ત્રી ને ધન એ ત્રણ તો વિશેષ જગત છે. માટે ત્યાગીને તો બાલકની પેઠે કોઈ માન કરે તથા અપમાન કરે તથા પૂજા કરે તથા ધૂલ નાખે એ બેયને વિષે સમ-ભાવ રહે તો જગતમાં ન લેવાળો અને હર્ષશોકને પામે તો જગતમાં લેવાળો તેમજ ત્યાગીને ધન ને સ્ત્રી એ બે તો ન હોય પણ જો કોઈક ભક્ત ભગવાનના મંદિરને વિષે ધૂલ નાખીને ટાકા પુરે તથા પાણા ફેરવે તથા મંદિરમાં ગારથ કરે તથા સંતની સેવા કરે અને કોઈક તો રજોગુણી મનુષ્યને સત્સંગ કરાવીને તેને ઉપદેશ

કરીને બે ત્રણ તથા ચાર હજાર રૂપિયા લાવે ત્યારે એ બેયની ઉપર સમભાવ રાખવો અને જો એમ ન કરે ને અધિક ન્યુન ભાવ રહે તો જાણવું જે એ જગતમાં છેવાળો. ॥ ૨૮ ॥

માવે મળે કહું જે “ત્યાગીને સ્ત્રી ને ધન એ બે નથી જણાતાં પણ દેહને સ્વભાવ એ બે તો જણાય” ત્યારે સ્વામીએ કહું જે દેહમાં ધન રહું છે અને સ્વભાવમાં સ્ત્રી રહી છે તે કેમ છે તો ઉપરથી ત્યાગ કરીને બેઠો છે પણ જો દેશકાળે કરીને સ્ત્રીનો જોગ થાય ત્યારે તેને ભોગવવાની આશક્તિ થાય અને ભોગવે તે માટે સ્ત્રી તે સ્વભાવમાં રહી છે. ને દેહમાં ધનતો એમ છે જે દેહમાં મંદવાડ થાય તથા કોઈક જાતનો સ્વભાવ પડે તથા વસ્ત્રાદિક પદાર્થ જોઈએ ત્યારે ધનમાં આશક્તિ થાય તે માટે ધન તે દેહમાં છે ને સ્વભાવમાં સ્ત્રી તો એમ રહી છે જે ચ્યવનઋષિ બી-જાના દેહની નાઢીયું ને બંધ કરે એવા સમર્થ હતા તો પણ સ્ત્રી પરણ્યા અને સૌભરી ઋષિએ પણ સાઠહજાર વર્ષ તપ કર્યું હતું તો પણ સ્ત્રી પરણ્યા માટે સ્ત્રી તો સ્વ-ભાવમાં રહી છે અને આપણે આંહી સ્ત્રીનો સંકલ્પ થાય તો ઉપવાસ કરે ત્યારે દોષ ટળે અને જો દેહે કરીને સ્ત્રીનો સંગ થાય તો સત્સંગમાં રચાય નહિ પણ સંક-

લ્પે કરીને સત્સંગમાંથી કઢાય નહિ અને બદ્રિકાશ્રમમાં સંકલ્પ થાય તો ત્યાંથી પાછો દેવલોકમાં મુકે અને ત્યાં સ્ત્રી ભોગવીને પછી તે સ્ત્રીનો ત્યાગ કરીને સ્ત્રીનો પોતાના જીવમાંથી રાગ ટાળીને ત્યાં જાય ત્યારે રાખે અને શ્વેતદ્વિપમાં તો સ્ત્રીનો અવ્યક્ત રાગ લગારેક થાય ત્યારે ત્યાંથી બદ્રિકાશ્રમમાં કાઢી મુકે. તે માટે બદ્રિકાશ્રમવાળાને શ્વેતદ્વિપવાળા જેવું થાવું છે અને શ્વેતદ્વિપવાળાને અક્ષરના મુક્ત જેવું થાવું છે અને શ્વેતદ્વિપમાં ભગવાન પાંચ વચ્ચે દર્શન દેછે ને ત્યાંથી અક્ષર ધામમાં જાવું હોય તો જાય અને ત્યાં દર્શન કરીને પાછા શ્વેતદ્વિપમાં આવે પણ ત્યાં રહેવાય નહિ. અને શ્વેતદ્વિપવાળાને વૈરાટની મોટપ જોડે તથા મહાવિષ્ણુની મોટપ જોડે તેમાં મોહ ન થાય અને મહાપુરુષની મોટપને તથા તેના વિષયને જોડે તથા પોતાને તે વિષય પ્રાપ્ત થાય ત્યારે દેશકાળે કરીને કોઈકસમે રાગ જેવું જણાય અને પછી તે સંકલ્પને ચોટી કરી નાખે અને અક્ષરના મુક્તને તો સુજે તેટલો સ્ત્રીનો પ્રસંગ થાય તથા કોઈક મહાપુરુષના જેવો અધિકાર આવે તથા દેશકાળ વિષય થાય તો પણ મહારાજનો આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તે અને તેમાં બંધાય નહિ અને તે વિષય એને કાંઈ બાધ ન કરે અને આજ્ઞા પ્રમાણે કરીને

रहेवा दे माटे जे अक्षरभावने पाम्यो होय तेने सुजे तेटलो विषयनो जोग थाय तथा मान थाय ने पोते सुजे तेटली प्रवृत्तिमां जोडाणो होय तो पण तेमां बंधाय नहि तथा तेमां हर्ष शोक न पामे ते माटे जे साधु अक्षरभावने पाम्यो होय ते पुरुषोत्तमनी सेवानो अधिकारी थयो ने भगवान जेम पाते काळ, कर्म, ने मायाने आवरणे रहित छे तेवो तेने पण करे छे अने अखंड पोतानी सेवामां राखे छे ते माटे एवा साधु थावुं ते सौथी अति कठण छे अने जे एवो साधु थयो तेने अने भगवानने अंतराय नथी रहेतो ते ज्यारे साधुनी सभा थह त्यारे सनकादिकनुं प्रमाण न थयुं केम जे तेने क्रोध थयो त्यां तो नरनारायण ऋषिनुं प्रमाण थयुं केम जे तेने क्रोध न उपज्यो तो काम तो क्यांथीज उपजे ते उपर इंद्रनुं द्रष्टांत कही देखाडयुं ते माटे एवा साधु थावुं ने स्वभाव मात्रने टाळीने ज्यारे शुद्ध अक्षरभावने पामे त्यारे भगवाननी सेवामां रहेवाय ने जो आंही लगारेक वचन लोप्युं होय तो त्यां बहु अपमान थाय ते उपर शाहुकारनी शाहुकारीनुं द्रष्टांत दीधुं. ॥ २९ ॥

ज्ञाननी पक्वता न होय तो पोताने बंधन थाय तथा पोताना आश्रितने बंधन थाय, तेनी आगळ

સ્વર પહે ને જ્ઞાનની પક્વતા કાઢે કરીને ધીરે ધીરે થાય છે. ॥ ૩૦ ॥

અતિશય દીન થાય તો પળ દેહ ભાવ રહે છે ને અતિશય આકરાઈ કરે તોય પળ દેહ ભાવ રહે છે તે માટે એ બેયને મુકીને કેવળ સત્તારૂપે વર્તે તો તેમાં કોઈ રીતે સ્વોટ ન રહે. ॥ ૩૧ ॥

મહારાજ આજ્ઞા કરે જે “તમારી નજરમાં આવે ત્યાં અવતાર ધરીને જીવોના કલ્યાણ કરી આવો” ત્યારે એવે ઠેકાણે દેહ ધારવો જે ગરિબ બ્રાહ્મણ હોય ને માગીને પેટ ભરતો હોય ને કન્યા પળ ન મળતી હોય ને વેદનો મળેલો ને ધર્મવાળો હોય તેને ઘેર દેહ ધરવો કે તરત ઘરનો ત્યાગ કરીને ત્યાગી થવાય અને જો ભારે ધનાઢય ગૃહસ્થને ઘેર જન્મ ધરે તો નાનો હોય ત્યાંથી એવા માર્ગમાં ચઢાવી દે જે માન, મોટપ, સ્ત્રી, ધન, ને લોકની આબરુ તથા પોતાના સંબંધી તેમાં સ્નેહ થાય પછી તે મુકીને નીકળાય નહિ તે માટે દેહ ધરવો પહે તો એમ સમજી વિચારી તપાસ કરીને દેહ ધરવો એ વાત અવશ્ય સમજવાની છે. ॥ ૩૨ ॥

ગુણાતિતાનંદસ્વામીએ પુછ્યું જે “દેશકાઢાદિકે કરીને એક નિરધાર રહે એમ જણાતું નથી માટે

केम करे तो मति न फरे?" त्यारे कहुं जे ए तो एक भगवानने विषेज मोटप समजे पण बीजा कोइनो भार न आवे ने सत्संगनो वधारो थाय तथा घटी जाय तो पण एम समजे जे भगवान मळ्या छे ते तो कांइ जता रहे तेम नथी तथा कोइक ले एम पण नथी अने जो सत्संगनो वधारो थाशे ने लोक बहु मानसे तो सामो भगवानने भजतां अंतराय थाशे अने रजोगुणी मनुष्य सत्संगी थाशे ने बहु मानसे तो सामा आपणने पण रजोगुणी करशे माटे एम चोक्खु समजे जे भगवान करता हशे ते ठीकज करता हशे एम समजे तो कोइ रीते मति न फरे. ॥ ३३ ॥

पंच इंद्रियोए करीने जे जे क्रिया करे ते कर्मयोग कहेवाय ने भगवान संबंधी जे जे क्रिया करे ते भक्तियोग कहेवाय ने आत्मामां तथा परमात्मामां मन अखंड रहे त्यारे सांख्ययोग कहेवाय. ॥ ३४ ॥

मावे भक्ते पुछयुं जे "करी रक्षा ते केम जणाय?" त्यारे कहुं जे आत्मामां परमात्माने अखंड जोइ रहे त्यारे कांइ करवुं न रहुं एम जाणवुं. ॥ ३५ ॥

गुणनी प्रवृत्ति तो रजोगुण, तमोगुण ने सत्त्वगुणे करीने छे ते ज्यारे सत्त्वगुण वर्ते त्यारे तो शम दमादिक धर्मसर्ग वर्ते ने रजोगुण वर्ते त्यारे अ-

૪૮ → ❀ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❀ ←

નેક પ્રકારના સંકલ્પ થાય ને તમોગુણ વર્તે ત્યારે તેમાં ચાર દોષ વર્તે એક તો પ્રમાદ બીજો મોહ ત્રીજુ આલસ ચોથી નિદ્રા હવે તેને જીતવાના ઉપાય (૧) પ્રમાદ તો શુદ્ધ જ્ઞાન થાય તો ટલે (૨) મોહતો જ્યારે શુદ્ધ જ્ઞાન ને જાણપણું નિરંતર રહે તો ટલે (૩) જ્યારે આલસ આવે ત્યારે ભગવાનનું માહાત્મ્ય જાણીને ભગવાનની નવ પ્રકારની ભક્તિ કરે તો ટલે. (૪) જ્યારે નિદ્રા આવે ત્યારે ડમા થાવું તથા કીર્તન ગાવવાં, કથા વાંચવી, તથા સાંભળવી એ આદિક ક્રિયા કરે ત્યારે નિદ્રા જીતાય એમ એ ચાર ઉપાયને સિદ્ધ કરે ત્યારે તમોગુણ જીતાય અને મલિન સત્વગુણે કરીને રજોગુણ જીતાય અને શુદ્ધ સત્વગુણે કરીને મલિન સત્વગુણને જીતાય અને શુદ્ધ સત્વગુણને તો ભગવાનની મૂર્તિનું ધ્યાન ને ઉપશમ તેણે કરીને જીતે ત્યારે સિદ્ધ થયો કહેવાય.
॥ ૩૬ ॥

ભગવાનનો અલંકાર સંબંધ થયો તે કેમ જાણવો ? ભગવાનનો સંબંધ તો તેને કહીએ જે તેમાં કાંઈ અંતરાય ન રહે અને ભગવાનને સર્વોપરી સમજે ને ભગવાન જે જે વચન કહે તેને સત્ય માને અને જ્યાં મુકે ત્યાં રાજી થકો જાય પણ ઇન્દ્રિય નહિ તથા તે કોઈ વિષયને વિષે બંધાય નહિ ને તે વિષયને વિષે

રાગ પળ ન થાય ને નિરંતર દોષને દેખે એમ વર્તે ત્યારે
જાણીએ જે તેને ભગવાનનો સંબંધ અસ્વંહ થયો. ॥૩૭॥

એક તો ત્યાગી થઈને ત્યાગીનો ધર્મ દૃઢ
પાઠવો ને ગ્રહસ્થને ગ્રહસ્થનો ધર્મ દૃઢ પાઠવો અને
શ્વેતતેજને વિષે ભગવાન સદાય મૂર્તમાન બિરાજમાન
છે એમ જાણીને તે ભગવાનની ભક્તિ કરતો હોય ને
પોતાને ને અક્ષરને એક કરીને માને ને ભગવાન વિના
બીજે એક અણું માત્ર પળ પ્રીતિ ન હોય એવી રીતનો
પોતે થયો હોય તો પળ ભગવાનનું માહાત્મ્ય જાણવાને
અર્થે એકાંતિક સાધુનો સમાગમ મન, કર્મ, વચને કરીને
નિરંતર રાખવો. ॥ ૩૮ ॥

દેહ તે સ્ત્રી છે અને સંકલ્પ થાય છે તે દીકરા
થાય છે તે જ્યારે દેહને સાંખ્ય વિચારે કરીને
ઘોટો કરીને તેથી નોંખો સત્તારુપે વર્તે ત્યારે સ્ત્રીનો
ત્યાગ કર્યો કહેવાય ને સંકલ્પને ઘોટા કરે ને અસ્વંહ
ભગવાનની મૂર્તિને સંભારે ત્યારે દીકરાનો ત્યાગ કર્યો
કહેવાય, નહિ તો સ્ત્રીને દિકરા રુપે કરીને દેહ ને સંક-
લ્પ છે એમ જાણવું. તે માટે દેહાધિમાનનો ને સંક-
લ્પનો ત્યાગ કરે ને કેવળ સત્તારુપે નિરંતર વર્તે ત્યારે
સ્ત્રીનો ને દિકરાનો ત્યાગ કર્યો કહેવાય આ વાત
અવશ્ય સમજવાની છે તે સમજીને એમ વર્તવું. ॥૩૯॥

ભગવાનનું ધ્યાન કરે તે દેસ્વાડયાને અર્થે કરે
 તથા મક્તિ કરે તે પળ દેસ્વાડયાને અર્થે કરે ને
 જ્ઞાન કરે તે પળ દેસ્વાડયાને અર્થે કરે ને વૈરાગ્ય રાખે
 તે પળ દેસ્વાડયાને અર્થે રાખે ને ધર્મ પાળે તે પળ
 દેસ્વાડયાને અર્થે પાળે ન સેવા કરે ત પળ દેસ્વાડયાને
 અર્થે કરે ને કથા વાર્તા જે જે ક્રિયા કરે છે તે લોક
 જાણે તથા પોતાની મોટા વધે તેને અર્થે તથા માન
 વધ્યાને અર્થે તથા દેસ્વાડયાને અર્થે ઉપરથી કરે તેને
 કનિષ્ઠ પુરુષ જાણવો. અને જે પુરુષ દેસ્વાડયાને અર્થે
 ને ભગવાન પ્રસન્ન થાય તે બેયને અર્થે કરે તેને મ-
 ધ્યમ પુરુષ જાણવો. અને જે પુરુષ ધર્મપાળે, તપ કરે,
 ત્યાગ કરે, જ્ઞાન કરે, વૈરાગ્ય રાખે, માત્ત કરે, ભગ-
 વાનમાં હેત કરે, સેવા કરે, ધ્યાન કરે, ને કથા, વાર્તા,
 કિર્તન જે જે કરે તે કેવલ ભગવાનની પ્રસન્નતાને અર્થે
 કરે ને ભગવાનને અર્પણ કરે પળ લોક વસ્વાળે તે સારું
 ન કરે ને કોઈ માન આપે, અપમાન કરે, તથા તિર-
 સ્કાર કરે તો પળ હર્ષ, શોકને ન પામે ને માન આપે
 તેમાં રાજી ન થાય ને તિરસ્કાર કરે તેમાં શોક ન
 કરે પળ રાજી રહે ને જે જે કરે તે ભગવાનને અર્પણ
 કરે એવો જે પુરુષ હોય તે ઉત્તમ પુરુષ જાણવો. તે
 સારું જે જે કરવું તે ભગવાનને રાજી કર્યાને અર્થ

કરવું પણ કોઈક વસ્તુએ તે સ્થાન ન કરવું. ॥ ૪૦ ॥

યોગી એવો જે પુરુષ તેને કામ જેતો ભવા-
નક છે કહેતાં દાવાનલ અગ્નિની પેઠે બાલે છે તે
કામ તે શું ? “તો શબ્દ, સ્પર્શ, રૂપ, રસને મંથ એ
જે પંચવિષય તેની જે ઇચ્છા વર્તે તે કામ છે” તે
જીતવો અતિ દુર્જય છે તે જો દેહને બઢહીન કરે તો
ઈન્દ્રિયોમાં રાગ રહે ને દેહ તથા ઈન્દ્રિયોને બઢહીન કરે
તો મનમાં રાગ રહે છે અને મનના સંકલ્પ બંધ કરે તો
બુદ્ધિમાં રાગ રહે છે તે માટે કામ તો બુદ્ધિથી પર
એવો જે જીવ તે જીવ જેતે અનાદિ અજ્ઞાનરૂપ જે
કારણ શરીર તેણે યુક્ત છે તે માટે કામ તો બુદ્ધિથી
પર એવો જે જીવ તેને વિષે છે માટે કામ જીતવો
અતિદુર્જય છે. ॥ ૪૧ ॥

પ્રકૃતિયુક્ત એવો જે પુરુષ તે જેતે કર્મયોગ
કરે તે કર્મયોગ તે શું ? તો “ભગવાનની શ્રવણ
કીર્તનાદિક જે ભગવાનને અર્થે ક્રિયા કરવી તે” અને
તે ક્રિયા કરતાં જે સુખદુઃખ આવે તેનું સહન કરવું
તે રૂપ જ્ઞાનયોગ, અને તે જ્ઞાનયોગે ભળ્યો એવો જે
કર્મયોગ તેને પ્રકૃતિયુક્ત એવો જે પુરુષ તે જેતે કરે.
અને એવો જે કર્મયોગ તે તો જ્ઞાનયોગનો અધિકારી
હોય તેને પણ કરવો તો કર્મયોગના અધિકારીયે તો

૫૨ → ❀ સ. ગોપાલ્લાનંદ સ્વામીની વાતો. ❀←

જરૂર કરવો ને જે આત્માને ને પરમાત્માને સાક્ષાત્કાર
દેખતો હોય તે ન કરે તો બાધ નહિ અને તેને પણ
કર્મયોગ તો કરવો જોઈએ. કેમ જે તે જો કર્મયોગને કરે
તો તેને દેખીને બીજા પણ ભક્તિયોગમાં પ્રવર્તે. ॥૪૨॥

જે નવવાનાં રાખે તેને કલ્યાણના માર્ગમાં કોઈ
રીતે વિઘ્ન ન આવે.

(૧) ભગવાનની દૃઢ ઉપાસના કરવી તે કોઈ રીતે
ફરે નહિ.

(૨) જે જે ભગવાનના નિયમ છે તેમાં દૃઢપણે રહેવું
પણ કોઈ નિયમનો ભંગ ન કરવો.

(૩) શુભ દેશ સેવવો પણ અશુભ દેશને ન સેવવો.

(૪) શુભકાલ સેવવો પણ ખૂંડો કાલ ન સેવવો.

(૫) સત્પુરુષનો સંગ મન, કર્મ, વચને કરવો પણ તે
સત્પુરુષનો સંગ કરતાં જો કોઈ સ્વભાવ આડો
આવે તો તે સ્વભાવનો ત્યાગ કરવો પણ સત્પુ-
રુષના સંગનો ત્યાગ ન કરવો.

(૬) પોતાની ઉત્તમ શ્રદ્ધા રાખવી પણ તેમાં પ્રમાદ
ન રાખવો.

(૭) સાધુનો તથા વ્રહ્મચારીનો તથા પાઠાનો તથા
સત્સંગીનો इत्यादિક કોઈ ભગવાનના ભક્તનો
અવગુણ ન લેવો.

(૮) દેહાભિમાનનો ત્યાગ કરવો.

(૯) કોઈ મંડલના તથા મંદિરના થઈને રહેવું પણ અધરિઆ ન રહેવું.

આ નવ વાનામાં જો એક ન હોય તો તેના સત્સંગમાં જરૂર વિઘ્ન પડે તે માટે જેને પોતાનો સત્સંગ નિર્વિઘ્ન રાખવો હોય તેને આ નવવાનાં અતિ દૃઢ કરીને રાખવાં. ॥ ૪૩ ॥

જીવમાં પંચવિષયરૂપી રાગ રહ્યા છે તે વ્યારે ટલે તો ડ્યારે આત્મસત્તારૂપ થઈને વારમવાર પ્રતિલોભ દૃષ્ટિ કરે તથા ભગવાનની મૂર્તિને વારમવાર ધારે તે કેમ ધારે તો જાણીએ ભગવાન આગલ ચાલ્યા આવે છે તે ભગવાનની મૂર્તિને ત્વચાએ કરીને સ્પર્શ કરતે કરતે દેહને સાંખ્ય વિચારે કરીને ઘોટો કરતો જાય અને ભગવાનની મૂર્તિને જીવમાં ધારે પછી એમને એમ ધારતે ધારતે ડ્યારે દેહના ભાવ ઘોટા થઈને કેવલ જીવમાં ભગવાનની મૂર્તિ રહે. ત્યારે વળી તે મૂર્તિને બહાર લાવે પછી જાણીએ ભગવાન ભારે ભારે શળગાર પહેરીને આગલ સામા ચાલ્યા આવે છે પછી તે ભગવાનને નેત્રે કરીને દર્શન કરતે કરતે મૂર્તિને પ્રતિલોભપણે કરીને જીવમાં ઉતારતે જાવું અને દેહના તથા ઇન્દ્રિયોના ભાવને ઘોટા કરતે જાવું પછી ડ્યારે

કેવલ જીવમાં ભગવાનની મૂર્તિજ રહે પણ બીજો કોઈ આકાર ન રહે. ત્યારે વલી તે મૂર્તિને બહારે લાવે પછી જાણીએ ભગવાન ગાતા ગાતા ચાલ્યા આવે છે પછી શ્રવણ ઇન્દ્રિયની વૃત્તિદ્વારે મૂર્તિ જીવમાં ઉતારતા જાવું અને દેહ ઇન્દ્રિયોના ભાવને સ્વોટા કરતે કરતે જ્યારે જીવમાં ભગવાની મૂર્તિજ રહે. ત્યારે વલી તે મૂર્તિને બાહરે લાવે પછી જાણીએ ભારે અત્તર, ચંદનાદિકની સુગંધીએ યુક્ત થકા ચાલ્યા આવે છે પછી નાશિકા ઇન્દ્રિયદ્વારાએ ભગવાનનો સુગંધ છેતે જાવું ને દેહ ઇન્દ્રિયોના ભાવને સ્વોટા કરતે જાવું પછી જ્યારે માયાના ભાવ માત્ર ટલો જાય અને સત્તામાત્ર જે જીવ તેમાં ભગવાનની મૂર્તિ રહે ત્યારે ઇન્દ્રિયોને સ્વોટા કરતે કરતે કેવલ સત્તામાત્ર જીવાત્મા તેમાં ભગવાનની મૂર્તિજ રહે પણ બીજો કોઈ પંચવિષય સંબંધી ઘાટ ન થાય પણ બીજો કોઈ એવો ઉપાય નથી ત્યારે તે જે કેવલ જીવાત્મા તેમાં ભગવાનની મૂર્તિને જોઈ રહેલું. પછી એમ માનવું જે મારો જીવાત્મા છે તેજ અક્ષરબ્રહ્મ છે. કેમજે અક્ષરમાં પુરુષોત્તમ ભગવાન રહ્યા છે તેના તેજ મારા જીવાત્માને વિષે રહ્યા છે એમને એમ પંચ-ઇન્દ્રિયો તથા ચાર અંતઃકરણ સંબંધી જે ભાવ તેને સ્વોટા કરતા જાવું. એમ વારમવાર લોમ પ્રતિલોમપણે કરીને

જીવમાં ભગવાનની મૂર્તિને ધારે ત્યારે જીવમાં રાગ રક્ષા છે તે ટલે પણ તે વિના બીજા કોટી ઉપાય કરે તોય પણ જીવમાં રાગ છે તે ન ટલે. તે સમાધિનિષ્ઠ હોય તથા જ્ઞાની હોય તથા વિચારવાન હોય તોય પણ જીવમાંથી રાગ ન ટલે જીવમાંથી તો જ્યારે પૂર્વે કહ્યું તેવી રીતે વારમવાર લોમ પ્રતિલોમપણે કરીને જીવમાં ભગવાનની મૂર્તિને જોડ રહે તો જીવમાં પંચવિષયની વાસના છે તે ટલે ને જો ધ્યાનનો ઉપાય કહ્યો એમ ન કરે તો જીવમાંથી રાગ ન ટલે માટે લિંગ દેહને ટાલવાનો એજ ઉપાય છે. ॥ ૪૪ ॥

આત્મનિષ્ઠાની એમ રીત છે જે આપણામાં જે સ્વ-રેખરા ત્યાગી છે તે આત્મનિષ્ઠાએ કરીને દેહ ને દેહ સંબંધી પદાર્થ તથા દેહના સંબંધી એ સર્વેને નાશવંત જાણીને એનો અતિશય નિષેધ કરીને તથા દોષ દુઃખ ને નાશવંતપણું જાણીને મનને વિષે એનો અતિશય નિષેધ કરી નાખ્યો છે. તે માટે એ પૂર્વે દેહાદિક કહ્યા તેનો કોઈક અતિશય નિષેધ કરે તથા પોતાને વસમાં લાગે એવાં વચન કહે તથા પોતાના સંબંધીને કોઈક સ્વોદે તો પણ એને એનો અવગુણ ન આવે શા માટે જે એને તો આગલથીજ એવો નિર્ધાર કરી રાખ્યો છે જે આ દેહ ને દેહના સંબંધી તે તો જેવાં પૂર્વ જન્મનાં છે તેનાં

૫૬ → ❦ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો ❦ ←

આ પણ છે. માટે તેણે કરીને મનમાં હર્ષ શોક ન કરે
તથા મનમાં પણ વસમું ન લાગે પણ દેહે કરીને ગૃહ-
સ્થની પેઠે ટાઢ, તડકો, શ્રમ, ખૂંચ, તરસ તે સ્વમાય
નહિ. શા માટે તો એનો દેહે કરીને અભ્યાસ નથી
કર્યો અને ગ્રહસ્થે તો દેહે કરીને તેનો અભ્યાસ કરી
રાખ્યો છે. માટે દેહના કષ્ટને સ્વમે છે પણ જો કોઈ
દેહ ને દેહના સંબંધી ને સ્વોદે તો મુવાથી પણ વ-
સમું લાગે. ॥ ૪૫ ॥

एकांतिक धर्मने विषे वर्तावुं ते तो पंडे भगवान
होय तो वर्तावे तथा ते भगवानना एकांतिक साधु
धर्म, ज्ञान, वैराग्य, तथा माहात्म्ये सहित भगवाननी
भक्ति ए युक्त होय तथा भगवाननी मरजीने जाणीने
ते भगवाननी मरजी प्रमाणे वर्तता होय तथा पोते
ऐश्वर्य करीने सर्वेने दाबे एवा समर्थ होय ते પણ
एकांतिक धर्मने विषे वर्तावे. ॥ ४६ ॥

સાત પ્રકારના મુક્તનાં લક્ષણ તથા તેને ઓઝસ્વ-
વાની રીત કહીએ છીએ.

(૧) આ લોકનો મુક્ત હોય તેને એમ ઓઝસ્વત્વો
જે તેને આ લોકમાં વિરુદ્ધાતિ કરવી તથા આ લો-
કમાં માન વધે એવી ક્રિયા કરવી તથા તપ કરીને ધર્મ
પાઠવો તથા જ્ઞાન શીખવું તથા વૈરાગ્ય શીખવો તથા

સત્સંગ કરાવવો તથા વાર્તા કરવી इत्यादिक જે જે ક્રિયા કરે તે આ લોકમાં વિખ્યાતિ થાય તથા આ લોકમાં કીર્તિ થાય, તથા પોતાની મોટપ વધાર્યાને અર્થે કરે, પણ ભગવાનની પ્રસન્નતાને અર્થે ન કરે. જે “હું આવી રીતે ધર્માદિકને દૃઢપણ પાઢીશ તો ભગવાનનો મારી ઉપર રાજીપો થાશે.” इत्यादिक ભગવત્પ્રસન્નતા વિના વીજાં જે જે સાધન કરે તે કેવલ આ લોકની વિખ્યાતિને અર્થે કરે, આવી રીતનાં લક્ષણ જેને વિષે જણાય તે પ્રકટ ભગવાનનો ઉપાસક હોય તો પણ તેને એમ જાણવો જે આ લોકનો મુક્ત છે.

(૨) દેવલોકના મુક્તને એમ ઓલખવો જે, દેવલોકનો મુક્ત હોય તેને એવી ક્રિયા ગમે જે સારાં સારાં રમણોક પદાર્થને ભોગવવાં તથા વાજીંત્ર વજાડીને ગાવણું શીંખવું તથા ગાવણું તથા ગવરાવીને સાંભલવું, તથા ભારે ભારે કાવ્યો બાંધવી તથા ભારે રાગવાળા શ્લોક બોલવા તથા સુક્ષ્મ વસ્ત્ર રાખવાં તથા છોકરાની સોબત રાખવી તથા વરોંવરીયાની સોબત રાખવી તથા રજોગુણી મનુષ્ય સાથે હેત કરવું તથા રજોગુણી મનુષ્યમાં માગ કરીને હેત કરવું इत्यादिक જે જે ક્રિયા કહી તે તે ક્રિયાનું મુખ્યપણું હોય ને ભગવાનનું ગૌણ-

પણુ હોય એવી રીતનાં લક્ષણ જેને વિષે જણાય ત્યારે એમ જાણવું જે, આ દેવલોકનો મુક્ત છે.

(૩) વૈકુંઠના મુક્તને એમ ઓઝસ્વવો જે, વૈકુંઠના મુક્તને કેવલ ધર્મ પાલવો તે ઉપરજ તેની દૃષ્ટિ હોય. અને એ મુક્તને જો ભગવાન એમ કહેજે તમે એ ધર્મને મોઢો પાડીને અમે કહીએ છીએ એમ વર્તો ત્યારે જો પોતાના અંગમાં મલતું આવે એવું વચન હોય તો માને અને જો ધર્મથી વિરુદ્ધ વચન હોય, તો તે વચનનો ત્યાગ કરે પણ ધર્મને મોઢો પાડીને ભગવાનનું વચન મનાય નહિ. એવી રીતનાં લક્ષણ જેને વિષે જણાય ત્યારે એમ જાણવું જે આ વૈકુંઠનો મુક્ત છે.

(૪) બદ્રિકાશ્રમનો મુક્ત હોય તેને એમ ઓઝસ્વવો જે, તેને કેવલ તપ કરવું તેને વિષે રુચિ હોય. પણ જો તે તપને ઘસારો આવે એવી કોઈક ક્રિયા હોયને જો તે તપને મોઢું પાડીને પંહે ભગવાન કહે જે, “ આ પ્રવૃત્તિની ક્રિયા કરો ” ત્યારે તે ભગવાનનું વચન પણ ‘ પોતાના અંગમાં મલતું આવે એવું હોય તો માને, અને જો પોતાના અંગને ઘસારો આવે તો પોતાનું તપનું અંગ હોય તે રાખે પણ ભગવાનનું વચન મનાય નહિ ’ એવી રીતનાં લક્ષણ જેને વિષે જણાય ત્યારે એમ જાણવું, જે, આ બદ્રિકાશ્રમનો મુક્ત છે.

(५) श्वेतद्विपना मुक्तने एम ओळखवा जे, श्वेतद्विप-
ना मुक्तने देह, इंद्रियो तथा अंतःकरण ते थकी प्रतिछो-
मपणे वरतवुं. तथा मनमां कोइ विषयनो घाट तथा
संकल्प तथा कोइ मायिक पदार्थनो मनमां घाट थाय
इत्यादिकनो मनमां संकल्प थवा न देवो. तथा मनमां
संकल्प थाय छे ते संकल्पने जीतवा साहं निरंतर
जाणपणामां वृत्ति राखे ने जो ते पोतानुं अंग मुकावीने
भगवान कहे जे आ प्रवृत्तिनी क्रिया करो त्यारे तेमां
पोताना अंगमां मळतुं आवे एवुं वचन होय तो माने
अने जो पोताना अंगने घसरौ आवतो होय तो ते
वचन मुके पण पोताना अंगने मोळुं न पाडे, एवी
रीतनां लक्षण जेने विषे जणाय त्यारे एम जाणवुं जे,
आ श्वेतद्विपनो मुक्त छे.

(६) गोळोकना मुक्तने एम ओळखवो जे, तेने
एवी जातनी इच्छा होय जे भगवाननी भक्ति करवी तथा
भगवानने थाळ घरवा तथा भगवानने अर्थे भारे
भारे वस्त्र तथा घरेणां तथा भगवाननां मंदिर कराववां
तथा भगवानने अर्थे भारे भारे बाम बगीचा कराववा
तथा फरीने गाववुं. इत्यादिक क्रियाए करीने भग-
वाननी भक्ति करे. अने जो तेनुं भगवान खंडन
करीने एम कहे जे तमारे हवे ए क्रिया न करवी

૬૦ → ❖ સ. ગોપાલ્લાનંદ સ્વામીની વાતો. ❖ ←

અને આ અમે કહીએ છીએ એમ કરો. ત્યારે તે ભગવાન વચન કહે તો પણ મનાય નહિ અને તે ભગવાનનાં વચનનો ત્યાગ કરે પણ પોતાના અંગને ઘસારો ન લગાડે, એવાં લક્ષણ જેને વિષે જણાય ત્યારે એમ જાણવું જે, આ ગોલોકનો મુક્ત છે.

(૭) અક્ષરના મુક્તને એમ ઓઝાવવો જે, તેને સાધારણપણે તો પોતાને વિષે અતિ દૃઢ ધર્મ હોય તથા ભગવાનના માહાત્મ્યે સહિત અતિ પરિપક્વ જ્ઞાન હોય તથા અતિ દૃઢ વૈરાગ્ય હોય તથા ભગવાનના માહાત્મ્યે સહિત એકાંતિક ભક્તિ પોતે કરતો હોય. અને જો પ્રકટ ભગવાન એમ આજ્ઞા કરે જે, તમે ધર્મને તથા જ્ઞાનને તથા વૈરાગ્યને તથા ભક્તિ ઇત્યાદિક જે સાધન તેને મોઝાં પાડીને આ અમે કહીએ છીએ એમ કરો. ત્યારે તે જેમ ભગવાન આજ્ઞા કરે તેમજ વર્તે. અને વઢી એમ કહે જે હે મહારાજ ! જેમ તમે કહેશો તેમ હું કરીશ. એમ કહીને તે ભગવાનના વચનને ઉત્સાહે સહિત થકો પાઠે પણ તેમાં સંશય લેશ માત્ર પણ ન કરે. અને જ્યારે ભગવાનનું પરોક્ષ-પણું હોય ત્યારે તો ભગવાને જેમ આજ્ઞા કરી હોય તથા જેમ ભગવાને મર્યાદા બાંધી હોય તે ધર્મમર્યાદા પ્રમાણે પોતે વર્તે પણ તેને મુક્તીને લગારે પણ આઢો

અવલો ચાલે નહિ તે નિયમ પ્રમાણેજ વર્તે. આવી રીતનાં લક્ષણ જણાય, ત્યારે એમ જાણવું જે, આ અક્ષર ધામનો મુક્ત છે. આજે સાત પ્રકારના મુક્તનાં લક્ષણ કહ્યાં તે પ્રકટ ભગવાનના મળેલા તેમાં એ સાતે પ્રકારના સાધુ હોય, તે માટે મુમુક્ષુ હોય તેને આ વાતને વિચારીને હેત કરવું. અને પૂર્વે કહ્યા જે છો પ્રકારના મુક્ત તેમાંથી જો કોઈકની સાથે હેત થાય, તો જેમ પોતે સંસારરૂપી સમુદ્રને તરે છે. તેમ જે પોતા સાથે જોડાણો તેને પણ સંસારને વિષે તારે છે. પણ પૃથ્વીને દ્રષ્ટાંતે જે ભગવાનની મૂર્તિ તેને વિષે ચોટવા દે નહિ. અને અક્ષરના મુક્ત સાથે હેત કરું હોય તે જેમ ભગવાનમાં ચોટાડે તો જેમ હજારમણનો પાણો હોય, તે ખેલો મણનો પાણો બાંધ્યો હોય તે તત્કાલ પૃથ્વીમાં ચોટાડે તેમ અક્ષરના મુક્ત સાથે જોડાણો હોય તો ગમે તેવું આવરણ હોય તોપણ તેને તોડીને ભગવાનની મૂર્તિમાં જોડે છે. અને પૂર્વ કહ્યા જે છો પ્રકારના મુક્ત તેની સાથે જોડાણો હોય તો તે કેવી રીતે સંસારમાં તારે તો જેમ હજાર મણનું લાકડું હોય તે ખેલો મણનો પાણો બાંધ્યો હોય તે પાણાને ઘણોય બુડવાનો સ્વભાવ છે તો પણ લાકડું પાણાને તારે છે. તેમ તેઓ પણ સંસારરૂપી સમુદ્રને વિષે

તારે છે, પણ શમવાનની મૂર્ચિને વિષે ચોટવા દે નહિ. તે માટે મુમુક્ષુને આ વાતને વિચારીને હેતુ કરવું. ॥૪૭॥

“શાસ્ત્રમાં મહાપુરુષાદિકના અવતાર કહ્યા હોય તેને પણ અક્ષર પર પુરુષોત્તમ કહ્યા હોય એ કેમ સમજવું એ વાત સમજાતી નથી તે કહો?” ત્યારે કહ્યું જે, એ વાત યથાર્થ સમજાવ તેમ કહીએ તેને સાંભળો જે જ્યારે “અક્ષરનો અવતાર” પૃથ્વી ઉપર થયો હોય, ત્યારે અક્ષરને પુરુષોત્તમ કહ્યા હોય તે અક્ષર તે મહાપુરુષને સમજવા તે જેમ જેમ ઉત્તરતા તે અક્ષરને સમજવા અને તેથી પર પુરુષોત્તમ સમજવા. તે ઇંદ્ર જે તે અક્ષર ને બ્રહ્મા પુરુષોત્તમ ને બ્રહ્મા અક્ષર ને વૈરાટ પુરુષોત્તમ ને વૈરાટ અક્ષર ને પ્રધાનપુરુષ પુરુષોત્તમ અને પ્રધાનપુરુષ અક્ષર ને તેથી પર મહાપુરુષ પુરુષોત્તમ ને મહાપુરુષ અક્ષર ને તેથી પર અક્ષરાતિત પુરુષોત્તમ જે છે તે આજ “શ્રીજીમહારાજ” આપણને દયા કરીને મળ્યા એમ અક્ષર અને પુરુષોત્તમ તે જ્યાં જેનું પ્રકરણ હોય ત્યાં તેને કહ્યા હોય તે વાત સમજ્યા વિના મતિ ધરમાય છે. અને ઇંદ્રનો પૃથ્વી ઉપર અવતાર થયો હોય અને તેને પુરુષોત્તમ કહ્યા હોય પણ પોતાનું ऐश्वर्य હોય તેટલુંજ દેખાડે પણ તેથી અધિક ન દેખાડાય. તે ઇંદ્રથી લઈને બ્રહ્મા,

वैराट. प्रधानपुरुष, प्रकृतिपुरुष ने अक्षर पर्यंत ते सर्वे पोत पोतानું सामर्थ्य देखाडे पण तेथी अधिक न देखाडाय. अने पुरुषोत्तम तो अक्षर ने तेथी उतरता इंद्र आदिक सर्वेनुं सामर्थ्य लोक, भोग ने ऐश्वर्य ते पंडे देखाडे तथा भक्तद्वारे तथा पोताना संबंधने घाम्यां जे पदार्थ तेनां दर्शन तथा स्पर्शथी पण भक्तने देखाड आवे त्यारे पुरुषोत्तम सर्वे अवतारना अवतारी एज छे एम जाणवुं. ने आ वात पंडे पुरुषोत्तम थकी तथा तेना एकांतिक साधु थकी समजाय छे ते विना शास्त्र भणे सांभळे तो पण समजाय नहि. ॥४८॥

इंद्रथी लइने महापुरुष पर्यंत अवतार थाय छे तेना भक्तना ऐश्वर्यना भेद कहीए छीए जे, इंद्रनो अवतार पृथ्वीने विषे थयो होय तेने जो पुरुषोत्तम जाणीने उपासना करी होय तो ए बहु मोटो थाय तो देवता जेवो थाय. अने ब्रह्मानो अवतार थयो होय तेने जो पुरुषोत्तम जाणीने उपासना करी होय तो पण बहु मोटो थाय तो इंद्र जेवो थाय. अने वैराटनो अवतार थयो होय अने तेने जो पुरुषोत्तम जाणीने उपासना करी होय तो पण एनो भक्त बहु मोटो थाय तो ब्रह्मा जेवो थाय. अने महाविष्णुनो अवतार थयो ने

તેને જો પુરુષોત્તમ જાણીને ઉપાસના કરી હોય તો પણ તેનો ભક્ત બહુ મોટો થાય તો વૈરાટ જેવો થાય. પણ ઈથી મોટો ન થાય. અને મહાપુરુષનો અવતાર થયો હોય અને તેના ભક્ત તેને પુરુષોત્તમ જાણીને જો ઉપાસના કરી હોય તો પણ તેનો ભક્ત બહુ મોટો થાય તો મહાવિષ્ણુ જેવો થાય છે અને પુરુષોત્તમ પંડે પધાર્યા હોય ત્યારે તે પુરુષોત્તમનો આશ્રય માત્ર કયો હોય અને તેને વિષયને વિષે રાગ હોય અને તે મરે ત્યારે મહાપુરુષ જેવો તો તે પણ થાય. અને એ પુરુષોત્તમ ભગવાનના સ્વરેખરા ભક્ત હોય તે તો દેહનો ત્યાગ કરીને અર્ચિ માર્ગે કરીને અક્ષરધામને પામે છે, અને અક્ષરના સાધર્મ્યપણાને પામે છે, અને અસ્વંદ ભગવાનની સેવામાં રહે છે. તે પુરુષોત્તમને કેમ ઓળખવા? તો મહાપુરુષાદિક અવતાર ધારીને આવ્યા હોય ત્યારે પોતાનું ઈશ્વર્ય હોય તેટલુંજ દેખાડે પણ અધિક ન દેખાડે કેમ તો જેટલું પોતાનું ઈશ્વર્ય હોય તેટલુંજ દેખાડે પણ તેઓ વધુ ક્યાંથી દેખાડે અને પુરુષોત્તમ પધાર્યા હોય ત્યારે તો અક્ષરધામ, તથા અનંતકોટી વીજાં ધામો તથા અનંત જે પોતાનાં ઈશ્વર્ય છે તે સર્વે સત્સંગી તથા કુસંગી તથા જેને જેને પોતાની મૂર્તિનો સંબંધ થયો હોય તે સર્વેને દેખાડે છે પણ પાત્ર કુપાત્રને ગણે નહિ. ॥૪૯॥

હવે એ પુરુષોત્તમને મળેલા જે ભક્ત તેને મહિમાની રીત કહિએ છીએ જે, એક ભક્ત મહાવાનને મળે પછી એશ્વર્યને પામવાની ઇચ્છા હોય. અને બીજાને એમ જે પ્રથમ આત્માને જોઈએ, અને તે પછી આત્માને વિષે મહાવાનની મૂર્તિને જોવાની ઇચ્છા હોય. અને ત્રીજાને એમ વર્તે જે, મહાવાનની મૂર્તિને વિષે હેતુ કરવું, તથા ધ્યાન કરવું, તથા સ્પર્શ કરવો, તેને વિષે ત્વરા વર્તે. અને મહાવાનની મૂર્તિનું ધ્યાન કરતાં કરતાં આત્મા દેશવાય તો મળે પછી કેવળ આત્માને જોવાને ન ઇચ્છે તેમાં જેને એશ્વર્યની ઇચ્છા હોય તે તો મહાપુરુષાદિકના એશ્વર્યમાં જોડાઈ જાય. અને જેને આત્માને જોવાની ઇચ્છા હોય તેને તો અક્ષર લીન કરી નાખે અને મહાવન્નિષ્ઠ તો અક્ષરનો લીન કર્યો પછી લીન થાય નહિ, તે તો મહાવાનની સેવામાં રહે છે. તેમાં કોઈક ભક્ત તો ઢોલીઓ તથા તબ્લાઈ તથા તકીઓ, ચમર, શારી, વિંજળો, ચાંચડીયું તથા ઘોડો તથા પલાણ તથા છત્ર તે તે પદાર્થરૂપે પછી મુક્ત થાય છે. અને મહાવાન જ્યારે ચાલે છે ત્યારે મુક્ત છે તે આગળથી રસ્તાને બેકોરે વૃક્ષ થઈને પુષ્પ તથા ફળે સહિત મહાવાન ઉપર છાયા કરે છે. અને મહાવાન જ્યારે આગળ ચાલ્યા જાય ત્યારે પાછળથી ઉઠીને આગળ છાયા કરે

૬૬ → ❀ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❀ ←

છે. અને ત્યાં તાપાદિકતો નથી પણ તે ભગવાનની જેવે જેવે રુપે કરીને પોતાને સેવા થાય અને પ્રસન્નતા થાય તવે તેવે રુપે મુક્ત થઈને સેવે છે. ॥૫૦॥

હવે મુક્તના સુખનું તારતમ્યપણું કહીએ છીએ. તે ચાર પ્રકારના મુક્ત છે તેમાં એક તો ભગવાનનાં દર્શન કરે, અને બીજા મુક્ત છે તેનાં પણ દર્શન કરે, અને બીજા જે મુક્ત છે તે ભગવાનને મેષોન્મેષ જોઈ રહે. અને સન્મુખ બેઠા જે મુક્ત તેને પણ देखે. તેમાં પ્રથમ કહ્યા તેથી બીજાને અનંત ગણું સુખ આવે છે. અને ત્રીજા જે મુક્ત છે તે તો કેવળ ભગવાનને જ देखે પણ બીજા કોઈ મુક્તને ન देखે પણ પોતાના દેહની સ્મૃતિ રહે અને તેને ભગવાનનું સુખ બીજા મુક્તના કરતાં કોટિ-ગણું અધિક આવે. અને ચોથા જે અતિ ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ વાળા મુક્ત છે તેને તો કેવળ ભગવાનની મૂર્તિ વિના કોઈ મુક્તની તથા પોતાના દેહની સ્મૃતિ ન રહે, અને તેને ભગવાનનું સુખ કેવું આવે તો જેમ ભગવાનને પોતાની મૂર્તિનું પોતાને સુખ આવે છે તેવું ભગવાનનું સુખ મુક્તને આવે છે. તે માટે તેના સુખનું વર્ણન કરવું જે આવું સુખ એને આવે છે તે તો શેષજી પર્યંત કોઈ કહેવા સમર્થ થાય એવો નથી. ॥ ૫૧ ॥

ए अक्षरधामने क्यारे पमाय तो ज्यारे पुरुषोत्तम भग-

वान एवो संकल्प धारीने आंही पधारे जे, "मारी मूर्तिनो संबंध थइने जेने मारा स्वरूपनो निश्चय थाय ते सर्वेने मारे अक्षरधाममां लाववा छे." एवो संकल्प धारीने ज्यारे आंही पधारीने जेने पोते लइ जाय तेथीज अक्षरधाममां जवाय छे. पण बीजा अवतारथी अक्षर धाममां न लइ जवाय तो साधने करीने तो क्यांथी पामे ? ॥ ५२ ॥

अक्षरधाममां स्त्री, पुरुष एवो भेद नथी केम जे स्त्रीना देहमां योनि आदिक चिह्ने रहित स्त्रीनो देह छे. अने पुरुषना देहमां शिष्नु आदिक चिह्ने रहित अक्षरधाममां पुरुषनो देह छे. अने ए अक्षर-धामने विषे योनि, शिष्नु ने गुदा ए त्रण अंगे रहित देह छे अने बीजा धाममां चार चरणारविंदनी उपासना छे. ते माटे पुरुष पण मुक्त होय ने तेने जो स्त्रीनी इच्छा होय तो ते अक्षरधामने स्वप्नमां पण न देखे तो बीजो तो क्यांथी देखे अने स्त्री पण मुक्त होय तेने पुरुषने विषे भोग बुद्धि रही होय तो ते पण अक्षरधामने स्वप्नमां पण न देखे तो बीजो तो क्यांथी देखे ते माटे आपणे पण जो स्त्री तथा धननी जो वासना रही होय तो अक्षरधामने न पमाय ते माटे स्त्री ने धन ए बेनो राग देहथकी पर इंद्रियो ने

૬૮ → ❀ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❀ ←

ઇન્દ્રિયો થકી પર મન ને મન થકી પર બુદ્ધિ ને બુદ્ધિ થકી પર જે કારણ શરીરે સહિત જીવ છે તે જીવમાં સ્ત્રી ને ધનનો રાગ છે તે વારમવાર ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય તેના ડંક લગાડીને સ્ત્રી, ધનના મૂઝ ઉઘાડી નાશવાં અને વારમવાર દેહ, ઇન્દ્રિયો, અંતઃકરણ તેનો નિષેધ કરીને આત્મસત્તારૂપ થઇને જીવમાં ભગવાનની મૂર્તિને ધારે તો ધીરે ધીરે સ્ત્રી, ધનનો, રાગ છે તે નાશ પામે અને તે રાગ જ્યારે ટાળે છે ત્યારે અક્ષરધામમાં રહેવાય છે. અને તેનાં મૂઝ ઉઘાડીને સત્તારૂપ થયો હોય તો પળ ગાફલપણું ન રાખે તથા ઉતરતાનો સંગ તથા પંચ વિષય તથા વિષમ દેશકાલ તથા સુક્ષ્મ વસ્ત્ર તથા છોકરાસંઘાથે ભાઈ બંધાઈ તેમનાથી તા હરણની પેઠે બીતો રહે અને સંગતો પોતાથી ઉત્કૃષ્ટ અંગવાળો હોય તેનો જ કરવો આ વાત જેવા તેવા આગલ ન કરવી. ॥૫૩॥

(૧) મુક્ત, મુમુક્ષુ, વિષયી અને પામર તેના લક્ષણને જાણવાં પામરનું લક્ષણ તો એ છે જે, પામર તે વિષયને મુદ્દપણે ભોગવે પણ સાર અસારને ન જાણે તથા પાપ પુણ્યને ન જાણે તથા સત્ય, અસત્ય, તથા ધર્મ, અધર્મ તથા ન્યાય, અન્યાયને ન જાણે. તથા આમ કરીશ તો મારું સારું થાશે અને આમ કરીશ તો મારું ખૂંડું થાશે इत्यादिक કોઈ જાતનો વિવેક ન હોય. અને

કેવલ વિષયને ભોગવ્યાને વિષેજ આશક્ત હોય એવી રીતનાં લક્ષણ જેને વિષે જણાય ત્યારે જાણવું જે આ પામર છે ને મૂઢ છે.

(૨) વિષયીને એમ જાણવો જે, શાસ્ત્રમાં જેવી રીતે વિષયને ભોગવવાનું કહ્યું છે તેવી રીતે લોકમાં વિહિત એવા પંચ વિષયને ભોગવે અને વળી એમ જાણે જે આમ શાસ્ત્ર પ્રમાણે વર્તેશું તો પર લોકમાં સ્ત્રી આદિક પંચ વિષયને પામશું એવી રીતના લક્ષણ જણાય ત્યારે એમ જાણવું જે આ વિષયી છે.

(૩) મુમુક્ષુને એમ વર્તે જે, ધર્મ પાઠવો, તથા જ્ઞાન શીખવું તથા વૈરાગ્ય શીખીને સંસાર થકી મુકાય અને પોતાના આત્માને તથા ભગવાનને પામવાની મનને વિષે ત્વરા વર્તે તથા આત્માને પામ્યાના સાધન કહ્યાં હોય તેને શીખે તથા ભગવાનને પામ્યાના જે સાધન છે તેને શીખીને પછી તે ભગવાનને પામીને પછી ભગવાનને રાજી કરવાની મનમાં તીવ્ર શ્રદ્ધા વર્ત્યા કરે તથા ભગવાનની એકાંતિક માહાત્મ્યે સહિત જે ભક્તિ તેને કર્યાનાં જે સાધન તેને શીખ્યાની તથા તે ભક્તિ પોતાને કર્યાની મનમાં તીવ્ર શ્રદ્ધા વર્ત્યા કરે આવી રીતે વર્તે તેને એમ જાણીએ જે આ મુમુક્ષુ છે.

(૪) અને મુક્તને એમ જાણવા કે જે પુરુષ પંચ

૭૦ →❖ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની ઘાતો. ❖←

વિષયને તથા દેહ ઇન્દ્રિયાદિકને તથા ત્રણ ગુણ તથા ત્રણ અવસ્થા, ત્રણ દેહ એ સર્વેની ક્રિયાને પોતે દબાવીને વર્તે પણ એ એકેને વિષે દબાય નહિ. અને એ એકેના પેચમાં ન આવે અને એ સર્વેને દબાવીને અતિ વિ-
રક્તપણે વર્તે અને કોઈ દેહનો કુસંગ તથા સત્સંગનો કુસંગ તથા બહારનો કુસંગ એ સર્વેને દબાવીને પંડે વર્તે પણ તેને કોઈ દબાવી શકે નહિ તથા કોઈની મહોબતમાં લેવાય નહિ તથા કોઈના પેચમાં આવે નહિ એવી રીતે જે વર્તતો હોય ત્યારે જાણીએ જે આ મુક્ત છે. ॥ ૫૪ ॥

બીજા અવતાર કરતાં ઋષભદેવજી બહુ ગમે છે એમ શ્રીજીમહારાજે કહ્યું છે તેનો શો હેતુ છે? તો ઋષભદેવજી ભગવાન તો વાસુદેવ ભગવાન સંઘાથે એકત્વપણાને પામ્યા હતા તોય પણ બીજા ત્યાગીને શિક્ષાને અર્થે તે સિદ્ધિયુંને ન ગ્રહણ કરતા હતા. એવી રીતે અસંગીપણું છે તથા જે જીવ જેવો હોય તેને તેવી રીતે ધીરે રહીને સમજાવવું એવી રીતે દયાલુ સ્વભાવ છે, તે હેતુ માટે ગમે છે. અને કપિલદેવ તથા દત્તાત્રેય તો ત્યાગી છે તથા એમને વિષે અસંગીપણું છે એ માટે એથી ઉતરતા ગમે છે. અને એથી કોટીગણું શ્રીકૃષ્ણને વિષે હેતુ છે તેનું શું કારણ છે? તો એ શ્રીકૃષ્ણને

વિષે જે જે ભાવે કરીને જોડાણા તે સર્વે જીવનો મોક્ષ કર્યો તે માટે એવી રીતે મહારાજે પોતાની રુચિ કહી તેમાંથી આપણે એમ સમજવું જે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને તો પોતાની મૂર્તિનો સંબંધ જેને થયો તે સ્નેહભાવ તથા ભયભાવ તથા દ્વેષભાવ इत्यादिकે કરીને પોતાના સંબંધને પામ્યા તેનું કલ્યાણ કર્યું જેમ પારસમર્ણીને લોહું અડે ત્યારે સોનું થાય તેમ આ કહ્યો જે અવતાર તેના ઉપયોગમાં આવે તેનું કલ્યાણ થાય. તથા વ્રજ-વાસીએ એમ કહ્યું જે તમે ભગવાન છો માટે અમને તમારું ધામ દેખાડો ત્યારે એકવાર પોતાનું ધામ દેખાડ્યું અને શ્રીજીમહારાજે તો પોતાનું કીર્તન ગાયું તેનું તથા કોઈ સત્સંગીનો ગુણ લીધો તેનું તથા જે જે સંતના ઉપયોગમાં આવ્યા તે સર્વેનું મહારાજે કલ્યાણ કર્યું તો પોતાના સંબંધને પામ્યા તેના મોક્ષમાં શું કહેવું ? તથા સાધુ દ્વારે, સત્સંગી દ્વારે, સોટી દ્વારે લાકડીદ્વારે કરીને સમાધિ કરાવી તો પોતાને જોડીને સમાધિ થાય તેમાં શી મોટી વાત કહેવાય ? એવી રીતે મહારાજની સામર્થી જોડીને વિચારીએ તો એ પૂર્વના અવતાર કરતાં લાઘવગુણ હેતુ શ્રીજીમહારાજને વિષે કર્યું જોડીએ તથા પોતાને દર્શને કરીને હજાર, લાખ, સત્સંગી તથા કુસંગી તે સર્વેને સમાધિ થઈ અને બ્રહ્મ.

પુરાદિક ધામ દેઘાડયાં તે તો જેમ ચિંતામણિ હોય તેને વિષે જે જે ચિંતવે તે તે મલે તેમ મહારાજનો જેને સંબંધ થયો તથા સત્સંગીનો સંબંધ જેને થયો તે સર્વેનું કલ્યાણ શ્રીજીમહારાજે કર્યું તે એવું સામર્થ્ય-પણું તો પુરુષોત્તમ વિના બીજા અવતારમાં ન હોય અને શ્વેત તેજને વિષે ભગવાનની મૂર્તિ છે તે તેજમાં ભગવાનની મૂર્તિને જોડેને આનંદ પામવો પણ તે મૂર્તિ વિના અક્ષરત્વું તેજ દેઘાય તો પણ તે ભગવાનની મૂર્તિ વિના તે તેજે કરીને શાન્તિ પામવું નહિ, અતિ તપી જાવું. ॥ ૫૫ ॥

ભગવાનને વિષે અતિશય હેત કરવું તે હેત કરતાં કાંઈક વિકાર થાય તો એનો એમ વિચાર કરવો જે મારે વિકાર ઇન્દ્રિયોમાં થયો તે રાગે કરીને થયો કે સહેજે થયો અને તે સહેજે રાગ થયો તે કેમ જાણીએ તો પૂર્વે જે જે વિષય ભોગવ્યા હોય તેની સ્મૃતિ થાય પણ ભોગ બુદ્ધિ ન થાય ત્યારે એમ જાણવું જે અમથા એ વિષય સ્ફુરિ આવ્યા છે પણ મારે તો એનો રાગ નથી અને તે વિષયના સંકલ્પરૂપ સ્મૃતિ થાય છે તે ક્યારે ટલે તો જ્યારે ભગવાને ગીતામાં જ્ઞાનીને ક્રિયા-યોગ કહ્યો છે તેવી રીતે ક્રિયાયોગ કરે તો એ વિષયમાં સ્મૃતિરૂપ રાગ છે તે ટલે ને તે રાગ ટલ્યા વિના

જ્ઞાનીને પળ વિષયને વિષે સહજ સ્મૃતિરૂપ રાગ રહે. અને જેને વિષયને વિષે ભોગ બુદ્ધિ થાય ત્યારે એમ જાણવું જે મારે વિષયને વિષે રાગ છે તે કેમ ટાલવો? તો એમ વિચાર કરવો જે સ્ત્રી આદિક પંચવિષયને વિષે દોષ રહ્યા છે તે વિચારીને તેના દોષને મોટા સંત પાસેથી શીખે ને પછી તે દોષની સેરચ્છા ઇન્દ્રિયોમાં ઉતરે અને પછી અંતઃકરણમાં ઉતરે પછી અંતઃકરણ થકી પર જે બુદ્ધિ તેમાં ઉતરે પછી તેથી પર જે જીવ તે જીવમાં ઉતરે એમ લોમ પ્રતિલોમ દૃષ્ટિ કરીને ટાલ્યાનો અભ્યાસ નિરંતર રાખે તો ધીરે ધીરે તે રાગ ટલે તે પળ તીવ્ર શ્રદ્ધા રાખીને કર્યા કરે ત્યારે રાગ નિવૃત્તિ પામે, નહિ તો ન પામે. ॥ ૫૬ ॥

ચાર પ્રકારનું ચૈતન્ય કહેવાય તેની વિગતી એમ છે, ચાર પ્રકારનું જડ કહેવાય તેની પળ એમ વિગત છે.

(૧) પુર્ણ પુરુષોત્તમ ભગવાન ચૈતન્ય છે, પંચવિષય તે જડ છે.

(૨) અક્ષરધામ તે ચૈતન્ય છે, આ લોક તે જડ છે.

(૩) ભગવાનના અક્ષરધામમાં રહ્યા જે સેવક તે ચૈતન્ય છે, આ દેહના સંબંધી તે જડ છે.

(૪) જીવકોટી, ઇશ્વરકોટીના જે જીવ તે ચૈતન્ય

૭૪ → ❀ સ. ગોપાલ્લાનંદ સ્વામીની ઘાતો. ❀ ←

છે, ને દેહ તે જડ છે. અને તે વિના બીજું જડ કે ચૈતન્ય ન કહેવાય. ॥ ૫૭ ॥

મનને વિષે સંકલ્પ વિકલ્પનો વેગ વર્તતો હોય ત્યારે આત્મા અનાત્માનો જે વિચાર અને તે સંબંધી જે સંકલ્પ તે કરવા તથા ભગવાનના માહાત્મ્યના વિચાર સંબંધી સંકલ્પ કરવા અને જ્યારે મનમાં ઉદાસીપણું હોય ત્યારે તો ચાર પ્રકારના પ્રલયનો વિચાર કરીને વૈરાગ્ય સંબંધી સંકલ્પ કરીને પદાર્થની તુચ્છતા જાણવી. અને મનમાં આનંદ વર્તતો હોય ત્યારે ઉપશમ કરીને ભગવાનના સ્વરૂપનું ધ્યાન કરવું અને મનમાં રાગ વર્તે ત્યારે ભગવાનનાં કિર્તન ગાવવાં. અને ઇન્દ્રિયોની ક્રિયામાં મન વર્તે ત્યારે ભગવાનની ભક્તિ સેવા કરવી. એવી રીતે એ પાંચે સમયને વિષે એ પાંચ વાનાં કરે તો તત્કાલ સિદ્ધ થાય. અને એમ ન કરે તો તત્કાલ સિદ્ધ ન થાય. ॥ ૫૮ ॥

“ એક વેગ રાખીયે તો સર્વે વેગ રહે એવો કયો વેગ છે ? ” તો ભગવાનના માહાત્મ્ય જ્ઞાને સહિત જે ભગવાનને વિષે પ્રીતિનો વેગ તે નિરંતર રાખવો. અને એ વેગના વિરુદ્ધને કરવા વાળા જે બીજા સંકલ્પ તે ટાલવા કેમ જે વૈરાગ્ય, ધર્મ અને આત્મજ્ઞાનાદિક સંબંધી વિચાર કરવા ને તેણે કરીને પ્રથમના વેગને પુષ્ટ કરવો. ॥ ૫૯ ॥

ભગવત્ જ્ઞાન સંબંધી શાસ્ત્રે કરીને શ્રીહરિજીના માહાત્મ્યની વૃદ્ધિ થાય અને ભગવાનના ગુણ, સ્વભાવ, સ્વરૂપ, વિભૂતિ, સુખ, ऐश्वर्य તેને જાણીને જે પ્રીતિ થાય છે, તે અચલ છે. અને તે વિના કેવલ બોલાવે કે લીધે લીધે જે પ્રીતિ થાય, તેનો નિર્ધાર નહિ. કેમ જે વિષમ દેશકાલ આવે ત્યારે એ પ્રીતિ ટકે નહિ. અને પ્રથમની જે પ્રીતિ તે કોઈ પ્રકારે જાય નહિ. ॥૬૦॥

સત્પુરુષને સત્શાસ્ત્રના વચન વિના પોતાના મનને જાણે જીવ જે જે કરવાનું ધારે તેને દેહાભિમાન કહેવાય. અને તેને કોઈ ટાલવાનું કરે ત્યારે તેને બહુ દુઃખ થાય. ॥ ૬૧ ॥

ને મનુષ્યને કોઈક જાતનો અયોગ્ય સ્વભાવ હોય ને તેમાંથી તેના જીવનું શું થાય એવું હોય, તેને ભગવાન કે સાધુ ટોકે ત્યારે તે સવલું ન લેવાય ને અવલું લેવાય અને તેની આંટી બંધાય એવો જે હોય તેના સત્સંગનો નિર્ધાર ન જાણવો એ તો જ્યારે ત્યારે જરૂર વિમુક્ત થાય. અને જો કોઈ એને નભાવનારો હોય અને એના સ્વભાવ પ્રમાણે કોઈક વર્તવા દે તો માંડમાંડ સત્સંગમાં નમે અને એવો નભાવનારો ન હોય તો એ જરૂર સત્સંગમાંથી પડી જાય, માટે સ્વભાવને ટાલવા સારું મોટા પુરુષ વચન કહે તેમને હિતકારી

૭૬ → ❖ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીનો વાતો. ❖ ←

માનીને તે પ્રમાણે વર્તવું પણ આંટી ન બાંધવી. ॥૬૨॥

ઈન્દ્રિયોની વૃત્તિને અંતર સન્મુખ રાખે ત્યારે તે વૃત્તિઓ સુક્ષ્મભાવને પામીને એમાં યથાર્થ જ્ઞાન થાય, અને પછી શાસ્ત્રનો અર્થ પણ એને યથાર્થ સુજ્ઞે અને વિષયની વાસના તે ધીરેધીરે ટલતી જાય માટે જ્ઞાન, વૈરાગ્યનો વિચાર રાખીને ઈન્દ્રિયોની વૃત્તિને આત્મા સન્મુખ રાખવાનો અભ્યાસ રાખવો. અને તેમાં ભગવાનની મૂર્તિનું ધ્યાન કરવું. અને એમ ન કરે અને વૃત્તિઓને બાહરજ પ્રવર્તવાદે તો તેમાં સ્થુલભાવ આવી જાય, અને એ ગુણદોષ યથાર્થ સુજ્ઞે નહિ. ॥૬૩॥

ભગવાનનું માહાત્મ્ય જાણતો હોય, તો પણ જો વૈરાગ્યનો વિચાર એને ન આવડતો હોય તો એ માહાત્મ્ય ટકે નહિ. અને વૈરાગ્યના વિચારે કરીને માયિક સર્વે પદાર્થનો તુચ્છતા ને નાશવંતપણું જાણ્યું હોય તો એનું મન કોઈ પદાર્થમાં અટકે નહિ. અને એને માહાત્મ્ય, જ્ઞાન દૃઢ થાય. માટે ચાર પ્રકારના પ્રલયે કરીને વૈરાગ્યની દૃઢતા કરવી. ॥ ૬૪ ॥

મક્તિ તે હેતને કહીએ. અને અનુવૃત્તિ તે ભગવાનના ગમતા પ્રમાણે કરવું તેને કહેવાય. અને ગમતા પ્રમાણે થોડું ભજન કરે તો ભગવાન બહુ માને અને ભગવાનના ગમતા પ્રમાણે ન કરે અને પોતાના મન-

→* સ. ગોપાલ્લાનંદ સ્વામીની વાતો. *← ૬૭

ગમતા પ્રમાણે કરે તો તેને થોડું માને અને ભગવાનના ભક્તના ત્રણ પ્રકારના ભેદ છે.—

(૧) નિષ્કામપણે ભગવાનના ગમતા પ્રમાણેજ કરે.

(૨) નિષ્કામપણે કરે પણ પોતાના મનગમતા પ્રમાણે કરે.

(૩) સકામપણે કરે અને પોતાના મનગમતા પ્રમાણે કરે. અને એ ભગવાનને સર્વે દેવથાની સમર્થ જાણે. અને સર્વથી શ્રેષ્ઠ મોટા ભોગ આપવાને વિષે મહા સમર્થ માને માટે ભગવાનને ભજે પછે તે ભોગને ભગવાનથી પામે અને ભજ્યા કરે. ॥ ૬૫ ॥

મુક્તાનંદ સ્વામીએ અન્તકાલ સમે પોતાના સાધુને શિક્ષા કહી જે “ ધન, સ્ત્રીનો પ્રસંગ તે કોઈ રીતે ન કરવો તથા શહેરમાં ન જાવું તથા સત્સંગ મેલીને પરદેશમાં જાવું નહિ. તથા ગોપાલાનંદસ્વામી જેવા સાધુનો સંગ રાખવો. અને એનો વિશ્વાસ મન, કર્મ, વચને રાખવો ” એવી રીતે પરમહંસને શિક્ષાનાં વચન કહ્યાં. ॥ ૬૬ ॥

કોઈક હરિભક્તનો અવગુણ આવે તેમાં આ ત્રણ વિચાર કરવા જે,

(૧) એનો મને અવગુણ આવે છે તે એની ઉપર મારે ઈર્ષ્યા છે તેણે કરીને આવે છે ?

(૨) કે એ મારા સ્વભાવ ઉપર ટોકે છે તેને કરીને મને અવગુણ આવે છે ?

(૩) કે એ દોષ એમાં છેજ તેથી અવગુણ આવે છે ? એમ વિચારીને ઈર્ષા તથા ટોકવે કરીને જો અવગુણ આવતો હોય તો ન લેવો અને એ દોષ એમાં સ્વસ્વરો હોય તો લેવો પણ આવી રીતે વિચાર્યા વિના કોઈનો અવગુણ ન લેવો. ॥ ૬૭ ॥

મહારાજ પધાર્યા પછી સાંપ્રત આટલું કાર્ય અવશ્ય વિચારીને કરવાનું છે તે કેવી રીતે તો મહારાજ વિરાજતા હતા ત્યારે આપણી વતે કોઈ અવલી ક્રિયા થઈ જાય ત્યારે મહારાજ કોઈ પ્રકરણ ફેરવે એટલે તે સર્વે મટી જાય અને પાછું સવળે માર્ગે ચલાય તથા મહારાજ ઠપકો દેને આપણને સવળે માર્ગે ચલાવે અને હમણાં તો સત્સંગનું કામકાજ આચાર્યની આજ્ઞાએ અથવા મોટા સાધુની આજ્ઞાએ કરવું પણ તેમાં પોતાને સ્ત્રી, ધનાદિક વિષયનો સંબંધ થઈ જાય અને વચનનું ઉલ્લંઘન થઈ જાય અને અંતે કોઈ પદાર્થમાં આશક્ત થઈ જવાય એવું વચન ન માનવું, એટલો તો પોતાને જાણે વિચાર કરવો. પણ તેમાં મોટેરાનો વિશ્વાસ ન રાખવો કારણ કે મોટેરાતો પોતાના કામ કરાવવાના સ્વાર્થ પરાયણ હોય પણ આ જીવ આવો છે તે એને

આનો સમાગમ થાય તો ઘટી જાય ને આનો સમાગમ થાય તો વૃદ્ધિ પામે એવી રીતે સર્વે પ્રકારે જીવનું પરલોકમાં હિત થાય એમ કરતાં આવડે એવા મોટેરા હોય કે ન હોય માટે આટલો પોતાનેજ વિચાર રાખવો. ॥ ૬૮ ॥

શ્રીજીમહારાજના વચન પ્રમાણેજ જે સંતને પોતાના આત્માનું હિત કરતાં આવડે અને તે વચન પ્રમાણે રહીને મહારાજની પ્રસન્નતા કરવી. તેનો સ્વ-ટકો હોય અને તે વચન પ્રમાણે વર્તતો હોય અને સર્વે પ્રકારે બુદ્ધિ પહોંચતી હોય અને વીજાના જીવને પળ જાણતા હોય અને તેના જીવનું પરલોક સંબંધી હિત સર્વે પ્રકારે કરતાં આવડતું હોય એવા જે સંત પોતાને જણાય તેના વચનમાં વિશ્વાસ રાખીને તે કહે તે પ્રમાણે વર્તે તો પણ ઠીક છે અને એ વિના જે બીજો માર્ગ તે તો પડવાનો છે. ॥૬૯॥

દેશકાળાદિક આઠ છે તેમાં સર્વ કરતાં સંગનું બઝ અતિ અધિક છે કેમજે સત્પુરુષનો સંગ હોય તો દેશકાળાદિક સારાજ થાય છે અને અસત્પુરુષનો સંગ થાય તો દેશકાળાદિક અસત્ થાય છે માટે જે પુરુષ રૂઢા સત્પુરુષનો નિરંતર સંગ કરે તો એ સારોને સારોજ રહે અને દેહાભિમાની એવા અસત્પુરુષનો સંગ કરે તો

વગડી જાય છે ત્યારે એક સંતે પૂછ્યું જે, “એ પુરુષને ક્યાં સુધી સત્સંગ કરવો?” ઉત્તર જે એ પુરુષને સત્સંગ કરતે કરતે એવો સ્વભાવ થઈ જાય જે સારું સ્વાતું, સારાં વસ્ત્ર, સારી પથારી, માન इत्यादિક જે પંચવિષય સંબંધી સારાં પદાર્થનો જે યોગ તેનો સહજ સ્વભાવે અરુચિનો સ્વભાવ થઈ જાય માટે એ સારા પદાર્થનો યોગ થાય, તો પણ તેનો ત્યાગ કરવો ગમે, પણ તેનો ભોગ તો ગમેજ નહિ. અને જેવે તેવે અન્ન વસ્ત્રાદિકને ભોગે કરીને દેહનિર્વાહ કરે એવો સ્વભાવ થઈ જાય ત્યારે જાણીએ જે એ સત્સંગ કરીને પક્વ થયો. અને જ્યાંસુધી એવો નથી થયો ત્યાં સુધી તો એનો એને ભય છે અને તેને જો સત્સંગનો જોગ રહે તો એ સારો રહે અને સત્સંગ ન કરે અને પોતે પોતાને જાણે જે “હું તો હવે સારો થઈ ગયો માટે મારે હવે શો ભય છે?” એમ પ્રમાદ રાખે તો એનું ઠેકાણું ન રહે. અને જો એ પક્વ થયો હોય તો એ જ્યાં જાય ત્યાં એને એવું વળ હોય જે જ્ઞાન, વૈરાગ્ય, ત્યાગ, ધર્મ, ભક્તિ તે સંબંધી વાત કરીને કેટલાક પુરુષનો પોતાના જેવો સ્વભાવ કરે પણ પોતે કોઈ વિષયને ચાલે ચડી જાય નહિ. આ વાર્તા નિશ્ચિત છે પણ એમાં સંશય નથી. ॥૭૦॥

એકવાર પોતાના જીવને શુદ્ધ કરીને પછી ભક્તિ

કરવી, બીજાને સત્સંગ કરાવવો તથા સત્સંગનો મમત્વ રાખવો इत्यादिक જે જે કરવું તે સર્વે પછી કરવું તે શુદ્ધ કેમ કરવો તો સ્ત્રી અને ધન એ બેમાં કોઈ રીતે જીવ ભઠ્ઠી જાય નહિ તેવો દૃઢ વિચાર કરવો તથા આત્મનિષ્ઠા અને વૈરાગ્યની રીત સારી પેટે જાણવી તથા ભગવાનના સ્વરૂપને યથાર્થપણે જાણવું અને તેનું માહાત્મ્ય જાણીને ભક્તિ કરવાની રીત જાણવી. ઇટલાઈ કરીને જીવ શુદ્ધ કરવો અને એમ શુદ્ધ ન કરે અને કદાચિત જો સ્ત્રી આદિકમાં આશક્ત થઈ જવાય તો તે ભગવાનને ગમે નહિ. જેમ અપવિત્ર થકો શ્રી હરિને અર્થે થાઝ લઈ આવે તો તે શ્રીહરિને ગમે નહિ, તેમ તે ભક્તિ પળ ગમે નહિ. માટે એકલી ભક્તિમાં કાંઈક કહેવત છે અને જીવને શુદ્ધ કરીને થોડીક ભક્તિ કરી હોય તો જેટલી કરી હોય તેટલી જાય નહિ. ॥ ૭૧ ॥

પોતામાં કાંઈક દોષ હોય તે પોતામાંને પોતામાં રાખે તે મોટેરાની ઉપર શ્રીહરિનો બહુ કુરાજી પો થાય નહિ અને તે દોષ બીજામાં પ્રવર્તાવે તો તે ધણા જીવનું શુંડું થાય તેનું પાપ એને લાગે અને દોષનું ફઝ તે એ મરીને મુક્ત થાય તો પણ એના બહુ શુંડાને કરે. ॥ ૭૨ ॥

હરિભક્તને આ ત્રણ વાર્તા અતિશે સિદ્ધ કરવી.

(૧) ભગવાનનું સ્વરૂપ યથાર્થ માહાત્મ્ય જ્ઞાન પૂર્વક જાણીને તે શ્રીહરિજીમાં અને શ્રીહરિજાના સ્વરેખરા ભક્તમાં હેત કરવું અથવા તે શ્રીહરિજી અને હરિભક્ત મેઝા રહેવે, લોધે, દીધે, બોલાવે, ચલાવે સહેજે હેત કરવું.

(૨) પોતાના જીવને શોધવો કહેતાં કામ, લોભ, માન, ક્રોધ, દંભ, ઈર્ષા, મત્સર સ્નેહાદિક જે આસુરી સંપત્તિરૂપ અધર્મનો સર્ગ તેણે કરીને તથા કોઈ માયિક ભાવે કરીને જીવ પરાભવ ન પામે અને દોષે રહિત થકો અને કેવલ સત્તાપણે રહ્યો થકો બ્રહ્મરૂપ થઈને ભગવાનની સેવામાં રહે અને એવો બ્રહ્મ રૂપ થાય ત્યારે હરિજીને વરણિય થાય માટે આ તો અવશ્યપણે નિરંતર અનુસંધાન રાખીને અને સત્શાસ્ત્ર થકી જ્ઞાન, વૈરાગ્યનો વિચાર પામીને તથા સત્સંગ કરીને એ વાત દૃઢ કરવી.

(૩) કોઈ ઉપર દયા કરીને તેના જીવનું પરલોક સંબંધી હીત કરવું અને તેનો જીવ અન્ય વાસનાએ રહિત થઈને ભગવાનને પામે એવી દયા કરે તો એની ઉપર ભગવાનની પ્રસન્નતા થાય કેમ જે પોતાના ધામથી શ્રીહરિજી અહિંયા આવે છે અને જીવની ઉપર દયાયે કરીને તેમના કલ્યાણ કરવાને માટે આવે છે. તે ભગવાનના સંકલ્પ મેઝી એની ક્રિયા મઝી માટે

भगवान प्रसन्न थाय तथा हरिमंदिर श्रीजीमहाराजे पोते कराव्यां छे ते बीजा जीव उपर दया करीने तेना कल्याणने अर्थे कराव्यां छे एम धारीने श्रीहरिजीनी प्रसन्नताने अर्थे मंदिरनो पक्ष राखीने ते संबंधी काम-काज करवुं. अने कोइ जीव उपर दया करीने कल्याणनी वात करवी पण तेना गुण दोषमां पोताना जीवने बाध पामवा देवो नहि. वात करीने छेटे रहेवुं पण दयायेकरीने तेभेळुं तेना डोळमां भळवुं नहि ए त्रण वात सिद्ध करवी. ॥ ७३ ॥

ज्ञान, वैराग्य, धर्म अने माहात्म्य ज्ञान युक्त भक्ति ए चार गुणवाळा जे उत्तम पुरुष साधु ते एक प्रकृति वाळा ज्यारे एकांतमां भेळा थया होय त्यारे अतिशे श्रेष्ठ जे भगवद् वार्ता तथा तेना जे गुण दोष होय तेने नाम निर्देशे कही देखाडी अने यथार्थ वार्ता थाय, केम जे एकांतमां जेम होय तेम यथार्थ कहेवाय केम जे कोइने अवगुण आवे एम न होय अने ते श्रेष्ठ प्रकृतिवाळा ज्यारे सभामां वार्ता करे त्यारे ते सभामां घणी जातना मनुष्यो होय तेमांथी कोइकने अवळी लागे माटे यथार्थ वार्ता न थाय अने मध्यम अने कनिष्ठ पुरुष ते सभामां तो श्रेष्ठ वार्ता करे अने ज्यारे एक प्रकृतिवाळा भेळा थइने एकांतमां बेसे

૮૪ → ❖ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❖ ←

ત્યારે તો તે મધ્યમથી મધ્યમ અને કનિષ્ઠથી કનિષ્ઠ
एवी વાર્તા કરે તેને જાણવી. ॥ ૭૪ ॥

સ્વરેસ્વરા સાધુ હોય તેને કોઈ જાતનો સ્વાર્થ ન
હોય અને પોતાથી જેની શ્રેષ્ઠ પ્રકૃતિ હોય તેની પાસે
પોતાનો શિષ્ય જાય ત્યારે રાજી થાય કેમજે તેને તો
તેના જીવનું હિત કરવું હોય અને ઉતરતી પ્રકૃતિવાળા
પાસે જાય તો કુરાજી થાય કેમજે એનો જીવ બગડી
જાશે એમ જાણે અને નિઃસ્વાર્થી સાધુ હોય તેને તો
તેના જીવનું ભગવાનમાં હેત કરાવવાનું હોય અને
સ્વાર્થી હોય તેને તો પોતાની ઉપર તેનું હેત કરાવવાનું
હોય માટે સ્વાર્થી સાધુ હોય તેને તો ઇંદ્ર, બ્રહ્માદિક
દેવ જેવો ભગવદ્ભક્ત જાણવો અને જે સ્વાર્થે રહિત
હોય તેને નારદ, સનકાદિક, શુકદેવ અને જડ ભર-
તાદિક જેવો સાધુ જાણવો. ॥ ૭૫ ॥

શ્રીહરિજીના ધ્યાન કરતાં પણ જ્ઞાન તે અધિક
છે. તે જ્ઞાન તે શું જે, ભગવાન જેમ છે તેમ યથાર્થ
જાણવા. અને ભગવાનને અર્થે જે જે કરવાનું છે તેને
જાણવું. તથા જીવ, ઈશ્વર, પ્રકૃતિ-પુરુષ, અક્ષર, એમના
સ્વરૂપને અને ધર્મ, વૈરાગ્યના સ્વરૂપને જાણવું. તથા
ભગવાનના ભક્ત જેવા જેવા હોય જે આને તો સર્વથી
ભગવાન જ અધિકપણે છે અને જે ભગવાનના ગમતા

પ્રમાણે જ વર્તતો હોય તથા વર્તવાનું હોય અને પોતાનું ગમતું કરવાનો સ્વભાવ ન હોય અને તે હોય તો તેને ટાલવાનો આગ્રહ હોય અને જેને ભગવાનમાં પળ પ્રીતિ હોય અને કાંઈક પોતાનું મનગમતું કરવાનું પળ હોય એવો હોય તેને પળ જાણવો, ઇત્યાદિક જ્ઞાન કહેવાય. એવું જ્ઞાન હોય તો એમાં સહેજે ભગવાનનું ધ્યાન થાશે માટે તે સર્વ વાર્તાને જાણવી. અને તેજ વાર્તા મુખે કરીને કહેવી તે તો જેટલી યોગ્ય હોય તેટલી કહેવી અથવા ન કહેવી તેમાં પળ દેશકાલનો અનુસાર જાણવો અને જો એ સર્વ વાત ન જાણે તો ભગવાનનો શ્રેષ્ઠ ભક્ત હોય તેને મધ્યમ અને કનિષ્ઠ જેવો જાણે અને એ ભક્ત વૃદ્ધિને ન પામે. કેમ જે એ ઓછાં નહિ માટે જેવા તેવાનો સંગ કરે પળ શ્રેષ્ઠનો સંગ ન કરે અને પોતે સારો હોય પળ ઉતરતાને સંગે ઉતરતો થઈ જાય છે. અને ઉતરતાને હેતે કરીને તેનો પક્ષ લઈને મોટાનો અભાવ લે અને તેની મહોબતમાં દબાઈ રહે એવી રીતે જાણવા ન જાણવામાં ગુણ અને દોષ છે. ॥ ૭૬ ॥

વિષય છે તેના દોષને વારમવાર વિચાર્યા કરે અને તે વિષયનો ત્યાગ કરવો અને એવી વાર્તા કરવા તથા સાંભળવાનો અભ્યાસ રાખવો તો એ વિષય જી-

વમાં પેસી ન જાય અને એમ ન કરે તો જરૂર વિષય જીવમાં પેસી જાય. અને એના જીવને બાધ પમાડી દે એવા એ વિષય ઘુંડા છે એમ જાણવું. અને એમ વિચાર કરતાં કરતાં જ્યારે એને આમ સ્વચિત્ત જણાઈ જાય જે સ્ત્રી, ધન, માન, સ્વાર્થ, કામ, ક્રોધ અને લોભાદિક જે જે આલોક પરલોક સંબંધી પંચવિષયનું માયિક સુખ છે તેને વિષે સહજ સ્વભાવે લાલ્ચો કલેશ જણાયા કરે અને દોષ, દુઃખ અને ભય જણાયા કરે અને એમાં સુખ છે, એવો તો મનમાં સંકલ્પ વ્યારેય ન થાય. અને કેવળ આત્મારૂપ થઈને પરમાત્માનું ચિંતવન કરવું તેમાંજ એક સુખ છે એવો તો મનમાં સંકલ્પ વ્યારેય ન થાય. અને કેવળ આત્મારૂપ થઈને પરમાત્માનું ચિંતવન કરવું તેમાંજ એક સુખ જણાય. એવી રીતે એ ભક્તનો સહજ સ્વભાવ થઈ જાય ત્યારે જાણીએ જે. એ ભક્તને જે કરવાનું હતું તે સિદ્ધ થયું અને એ સંતનો જ્યારે એવો સ્વભાવ થઈ જાય ત્યારે કોઈ વિષય સુખ પામવાનું જ-તન કરેજ નહિ અને સહેજે મળે એવા અન્ન વસ્ત્રાદિકે કરીને એ દેહ નિર્વાહ કરે. ॥ ૭૭ ॥

સંતને મનગમતું કરવામાં ભેદ છે. તે કઈ રીતે જે, એક તો ભગવાનની આજ્ઞા પ્રમાણે ત્યાગ, વૈરાગ્ય રાખે તથા રુઢા સાધુનો સંગ રાખે તથા આત્મનિષ્ઠા

अने भगवाननुं माहात्म्य अने पंच वर्तमानना नियम प्रमाणे वर्तवुं अने नव प्रकारे भक्ति करवी, इत्यादिक भगवाननी आज्ञा प्रमाणे मनगमतुं करवुं. अने बीजा कोइ तेने मुकावे तो मुकेज नहि. एवं ए पण मन-गमतुं कहेवाय. पण ए मनगमतुं ठीक छे एमां बाध नथी अने एवा मनगमताने मोटा संत कोइ रीते मु-केज नहि. अने एने कोइक स्वार्थने अर्थ मुकावे तो तेने स्वार्थी जाणीने मुके नहि. अने तेने दुःख न लागे एवी कळा करवी अने जेम पोताने दुःख न थाय तेम वर्तवुं पण ए मनगमताने मुकवुं नहि. अने बीजुं गमतुं जे भगवाननी आज्ञा प्रमाणे तो अतिशे न होय अने पोताना स्वभाव प्रमाणे वर्तवुं अने तेवानो संग करवो अने तेवे ठेकाणे रहेवुं तेवी क्रिया करवी. इत्यादिक मनगमतुं ते खोडुं छे अने ए बेने समान जाणे छे ते मूर्ख छे. ॥ ७८ ॥

क्रोध पण बे प्रकारनो छे:—

(१) कोइक बीजो पोताने विषयनो संबंध कराववा आवे तो तेनी उपर क्रोध करे तथा कोइक अवले मार्गे चालतो होय तो तेने सवले मार्गे चलाववाने अर्थ क्रोध करीने तेने शिक्षानां वचन कहे तथा कोइक पोताने भगवाननी आज्ञा प्रमाणे वर्तवाथकी कांइक

૮૮ → ❧ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીનો વ્રાતો. ❧ ←

નિષેધ કરે ત્યારે તેની ઉપર રીસ કરીને તેને કઠણ વચન કહે. ને એને વિષે ક્રોધ કરીને ન કહે તો તે માને નહિ અને એની આગલ નરમ થઈ જાય અને આકરપ ન રાખે તો ત્યાગ, વૈરાગ્યાદિક પ્રમાણે વર્તાય નહિ અને કોઈની મહોવતમાં લેવાઈ જાય તો મુલ્લગો ઉતરતા સ્વભાવનો થઈ જાય તો તેમાં શો સાર છે.

(૨) પોતાને મનગમતા વિષય ન મળે તથા મનગમતું સ્નાન, પાન, વસ્ત્ર, શિષ્યાદિક ન મળે તેને અર્થ ક્રોધ કરે ત્યારે એ ક્રોધ તે મુંડો છે અને એ બે પ્રકારના ક્રોધને વિષે સમાનપણું જાણે છે તે વિવેકે રહિત છે અને મૂર્ખ છે માટે વિભાગ સમજવાનો વિવેક શીખવો. ॥ ૭૯ ॥

જેને કોઈ પદાર્થની ઇચ્છા હોય નહિ તે શ્રીહરિજીનો એકાંતિક ભક્ત થયો તેને પણ શ્રીહરિજીને તેમના ભક્તની સેવા તો કરવી કેમ જે એતો સર્વેથી શ્રેષ્ઠ છે અને બીજાં સર્વે સાધન તો એને અર્થ છે. તથા એવાને પણ ભગવાનના સ્વરેખરા ભક્તનો સંગ રાખવો. ॥ ૮૦ ॥

જે બાલકપણામાંથી ત્યાગી થયો છે તેણે તો સ્ત્રી આદિક વિષય ભોગવ્યા નથી અને તેને જે તે વિષય ભોગની વાસના ઉદે થાય છે તે જાણે કરીને થાય છે

तो बीजा त विषयने भोगवता होय तेने देखे ते जातनी वार्ता सांभळे तेणे करीने तेना मनमां ते विषयने विषे सुखनी भावना थड आवे छे माटे ते विषयनो त्याग राखे तो ठीक ने विषयनो जोग करे तो तेने मुकी शके नहि. अने जे विषयने अभावे सहित सेवतो होय ते विषयनो त्याग करे तो थोडा दिवस सुधी तो ते विषय सांभरे पण पछी तेनी विस्मृति थड जाय अने ज्ञान, वैराग्य अने श्रीहरिजीना माहात्म्य तेनो निरंतर आग्रहपूर्वक दृढ अभ्यास करीने ते विषयने विषे क्लेश, दुःख अने दोषनीज दृढ भावना थड जाय अने कोइ काळे एमां सुखनी भावना तो थायज नहि अने एने अतितुच्छता जणाइ जाय जेम कोइ पदार्थ होय तेमां माल जेवो छे तेवो जाण्यो पछी तेमां एवो भाव थाय जे आ पदार्थ ते आवुं छे एनी शी वारम-वार तथ्या करवी तथा जेम पोताना भूडानो करनारो माणस होय अथवा शत्रु होय तेने देखीए अथवा तेनी भेळे रद्दीये पण तेना स्वभावनी मनमां भावना छे तेणे करीने तेनी उपर हेत थायज नहि तेम विष-यनो अभाव थयो होय जे ए विषय तो दुःखरूपज छे अने एमां कांडक सुखनी भावना रही जाय छे ते एवा अभ्यासनी दृढता विना रही जाय छे माटे निरं-

તર આગ્રહ રાખીને દૃઢ અભ્યાસ કરવો. ॥ ૮૧ ॥

જેમ થોડી બુદ્ધિવાળો પુરુષ હોય પણ જો તે વિદ્યા
 ધણ્યાનો અભ્યાસ અતિશે મન, કર્મ, વચને વેગે સહિત
 કરે તો તેને વિદ્યા આવડે અને જે ધણે તે આવડે
 અને બુદ્ધિવાન હોય પણ અભ્યાસ ન કરે તો કોઈ
 વિદ્યા ન આવડે તેમ જો એ વિષયના અભાવ કર્યાનો
 દૃઢ અભ્યાસ રાખે તો તેને જરૂર અભાવ થાય અને
 જે એવો અભ્યાસ નથી થાતો તે એને એનો સુધો સ્વ-
 પ જ નથી. જો સ્વપ થાય તો જરૂર અભ્યાસ કરે કેમ
 જે જગતમાં દેશાય છે જે જેને સ્ત્રી, ધન, રાજ્ય, માન,
 સ્વાદ તેનો સ્વપ છે તો તેનો અભ્યાસ કરીને તેને
 સિદ્ધ કરે છે અને તેમાં દૈહિક દુઃખ થાય છે તેને
 ગણતા નથી અને રાત દિવસ તેનાજ મનસુવા કરે
 છે તેમ અભ્યાસ રાખવો અને એવો અભ્યાસ તો નથી
 કર્યો અને જે સહજ સ્વભાવે સાત્વિકપણાની પ્રકૃતિ
 થકી અથવા થોડુંક શ્રીહરિજીનું માહાત્મ્ય જાણીને
 નિયમમાં રહીને જે વિષયના ત્યાગી જણાય છે તે જો
 વિષયનો ત્યાગજ રાખે અને તેનો સંબંધ ન થવા દે
 તો તો એ પાર પડે અને જો વિષયનો સંબંધ એને વિષમ
 દેશ, કાલ, સંગે કરીને થઈ જાય તો તે વિષયને મુક્તી
 શકે નહિ. કેમજે આવો અભ્યાસ કરીને એને વિષ-

યની તુચ્છતા જાણી નથી અને જેણે અભ્યાસે કરીને વિષયની તુચ્છતા જાણી છે તે તો વિષયને ગ્રહણ કરે અને મુકવા ઘટે ત્યારે મુકી દે અને તેના ગ્રહણ ત્યાગને વિષે સ્વતંત્ર થાય પણ બંધાઈ રહે નહિ માટે એને એનો ભય નથી. ને જેણે આવો અભ્યાસ નથી કર્યો તેને ભય છે માટે નિરંતર વિષયના દુઃખપણાની ભાવનાનો અભ્યાસ રાખવો. ॥ ૮૨ ॥

કામાદિક દોષ છે તે ભગવાન સાથે અંતરાય રાખે છે તેમજ એ દોષ ન હોય તો પણ જો એવે ભગવાનની મરજી પ્રમાણે વર્તતા એવા જે એકાંતિક ભક્ત તેનો સમાગમ ન હોય તો ભગવાન સાથે અંતરાય રહી જાય કેમ જે જે એકાંતિક ન હોય તેને ભગવાનની મરજી પ્રમાણે વર્તવાની રીત યથાર્થ આવડતી ન હોય ત્યારે એના સંગના કરવાવાળાને તે રીત ક્યાંથી શીખવે ? માટે એને ભગવાન સાથે અંતરાય રહી જાય છે માટે જેને અંતરાય ન રાખવો હોય તેને એકાંતિક ભક્ત સાથે હેત અને સંગ રાખવો.

જ્ઞાની અને વિશ્વાસી ભક્તનાં કેવાં લક્ષણ હોય ?

(૧) જ્ઞાની ભક્તને જ્ઞાનાંશિની યથાર્થ દૃઢતા હોય તેમાં કોઈ જાતની કસર રહેતી નથી.

(૨) વિશ્વાસી ભક્તને ભગવાન અને ભગવાનના સ્વરે-

સ્વરા એકાંતિક ભક્તનો દૃઢ વિશ્વાસ હોય તેને કરીને જેમ એ કહે તેમજ એ મન, કર્મ, વચને વર્તે તો તેમાં પણ કોઈ જાતની કસર ન રહે અને પ્રથમજે જ્ઞાની કહ્યો તેનો સંગ કરે તો તેને પોતા જેવો કરે ને બીજો વિશ્વાસી ભક્ત છે તે તો પોતાના જીવાત્માનુંજ રુઢું કરે પણ બીજાને સમજાવી શકે નહિ. એટલો એ બેમાં ભેદ છે. ॥ ૮૪ ॥

શ્રીજીમહારાજે પોતાની રુચિ લોયાના ૧૪ ના વચનામૃતમાં પોતાને મુખવચને કરીને પોતે કહી છે તે રુચીને યથાર્થ જાણીને તે પ્રમાણેજ જે ભક્તે પોતાની રુચી કરી હોય તેનેજ શાસ્ત્રનો અર્થ યથાર્થ સમજાય છે અને જે એવો ન હોય તેને પોતાની રુચી પ્રમાણે શાસ્ત્રનો અર્થ સમજાય છે. ॥ ૮૫ ॥

કોઈક ભક્ત થોડું કરે છે અને તેની ઉપર ભગવાન રાજી થાય છે અને કોઈક ભક્ત જ્ઞાણું કરે છે તેની ઉપર પણ ભગવાન રાજી નથી થાતા તેનું શું કારણ ? જે ભક્ત થોડું કરે છે પણ તે ભગવાનની મરજી પ્રમાણે કરે છે માટે રાજી થાય છે અને જ્ઞાણું કરે છે પણ તે પોતાના મનગમતા પ્રમાણે કરે છે માટે તેની ઉપર ભગવાન રાજી થાતા નથી. ॥ ૮૬ ॥

ભગવાનના ભક્તને આ ત્રણ વાનાં નિરંતર કરવાનાં છે:—

(૧) ભગવાન અને ભગવાનના સ્વસ્વરા ભક્ત હોય તેની ઉપર એવું હેત કરવું જે એથી કોઈ અધિક ન રહે એવું નક્કી હેત કરવું.

(૨) કામ, લોભાદિક શત્રુ તથા દેહાભિમાન તેને ટાળી નાશીને ધર્મ વૈરાગ્યે સહિત આત્મનિષ્ઠા સ્થાપિત કરવી.

(૩) કોઈક જીવને એના મોક્ષની વાત સ્વસ્વરી સમજાવવી એવી દયા રાખવી પણ તેમાં પોતાને કોઈ જાતનું બંધન ન થાય એવી કળા રાખવી એ ત્રણ વાર્તા તો સ્વસ્વરી રાખીને નિરંતર કરવી. ॥ ૮૭ ॥

ભગવાનના ભક્તને આત્મનિષ્ઠા અને ભગવાનને વિષે પ્રીતિ એ બેનું શ્રવણ, મનન અને નિદિધ્યાસ તે કર્યા કરવો પણ એ નિષ્ઠા ડ્યાંસુધી સિદ્ધ ન થાય ત્યાં સુધી સંતોષને પામવું નહિ તે આત્મનિષ્ઠા કેવી સિદ્ધ કરવી તો એક આત્માને વિષેજ સુખપણાની ભાવના રહે અને તે આત્મા વિના બીજા માયિક આકાર માત્ર તેને વિષે કેવળ દુઃસ્વજ જણાયા કરે અને ચાર પ્રકારના પ્રલયમાં જે જે આકારનો વિનાશ થાય છે તેને વિષે કેવળ દુઃસ્વજી ભાવના જણાયા કરે અને પ્રીતિ

૧૪ → ❀ સ. ગોપાલ્લાનંદ સ્વામીની વાતો. ❀ ←

તો બે પ્રકારે સિદ્ધ કરવી જે “કામાર્તતસ્કરનટવ્યસનિ-
દ્વિષંતઃ સ્વસ્વાર્થસિદ્ધિમિવચેતસિ નિત્યમેવ ॥ નારાયણ
પરમયૈવ મુદા સ્મરંતં॥ત્વાં” એ શ્લોકમાં જેમ કહ્યું છે તેમ
અન્તઃકરણે કરીને પ્રીતિ સિદ્ધ કરવી તથા “સાધ્વી
ચકોરશલભાસ્તિમિકાલકંઠકોકા નિજેષ્ટવિષયેષુ યથૈવ
લગ્નાઃ॥ મૂર્તૌ તથા ભગવતોઽન્ન મુદાતિલગ્નં॥ત્વાં” એમાં
કહ્યું છે તેમ દેહે કરીને ભગવાનમાં પ્રીતિ કરવી.
એવી રીતે એ બે પ્રકારની નિષ્ઠાને શ્રવણ, મનન અને
નિદિધ્યાસે કરીને સિદ્ધ કરવી. ॥ ૮૮ ॥

ઉપાસક, ઉપાસ્ય અને ધામ એ ત્રણની જે શુદ્ધિ
તેને યથાર્થ જાણીને ભગવાનને ભજે તો તેને કોઈ
વાતની કસર ન રહે.

(૧) ઉપાસક જે ભગવાનની ઉપાસનાનો કરનારો

૧ અર્થ:—કામાર્ત પુરુષ, ચોર, નટ, વ્યસની
અને શત્રુ ષટલાજનો પોતાના સ્વાર્થની સિદ્ધિને જેમ
નિત્ય ચિત્તમાં સંભારે છે. તેમ પરમસ્નેહે કરીને
નારાયણ ભગવાનને સંભારતા પદ્મા ભક્તિ ધર્મના પુત્ર
અને ભક્તની રક્ષા કરનારા તમને હું પામ્યો છું. ।

૨ અર્થ:—પતિવ્રતાસ્ત્રી, ચકોરપક્ષી, શલભ,
મચ્છ, બપૈયો અને કોકપક્ષી ષટલા જેમ પોતાના
પ્રિય વિષયોમાં જોડાય છે. તેમજ ભગવાનની મૂર્તિને
વિશે હર્ષે કરીને અત્યંત જોડાતા પદ્મા. ।

જીવાત્મા તેને વિષે અક્ષર ભાવનાની દૃઢતા કરવી અને અક્ષર વિના જે પ્રકૃતિપુરુષાદિક ભાવ તે કોઈમાં એનું મન સ્થિરતાને પામે નહિ અને એક અક્ષરભાવને વિષે સ્થિર પામે એ ઉપાસકની શુદ્ધિ કહેવાય.

(૨) ઉપાસ્ય મૂર્તિ જે શ્રીહરિજી તેમનું જે સ્વરૂપ, સ્વભાવ, ગુણ, વૈભવ અને ऐश्वर्याદિક છે તેવું અક્ષરાદિક કોઈને વિષે નથી અને ભગવાનના સ્વરૂપાદિકતો અપરિમિત છે અને અક્ષરાદિક સર્વથી વિલક્ષણ છે. એવી રીતે શ્રીહરિજી જે ઉપાસ્ય તેની શુદ્ધિ જાણવી.

(૩) શ્રીહરિજીનું ધામ તે અક્ષર છે. પોતે પોતાને અનુરૂપ તે અક્ષરધામ માન્યું છે અને બીજાં જે ધામ તેમાં પોતે દેખાય છે તે તો તે ધામના નિવાસી ભક્ત તેમને સુખ દેવાને અર્થે તે ભક્તની રુચિ અનુસારે દેખાય છે. જેમ પૃથ્વીને વિષે ભગવાન દેખાય છે તે મનુષ્યરૂપ ભક્તને સુખ દેવાને અર્થે તેને રુચિ અનુસારે દેખાય છે. એવી રીતે ધામની શુદ્ધિ જાણવી. ॥૮૯॥

ઉપાસક, ઉપાસ્ય, અને ધામ એ ત્રણ પ્રકારને જાણતો જે ભક્ત તેણે કેવા ભક્તને વિષે પ્રીતિ રાખવી? તો જે ભક્ત પોતે અક્ષરભાવને પામીને અક્ષરધામને વિષે સદાય રહ્યા એવા જે પુરુષોત્તમ ભગવાન તેને વિષે આત્યંતિકપણે જોડાયો હોય અને તેથી જે ઓરા ભાવ

૧૬ ❦ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❦

હે તે કોઈને વિષે ન જોડાય અને બીજા ધામોમાં જે ભગવાનની મૂર્તિયો રહી છે તથા સુખ, ऐश्वर्य રહ્યાં છે તે કોઈને વિષે આનંદ ન માને એવી રીતનો જે હોય તેની સાથેજ ગુરુભાવને મિત્રભાવ રાખવો અને જે ભક્ત એવો ન હોય તેને વિષે શિષ્ય ભાવ રાખવો અને તેને તો એમ જાણવો જે જે રીતે જે જે ભક્ત ભગવાનને ભજે છે તે રુઢા છે અને ધીરેધીરે કાઢે કરીને પ્રથમના જેવા સર્વોત્કૃષ્ટ ભાવને પામશે માટે એ પળ ઠીક છે અને નમસ્કાર કરવા યોગ્ય છે એમ સમજવું.
॥ ૯૦ ॥

ભગવાનના ભક્તને વિષે કોઈ જાતનો દોષ કેમ રહી જાય છે ? તો એ દોષ હોય તો મોટો, પણ તેને વિષે એને અલ્પપણું જણાય છે. તથા એ દોષને વિષે કોઈક જાતનો ગુણભાવ રહે છે તેણે કરીને એ દોષ રહે છે અને એ દોષને વિષે અલ્પપણું અને ગુણભાવ રહે છે તેના ચાર હેતુ છે (૧) અજ્ઞાન (૨) મોહ (૩) પ્રમાદ (૪) આલ્સ એ ચાર દોષ જાય તો અલ્પપણું અને ગુણભાવ એ બેવાનાં જાય એમ સમજવું. ॥૯૧॥

વિષય છે તે બે પ્રકારના છે:—

(૧) સ્થુલ (૨) સુક્ષ્મ એ બન્નેનાં લક્ષણ:—

(૧) જેની ઉપર પોતાને અતિશે ભાવ ન હોય

→॥ स. गोपालानंद स्वामीनी वातो. ॥← ९७

अने सहेजे न जोड़ता होय ते आवे तो तेनी उपर पोताने अति भाव पण न थाय अने अभाव पण न थाय. एवा जे विषय तेने स्थूल कहेवाय. ए स्थूल विषयने त्याग करवा अतिशे कठण नथी.

(२) जेनी उपर पोताना मनने अतिशे रुचि होय अने पोताना मनने अतिशे गमता होय ते विषय त्याग करवा घणा कठण छे अने एमने टाळयानो तो ए मोटो उपाय छे जे स्त्री, धन, मान, स्वाद आदिक जे जे उपर पोताना मनने रुचि होय ते विषयने विषे दोष बुद्धिनो अतिशे विचार थवा लागे ने मनगमता विषयनो त्याग करे अने दोष बुद्धिनी ग्रंथि पाडेत्यारे टळे अने केवळ उपरथी त्याग कर्यो होय अने विषयनो जोग न होय तो त्याग रहे अने ज्यारे एवो जोग थाय त्यारे तेमां बंधाय, पण जो दोष बुद्धिनी दृढता करी होय तो ज्यारे ए विषय सांभरे ते भेळे दोष बुद्धिनी पण स्मृति थइ आवे माटे ए विषयमां जोडा-यज नहि. अने एमां एम दोष दृष्टि करवी जे ए स्त्री धनादिकने विषे अनेक प्रकारना दुःख, क्लेश, प्रयाश, शोक, मोहादिक रह्या छे अने एमां त्रिकाळे सुखनो तो गंध पण नथी अने पोताने आत्मारूप मानीने भगवाननुं ध्यान करवुं तथा कथा, किर्तन, गुणवर्णन

૧૮ → ❧ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❧ ←

કરવાં તેમાંજ પરમ સુખ રહું છે એ આદિક ભગવા-
નનું માહાત્મ્ય વિચારીને બીજા જેટલા માયિક સુખ,
લોક, ભોગ, દેહ તેમાં દુઃખના સમૂહ નજરે આવે
ત્યારે એ સુક્ષ્મ વિષય તે ટલી જાય છે. ॥ ૯૨ ॥

“વિષયા શક્તિ તથા દેહાધિમાન તથા કામ, ક્રોધ,
માનાદિક, દુષ્ટ સ્વભાવ તે કેના ટલે?” તો જે ભક્ત જ્ઞાન,
વૈરાગ્ય તથા ભગવત્ માહાત્મ્યાદિક સાધનને અભ્યાસે
કરીને ધીરે ધીરે તે સ્વભાવને ટાલતો જાય અને થોડો
થોડો ટાલવાનો આગ્રહ રાખે અને તે ઉપર નજર હોય
તો તે સર્વે ધીરે ધીરે કાળે કરીને ટલી જાય જેમ
ઘટગામીની તિથિ છે તે ધીરે ધીરે ઘટતી ઘટતી ક્ષયને
પામી જાય છે તેમ તે દોષ મૂળમાંથી ઉઠી જાય.
“અને તે દોષ કેના ન ટલે?” તો જે દોષને ઘટાડે તો
નહિ અને મૂળગો વધારતો જાય અને તે દોષ જેમ જેમ
વધે તેવાં સ્થાન, પદાર્થ અને સંગ તેનું સેવન કરતો
જાય તેના તો તે દોષ વધતા જાય અને અંતે તે સ-
ત્સંગમાંથી વિમુક્ત પળ થાય જેમ વૃદ્ધિગામીની તિથિ
છે તે થોડી થોડી વધતી વધતી વધીને સાઠ ઘડીની
થાય તેમ તે દોષ વધતા જાય છે માટે જેને પોતાનું
કલ્યાણ ઇચ્છવું તેને તે દોષ વધે એવું આચરણ ન
કરવું અને જેવી રીતે તે દોષ ઘટે એવી રીતના વિચા-
રમાં રહેવું તથા તેવું આચરણ કરવું. ॥ ૯૩ ॥

જગતમાં મોટા મોટા માણસને તથા રાજાને સત્સંગ થાય તથા ઘણા માણસને સત્સંગ થાય અને મંદિરમાં અને આચાર્યના ઘરમાં ઘણી ઉપજ વધે તથા મોટી આવરુ થાય પણ જો પોતાનો કોઈક સ્વભાવ વધી જાય અને સત્સંગમાંથી પાછું પડી જવાય તો તે સર્વે આપણા જીવના કલ્યાણને અર્થે શા પ્રયોજનમાં આવ્યાં ? એને કરીને પોતાનું કલ્યાણરૂપ કાર્ય સિદ્ધ ન થયું જેમ કોઈક માંદો પડ્યો હોય. તેને સારાં સારાં ભોજન, દુધ, સાકર, ઘી હોય તે શા કામમાં આવે ? તેમાંથી લગાર પણ ચલાય નહિ. તેમ તે સર્વે તેના કામમાં આવે નહિ તે માટે પ્રથમ તો પોતાનો સત્સંગમાં અચળ પાયો થાય અને દેશકાલાદિક વિષમ થાય તો પણ કોઈ રીતે પાછું પડાય નહિ. એવો પોતાનો જીવ સાધને કરીને સિદ્ધ કરવો અને પોતાનો કોઈ અયોગ્ય સ્વભાવ હોય તેની ઉપર દોષ દ્રષ્ટિ રાખીને તેને ટાલવાનો નિરંતર આગ્રહ રાખવો અને ઘણો સ્વ-ટકો તો એનો રાખવો અને એ કરતાં કરતાં સત્સંગ કરાવવો અને સત્સંગનો મમત્વ રાખવો અને ઉત્કર્ષ પણ યથાશક્તિ કરવો પણ સ્વભાવની ઉપર તો દોષ દ્રષ્ટિ નહિ અને કેવળ સત્સંગ કરાવવા ઉપર તથા વધારવા ઉપર નજર રાખવી એ ઠીક નહિ. આટલી

વાત એમ સમજે ત્યારે જાણીએ જે એને સત્સંગના નો-
રની સમજણ આવી છે. ॥ ૯૪ ॥

“સત્સંગ સંબંધી તથા મંદિર સંબંધી જે જે ક્રિયા
કરવી તથા ધ્યાન, જ્ઞાન અને વ્રતાદિક જે જે રુઢી
ક્રિયા કરવી તે મેલું દેહાભિમાન પળ વધતું જાય છે
એવો જીવનો સ્વભાવ છે તે કેમ સમજે તો ન થાય ?”
તો જેને શાસ્ત્રમાં બુદ્ધિ પુગતી હોય તથા મોટા સાધુનો
જેને વિશ્વાસ હોય તેને દેહાભિમાન ન આવે. ॥૯૫॥

“વિદ્યા, બુદ્ધિ, કળા, ચાતુરી, ગાવબુંદ એ આદિક
જે જે વ્યવહારિક ગુણ છે તે કેને પોતાના કલ્યાણના
અર્થે થાય છે ?” તો જેને કેવલ પોતાનું કલ્યાણ કરવું
હોય અને પોતાના દોષ ટાળીને ભગવાનના એકાંતિક
ભક્ત થાવું હોય એવો જેને સત્ આશય હોય તે તો એ
પોતાના ગુણને સત્સંગના કામમાં વાવરે પડેલે એને એ
પોતાના ગુણ કલ્યાણને અર્થે થાય છે. અને જેને પંચ-
વિષયના સુખને દેહે કરીને અને મને કરીને પામવાની
ઇચ્છા હોય એવા અસત્ આશયવાળાને એ ગુણ વિષય
સુખ પામ્યાને અર્થેજ થાય છે અને પોતાના કલ્યાણને
અર્થે થાતા નથી. ॥ ૯૬ ॥

ચાર અન્તઃકરણ જીતવાના ઉપાય કહીએ છીએ.
(૧) બુદ્ધિને એમ જીતવી જે બુદ્ધિને વિષે માયિક

પદાર્થમાત્રના આકારના નિશ્ચય થાય છે તે સર્વે પદાર્થને વિષે ચાર પ્રકારના પ્રલયે કરીને નાશવંતપણાનો નિશ્ચય થાય અને પોતાનો આત્મા તથા ભગવાન અને ભગવાનનું ધામ અને તે ધામના મુક્ત એમના અવિનાશીપણાનો નિશ્ચય થાય એવી રીતે જ્યારે બુદ્ધિમાં એ બે પ્રકારના નિશ્ચયની દૃઢતા થાય ત્યારે બુદ્ધિ જીતાઈ જાણવી.

(૨) જે મન છે તે માયિક પદાર્થના સંકલ્પને કરે એવો મનનો સ્વભાવ છે તે મનને તે પદાર્થના સંકલ્પો ન કરવા દેવા અને તે સંકલ્પથી પાછું વાળીને અને તે સંકલ્પને મુકી દઈને ભગવાનની મૂર્તિના સંકલ્પ કરવા તથા ભગવાનની લિલા ચરિત્રના સંકલ્પ કરવા એવી રીતે મન જીતાય.

(૩) જે ચિત્તને વિષે માયિક પદાર્થના આકાર તે ચિંતવને કરીને સ્ફુરી આવે છે તે ચિત્તનો આત્મા-કારપણે કરીને ઉપશમ થાય ત્યારે તે આકારની વિસ્મૃતિ થાય અને તે પછી એક ભગવાનના આકારનું ચિંતવન કરવું એવી રીતે ચિત્ત જીતાય.

(૪) અહંકાર છે તે વર્ણ, આશ્રમ, જાતી, કુળ, રૂપ, ગુણ તેને વિષે અહંપણું ધરે છે અને પોતાને તેવા આકારે માને છે તે અહંપણાને મુકીને આત્માને વિષે

૧૦૨ → ❖ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❖ ←

અહંપણું માનવું જે હું તો જાણપણે યુક્ત એવો જે આત્મા
તે હું પણ વર્ણાશ્રમાદિક ધર્મવાલો જે તે હું નહિ.
એવો નિરંતર અભ્યાસ કરવો ત્યારે અહંકાર જીતાય.
॥ ૯૭ ॥

इंद्रियो છે તેતો શાસ્ત્રમાં કહ્યા જે પોત પોતાના
નિયમ તેણે કરીને જીતાય છે એમ જાણવું તે નિયમ
કીયા તો શ્રવણે કરીને ભગવાનના યશ સાંભળવા તથા
ત્વચાણે કરીને ભગવાનનો સ્પર્શ કરવો અને નેત્રે ક-
રીને ભગવાનનાં અને સંતનાં દર્શન કરવાં અને નાશિ-
કાયે કરીને ભગવાનનાં અને સંતનાં પ્રસાદી એવાં જે
પુષ્પ, ચંદન તેનો સુગંધ લેવો તથા વાણીએ કરીને
ભગવાનનાં ચરિત્ર તથા યશ કહેવા. તથા રસનાણે
કરીને ભગવાનનો પ્રસાદ લેવો તથા હાથે કરીને ભ-
ગવાનની તથા સંતની તથા મંદિરની સેવા પરિચર્યા
કરવી તથા પગે કરીને ભગવાન સંવંધી સેવાને વિષે
ચાલવું પણ આડા અવળા ફરવું નહિ. એવી રીતે દશે
इंद्रियोને નિયમમાં રાખે તો જીતાય છે એમ જાણવું.
॥ ૯૮ ॥

પુર્વે અવતાર થયા છે તેનો મહારાજે પોતાને વિષે
ભાવ દેખાડ્યો. તે વાત કરીએ જે પ્રથમ મહારાજ
પ્રગટ થયા ત્યારે એવું પ્રકરણ ચલાવ્યું હતું જે ભજનમાં

बेसे अने संकल्प थाय तथा शरिर हाले तो उठाडी मुकता ए पोताने विषे श्वेतद्विपपति वासुदेवनो भाव देखाडयो तथा वळी खटरसना वर्तमाननुं नियम आप्युं तथा पाशेरज अन्न एक वखत खावुं तथा एक कौपीन, एक हजुरीओ राखवो. तथा एक गोदडी राखवी तथा एक एक जणने एक बीजानो शब्द न संभळाय एम रहेवुं ए आदिक साधुने महाकठण तप कराव्युं ए पोताने विषे नरनारायणनो भाव जणाव्यो तथा ओ-गणोतेरामां महाराज हाथमां तरवार लइ एम बोलया जे आ मारी तरवार छे ते कुसंगीनुं लोडी पीए छे अने सत्संगीनी रक्षा करे छे तथा आ तरवारे मोटा मोटा लइकर, तथा मोटी मोटी जमातो तथा दैत्य ए सर्वेने कापी नाख्या. तथा आ तरवारे मोटा मोटा गढ पाडी नाख्या, तथा पोते घोडा उपर बेठा तथा घरेणां पहेर्या तथा भारे भारे वस्त्र पहेर्या तथा रंगे रम्या तथा नाना प्रकारनी लीलाए करीने पोताना एकांतिक भक्तने सुख आप्युं ते कृष्णावतारनो भाव पोताने विषे देखाडयो तथा वळी पोते धर्मनी व्यवस्था बांधी ते पोताने विषे रामचंद्रजीनो भाव जणाव्यो तथा पोते ज्ञान, वैराग्य अने सांख्य, योग प्रवर्ताव्यो ए पोताने विषे दत्तात्रेय तथा कपिल देवजीनो

ભાવ જણાવ્યો તથા પોતે પોતાના આશ્રિત જનને શિક્ષા કરી એ પોતાને વિષે ઋષભદેવ ભગવાનનો ભાવ જણાવ્યો અને પોતે ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય તથા માહાત્મ્યે સહિત જે એકાંતિક ભક્તિ કરવી તેની રીત દેખાડી તથા પ્રેમલક્ષણા ભક્તિની રીત દેખાડી અને જેમ ગંગાજી જેતે પર્વત તથા જે જે બીજાં કાંઈ આઢાં આવે છે. તેને તોડીને સમુદ્રને વિષે ખઢે છે તેમ તે ભક્ત પણ ભગવાનના સ્વરૂપમાં જે જે પદાર્થ તથા પોતાના સંબંધી અંતરાય કરે તેનો ત્યાગ કરીને ભગવાનને વિષે હેતે કરીને જોડાયા. તથા સમાધિયો કરાવીને જેવો તેવો હોય તેને પણ અષ્ટાવર્ણપાર જે અક્ષરધામ તે દેખાડ્યું તથા તે સમાધિને વિષે પોતાના અવતાર દેખાડીને પોતાને વિષે લીન કર્યા તથા ભક્તને વિષે લીન કરી દેખાડયા તથા પુણ્ય તથા સોટોને સ્પર્શ કરીને પોતાનાં ધામ દેખાડયાં એ સર્વે પોતાના વિષે પુરુષોત્તમપણું દેખાડ્યું એવી રીતે મહારાજે પૂર્વે જે જે અવતારે કરીને જે જે કાર્ય કર્યું છે તે પોતે સહજ લીલાઈ કરીને કર્યું આવી રીતે આ વાતને વિચારીને પછી એમ નિર્ધાર કરવો જે જ્યારે સર્વે અવતારનો ભાવ મહારાજે પોતાને વિષે દેખાડ્યો. તે માટે સર્વે અવતારના અવતારી તે આ પ્રગટ ભક્તિ ધર્મના પુત્ર એવા

श्रीहरिकृष्ण महाराज छे अने बीजा अवतारतो एमना
आज्ञाकारी छे एम महाराजना स्वरूपने समजवुं ते
आ वातने पण जे बुद्धिवाळो होय अने शुद्ध संप्रदाय
थकी ज्ञानने पाभ्यो होय ते आ वातने शुद्ध संप्रदाय
थकी समजे. त्यारे आ वात समजाय पण ते विना
समजाय नहि ते माटे आ वातने समजी राखवी. १९९।

निर्विकल्प निश्चयवाळाने पंचविषयने विषे पण
एने त्रणे अवस्थायां देश काळे पण राग न थाय
तथा काम, क्रोध, लोभ, मान, मत्सर, ईर्ष्या, असूया
अने रसास्वाद, अहंममत्व आदिक कोइ अधर्मना
सर्गमां लेवाय नहि अने ते कोइ देशकाळे पण एने
विषे न लेवाय केम जे ए भूंडा देश काळादिकने
सेवेज नहि अने पंचविषयमां तथा कामादिक अध-
र्मना सर्गमां जो लगारेक पण लेवाय तो एम जाणवुं
जे एने विषे एटलुं सविकल्पपणुं छे ते जेम ब्रह्मा,
विष्णु, शिव, विराट, प्रधानपुरुष, मूल प्रकृतिपुरुष
ए सर्वे सविकल्प निश्चयवाळा छे तो ए विषयनो
त्याग करवा जाय तो पण विषयमां एक रस थइ जाय
छे. पण ऐश्वर्यनो त्याग करीने सत्तारूप थइने ए उ-
पाधिनो त्याग नथी थातो. अने जो अक्षरना मुक्त
उत्तम निर्विकल्प निश्चयवाळा छे तो एक पुरुषोत्तम

એવા જે શ્રીજીમહારાજ તેની મૂર્તિમાંજ સુખ પામે છે
પણ તે મૂર્તિ વિના અક્ષરના સુખે તથા આત્માના સુખે
કરીને પણ અકલાઈ જાય છે પણ તે મૂર્તિ વિના રહી
શક્તા નથી અને વઢી એમ સમજે જે મહારાજને તો
કોઈને નિવૃત્તિ ધર્મની તથા પ્રવૃત્તિ ધર્મની એ આદિક
કોઈ ક્રિયા કોઈ પાસે કરાવવી નથી એતો જેને જે
ક્રિયા કર્યાનો રાગ હોય તેને તે ક્રિયાને વિષે પ્રેરે
છે પણ પોતાને તો એક પોતાની મૂર્તિનાંજ દર્શન કરા-
વવાં છે. પણ બીજું કાંઈ કોઈ પાસે કરાવવું નથી અને
જે મહાપુરુષાદિક એશ્વર્યમાં જોડાણા છે તે તો પોતાને
એ એશ્વર્યને ભોગવવાની વાસના છે. માટે જોડાણા
છે એમ જે સમજતો હોય તેને નિર્વિકલ્પ નિશ્ચયવાળો
જાણવો. ॥ ૧૦૦ ॥

જીવ જે જે કરે છે તે એમ કરે છે જે માન, મોટ-
પને વિખ્યાતિ કરવી તથા પોતાની મોટપ જણાવવી
તેને અર્થે શાસ્ત્ર ભળે છે તથા સારા અક્ષર લખવા શીખે
છે તથા સારી રસોઈ શીખવી તથા ગાવણું શીખવું
તથા કિર્તન શીખવાં તથા વાતો શીખીને કોઈને ઉપ-
દેશ કરવો. એ આદિક ક્રિયાને ભામે ચડી જાય છે
પણ કોઈ એવે ભામે નથી ચડતો જે આ જીવનો મોક્ષ
કરવો તેમાં અંતરાયરૂપ એવો જે દેહરૂપ જે રથ છે તેને

इंद्रियोरूप घोडा जोडया छे अने मनरूप रासडी छे तेने बुद्धिरूप जे सारथी ते रथनो हांकनारो छे अने रथी जे जीव ते बुद्धिरूप सारथीने नियममां करीने मनरूपी रासडी बते इंद्रियोरूप घोडाने वश करीने देहने भगवाननी आज्ञा प्रमाणे वर्तावे अने धर्म, ज्ञान, वैराग्यने अति दृढ करीने मनना संकल्पने जीतिने अने अति उत्तम उपशमने सिद्ध करीने ते उपशम ने भगवाननुं ध्यान करीने, वासना जे अव्यक्त राग छे तेने टाळी नाखीने भगवान अने भगवानना भक्तने विषे जेवी देहने विषे आत्मबुद्धि वर्ते छे तेवी आत्म-बुद्धि करीने महाराजनुं निरंतर ध्यान करवुं अने तेमां जे अंतराय करे तेनो त्याग करवो आ वातनो आग्रह कोइ नथी करता अने आटली वात करीए छीए पण कोइने चटकी चडती नथी. ॥ १०१ ॥

“विषयमां दोषबुद्धि ते क्यारे दृढ थाय?” तो ज्यारे भगवानना सुखमां दृष्टी पूगे त्यारे थाय जेम कोइक पुरुष होय ते कहेजे दिवस उग्यापहेलां जे आवे तेने बसें रुपिया आपीश त्यारे तेने लेवानी केवी चाडय थाय छे अने तेने कोइक कहेजे तुं आंही रहे तुंने पांच रुपिया आपीश अने जलेबी जमाडीश एम कहे त्यारे एने तेनो साचो अभाव आवे जे मने बसें रुपिया

મળે છે તેમાં અંતરાય કરે છે તે માટે એજ મારો શત્રુ છે. તેમ જેને એમ જણાય જે આ લોકના પંચ વિષય છે તે ભગવાનના ધામમાં જાતાં અંતરાય કરે એવા છે એમ જાણીને તે ઉપર અતિશે દોષબુદ્ધિ કરે તે ઉપર ભારતમાં એક વાત છે જે વ્યાસજી ચાલ્યા જાતા હતા ત્યારે માર્ગમાં એક કીડો પડ્યો રહેલ તે કીડો ગાડાં આવતાં હતાં તેને ભયે કરીને માર્ગમાંથી બહાર નીકળ્યો ત્યારે વ્યાસજીએ પુછ્યું જે, “તું અવળો કેમ ચાલ્યો ? ” ત્યારે તે બોલ્યો જે, “ ગાડાં આવે છે તે પીલાઈ મરું તે વાસ્તે બહાર નિસર્યો ” ત્યારે વ્યાસજીએ કહ્યું જે “ મુઠા, આંહિ શું સુખ છે, આગલ તો બહુ સુખ છે ” પછી તે બોલ્યો જે, “ મહારાજ, મને તો આ દેહમાં બહુ સુખ આવે છે ” ત્યારે વ્યાસજીએ કહ્યું જે, “ તું મારા સામું જો ” એમ કહીને તેને દેહ મુકાવીને કોઈક રાજા હતો તેની રાણીના ગર્ભમાં મુક્યો અને પછી તે જન્મ્યો. એમ કરતે દશ વીશ વર્ષનો થયો ત્યારે તે મોટો થયો પછી નાના પ્રકારના સુખ ભોગવીને મોજ કરે છે એવા સમામાં વળી વ્યાસજી બજારમાં થઈને નિસર્યા. ત્યારે તે રાજા ગોસ્વ ઉપર બેઠો હતો તે વ્યાસજીને જોઈને બોલ્યો જે, “ એમને મેં દીઠા છે ” ત્યારે તેને વ્યાસજીએ

પૂર્વની સ્મૃત્તિ કરાવીને કહ્યું જે, ” ઓ સુખ કેવું
 હતું ? “ ત્યારે તેણે કહ્યું જે, ” હે મહારાજ, એ તે શું
 સુખ હતું ? આતો બહુ સુખ છે “ ત્યારે તે વ્યાસજીએ
 કહ્યું જે, ” આથી આગલ બહું સુખ છે ત્યારે વલ્લો તેને
 તે દેહ મુકાવીને કોઈક ચક્રવર્તિ રાજાનો કામદાર
 હતો તે તેને ઘેર હજારો વહાણો કરીને વાણોતર
 કમાણી કરે એવા શેઠને ઘેર જન્મ ધરાવ્યો. પછી વલ્લો
 દશ, વિશ વર્ષ થયાં ત્યારે તે વ્યાસજી આવ્યા અને
 કહ્યું જે “ ઓ સુખ જેવું આ સુખ છે કે નહિ ? ”
 ત્યારે તેણે કહ્યું જે, “ આતો બહુ સુખ છે ” ત્યારે કહ્યું
 જે, “ આ સુખથી આગલ બહુ સુખ છે ” એમ કરીને
 તેને દેહ મુકાવી દીધો અને પછી ભારે વેદ, પુરાણ
 ભણે ભણાવે અને તે શાસ્ત્રના અર્થને જાણે અને હજારો
 રૂપીયાનું વર્ષાસન ચાલ્યું આવે એવા બ્રાહ્મણને ઘેર
 જન્મ ધરાવ્યો. પછી તો તે બીજવલ્લો છે તે થોડે દિવસે
 કરીને વિદ્યામાત્રને ભળી ગયો અને શાસ્ત્રમાં આ પુન્યે
 આવા સુખને પામે છે અને આ પાપે આવા દુઃખની
 પ્રાપ્તિ થાય છે. એ સર્વે વાતની ગમ પડો ત્યારે વલ્લો તે
 વ્યાસજી આવ્યા ત્યારે તો તે વ્યાસજીને પગે લાગીને
 કહ્યું જે, “ હેમહારાજ ! તમે તો મારા ઉપર બહુજ અનુ-
 ગ્રહ કર્યો ત્યારે તે વ્યાસજીએ કહ્યું જે, “ ઓ સુખ

કેવું હતું ?” ત્યારે તેણે કહ્યુંજે, “એમાં શું સુખ હતું ? હવે તો સર્વે વાતની સ્વર પડી” ત્યારે વ્યાસજીએ તેને ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને માહાત્મ્યે સહિત ભક્તિનો ઉપદેશ કરીને કહ્યું જે, “ધ્યાન કર” પછી સમાધિ કરાવીને પછી ભગવાનનાં દર્શન કરાવ્યાં તેને પછી દેહ મુકાવીને ગરીબ બ્રાહ્મણને ઘેર દેહ ધરાવીને પછી તેને ઉપદેશ કરીને તેને ઘરનો ત્યાગ કરાવીને પછી તેની વાસના ટાઢી નંચાવી અને તેને ભગવાનના ધામમાં પહોંચાડ્યો તેમ જીવને જેમ આગલ અધિક સુખ જણાય ત્યારે તે વિષયમાંથી પ્રીતિ મુકે તે માટે જે બુદ્ધિવાન હોય તેણે ભગવાનના સુખમાં દૃષ્ટિ પુગાડવી તે એમ સમજવું જોઈએ જે વૈરાટના એક દિવસમાં બ્રહ્મા તો મરી જાય છે તેથી આગલ જ્યારે પ્રધાનપુરુષના સુખનો વિચાર કરે ત્યારે તે વૈરાટનું સુખ તુચ્છ થઈ જાય છે કેમજે તે પ્રધાનપુરુષના એક મટકામાં અનંત વૈરાટ થાય છે અને પડી જાય છે અને તેની આગલ જ્યારે મહાપુરુષના સુખનો વિચાર કરે ત્યારે તે પ્રધાન પુરુષના સુખનું તુચ્છપણું થઈ જાય છે. કેમ જે મૂલ પ્રકૃતિને વિષે પ્રધાન પુરુષ તે કેમ છે તો જેમ નિમિત્ત પલયને વિષે ધ્રુવા તારા સુધી જલ ભરાય છે પછી તેમાં જેમ અનંત બુદ્ધિ થાય છે અને મટી જાય છે તેમ

મહામાયાને વિષે અનંત પ્રધાનપુરુષ થાય છે અને મટી જાય છે તેથી આગળ જ્યારે અક્ષરના સુખનો વિચાર કરે ત્યારે તે મહાપુરુષના સુખનું તુચ્છપણું થાય કેમજે જ્યારે અક્ષર તે મહાપુરુષ સામું જુએ છે ત્યારે તે મહાપુરુષ માયાને પ્રેરવા સમર્થ થાય છે તેથી આગળ જ્યારે પુરુષોત્તમ ભગવાન જે શ્રીજીમહારાજ તેની મૂર્તિના સુખનો જ્યારે વિચાર કરે ત્યારે તે અક્ષરનું સુખ પણ તુચ્છ થઈ જાય કેમજે અક્ષર તે અનંતકોટી મુક્તને ધારવાને સમર્થ છે તે પણ પુરુષોત્તમ મહારાજ તેમની દૃષ્ટિવડે કરીને ધારવાને સમર્થ છે એવા જે પુરુષોત્તમ તે આપણને પ્રકટ મળ્યા છે. તેમને મુકીને જે બીજા સુખને ઇચ્છે છે તેને આવો મહિમા સમજાળો નથી અને એ મોટપને મેલીને માનને ઇચ્છે છે, સ્વાદને ઇચ્છે છે, સ્પર્શને ઇચ્છે છે, લોભને ઇચ્છે છે. તે ભગવાનના સુખને મુકીને જે વિષય ભોગને ભોગવવાને ઇચ્છે છે તે મૂર્ખ છે અને તેને એ વાત સમજાણી નથી.
॥ ૧૦૨ ॥

સંબંધીમાં હેત ન રાખવું અને તેને બોલાવવો નહિ, રસના ઇન્દ્રિયને જીતવી અને વસ્ત્ર શીળાં ન રાખવાં અને બરોબરીયાનો સંગ ન કરવો અને મનને સારું લાગે તે ન આપવું અને પોતાને કરવાનું શું છે તેનો તપાસ

૧૧૨ →* સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. *←

કરવો અને ટાઢ, તડકો, ખૂચ, તરશ, તેનું સહન કરવું, રાવાની તૃણા ન રાખવી, અને કોઈને કઠણ વચન ન બોલવું, સાધુનાં લક્ષણ વાર્તા વિવેકમાં તથા હરિ-ગીતામાં કહ્યાં છે તેને શીખવાં, અધર્મથી છેટે રહેવું. અને જેનો સંગ કરે ન્યુનતા આવે તેનો સંગ ન રાખવો અને ઇન્દ્રિયોને જીતવી અને અનુવૃત્તિ રાખવી અને અસત્ વાસના રાખવી નહિ. ॥ ૧૦૩ ॥

एक श्रीहरिजी तथा तेमना संत तथा हरिभक्त
ए त्रणे ठेकाणे आ आठवानां न जोइए तेनां नाम—

(૧) કપટ (૨) માન (૩) લોભ (૪) છલ (૫) ઇર્ષા (૬) હાંસો (૭) નિંદા (૮) દ્રોહ. ॥૧૦૪॥

आ चार प्रकारे हेत करवुं.—

(૧) દેહમાંથી હેત તોડીને જીવમાં હેત કરવું.

(૨) સંવંધીમાંથી હેત તોડીને ભગવાનના એકાં-તિક ભક્તમાં હેત કરવું.

(૩) આ લોકમાંથી પ્રીતિ તોડીને ભગવાનના ધામમાં પ્રીતિ કરવી.

(૪) સર્વ પદાર્થમાંથી પ્રીતિ તોડીને ભગવાનની મૂર્તિમાં પ્રીતિ કરવી. ॥ ૧૦૫ ॥

અંતઃકરણને આત્મા એ બેના વચ્ચે જે વિચાર રહે છે. તે વિચાર કેનો સમજવો ? એ વિચાર છે તે અંતઃકર-

ળનો પળ નથી અને જીવનો પળ નથી. એ વિચારતો સત્શાસ્ત્ર અને સત્પુરુષનો છે. તે જ્યારે મુમુક્ષુ પ્રથમ સત્પુરુષના મુખ થકી સત્શાસ્ત્રમાંથી વિચારીને શીખે છે. અને તે વિચાર ઇન્દ્રિયોને અંતઃકરણમાં રહે છે. અને તે વિચાર દેહ ને દેહના સંબંધી ને માયિક પદાર્થ તે સર્વેને યોગ કરે છે. ॥ ૧૦૬ ॥

શ્રીજીમહારાજે વચનામૃતમાં કહ્યું છે જે “एकांतिक न होय. तेनो संकषर्णादिकमां प्रवेश थाय છે તેનું કેમ સમજવું ?” ઉત્તર જે સંકષર્ણાદિક તો બીજે નથી. એ તો સત્સંગમાં સર્વે છે તે જ્યારે પુરુષોત્તમ પ્રકટ થાય છે ત્યારે મહાપુરુષ છે આદિ અને ઇન્દ્ર છે અંતે એવા જે સર્વે-ऐश्वर्यार्थी તે સર્વે જ્યારે પુરુષોત્તમ અહિંયાં પધાર્યા હોય. ત્યારે એ સર્વે પોતાના કલ્યાણને અર્થે દેહ ધરીને અહીં આવે છે તથા બીજા જે અવતાર એ સર્વે પુરુષોત્તમ ખેલા આવી હોય. ત્યારે જે એકાંતિક હોય તે તો પુરુષોત્તમને સાથેજ હેતુ કરે માટે એ તો જ્યારે દેહ મુકે ત્યારે પુરુષોત્તમ એવા જે શ્રીહરિકૃષ્ણજી મહારાજ એમની સેવામાં અક્ષરધામમાં જઈને રહે, અને જે એકાંતિક સાથે જોડાણો હોય. તેને પણ અક્ષર ધામમાં લઈ જાય છે. અને પૂર્વે કહ્યા એવા જે ऐश्वर्यार्थी તે પણ સત્સંગમાં મોટા ગુરુ થયા હોય ત્યારે એ જેને

મહારાજની વાત કરીને તથા સત્સંગની વાત કરીને જેને જેને સત્સંગ કરાવે ત્યારે જો તેને મહારાજને વિષેજ હેત થયું હોય, તો તો એ અક્ષરધામમાં જાય અને પૂર્વે કહ્યા તેની સાથે હેત થયું હોય. તો એ જ્યાર્થી આવ્યા હોય ત્યાં લઈ જાય અને એકાંતિક સાથે હેત ન થવા દે તે વાત વિચારે તો સ્વચ્છ પડે કેમ કે મહારાજ કહેતા જે, “ જુનેગઢ જાય તેને પાંચ વાત મળીએ તથા તેના અમે જમાન છીએ ” ત્યારે કોઈવ જાવાનું કહે ત્યારે તેના ગુરુ હોય તે એમ કહે જે “ જો તું જઈશ તો પથરામાં અથડાઈ અથડાઈને મરી જઈશ. ” એમ કહીને તેને અઢસાવી નાચતા તથા કોઈકને મહારાજની સેવામાં રહેવું હોય તો પણ તેને તેના ગુરુ અઢસાવી નાચતા. ॥ ૧૦૭ ॥

એક હરિભક્તને મહારાજે કહ્યું જે, “અક્ષરધામમ જઈ આવો ” પછી તે સમાધિ કરીને સર્વે ધામ જોઈને અક્ષરધામમાં ગયો. તેને મહારાજે પૂછ્યું જે, ‘કયાકયા ધામમાં જઈને આવ્યા ? ’ ત્યારે તેણે કહ્યું જે “ મહારાજ ! આપણા કેટલાક સાધુ, બ્રહ્મચારી, પાળા સત્સંગી, તે બદ્રિકાશ્રમમાં તથા શ્વેતદ્વિપમાં તથા વૈકુંઠમાં તથા ગોલોકમાં એ સર્વે ધામમાં તે સર્વેને મેં દીઠ તે અહિં કેમ ન આવ્યા ? ” ત્યારે શ્રીજીમહારાજે કહ્યું જે ‘

અમને તે તે ધામના પતિ-જાણ્યા. તે માટે ત્યાં રહ્યા છે અને આ સર્વે છે તેમણે તો અમને સર્વે અવતારના અવતારી જાણીને અને વઢી સર્વે ધામ થકી પર જે બ્રહ્મમહોલ તેના પતિ અમને જાણ્યા છે તે માટે એમને અમે અક્ષર જેવા કર્યા છે અને પૂર્વે જે કહ્યા તેમણે તો અમને તે તે અવતાર જેવા જાણ્યા. તે માટે એમને તે તે અવતારના જેટલું ऐश्वर्य આપ્યું છે અને તે તે ધામના પતિ અમને જાણીને તે તે ધામમાં રહ્યા છે તે જો અમે પંડે જડને કહીએ તો પણ તે ન માને અને એમ કહે જે અમને તમે ભરમાવો છો. પણ અમે એમ તમારા સ્વરૂપમાંથી પઢીએ એવા નથી એમ કહીને તે તે ધામમાં રહે છે, તે વાર્તા એકાંતિક સાધુ વિના સમજાય નહિ.” ૧૦૮।

સત્પુરુષ જે દેવને પધરાવે છે ત્યારે તે દેવમાં દૈવત આવે છે. તથા શાસ્ત્રને સાધુપણું તથા તીર્થ તે એ સાધુનું કર્યું થાય છે. પણ એ ચારે કરીને સાધુ નથી થાતા. ॥ ૧૦૯ ॥

વઢી પોતે એમ વાર્તા કરી જે એકતો એવો પુરુષ હોય જે પોતે પણ ભગવાનને સંભારે અને બીજા જે જે પોતાને આશરે આવે તે સર્વેને ભગવાન સંભરાવે અને બીજો તો એવો હોય જે પોતે પોતાની મેળે ભગવાનને સંભારે અને ત્રીજો તો બીજાની ઓથે રહીને ભગવાનને

૧૧૬ → ❀ સ. ગોપાલ્લાનંદ સ્વામીની વાતો. ❀ ←

સંભારે પણ સ્વતંત્રપણે પોતે ન સંભારે અને ચોથો તો એ જે પોતે ભગવાનને ન સંભારે અને બીજો કોઈ ભગવાનને સંભારે તોય ઠીક અને ન સંભારે તોય ઠીક અને પાંચમો તે એવો હોય. જે પોતે પણ ભગવાનને ન સંભારે અને બીજાને પણ ભગવાન ન સંભારવા દે, માટે આ પાંચ પ્રકારના પુરુષ ઓછાંની સોબત કરવી. ॥ ૧૧૦ ॥

વાસના અક્ષરધામમાં ટળે કે બીજે ટળાવે છે ? તે કહો, ત્યારે કહું જે “ શ્રીજીમહારાજના સ્વરૂપનો નિશ્ચય હોય અને શ્રીજીમહારાજની આજ્ઞા પ્રમાણે તો રહેતા હોય પણ જો જીવમાં રાગ રહ્યો હોય તો જ્યારે દેહ મુકે ત્યારે તેને મહારાજ-અક્ષરધામમાં લઈ જાય. અને પછી પોતાનો અવતાર કોઈક બ્રહ્માંડમાં થયો હોય. ત્યાં મહારાજ તેને દેહ ધરાવે. અને પછી તે સંસાર મુકીને જ્યાં ભગવાન હોય ત્યાં જાય. પછી તે ભગવાનના સ્વરૂપનો નિશ્ચય કરીને પછી સાધન કરે અને થોડેક કાળે તે વાસનાને ટાળી નાખે કેમ જે પૂર્વનું બીજ બઢ હોય માટે. ॥ ૧૧૧ ॥

મહારાજે વાત કરી હતી જે આ વિરાટ પુરુષ છે. તે જ્યારે કોઈક સમયે પુરુષોત્તમનો અવતાર પૃથ્વી ઉપર હતો ત્યારે તે વિરાટ પુરુષોત્તમના ભક્ત હતા તે એને ઇટલો સંકલ્પ રહ્યો હતો જે આ બ્રહ્માંડનું કામ કેમ

થાતું હશે ? એવો સંકલ્પ લગીર કર્યો હતો તો પણ કેટલાક કાઢ ત્યાં રહ્યા અને પછી જ્યારે સહિની ઉત્પત્તિ થઈ ત્યારે મહારાજને તેણે કહ્યું જે હે મહારાજ! જો તમે કહો તો આ બ્રહ્માંડમાં સમાસ છે તે હું જાઉં ત્યારે મહારાજે આજ્ઞા આપી તેથી વિરાટ થયા છે. માટે વાસના લિંગ દેહનો નાશ થયા વિના અક્ષરધામમાં ન રહેવાય. એતો પોતાની મેળેજ માગ દઈ જવાય. ॥ ૧૧૨ ॥

જેને વાસના હોય તેને અક્ષરધામમાં લઈ જાય છે. પણ જો તે વાસના ભોગવ્યા વિના તેને લઈ જાય. તો તેણે ત્યાં ન રહેવાય. તે માટે જ્યારે અહિં દેહ મુકે છે ત્યારે મહારાજ દર્શન દેહે, પછી તે મૂર્તિની કેડે ચાલ્યો જાય છે. પછી જેને અપ્સરાઝ તથા વીજા પંચ વિષયની ઇચ્છા હોય તો તે દેવલોકમાં રહે, અને જેને અમૃતપાનની ઇચ્છા હોય તો તે ચંદ્રલોકમાં રહે અને જેને ધનમાં રાગ હોય. તેને કુબેરનો દેહ આપે અને જેને કામભોગની ઇચ્છા હોય તેને ઇલાવૃત સ્વંડમાં મેલે અને જેને બહુરૂપની ઇચ્છા હોય તેને કામદેવ કરે અને જેને પ્રજાની ઇચ્છા હોય તેને બ્રહ્મા કરે છે. અને જેને બ્રહ્માંડને જોયાની ઇચ્છા હોય તેને વિરાટ કરે

છે અને જેને બ્રહ્માંડ કર્યાની ઇચ્છા હોય તેને પ્રધાન પુરુષ કરે છે અને જેને સર્વે નિયંતાપણું તથા સર્વે જીવનું અંતર્યામિપણું તથા અનંત કોટી પ્રધાન પુરુષ ઉપજાવવા તથા એ સર્વેને નિયમમાં રાખવા અને નાના પ્રકારનાં વિષય ભોગને ભોગવવા એ આદિકની જેને ઇચ્છા હોય, તેને મહાપુરુષ કરે છે. અને જેને પ્રકટ ભગવાનની આજ્ઞા લોપીને ધર્મની ઇચ્છા હોય, તેને વૈકુંઠલોકમાં મુકે છે અને જેને સર્વે ઇન્દ્રિયોને જીતીને તપ કરવાની ઇચ્છા હોય તેને બદ્રિકાશ્રમમાં મુકે છે અને જેને નિરન્નમુક્ત થવાની ઇચ્છા હોય તેને શ્વેતદ્વિપમાં મુકે છે અને જે પ્રકટ ભગવાનની આજ્ઞા લોપીને નાના પ્રકારનાં વસ્ત્ર તથા ઘરેણાં વતે તથા ભગવાનને થાઠ ધરવા તથા નાના પ્રકારના હાર કરીને ભગવાનને ચઢાવવા ઇત્યાદાક પદાર્થવતે કરીને ભક્તિ કર્યાની ઇચ્છા હોય તેને ગોલોકમાં મુકે છે અને જેને ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને માહાત્મ્ય યુક્ત-ભક્તિ અતિ દૃઢ કરીને સર્વે ઇન્દ્રિયોને નિયમમાં કરીને પછી સુક્ષ્મ દેહનો નાશ કરીને પછી આત્યંતિક પ્રલયનાં ઉપશમને સીદ્ધ કરીને પછી તે ઉપશમ ને મહારાજની મૂર્તિનું ધ્યાન તેણે કરીને કારણ ભાવને ટાઢી નાખ્યો હોય અને મહારાજની સેવાનીજ એક ઇચ્છા હોય તેને પોતાની સેવામાં રાખે છે. ॥ ૧૧૩ ॥

પૂર્વે કહી જે દોષદૃષ્ટિ અને માહાત્મ્ય એ બેને જ્યારે સિદ્ધ કરે ત્યારે મનમાં વિષયના સંકલ્પ થાય છે તે બંધ થાય છે અને જ્યારે સંકલ્પ બંધ થાય ત્યારે સુક્ષ્મ દેહનો નાશ થાય અને જ્યારે સુક્ષ્મ દેહનો નાશ થાય તો પણ લિંગદેહ ન ગળે અને લિંગદેહ કેવું છે તો મન થકી પર જે બુદ્ધિ અને બુદ્ધિ થકી પર જે કારણ શરિરે યુક્ત અજ્ઞાનમય એવો અનાદિ જીવ છે. તે જીવમાંથી અવ્યક્ત પંચવિષયનો રાગ ઉઠે છે અને પછી તેનો સુક્ષ્મદેહમાં સંકલ્પ થાય છે. તે પંચ વિષયનો રાગ જેમાંથી ઉઠે છે તેને લિંગ દેહ કહીએ તે લિંગદેહ તો ટલવું વહુ કઠણ છે તે લિંગદેહ ક્યારે ગળે તો જ્યારે નિત્ય પ્રલયે કરીને આ લોકનો નિષેધ કરે અને પ્રાકૃત પ્રલયે કરીને અનંત કોટી બ્રહ્માંડનો નિષેધ કરે અને પ્રકૃતિનું કાર્ય સર્વે પ્રકૃતિને વિષે લીન કરવું અને આત્યંતિક પ્રલયને વિષે પ્રકૃતિને પુરુષને વિષે લીન કરવી અને મહાપુરુષને અક્ષરને વિષે લીન કરવો એમ આત્યંતિક પ્રલયનું ઉપશમ કરીને પછી તે અક્ષર છે તે અક્ષરનેજ પોતાનું સ્વરૂપ માનવું અને અક્ષરરૂપ એવો જે પોતાનો જીવ તે જીવમાં જ્યારે પુરુષોત્તમ જે શ્રીજીમહારાજ તેની મૂર્તિનું નિરંતર જ્યારે ધ્યાન કરે ત્યારે વાસનાલિંગ દેહનો ભંગ થાય

૧૨૦ → ❖ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❖ ←

તે વિના બીજા કોટી ઉપાય કરે તોય લિંગ દેહનો
ભંગ ન થાય. ॥ ૧૧૪ ॥

સવાસનિક સાથે હેત કરે તો પોતે જે લોકમાં
જાય ત્યાં તેને લઈ જાય અને એમ કહેજે આપણે હ-
મણે મોજું કરીને ધીરે ધીરે જાશું અને નિર્વાસનિક
સાથે હેત હોય તો ક્યાંય ન બંધાવા દે અને ધક્કે
મારીને અક્ષરધામમાં લઈ જાય. ॥ ૧૧૫ ॥

જીવને મોક્ષને માર્ગે ચાલવું કઠણ છે તેની વિગત
જે સંસારમાંથી સત્સંગી થાવું હોય તો હજારો કારસા
આવે અને સત્સંગ થાય તો પણ શિક્ષાપત્રીની આજ્ઞા
પ્રમાણે દસમો વીસમો ભાગ કાઢીને નક્કી ભક્ત થાવું
કઠણ છે અને એને સાધુ થાવું હોય તો હજારો કલેશ
થાય અને સાધુ થઈને એકાંતિક સાધુને ઓઝરવવા
અને એમને સંગે રહેવું તેમાં હજારો રોકનારા મઠે અને
એ પણ થાય તો પણ ભગવાનની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તવું
ઘણું કઠણ છે. તે પણ થાય તો પણ ભગવાનની નિરં-
તર સ્મૃતિ રાખવી એ કઠણ છે અને એ કરતાં પણ
इन्द्रियो અંતઃકરણને જીતીને ભગવાનનું જીવમાં ભજન
કરવું તે કઠણ છે અને તે કરતાં પણ ચાર પ્રકારના
પ્રલયે કરીને પ્રકૃતિ પુરુષ પર્યંત સર્વે નાશવંત જાણીને
ઉપશમ કરીને પોતાના આત્માને અક્ષરબ્રહ્મ સાથે એક

કરીને અને શ્રીજીમહારાજની મૂર્તિનું ધ્યાન એ બેયે કરીને વાસના લિંગ દેહનો ભંગ કરવો. એ અતિ કઠણ છે અને તે સર્વે કરતાં પણ જાણીને ઉત્તમ નિર્વિકલ્પ નિશ્ચય કરીને તે મહારાજની મૂર્તિમાં અતિપ્રેમ લક્ષણા ભક્તિએ કરીને સ્નેહ કરવો અને અક્ષરના સુખમાં ન લેવાય અને મૂર્તિને સુખે કરીને ગુલતાન રહે એવા મુક્ત થાવું સર્વેથી અતિ કઠણ છે. એવો મુક્ત થયો ત્યારે તેને સાધન માત્રનો અંત આવ્યો અને તે ભક્તને ભગવાનની મૂર્તિનું કેવું સુખ આવે તો જેવું ભગવાનને પોતાનું સુખ આવે છે તેવું એ ભક્તને ભગવાનની મૂર્તિ-માંથી સુખ આવે છે. ॥ ૧૧૬ ॥

નિર્વિકલ્પ નિશ્ચય જેને હોય તે વિષયમાં ન લે-વાય અને જેને સવિકલ્પ નિશ્ચય હોય તે તો વિષયનો ત્યાગ કરવા જાય તો પણ વિષયમાં એક રસ થઈ જાય અને નિર્વિકલ્પ નિશ્ચય જેને હોય તેને દેહને દેહ સં-બંધી પદાર્થ અને દેહની સુશ્રુષાને કરનારો ઇટલાને વિષે પ્રીતિ ન થાય અને અતિશે બીતો રહે અને જાગ્રત સ્વપ્ન અને સુષુપ્તિ એ ત્રણ અવસ્થામાં જ્યારે દેખે તો પણ શત્રુભાવજ રહે અને તે વિષયમાં રાગ ન થાય જેમ એકતો રેતી પલાઢીને ઈંટો ચળી હોય અને એક તો ચુનામાં ઈંટો ચળી હોય તેમ નિર્વિકલ્પ નિશ્ચયને

૧૨૨ → ❀ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❀ ←

સવિકલ્પ નિશ્ચયની ક્રિયામાં ફેર છે. નિર્વિકલ્પ નિશ્ચયવાળાને વિષયમાં રાગ ન હોય. ॥ ૧૧૭ ॥

આ જીવને વિપરીત ફલ થાય છે તે પણ જાણ્યું જોઈએ તે વિપરીત ફલ તે શું ? તો વિષયનો ત્યાગ કરવા આવ્યા ને વિષય વળગ્યા ને સંતમાં હેત કરવા આવ્યા ને કુહેત થયું ને સર્વ જીવ માત્ર છે તે પોત-પોતાની પ્રકૃતિને મજે છે ને જે મુમુક્ષુ છે તે પોતાની પ્રકૃતિનો ત્યાગ કરીને ભગવાનની આજ્ઞામાં રહે છે. ને દેહના સુખમાં છેવાતા નથી અને જેને આ દેહે કરીને ભગવાનને રાજી કરવા હોય તેને કોઈના બરો-વરીઆ થાવું નહિ ને કોઈ સંગાથે પિતરાઈ દાવો બાંધવો નહિ ને પોતાના દોષને ટાલવા ને ધર્મ પાલવો તેમાં કોઈનો વાદ ન લેવો ને ભક્તિ કરવી તેમાં કોઈનો વાદ ન લેવો ને અનુવૃત્તિમાં રહેવું ને ગરીબ થાવું ને જલ્લ જંતુ તો સર્વે કહેવાય પણ માછલાંને તો જલ્લ તેજ જીવન-પ્રાણ છે. ॥ ૧૧૮ ॥

શ્રીજીમહારાજે કહ્યું જે જેવો હું સત્સંગે કરીને વશ થાઉં છું તેવો તપ, દાન, તીર્થ, અષ્ટાંગયોગ તેણે કરીને નથી થાતો એવો જે સત્સંગ તે તો મોટા સંતના સમાગમથી સમજાય છે તે હેતુ માટે મન, કર્મ, વચને કરીને તેનો સંગ કરવો. ॥ ૧૧૯ ॥

→* સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. *← ૧૨૩

જેવો રાજા હોય તેવીજ તેની સભા હોય, તેમ જેવું ગુરુમાં દૈવત હોય તેવું શિષ્યમાં દૈવત આવે છે ને પોતે પોતાનું તલ તપાસ્યું ન હોય ને જો પોતાનું અપમાન થાય અથવા સત્સંગનું અપમાન થાય અથવા જેને ભજતો હોય તેજ પાડવાનું કરે તો સત્સંગ ન રહે માટે તલ તપાસીને સત્સંગ કરવો તો સત્સંગ ન ટલે તે ઉપર અમદાવાદના બે ગરાસીયાનું દૃષ્ટાંત કહ્યું. ૧૨૦।

વાળીઆને બે હજારનાં લીટાં તાળેલા ચોપડા હોય તેમાંથી એક બદામ આવે નહિં તેમ વિષયમાંથી એક પૈસાનો માલ નિસરતો નથી. ॥ ૧૨૧ ॥

કેટલાક મુમુક્ષુ છે તે તો સત્સંગે કરીને દિવસે દિવસે વિષયનો અભાવ કરે છે ને કેટલાક તો તેના આદર કરે છે. ॥ ૧૨૨ ॥

શ્રીજીમહારાજ કહે જે સત્સંગ તો સર્વે કરે છે પણ સૌ આધારે કરીને સુખી રહે છે કોઈ માન મોટાઈને આધારે સુખી રહે છે ને કોઈ સારા સ્વાધાને આધારે ને કોઈ સારાં વસ્ત્રને આધારે ને કોઈ ચેલાને આધારે સુખી રહે છે અને જે શ્રીહરિજીના દાસ છે તેને તો ભગવાનની મૂર્તિ તેજ આધાર છે જેમ દુબળા વાળીયાને અજમે હાથ હોય તેમ તે તો ભગવાન વતેજ સુખી રહે છે. ॥ ૧૨૩ ॥

૧૨૪ → ❁ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❁ ←

આપણને શ્રીજીમહારાજ મંદિર અધુરાં રહેશે તો ઠપકો નહિ દે ને હવેલી અધુરી રહેશે તેનો નહિ દે ને રૂપિયાનો નહિ દે આપણને તો જેટલો ધર્મ લો-પાશે તેટલો ઠપકો દેશે માટે ધર્મમાં સ્વચ્છ રહેવું તો ભગવાન રાજી થાશે. ॥ ૧૨૪ ॥

જેને વિષે પોતાનો સ્વાર્થ માન્યો હોય તેમાં લાચ દોષ હોય પણ તેને તેમાં એકે સુજે નહિ ને પોતાનો પણ દોષ સુજે નહિ જુઓને ઉપરિચરવસુને ન સુજ્યો તેણે કરીને પડ્યો. ॥ ૧૨૫ ॥

સુમુક્ષુ હોય તે તો એમ જાણે જે આપણે તો આજ્ઞામાં રહેવા આવ્યાછીએ પણ કોઈને આજ્ઞામાં રાખવા નથી આવ્યા ને નિર્ભીખી નિષ્કામી નિઃસ્વાદી, નિર્માની ને નિઃસ્નેહી થાવા આવ્યા છીએ પણ તેને વધારવા આવ્યા નથી. ॥ ૧૨૬ ॥

જેવો જીવને બીજો આદર છે તેવો જો ભગવાન ભજ્યાનો આદર હોય ને વિષયને ટાલવાનો આદર હોય તો વિષયનો શો ભાર છે વિષયનું સુખ તો લાંપડાના તાપ જેવું છે માટે વિષયને માર્ગે ચાલવું નહિ એ સિદ્ધાન્ત વાત છે. ॥ ૧૨૭ ॥

જીવ માત્ર મોટેરા વતે સુખીઆ ને મોટેરા વતે

—* સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. *— ૧૨૫

દુઃખીઆ તે મોટેરાને વિષે ત્રણ વાનાં જોઈએ ધર્મ,
ધીરજ, ને જ્ઞાન તો શોભે. ॥ ૧૨૮ ॥

જીવ માત્રને બે દુઃખ છે એક આધી અને બીજી
વ્યાધી તેને જાણે ને બીજાં ત્રણ દુઃખ છે એક અન્નનું,
બીજું વસ્ત્રનું ને ત્રીજું વચનનું તેને જાણીને વાત કરે
તો સૌ સુખી રહે. ॥ ૧૨૯ ॥

શ્રીજીમહારાજે સર્વે સંતને પુછ્યું જે “તમને
ભૂત વઢગે છે કે નથી વઢગતું” ત્યારે કોઈ ન બોલ્યા
ત્યારે શ્રીજીમહારાજ પોતે બોલ્યા જે અમને ત્રણને ન
વઢગે તેમાં એક અમને, બીજા મુક્તાનંદસ્વામીને,
ત્રીજા ગોપાલાનંદસ્વામીને એ શિવાયના બીજાને તો
ક્રોધરૂપી ભૂત વઢગે છે ને માનરૂપી ભૂત વઢગે છે
સ્વાદરૂપી ભૂત વઢગે છે કામરૂપી ભૂત વઢગે છે ને
લોભરૂપી ભૂત વઢગે છે. ॥ ૧૩૦ ॥

સિધુ, પાળી ને ઇંધણાં એ ત્રણ જો સારાં હોય તો
રાંધનારને દાઢાં પડે નહિ તેમ સંગ, સ્થાન, ને શ્રદ્ધા
એ ત્રણ જો સારાં હોય તો મુમુક્ષુને વિષય જીત્યામાં
દાઢાં ન પડે દિનદિન પ્રત્યે વૃદ્ધિને પામે વેલો જેમ
ઘાડને યોગે કરીને બધે છે તેમ અને જે પુરુષ વિષ-
યનો પ્રસંગ રાખીને પોતાનું શ્રેય ઇચ્છે તે મૂર્ખ છે. ૧૩૧

અને જે મુમુક્ષુ હોય તે તો નિત્યે પોતાનાં વર્તમાન

૧૨૬ → ❖ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❖ ←

તપાસી જુવે ને પોતાના શત્રુઓને તપાસે ને તે શત્રુને
વશ ન વર્તે. ॥ ૧૩૨ ॥

શ્રીજીમહારાજે કહ્યું છે જે ત્રણ પ્રકારના વાયુ
વાય છે તેમાં એક તો એવો વાયુ જે પાંદડાં સ્વરે ને
એક તો ઢાઢાં ભાંગે ને એક તો જાડને મુઠમાંથી ઉ-
ઘેડી નાખે તે તો દ્રષ્ટાન્ત છે તેમ એક તો સંકલ્પ
થાય ને ટલી જાય ને એક તો પંચવર્તમાનમાં ફેર પડે
તેનું પ્રાયશ્ચિત્ત કરીને સત્સંગમાં રહે ને એક તો સત્સં-
ગમાંથી જાતું રહેવાય. ॥ ૧૩૩ ॥

મા બાપ થકી જે દેહ પમાય છે તે તો અજ્ઞાનમય
છે ને ગુરુ થકી જે દેહ પમાય છે તે તો જ્ઞાનમય દેહ
છે ને મોક્ષનો હેતુ છે ને જ્ઞાન, વૈરાગ્ય, ધર્મને ભક્તિનો
પમાડનારો છે. ॥ ૧૩૪ ॥

જે ત્યાગી હોય તેને વિષયમાં રુચિ ન રાખવી
રુચિ તો ધર્મમાં રાખવી ને જ્ઞાનમાં રાખવી ને તપમાં
રાખવી ને વૈરાગ્યમાં રાખવી પણ પદાર્થને વાસ્તે યુક્તિ
કઢા કરવી નહિ. ॥ ૧૩૫ ॥

પાંચ વૃત્તિ કરીને દેહની ક્રિયા કરે ને એક
વૃત્તિ જો ભગવાનમાં રાખે તો બહુ સમાસ થાય. ॥ ૧૩૬ ॥

વાર્તાઓ સાંભળીને આવો વિચાર રાત્રી દિવસ
કરીએ છીએ ને વાસના નથી ટલતી તેનું શું કારણ છે ?

पछी तेनो उत्तर कर्यो जे विषयना अभावनो विचार करे छे ते देहमां तथा इंद्रियोमां करे छे पण ते विषयना दोषनो विचार जीवमां करवो जे काम, लोभ, स्वाद, स्नेह ने मान ए पांच प्रकारना दोष छे तेने पृथक पृथकपणे विचारतां विचारतां देहमां दोष उतारवा पछी ते दोष इंद्रियोमां उतारवा पछी ते दोषने इंद्रियो थकी पर जे मन ते मनमां दोषने उतारवा पछी मन थकी पर जे बुद्धि ते बुद्धिमां ए दोषने उतारवा पछी बुद्धि थकीपर जे जीव ते जीवमां ए दोषना डंकने वारमवार लगाडवा ते ज्यारे जाग्रत, स्वप्न ने सुषुप्तिने विषे निरंतर ए दोष जाणपणामां रहे तेबीज रीत्ये पंचविषयना दोषने जीवमां उतारे, त्यारे जे राग रह्या छे ते धीरे धीरे टळे ने ते दोष जीवमां उतार्या विना कोटी साधने जीवमांथी ए राग टळे नहि तेबीज रीते भगवाननो निश्चय करवो ते पण श्रीजीमहाराज प्रथम आव्या त्यारे स्त्रीनो गंध आवे तो उलटी थइ जाती ने पंचविषयनो गंध न गमतो ने पछी जीवना कल्याणने अर्थ जे जे खानपान वस्त्र तथा घरेणां इत्यादिक जे जे सेवा करी तेने अंगिकार करी ने ज्यारे पाछा स्वधाम जावाना थया त्यारे पूर्वे कहुं तेबी रीते विषयनो अभाव करीने स्वधाममां पधार्या ने वचमां

૧૨૮ → ❖ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❖ ←

જે જે સેવા અંગિકાર કરી તે તો આપણા કલ્યાણને અર્થે કરી તથા ધ્યાન, ધારણા તથા પરચા દીધા તથા અંતકાળે જન જન પ્રત્યે તેડવા આવે છે તથા મંદિર કર્યાં તથા યજ્ઞ કર્યાં તથા શ્રીજીમહારાજે સર્વે અવતારનો ભાવ પોતાને વિષે જણાવ્યો એમ સમજીને જીવમાં નિશ્ચય કરે તો નિશ્ચય ન ટકે. ॥ ૧૩૭ ॥

આ બે પ્રકારનું સત્ય જાણવું.

(૧) આ લોકમાં પોતાનું ને પારકું હિત થાય એવું સત્ય વચન બોલવું તેને લૌકિક સત્ય કહીએ.

(૨) આ લોક, દેવલોક, બ્રહ્મલોક, અનંતકોટી બ્રહ્માંડ, અનંત કોટી પ્રધાનપુરુષ એ સર્વેને કાલ નાશ કરી નાખે છે અને પછી મૂળ પ્રકૃતિ પળ પુરુષને વિષે લીન થઈ જાય છે અને પુરુષ પળ અક્ષરને વિષે લીન થઈ જાય છે એવી રીતે એ સર્વેને નાશવંત જાણીને એ પ્રકૃતિના કાર્યને વિષે પ્રીતિ છે તે તોઢીને ભગવાન સદાય અક્ષરધામને વિષે વિરાજમાન છે તથા તે ભગવાનના ધામને તથા ભગવાનના ભક્તને સત્ય જાણવા આવી રીતે જાણવું તેને અલૌકિક સત્ય કહેવાય. ૧૩૮।

શૌંચ પળ ત્રણ પ્રકારનું છે.

(૧) દેહે કરીને પવિત્ર રહેવું.

→ ❖ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❖ ← ૧૨૯

(૨) અંતઃકરણમાં કામ ક્રોધાદિકનો ઘાટ ન થવા દેવો.

(૩) ને જીવમાં અવ્યક્ત રાગ છે તેને ટાલવા ને તે જીવને વિષે અવ્યક્ત રાગ છે તે ટાલીને એક ભગવાન વિના બીજી કોઈ જાતની ઇચ્છા ન રહે ત્યારે એમ જાણવું જે જીવની શુદ્ધિ થઈ તે ત્રીજા પ્રકારનું શૌચ કહેવાય. ॥ ૧૩૯ ॥

દયા પણ બે પ્રકારની છે.

(૧) આ લોકમાં દેહે કરીને સુખિયો રહે એવી દયા કરે તે દયાઈ કરીને તો એ જીવનું પરલોક બગડે ને એને બંધન થાય એ લૌકિક દયા કહેવાય.

(૨) દેહ તથા દેહ સંબંધી પદાર્થ ને દેહના સંબંધી તથા આલોકથી આરંભીને પ્રકૃતિ પર્યંત ક્યાંય પણ પ્રીતિ ન રહેવા દે ને એ સર્વેને વિષેથી પ્રીતિ તોડાવીને એક ભગવાનને વિષે પ્રીતિ કરાવીને પછી ભગવાનના સ્વરૂપને વિષે જોડે તે એવી દયા તો ભગવાન તથા એકાંતિક મોટા સાધુને વિષે હોય એવી રીતે દયામાં પણ ફેર છે. ॥ ૧૪૦ ॥

તપ બે પ્રકારનું છે તેમાં એકતો એમ જે જુવાન અવસ્થા હોય તો વ્રત ઉપવાસાદિકે કરીને દેહને બઢહિન કરી નાશવો અને શરિરમાં બઢ ન હોય

૧૩૦ → ❧ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❧ ←

ત્યારે તો વિહીત ભોગનો સંકોચ કરવો તથા શીત, ઉષ્ણાદિકનું સહન કરવું તેને પણ તપ કહીએ અને બીજું ઇન્દ્રિયો તથા અંતઃકરણ તથા મન એ સર્વેને એકાગ્ર કરીને ભગવાનને વિષે અસ્વંદ વૃત્તિ રાખવી તેને પણ તપ કહીએ તે એવા તપને અતિઉત્કૃષ્ટ કહેવાય. ૧૪૧।

અહંમત્ત્વ પણ બે પ્રકારનો છે. દેહનો ને ભગવાનના મંદિર સંબંધી મમત્ત્વ તથા એકાંતિક ધર્મ પાળવો તે સંબંધી મમત્ત્વ કરવો તેમાં દેહનો મમત્ત્વ મૂંડું કરે એવો છે. ભગવાન સંબંધી મમત્ત્વ છે તે તો પોતાનો મોક્ષ કરે એવો છે. ॥ ૧૪૨ ॥

ધર્મ પણ બે પ્રકારનો છે (૧) લૌકિક જે વર્ણાશ્રમનો ધર્મ પાળવો તે વર્ણાશ્રમનો ધર્મ તો આ લોકમાં જ શિખ્યાતિ થાય તથા પરલોકમાં વિષયને પમાડે. (૨) એકાંતિક ધર્મ તે ધર્મ કરીને તો ભગવાનના અક્ષરધામને પામે છે એવી રીતે ધર્મમાં બે પ્રકારના ભેદ છે. ॥ ૧૪૩ ॥

ભગવાનનું ધ્યાન કરવું તેના ત્રણ ભેદ છે. (૧) બાહ્ય લીલા ચિંતન કરીને ભગવાનનું ધ્યાન કરે તે ધ્યાને કરીને સ્થુલદેહને ધક્કો લગાડે. (૨) મનનદ્વારા ભગવાનનું ધ્યાન કરે તે ધ્યાને કરીને સુક્ષ્મ અને સ્થુલ એ બેને ધક્કો લગાડે. (૩) ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણ તથા

→* સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. *← ૧૩૧

માયિક ભાવે રહિત કેવલ સત્તારૂપ થઈને જીવને અક્ષર-
રૂપ માનીને હૃદયમાં ભગવાનને પ્રતિલોભ વૃત્તિયે સ-
ન્મુખ રહીને ધ્યાન કરે તો પછી એ ભક્તને પૂર્વ,
પશ્ચિમ, ઉત્તર, દક્ષિણનો ભાવ ટલી જાય છે ત્યારે
કારણ શરિરે સહિત ત્રણ દેહનો નાશ થાય છે એ શ્રેષ્ઠ
ધ્યાન છે. ॥ ૧૪૪ ॥

ભજનમાં પળ ત્રણ ભેદ છે. (૧) જીવ્હાએ કરીને
ભજન કરે તે સ્થુલને બાળે (૨) કંઠને વિષે ભજન
કરે તે સુક્ષ્મ તથા સ્થુલ દેહ એ બેને બાળે. (૩) જીવ્હા
તથા કંઠને ન હલાવે ને હૃદયને વિષે જ્યાં શ્વાસ ઉઠે
છે ત્યાં ભજન કરવું તે ભજન કેવું છે તો કારણ
શરિરે સહિત ત્રણ દેહનો નાશ કરે એવું છે તે માટે
બુદ્ધિવાન હોય તે આ વાતને વિચારીને જીવમાં ધ્યાન
તથા ભજન કરે તો તત્કાલ થોડે કાળે કરીને કારણ
શરિરનો નાશ થાય ને તે વિના કોટી ઉપાય કરે તો
પળ કારણ શરિર ન બાળે. ॥ ૧૪૫ ॥

ત્રણ પ્રકારનું બ્રહ્મચર્ય કહીએ છીએ. (૧) ત્રણે
અવસ્થાની બાલ, જોબન ને વૃદ્ધ એ ત્રણ પ્રકારની
સ્ત્રીઓને દેખે પળ મનમાં રાગ ન થાય ને સ્વપ્નમાં
પળ વીર્યપાત ન થાય એવો જે હોય તેને ઉત્તમ બ્રહ્મ-
ચર્યવાળો પુરુષ કહેવાય. (૨) ત્રણે અવસ્થામાં ત્રણ

પ્રકારની સ્ત્રીઓને દેખે પણ રાગ તથા ભોગ બુદ્ધિ તો વ્યારેય પણ ન થાય પણ વ્યારેક રજોગુણને જોગે કરીને સ્વપ્નને વિષે યુવાન સ્ત્રીને દેખે તો કોઈ સમે મનમાં રાગ લગારેક થાય ને વિર્યપાત તો તેને ત્રણે અવસ્થામાં ન થાય એવો જે હોય તેને મધ્યમ બ્રહ્મ-ચર્યવાળો પુરુષ કહીએ. (૩) જાગ્રતમાં તો એ ત્રણે પ્રકારની સ્ત્રીયુંને દેખે પણ રાગ ન થાય પણ સ્વપ્નને વિષે એ ત્રણે પ્રકારની સ્ત્રીયુંને દેખીને રાગ થાય ને કોઈક સમે વિર્યપાત પણ થાય. ને તેનું તત્કાલ પ્રાય-શ્રિત કરે તેને કનિષ્ઠ બ્રહ્મચર્યવાળો કહેવાય. એવી રીતે આ વાતને વિચારીને પોતાને ઉત્તમ બ્રહ્મચર્યમાં કાંઈક કસર હોય તો ધીરે ધીરે આગ્રહે કરીને ઉત્તમ બ્રહ્મ-ચર્યવૃત્ત અતિ દૃઢ કરવું. તોજ પુરુષોત્તમ ભગવાનની સેવામાં રહેવાય ને તેમાં કાંઈક કસર હોય તો સેવામાં ન રહેવાય ને ઉત્તમ બ્રહ્મચર્ય આવવું તે હઠયોગ વિના અતિ કઠણ છે તો પણ આ કહીએ છીએ એવો ઉપાય અતિ દૃઢ કરીને પાળે તો ધીરે ધીરે ઉત્તમ બ્રહ્મચર્ય દૃઢ થાય તેનું સાધન આ પ્રમાણે કરવું. (૧) મનમાં અશ્વંઢ ભગવાનની સ્મૃતિ રાખવી ને મનમાં સ્ત્રીનો સંકલ્પ ન થાવા દેવો ને જો સ્ત્રીનો મનમાં સંકલ્પ ન થાય તો વીર્ય પાણી થઈને પરસેવા દ્વારે નીકળી જાય ને

धर्माभृतमां जे नियम कऱ्या छे ते दृढ पाळवा. (२) भगवाननो महिमा अति दृढ जाणवो. (३) आत्मनिष्ठा अति परिपक्व करवी. (४) इंद्रियो अंतःकरणने जीतीने पोताने वश करीने ते थकी अति विरक्त वर्तवुं, जेम पट्टानो रमनारो कोइना लागमां नथी आवतो तेम ते पण इंद्रियो अंतःकरणना पेचमां न आवे, आवी रीतनी योगनीतिने शीखे. (५) दिवसे सुवुं नहि, अने अर्धी रात गया पछी सुवुं, ते पण हरणनी पेठे फडको राखीने एक निद्रा आवे ने पछी ज्यारे जगाय त्यार पछी फरीने सुवुं नहि. (६) बेसवुं त्यारे आसन बाळीने बेसवुं तथा एक ठेकाणे बेसवुं. (७) प्रयोजन विना ज्यां त्यां फरवुं नहि. (८) रसना इंद्रियन जीतवी तेनी विक्ति जे आहार करवो ते पण खावुं त्यारे त्रीजो भाग पाणीनो माग राखवो ते पण एक वखत खावुं ते काचुं कोरुं कांइ खावुं नहि तथा मरचुं, अति मीठुं, आदु, खटाश तथा झाझो आहार, निद्रा तथा गळ्युं. चीकणुं तथा रूप जोवुं तथा शब्द तथा गंध तथा स्पर्श तथा रस ए सर्वे कामनी उत्पत्तिना कारण छे ते माटे आ जे उपाय कऱ्या तेने दृढ करीने राखे ने एवी रीते दृढ नियमो पाळीने पछी मनने वश करवुं ने मन ने वश करीने अंतःकरणने वश करवुं पछी ए सर्वनुं निषेध

૧૩૪ → ❁ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❁ ←

કરીને કેવલ સત્તારૂપ થઈને જીવાત્માને વિષે ભગવાનની મૂર્તિને ધારે તો ઉત્તમ બ્રહ્મચર્ય સિદ્ધ થાય. ને જ્યારે ઉત્તમ બ્રહ્મચર્ય સિદ્ધ થાય ત્યારે ભગવાનની સેવામાં રહેવાય ને તેમાં કાંઈ કાચપ હોય તો પુરુષોત્તમની સેવામાં ન રહેવાય તે માટે જે મુમુક્ષુ હોય તેણે આ વાતને વિચારીને પોતાને વિષે કાચપ હોય તે ટાળીને ઉત્તમ બ્રહ્મચર્યવ્રત સિદ્ધ કરવું. ॥ ૧૪૬ ॥

વળી અક્ષરધામનો મુક્ત હોય ને જો તે દેહ ધારીને અહીં આવ્યો હોય ને જો તે શહેરને સેવે તથા રજોગુણી મનુષ્યની ખાઈબંધાઈ કરીને તેનો સંગ કરે તથા સારા સારા રસ જમે તો એણે કરીને એ વિષયને વિષે એ મુક્તને પણ આસક્તિ થાય તે મુક્યા પણ ન મુકાય ને તે જો અતિ વિચાર કરીને તેનો નિષેધ કરીને મુકે તો માંડ માંડ મુકાય પણ બીજો મુક્ત તો તે વિષયને ભોગવીને તે વિષયને મુકવાને સમર્થ ન થાય તો બીજા જીવની વાત જ શી કહેવી. ॥ ૧૪૭ ॥

સત્યયુગ તથા ત્રેતાયુગ તથા દ્વાપરયુગને વિષે ભગવાન પોતાના ભક્તની રક્ષાને અર્થે સુદર્શન ચક્રને મોકલતા અને તે ચક્રે કરીને ભક્તની રક્ષા કરતા અને કલ્પયુગને વિષે તે ચક્ર મુકીને કેમ ભક્તની રક્ષા કરતા નથી ? શું કલિયુગના ભક્ત ભગવાનને વહાલા નથી ? અને

હઠાહઠ કલિને વિષે ભગવાનનું ભજન કરે તેની તો ભગવાનને વિશેષ રક્ષા કરવી જોઈએ માટે કલિને વિષે ભક્તની રક્ષાને અર્થે સુદર્શન ચક્રને કેમ મોકલતા નથી શું કલિયુગમાં ભગવાનની વિષમ દૃષ્ટિ થઈ જે બીજા યુગમાં ભક્તની રક્ષા કરી ને કલિયુગમાં ભક્તની રક્ષા નથી કરતા ? ઉતર કર્યો જે ભગવાનના સ્વરૂપનું જ્ઞાન તેજ સુદર્શન ચક્ર છે ને તે ચક્રને વિષે દશ હજાર સૂર્યનો પ્રકાશ છે એમ શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે તો જુવોને જ્ઞાનને વિષે પણ એટલો પ્રકાશ છે કેમ જે જીવના હૃદયમાં અજ્ઞાનરૂપી અંધારું છે તે ચંદ્રમા તથા સૂર્ય તથા પ્રલયકાળનું મહાતેજ તે કોઈ જીવના હૃદયમાં અજ્ઞાનરૂપી અંધારાને ટાલવા સમર્થ નથી તે અંધારાને જ્ઞાન ટાલો નાલે છે તે જુઓ દશ હજાર સૂર્ય કરતાં પણ અધીક પ્રકાશ છે અને સુદર્શન ચક્ર સત્યયુગ, ત્રેતાયુગ, દ્વાપરયુગને વિષે ભગવાનના ભક્તની રક્ષા કરતું ને આજ કલિયુગને વિષે તેનું તેજ રક્ષા કરે છે ત્યારે કહેશો જે કઈ રીતે રક્ષા કરે છે તે કહીએ છીએ જ્યારે પ્રથુનો ભક્ત હોય તેના હૃદયમાં કામ, ક્રોધાદિક મુંઢા ઘાટ બંધાય છે ત્યારે તે ભક્તને એવો વિચાર થાય જે મને ભગવાન મળ્યા તે હું એવો લાભ મુકીને ભગવાનના વચનને લોપીને કુમાર્ગે કેમ ચાલું એવો ભગ-

વાનના નિશ્ચય યુક્ત વિચાર થાય છે. ત્યારે મૂંઢા ઘાટ ટલી જાય છે માટે ભક્તજનના શત્રુ તથા રાક્ષસ તો કામ ક્રોધાદિક છે તે થકી રક્ષા પળ જ્ઞાનરૂપી સુદર્શન ચક્ર તે કરે છે માટે કલિયુગને વિષે જો ભગવાન સુદર્શન ચક્ર મોકલીને અંબરીષ રાજાની પેઠે રક્ષા ન કરતા હોય તો ઇથી સત્સંગના વર્તમાન પળ પલે નહિ ને પ્રમુનું ભજન પળ થાય નહિ કેમ જે કામ ક્રોધાદિક તો ઇવા બલ્લિઆ છે તે શિવ બ્રહ્માદિકની લાજ લીધી છે તો જીવનો શો ભાર ? માટે ભગવાન પોતાના ભક્તની જ્ઞાનરૂપી સુદર્શન ચક્રે કરીને સર્વે કાલને વિષે રક્ષા કરતા આવે છે ને આજ પળ જ્ઞાનરૂપી સુદર્શન ચક્રે કરીને પોતાના ભક્તની રક્ષા કરે છે માટે ભગવાનના સ્વરૂપનો નિશ્ચય તેજ સુદર્શન ચક્ર છે. ॥૧૪૮॥

એક શુકલ બ્રાહ્મણ સત્સંગી હતો તેણે શ્રીજીમહારાજને પ્રશ્ન પુછ્યો જે “દેહમાંથી જીવ જ્યારે બહાર નીસરે છે તેનું રૂપ કેવું હશે ? ને એ જીવ ક્યાં જાતો હશે ?” ત્યારે શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે જીવનું રૂપતો સૂક્ષ્મ છે તે ચર્મ દૃષ્ટિયે કરીને દેશ્વાય એવું નથી જેમ દિપક અસ્ત પામે છે તેનો જે પ્રકાશ તે આકાશમાં લીન થઈ જાય છે અને અંધારાની ઘાટપ હોય તે પ્રકાશને લીન કરી નાખે છે જેમ પ્રયાગરાજની ગુફા

છે તેમાં પ્રયાગ વડનું જાડ છે તે જે ગયા હશે તેણે
 દેખ્યું હશે તે પ્રયાગ વડના ધોયરામાં અતિશય અંધારું
 છે તેમાં દિપક લઈ જાય ત્યારે થોડાકમાં અજવાળું
 થાય પણ વધાય ધોયરામાં એક દિપકથી અજવાળું
 થાય નહિ કેમ કે અંધારાની ઘાટપ છે તે પ્રકાશને
 સ્વાઈ જાય છે વળી બીજું દ્રષ્ટાંત જે જેમ આકાશમાં
 મોટાં પક્ષી ઉડે છે તે પ્રથમતો ભમરા જેવડાં જણાય
 છે પછી દેખાતાં નથી ત્યારે એ પક્ષી કાંઈ મરી ગયાં
 નથી કે ટૂલી ગયાં નથી એ તો આકાશના અંધારામાં
 લીન થઈ રહ્યાં છે તે જેને અજ્ઞાનરૂપી અંધારું ટૂંકું
 હોય તે દેખે છે તે અલૌકિક દૃષ્ટિ છે તે ચર્મ દૃષ્ટિથી
 નોંધી છે જેમ આપણે સંતની સભામાં બેઠા છીએ તેમાં-
 થી કોઈકને નિંદ્રા આવી જાય ને સ્વપ્ન આવે ત્યારે
 તે એમ દેખે જે ફોજ આવે છે તે જેને સ્વપ્ન આવ્યું
 છે તે ફોજ દેખે છે તે આ ફળીયામાં કંઈ ફોજ આવી
 નથી પણ સ્વપ્નવાળાની દૃષ્ટિમાં દેખાય છે તેમ આત્મા
 જે જીવ અથવા બ્રહ્મ તેને દેખવાની પણ દૃષ્ટિ નોંધી
 છે તે દૃષ્ટિ ભગવાનની મૂર્તિને ધ્યાને કરીને આવે છે
 તે વિના કોટી સાધન કરે તેણે કરીને પોતાના જીવને
 દેખવો અથવા બ્રહ્મને દેખવું તે દૃષ્ટિ આવતી નથી
 માટે જે એ દૃષ્ટિને પામ્યા હોય તે હમણાં કોઈ વાત

૧૩૮ ❀ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીનો વાતો. ❀

કરે તે કાંઈ માન્યામાં આવે નહિ હમણાં હું કહું જે
 બ્રહ્મ સર્વત્ર છે ને પિંડ બ્રહ્માંડ કાંઈ નથી ત્યારે કદેશો
 જે અમારી આગળ વાત કરો છો ત્યારે અમને દેખ-
 તાજ હશે તો ? એવી શંકા મનમાં આવે પણ બ્રહ્મને
 દેખવાની દૃષ્ટિ તે પણ નોંધી છે ને પૃથક દેખવાની
 દૃષ્ટિ પણ નોંધી છે એવી રીતે જ્ઞાનીનાં તો શાસ્ત્રમાં
 અનંત લોચન કહ્યાં છે માટે એ મર્મને અજ્ઞાની જીવ
 જાણતા નથી ને ભગવાનની મૂર્તિનું જે અસ્ખંડ ધ્યાન
 કરે છે તે સર્વેને દેખે છે ને અલૌકિક દૃષ્ટિ પામે છે.
 ॥ ૧૪૯ ॥

તે ધ્યાન કર્યાની રીત કહીએ છીએ જે ભગવાનનો
 ભક્ત હોય તે દૃષ્ટિ આગળ મૂર્તિ ધારે ત્યારે પ્રથમ તો
 જેવી ભગવાનની મૂર્તિ છે તેવીજ દેખાય છે તે જોતે
 જોતે જ્યારે મૂર્તિને વિષે વૃત્તિ ઠેરાય છે તે જેમ સૂર્યની
 કિરણ જાળીએ થઈને ઘરમાં પડે છે ને સૂર્યની કિરણ
 તેને સૂર્યની એકતા દેખાય છે તેમ જે ભક્તને અસ્ખંડ
 ભગવાનની મૂર્તિમાં વૃત્તિ બંધાય છે ત્યારે એને મૂર્તિ
 અગ્નિ સરસ્વી રક્ત માસવા લાગે પછી રાતામાંથી પ્રકાશ
 ઘળો પ્રગટીને સૂર્ય જેવી મૂર્તિ માસે પછી ચંદ્રમા જેવું
 શિતલ ને મોટો તારો સ્વરે તેના જેવું હ્રસ્વલ તેજ તે
 સરસ્વી અત્યંત હ્રસ્વ પ્રકાશવાન મૂર્તિ માસે પછી

એવી મૂર્તિ જ્યારે હૃદયમાં પાછી ફરે છે ત્યારે આંખો
 ચક્રની પેઠે ફરફર ફરીને અંતર્દષ્ટિ થઈ જાય છે
 ત્યારે એ ભક્તના હૃદયમાં મૂર્તિ દેખાય છે પછી તે
 મૂર્તિને જોતાં જોતાં તેના હૃદયમાં રુસનાઈ જેવો અવ-
 કાશ દેખાય છે ત્યારે પચાશ કરોડ યોજન પૃથ્વીને
 લાખ યોજનનો મેરુ ને તે મેરુની ઉપર બ્રહ્મા, વિષ્ણુ,
 ને શિવ તેનાં ધામ તથા સાડાબાર કરોડ યોજન
 ંચો જે લોકાલોક પર્વત ને માહેલી કોર જે સાત
 સમુદ્ર તથા ઇંદ્ર, યમ, વરુણ, કુબેર તેની પુરીયો તે સર્વે
 તથા પૃથ્વી ઉપર સ્થાવર જંગમ સર્વેને દેખે છે જેમ
 બહાર સર્વ પદાર્થ ત્યાગ કરીને એક ભગવાનની મૂર્તિને
 વિષે વૃત્તિ જોડી હતી તેમ એ સમગ્ર સ્વોદું કરીને એક
 ભગવાનની મૂર્તિનેજ દેખે છે તે ભગવાનની મૂર્તિ કેવી
 છે તો જેમ કોઈના હાથમાં ચિંતામણી હોય તે જ્યારે
 જે મનોરથ ધારે તે સર્વે સાચું થાય તેમ ભગવાનની
 મૂર્તિ સાથે જેની અસંખ્ય વૃત્તિ જોડાણી છે તેતો ગોલોક,
 વૈકુંઠ તથા શ્વેતદ્વિપ તથા અક્ષરધામ તથા અનંતકોટી
 મુક્ત તે સર્વેને દેખે છે ને એવો ભગવાનનો ભક્ત
 હોય તે જ્યારે ધારણા કરે છે ત્યારે પચાશ કોટી
 યોજન જે પૃથ્વી, તેથી દશગણો આકાશ તેથી દશ-
 ગણો અહંકાર તેથી દશગણું મહત્વ તેથી અનંતગણી

પ્રકૃતિ તેથી અનંતગણો પુરુષ ને તે પ્રકૃતિ પુરુષથી અનંતગણું ભગવાનનું ધામ તે ભગવાનના ધામમાં આંખના મટકાનાં લાખના ભાગમાં જડને આવે છે તેને એમ જણાય છે જે એ ધામમાં હજાર વર્ષ રહી આવ્યો અથવા લાખ વર્ષ રહી આવ્યો અથવા બ્રહ્માના કલ્પ પર્યંત રહી આવ્યો તેવું જણાય છે ને તે અહિં તો મટકાનો લાખમો ભાગ થયો હોય એવી અલૌકિક વાત છે તે ભગવાનના ધ્યાનવાળા જાણે છે એવી જાતની ધારણા થાય છે તેનું કારણ તે ભગવાનની મૂર્તિમાં અર્ધવંદ વૃત્તિ રાખવી તે છે માટે જેને ભગવાનમાં અર્ધવંદ વૃત્તિ રહેતી હોય અને તે સંસારમાં રહેતો હોય તેને પણ અલૌકિક દૃષ્ટિ થાય છે અને ભગવાનની મૂર્તિને વિષે જેની વૃત્તિ ન ચોંટતી હોય ને તે બ્રહ્મચર્ય વ્રત પાળતો હોય ને દેહને સુકવીને કાષ્ટ જેવો કરે તોય પણ તેને અલૌકિક દૃષ્ટિ આવતી નથી અને જેની ભગવાનના સ્વરૂપમાં અર્ધવંદ વૃત્તિ રહેતી હોય ને તે જો ભગવાનના ભક્તનું માહાત્મ્ય જાણતો હોય તો તેની અલૌકિક દૃષ્ટિ થાય છે ને તેને આત્માનું દર્શન થાય છે માટે ભગવાનનું ધ્યાન કરતાં જે જે અંતરાય કરે તેને શત્રુની પેઠે ત્યાગ કરવો અને કોઈક અધર્મને માર્ગે ચાલતો હોય તો તેનો પણ ત્યાગ કરવો

→ ❧ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❧ ← ૧૪૧

પણ ભગવાનના ધ્યાનમાં અંતરાય પડવા દેવો નહિ.
॥ ૧૫૦ ॥

“ પુરુષોત્તમ નિરુપણ ”

શ્રીજીમહારાજે વાત કરી જે અક્ષરાતિત એવા જે પુરુષોત્તમ ભગવાન તે અનંત અક્ષર મુક્તે સેવ્યા થકા પોતાના અક્ષરધામને વિષે વિરાજમાન છે તેમણે સૃષ્ટિ સમે અક્ષર સામું જોયું ત્યારે અક્ષરમાંથી પુરુષ નિસર્યો તે પુરુષ દ્વારે માયા સામું જોયું તેમાંથી અનંત પ્રધાન પુરુષાદિક થયા ને તે પુરુષ અનેક રુપે કરીને તેમાં પ્રવેશ કરે છે ને અનંતરુપે કરીને તે સર્વની રક્ષા કરે છે ને અનંત પાર્ષદ શક્તિઓને ऐश्वर्य તેણે સેવ્યો થકો પોતાના ધામને વિષે રહે છે ને બીજે સ્વરુપે પુરુષોત્તમની સેવામાં પણ રહે છે એ પ્રકારે એમને વિષે અનેક કલાઓ રહી છે તનો મોટામોટા કવિ પાર પામતા નથી ને આધુનિક સમજણવાલાની તો તેટલા સુધીજ ગતિ છે ને એવા જે અનંત મૂલ પુરુષ તે થકી પર જે અક્ષર પુરુષ તેમને એ સાક્ષાત પુરુષોત્તમની ઉપાસના છે કે તમારે છે પણ બીજાને નથી એવી રીતે સર્વોપરિ પ્રકટ પુરુષોત્તમની ઉપાસના સમજવી એ જ્ઞાનવાન એવાજે એકાંતિક ભક્ત તેમની સમજણ છે. ॥ ૧૫૧ ॥

૧૪૨ → ❁ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❁ ←

શ્રીજીમહારાજે વાર્તા કરી જે સમગ્ર પૃથ્વી જેવડી
ઝાલર હોય ને મેરુ પર્વત જેવડો ડંકો હોય ને વૈરાજ
પુરુષ જેવા અનંત વગાડનારા હોય ને તેનો જેવો શબ્દ
થાય તેવો અક્ષરાતિત પ્રકટ પુરુષોત્તમ શ્રી સ્વામિના-
રાયણ તેમના જમણા ચરણના અંગુઠામાંથી પ્રણવ નિસરે
છે તેનો ઘોષ થાય છે. તેના જે પરછંદા તે અક્ષરાદિક
અનેક ધામમાં વ્યાપે છે તે જો બ્રહ્માંડમાં આવે તો
અનંત બ્રહ્માંડને ફોડી નાખે એવો જે પ્રણવનો શબ્દ
તે પુરુષોત્તમના અંગુઠામાં પાછો લીન થઈ જાય છે ને
વઢી ઉદયને પામે છે. એવા જે પ્રકટ પુરુષોત્તમ 'શ્રી
સ્વામિનારાયણ' તે સમગ્ર બીજા ધામોમાં રહી જે મૂર્તિઓ
તથા સર્વે અવતાર તેના કારણ છે ને અનંત અક્ષરપુરુ-
ષના સ્વામી છે ને અપરિમિત સર્વોપરિ નિરંકુશ ऐश्व-
ર્યાદિકે કરીને સંપૂર્ણ છે. એવા જે પ્રકટ પુરુષોત્તમ
તેમની જેમ તમારે ઉપાસના થઈ છે તેમ જેને ઉપાસના
થાય તેજ પુરુષોત્તમને પામે ને બીજો પુરુષ તો કોટી
સાધન કરે તો પણ ન પામે એવી જે રહસ્યવાર્તા છે તે
જ્ઞાનવાન્ એવા જે એકાંતિક સંત તેને પ્રસંગે કરીને
સમજાય છે. ને અક્ષરાદિક સર્વથકી પર ને અદ્વિતીય
મૂર્તિ એવાજે પ્રકટ પુરુષોત્તમ 'શ્રીસ્વામિનારાયણ' તેમને
ए રીતે સર્વોપરિ જાણવા ए સર્વ સત્પુરુષ ને સર્વ

→❖ સ. ગોપાલ્લાનંદ સ્વામીની વાતો. ❖← ૧૪૩

સત્શાસ્ત્ર તેમનો પરમ રહસ્ય અભિપ્રાય છે. ને પુરુષોત્તમને વિષે ને બીજા વિભૂતિ અવતારને વિષે કેમ ભેદ છે તો જેમ તીર ને તીરના નાલનારામાં ભેદ છે ને જેમ ચક્રવર્તિ રાજા ને સ્વંડીઆ રાજામાં ભેદ છે ને જેમ સુર્ય ને સુર્યના મંડલમાં ભેદ છે તેમ પુરુષોત્તમમાં ને એ કહ્યા તે સર્વેમાં ભેદ છે. ॥ ૧૫૨ ॥

શ્રીજીમહારાજે સમાધિવાળા મુઝ્જી ભક્તને કહ્યું જે પુરુષોત્તમના બીજા અવતાર થયા ને થાશે ને બીજા ધામોમાં જે સર્વે મૂર્તિઓ તે સમગ્રરૂપને તમે જુઓ ત્યારે તેમણે કહ્યું જે કેમ કરીને જોવું ત્યારે શ્રીજીમહારાજે કહ્યું જે “બીજા સર્વે અવતાર તેમનું નામ લઈને એમ સંકલ્પ કરો જે એ સર્વેના કારણ હોય તો તેના પ્રતાપે કરીને મને સર્વે રૂપનાં દર્શન થાઓ” ત્યારે તે ભક્તે સર્વે બીજા અવતારનાં નામ લઈને સંકલ્પ કર્યો પણ દર્શન થયું નહિ ત્યારે શ્રીજીમહારાજે કહ્યું જે “તે સર્વેના કારણ પ્રકટ પુરુષોત્તમ શ્રીજીમહારાજ હોય તો મને સર્વેનું દર્શન થાઓ એમ સંકલ્પ કરો” ત્યારે તે ભક્તે એમ સંકલ્પ કર્યો કે તત્કાલ સર્વે રૂપનાં દર્શન થયાં. એવી રીતે પોતાનો સર્વોપરિ પ્રતાપ દેખાડીને પુરુષોત્તમપણાનો દૃઢ નિશ્ચય કરાવ્યો. ॥ ૧૫૩ ॥

અમદાવાદમાં શ્રીનરનારાયણદેવની પ્રતિષ્ઠા જ્યારે કરી તે સમે શ્રીજીમહારાજ એમ બોલ્યા જે આ ભરત સ્વંડના રાજા શ્રીનરનારાયણ છે તેમની પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા આપણે કરી અને જે સાક્ષાત મૂર્તિમાન શ્રીનરનારાયણ બદ્રિકાશ્રમ વાશી છે તથા શ્રીલક્ષ્મીનારાયણ આદિક સર્વે છે તે પ્રકટ પુરુષોત્તમ દ્વિધ્રુજ મૂર્તિ એવા જે આ ભગવાન તેમની ઉપાસના કરે છે. એમ શ્રીજીમહારાજે મર્મે કરીને પોતાના પુરુષોત્તમપણાની વાર્તા કરી તેને જે એકાંતિક જ્ઞાનવાન ભક્ત હોય તે સમજે છે. ॥૧૫૪॥

દિવ ગામનો એક વાણિયો સંઘ કાઢીને દ્વારિકાંની યાત્રા કરવા જાતો હતો તેને લોજમાં શ્રીરામનંદસ્વામી મળ્યા તેમણે કાંઈક ચમત્કાર દેખાડ્યો તેણે કરીને ભગવાનપણાનો નિશ્ચય થયો પછી ઘણેક દિવસે શ્રીજી-મહારાજને દર્શને તે વાણિયો આવ્યો તેને શ્રીજીમહારાજે કહ્યું જે તમારે કાંઈ સંશય હોય તો આ નાના બાલક સમાધિ વાળા છે તેને પ્રશ્ન પુછો ત્યારે તેણે જે જે પ્રશ્નો પુછ્યા તેના ઉત્તર તે બાલકે કર્યા તેમાં તે દ્વારા એ રામાનંદસ્વામીના જેવો શ્રીજીમહારાજે ચમત્કાર જણાવ્યો ત્યારે એ ભક્તે શ્રીજીમહારાજ પ્રત્યે કહ્યું જે “હે મહારાજ પ્રથમ હું રામાનંદસ્વામીને ભગવાન જાણતો પણ તે રામાનંદસ્વામીના જેવો મને આ

બાઝકને વિષે તમારે પ્રતાપે કરીને ચમત્કાર જણાયો ત્યારે તમારા મોટા મોટા જે સાધુ ને સત્સંગી તેનો પ્રતાપ તો ઘણો હશે ને તમારી મૂર્તિનો જે પ્રતાપ ને મહિમા તેતો બહુજ અધિક હશે ? એમ હું જાણું છું. માટે તમારા સ્વરૂપનું જેમ છે તેમ ચતુર્થ મૂને જ્ઞાન થાય તેમ કૃપા કરીને કહો.” ત્યારે શ્રીજીમહારાજે તે પ્રત્યે કહ્યું જે અંતરની વાર્તા જાણવે કરીને ભગવાન-પણાનો નિશ્ચય થાય તો અમારા મોટા મોટા સાધુ તથા સત્સંગી તે અનંત જીવના દેહમાં પ્રવેશ કરીને તેના અંતરની વાર્તા જાણે એવા છે માટે પૂર્વે થયા જે અવતાર તેના જેવું ऐश्वर्य તો અમારા મોટા મોટા સાધુ તથા સત્સંગીમાં જણાય છે. અને અમે તો સર્વે અવતારના અવતારી સર્વોપરિ પ્રકટ પુરુષોત્તમ નારાયણ છડ્ડે તે વાર્તા સાંભળીને તે ભક્તને શ્રીજીમહારાજના પુરુષોત્તમપણાનો દૃઢ નિશ્ચય થયો પછી તે ભક્તે શ્રીજીમહારાજના પુરુષોત્તમપણાની વાર્તા કરી તે સાંભળીને બીજા રામાનંદસ્વામીના નિશ્ચયવાઝા જે જુના હરિભક્ત હતા તેમના માન્યામાં ન આવી ત્યારે શ્રીજીમહારાજ પાસે સર્વે મળીને આવ્યા ત્યારે શ્રીજીમહારાજે કહ્યું જે ધ્યાનમાં બેસો ને જેમ છે તેમ એ વાત તમને જણાશે ત્યારે તે ધ્યાનમાં બેઠા તેમને શ્રીજીમહારાજે સમાધિ

૧૪૬ → ❧ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❧ ←

કરાવીને અક્ષરધામને વિષે અનંત પાર્ષદેયુક્ત પોતાની દિવ્ય મૂર્તિનું દર્શન કરાવ્યું ને રામાનંદસ્વામી તથા સર્વે અવતાર તે શ્રીજીમહારાજની સેવાને વિષે દીઠા ને સર્વે સ્તુતિ કરીને શ્રીજીમહારાજની મૂર્તિને વિષે લીન થયા એમ દીઠું પછી તે ભક્તોને શ્રીજીમહારાજના પુરુષોત્તમપણાનો દૃઢ નિશ્ચય થયો પછી તે સર્વે ભક્તોએ સમાધિમાંથી નિસરીને કહ્યું જે “હે મહારાજ ! તમે સર્વોપરિ પુરુષોત્તમ છો. માટે તમારા પુરુષોત્તમપણાના નિશ્ચયમાં સંશય ન થાય એવી કૃપા કરો ” પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે આ પુરુષોત્તમ તો આ બ્રહ્માંડને વિષે ક્યારેય આવ્યા નથી ને આવશે પણ નહિ માટે આ તો સર્વોપરિ મૂર્તિ છે માટે આ જે નિશ્ચય તે ફરવા દેવો નહિ. ॥ ૧૫૫ ॥

શ્રીજીમહારાજે નાગઢકાને વિષે પરમહંસ આગઢ વાર્તા કરી જે પૂર્વે રામકૃષ્ણાદિક અવતાર થઈ ગયા ને આગઢ બીજા થાશે તથા બીજા ધામોને વિષે જે મૂર્તિયો છે તે સર્વેના કારણ ને સર્વેથી પર આ પ્રકટ પુરુષોત્તમ નારાયણ અમે છીએ તેમાં જો સ્વેદ કહેતા હોઈએ તો સર્વે પરમહંસના સમ છે. એવું જે પ્રકટ પુરુષોત્તમના સ્વરૂપનું જ્ઞાન તેમાં જો સ્વામી રહી જાશે તો કોઈ રીતે વાંધો નહિ ભાગે. અને જેમ વૈકુંઠવાસીને રહેવાનું વૈકુંઠ

ધામ છે ને ગોલોકવાશીને રહેવાનું ગોલોક ધામ છે તેમ અમારે રહેવાનું અક્ષરધામ છે તે અક્ષરાતિત પ્રકટ પુરુષોત્તમનો જેને નિશ્ચય થયો છે ને સર્વેના કારણ જે અક્ષરબ્રહ્મ તે રૂપ પોતાના આત્માને નથી માનતો તેને તો પ્રકટ પુરુષોત્તમનો યથાર્થ નિશ્ચય નથી ને જેને મહિમાયે સહિત પ્રકટ પુરુષોત્તમનો યથાર્થ નિશ્ચય થયો છે તે તો મુલ પુરુષથી પર અક્ષરરૂપ પોતાના આત્માને માનીને અક્ષર જેવા અનંત કોટી મુક્તે સેવ્યા જે અક્ષરાતિત પ્રકટ પુરુષોત્તમ તેમની ઉપાસના ભક્તિ કરતો થકો પોતાને પૂર્ણકામ માને છે તે આ વાર્તા યથાર્થ ઇકાંતિક ભગવાનના ભક્ત હોય તેને પ્રસંગે કરીને સમજાય છે પણ પોતાની બુદ્ધિબલે કરીને તથા શાસ્ત્રે કરીને પણ પોતાની મેલે સમજાતી નથી. ॥૧૫૬॥

વળી મહાપુરુષથી પર જે અક્ષરબ્રહ્મ તે કેવા છે તે કહીએ છીએ જે મહાપુરુષના રૂવાડાના છિદ્રને વિષે એક એક થકી દશ દશ ગણાં અધિક જે અષ્ટ આવરણ તેણે વિંટાળાં એવાં અનેક કોટી વિરાટરૂપ જે બ્રહ્માંડ તે ઉડયા કરે છે અને તે અનેક કોટી બ્રહ્માંડના કારણ એવા જે અનેક કોટી મહાપુરુષ તે અક્ષરના રૂવાડાના છિદ્રને વિષે રહ્યું જે તેજ તે તેજને વિષે અક્ષરની સામર્થ્યે કરીને અનંત કોટી ઉપજે છે ને

અનંતકોટી લીન થાય છે. એવું સનાતન અલંકાર, નિર્ગુણ સચ્ચિદાનંદ, પરમપદ, અનંત જે અક્ષરબ્રહ્મ તેને વિષે કાલ, માયાને, પુરુષ તે લીન થાય છે એવું હરિકૃષ્ણ પુરુષોત્તમને રહેવાનું ધામ છે. ને તેને વિષે અસંખ્ય બ્રહ્મરૂપ મુક્ત છે. તે જેતે અતિ હેતે કરીને એ પુરુષોત્તમ નારાયણના ચરણારવિંદની ઉપાસના કરે છે તે હરિકૃષ્ણ પુરુષોત્તમનું સ્વરૂપ દ્રષ્ટાંતે કરીને કહીએ છીએ જે સમગ્ર પૃથ્વી છે તેને મધ્યે પર્વત, વૃક્ષ, મનુષ્ય સર્વે સ્થાવર જંગમે સહિત ત્રિલોચી કાચની ભૂમિ હોય ને તે ઉપર આકાશને વિષે રહ્યા જે તારા તેટલા સૂર્ય એક કાલે તપે એવી રીતની શોભાયે યુક્ત જે પ્રકાશ તે જેતે અક્ષરધામના જે મુક્ત તેના એક રોમના પ્રકાશમાં એ સમગ્ર પ્રકાશ લીન થઈ જાય ને એવા અનંત મુક્ત તેના સર્વ પ્રકાશને લીન કરી નાખે એવો પ્રકાશ અક્ષરબ્રહ્મના એક એક રોમને વિષે છે ને એવા જે અક્ષરબ્રહ્મ તે અનંત અક્ષરબ્રહ્મના પ્રકાશને લીન કરી નાખે એવો પ્રકાશ અનાદિ સનાતન દિવ્ય મૂર્તિ હરિકૃષ્ણ પુરુષોત્તમ તેના એક એક રોમમાં છે એવા જે સાક્ષાત હરિકૃષ્ણ પુરુષોત્તમ તેનો મહિમા એ સહિ દૃઢ આશ્રય કરવો જેમ બપૈયાને સ્વાંતના જલનો આશ્રય છે ને ચકોરને ચંદ્રમાનો છે તેવો આશ્રય કરવો એ અવશ્ય કરવાનું છે. ॥ ૧૫૭ ॥

અનંત દિવ્ય ચક્ષુષ કરીને ને અનંત પ્રકારની જ્ઞાન ગોષ્ઠિષ કરીને પ્રત્યક્ષ હરિકૃષ્ણ પુરુષોત્તમનો મહિમા નિત્ય પ્રત્યે નવો નવો અનુભવીને સર્વવાસના છેદીને એક પુરુષોત્તમમાં લોભાવું એ જ્ઞાનીનું લક્ષણ છે. ॥ ૧૫૮ ॥

અક્ષર વ્યતિરેકપણે કરીને તો હરિકૃષ્ણ પુરુષોત્તમ અને બ્રહ્મસ્વરૂપ થયેલા પુરુષોત્તમના અનંત કોટી મુક્તોને ધરી રહ્યા છે અને અન્વયપણે કરીને તો જગતની ઉત્પત્તિ અને સ્થિતિના કારણ એવા જે ઈશ્વરકોટિ તેને તથા જાગૃત, સ્વપ્ન, સુષુપ્તિ અને ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ, પ્રલય એ બેયને વિષે જીવ, ઈશ્વરના દેહને તથા સુષુપ્તિના સાક્ષીપણે કરીને તો અનંત કોટિ બ્રહ્માંડાભિમાની ઈશ્વરને અને અનેક કોટી પિંડાભિમાની જીવને ધરિ રહ્યા છે. ને પોતે તો પ્રત્યક્ષ હરિકૃષ્ણ પુરુષોત્તમની ઉપાસનાને વિષે તત્પર છે. ॥ ૧૫૯ ॥

અનંત એવું જે અક્ષરધામ અને અનંત કોટી અક્ષર રૂપ મુક્ત ને અક્ષરધામની અનંત દિવ્ય સમૃદ્ધિ ને અનંત વિભૂતિયું ને અનંત માયા સંબલિત બ્રહ્મ એ સર્વ પુરુષોત્તમનું શરિર છે એવા જે પ્રકટ હરિકૃષ્ણ પુરુષોત્તમ જે શ્રીસહજાનંદસ્વામી તેમણે પોતાનું પુરુષોત્તમપણું કહ્યું કે જેવો હું પ્રકટ મૂર્તિમાન છું તેવો અક્ષરાદિક સર્વને

૧૫૦ → ❀ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીનો વાતો. ❀ ←

વિષે અઁવંડ રહ્યો હું ને આ સભાને વિષે પળ પ્રત્યક્ષ હું એમ હું અઁવંડ દેઁવું હું ને અક્ષરધામના મુક્ત અને સત્સંગમાં જે યોગ સમાધિવાળા મોટા સંત તે પળ દેઁવે છે એવી રીતે પોતાના ંકાંતિક મોટા સાધુ બેઠા હતા ત્યાં શ્રીજીમહારાજે વાર્તા કરી. ॥ ૧૬૦ ॥

બુજનો ંક જમાદાર સત્સંગી સમાધિવાળો હતો તેની વાત મહારાજે કરી જે આ જમાદાર છે તે સર્વે પેઁગંબર અમારી સ્તુતિ કરે છે એવા અમને અક્ષરધામને વિષે અઁવંડ દેઁવે છે અને જ્યાં જ્યાં પ્રકટ પુરુષોત્તમ-પણાની વાત આવે છે ત્યાં ત્યાં સર્વેની બુદ્ધિ ભ્રમી જાય છે પળ સર્વ ંકેકાળે પ્રત્યક્ષ હરિકૃષ્ણ પુરુષોત્તમને લડને બીજાને પુરુષોત્તમ કહ્યા છે. ॥ ૧૬૧ ॥

શ્રીજીમહારાજે વડતાલમાં સાત દિવસ સુધી પ્રકટ પુરુષોત્તમપણાની વાત કરીને પછી કહ્યું જે મારી વાતનું રહસ્ય તો આ સાધુ “ નિત્યાનંદ સ્વામી ” સમજે છે પછી સર્વ સંતોષ કહ્યું જે ં કેમ સમજે છે. ત્યારે શ્રીજીમહારાજે ં સર્વેને આ પ્રશ્ન પુછ્યું પછી ં સર્વે ં ઉતર કર્યો ત્યારે ં સાધુ ં કહ્યું જે તમે પુરુષોત્તમ કહ્યા તેતો મહાપુરુષ છે ને પુરુષોત્તમ તો અક્ષર થકી પર પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ આ શ્રીજીમહારાજ છે. ૧૬૨।

સત્સંગીજીવનમાં ઉપાસનાનો પ્રસંગ નિસર્યો

त्यारे आठ दिवस सुधी वादविवाद थयो पछी कोइके कहुं जे बीजा अवतार जेवा महाराजने कहो त्यारे ए साधुए कहुं जे बीजा अवतार जेवा महाराजने केम कहेवाय ने बीजा अवतारे पोताने विषे क्यारे चोविश अवतार ने लीन कर्या छे ? अने महाराजे तो पोताने विषे चोविसे अवतार तथा भूमापुरुषादिक अनंत अनंतने लीन करी देखाडया छे. तथा ए सर्वेने पोतानी पुजा करतां देखाडया तथा पोताना भक्तद्वारे एवां घणांय ऐश्वर्य जणाव्यां ए आदि अनंत आश्चर्य कारी चमत्कार देखाडयो एवा जे अक्षरातित श्री सहजानंदजी महाराज तेता रामकृष्णादिक सर्वे अवतारना अवतारी छे तेमने बीजा अवतार जेवा केम कहेवाय ? अने ते अनंत जे महा अद्भूत अद्भुत श्रीजीमहाराजनां ऐश्वर्य ते खोटं पडे ? पछी श्रीजीमहाराजे कहुं जे ए ठीक कहे छे. ने ठीक समजे छे ने जे उपासक होय ते तो आवा होय ने तमे सर्वे अमारा भेळा फरी गया पण अमे तो केम कहेता हशुं ने केम जाणता हशुं एम कहीने ए साधुने हार आप्यो ने पछी श्रीजी महाराज बोलया जे एणे आ वात मारी मानी नहि तो बीजानी तो मानेज केम ? ॥ १६३ ॥

एक साधुने श्रीजीमहाराजना स्वरूपनो सर्वे-

૧૫૨ → ❀ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❀←

પરિ નિશ્ચય નહોતો થાતો પછી તેને સમાધિમાં અક્ષર ધામને વિષે અનંત અનંત મહા આશ્ચર્ય અને મુક્તે સહિત મહારાજે દર્શન દીધાં તો પળ પુરુષોત્તમપણાનો નિશ્ચય થયો નહિ. પછી શ્રીજીમહારાજે એ સાધુને કહ્યું જે “આ અનંત મુક્તો” ની પુજા એક કાલાવચ્છિન્ન કરો ને પછી તમારે વિષે લીન કરો ત્યારે એ સાધુએ કહ્યું જે એમ કેમ થાય મહારાજ ? ત્યારે શ્રીજીમહારાજે કહ્યું જે ચોવિસ અવતારનાં નોખાં નોખાં નામ લઈને સંકલ્પ કરો જે “એ પુરુષોત્તમ હોય તો તેની સામર્થ્ય કરીને એટલા રૂપે હું થાઉં.” પછી એ સર્વેનાં નામ લઈને કહ્યું પળ અનંત રૂપે ન થવાળું પછી શ્રીજીમહારાજે કહ્યું જે અમારું શ્રીસહજાનંદ નામ લઈને સંકલ્પ કરો જે “શ્રી સહજાનંદ સર્વ અવતારના અવતારી સર્વોત્કૃષ્ટ પુરુષોત્તમ હોય તો હું અનંત રૂપે થાઉં ” પછી શ્રીજી મહારાજનું નામ લીધું ત્યારે અનંતરૂપે થવાળું પછી સર્વે મુક્તોની એક કાલાવચ્છિન્ન પુજા કરી ને સર્વેને પોતાને વિષે એક કાલાવચ્છિન્ન લીન કર્યાં. પછી સમાધિમાંથી આવ્યા ત્યારે વાત વિસ્તારીને કરી જે શ્રી સહજાનંદસ્વામી સર્વે અવતારના અવતારી સર્વોત્તમ પુરુષોત્તમ છે. ॥ ૧૬૪ ॥

મહામાયાને વિષે અનંત કોટી પ્રધાનપુરુષ ને

→❖ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❖← ૧૫૩

અનંત કોટી વૈરાજપુરુષ લીન થાય છે અને પાછા ઉત્પન્ન થાય છે. અને કૈવલ્યાર્થી જે અનંત મુક્ત તે જેમ અક્ષરમાં લીન થાય છે ને પાછા ઉપજે છે. અને જેમ ऐश्वर્યાર્થી અનેક મહાપુરુષાદિકમાં લીન થાય છે અને પાછા ઉત્પન્ન થાય છે. તેમ અનેક કોટી સામાન્ય હેતુ માહાત્મ્યે યુક્ત જે મુક્ત તે તો અક્ષરના સુખને ભોગવે છે. તથા ભગવાનના સુખને પણ ભોગવે છે. ને અનંત કોટી ચિત્ર વિચિત્ર મહા આશ્ચર્યરૂપ ને અત્યંત સ્નેહ માહાત્મ્યે યુક્ત જે એકાંતિક મુક્ત તે તો બ્રહ્મરૂપ થકા પ્રત્યક્ષ શ્રી સહજાનંદ પુરુષોત્તમ તેની ઉપાસના કરે છે. અને રાજા અને રાજાના ચાકરમાં ભેદ છે અને સૂર્ય અને પતંગીઆમાં ભેદ છે ને જેમ ચંદ્રમા ને તારામાં ભેદ છે. તેમ પ્રત્યક્ષ હરિકૃષ્ણ પુરુષોત્તમને લઈને એ અક્ષરાદિકને ભગવાન, પુરુષોત્તમ, કારણ, અવતારી કહ્યા હોય તે તો આ દ્રષ્ટાંત દીધાં તેમ જાણવું. અને સર્વ અવતારના અવતારી ને સર્વ કારણના કારણ પ્રકટ હરિકૃષ્ણ પુરુષોત્તમ છે એમ સર્વે મોટા સંતનો અને શ્રીજીમહારાજનો સિદ્ધાન્ત છે.

॥ ૧૬૫ ॥

દલુજીએ સંતદાસજીને પુછ્યું જે “શ્રીજીમહારાજ

૧૬૪ - ❀ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❀-

શું કરે છે ? ને આ અવતાર શ્રીજીમહારાજનો કેવો જાણો છો ? ” ત્યારે સંતદાસજીએ કહ્યું જે આ અવતાર નહિ આતો સર્વોપરિ અવતારી છે તે સર્વોપરિ કલ્યાણ જીવનું કરે છે, ને આવા તો કોઈ થયા નથી ને થાશે પણ નહિ એવા તો એ એકજ છે ને હું પણ સર્વ ધામો પ્રત્યે જાઉં છું ત્યારે સર્વે તે ધામના વાસી એમજ કહે છે જે શ્રીસહજાનંદ હરિકૃષ્ણ તો સર્વે અવતારના અવતારી સર્વોપરિ પુર્ણપુરુષોત્તમ છે પછી દલુજી બોલ્યા જે આતો અવતારી સર્વોત્કૃષ્ટ પુર્ણપુરુષોત્તમ છે એમ હું પણ જાણું છું. ॥ ૧૬૬ ॥

એક હરિભક્તે સ્વરૂપાનંદસ્વામીને પૂછ્યું જે “ આ શ્રીજીમહારાજનો અવતાર કેવો જાણવો ? ” ત્યારે સ્વરૂપાનંદસ્વામીએ કહ્યું જે આ અવતાર નહિ આ તો રામકૃષ્ણાદિક સર્વે અવતારના અવતારી પ્રકટ પુરુષોત્તમ છે. ને બીજા અવતારના જેવી કઝાઓ તો પોતાના ભક્તમાં છે. ॥ ૧૬૭ ॥

એક સાધુ કહે મારે તો બધુય બ્રહ્માંડ દેખાય છે ત્યારે વ્યાપકાનંદસ્વામી બોલ્યા જે તમારે તો એક બ્રહ્માંડ દેખાય છે. ને મારે તો અનંત આશ્ચર્ય ને અનંત કોટી બ્રહ્માંડ ને ગોલોકાદિક ધામ તે હસ્તામલ

→❖ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❖← ૧૫૫

દેખાય છે એ તો રામકૃષ્ણાદિક સર્વે અવતારના અવ-
તારી શ્રીસહજાનંદ પુરુષોત્તમ તેની મૂર્તિના ધ્યાનનો
પ્રતાપ છે. ॥ ૧૬૮ ॥

રામાનંદસ્વામીએ પોતાની ધર્મધુરંધરપણાની શ્રી
સહજાનંદસ્વામીને સોંપણી કરી ત્યારે કોઈને સંશય
થયો જે મોટા સાધુ છે. તેને સોંપણી કેમ ન કરી
ત્યારે રામાનંદસ્વામીએ કહ્યું જે નિલકંઠ બ્રહ્મચારી
તો મોટા મોટા રામ, કૃષ્ણ, વાસુદેવ ને અક્ષરાદિક
સર્વેને પ્રાર્થના કરવા યોગ્ય પુજવા સેવવા યોગ્ય છે ને
અમે પણ એમના મુકયા આવ્યા છીએ અને આતો અનેક
જીવોનાં કલ્યાણ કરતા કરતા આવે છે ને આતો સર્વો-
પરિ રામકૃષ્ણાદિક અવતારના અવતારી છે તે હરિપ્રસાદ
નામે વિપ્રને ઘેર પ્રકટ થયા છે માટે એતો સર્વેને મા-
નવા, ભજવા, પામવા યોગ્ય છે અને જેમ પૃથ્વીને
વિષે શબ્દ, સ્પર્શ, રૂપ, રસ અને ગંધ તે ચિત્ર વિચિત્ર
અનંત અનંત પ્રકારના છે. તેમ સર્વે અવતારને સર્વે
વિભૂતિ થકી ને સર્વે શક્તિ થકી ને અક્ષરના મુક્ત ને
અક્ષરધામ એ સર્વે થકી અતિ સર્વોત્કૃષ્ટ અક્ષરાતિત
સર્વ સુખમય ને સર્વ આનંદમય ને સર્વ સુંદરતાનું ને
સર્વ લાવણ્યતાનું ને સર્વે સુખનું ભાજન છે. એવા જે

૧૫૬ →* સ. ગોપાલ્લાનંદ સ્વામીનો વાતો. *

શ્રીસહજાનંદ પુરુષોત્તમ તે સર્વોપાસ્ય રાજાધિરાજ
ને સર્વે અવતારના અવતારી છે. ॥ ૧૬૯ ॥

શ્રીજીમહારાજે વાત કરી જે સર્વે જીવ, ઇશ્વર,
વિંભૂતિયો, ધામ, શક્તિયો, ऐश्वर्य ને મુક્ત એ સર્વેનું
સ્વરૂપ, સ્વભાવ એમને સહજ સ્વભાવે અચંદ્ર અમે
જાણીએ દેખીએ છીએ ને એ સર્વે મારી મૂર્તિનો મહિમા
જેમ છે તેમ કોઈ દેખવા જાણવા સમર્થ નથી ને હું
પણ પ્રકટ પ્રમાણ સર્વ અવતારનો અવતારી ને તમારો
સર્વેનો ઉપાસ્ય, ગુરુ, ઇષ્ટદેવ ને અક્ષરપર એવો જે હું
તે પણ મારી મૂર્તિના મહિમાનો અંત નથી પામતો ને
એ સર્વે જે કહ્યા તે સર્વેની સામર્થી મારી મૂર્તિના એક
રોમના કોટી કોટીમા ભાગની બરોબર નથી આવતી એવી
અનવધિકાતિશય ને મહા આશ્ચર્યમય આ મૂર્તિ છે એમાં
કિંચિતમાત્ર સંશય નથી એમ મારો સિદ્ધાંત છે. ॥૧૭૦॥

શ્રીજીમહારાજ ગુજરાતમાં હતા પછી અસુરે
આવીને સંતને કષ્ટ દીધું ત્યારે શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા
જે મારા પરમહંસોની સર્વે મોટા મોટા દેવ તથા અક્ષ-
રાદિક મુક્ત ને સર્વે અવતાર તે પ્રાર્થના કરે છે ને દર્શનને
ઇચ્છે છે ને એક કીડી જેવા જીવને પણ દુઃખે નહિ એવા જે
સંત તેને દુષ્ટે દુઃખ દીધું પછી એમ કહીને ઉત્તર મુલે

ઉદાસી થઈને બેઠા તેટલાકમાં બ્રહ્માદિક દેવોણ જાણ્યું
 જે આજ તો સર્વે બ્રહ્માંડનો નાશ થાશે એટલામાં મહા-
 કાલ, સંકર્ષણ, શિવાદિક આવીને પ્રાર્થના કરવા
 લાગ્યા જે હે મહારાજ ! તમે જે આજ્ઞા કરો તે અમે
 કરીએ ને અમે તમારા સેવક છીએ તે તમારા સંતને
 કષ્ટ દેનારો કોણ છે તેનો ક્ષણ માત્રમાં નાશ કરીએ
 પછી દિવ્ય ચક્ષુવાળા સંત “રામદાસભાઈ” હતા તેમણે
 કહ્યું જે હે સ્વામીન્ ! આજ તમે આત્યંતિક કલ્યાણ કર-
 વાને અર્થે પધાર્યા છો ને સાધુનું તો કોઈ માન અપમાન
 કરે તે સહન કરવું તે સંતનો ધર્મ છે પછી શ્રીજીમહા-
 રાજ બોલ્યા જે સર્વે આપણું કર્યું થાય છે જુવોને સર્વે
 અવતાર અમારે વિષે લીન થાય છે ને આ સર્વે સમાને
 અમે અક્ષરધામને વિષે દેખીએ છીએ અને જે આપણી
 વાત માને છે તેનું કલ્યાણ થાય છે અને જે નથી
 માનતા તે નરકમાં પડે છે અને અમારા શરીરમાં કાંઈ
 કસર જેવું થયું ત્યારે જગતમાં અનેક જીવોનો નાશ
 થઈ ગયો ને જ્યારે આપણે સ્વટરસને વસ્ત્ર ત્યાગ કર્યા
 ને તાટ પહેર્યા ત્યારે જગતમાં અન્ન વસ્ત્ર મળ્યું નહિ.
 ને હેરાન થઈ ગયા માટે સર્વે આપણુંજ કર્યું થાય છે.
 બીજા કોઈનું કર્યું થાતું નથી ને તમારા શરીરમાંથી
 કોટી કોટી સૂર્યના પ્રકાશથી અધિક પ્રકાશ નીકળે

૧૫૮ → ❁ સ. ગોપાલ્લાનંદ સ્વામીની વાતો. ❁ ←

હે એવા સામર્થ્યે યુક્ત તમે છો. એમ હું देखું છું. પછી તે સંત બોલ્યા જે હે મહારાજ ! તમે તો સર્વે અવતારના અવતારી પુરુષોત્તમ છો. માટે તમે देखો તેમાં શું ક-હેવું ? તમે તો દિવ્ય એવા જે ગુણ, વિભૂતિ, ઐશ્વર્ય, પાર્ષદ, ને શક્તિઓ તેણે યુક્ત એવા અનાદિ નિત્ય સિદ્ધ સર્વોત્કૃષ્ટ પરિપૂર્ણ ને અનવધિકાતિશય કલ્યાણ-કારી ગુણે યુક્ત થકા એકાંતિક ભક્તને સુખ દેવાને અર્થે કૃપા કરીને હરિપ્રસાદને ઘેર પ્રગટ થયા છો. અને તમારી ઉપાસના થકી અમે પણ પરાવર અને હસ્તામલ્લ देखીએ છીએ ને ધર્મ, જ્ઞાન, આદિક અનંત-ગુણે યુક્ત થયા છીએ માટે કોઈ માન અપમાન કરે તેનો ભાર ગણતા નથી ને તમારી મરજીને રાજીપો જેમ હશે તેમ કરશું અને અમારે આલોક પરલોકમાં તમારા વિના બીજું કાંઈ વહાલું નથી અને તમે તો અમારા જીવન પ્રાણ છો અને તમને પ્રસન્ન કરવાને તો અનંત જન્મ ધરીને માયિક સુખને મૂંઢા સ્વભાવ તેનો ત્યાગ કરી દઈએ. ॥ ૧૭૧ ॥

કોટી સૂર્યના તેજથી કોટી ગણું તેજ તે વૈકુંઠના મુક્તમાં છે અને તેથી કોટીગણું તેજ તે ગોલોકના મુક્તમાં છે અને તેથી અનંત કોટી ગણું તેજ તે અક્ષર

ધામના મુક્તના રોમને વિષે છે ને તે સર્વે મુક્તોનું તેજ તે અક્ષરધામના એક દેશને વિષે સમાઈ જાય છે એવો અનંત અપાર જે અક્ષરધામનો પ્રકાશ તે સર્વે મેલો કરીએ તો સર્વે અવતારના અવતારી જે શ્રીહરિ-કૃષ્ણ પુર્ણપુરુષોત્તમના એક રોમના કોટીમા ભાગની પાશંગના બરોબર નથી આવતો એવા પુરુષોત્તમ છે તે દિવ્ય, તેજ, ऐश्वर्य, પ્રતાપ, બલ, કિર્તિ, સ્વરાટ, સત્ય-સંકલ્પ એવા અનેક દિવ્યગુણે યુક્ત એ મૂર્તિ છે ને અનવધિકાતિશય અનેક નિરંકુશ દિવ્ય એવાં ऐश्वर્ય તેણે યુક્ત થકા ને શ્રીધર્મદેવને ભક્તિ થકી છે જન્મ જેમનો એવા જે “શ્રીસ્વામિનારાયણ” તેજ અક્ષરાતિત સર્વોપરિ પુરુષોત્તમ ભગવાન છે તેમાંથી સર્વ અવતાર પ્રકટ થાય છે ને પાછા તેમને વિષે લીન થાય છે તે જેમ તારા ચંદ્રમાને વિષે લીન થાય છે અને જેમ ચંદ્રમા, સૂર્યને વિષે લીન થાય છે તેમ લીનતા છે. પણ જેમ જલમાં જલ મળે છે ને અગ્નિમાં અગ્નિ મળે છે. તેમ નથી અવતારને અવતારીમાં તો ઘણો મેદ છે. એમ જાણવું તે માટે દિવસે દિવસે શ્રદ્ધા, જ્ઞાન, માહાત્મ્ય વિશ્વાસ, પ્રીતિ, આશ્રય, અને અનુવૃત્તિ તે અધિક અધિક સમજાય તેવો જ્ઞાન્તપણે ઉપાય કરવો ને તેવા સંગને તેવાં શાસ્ત્રોનો જોગ રાખવો એ સર્વે મોટા સં-

૧૬૦ → ❀ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❀ ←

તોનો ને શ્રીજીમહારાજનો પરમ રહસ્ય અભિપ્રાય છે. ॥ ૧૭૨ ॥

एवा जे प्रत्यक्ष श्रीसहजानंदस्वामी परब्रह्म परम कारुणिक तेमनी मूर्तिना बे चरणारविंदथी लइने मस्तक पर्यंत सर्वे अंगने प्रथक प्रथक धारीने एकांत स्थळने विषे बेसीने इंद्रियो, मन, प्राण, तेमनो प्रत्याहार करीने पूर्वापर रात्रीने विषे अतिदृढ मतिए करीने अतिदृढ चित्ते करीने अतिशय स्थिर थइने योगी तेणे श्रीहरिजीनुं ध्यान करवुं अने साध्वी, चकोर, शलभ, मच्छ, चकवा, चकवी ने बैपैया ए जेम पोताना विषयमां निमग्न छे तेम योगी जेते श्रीहरिनी मूर्तिमां अतिशय आनंद थको निमग्न रहे ने जेम समुद्र मंथन करवाने समये देव दानव दृढ मनमां विश्वास राखीने मंडया हता तेम योगी तेणे दृढ मनमां विश्वास राखीने भगवाननी मुर्तिने धारवानो नित्ये नवो नवो अध्यास राखवो ने रसास्वाद निद्रा, हिंसा ने विक्षेप ए ध्यानना विरोधी छे माटे एनो त्याग करे त्यारे ध्यान थाय, नहि तो न थाय. अने जाति वर्ण, आश्रम, ने गुण तेनुं मान तेनो त्याग करीने समग्र साधु सत्संगी तेना दासानुदास थइने रहे छे तेनेज श्रीहरिजीनुं ध्यान थाय छे. ॥ १७३ ॥

શ્રીહરિનું સમગ્રપણે માહાત્મ્ય જાણ્યા વિના બીજા કોટી સાધન કરે પણ સર્વ ક્રિયાને વિષે અઘંડ નામ રટણને મૂર્તિની સ્મૃતિ રહે નહિ. અને સ્વાસ્તિક આસને કરીને નાસિકાગ્ર વૃત્તિ રાખીને દેહને સમ રાખીને પછી નેત્રને મીંચીને પ્રતિલોમ વૃત્તિયે અંતરમાં મૂર્તિને સન્મુખ રહીને ધ્યાન કરવું અને યુક્ત છે આહારવિહાર આદિક જેને એવો થકો શુદ્ધ જીવરૂપ થઈને અતિશય રોમાંચિતે કરીને અતિશય ગદ્ગદ્ કંઠે કરીને અતિશય હર્ષાયમાન થકો અને અતિશય ત્વરાણ કરીને અતિશય દાન્ત થકો ને અતિશય શાન્ત થકો ને અતિશય સમાહિત થકો પ્રત્યક્ષ મૂર્તિ જે શ્રીહરિજી તેમના સ્વરૂપનો અતિશય મહિમા સમજે જે અનંત અપાર ધામરૂપ જે અક્ષરબ્રહ્મ તેનું સમગ્ર સુખ મેલું કરીએ તો શ્રીહરિજીના એક રોમના સુખની બરોબર ન આવે એવો દૃઢ જ્ઞાની છે તેનેજ શ્રીહરિજીનું ધ્યાન થાય છે. ॥ ૧૭૪ ॥

“આ લોક ને પરલોકને વિષે દુર્લભમાં દુર્લભ શું છે?” તો શ્રીહરિજીના સ્વરૂપનું જ્ઞાન, ઉપાસના, આશ્રય, વિશ્વાસ, અનુવૃત્તિ ને પ્રીતિ એ અચળ થાય એજ દુર્લભમાં દુર્લભ છે ને સારમાં સાર છે. ॥ ૧૭૫ ॥

અને સત્શાસ્ત્રનો ને ધર્મનો અધિકારી હોય અને
 સિદ્ધિને અર્થે યત્નને કરતો હોય તેને મધ્યે ભગવાનને
 અર્થે પ્રયત્નને કરતો હોય ને તે મધ્યે ભગવાનને
 જાણીને યત્ન કરતો હોય એવા હજારો હજાર ભેગા
 કરીએ તો તે મધ્યે કોઈક જ્ઞાની ભગવાનનું સ્વરૂપ,
 સ્વભાવ, ગુણ, ऐश्वर्य તે અંતે રહિત છે તો પણ તેને
 તત્ત્વે કરીને યથાર્થ પોતાના જ્ઞાનની વિશાલતાને
 અનુસારે કોઈક જાણે છે પણ જેમ છે તેમ તો અંતને
 નથી પામતો, ને ભગવાન પોતે પણ પોતાના મહિમાના
 અંતને નથી પામતા તો બીજા તો પામેજ કેમ ? એવા
 સર્વોત્કૃષ્ટ હરિકૃષ્ણ પુરુષોત્તમ તેમણે અનેક કોટી
 બ્રહ્માંડનાં ને બ્રહ્મપુરાદિક ધામનાં જે સમગ્ર ऐश्वर્ય
 તે પોતાની મૂર્તિને આધીન છે તે સમાધિએ કરીને
 દેખાડીને તથા સહુસહુના ઇષ્ટદેવરૂપે પોતે પોતાનું
 દર્શન દઈને અનંત જીવને પોતાનો સર્વોપરિ મહિમા
 સહિત નિશ્ચય કરાવ્યો એવી રીતે સર્વોપરિ ને સ્વરાટ્
 થકા પોતે વર્તે છે એમ પ્રત્યક્ષ મૂર્તિ જે શ્રીહરિજી
 તેમનો મહિમા સમજે છે તેનેજ શ્રીહરિજીનું ધ્યાન
 થાય છે દેહ અને દેહ સંબંધી પદાર્થ તેને કાકવિષ્ટા
 તુલ્ય જાણે ને કોઈના ગુણદોષમાં ન ભળે ને નિંદા
 સ્તુતિનો ત્યાગ કરે અને નેત્ર, શ્રોત્ર અને વાણી તેને

→❖ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❖← ૧૬૩

જીતે અને ઠેકઢિ, મશ્કરી, આલસ, પ્રમાદ તેને ટાળે
અને યથાર્થ નિર્બીજ સાંખ્ય ને નિર્બીજ યોગને જાણે
અને સર્વજ સાંખ્ય ને સર્વજ યોગ તેને શુદ્ધ સંપ્રદાયે
કરીને એકાંતિક સંત થકી જે સમજે છે તેને મૂર્તિનું
ધ્યાન થાય છે. ॥ ૧૭૬ ॥

इतिश्री पुरुषोत्तम निरूपण वार्ता संपूर्णम् ।

આ વાર્તાસારસંગ્રહ નામે ગ્રંથ તે દુર્ગપતનને વિષે
રહીને મેં મારે હાથે લખેલો છે ને શુકમુનીને હાથે
શોધેલો છે.

इतिश्री सहजानंदस्वामी शिष्य श्री गोपालानंद
मुनि विरचित वार्तासारसंग्रह समाप्तः ॥

प्रथम प्रकरणं समाप्तम् ॥

श्रीहरि.

श्रीस्वामिनारायणो विजयते तराम् ।

प्रकरण बीजुं.

सद्गुरु परम भागवत परमहंस श्री गोपाळानंद मुनि ए कृपा करी भगवाननी वार्ताओ करी छे ते तथा संतो तथा हरिभक्तो ए जे जे प्रश्नो पुछ्या तेना उत्तर स्वामी ए कर्या छे ते वार्ताओ सद्गुरु परमहंस चैतन्या-नंद स्वामी ए पोतानी स्मृतिने अर्थे लखेल छे ते.

स्वामी ए श्रीहरिना महिमानी बात करी जे जेम सोना महोर मुकी होय ने तेने बे पडखे बे कांकरा मुक्या होय ते एक धोळो होय ने एक काळो होय तेमां सोना महोरने मुकीने बे कांकराने विषे मन लोभाय नहि. तेम श्रीहरिजीनो महिमा सत्पुरुषने योगे करीने यथार्थ समजाणो होय. तथा आत्मारूपे वर्ततो होय तो मायिक भावने विषे सुख बुद्धि ए करीने बंधाय नहि, ने नाशवंत ने दुःख रूपज जणाया करे. ॥ १ ॥

लोभ, काम, रसास्वाद ए आदिक जे पोताने विषे दोष होय तेने ओळखीने मुकी दे तोज ए दोष टळे, ने वार्ता ए करीने प्रकृति फरे छे. पण जेम पाणी

૧૬૬ → ❧ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❧ ←

પીવરાવીએ ને તે બીજમાં જેવો ગુણ હોય તેવો ફલમાં ગુણ આવે છે. ॥ ૨ ॥

જેને પુરુષોત્તમ ભગવાન મળ્યા હોય તેને કોઈક સ્વભાવ ટાલવાને અર્થે જન્મ ધરવો પડે તો પણ એના જીવમાંથી તે જ્ઞાન જાય નહિ. ને કોઈક ઉપરથી ત્યાગી જેવો જણાય પણ અંતરમાં બઢીઓ ન હોય ને કોઈક ઉપરથી ન જણાય પણ અંતરમાં બહુ બઢીઓ હોય તે જેમ જેમ સત્પુરુષનો સંગ કરતો જાય તેમ તેમ વધતો જાય. ॥ ૩ ॥

જ્યાં સુધી પંચ વિષયમાં પ્રીતિ છે ત્યાં સુધી રુપિયા, દેહ તથા સેવક આદિકમાંથી પ્રીતિ ટલે નહિ. ॥ ૪ ॥

સ્ત્રી થકી કાઢી નાગણીની પેઠે બીવું ને મિષ્ટ ભોજનથી દેહાભિમાની જનના સંગની પેઠે બીવું ને દુર્જનની સભામાં પ્રીતિયે રહિત રહેવું તથા પુરંજનીનો વિસ્તાર સંકેલવો. ॥ ૫ ॥

પંચ વિષય છે તે જીવને મુક્ત થવા દેતા નથી ને વઢ્ઢને વઢ્ઢ રાખે છે. માટે તેમને જીત્યા વિના મુક્ત થવાય નહિ. ॥ ૬ ॥

આત્મજ્ઞાન તથા વૈરાગ્યાદિક સર્વે સાધન છે તે માહાત્મ્યે સહિત જે ભક્તિ તેને અર્થે છે. ને ત્યાગ તો

→❖ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❖← ૧૬૭

તેનું નામ જે ઇંદ્રલોકને પામીને પળ બંધાય નહિ ને
પાછો નીસરી આવે તેને કહીએ અને શુભ કર્મને અર્થે
યત્ન કરે પણ ન બની આવે તો હર્ષ, શોક પામે નહિ.
॥ ૭ ॥

પુર્ણ પુરુષોત્તમ ભગવાનનો અવતાર જીવના કલ્યા-
ણને અર્થે દયાયે કરીને પૃથ્વી ઉપર થાય છે ત્યારે
તેમનું સામર્થ્ય, વાર્તા, તથા ભક્ત ઇત્યાદિક સર્વે તે બીજા
જે આવિર્ભાવ તે થકી વિલક્ષણ હોય છે તે ઉત્તમ મુમુ-
ક્ષુના જાણવામાં આવે છે. ॥ ૮ ॥

શ્રીહરિનો મહિમા એમ સમજવો જે જેની બીકે
કરીને સૂર્ય, ચંદ્રમા, અગ્નિ, વાયુ, ઇંદ્ર, સમુદ્રને કાઢાદિક
સર્વે થર થર કંપ્યા કરે છે. એવા શ્રીહરિના એ સંત
છે એવો મહિમા અંતઃકરણમાં સદાય વર્ત્યા કરે તો
માન ન આવે તથા જહાનુશીર, નારદ, શુકાદિક સંતના
માર્ગમાં રહ્યા છીએ એમ સમજે તો પણ માન ન આવે
અને લોભ કામાદિક સ્વાર્થને અર્થે પણ સર્વ મનુષ્ય
માન મુકી દે છે તો કલ્યાણને અર્થે માન મુકવું તેમાં
શું કહેવું ? ॥ ૯ ॥

“ જતભરતને જ્ઞાન રહ્યું ને જય વિજયને કેમ ન
રહ્યું ? ” ઉત્તર જે જય વિજયની મતિ શાપિત હતી ને

૧૬૮ → ❀ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❀ ←

જડ ભરતની ન હોતી માટે તેને જ્ઞાન જન્માંતરને વિષે
પણ રહ્યું. ॥ ૧૦ ॥

વિષયને અસત્ય જાણીએ છીએ પણ તેનું તુચ્છપણું
કેમ થાતું નથી ? ” ઉત્તર જે સાંભળીને કહી દેખાડે
છે ને પછી ભૂલી જાય છે પણ તેનું શ્રવણ, મનન,
નિદિધ્યાસ કરીને સાક્ષાત્કાર કરતો નથી ને સાંક્ષા-
ત્કાર કરે તો વિષય તુચ્છ થઈ જાય તે સાક્ષાત્કાર તો
એમ થાય જે જો નિત્ય પ્રલયાદિકને વારમવાર શ્રદ્ધાએ
સોતા મન દઈને કહે ને સાંભળે ને વિચારે તો થાય
છે. ॥ ૧૧ ॥

ગોલોક, વૈકુંઠ, ને બ્રહ્મપુરને વિષે જેવા ऐश्वर्य
પાર્ષદ ને શક્તિયુક્ત શ્રીજીમહારાજ છે, તેવાને તેવાજ
પૃથ્વીને વિષે છે. ને જેવા પૃથ્વીને વિષે છે, તેવાને
તેવાજ બ્રહ્મપુરને વિષે છે, એવી રીતે મનુષ્ય ભાવનો ને
દિવ્ય ભાવનો મહિમા વિશ્વાસે સહિત યથાર્થ પળે સત્પુ-
રુષને પ્રસંગે કરીને શીખવો. ને પોતાના જીવાત્માને
અક્ષરબ્રહ્મ સંગાથે એકતા સમજવી કેમકે, જો પાયો
કાચો હોય તો તે ઉપર ઇમારત થાય નહિ ને જેટલી
સમજવામાં કાચપ રહેશે તેટલી દેહ મુકયા પછી પણ
નડશે તે વાત સત્ય છે. ॥ ૧૨ ॥

जेम औषध लढी लढीने अतिशे झीणुं कर्युं होय ते आंखमां नाखे तो खटके नहिं तेम सत्पुरुषना संगे करीने धर्मज्ञानादिक शिखीने सत्संगनी समजण पक्व करी होय तो देश काळादिके करीने पण मति फरे नहि. ॥ १३ ॥

मुक्त बुद्धि शिखवी जे बुद्धि करीने पंच विषयने विषे कोइ रीते बंधावाय नहि तेने मुक्त बुद्धि कहीए. ॥ १४ ॥

“वैराग्य उपज्यानो शो उपाय छे ?” उत्तर जे श्री हरिनो महिमा, ने आत्मनिष्ठा ए बेनी पक्वतामांथी जे वैराग्य उपजे छे तेने ज्ञानांश थकी उपज्यो कहेवाय छे. ने तेनो असत् देश काळादिके करीने पण नाश यातो नथी. ॥ १५ ॥

“कसर मात्र टाळयानो एवो एक जबरो उपाय कयो छे ?” उत्तर जे महत्पुरुषनो सर्व प्रकारे विश्वास राखीने समागम करवो ए एकज उपाय अतिशे बळवान छे ते भागवतमां पण कहुं छे जे “नैषामतिस्ताव

१ अर्थः—ज्यांसुधी निष्परिग्रह, मोटा सत्पुरुषोनी चरणरजने पोताना मस्तक पर नथी चडावता, त्यांसुधी अनर्थने दूर करनारां भगवानर्ना चरणने विषे तेओनी मति निश्चल नथी थती. ।

(भा. स. अ. ५-३२)

દુરુક્રમાંઘ્રિ સ્પૃશત્યનર્થાપગમોયદર્થઃ ॥ મહીયસાં પાદ-
રજોભિષેકં નિષ્કિનાનાં ન વૃણીત યાવત્ ॥ ૧૬ ॥

શ્રીહરિ મહારાજની પ્રાપ્તિ થઈ એ તો બહુ મોટું
કામ થયું છે. પણ લોભ કામાદિક અંતરશત્રુ જ્યાંસુધી
રહ્યા છે ત્યાંસુધી શ્રીહરિને વિષે પણ દોષ પરઠે છે.
માટે સત્પુરુષનો સમાગમ કરીને દેહાભિમાન રૂપ દોષ
ટાઢીને ને ધર્મજ્ઞાનાદિક ગુણને શિખીને એકાંતિક
મક્ત થાવું. ॥ ૧૭ ॥

હોયાના ૧૭ ના વચનામૃતમાં શ્રીજીમહારાજે
કહ્યું છે જે, મુક્તાનંદ સ્વામી જેવા જો પંચ વિષયની
આસક્તિને યોદવા માંડે તો જેને વિષયને વિષે આસક્તિ
હોય તે તો માર્થુ કાપવાને તૈયાર થાય. માટે અંતર-
શત્રુને ટાઢ્યાનો ઉપાય શીખવો. ॥ ૧૮ ॥

શાસ્ત્રમાં એમ કહ્યું છે જે સત્પુરુષના સંગે કરીને
જીવ સુખિયો થઈ જાય છે. માટે સત્પુરુષનાં લક્ષણોને
શાસ્ત્રમાંથી સમજીને તેમની મોટપ વચનામૃત આદિક
શાસ્ત્રમાંથી જાણીને ને વિચારીને ને તેમની અનુવૃત્તિમાં
મન, કર્મ વચને કરીને વર્તવું. તે કહ્યું છે જે; ‘‘ઉત્ત-
માનેવ સેવેત પ્રાપ્તકાલે તુ મધ્યમાન’’ એવી રીતે શ્રેષ્ઠ

૧ અર્થઃ—ઉત્તમનોજ સમાગમ કરે, તે ન મળે
તો મધ્યમનો કરે

→❖ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❖← ૧૭૧

થાવાની ઇચ્છા રાખવી ને શાસ્ત્રનો સિદ્ધાંત ને મહત્પુરુષનો સિદ્ધાંત એ બેને મેલવવા જો એક સિદ્ધાંત થાય તો એ મહત્પુરુષનો વિશ્વાસ પૂર્વક સંગ કરવો ને વેગવાન થાવું નહિ પણ શાન્ત થાવું કેમજે વેગવાનને સત્શાસ્ત્ર સમજાતાં નથી. ॥ ૧૯ ॥

ઉપાસનાએ કરીને કલ્યાણ તો થાય છે પણ ત્રણ અંગની દ્રઢતા વિના નિર્વાસનીક થઈને શ્રીહરિના એકાંતિક ભક્ત થવાતું નથી એ ત્રણ અંગનાં નામ આત્મનિષ્ઠા, દાસપણું, ને પતિવ્રતાપણું એ ત્રણ અંગને પકવ કરે તો આત્યંતિક કલ્યાણ થાય છે. ને તૃષ્ણા રૂપી ટબી નાશ પામે છે. નહિં તો ગોરક્ષરૂપ જે જીવ તેની તૃષ્ણા રૂપી જે ટબી તે કોઈ કાળે ભરાયજ નહિ. ॥૨૦॥

મચ્છર, ગરુડજી, પતંગીયા ને મહા તેજ પર્યંત મુક્તોના ભેદ કહ્યા છે તે વાલ્કિલ્ય રુષિ જેવા મુક્ત તો પૃથ્વ્યાદિક અનેક સ્થાનકને વિષે બંધાઈ રહ્યા છે એ પણ મુક્તના ભેદ છે. ॥ ૨૧ ॥

ઈન્દ્રિયો, અંતઃકરણ ને જીવ એ ત્રણમાં નિશ્ચયની વાર્તા કરી. અને ઈન્દ્રિયો અંતઃકરણ ને જીવ એ ત્રણમાં જ્ઞાનની વાર્તા કરી. અને ચાર પ્રકારની માયા જી-ત્યાની વાર્તા કરી. તેની વિગત જે, જીવની, ઈશ્વરની,

૧૭૨ → ❖ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❖ ←

પ્રધાનપુરુષની ને મૂળ પુરુષમી માયા જીતે તો આ બે શ્લોકમાં જેવા મુક્ત કહ્યા છે તેવા સમર્થ થાય છે તેનાં નામ ‘‘દેહેન્દ્રિયાસુહીનાનાં વૈકુણ્ઠપુરવાસિનામ્ । દેહ સંબંધસંબંધમેતદાચ્યાતુમર્હસિ ॥ ત્વમકરણઃ સ્વરાઢ-
સ્વિલકારકશક્તિધર સ્તવબલિમુદ્રહન્તિ સમદંત્ય-
જયાનિમિષાઃ ॥ વર્ષભુજોઽસ્વિલક્ષિતિપતેરિવ વિશ્વસૃજો
વિદ્ધતિ યત્ર યે ત્વધિકૃતાભવતશ્ચકિતાઃ॥ એ બે શ્લોકનો
અર્થ તો સત્પુરુષ યથાર્થ જાણે છે. ॥ ૨૨ ॥

ધ્યાન કરનારા યોગીને કઈ અવસ્થા પ્રથમ લોપાય

૧ અર્થઃ—દેહ, ઇન્દ્રિય ને પ્રાણરહિત અને વૈ-
કુણ્ઠ ધામને વિષે રહેનારાને દેહનો સંબંધ કેવી
રીતે થયો તેને કહેવાને યોગ્ય છે.

(ભા. પં. અ. ૧ ૩૪)

તમે માયિક ઇન્દ્રિયોથી રહિત, સ્વતંત્ર અને
સમગ્ર ઇન્દ્રિયોની શક્તિને ધારણ કરનારા છો. ત-
મોષ જેને જે પ્રમાણે આજ્ઞા આપી છે તે પ્રમાણે સર્વ
પ્રધાન પુરુષાદિક ઇશ્વરો તથા ઇન્દ્રાદિક દેવતાઓ
તમારાથી ભય પામતા થકા તે તે અધિકારને યથાર્થ
રીતે પાલન કરે છે અને જેમ સંડીઆ રાજાઓ
પોતાની પ્રજાએ આપેલા કરને સ્વીકારીને ચક્રવર્તિ
રાજાને આપે છે, તેમ તે પ્રધાન પુરુષાદિકો પોતાના
ભક્તોએ આપેલા બલિદાનને ગ્રહણ કરે છે અને તે
તમોને બલિદાન આપે છે. (ભા. દ. અ. ૮૭-૨૮)

→* स. गोपालानंद स्वामीनी वातो. *← १७३

छे ? ” उत्तर जे जो स्थुल देहने विषे श्रीहरिजीनुं ध्यान करे तो प्रथम स्थुलदेहनो नाश थाय छे ने पछी सुक्ष्मदेहने कारण देहनो नाश थाय छे एवी रीते सुक्ष्मने कारणनुं समजवुं त्यां द्रष्टांत छे जे जेम वृक्षनां डाळां पांदडां बारमवार काप्या करे तो मध्यभाग ने थडीयुं हळवे हळवे सुकाइ जाय छे ने वचमांथी कापी नाखे तो थड ने डाळां सुकाइ जाय छे ने मूळमांथी कापी नाखे तो मध्यभाग ने डाळां सुकाइ जाय छे तेम अवस्थानुं जाणवुं. ॥ २३ ॥

श्रीहरिनी कथा वार्तानुं श्रवण करीने तेनो मनन ने निदिध्यास कर्यांनो अभ्यास अतिशे राखवो. ने गमे तेवी मोटपने पाम्या होय तो पण अधिक अधिक समझ्यानी द्रष्टि होय तो ते कोइ ऐश्वर्यमां बंधाय ज नहि ने मोटाइ बहु आवे. ॥ २४ ॥

जीवन मुक्त, विदेहीमुक्त ने कैवल्य मुक्त ए सर्वे मुक्तना भेद कहा छे ते मध्ये एक कैवल्य मुक्तनी स्थितिने कहीए छीए जे जेम मथ्वी जळमां रही छे ने बाहेर जणाय छे तो पण जळमांज छे तेम कैवल्य मुक्त तो सदा परमेश्वरमांज वर्ते छे ते श्रुतिमां कहुं छे जे अक्षरमस्य शरीरं ॥ २५ ॥

१ अर्थः—अक्षर, आ परमात्मानुं शरीर छे.

इन्द्रियो अंतःकरणनी क्रिया थकी जो जीवनी क्रियाने प्रथक् समजतां आवडे तो सर्पनी कांवळीनी पेठे देहादिक भाव थकी जीव जेते अल्प कालमां जुदो पडी जाय छे ने तेने श्रीहरिजी महाराजनी मरजी पण जाण्यामां आवे छे जेम साबरमति नदीमां समुद्रनी वेळ आवे छे त्यारे ते नदी खारी थइ जाय छे ने वेळ ज्यारे पाछी उतरे त्यारे मीठी रहे छे तेम हरिभक्तने विषे धर्म ने अधर्म सर्ग रहे छे ते जेम तलने फुलमां वसावीने घाणीमां पीछे छे ते फुलेलज थाय छे पण तेल थातुं नथी तेम लोभ कामादिक अधर्म सर्गने धर्मामृत प्रमाणे वर्तिने जीते तो शुद्ध एकांतिक भक्त थाय छे. ॥ २६ ॥

इन्द्रियो, अंतःकरण, देवता ने जीव ए सर्वे जेते जेम नेत्रमां सूर्यनी आव्या गयानी गतिने जाणता नथी तेम अक्षरादिक सर्वे मुक्तो पुरुषोत्तमनी गतिने जाणता नथी जेम चंद्रमा राहुए गळयो थको उगे छे ने आथમે छे तेम हरिभक्त पण श्रीहरिजीनी कथानું શ્રવણ મન-નાદિક જે સર્વે ક્રિયા કરે છે તે દેહાભિમાન રૂપ રાહુએ ગळયા થકા કરે છે માટે એ સર્વે ક્રિયાને વિવેકે કરીને કરવી. તે વિવેક અમદાવાદના બીજા વચનામૃતમાં કહ્યો છે જે નાહી ધોઈને પુજા કરવી. ॥ ૨૭ ॥

→ ❧ स. गोपाळानंद स्वामीनी वातो. ❧ ← १७५

वरुणदेवना पूत्रे वरुणने पुछयुं जे “हे पिताजी !
ब्रह्म कहो ” त्यारे ते बोलया जे “ पृथ्वी ब्रह्म ”
त्यारे पूत्र जे ते पृथ्वीना अंतने पामीने फरी पुछतो
हवो जे “ हे पिताजी ! ब्रह्म कहो ” त्यारे ते बोलया
जे “जळ ब्रह्म” एवी रीते आगळ आगळ तेना तेना
अंतने पामीने पुत्र जेम जेम पुछतो गयो तेम तेम
पिता पण ब्रह्म कहेता गया जे तेज, अग्नि, वायु,
आकाश, अहंकार, महत्त्व, प्रधान पुरुष, प्रकृति, ने
मूळपुरुष सुधी ब्रह्म कह्या तो पण फरीने तेणे पुछयुं
जे “ पिताजी ! ब्रह्म कहो ” त्यारे वरुणदेवे कहुं जे
अति प्रश्न पुछीश. तो तारुं माथुं उडी जाशे माटे
पुरुषोत्तम श्रीहरिजी ज्यारे दयाये करीने मनुष्यभावनुं
ग्रहण करे छे त्यारे ज मुमुक्षुने पुरुषोत्तमना स्वरूपनुं
ज्ञान तथा सर्वे रहस्य वार्ता जाण्यामां आवे छे ए वात
मर्म प्रश्नोत्तरमां छे. ॥ २८ ॥

श्रीहरिजी महाराज बोलया जे आ सच्चिदानंद
स्वामी जेवा भक्त सारुं ब्रह्मांडनो नाश थई जाय तो
पण परमेश्वरने खटके नहि ते उपर द्रष्टांत दइने वार्ता
करी जे श्रीकृष्ण भगवान अर्जुन साथे सुधन्वाने जी-
तवा गया हता ने ए दिग्विजयमां जीताणो नहोतो ने
यादव माथलो पण नहतो अने ए सुधन्वा पण हरि-

१७६ →* स. गोपाळानंद स्वामीजी वातो. *←

भक्त बहु भारे हतो पछी अर्जुनने ने सुधन्वाने परस्पर युद्ध थवा लाग्युं त्यारे सुधन्वा कहे जे “ जे दिवसथी श्रीकृष्ण भगवान मने मळया छे ते दिवसथी जो बीजा देव मात्रनी प्रतीती मारा अंतरमां न थइ होय तो आ बाणे करीने अर्जुननुं मस्तक पडी जाओ ” त्यारे श्रीकृष्ण भगवान कहे जे “ में रामावतार धरीने जे जे पुण्य कर्युं छे तेणे करीने अर्जुननुं बाण एना बाणने कापी नाखो ” त्यारे फरीने पाछुं सुधन्वाए कह्युं जे “ जे दिवसथी श्रीकृष्ण भगवान मळया छे ते दिवसथी जो कोइ मंत्र, जंत्र, कामण, दुमण, जडी, बुटी, रिद्धि, सिद्धि, ए आदिकनी प्रतीती लेश मात्र न थइ होय तो आ बाण अर्जुननुं मस्तक कापी नाखो ” त्यारे श्रीकृष्ण भगवाने कह्युं जे “ में वाराहादिक अवतार धरीने जे पुण्य कर्यां छे तेणे करीने अर्जुननुं बाण एना बाणने कापी नाखो ” त्यारे फरीने सुधन्वाए कह्युं जे “ जे दिवसथी श्रीकृष्ण भगवान मळया छे ते दिवसथी जो स्त्री मात्रने भोगववानो संकल्प न थयो होय तो मारां बाण अर्जुनना मस्तकने कापी नाखो ” त्यारे श्रीकृष्ण भगवान बोलया जे “ में गोपीयो संगाये रासक्रिडा करीने जो उर्ध्वरेता नैष्ठिक ब्रह्मचर्य राख्युं होय तो अर्जुननुं बाण सुधन्वानां बाणने कापीने

એનું મસ્તક કાપી નાલો ત્યારે તે બાળે તેમજ કર્યુંને
જ્યારે એ બાળ એનું મસ્તક ગંગાજીમાં પધરાવવા લઈ જતું
હતું ત્યારે આકાશ માર્ગને વિષે ધડ રહિત જે એ મસ્તક
તે કૃષ્ણ કૃષ્ણ કરતું જાતું હતું એવું આશ્ચર્ય જોઈને
શિવજીએ એ બાળની સ્તુતિ કરીને તે મસ્તકને માગી
છીધું એવો એ સુધન્વા હરિભક્ત હતો તો પણ અર્જુન
જેવો ન થયો એવી રીતે હરિભક્તને વિષે સરસ નરસ-
પર્ણ છે. ॥ ૨૯ ॥

શ્રીજીમહારાજે કહ્યું છે જે અનવધિકાતિશય,
નિરવદ્ય, નિરંજન ને નિર્વિકારી એવું ભગવાનનું સ્વરૂપ
જાણવાને અર્થે “ ‘માયામયાકૃતિતમોઽશુભવાસનાનાં
કર્તું નિષેધમુરુધા ભગવત્સ્વરૂપે ॥ નિર્વિજસાંખ્યમત-
યોગગયુક્તિભાજં ત્વાં ભક્તિધર્મતનયં શરણં પ્રપદ્યે ”
એ શ્લોકના અર્થને સમજીને પોતાની બુદ્ધિ અતિશય
શુદ્ધ કરવી અને જે ભાગવતિ તનુ છે તેતો શુદ્ધ

૧ અર્થ:--ભગવાનના સ્વરૂપને વિષે માયિક
આકાર, અજ્ઞાન અને અશુભ વાસનાઓનો અનેક
પ્રકારે નિષેધ કરવાને માટે નિર્વિજ સાંખ્ય અને
યોગના માર્ગની સારી યુક્તિઓને કહેનારા ભક્તિ
ધર્મના પુત્ર, એવા આપના શરણને પામું છું. સ. જી.
પં. પ્ર. અ. ૬૬-૧૬. ।

સત્વમય છે ને તે સંકલ્પનો દેહ છે તે સ્થુલ દેહની પેઠે પડ્યો ન રહે ને જે બ્રહ્મમય તનુ છે તેતો નિર્ગુણ છે ને ચૈતન્યનું બંધાય છે. ॥ ૩૦ ॥

દામોદરનું પ્રશ્નજે, વાર્તા કરતાં બહુ ઢાઢ્યા જણાય છે ને ક્યારેક તો જાણીએ છીએ જે કોઈ સમજતા નથી એ કેમ હશે? ઉત્તર જે એ પ્રકૃતિ જીત્યા નથી માટે પ્રકૃતિને જીતવી અને પ્રકૃતિ જીત્યા હોય તેથી જેમ તેમ બોલાય નહિ ને જેને પ્રકૃતિ જીતી ન હોય તે બીજાને બહુ સારી વાર્તા કરે પણ જ્યારે પોતા ઉપર એ વાત આવે ત્યારે કાંઈ ઠા રહે નહિ ને માની પ્રકૃતિ ને જોમે કરીને તો પોતા થકી ધર્માદિકે કરીને શ્રેષ્ઠ હોય તેની આગળ પણ નમ્ર ભાવે વર્તાય નહિ. ॥૩૧॥

આ દેહમાં ઉત્તમ રુચિ પક્વ કરે તો હવે જે દેહ આવશે તેમાં ऐश्वर्य, સામર્થી, ને તેજ બહુ આવશે તે ઉત્તમ રુચિની વિગત જે જીવથી લઈને પુરુષોત્તમ પર્યંત યથાથ સમજીને ઉત્તમ રુચિ રાખવી તે કેમ સમજવું? ઉત્તર જે જીવતો મલીન રજ તપ, ને સત્વ ગુણ તેને કરીને યુક્ત વર્તે છે ને કર્મ વશ છે ને જે જે યોનીમાં જાય છે ત્યાં તેવોજ થઈ જાય છે ને ઈશ્વર છે તે તો શુદ્ધ સત્વમય જે દૃઢ ગ્રંથી તેને યુક્ત વર્તે છે ને જે મૂઝ-પુરુષ છે. તે તો સત્વસુગથી ક્યારેક જુદા વર્તે છે ને

ક્યારેક મિશ્રિત ભાવે વર્તે છે પણ ચોક્કસ જુદું વર્તાતું નથી ને જે માયા છે તે જડ ચૈતન્યમય છે ને જે અક્ષરધામના મુક્ત છે તેતો ગુણાતિત વર્તે છે તે ગીતામાં કહ્યું છે જે “ પ્રેજહાતિ યદા કામાન્ સર્વાન્ પાર્થ ! મનોગતાન્॥ આત્મન્યેવાત્મનાતુષ્ઠઃ સ્થિતપ્રજ્ઞસ્તદોચ્યતે” અને જે પુરુષોત્તમ ભગવાન છે તે તો અક્ષરાદિક સર્વેના નિયંતા છે ને પ્રકાશક છે ને એ સર્વેને વિષે શક્તિ કરીને અન્વય પળે રહ્યા છે ને પોતે તો પોતાના ધામને વિષે સ્વતંત્ર પળે રહ્યા છે. ॥ ૩૨ ॥

એક ભક્ત તો ત્રણ ગુણને વિષે ને અહંમત્ત્વને વિષે ને પંચ વિષયને વિષે આસક્તિયે રહિત વર્તે છે અને બીજો ભક્ત ઢાહ્યો હોય તે એ વાર્તાને સમજે ને કહે પણ સ્વરો ને તે પ્રમાણે વર્તવું તો બહુ કઠણ છે માટે એ બે કેમ જણાય ? ઉત્તર જે, જે ભક્ત વર્તે છે તેને મુમુક્ષુને સમજાવતાં આવડે છે ને બીજાને ન આવડે ને વર્તવું તે તો પેટ કટારી નાખ્યા જેવું કઠણ છે તથા સ્વડગે કરીને માથું કાપ્યા જેવું પણ કઠણ છે. ॥ ૩૩ ॥

૧ અર્થ:—હે અર્જુન, અનવધિકાતિશયાનંદરૂપ પરમાત્માને વિષેજ અનન્યાશ્રયપણે નિમગ્ન રહ્યો થકો તે સિવાય બીજી વાસનાઓનો સર્વથા ત્યાગ કરે છે, ત્યારે તે સર્વોત્તમ સ્થિતપ્રજ્ઞ કહેવાય છે. ।

દેહને વિષે, પંચ વિષયને વિષે ને ભગવાનને વિષે જેવો અભિનિવેશ છે તેવો સંત ને વિષે નથી ને સંત તો એના કરાવનારા છે ત્યારે સ્વામી કહે જે શ્રીહરિ-જીને વિષે અભિનિવેશ નથી. તે મહારાજ સાથે વ્યવહાર પડે ત્યારે જણાય તે કહ્યું છે જે “વ્યવહારેણ સાધુઃ” તે આની કોર તો એવો કોઈ નથી ને એની કોર હોય તો કોણ જાણે એની કોર પણ કોઈ નથી ને શ્રીજીમહારાજના મહિમાનો ને આત્મનિષ્ઠાનો ઠરાવ નિત્ય પ્રલયાદિકે કરીને વારમવાર આગ્રહ રાખીને કર્યા કરે તો અભિનિવેશ થાય છે, તે હરિભક્તના દ્રષ્ટાંતે કરીને આગ્રહની વાર્તાં બહુ કરી તે અભિનિવેશ થયો કેમ જણાય ? તો શ્રીજીમહારાજ તથા સત્પુરુષ હજારોના વ્યવહાર ધૂલમાં ખેલતી દે તો પણ રાજી ને રાજી રહેવાય ને લગારે પણ ભાવ ફરે નહિ ત્યારે દૃઢ અભિનિવેશ થયો કહેવાય અને રજોગુણ, તમોગુણ ને સત્વગુણને નિર્ગુણ વ્યવહાર સમજે તો અભિનિવેશ અતિ પક્વ થાય તે વાર્તાં સાંભળે છે તો સ્વરા પણ વર્તવાને વિષે ઘટાઢતાં આવડતું નથી જેમ પ્રથમ શાસ્ત્ર ભણ્યા હોય છે તો પણ બીજે ઠેકાણે ઘટાઢતાં આવડતું નથી તેમ છે એમ વાર્તાં વિસ્તારથી કરી. ॥ ૩૪ ॥

૧ અર્થ:--વહેવારે કરી સાધુ જણાય. ।

टेव पढ्यानी वार्ता करी जे मांदा तथा वृद्ध संतनां आचरणने जोइने जवान अवस्थावाळा होय ते पण झीणां वस्त्र तथा पथारी करवी तथा खानपाना-दिकनी टेव पाडे छे ए सारुं नथी केमजे टेवमांथी तो सत्संगथी बहार जातुं रहेवाय छे माटे टेव मात्र न शीखवी एम कहीने उंदरना द्रष्टांते करीने सुखीआ रह्यानी वार्ता बहु करी ने पाटीदारना द्रष्टांते करीने दुःखीआ थवानी वार्ता बहु करी. ॥ ३५ ॥

वक्तापणानुं ने समजुपणानुं मान तो बहु होय छे पण जेम समजवुं घटे तेम समजे नहि ते केम हशे ? उत्तर जे ते तो आत्माना स्वरूपना श्रवण मननादिके करीने मानने घटाडया करे तो जेम समजवुं घटे तेम समजाय. ॥ ३६ ॥

जाणपणा रूपे वर्त्यानो ने धर्ममां दृढपणे रह्यानो ने श्रीहरिजीनां महिमा समज्यानो अतिशे आग्रह राखवो ने शुद्ध ब्रह्मरूप थइने श्रीजीमहाराजने भजवा पण खरडेलपणे न भजवा ते श्रीजीमहाराजे आ श्लो-कमां कहुं छे जे “धर्मस्थितैरुपगतैर्बृहता सहैक्यं सेव्यो

१ अर्थः—शब्दादिक विषय रागे रहित, पो-ताना घर्णाश्रमधर्ममां सदावर्तता, अने अक्षरब्रह्म साथे आत्मस्वरूपना साधर्म्यप्रणाने विचारता, अ-

૧૮૨ →* સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. *←

હરિઃ સિતમહઃ સ્થિતદિવ્યમૂર્તિઃ । શબ્દાધરાગિભિરિતિ
સ્વમતં વદંતં ત્વાં ભક્તિ” અને જે સત્તારૂપ થઈને ધ્યાન
કરે છે તેને જ્ઞાન વૃદ્ધિ પામે છે ને જે દેહરૂપ થઈને
ધ્યાન કરે છે તેને તો ઇન્દ્રિયોનું જ્ઞાન વૃદ્ધિ પામે છે ને
યમ, નિયમ, આસન, પ્રાણાયામ, પ્રત્યાહાર, ધારણા,
ધ્યાન, ને સમાધી. એ જેમ કઠણ છે તેમ ધર્માદિક
સાધન પણ અતિ કઠણ છે. ॥ ૬૭ ॥

પ્રથમ સત્સંગમાં આવે ત્યારે દહનું માન હોય
પછી ભક્તિનું માન આવે છે ને પછી આત્મજ્ઞાનનું માન
આવે છે ને તે પછી ઉપશમે કરીને એ સર્વેનું માન ટાળે
છે ને જો અસત્ય સંકલ્પ થાય તો તેને “ત્યજધર્મધર્મઞ્ચ
ઉમેસત્યાનૃતેત્યજ ” એ શ્લોકે કરીને સત્તારૂપ
થઈને ટાળે ને નિયમ વિચારને ઉપશમ તેણે કરીને

યાત્ હું અક્ષરબ્રહ્મરૂપ છું, ઈશ્વરી ભાવના કરતા જનોઈ
અક્ષરબ્રહ્મના તેજઃ પુંજ મધ્યે નિત્ય ચિરાજમાન, દિવ્ય
મૂર્તિ જેમની છે એવા ભગવાન સદા ઉપાસ્ય છે.
આવા પોતાના સિદ્ધાંતને કહેનારા, ભક્તિધર્મના
પુત્ર ! આપના શરણને પામું છું. સ. જી. પ્ર. ૫, અ.
૬૬-૨૧. ।

૨ અર્થઃ—નારદજી—હે શુકજી ! ધર્મરૂપ તથા
અધર્મરૂપ, સત્યરૂપ તથા અસત્યરૂપ સંકલ્પોનો ત્યાગ
કરો. મા. ભોક્ષધર્મ અ. ૩૩૦ શ્લોક ૪૦ ।

સ્થુલ આદિકના સંકલ્પને ટાળે ને જવાન અવસ્થા
વાળાને તો યુક્ત ભોજન કરવું ને નવધા ભક્તિ આઠશ
મેલીને કરવી ને ઉપશમનો અભ્યાસ પ્રમાદ મેલીને
કર્યા કરવો ને સત્પુરુષનો સંગ રાખવો ને માંદાને ને
વૃદ્ધને તો યુક્ત અહાર ને ઉપશમ ને સત્પુરુષનો સમા-
ગમ કરવો. ॥ ૩૮ ॥

- ઉત્તમ મુમુક્ષુનું લક્ષણ એ છે જે સ્ત્રી, દ્રવ્ય, રસા-
સ્વાદ ને માન એનો ત્યાગજ કર્યા કરે ને મોટા સંત
સ્વભાવ મુકાવ્યાને અર્થે દુઃખ લગાડીને કહે તો પણ
કોઈ રીતે મુંઝાય નહિ. ॥ ૩૯ ॥

શ્રીજીમહારાજે છે. પ્ર. ૨૧ ના વચનામૃતમાં
વાર્તા કરી છે જે પ્રવૃત્તિ ધર્મને નિવૃત્તિ ધર્મ છે તે ભ-
ગવાનના સંબંધે રહિત પણ છે ને ભગવાનના સંબંધે
સહિતપણ છે. તેમાં જે ભગવાનને સંબંધે સહિત ધર્મ
છે તેજ ભાગવત ધર્મ છે ને ભાગવત ધર્મ ને ભક્તિ એ
બેય એકજ છે અને ભાગવત ધર્મના સ્થાપન કરવાને
અર્થે શ્રીહરિજી મહારાજનું પૃથ્વિને વિષે જયકારી
પ્રવર્તવાપણું છે તે ભાગવત ધર્મને શ્રીજીમહારાજે શિ-
ક્ષાપત્રી, વચનામૃત આદિક ગ્રંથને વિષે યથાર્થપણે
કહ્યા છે તે પ્રમાણે વર્તવું ॥ ૪૦ ॥

૧૮૪ →* સ. ગોપાલ્લાનંદ સ્વામીની ઘાતો. *←

સ્વભાવ ટાઢીને સત્તારુપે વર્તવું એમ વર્તવે કરીને કારણ આદિક શરીરનો નાશ થઈ જાય છે ને એમ ન વર્તે તો વૃદ્ધપણામાં ઠા. રહે નહિ. ॥ ૪૧ ॥

વૈરાગ્યવાનને તો સહેજે નિયમ રહે છે ને મંદ વૈરાગ્યવાઢાને તો નિયમ દ્રઢપણે રાખવા ને ઇન્દ્રિયોની જે વૃત્તિયું છે તે તો ઘોઢા જેવી બઢવાન છે તે જેમ ઘોઢાને રોજ ફેરવ્યા કરે તો વશ રહે ને યથાર્થ તો ચાબક, અસ્વાર વશ કરે તેમ ધર્મમાં રહેવે કરીને ઇન્દ્રિયો વશ થાય છે ને યથાર્થ તો ઉપશમે કરીને વશ થાય છે તે તો જાણે જે નવરા રહીએ તો શીખવાનો અભ્યાસ કરીએ પળ કાંઈ થાતું નથી મૂઢગી આઢસ પેસે છે માટે શ્રીહરિજીની નવધા ભક્તિ કરતાં કરતાં જે અભ્યાસ થાય છે તેજ સ્વરો છે તે ઉપર પાણિયા-રીના ને અસ્વારના દ્રષ્ટાંતે કરીને વાર્તા કરી. ॥૪૨॥

જવાન, રોગી, તથા વૃદ્ધને વર્ત્યાની વિગતનાં લક્ષણ કહે છે જે ચાર પ્રકારનાં ભોજન મનુષ્યો નિત્યે જમ્યા કરે તે તો પળ નવુંજ રહે છે ને નિત્યે તેનું તેજ જમીએ છીએ તો પળ એમ થાય છે જે આજ તો રોટલી થઈ છે તેવી કોઈ દિવસ થઈજ નથી ને શાક પળ આજના જેવું થયુંજ નથી તથા વસ્ત્રનું પળ એમજ

→ ❧ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❧ ← ૧૮૫

રહે છે એનું નામ ભેદ છે ને તેથી પંચવિષય સંબંધીજ
ક્લેશ થાય છે ને તે વિષયની આસક્તિ ટળી જાય તો
ક્લેશ માત્રની નિવૃત્તિ થઈ જાય છે. ॥ ૪૩ ॥

શ્રીહરિજીના માહાત્મ્યની વાર્તા ઘોડાના તબેલા
તથા જાતવંત ઘોડાના દ્રષ્ટાંતે કરીને બહુ કરી ને
લોભ, કામ, રસાસ્વાદ, ને માન એ આદિક જેવો સ્વ-
ભાવ પોતામાં હોય તેવો પરમેશ્વરને વિષે તથા મોટા
સંતને વિષે પરઠે છે માટે સ્વભાવ ટાળીને શુદ્ધ બ્રહ્મરૂપ
થઈને વર્તે તો ન પરઠાય ને પ્રિયવૃત્તાદિક અવતાર ન
કહેવાય ને નારદ સનકાદિક અવતાર કહેવાય. ૧૪૪।

શ્રીહરિજી મહારાજને રાજી કરવાનો શો ઉપાય
છે ? ઉત્તર જે ધર્મામૃત શિક્ષાપત્રી ને નિષ્કામ શુદ્ધિ
પ્રમાણે વર્તે તો રાજી થાય ને શ્રીજીમહારાજને ક્યાં
પરોક્ષપણું છે એ તો સદા પ્રત્યક્ષ જ છે ને ઉપાસ્ય ઉ-
પાસક ને સ્થાનકની શુદ્ધતાએ કરીને અતિ ઉત્તમ ભક્ત
થવાય છે તેમાં ઉપાસ્યનું લક્ષણ જે “યો વેત્તિ યુગપત્
સર્વં પ્રત્યક્ષેણ સદા સ્વતઃ” એમ જાણવું. ॥ ૪૫ ॥

વિશલ્ય કરણીના છેલ્લા વચનામૃતમાં અહંમત્ત્વ

૧ અર્થ:—જે ભગવાન હમેશાં પોતાની મેલેજ
એક કાલાવહિષ્ણ, પ્રત્યક્ષપણે સર્વેને જાણે છે. ।

૧૮૬ - ❖ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❖-

ટાઢ્યાની વાર્તા આવી ત્યારે તે કેમ ટલે ? ઉત્તર જે જેમ દેહને વિષે આત્મબુદ્ધિ છે ને અતિશે હેત છે તેમ શ્રીહરિજીને વિષે તથા મોટા સંતને વિષે થાય તો ટલે માટે આત્મ વિચારનો તથા શ્રીજીમહારાજના મહિમાના વિચારનો વેગ જીવને વિષે અતિ બલવાન લગાડી દેવો જેમ મંદવાડ ઢાડમાં પેશી જાય છે ને જેમ વૈરીનો વેગ પેશી જાય છે તેવી રીતનો વેગ જીવમાં લગાડી દેવો. ॥ ૪૬ ॥

વ્યાસાદિક નિર્ગુણ અવતાર છે ને પરશુરામ તથા સંકર્ષણાદિક સગુણ અવતાર છે એમ રામાનુજ આચાર્યે શ્રીભાષ્યમાં કહ્યું છે. ॥ ૪૭ ॥

ઉપશમ જ્યારે રહેવા માંડે ત્યારે વૈરાટ્યાદિકની સામર્થી દેલાઈ આવે છે તેને ગ્રહણ કરે નહિ ને તેનો તિરસ્કાર કરીને ઉપશમને વિષે વર્તતા થકા શ્રીહરિ-જીનું ભજન કર્યા કરે તો ઇકાંતિક ભક્ત થાય છે. ॥ ૪૮ ॥

અને અવતાર માત્રની ઇ રીત છે જે સ્ત્રી દ્રવ્યનો ત્યાગ કરાવવો ને ગરીબની રક્ષા કરાવવી ને વિદ્યા ધૈરાગ્ય, ભક્તિને બલે કરીને કોઝક ગરીબનો તિરસ્કાર કરતો હોય તો તેને દેસીને સ્વમી શકે નહિ ઇવો સહજ સ્વભાવ છે. ॥ ૪૯ ॥

નિર્વલ તથા બલવાન કેમ જણાય? ઉત્તર જે
 ઇન્દ્રિયો, મન, બુદ્ધિ ને જીવ એ ચારેને શ્રીજીમહારાજના
 ભક્તરૂપે વર્તવું તે એક એકથી બઢીઓ કહેવાય છે તેની
 વિગત જે કોઈક પરદેશમાં જાય છે ને ત્યાંજ વઢગી
 રહે છે ને કોઈક ઘેર આવે છે ને કોઈક તો બુદ્ધિયે કરીને
 નિશ્ચય કરે ત્યાર પછી તે ક્રિયાને કરે છે તેમ કોઈક
 તો સત્તારૂપે વર્તે છે ને કોઈક તો નિત્ય પ્રલયાદિકે
 કરીને સર્વે પદાર્થને નાશવંત તુચ્છ ને અસાર જાણીને
 તથા વૈરાગ્યનું ગ્રહણ કરીને શ્રીહરિજીને વિષે દૃઢ પ્રીતિ
 કરે છે તે એક એકથી બઢીઆ છે. ॥ ૫૦ ॥

જે આધુનિક મુક્ત છે તે અનાદિ મુક્ત જેવા
 થાય છે કે નથી થાતા? ઉત્તર જે સત્પુરુષને સંગે
 કરીને જો ધર્મજ્ઞાનાદિક સાધનની અતિશે પક્વતા જે
 કરે તે અનાદિ મુક્ત જેવોજ થાય છે. ॥ ૫૧ ॥

ધારણા, ધ્યાન ને સમાધી એ સવિકલ્પ તો હોય
 ને નિર્વિકલ્પ તો શિવરની ઇચ્છાએ કરીને થાય છે ને
 સવિકલ્પ સમાધી કરવી ને સત્તારૂપે વર્તવું એતો જીવના
 હાથમાં છે ને જો “અર્થ સાધ્યામિ દેહં પાત્યામિ” એવી
 રીતે સાચો થઈને મંહે તો થાય. ॥ ૫૨ ॥

૧ અર્થ:-દેહ છો પઢી જતો, પણ મોક્ષરૂપી
 અર્થને સિદ્ધ કર. ।

અમદાવાદમાં નટ રમાડ્યા ત્યારે મહારાજ કહે જે અમે તમાસાને અર્થ નથી રમાડતા એતો એમ દેખાડો છીએ જે પેટને અર્થ અતિશે પુરુષ-પ્રયત્ન જેમ કરે છે તેમ ઈશ્વરને અર્થ કરે તો શું ન થાય ? જે કરે તે સર્વ સાધન સિદ્ધ થાય છે જો જીવ એ જેવો સાચો થાય તો. ॥ ૫૩ ॥

શમ, દમ, ઉપરતિ, તિતિક્ષા, શ્રદ્ધા અને સમાધાન એ છો મલીને એક સાધન કહેવાય છે ને વૈરાગ્ય, વિવેક, ને મુમુક્ષુતા એ ત્રણ સાધન મલીને ચતુષ્ઠય સાધન કહેવાય છે. ॥ ૫૪ ॥

ચાર પ્રકારે નિષ્કામી રહેવાય છે તેની વિગત જે એકતો ધર્મામૃત પ્રમાણે વર્તવે કરીને, અષ્ટાંગ યોગે કરીને, સત્તારૂપે વર્તવે કરીને તથા લાજે કરીને પણ રહેવાય છે. ॥ ૫૫ ॥

જ્ઞાન કેમ સમજવું ? ઉત્તર જે પુરુષોત્તમનું, અક્ષરનું, મૂળ પુરુષનું મૂળ માયાનું, પ્રધાન પુરુષનું, વૈરાજ પુરુષનું ને જીવના સ્વરૂપને પ્રથક પ્રથક રીતે સમજે એનું નામ જ્ઞાન કહેવાય છે તે શ્લોકમાં કહ્યું છે “ક્ષેત્રા-

૧ અર્થ:—દેહ, જીવાત્માઓ, પ્રધાનપુરુષ, માયા, કાલ, અક્ષરબ્રહ્મ, અને પરબ્રહ્મના સ્વરૂપને જુદાં જુદાં લક્ષણો કરીને જાણવું તે જ્ઞાન કહેવાય છે. વાસુ. અ. ૨૪-૭૪. ।

→* स. गोपाळानंद स्वामीनी बातो. *← १८९

णां च क्षेत्रविदां, प्रधानपुरुषस्य च । मायायाः कालश-
क्तेश्चाक्षरस्य च परस्य च पृथक् पृथग्लक्षणैर्यज्ज्ञानं त-
ज्ज्ञानमुच्यते ” ॥ ५६ ॥

वचनामृतमां निर्भय रह्यानुं कहुं छे तेने केम
समजवुं ? उत्तर जे एक तो आत्मनिष्ठा पक्व होय
ने श्रीहरिजीनुं माहात्म्य सहित यथार्थ ज्ञान होय तो
श्रीजीमहाराज जेम कहे तेम प्रतिति आवे ने मार्गमां
सिंह के सर्प मळयो होय तथा ओगणोतेरा जेवो काळ
पडयो होय ने तेवा समामां महाराज कहे जे निर्भय
रहेजे कोइ फीकर करीश मा ए वचननी जेने यथार्थ
प्रतिति आवे तेने तो भय लेश मात्र रहेज नहि पण
जीवने प्राकृत पदार्थनी प्रतिति तरत आवी जाय छे
जेम सिंहनी बीक लागती होय अने त्यां बे कोरे बे
थुरा रक्षा करता जता होय ने काळ पडयो होय ते
समे कोइक हजार बे हजार रुपिआ आपे तो जेवो
निर्भय ने आनंदे युक्त थाय छे तेवो श्रीहरिजीना
वचनने विषे निर्भय ने आनंदे युक्त थातो नथी ते
सारुं सत्पुरुषनो समागम करीने कसर मात्र टाळीने
साधु थावुं एथी कोइ अधिक प्राप्ति नथी. ॥ ५७ ॥

रामदास वैद्यने महाराजे कहुं जे “ बीक बहु

૧૯૦ → ❖ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❖ ←

જણાય છે ” ત્યારે તેણે કહ્યું જે “ હા મહારાજ ” તે વાર્તા કરીજે પરમેશ્વર તો સર્વના નિયંત્રા ને અંતર્યામિ છે ને સર્વના પ્રેરક છે ને સર્વના નાહીપાણ એમના હાથમાં છે એમ કહીને ચકલાં ને સમાધિ કરાવી.

॥ ૫૮ ॥

મહાભારતને વિષે બ્રાહ્મણી ગીતા છે તેમાં અશ્વ-મેધ યજ્ઞ કહ્યો છે તેની રીત એમ છે જે જીવરૂપ રાજા છે ને મનરૂપ ઘોડો છે ને ઇંદ્રિયો રૂપ પૂર્વ, પશ્ચિમ, ઉત્તર ને દક્ષિણ એ આદિક દિશાઓ છે તે જીવ જે તે મનરૂપ ઘોડાને ઇંદ્રિયોરૂપ દિશાઓ પ્રત્યે મુકે છે ને તે મનરૂપ ઘોડાને જ્યારે કોઈ ઇંદ્રિયો પોત પોતાના વિષયને વિષે બાંધી શકે નહિ ત્યારે જાણીએ જે સર્વે દેશ જીતાળા ત્યારે શ્રીહરિજી મહારાજ સંબંધી જપ યજ્ઞ, તપયજ્ઞ ને યોગયજ્ઞાદિક સર્વે યજ્ઞ સંપૂર્ણ થયા કહેવાય એવી રીતે ગોમેધાદિક સર્વે યજ્ઞની રીત જાણવી. ॥ ૫૯ ॥

લિંગ શરીર કેમ નાશ પામે ? ઉત્તર જે સત્તારૂપ થઈને પ્રતિલોમપણે શ્રીજીમહારાજનું ધ્યાન કર્યા કરે તો કાઢે કરીને લિંગ શરીર નાશ પામી જાય છે.

॥ ૬૦ ॥

જેવો જેને અભ્યાસ કર્યામાં આગ્રહ છે તેવી તેને સિદ્ધિ વહેલી થાય છે અને રજોગુણી બુદ્ધિ-વાલો તો ઉત્થાન મેલીજ ક્રીયા કરવા માંડે છે ને તમોગુણી તો અંધ ધંધ જેવી ક્રિયા કરે છે ને સત્વગુણી તો વિચાર્યા વિના કરેજ નહિ. ॥ ૬૧ ॥

સર્વે સમાન છે એમ કહે છે તેની વિગત જે જેમ ચિંતામણી આગલ પારસમણિ આદિક સર્વે સમાન છે ને પારસમણિ આગલ હિરા, શ્વેર, મોતી આદિક સર્વે સમાન છે તેમ પુરુષોત્તમ ભગવાન આગલ સર્વે અક્ષરાદિક સમાન છે ને તે અક્ષર ને તેમાં રહ્યા જે મુક્તો તેનો આગલ મૂલ પુરુષાદિક ને તેની આગલ પ્રધાન પુરુષાદિક ને તેની આગલ વૈરાજ પુરુષાદિક ને તેની આગલ બ્રહ્માદિક એમ એક એક ને આગલ બીજા સર્વે સમાન છે. ॥ ૬૨ ॥

ઉત્તમ મુમુક્ષુનાં લક્ષણ એ છે જે સત્પુરુષને ઓલ્લસી કાઢે ને તેને મન સોંપી દે ને તેમના સમાગમને અર્થે સર્વે પ્રકારનું ખિષણ સ્વમે ને કોઈક ઉત્તમ વિષયને વિષે લોભાવવાનું કરે તો પણ ન લોભાય. ને ધર્મજ્ઞાનાદિક સાધન ને દેશ કાલાદિકના વિષમપણાઈ કરીને પણ ચુકે નહિ ને આત્મા અનાત્માનો વિચાર

૧૯૨ →* સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. *←

કર્યા કરેને સર્વે શાસ્ત્રનો એજ સિદ્ધાંત છે જે સત્તારૂપ થઈને શ્રીહરિજીનું ધ્યાન કરવું ને એમને એમ અનેક જન્મ સુધી કર્યા કરે ત્યારે કારણ શરીર નાશ પામે છે. ॥ ૬૩ ॥

શ્રીહરિજીનું ભજન સ્મરણ કેમ કરવું ? ઉત્તર જે અક્ષરને અક્ષરના મુક્ત છે તે તો અક્ષરરૂપ થઈને ભજન કરે છે ને શ્વેતદ્વિપના મુક્ત છે તે તો સત્તારૂપે રહીને કારણ શરીરના ભાવને ટાલતા થકા ભજન કરે છે ને બદ્ધિકાશ્રમના મુક્ત તો સત્તારૂપ રહીને સ્થુલ સુક્ષ્મના ભાવને ટાલતા થકા ભજન કરે છે ને આપણ સર્વે તો સ્થુલભાવે વર્તતા થકા ભજન કરીએ છીએ તેમાં પણ કેટલાક તો અક્ષરભાવે વર્તે છે ને કેટલાક તો સત્તાભાવે વર્તે છે ને સર્વ કરતાં અનુવૃત્તિમાં રહેવું એ કઠણ જણાય છે કેમ જે બીજાના મન ગમતા પ્રમાણે વર્તવું માટે સ્વરૂપમાં રહેવા કરતાં પણ એ કઠણ છે. ॥ ૬૪ ॥

બુદ્ધિવાનને એકાંતિક ધર્મ સમજાય તો સ્વરો પણ પોતાનાં જે નાના પ્રકારનાં જે વિંચાં છે તેને મુકો શકે નહિ ને સત્પુરુષની અનુવૃત્તિમાં પણ રહી શકે નહિ એ સ્વોટ બુદ્ધિવાનને વિષે જણાય છે ને મુઠ્ઠા ભક્તને

विषे श्रद्धा तो होय पण समजी शके नहि ए खोट छे. ॥ ६५ ॥

श्रीहरिजीना स्वरूपने सर्व स्थानकने विषे प्रकाश-
मान जोवुं ने क्यारेक विज्ञानदासजीने श्रीजीमहाराजे
समाधिमां कहुं जे तमारे तो कुंठीत बासना छे त्यारे
गोपाळानंद स्वामीए कहुं जे मारुं पूछो ? त्यारे तेणे
पूछ्युं त्यारे श्रीजीए कहुं जे एमने तो निर्मूळ बासना
छे पछी फरीने पूछाव्युं त्यारे पण एमज कहुं ॥ ६६ ॥

विश्ल्यकरणीना छेला वचनामृतनी वार्ता करता
हता त्यारे पूछ्युं जे अहंमत्व केम टळे ? उत्तर जे
देहने विषे जेवी आत्मबुद्धि छे ने असाधारण हेत छे
तेमज श्रीहरिजी महाराजने विषे ने सत्पुरुषने विषे
आत्मबुद्धि ने असाधारण हेत थाय तो अहंमत्व टळी
जाय. ॥ ६७ ॥

ज्ञानीने अज्ञानीनुं लक्षण संक्षेपे करीने कहीए
छीए जे ज्ञानी भक्त प्रवृत्ति मार्गमां श्रीजीनी आज्ञाए
करीने प्रवर्तता होय पण श्रीहरिजीनी कथा, वार्ता,
किर्तन, भक्ति तथा आत्मा अनात्मानो विवेक कर्या
बिना रही शके नहि ने जे अज्ञानी भक्त होय ते तो
प्रवृत्ति मार्गमां अतिशे जोडाइ जाय ने भजन स्मरण
पण यथार्थ थाय नहि. ॥ ६८ ॥

१९४ →* स. गोपाळानंद स्वामीजी बातो. *←

त्रण प्रकारना प्रलयमां केम वर्ते तो न जोडाय ?
उत्तर जे एक तो श्रीहरिजी महाराजनुं ध्यान ने बीजुं
तेमना जन्म कर्मनुं दिव्यपणुं यथार्थ जाणवुं ने त्रीजुं
आत्मसत्तारुपे वर्तवुं ए त्रणनुं अनुसंधान निरंतर रखा
करे तो न जोडाय. ॥ ६९ ॥

कोइकने हेत होय ने विश्वास न होय ने कोइक
ने विश्वास होय ने हेत न होय एम वार्ता करी तयारे .
कोइके पूछ्युं जे ए बेनी समजगमां शी खोट हशे ?
उत्तर जे विश्वासीने ए खोट छे जे एने पंचविषयने
विषे राग छे एटले हेत थातुं नथी ने हेतवाळाने ए
खोट छे जे सत्पुरुषनी मोटप एणे यथार्थ जाणी नथी
एटले विश्वास आवतो नथी. ॥ ७० ॥

देह ने देहना संबंधीने विषे जीवने अतिशय हेत
रहे छे ने आ मनोहरदासने आपण सर्वे रांकनी पेठे
तगडीने काढी मेलीए छीए पण जो आपणो संबंधी
रांक थइने आव्यो होय तो ते उपर दया आवी जाय
ने कोइक काढी मेले ने अन्न न दे तो ते संतनो पण
अवगुण आवे ते उपर प्रांतिजना गोविंदरामने देह ने
देहना संबंधीमां हेत हतुं तेने द्रष्टांते करीने बहु वार्ता
करी. ॥ ७१ ॥

દેહને દેહના સંબંધીમાં એવું દૃઢ હેતુ છે તે કેમ દૃઢ છે ? ઉત્તર જે વૈરાગ્યસોતું આત્મજ્ઞાન નથી ને માહાત્મ્યે સહીત શ્રીજીમહારાજનું જ્ઞાન નથી માટે નાત જાતને વિષે તથા દેહને દેહના સંબંધીને વિષે આસક્તિ છે ને તે સમુદ્રની પેઠે અંતરમાં ભરી છે ને સત્સંગ તો સમુદ્રની લહેરની પેઠે છે. માટે અંતઃકરણને વિષે શ્રીજીમહારાજનો મહિમા ધારવો ને તેની મરજી પ્રમાણે વર્તવું ને અતિશે દયાલુપણું, અતિશે વાત્સલ્યપણું, અનવધિકાતિશય, જ્ઞાન, બલ, ऐश्वर्य, શક્તિ, તેજ એ આદિક અસંખ્યાત કલ્યાણકારી ગુણ તથા નિરવગ્ન, નિરંજન, નિર્વિકારપણું, અનવધિકાતિશય, સૌકુમાર્ય, લાવણ્ય યૌવનાદિ અનંતગુણ ગણ એ સર્વે ગુણનું નિધિ એવું જે ભગવાનનું સ્વરૂપ, સ્વભાવ, ગુણ ને ત્રિભુતિ એ સર્વેને અંતઃકરણને વિષે નિરંતર ધારવાં ને મોટા પુરુષની મરજી પ્રમાણે વર્તવાપણું ને ક્ષેત્ર ક્ષેત્રજ્ઞના વિભાગપણાની સમજણ એ સર્વે જીવને વિષે અવ્યક્તપણે નામરૂપની પેઠે સુતી રહ્યાં હોય તો જ્યારે સંભારે ત્યારે તદ્રૂપ થઈ જવાય ને એવું જો વર્તતું હોય તો દેહ ને દેહના સંબંધીને વિષે સ્નેહરૂપ સમુદ્ર નાશ થઈ જાય છે ને શ્રીજીને વિષે પ્રીતિરૂપ સમુદ્ર વૃદ્ધિ પામે છે. ૧૭૨।

મુક્તાનંદસ્વામીને મહારાજ ક્યારેય વઢીને પ્રસા-

१९६ →* स. गोपाळानंद स्वामीनी वातो. *←

दीनो थाल के वस्त्र आपता नहि ने सहेजे तो रोज प्रसादी आपता ने वस्त्र पण घणीवार आपता ने बीजाने तो बढे त्यारे प्रसादी तथा वस्त्र आप्या विना रहेज नहि ते शुं ? तो मुक्तानंदस्वामीने मुंझवण थाती नहि. ते केम समजता ? उत्तर जे पोताने त्रण गुण ने त्रण शरीर थकी जुदा समजता ने श्रीजीमहाराजनी मोटप जे माहात्म्य ते अतिशेपणे समजता ने तेमज वर्तता ने हितकारी पण अतिशे जाणता तेणे करीने मुंझवण आवती नहि. ॥ ७३ ॥

श्रीहरिजीने पुरुषोत्तम समजीए छीए तेनो ठराव करवो ने स्वधर्म, ज्ञान, वैराग्य ने माहात्म्ये सहित भक्ति तेनो पण ठराव करवो ने सत्पुरुषने गुरु जेवा मानवा तेनो पण निर्धार करवो केम जे निर्धार कर्या विना देशकाळादिके करीने एक स्थिति रहेती नथी ने श्रीजीमहाराजना भक्तनी सेवा चाकरी, नमस्कार, ने पुजादिक जे जे करवुं तेनो पण ठराव करवो ने एम कर्या विना तो श्रीहरिजीने अर्थ यज्ञादिक करता होइए ते बीजा देवने अर्थ ने मुक्तने अर्थ पण थइ जाय ते सारुं दृढ ठराव करवो ने आ वार्तानो तल-तुंबडीनी पेठे श्रद्धा सोता अतिशे श्रवण मननादिक कर्या करे तो साक्षात्कार थाय. ॥ ७४ ॥

एक हरिभक्त तो सत्संग संबंधी भिषण खमी शके छे ने एक नथी खमी शक्तो ए बेमां शो गुण दोष हशे ? उत्तर जे भिषण खमतो नथी तेमां तो ए दोष छे जे ए श्रीजीमहाराजनो ने मोटा संतनो महिमा समजतो नथी ने श्रद्धा पण अल्प छे ने देहाभिमान पण बहु छे माटे सत्संग तेना जीवने विषे प्रवेश करतो नथी एटले वृद्धि पण पामतो नथी ने भिषण पण खमी शक्तो नथी. ॥ ७५ ॥

स्थानक, देह, इंद्रियो ने अंतःकरण एमने विषे जीवने पंचविषय संबंधी राग रखा छे ते रागने मुमुक्षुए ओळखवा जे मारे राग कये ठेकाणे रखा छे ने ते रागने टाळ्या सारु मुमुक्षुने आत्मसत्तारूपे वर्तवुं ते वर्तवानी रीत जे त्रण गुणने त्रण अवस्था छे ते थकी हुं रहित छुं एम वर्तवुं ने इंद्रियोनी क्रिया ते जाग्रत अवस्थानी छे ने मननी क्रिया जे संकल्प विकल्प ते स्वप्न अवस्था संबंधी छे ने लय ते सुषुप्ति अवस्था संबंधी छे एम जाणीने ए सर्वेથી रहित सत्तारूपे वर्तवुं ते आत्मसत्तारूपे वर्तन कहेवाय. ॥ ७६ ॥

निर्गुणपणું ને સગુણપણું સંતમાં કેમ સમજવું ?
ઉત્તર જે અક્ષરરૂપે જે સંત વર્તતા હોય તે વર્તન નિર્ગુણ કહેવાય, ને એમ ન હોય તે સગુણ વર્તન કહેવાય. ॥ ૭૭ ॥

૧૯૮ → ❧ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની ઘાતો. ❧ ←

જે સત્સંગી ધર્મને વિષે દૃઢપણે વર્તતો હોય ને શ્રીહરિજિની મરજીને જાણતો હોય ને સત્પુરુષને ઓઝસ્વતો હોય તે પાકો સત્સંગી કહેવાય. ॥ ૭૮ ॥

ચાર પ્રકારના માંદાની વિગત જે એક તો દેહે કરીને માંદો ને બીજો મને કરીને માંદો ને ત્રીજો તો દેહે તથા મને કરીને માંદો ને ચોથો સાજો માંદો એ ચાર પ્રકારે માંદાની વાર્તા કરી ને સોનાના વાટકાને ઠેકાણે દેહે માંદાની ને કાચના વાટકાને ઠેકાણે બીજા ત્રણ માંદા કેમજે તેને જાઝબવા પડે તેમાં જે દેહેજ કેવલ માંદો છે તે તો સાજા જેવોજ ગણાય ને બીજા ત્રણને તો મંદવાડ લાંબો ચાલે સ્વરો. ॥૭૯॥

ચાર પ્રકારની અનુવૃત્તિ કરીને અતિશય મોટા થવાય છે તેની વિગત જે પ્રથમ તો હરિભક્તની અનુવૃત્તિમાં વર્તે તો સત્સંગી થવાય ને પછી સંતની અનુવૃત્તિમાં વર્તે તો સાધુ થવાય ને પછી એકાંતિકની અનુવૃત્તિમાં વર્તે તો એકાંતિક થવાય ને પછી શ્રીજીમહારાજની અનુવૃત્તિમાં વર્તે તો ભગવદ્ભાવને પામે છે ને એમ ન વર્તે તો અસત્ દેશકાળાદિકે કરીને જો મોટા પુરુષને વિષે અસત્ બુદ્ધિ થઈ જાય તો આસુર ભાવને પામી જાય છે માટે જ્ઞાનાંશનો અભ્યાસ પ્રમાદ મુકીને

કરવો ને અતિશય બીક રાખીને વર્તવું પણ નિર્ભય થાવું નહિ. ॥ ૮૦ ॥

નારાયણ બ્રહ્મચારીએ પ્રશ્ન પુછ્યું જે એકતો મુમુક્ષુ જેવો જણાતો હોય પણ તેને મોટાનો યોગ થાતો નથી ને એક તો મોટાનો યોગ કર્યામાં બહુ બીવે છે એ બેયનું શું કારણ હશે ? ઉત્તર જે મુમુક્ષુને મોટાનો યોગ થાતો નથી તેને તો પૂર્વ જન્મને વિષે અથવા આ જન્મને વિષે મોટાની ક્રિયામાં અરુચિ છે એજ કારણ જણાય છે અને જે મોટાનો યોગ કર્યામાં બીવે છે તે તો ધર્મમાં શિથિલ વર્તે છે માટે બીવે છે. ॥ ૮૧ ॥

વાચકુટના પ્રશ્નની વિગત જે વાચકુટ તે શું ? તો ઉપરથી અર્થ જણાતો હોય તેથી બીજી રીતનો અર્થ જેમાં રહ્યો હોય એવું વચન કહેવું તે વાચકુટ જાણવું. તે ઉપર વાત કરી જે ધર્મદેવ જેતે અધર્મસર્ગને દોર-ડામાં નાખીને તાણે છે ને કલંગીવાળા દેવ જેતે ચારે બાજુથી મારી મારીને અધર્મના લશ્કરને દોરીના ગાળાને વિષે બંધાવે છે ને નારાયણમુનીનાં ચક્ર ચારે બાજુથી ઘાળે છે તેને જોઈને ધર્મદેવ અતિ દયાલુ છે માટે એમને વઢી દયા આવે છે એ વાચકુટ ? ઉત્તર જે ધર્મ-દેવને ઠેકાણે તો આચાર્યજી મહારાજ છે ને અધર્મના

૨૦૦ →* સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. *←

સર્ગને ઠેકાણે તો જે ધર્મને વિષે યથાર્થ નથી વર્તતા
એવા ત્યાગી તથા ગ્રહસ્થ સત્સંગી છે ને કલંકી વાળાને
ઠેકાણે તો શ્રીહરિજીના ભક્ત ધર્મમાં યથાર્થ વર્તે છે ને
બહુ બુદ્ધિવાળા છે તે છે ને નારાયણમુનીનાં ચક્રને
ઠેકાણે તો તેમનાં વચન જે શિક્ષાપત્રી, ધર્મામૃત, વચ-
નામૃત, ને નિષ્કામશુદ્ધિ તે છે એ ચારે કોરેથી બાળે
છે તે શું તો જે ધર્મને વિષે મોઢા વર્તે છે તેને સત્શા-
સ્ત્ર, શ્રીજીમહારાજ તથા સર્વે સંતો ઠપકો દે છે
પટછે તે નિરંતર બઢ્યા કરે છે ને સુખીઓ રહેતો
નથી. ॥ ૮૨ ॥

કાલના માનની વાત કરી જે આલોકને વિષે તો
સૂર્યે કરીને કાલનું માન છે ને બ્રહ્મપુરને વિષે તો
શ્રીજીમહારાજને શયને કરીને રાત્રી કહેવાય છે. ॥ ૮૩ ॥

સનકાદિક જેતે ત્યાગી છે ને નિષ્કામાદિક
ધર્મને વિષે અતિ કુશલ છે તો પણ વૈરાજ મેળા કેમ
છયને પામે છે ને ફરી પાછા કેમ ઉપજે છે? ઉત્તર
જે એમને વૈરાજપુરુષની ઉપાસના છે તેને કરીને
વારમવાર જન્મ મૃત્યુને પામે છે ને મુમુક્ષુના કલ્યાણને
અર્થે પ્રગટ થયા જે દત્ત, કપીલજી, તે શ્રેષ્ઠ જણાય
છે ને એથી રુષભદેવજી શ્રેષ્ઠ જણાય છે ને તે

કરતાં રામચંદ્રજિ શ્રેષ્ઠ જણાય છે. ને તે કરતાં શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન તો અતિશે શ્રેષ્ઠ છે ને અતિ સમર્થ છે ને એ સંગાથે જે ભાવે કરીને જે જોડાય છે તેનું કલ્યાણ થઈ જાય છે તે કહુંછેજે “કામાદ્રયાત્સ્નેહાદ્વાપિ” એ રીતે ભાગવતના શ્લોકમાં વાત કહી છે ને આજ તો આશ્રય માત્રે કરીને કલ્યાણ થઈ જાય છે એવી અલૌકિક વાત છે પણ ઇટલે કરીને પૂર્ણ ન થાવું ને ધર્મજ્ઞાનાદિક પુરુષ પ્રયત્ને કરીને શીખીને શ્રીજીના એકાંતિક ભક્ત થાવું ને સત્સંગ કર્યાનું એજ ફલ છે. ॥ ૮૪ ॥

હરિ મંદિર સંબંધી કામકાજ કરતો હોય તેનો ઓથ લઈને કાંઈક વધુ ઓછુંવર્તાય તો શ્રીજીમહારાજ રક્ષા કરે કે ન કરે? કેમ જે આજ્ઞા કરીને કરે છે માટે. ઉત્તર જે જો એ પુરુષ પ્રયત્ને કરીને સાવધાન વર્તતો હોય ને અજાણમાં જો આડું અવલું થઈ જાય તો રક્ષા કરે ને જાણી જાણીને પ્રકૃતિ વધારે તો રક્ષા ન કરે ને તેનો દંડ ભોગવવો પડે. ॥ ૮૫ ॥

પ્રકૃતિની ઇચ્છા કરીને પુરુષનું રૂપ છે ને

૧ અર્થ:—કામથી ભયથી તથા સ્નેહથી જે ભગવાનને વિષે જોડાયા તેનું કલ્યાણ કર્યું. ।

પુરુષની ઇચ્છા કરીને પ્રકૃતિ રૂપવાન થઈ આવે છે પણ એ બેયનું મૂલરૂપ કેવું છે ? ઉત્તર જે મૂલરૂપ તો એ બેયનાં દિવ્ય છે ત્યારે પૂછ્યું જે “ અક્ષરના મુક્ત જેવાં છે ? ” ત્યારે કહ્યું કે ના અક્ષરના મુક્તો જેવાં કે બદ્ધ જીવોના જેવાં નથી પણ એ શ્રીહરિજીની શક્તિયો છે માટે દિવ્યરૂપ છે ને એમાં જે નાના પ્રકારના વિકાર જણાય છે તે તો શ્રીહરિજીની ઇચ્છા કરીને છે.
॥ ૮૬ ॥

શ્રીજીમહારાજનો મહિમા એમ સમજવો જે જેમ નવસો નવાણું નદીયોનું પૂર ભેલું વહેતું હોય તો લાલ મળના પાષાણાદિક તળાઈ જાય પણ કાંઈ ટકી શકે નહિ તેમ પુરુષોત્તમની મોટપ સર્વે કરતાં અધિક જાણવી તે મોટપ એમ જાણવી જે બ્રહ્માદિક સર્વે દેવ થકી તથા કાલ માયાદિક સર્વે થકી તથા અક્ષરના સાધર્મ્યપણાને પામ્યા જે અનંત કોટી મુક્ત તથા અક્ષર એ સર્વે થકી મહારાજ પર વર્તે છે ને સર્વેના પ્રેરક, પ્રવર્તક ને નિયંત્ર છે ને જ્ઞાન, ऐश्वर्य ને સેવ્ય છે ને સર્વેના સ્વામી છે ને ભજનીય છે એવી રીતે શ્રીજીમહારાજનો મહિમા યથાર્થપણે સમજવો. ॥ ૮૭ ॥

જીવાત્માને સત્પુરુષના સંગે કરીને ત્રણ દેહ, ત્રણ અવસ્થા, ત્રણ ગુણ, પંચ પ્રાણ, પંચ ભૂત, પંચ

વિષય, ચાર અંતઃકરણ, દશ ઇન્દ્રિયો તથા ચૌદ દેવતા
 એ સર્વે માયાનું ટોલું છે તે થકી અતિ વિલક્ષણ ને પ્રથક
 જાણીને જીવ સત્તાને અક્ષર સાથે મનન દ્વારા એ કરીને
 નિરંતર જોડયા કરે તો સંકલ્પ વિકલ્પ કાંઈ ટકી
 શકે નહિ ને સર્વે સમાઈ જાય એવી રીતે બહુ વાર્તા
 કરી. ॥ ૮૮ ॥

શ્રીહરિજીની ક્રિયા શક્તિ, ઇચ્છા શક્તિ, ને જ્ઞાન
 શક્તિ એમાં કઈ સરસ છે ? ત્યારે સંતે કહ્યું જે જ્ઞાન-
 શક્તિ સરસ છે ત્યારે શ્રીજીએ કહ્યું જે જે સમયને વિષે
 જે શક્તિ કામ આવે તે શક્તિ સરસ છે. ॥ ૮૯ ॥

મોટા સંતને મંદવાડ કેમ નહે છે ? ઉત્તર જે
 એમને વિષે કોઈ જાતની खोट નથી પણ લગારેક
 દેહાભિમાન હોય તે મંદવાડે કરીને ટલી જાય તે સારુ
 શ્રીજીમહારાજ મંદવાડ આપે છે. ॥ ૯૦ ॥

બે સરસા હરિભક્ત હોય તેમાં એક તો પોતાનું જ
 કાર્ય કરે ને બીજો તો બહુ મનુષ્યને સમાસ કરે તેમાં
 કોણ સરસ છે ? ઉત્તર જે બહુ મનુષ્યને સમાસ કરે
 છે તેજ સરસ છે. ॥ ૯૧ ॥

સંત જેતે સ્વભાવને ટાલવા સારુ લાગતાં વેળ
 દુઃખથીને કહે તો પણ હિતકારીજ માનવા ને સંત
 ખેલાજ ખલ્લવું ને સ્વભાવ ખેલાતો ખલ્લવું જ નહિ. ॥ ૯૨ ॥

મુમુક્ષુ હોય તેને એમ સમજવું જે હું પોતાને પાપે કરીને માંદો પડ્યો છું ને વઢી દેહને અર્થ નાશવંત ને અતિ તુચ્છ એવા જે પંચ વિષય તે સારુ હરિભક્તનો તથા સંતનો અવગુણ લેવા રૂપ પાપ કરું છું તેને હું કયાં છુટીશ ? એમ સમજીને કોઈનો અવગુણ લેવો નહિ. ॥ ૯૩ ॥

જીવતો માયાને વિષેજ સદા વર્તે છે તે મલીન સત્ત્વ, રજ ને તમ તેણે યુક્ત છે ને ઇચ્છા સહિત છે ને શ્રીહરિજી મહારાજ તો પ્રથમ સતયુગને વિષે જીવને સત્ત્વગુણમય શરીરને આપે છે તે પછી જીવ જેવા જેવા કર્મ કરતો જાય છે તેવા તેવા દેહને પામતો જાય છે ને સત્સંગે કરીને શ્રીજીમહારાજની મોટપ જેમ જાણતો જાય તેમ વિશ્વાસ પળ આવતો જાય છે ને તેમ તેમ શુદ્ધ ને પ્રકાશવાન પળ થતો જાય છે. ॥ ૯૪ ॥

પંચ વિષયને વિષે દોષ દેશ્વાહીને દુઃસ્વરૂપપણાની તથા અસત્યપણાની વાર્તા કરવી તે પળ સત્પુરુષની સાચ્ય લાવીને કરવી. ॥ ૯૫ ॥

જેને શ્રીહરિજીનો મહિમા યથાર્થ સમજાય છે તેને તો આવી સ્થિતિ થાય છે જેમ વૈકુંઠનાથના માહાત્મ્યે કરીને સનકાદિકનું ચિત્ત ક્ષોભ પામી ગયું કેતાં અક્ષર

સ્થિતિમાંથી બાહેર નિસરી ગયું એટલે ભગવાનની મૂર્તિમાં સંલગ્ન થઈ ગયું ને સ્વબર રહી નહિ ને જેમ રાંકને ઇંદ્ર પદવી આવે ને તેને જેમ આશ્ચર્ય થાય છે એમ વર્તાય ત્યારે જાણીએ જે શ્રીહરિજીનો મહિમા સમજાણો છે. ॥ ૯૬ ॥

ગુણાતિતાનંદસ્વામીએ સ્વપ્નાની વાર્તા કરી જે શ્રીજીમહારાજે એકાંતિકમાં ભેદ દેખાડયો ને કહ્યું જે એવાતો આ સમયે એકજ ગોપાલ્લાનંદસ્વામી છે બીજો કોઈ એ જોવો નથી. ॥ ૯૭ ॥

સમૈયામાં જડને સત્પુરુષની સોબત કરીને કમાણી કરવી ને તેને વધારવી તે કોઈક તો વધારે છે ને કોઈક તો ઘટાડી પણ દે છે ને કેટલાક તો બરોબર પણ રાખે છે તે એ કમાણી શી ? તો “શ્રીહરિજીને વિષે માહાત્મ્યે યુક્ત ને ધર્માદિક અંગે સહિત જે ભક્તિ કરવી ” તે પણ મહત્ પુરુષના સંગે કરીને શીખવી. ॥ ૯૮ ॥

વિદ્યાર્થીના અભ્યાસના દ્રષ્ટાંતે કરીને વાર્તા કરી જે સદ્ગુણિનો અભ્યાસ ને સત્પુરુષનો સંગ નિરંતર રાખે તો સદ્વાસના વૃદ્ધિ પામે છે એ રીતે બહુ વાર્તા કરી. ॥ ૯૯ ॥

દશ વીશ મનુષ્યે મલીને જેમ ગાયનો વાઘ કર્યો
 એ દ્રષ્ટાંતે કરીને સ્વભાવના સત્યપણાની વાત કરી જે
 અતિનિર્બલ ને કાયર ને ઇશ્વરના બલ તથા પરાક્રમને
 ન જાણતા એવા જે અજ્ઞાનિ મનુષ્ય તેમણે સ્વભાવનું
 બલ વસ્ત્રાણું છે ને જે શ્રીજીમહારાજના એકાંતિક
 ભક્ત છે તેની આગલ તો સ્વભાવ અતિ તુચ્છ ને રાંક
 છે તે ઉપર રાજા પરીક્ષિતના દ્રષ્ટાંતે કરીને કહ્યું જે જેમ
 રાજા પરીક્ષિતની આગલ કલિ જેતે અતિ તુચ્છ ને રાંક
 છે તે ભાગવતમાં કહ્યું છે જે “ ‘કિં નુ ચાલેષુ શુરેણ
 કલિના ધીરભીરુણા ॥ અપ્રમત્તઃ પ્રમતેષુ યો વૃકો નૃષુ
 વર્તતે ’ ॥ ૧૦૦ ॥

ટિટોડીના દ્રષ્ટાંતે કરીને પુરુષ પ્રયત્નની વાર્તા
 કરી જે જો ટિટોડી મંડી તો ગરુડે સહાય કરી તેમ
 જીવ જો સાચો થઈને એકાંતિક થાવાને અર્થે સાધન
 શીખે તો શ્રીજી તથા તેમના સંત જરૂર સહાય કરે.
 ॥ ૧૦૧ ॥

બે પ્રકારની બુટ્ટીની વાર્તા કરી જે એક બુટ્ટી તો

૧ અર્થ:—અર્ધીર અને ગાફલ પુરુષોના ઉપર
 શુભીર થઈને નાહારની પેટે વર્તતા, છતાં ધીર પુરુ-
 ષોથી ભય પામનારા કલીયુગથી શું થવાનું છે ?
 भा. स्कं. ૧ અ. ૧૮-૮ ।

→❖ स. गोपाळानंद स्वामीजी वातो. ❖← २०७

प्रांवादिकने सोनुं करी आपे ने बीजी बुद्धी तो सो-
नाने राख करी नाखे छे तेम बहु बुद्धिवान संतना
समागमे करीने तो एकांतिक भक्त थाय छे ने अल्प
बुद्धिवानना संगे करीने तो डोळिओ थइ जाय छे
माटे सारा नरसा थयानुं कारण तो सत्संग अने कुसंग
छे तेने ओळखीने संग करवो ए रीते बहु वार्ता
करी. ॥ १०२ ॥

जीवने पंच विषय संबंधी सुख छे ते तो नवाने
नवांज रहे छे ने परमेश्वरने विषे भक्ति जे करवी ने
महिमा शीखवो तथा धर्मज्ञानादिक जे गुण शीखवा ते
सर्वे जुनां थइ जाय छे एतुं कारण ए छे जे एने श्रीजी-
महाराजनो ने एकांतिक साधुनो महिमा समजाणो
नथी माटे श्रद्धा अति भंद रहे छे ते सारु सत्पुरुषनो
संग अति दृढ श्रद्धा राखीने करवो. ॥ १०३ ॥

त्रण प्रकारना बुद्धिवाननी वार्ता करी जे एकनी
बुद्धि तो हजारोना बंधनने कापी नाखे छे ने खान
पानादिक सन्मानने विषे बंधायज नहि. ने बीजो
घणाने समास करे पण पोतेज सन्मानादिके करीने
बंधाइ जाय. ने बीजो तो पोतानो समास मांड मांड
करे एवी रीते सत्त्व, रज, ने तमोगुणमय बुद्धिवानना
भेद क.ळा. ॥ १०४ ॥

ક્ષમા જેતે સમર્થને અસમર્થ એ સર્વેને રાખવી તે સમર્થને શોભા છે ને અસમર્થને સુખકારી છે ને એણે કરીને નિર્માની વર્તમાન દૃઢપણે પાલવાનું કહ્યું. ॥ ૧૦૫ ॥

પાંચ પ્રકારના મનુષ્ય સંસારનો ત્યાગ કરે છે તેમાં (૧) નિર્ધન, (૨) આલસુ, (૩) ક્રોધી, (૪) વિચારવાન, ને (૫) બાલક તેમાં બાલકને તો જેવો સંગ મળે તેવો થાય છે ને અલ્પ બુદ્ધિવાન સંતનો સંગ મળે તો ઢોલિયો થઈ જાય છે જેમ બાલકને જેવી ગ-લ્લહુતી પાય તેવો બલિયો થાય છે તેમ ગલ્લહુતીને ઠેકાણે સંગ જાળવો ને વિદુરનીતિમાં કહ્યું છે જે “યા-દૃશૈઃ સન્નિવિશતે યાદૃશાંશ્ચોપસેવતે યાદૃગિચ્છેચ્ચ ભવિતું તાદૃગૂ ભવતિ પૂરુષઃ” ॥ ૧૦૬ ॥

સ્વામીએ ચૈતન્યાનંદ સ્વામીને અતિશે દયાએ કરીને એમ વાર્તા કરી જે અણુ માત્ર પણ પ્રીતિ માયિક પંચ વિષયને વિષે રાખશો માં એ પ્રીતિ તો કલ્યાણના માર્ગને વિષે અતિશય વિઘ્ન કરનારી છે. ॥ ૧૦૭ ॥

વૈરાજ પુરુષ તથા પ્રધાન પુરુષાદિક એ સર્વે શ્રીજીમહારાજના મહિમાને સમજે છે તો પણ માયા

૧ અર્થઃ—પુરુષ, જેવા મનુષ્યોની સાથે બેસે છે, જેવાનો સંગ કરે છે, અને જેવો થવાને ઇચ્છે છે તેવો થાય છે. (વિદુરનીતિ. અ. ૩૬ શ્લો. ૧૫.)

સાથે કેમ જોડાય છે ? ઉત્તર જે એ એશ્વર્યાર્થી ભક્ત છે તે સારુ જોડાય છે ને જ્ઞાની ભક્ત હોય તે તો જોડાય નહિ તે માટે જ્ઞાનીને જ ગીતામાં શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને શ્રેષ્ઠ કહ્યો છે ને તે ભક્ત જેમ શ્રીજીને ભજે છે તેમજ શ્રીજી પણ તેને ભજે છે. ॥ ૧૦૮ ॥

ભજન સ્મરણને જે કરતો હોય તેને ત્રણ અવસ્થા ને તેના ત્રણ ગુણને ઓલ્લખવા કેમજે દેહરૂપ થઈને જો ભજન સ્મરણ કરે તો તત્કાલ વાસનામય દેહ નાશ પામે નહિ. ॥ ૧૦૯ ॥

ધર્મ બે પ્રકારના હોય ને જ્ઞાન વૈરાગ્ય પણ હોય તો પણ ભક્તિ વિના સંપૂર્ણ ભક્ત કહેવાય નહિ ને એ ચારે હોય તો પણ શ્રીજીમહારાજની કૃપા વિના સંપૂર્ણ ભક્ત થવાય નહિ. ॥ ૧૧૦ ॥

ધર્માદિકમાં જે ગુણ છે તેને પ્રથક્ પ્રથક્ કહે છે. તેમાં ધર્મમાં એ ગુણ છે જે ધર્મને વિષે દૃઢપણે વર્તતો હોય તેનો પાયો સત્સંગને વિષે અચલ થાય છે ને જ્ઞાનમાં એ ગુણ છે જે આત્મા અનાત્માના વિવેકને યથાર્થ સમજતો હોય તો માન અપમાને કરીને તથા સુખ દુઃસ્વાદિકે કરીને દુઃસ્વિયો થાય નહિ ને વૈરાગ્યમાં એ ગુણ છે જે ચાર પ્રકારના પ્રલયે કરીને શ્રીજી

૨૧૦ → ❖ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❖ ←

મહારાજ તથા તેના સંત વીના બીજે પ્રકૃતિ પુરુષથી
લેને તૃણ પર્યંત ક્યાંય પ્રીતિ રહે નહિ ને મહિમામાં એ
ગુણ છે જે પુરુષોત્તમનો મહિમા સારી પેઠે સમજાણો
હોય તો અક્ષરથી લેને વૈરાજ પુરુષ પર્યંત કોઈની મોટપ
મનમાં મનાયજ નહિ ને ભક્તિમાં એ ગુણ છે જે ભક્તિને
તો મૂર્તિમાં ચોટવાનો સ્વભાવ છે માટે સાકાર વિના
નિરાકારને વિષે કોઈ શાસ્ત્રે કરીને તથા કોઈની વા-
ર્તાં કરીને પણ કોઈ કાલે પ્રતીતિ આવેજ નહિ.
॥ ૧૧૧ ॥

પરમેશ્વર વિના બીજો કોઈ આકાર મનમાં ધરાઈ
જાય તો તેને ટાઢ્યાની યુક્તિ શાસ્ત્રને વિષે સત્પુરુષે
કહો હોય તે શીખવી તે શું ? તો ભગવાન વિના જો
ક્યારેક બીજો આકાર મનમાં ધાર્યામાં આઘ્યો હોય
તો શ્રીજીમહારાજના ધ્યાને કરીને તથા સભા સહિત
સંતના ધ્યાને કરીને ને જાણપણારુપે રહીને એ આકાર
માત્રને ટાઢી નાખવો ને નિત્યપ્રલયાદિકે કરીને નાશ-
વંત ને અતિતુચ્છ ને સ્વપ્ન તુલ્ય સર્વે આકૃતિયોને
જાણવી તે ઉપર કાચનામુવાલાનું મધ્યનું ૫૫ મું ને
પાંચવાનાનું નિત્યે અનુસંધાન રાખવાનું છેલ્લાનું ૩૦મું
એમ બે વચનામૃત વંચાવ્યાં. ॥ ૧૧૨ ॥

एक भक्त तो परमेश्वरने ने जीवसत्ताने देखे छे ने एक तो तेने यथार्थ जाणे छे ए बेमां कयो सरस छे? उत्तर जे देखवा करतां तो यथार्थ जे जाणे छे ते बहु श्रेष्ठ छे ने ए बे गुण जेमां होय तेने कोइ वातनो बांधोज रहे नहि ने ज्ञानी भक्त होय ते एम समजे जे आत्मा तो सृष्टिने आद्ये जन्म्यो नथी ने अंते नाश पण नहि थाय ने मध्ये व्यभिचारने पण पामतो नथी ने देखे छे ने सांभळे छे इत्यादिक जे जे क्रियाओ करे छे ते जीवज करे छे एम द्रष्टा रूपे जे वर्ते छे तेने कोइक गधेढो के मीनढो कहे तो पण मान अपमान इत्यादिक पोताने विषे माने नहि ए ज्ञानी भक्त कहेवाय. ॥ ११३ ॥

आत्यंतिक प्रलयने अंते श्रीजीमहाराज अक्षर-धामने विषे जेवा अलौकिक पार्षद, ऐश्वर्यने सामर्थीए युक्त रखा छे एम यथार्थ जाणवा तेने ज्ञान कहीए ने एना ए भावे सोताज मनुष्यरूप थया छे पण तेमां जे कामादिक सर्वे भाव देखाय छे ते दिव्य छे एम यथार्थपणे समजवुं तेने विज्ञान कहीए त्यां गोपियुंना तथा बळिराजाना दृष्टांते करीने बहु वार्ता करी. ॥ ११४ ॥

ભક્તિ, વૈરાગ્ય, જ્ઞાન ને ધર્મ એમના હેતુ, સ્વરૂપ ને ફલ જે છે તેને પ્રથક્ પ્રથક્ કહો ? ઉત્તર જે ભક્તિનાં કારણ તો સત્શાસ્ત્રમાં ભક્તિ ઉપજ્યાનાં જે સાધન કહ્યાં હોય તે છે ને શ્રીહરિકૃષ્ણજી મહારાજને વિષે પ્રીતિ છે તે સ્વરૂપ છે ને શ્રીજીમહારાજ વશ થાય તે ફલ છે ને વૈરાગ્યનો હેતુ પદાર્થ માત્રને વિષે જે દોષ દ્રષ્ટિ છે તે છે ને વિષય માત્રને ત્યાગ કરવાની જે ઇચ્છા છે તે સ્વરૂપ છે ને તે વિષયનો ત્યાગ કર્યો હોય ને વળી તે વિષય મળે તો ભોગવ્યાને વિષે રાંકપળું થાય નહિ તેને ફલ કહ્યું છે ને શ્રીહરિ-જીનું ને આત્માનું જે જ્ઞાન છે તેને ઉપજ્યાનું કારણ તો સત્પુરુષનો ને સત્શાસ્ત્રનો જે સંગ તે છે ને એ બેયની જેમ છે તેમ સ્થિતિ પોતાની બુદ્ધિને વિષે નિરંતર રહ્યા કરે તેને સ્વરૂપ કહે છે ને શ્રીજીને વિષે જે માહાત્મ્યે સહિત પ્રીતિ છે તેને ફલ કહે છે ને ધર્મ ઉપજ્યાનું કારણ તો ધર્મશાસ્ત્રનું અતિ આદર પૂર્વક જે શ્રવણ કરવું તે છે ને જે નિયમ છે તે ધર્મનું સ્વરૂપ છે ને જ્ઞાન વૈરાગ્યાદિકને ધારી રહે એ ફલ છે. ॥૧૧૫॥

સત્સંગમાં તો અન્ન વસ્ત્ર યથાયોગ્ય મળે છે તોપણ મુંઝવણ રહે છે તેનું શું કારણ છે ? ઉત્તર જે મુંઝવણ તો પંચવિષયની આસક્તિ કરીને રહે છે ને તે વિષ-

ચનાં બીબાં તો અનેક પ્રકારનાં છે તેને વિષે મુંઝવણ માત્ર રહી છે માટે પંચ વિષયની આસક્તિ ટાળીને સંત થાવું ને તે સંતના લક્ષણ મુક્તાનંદસ્વામીએ “સંત-જન સોય સદા મોય ભાવે” એ ચાર કીર્તનમાં કહ્યાં છે તેવા સંત થવાની દૃઢ રુચિ કરવી ત્યારે સંતે કહ્યું જે એ ચાર કીર્તનનો જે ભાવ હોય તે કહો ત્યારે “ધર્મસ્ત્યા-જ્યો ન કૈશ્વિત્ સ્વનિગમવિહિતો વાસુદેવે ચ ભક્તિ-ર્દિઘ્યાકારે વિધેયા સિતઘનમહસિ બ્રહ્મણા સ્વસ્ય ચૈક્યં ॥ નિશ્ચિત્યૈવાન્યવસ્તુન્યણુમપિ ચ રતિં સંપરિ-

૧ અર્થ:—કોઈપણ મારા આશ્રિતજનોએ શ્રુતિ, સ્મૃતિએ કહેલો, પોતાનો જે ષર્ણાશ્રમ ધર્મ તે ત્યાગ નજ કરવો, અને પરમાત્મા સિવાય બીજી માયિક વસ્તુ-ઓમાંથી લેશ પણ રાગને છોડી દે (સમગ્ર વાસ-નાઓથી રહિત થઈ) પોતાના આત્માની અક્ષર બ્રહ્મની સાથે એકરૂપતાને વિચારી (અર્થાત્, હું અક્ષર બ્રહ્મ છું, એવી ભાવના કરીને) પ્રકાશમાન દિવ્ય શ્વેત તેજના સમૂહરૂપ અક્ષરબ્રહ્મનામે ધામમાં વિરા-જમાન, દિઘ્યાકાર વાસુદેવ ભગવાનનો પરાભક્તિ કરવો અને અક્ષરબ્રહ્મધામાધિપતિ ભગવાનનું માહા-ત્મ્ય જાણવા માટે તેમના એકાંતિક સંતોની કાયા ઘાળી-મનથી સેવા કરવી. એ રીતે ધર્મપુત્ર નીલકંઠ ભગવાને પોતાના ભક્તજનો પ્રત્યે કહ્યું. સ. જી. પ્ર. ૬. અ. ૬૬-૨૮. ।

२१४ → ❧ स. गोपालानंद स्वामीनी वातो. ❧ ←

त्यज्य सन्तस्तन्माहात्म्याय सेव्या इति वदति निजान्
धार्मिको नीलकण्ठः” ए श्लोकने विषे ए चार कीर्तननुं
रहस्य छे तेने कहीए छीए धर्म, ज्ञान, वैराग्य ने
माहात्म्ये सहित श्रीजीमहाराजनी भक्ति करवी ने तेनुं
माहात्म्य जाणवाने अर्थे साचा संतने सेववा ए चार
कीर्तननुं रहस्य छे ने जे विषयने विषे आसक्ति छे
तेने कोढ जेवी जाणवी ने धर्म ज्ञानादिकने विषे जे
आसक्ति उपजे तेने तो पुत्रादिकनी प्राप्ति जेटलो
आनंद पाववो. ॥ ११६ ॥

एक दिवस एम वार्ता करी जे गुरु थावुं के शिष्य
थावुं ए बेमांथी एक शीखवुं ने बीजे दिवसे सर्वेए
पुछयुं के मुंझवण टाळवाने अर्थे एक बे संतने मन
सोंप्युं छे के नथी सोंप्युं त्यारे जेणे जेणे जेने जेने मन
सोंप्युं हतुं तेणे तेणे तेमनां नाम लइने कही
देखाड्यां. ॥ ११७ ॥

त्रीजे दिवसे एम वार्ता करी जे जेनो सत्संगने
विषे अचळ पायो होय ने ते कोइ विघ्ने करीने पण
सत्संग मुकी शके नहि ते केवा लक्षणे युक्त होय ?
उत्तर जे एक तो श्रद्धा अतिशय होय ने स्वभाव
टाळवाने विषे आग्रह पण घणो होय ने सत्संगनी

→ ❧ ❧. ગોપાલ્લાનંદ સ્વામીની વાતો. ❧ ← ૨૧૫

ભિષળ પળ સર્વે પ્રકારે સ્વમતો હોય ને કોઈ રીતે
કચવાઈ જાય નહિ એવાનો અચળ પાયો જાણવો ને
એવી જાતની સમજળ નક્કિ કરવી એજ કલ્યાણનું મૂલ
સાધન છે. ॥ ૧૧૮ ॥

પુરુષોત્તમ ભગવાન, અક્ષર ને અક્ષરના મુક્ત, પુરુષ,
કાલ, માયા, જીવ, ઇશ્વર, ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય, માહાત્મ્યે
સહિત શ્રીજીની ભક્તિ, તથા વ્યવહાર એ સર્વેનું જ્ઞાન
યથાર્થ જાણું જોઈએ ને વ્યવહારનું જ્ઞાન ન જાણું હોય
તો પળ મુંઝવણ આવે છે તે ઉપર માવા ભક્તને દ્રષ્ટાંતે
કરીને વાર્તા બહુ કરી. ॥ ૧૧૯ ॥

શ્રીહરિકૃષ્ણજીનો ભક્ત હોય ને રજોગુણને વિષે
અતિ આસક્ત વર્તતો હોય તો અનિરુદ્ધ કે બ્રહ્મા જેવો
થાય છે ને તમોગુણને વિષે અતિ આસક્ત મતિ હોય
તો સંકર્ષણ કે શીવજી જેવો થાય છે ને સત્વગુણને
વિષે અતિ દૃઢ આસક્ત મતિ હોય તો પદ્મુન્ન, તથા
વિષ્ણુ જેવો થાય છે ને જે એકાંતિકના સંગે કરી
ભાગવત ભક્ત થાય છે તે તો નિર્ગુણ કહેવાય છે ને
એ તો સર્વેને વિષે શ્રેષ્ઠ કહેવાય છે ને એને વિષે પળ
નિર્બળને બલવાન હોય છે તેમાં જે અતિ બલીઆ
એકાંતિક ભક્ત હોય છે તેતો શ્રીજીમહારાજની આજ્ઞાએ

૨૧૬ → ❖ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❖ ←

કરીને પદ્યુન્નાદિકને માન આર્જ્યુ હોય તો તેના માનને ઉતારીને રુડી રીત્યે સ્થિત્યાદિકને ધર્મ જ્ઞાનાદિકે સોતા પ્રવર્તાવે ને નિર્લેપ થકા પાછા આવીને સેવાને વિષે પળ તત્પર રહે છે ને જે હરિભક્તને સત્વગુણ પ્રધાન વર્તેતો હોય તેને મુંઝવણ તો આવે પળ તે સત્સંગનું અવલું કરે નહિ ને બીજા બે તો અવલું કરે ને બીવે પળ નહિ તે ઉપર ભિષ્મ, શંકર, ને અક્કુરને દ્રષ્ટાંતે કરીને વાર્તા કરી. ॥ ૧૨૦ ॥

જે વિષયને વિષે આસક્ત છે તે તો ભૂત પ્રેતાદિકના અવતારને પામે છે ને જે હરિભક્તનો અવગુણ છે છે તે તો આસુર ભાવને પામે છે. ॥ ૧૨૧ ॥

શ્રીજીમહારાજને ને તેમના મહિમાને ને તેમના ધામને ને તેમના અવતારને તથા સત્પુરુષને તથા તેમના મહિમાને જે યથાર્થપણે જાણતો હોય તે સત્સંગમાંથી કોઈ રીતે પડે નહિ ને સર્વે પ્રકારે ભિષળ પળ સ્વમે ને એવી જાતના સમજણવાળાના અંતરમાં ચિકાશ હોય છે ને તે જ્યાં જાય ત્યાં ભગવાનને મુકી શકે નહિ. ॥ ૧૨૨ ॥

જેને શ્રીજીમહારાજને રાજી કરવા હોય તેને એમ વર્તવું જે પંચ વિષયના મુલને અતિ દુઃસ્વદાયક જાણીને

તથા દેહાભિમાનની આસક્તિ ટાલીને નિર્વાસનીક થાવું ને ગાયન વિદ્યા તથા શાસ્ત્ર વિદ્યા આદિક ગુણે કરીને પોતાને વિષે ગુણવાનપણું ન માનવું તે ઉપર “મારો મત કહું તે સાંભળો ટૂંજવાસીજી ॥ તજો સાધનનો ઊર આમળો ટૂંજવાસીજી ” એ કીર્તનની વાર્તા બહુ કરી. ॥ ૧૨૩ ॥

મયારામ મટ્ટજીને પુછ્યું જે ઉદ્ધવજી કેમ વાર્તા કરતા ત્યારે મટ્ટજી બોલ્યા જે રામાનંદસ્વામીએ એમ કહ્યું જે આપણા સત્સંગને વિષે ભાગવતાદિક શાસ્ત્ર વિદ્યા ને વ્યાકરણાદિક શાસ્ત્રવિદ્યા તથા ગાનવિદ્યા ને વાજાં એ સર્વેં નથી એમ વાર્તા કરતા ત્યારે સંતે કહ્યું જે હમણાં તો એ સર્વેની પ્રવૃત્તિ જેતે સત્સંગને વિષે શ્રીજીમહારાજે અતિશે કરાવી છે ને ગાયક તથા પાઠક દ્વારાએ કરીને તથા મંદિર ને મૂર્તિ દ્વારાએ કરીને અનંત રજોગુણી ને તમોગુણી જીવોનાં કલ્યાણ પણ કર્યાં છે. ॥ ૧૨૪ ॥

વક્તાની અશુદ્ધતાએ કરીને શુદ્ધ શાસ્ત્ર પણ અશુદ્ધિપણને પામી જાય છે એવી રીતે શાસ્ત્રની શુદ્ધ અશુદ્ધિપણની વાર્તા કરી. ॥ ૧૨૫ ॥

સંત દ્વારાએ કરીને પણ અનેક જીવોનાં કલ્યાણ

કર્યા ને એકાંતિક ભક્તને વિષે શ્રીજીમહારાજની મરજી ને વાર્તા યથાર્થ રહી છે તે ઉપર “કસ્મૈ યેન વિભાષિતો-
 ઽયમતુલો જ્ઞાનપ્રદીપઃ પુરા તદ્રૂપેણ ચ નારદાય મુનયે
 કૃષ્ણાય તદ્રૂપિણા ॥ યોગીન્દ્રાય તદાત્મનાથ ભગવદ્રાતાય
 કારુણ્યતસ્તચ્છુદ્ધં વિમલં વિશોકમમૃતં સત્યં પરં ધી
 મહિ ” આ શ્લોકની બહુ વાર્તા કરી ને એવા શુદ્ધ
 ભક્તને વિષેજ શ્રીજીમહારાજ નિવાસ કરીને રહે છે તે
 વાત આ બે શ્લોકમાં કહી છે “ન કામકર્મવીજાનાં
 યસ્ય ચેતસિ સંભવઃ” તથા “વાસુદેવૈકનિલયઃ” ને
 બીજો ભક્ત તો પોતાના સ્વભાવ મેલો મળી જાય છે,

૧ અર્થઃ—જે પરંબ્રહ્મ પરમાત્માણ કૃપા કરીને
 આ અપાર જ્ઞાનના દીપકરૂપ શ્રીમદ્ભાગવતને પ્રથમ
 બ્રહ્મા પાસે પ્રકટ કર્યું, પછી બ્રહ્મારૂપે નારદમુનિની
 આગલ દર્શાવ્યું, નારદરૂપે શ્રીવેદવ્યાસજીની આગલ
 પ્રકટ કર્યું અને વ્યાસજીરૂપે યોગીશોમાં શ્રેષ્ઠ યથા
 શુકદેવજી પાસે પ્રકટ કર્યું. અને શુકદેવજી રૂપે
 પરિક્ષિત રાજાની પાસે પ્રકટ કર્યું તે શુદ્ધ-નિર્મલ,
 શોક રહિત, સત્યમૂર્તિ, અને મોક્ષસ્વરૂપ પરંબ્રહ્માનું
 ધ્યાન કરીય. (ભા. ડા. અ. ૧૩-૧૯)

૨ અર્થઃ—જેના ચિત્તને વિષે સકામ કર્મોની
 વાસના ઉત્પન્ન નથી થતી તેને વિષે ભગવાન હમેશાં
 રહે છે અને એક વાસુદેવ ભગવાનને વિષેજ નિમગ્ન
 રહેનારામાં પણ તેવીજ રીતે રહે છે. ।

માટે સ્વભાવ પ્રમાણે વર્તે છે ને વાત પણ તેજ પ્રમાણે કરે છે. ત્યારે સંતે પ્રશ્ન પુછ્યું જે આ ભક્ત તો સ્વભાવ પ્રમાણે વર્તે છે ને મરજિ પ્રમાણે વરતે છે તે કેમ જણાય ? ઉત્તર જે જેની બુદ્ધિ દેશ કાળાદિકે કરીને ફરી જાય તેનું વર્તન તે સ્વભાવ પ્રમાણે છે એમ જાણવું ને જેની બુદ્ધિ દેશ કાળાદિકે કરીને ન ફરે તેનું વર્તન મરજી પ્રમાણે છે એમ જાણવું ને જેણે રાત દિવસ અતિશય આગ્રહ રાખીને શ્રવણ મનનાદિકે કરીને બુદ્ધિને વિષે એકાંતિક ભક્તપણું સ્વચિત્ કર્યું હોય તેની બુદ્ધિ ફરે નહિ. ॥ ૧૨૬ ॥

સ્વામી બોલ્યા જે મને મહારાજે કહ્યું જે આકાર રહિત વર્તેવું ત્યારે તેમાં શંકા કરી જે મૂર્તિ ભૂલી જવાશે તો ? ત્યારે તે સાંભળીને મહારાજ બહુ દિલગીર થઈ ગયા ને નેત્રકમળ સજલ થઈ ગયાં ને એમ બોલ્યા જે “જેને રાજી કરવાને અર્થે પ્રયત્ન કરે છે તે મૂર્તિને કેમ ભૂલી જવાશે ” એમ મહારાજ બોલ્યા તે દિવસથી મારા હૃદયને વિષે એ વચન અચલ સ્થિતિ રહ્યું છે ને તેમજ વર્તાય છે ને શ્રીજીમહારાજને એમ વર્તેવું ગમે છે માટે અનેક યુક્તિ કરીને એ વાર્તા કરીએ છીએ ને એવી સ્થિતિવાળાને તો અન્ય સંકલ્પ થાયજ નહિ ને કદાચિત્ અસત્ દેશકાળાદિકને જોગે કરીને જો થાય

૨૨૦ → ❖ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❖ ←

તો જેમ બીજા દેહે કરીને પ્રાયશ્ચિત્ત કરીને સંતોષને પામે છે તેમ એ જ્ઞાનિ ન પામે એ તો ઉપરામરૂપ પ્રાયશ્ચિત્તે કરીનેજ સંતોષ પામે છે તે વાત “ ‘યસ્ય જ્ઞાનમયં તપઃ’ ” એ શ્રુતિમાં કહી છે માટે સવાસનિક ને નિર્વાસનિક હરિભક્તના પ્રાયશ્ચિત્તને વિષે બહુ ફેર છે. ॥ ૧૨૭ ॥

કોઈકને તો ભજન કરવું ગમે ને કોઈકને શ્રીજી-મહારાજની મૂર્તિમાં રહેવું ગમે ને કોઈકને નવધા ભક્તિ કરવી ગમે इत्याદિક શ્રીજી સંબંધી ક્રિયા જુદી જુદી ગમે છે ને કોઈકને તો એ સર્વે ગમે છે તે કેમ હશે ? ઉત્તર જે શ્રીજીમહારાજને વિષે એ ભક્ત જેવા જેવા ભાવે યુક્ત હમણાં અથવા મોરે વરત્યા હોય તેવા ગુણ એ ભક્તને વિષે આવે છે તે ઉપર ગુણાતિતાનંદસ્વામીના ને મુક્તાનંદસ્વામીના દ્રષ્ટાંતે કરીને વાર્તા બહુ કરી. ॥ ૧૨૮ ॥

જેવા તેવા જીવને શ્રીજીમહારાજનો યોગ થઈ જાય છે ને મુમુક્ષુને થાતો નથી તેનું શું કારણ હશે ? ઉત્તર જે શ્રીહરિજીને જે દેશને વિષે ધર્મનું સ્થાપન કરવું હોય તથા જે દેશને વિષે મુમુક્ષુ બહુ હોય તે

૧ અર્થ:—જેનું જ્ઞાનમય તપ છે. ।

દેશને વિષે શ્રીહરિજીને વિચરવાનું થાય છે એટલે મુમુક્ષુના તથા બીજા સર્વેના પળ મોક્ષ સહેજે થઈ જાય છે ને કોઈક મુમુક્ષુ હોય તેનો તો દુર દેશને વિષે જન્મ હોય તેથી તે રહી જાય છે ને મુમુક્ષુને કોઈ દેશની વાસના તથા નાતજાતની પળ વાસના ન રા-
 યવી ને પ્રકૃતિ પુરુષથી લઈને સર્વે પદાર્થને નાશવંત ને કાલના મુવાળા જેવા ને અતિ તુચ્છ ને સ્વપ્ન તુલ્ય
 • જાણવા ને શ્રીજીમહારાજ તથા તેમના મોટા સંત તથા જીવાત્મા એ ત્રણ વિના બીજે ક્યાંય પ્રીતિ ન રાચવી તેમ મહારાજની સેવા વિના શ્વેતદ્વિપાદિક ધામને વિષે પળ વાસના ન રાચવી ને શ્રીજીમહારાજ તો ગમે ત્યાં રાચીને પળ કસર માત્ર ટાળી નાચવાને સમર્થ છે માટે સત્તારૂપે રહીને તેમના એકાંતિક ભક્તનો સમાગમ અતિશે રાચવો ને તેને અર્થે શીત, ઉષ્ણ, શૂંચ, તરશ, માન, અપમાન, હર્ષ, શોક એ સર્વનું સહન કરવું ને એને વિષે વૈરાગ્ય પામવો નહિ ને પંચવિષયને અર્થે જે હ્રદયમ કરવો તેમાં વૈરાગ્ય પામવો ને આવી રુદ્ધી ભગ-
 વદ્વાર્તા છે. તે પળ કેટલાકને ગમતી હશે ને કેટ-
 લાકને ગમતી નહિ હોય. ॥ ૧૨૯ ॥

કેમ સમજે તો સદા સુખિઓ રહે ? ઉત્તર જે સદા સુખિઓ તો તે રહે જે. જેને કોઈ પદાર્થ જોઈએ

જ નહિ ને જેવાં તેવાં વસ્ત્ર ને જેવું તેવું અન્ન એ તો સહજે મળી રહે છે માટે સંતોષ રાખીને વર્તે તો સદાય સુખિયું રહેવાય છે ને વિશ્વાસ કરવા યોગ્ય તો ઢો-ડીઆ પુંજા ભક્ત જેવા સત્પુરુષજ છે ને બીજે તો દુઃખીઆ થાવાનું છે. ॥ ૧૩૦ ॥

જ્ઞાન તથા વૈરાગ્ય વિના સુક્ષ્મને કારણ શરીર ટલે નહિ ને એકલી ભક્તિ કરીને તો ટલે પણ સ્વરા ને ટલે પણ નહિ. ॥ ૧૩૧ ॥

સર્વે સંતને ધર્મામૃત પ્રમાણે વર્તવું એમ વાર્તા કરીને સ્વામી બોલ્યા જે ગૃહસ્થ હરિભક્તનો મહિમા સમજીને જો વિશ્વાસ કરીએ તો પોતા સરસા કરે જેમ શૂંગી કૃષિને કરી નાચ્યા તેમ. માટે આપણે એમનો અતિ વિશ્વાસ ન કરવો. ॥ ૧૩૨ ॥

લોભ, કામ ને માન એ આદિક દોષે કરીને શ્રીજીની આજ્ઞા લોપાય છે માટે કેમ સમજે તો ન લોપાય ? ઉત્તર જે “મદ્ધયાદ્વાતિવાતોઽયં સૂર્યસ્તપતિ-મદ્ધયાત્ । વર્ષતીંદ્રોદહત્યગ્નિર્મૃત્યુશ્વરતિ મદ્ધયાત્”

૧ અર્થ:--સમગ્ર જગતને સુખ આપનાર વાયુ મારા ભયથી વાય છે,—સૂર્ય તપે છે, ઇન્દ્ર વર્ષે છે, અગ્નિ બાળે છે અને મૃત્યુ મારા ભયથી પ્રાણીઓમાં વિચરે છે. (ભા. તુ. ૨૬-૪૨)

॥ १ ॥ “यन्नामधेयश्रवणानुकीर्तनाद्यत्मद्वयाद्य-
त्स्मरणादपि कचित् । श्वादोऽपि सद्यः सवनाय कल्पते
कथं पुनस्ते भगवन्नु दर्शनाद्” ॥२॥ ए बे श्लोकमां जेम
भगवाननो महिमा कस्यो छे तेवी रीते महिमा समजे
तो आझा लोपाय नहि. ॥ १३३ ॥

एक हरिभक्ते पुछयुं जे जगत खोदुं केम जणाय ?
त्यारे स्वामी बोलया जे जेम बाळको रमत करे छे.
तेमां केटलाक तो सुर्य ने केटलाक तो चंद्र थइने आवे
छे. ने वळी धूडयना वरकन्या, ने धुडयना कंसार ते
मूत्रना घीमां पलाळे छे. ने धुडयना मग चोखा करे
छे. ए सर्वे जेम असत्य छे. तेम संसार व्यवहार पण
असत्य छे. पण तेने बाळकनी पेठे सत्य मान्यो छे.
माटे ए बाळक ज छे. एम कहीने भवायाना रमतना
द्रष्टांते करीने वार्ता करी. ॥ १३४ ॥

जीवनमुक्त विदेहीमुक्त ने कैवल्यमुक्त तेमनी
स्थितिने कहे छे जे जीवनमुक्त तो विषयने विषे

२ अर्थः—हे भगवन् ! क्यारेक पण जे तमारा
नामनुं भवण कीर्तन, प्रणाम तथा स्मरणादि करवाथी
श्वपच पण तत्काल यज्ञ करवाने माटे कल्पाय छे
बटले परित्र थाय छे तो तमारां दर्शनथी पवित्र
थाय तेमां शुं कहेवुं. । (भा. तृ अ. ३३. ६)

૨૨૪ → ❖ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❖ ←

બંધાઈ જાય ને વિદેહી મુક્ત છે તે પળ અસત દેશ-
કાલાદિકે કરીને બંધાય ને કૈવલ્ય મુક્ત તો તેણે
કરીને પળ બંધાયજ નહિ. ॥ ૧૩૫ ॥

પ્રથમ સંસાર અસત્ય જણાતો હતો ને શ્રીજીમહા-
રાજને વિષે હેત પળ જણાતું હતું ને હવે એમ કેમ
જણાતું નથી ? ઉત્તર જે પ્રથમ એ ભક્તની ઇન્દ્રિયુની
વૃત્તિ વિષય સુખને વિષે પ્રવેશ નહોતી કરી ગઈ ને સ-
ત્સંગનો વેગ ઇન્દ્રિયોને વિષે લાગ્યો હતો ને તે પછી
ઉતરતાને યોગે કરીને ઝ્યારે વિષય સુખનો અનુભવ
થયો ત્યારે સત્સંગથી મોઢો પડી ગયો એજ એનો ઉત્તર
છે ને વિષય ભોગવીને ન બંધાય એવાતો એક નર-
નારાયણ ઋષિ વિના બીજો કોઈ નથી. ॥ ૧૩૬ ॥

વિજ્ઞાનદાસજીને અવસ્થા લોપતી નથી ને મુંઝાતા
પળ નથી ને સદા સુખિઆ રહેતાં આવડે છે. ને નિર્મા-
નીપણું પળ બહુ છે. ને શ્રીજીમહારાજનો ને સત્પુરુષનો
વિશ્વાસ પળ અતિશય છે. ને ગુણાતિતાનંદસ્વામી તથા
સિદ્ધાનંદસ્વામી એ બેયને તો અવસ્થા છોપાય છે ને
મુંઝવણ પળ આવે છે. તે જો પુરુષ પ્રયત્ને કરીને
અતિઆગ્રહ કરે તો એમને પળ મુંઝવણ આવે નહિ. ને
કોઈક ને તો વાત ચિત્ત કરતા થકા સર્વે ક્રિયાને

विषे श्रीजीमहाराज देहनी पेठे निरंतर सांभर्यां करे
छे ने पृथ्वीनी पेठे आधारपणानो विश्वास पण सदा
वर्ते छे. ॥ १३७ ॥

व्यापकानंदस्वामीने श्रीजीमहाराजने विषे पुरु-
षोत्तमपणानो निश्चय थातो नहोतो पछी श्रीजीमहाराजे
एमने समाधि करावीने अक्षर धामने विषे अनंतकोटी
मुक्त सोतुं पोतानुं दर्शन कराव्युं तो पण निश्चय थयो
नहि. त्यारे श्रीजीमहाराजे कहुं जे आ सर्वे मुक्तोनां
रूपने धरी धरीने अमारी पूजा आरती करो त्यारे ते
कहेजे केम धारुं ? पछी श्रीजीमहाराज बोल्या जे
“रामानंदस्वामी जो पुषोत्तम भगवान होय तो
मुने सर्वे मुक्तनां रूप धरतां आवडो एम संकल्प करो”
त्यारे तेमणे तेम संकल्प कर्यो तो पण न धराणुं त्यारे
श्रीजीमहाराज बोल्या जे “चोवीस अवतार जो पुरु-
षोत्तम भगवान होय तो एमनां रूपने धरतां आवडो
एम कहो ” त्यारे तेमणे तेम कहुं तो पण न धराणुं
त्यारे फरीने श्रीजीमहाराज बोल्या जे “जो आ
सहजानंदस्वामी पुरुषोत्तम भगवान होय तो मुने सर्वे
मुक्तोनां रूपने धरतां आवडो एम कहो ” त्यारे तेमणे
तेम कहुं त्यारे तेमने सर्वे मुक्तोनां रूपने धरतां आव-

डयुं पछी एमने पुरुषोत्तमपणानो निश्चय श्रीजीम-
हाराजने विषे यथार्थ थयो. ॥ १३८ ॥

एक दिवस श्रीजीमहाराजे व्यापकानंदस्वामीने
कहुं जे “ तमे इंद्रलोकमां जाओ ” त्यारे तेमणे कहुं
जे “ जइ आव्यो ” त्यारे फरीने आज्ञा करी जे
“ ब्रह्माना कमळना नाळनो पार लइ आवो ” त्यारे
ते कहे जे पार लइ आव्यो. त्यारे वळी
आज्ञा करी जे “ गोलोक वैकुंठ ने ब्रह्म धामने
विषे जाओ ” त्यारे ते कहे जे “ जइ आव्यो ” त्यारे
वळी आज्ञा करी जे “ भूमापुरुष पासे जाओ त्यारे
ते कहे जे “ त्यांतो हजार माथानो दैत्य मार्ग रोकीने
रह्यो छे ते केम जवाय. ” त्यारे श्रीजीए कहुं जे
“ तमे पण तेवा रुपने धरीने तेने जीतीने जाओ ”
त्यारे तेणे तेम कर्तुं ने फरी तेणे कहुं जे “ बीजो
दशहजार माथानो दैत्य आगळ मार्गमां छे ते केम
जवाय ” त्यारे श्रीजीमहाराज कहे “ तमे पण तेथी
मोडुं रुप धरीने ने तेने जीतीने जाओ ” पछी ते
तेम करीने भूमापुरुष पासे गया. त्यारे भूमापुरुष
कहुं जे “ पुरुषोत्तमनो मगटपणे पृथ्वीने विषे अवतार
थयो ? ” त्यारे संत कहे “ हा थयो. ” ए वार्ता
सांभळीने भूमापुरुष जेते अतिशय गदगद कंठ थइने

राजी राजी थइ जाता हवा. ने ते संतने पोताना सिंहासन उपर बेसारीने अतिशे सुगंधीमान ने अति सरस पुष्प चंदनादिके करीने अतिशे भारे पुजा करता हवा. ने अतिशे आनंदे सोता श्रीजीमहाराजना समाचार पूछीने बोलया जे मने ज्यारे आ स्थानकने विषे महाराजे मोकल्यो हतो त्यारे कहुं हतुं जे अमो ब्रह्मांडने विषे पधारथुं त्यारे तमारी पासे संतने मोकलथुं ते वचन आज सत्य कर्युं. एवी रीते परस्पर बे जणे महाराजनी वार्ता सारी पेठे करी पछी ते संते ए लोकना चार भूजावाळा मुक्तोने श्रीहरिजीनी वार्ता करीने एमने पुरुषोत्तमपणानो निश्चय करावीने ब्रह्म-पुरने विषे मोकली दीधा ने पछी श्रीजी पासे आवीने पोतानुं वृतांत जेम थयुं तेम कहुं ते वात सांभळीने श्रीजीमहाराजे विचार कर्यो जे “ज्यारे बादशाह गादीए बेसे त्यारे बंदिवान मात्रने छोडी मुके छे तेम अमारे पण अनेक जीवोनां कल्याण करवां छे. एम विचारीने पोते स्वरूपानंदस्वामीने आज्ञा करी जे “सर्वे नर्ककुंडना जीव मात्रने चतुर्भुजरूप धरावीने भूमापुरुषना लोकमां मोकलो” त्यारे ते संते तेम कर्युं एवी रीते श्रीजीमहाराजे पोतानुं पुरुषोत्तम पणुं अतिशे प्रगट कर्युं छे. ॥ १३९ ॥

જીવ માત્રને અતિશય બંધનકારી કયું પદાર્થ છે ?
 ઉત્તર જે કોઈકે તો સ્નેહનું કહ્યું ને કોઈકે તો માનનું
 કહ્યું ને કોઈકે તો સ્ત્રી દ્રવ્યાદિકના બંધનનું કહ્યું એવી
 રીતે ઘણે પ્રકારે કરીને કહ્યું ને ગોપાલાનંદસ્વામીએ
 કહ્યું જે અતિશય બંધનકારી તો દેહાભિમાન જણાય
 છે ને શ્રીહરિજીએ પણ વચનામૃતમાં કહ્યું છે જે, દેહા-
 ભિમાનને વિષે સર્વે દોષ રહ્યા છે. ત્યાં દૃષ્ટાંત છે જેમ
 મોટું ફળીડું હોય ને તેમાં વધે મોટો ખાડો હોય ને
 તે વળી તરણે કરીને ઢંકાળો હોય તેમાં જેમ સર્વે
 આવી આવીને પડે છે તેમ દેહાભિમાનરૂપ ખાડો છે
 તે પંચ વિષયરૂપ તરણે કરીને ઢંકાળો છે ને તેને વિષે
 લોભ, કામ, રસાસ્વાદ, સ્નેહ, ને માન, આદિક સર્વે
 દોષ આવી આવીને પડે છે માટે સત્ અસત્ના વિવેકે
 કરીને દેહાભિમાનરૂપ ખાડાને કાઢવાને અર્થે નિરંતર
 સદ્વિચાર કર્યા કરવો ને દેહને વૃક્ષરૂપે કરીને પણ
 કહ્યો છે તેમાંથી મનરૂપી અંકુર થાય છે ને અહંમત્ત્વ
 રૂપી મોટાં મોટાં બે ઢાઝાં થાય છે ને દશ ઇન્દ્રિયોરૂપ
 નાનાં ઢાઝાં થાય છે ને સંકલ્પ વિકલ્પરૂપી અતિ
 નાની ઢાઝાંચીઓ થાય છે ને તેણે કરીને જીવ જે કર્મ
 કરે છે તે રૂપ પાંદડાં થાય છે ને જેમ પત્રે કરીને વૃક્ષ
 વધે છે તેમ કર્મે કરીને અનંત દેહ આવે છે. ॥૧૪૦॥

પરોક્ષ અવતારના ભક્તમાં ને પ્રત્યક્ષ અવતારના ભક્તમાં કેટલો ફેર છે? પરોક્ષ અવતારના ભક્ત તો રૂપા જેવા છે. ને બ્રહ્માદિક ને ઇંદ્રાદિક દેવના ભક્ત તો પિતલ ને કાંસા જેવા છે ને મધ માંસના સ્નાનારા જે તમોગુણી દેવ છે તેના ભક્ત તો કથીર અને લોઢા જેવા છે ને પ્રત્યક્ષ પુરુષોત્તમના જે એકાંતિક ભક્ત છે તેતો કુંદન ને જાંબુનદ સુવર્ણ તે જેવા છે અને તેમાંતો ભારે ચમત્કાર રહ્યો છે તેની વિગતજે જોડીઆ ગામમાં વિશ્રામ સુતારે લાખો કીડિઓનું કીડિઆરું જોયું ત્યારે તેને દયા આવી ને એમ બોલ્યા જે આ બિચારા જીવોનું કેમ કલ્યાણ થાશે? એટલામાં તો કગોડો વિમાન આવ્યાં તેમાં બેશીને એ સર્વે કીડિઓના જીવ ચતુર્ભૂજ રૂપ ધારીને દેવલોકમાં ગયા એવી રીતે પ્રત્યક્ષ પુરુષોત્તમ ભગવાનના ભક્તનો તો એવો મોટો મહિમા છે. ॥ ૧૪૧ ॥

વલી રતના ભક્તની વાર્તા કરી જે એને ખાળેજે પ્રત્યક્ષ પુરુષોત્તમના સંતને બે રોટલા આપ્યા હતા તેની પ્રાપ્તિની વાર્તા કરીને કહ્યું જે પ્રત્યક્ષ પુરુષોત્તમના ભક્ત છે તે તો સંતને રોટલાનો લોટ દે છે ને આભક્ત તો સદાવ્રત આપે છે તો પણ એ કરતાં તે રોટલાનો લોટ અધિક થાય છે. ॥ ૧૪૨ ॥

૨૩૦ → ❖ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની ઘાતો. ❖ ←

મુક્તાનંદસ્વામીને નિશ્ચય થાતો નહોતો ત્યારે રામાનંદસ્વામીએ આવીને કહ્યું જે શ્રીસહજાનંદસ્વામી પુરુષોત્તમ ભગવાન છે ને અમે પણ એમનાજ દાસ છીએ એવી રીતે પ્રત્યક્ષ પુરુષોત્તમના ભક્તની અતિશે મોટપ છે ને લગારેક એમના સંબંધે કરીને અતિશે મોટું કામ થઈ જાય છે. ॥ ૧૪૩ ॥

વક્તા જો મુમુક્ષુને ઓઝ્ઝીને ભગવદ્ વાર્તા કરે તો સમાસ થાય છે કેમ જે કોઈકને તો ભક્તિનું અંગ હોય ને કોઈકને જ્ઞાનનું અંગ હોય ને કોઈકને વૈરાગ્યનું અંગ હોય ને કોઈકને સ્વરૂપ નિષ્ઠાનું અંગ હોય ને કોઈકને મહિમાનું અંગ હોય એવી જાતના અનેક પ્રકારના અંગ મુમુક્ષુને હોય છે તે માટે તે તે અંગનું સ્થાપન કરીને પછી જો જ્ઞાનાદિક અંગની વાર્તા હઠ્ઠે રહીને સમજાવે તો સમજે ને બહુ સમાસ થાય. ૧૪૪।

તમોગુણ કેમ ટલે ? ઉતર જે લાજ રાખે તો ટલે તેની વિગત જે પોતા થકી જે મોટેરા હોય તેની તથા માઈ, બાપ, કાકા, આદિકની તથા સાધુસંતની તથા મોટેરા સત્સંગીની એ સર્વેની લાજ રાખવી ને સાંખ્ય વિચારે કરીને તો કોઈકનેજ તમોગુણ ટલતો હશે ને ઘણાકને તો લાજે કરીને તમોગુણ ટલે છે ને વ્યવહા-

રમાં પળ ક્ષત્રિય આદિક વર્ણમાં પળ એમજ દેશાય છે. ॥ ૧૪૫ ॥

જ્યારે નટવાની ડુગડુગી વાગે છે ત્યારે મનુષ્ય સર્વે ઘરમાંથી બાહેર નિસરી આવે છે એતો દ્રષ્ટાંત છે ને સિદ્ધાંત તો એમ છે જે જ્યારે પંચ વિષય સંબંધી ડુગડુગી વાગે છે ત્યારે આત્મા અનાત્માના વિચારને મુકી દે છે ને શ્રીજીને તથા તેમની કથા વાર્તાને મુકી દેને લોભરૂપે કામરૂપે રસાસ્વાદરૂપે સ્નેહરૂપે માનરૂપે ને દેહાભિમાનને યોગે કરીને અહં-મમત્વરૂપે થઈ જવાય છે. ને સંકલ્પ વિકલ્પને યોગે કરીને પળ દેહરૂપે થઈ જવાય છે માટે સત્તારૂપે થઈને અતિ દૃઢાવ કરીને સ્થિર બુદ્ધિ રાખવી. ॥ ૧૪૬ ॥

સંસારમાં રહીને વિષય કેમ જીતાય ? ઉત્તર જે નિયમ રાખે તો જીતાય છે તેની વિગત જે જેમ જૈનના મતવાળા છે તે આવી રીતે નિયમ રાખે છે જે મારે આ વર્ષમાં દશ શેર રતાલું સ્વાવાં છે. તેમ સત્સંગીને પળ આ વર્ષમાં ને આ મહિનામાં મારે આવી રીતે વર્તવું છે એવી રીતે નિયમ રાખવાં એમ વર્તવાથી વિષય જીતાય છે. ને વિષય મુશ્કેલીને વિષે તો કેવલ દુઃખજ રહું છે કેમ જે મોટા મોટા જે રાજા છે તેમને સ્વાવા પિવાને વિષે

ને સુવાને વિષે સ્ત્રી પુત્રાદિકનો વિશ્વાસ આવેજ નહિ અને દિકરો હોય તે બાપને માર્યાનો લાગ જોતો હોય ને બાપ પળ પૂત્રને માર્યાનો લાગ જોતો હોય ને મા દિકરાને વિષે ને ધણી ધણીઆણીને વિષે પળ એમજ છે માટે સંસારનાં સુખ આવાં છે તો પળ જીવ વિષયને વિષે અતિ આસક્ત છે માટે એ મૂર્ખ છે તે સારું નાશ-વંત ને સ્વપ્નતુલ્ય ને અતિશે તુચ્છ જે વિષય સુખ તેને અર્થે અનેક પ્રકારનાં દુઃખને સહન કરે છે તે માટે જો સત્પુરુષના સંગે કરીને શુદ્ધ આત્મસત્તારૂપ રહીને શ્રીજીમહારાજનું ભજન કરે તો સંસારમાં સુખિઓ રહે ને વિષય પળ જીતાય. ॥ ૧૪૭ ॥

સ્વભાવ ટાઢવાને અર્થે પુરુષ પ્રયત્ન કરતા નથી ને નિષ્ક્રમ રહે છે માટે તેને સ્વભાવ ઢશે કે નહિ હોય ? ઉત્તર જે સ્વભાવતો છે પળ કોઈક તો આશ્રયનું બઢ રાખે છે ને કેટલાકને તો પ્રમાદ બહુ છે ને કેટલાકને તો સ્વભાવ ઓઢાવાતોજ નથી ને કેટલાક તો મહત્પુરુષના સંગે કરીને સ્વભાવ ટાઢવાને અર્થે પુરુષ પ્રયત્ન પળ કરે છે અને માન, ક્રોધ ને ઈર્ષા એ કલ્યાણના માર્ગને વિષે વિરોધિ છે ને એ દોષે કરીને સંકર્ષણ ને વૈરાજ પુરુષ જેવા મોટા થાય છે પળ એકાંતિક ભક્ત જેવા તો થાતાજ નથી ને સત્પુરુષના પ્રસંગે કરીને

સાચો થઈને જો સ્વભાવને ટાળે તો અલ્પકાળમાં ટલી જાય. નહિ તો અંત સમે પણ ટલી જાય ને જો એમ નહિ કરે તો બદ્ધિકાશ્રમને વિષે ને શ્વેતદ્વિપને વિષે જઈને પણ સ્વભાવને ટાળવા પડશે. ને એ બે સ્થાનકને વિષે કલ્પજીવી સર્વે છે માટે ત્યાં સુધી પુરુષ પ્રયત્ન કરવો પડશે. ॥ ૧૪૮ ॥

દૃઢ ઉપાસનાનું શું રૂપ છે ? (૧) સ્થાનકને ઓઢાવે તે જે સ્થાનકને વિષે શ્રીજીમહારાજે પોતાનું કરીને ઘણાં વર્ષ સુધી નિવાસ કર્યો હોય તેનું કોઈ ઘસાતું બોલે તો સ્વમી શકે નહિ ને જેમ છે તેમ યથાર્થ ઉત્તર કરે ને આજ્ઞા કરીને બીજે ઠેકાણે રહેતો હોય તો પણ ત્યાં હેત વધુ રાખ્યા કરે ને તેનો યશ ગાયા કરે ને સંભાર્યા કરે (૨) શ્રીજીમહારાજ છે તે તો સર્વના કર્તા છે ને સર્વના નિર્થતા છે ને સર્વને સુખના આપનારા છે ને સર્વના અંતર્યામી છે એવા એ જે શ્રીજી તે જેતે સત્સંગને વિષે કોઈક મોટો વિક્ષેપ જો આવી પડ્યો હોય તો તેને ટાળવાને અર્થે કોઈક હરિભક્ત દ્વારા વાર્તા કરીને તેને ટાળાવી નાખે ને સંપ કરાવી દે તો તેને સત્ય જાણવું જેમ શુકજી સર્વે વૃક્ષ રૂપે બોલ્યા તે સત્ય મનાય છે તેમ માનવું. (૩) શ્રીજી મહારાજ તો યોગેશ્વર છે ને સર્વે વિદ્યાના ને સર્વે

કલાના નિધિ છે માટે એમનાં ऐश्वर्यને વિષે શંકાજ નથી અને જે ऐश्वર્યવાળા શુક્રજી આદિ યોગી છે તેમનું ધ્યાન થાય નહિ ને ધ્યાન તો એક પ્રત્યક્ષ મૂર્તિ શ્રીહરિજીનુંજ થાય. એમ શ્રીજીમહારાજને મહિમા સોતા યથાર્થ સમજે ને તેમના એકાંતિક ભક્તને ઓઢાંચે ને એમનો વિશ્વાસ પુર્વક મન, વચન, કર્મ કરીને સમા-ગમ કર્યા કરે એ ત્રણ પ્રકારની સમજણ ને અતિશય દૃઢતા તેણે કરીને ઉપાસના પક્વ થાય છે. ॥૧૪૯॥

વિશ્વાસ કેમ થાય ? ઉત્તર જે શ્રીહરિજી મહારાજની આજ્ઞા જેને હોય જે તમે ધર્મને વિષે રહેજો ને બીજાને પણ રચાવજો તે માટે પોતે ધર્મને વિષે યથાર્થપણે વર્તતા હોય ને બીજા બહુ મનુષ્યને પણ વર્તાવતા હોય એવી જાતના ऐश्वર્યને જોઈને તેનો વિશ્વાસ કરવો ને એવાનો સંગ કરીને નિર્વાસનિક થાવું ને એવા સત્પુરુષને મન સોંપ્યા વિના તો બ્રહ્મા તથા વૈરાજ તથા સંકર્ષણ જેવાને પણ કસર રહી જાય છે ને એ સમર્થ તો બહુ છે પણ વાસના ટાઢ્યા વિના સકામ ભક્ત કહેવાય છે. ॥ ૧૫૦ ॥

આટલી વાર્તા કલ્યાણને અર્થ સમજવાની છે જે જીવ છે તે ઇંદ્ર બ્રહ્માદિક દેવને વિષે તથા મનુષ્ય, પશુ,

આદિક યોનીને વિષે અનેકવાર જન્મ મરણને પામ્યો છે તો પણ પોતે તો એવો ને એવો શુદ્ધ છે જેમ આકાશ ચાર ભૂતના સંગે કરીને રંચ માત્ર પણ મેલો થતો નથી તેમ એ આત્મા શુદ્ધ છે ને પ્રકટ ભગવાનનો આશ્રય થયા પછી એ આત્માને અક્ષર સંગાથે મનન દ્વારા એ કરીને એકતા સમજીને શ્રીજીમહારાજનું ભજન કરવું ને પોતાને પ્રત્યક્ષ મળ્યા એવા જે શ્રીજીમહારાજ તેમને સર્વ અવતાર થકી વિલક્ષણ સમજવા ને એમનું જેવું બોલવું છે, ને એમની જેવી ચાલ છે, ને જેવું સુગંધીપણું છે, ને જેવી લાવણ્યતા છે, ને જેવી વાતસલ્યતા છે, ને જેવી દયા છે, ને જેવું જ્ઞાન છે, ને જેવું તેજ છે, ને જેવું ऐश्वर्य છે, ને જેવું બલ છે, ને જેવું સ્વરૂપ છે, ને જેવી શક્તિ છે, ને જેવી સ્વભાવ છે, ને જેવો ગુણ છે, ને જેવી વિભૂતિ છે, ને જેવું સુંદરપણું છે, ને જેવું સુકુમારપણું છે, ને જેવું સુશીલપણું છે, ને જેવું ઉદારપણું છે, ને જેવું ઉજ્જ્વલપણું છે. इत्यादिक अनंत गुण गणमंडन रूप तो एकज श्रीजीमहाराज છે એ જેવા બીજા કોઈ નથી. ને અક્ષરથી લઈને બ્રહ્માદિક પર્યંત એ સર્વે જેતે પુરુષોત્તમ શ્રીહરિજી મહારાજ તેમની ઉપાસના ને ભજન સ્મરણ કરે છે ને એવા એ શ્રીજીમહારાજ છે તેમની પ્રસન્નતાને અર્થે નવધા ભક્તિ અતિશે હેતે સહિત કરવી

२३६ →* स. गोपाळानंद स्वामीनी वातो. *←

ने ए वार्ता श्रवण मननादिके करीने अति दृढ करवी.
॥ १५१ ॥

जेने दश विस पचास के सो मनुष्य मानतां होय तेने गंडवा थाय छे तेना भेळा जे मनुष्य रहेता होय ते जो ते रोगने ओळखे नहि तो तेमने पण गंडवा थाय छे माटे ज्ञानांशुं एवे ठेकाणे जरूर काम पडे छे. ने जेने ज्ञान होय ते तो ए रोगने ओळखी राखे ने ते मोट्यपमां लेवाय नहि ने जे आवा मोटा स्थानकने विषे रहेता होय तेने तो ज्ञानांशनी वार्ता जरूर समजवी जोइए केमजे कोइक कोठार जोग होय ने कोइक तो भंडार जोग होय ने कोइक तो भंदिरमां पुजा करवाने विषे जोग होय, एवा अनेक प्रकारना मनुष्यो होय छे. ते सर्वेने ओळखीने जेने ज्यां जेम घटे त्यां तेने तेम प्रवर्तान्युं जोइए केम जे कोइक तो बेठाळु होय ते बातचित्ते करीने समास करतो होय ते पण जाणुं जोइए माटे ज्ञानुं काम तो बहु पडे छे ने माणस भेळा करवा ए तो कांइ कठणज नथी पण तेने रुडी बुद्धि आपीने हरिभक्त करवो ए कठण छे ए तो ज्ञानी भक्तने ज आवडे छे ने ते गंडवा तो मास बे मास के छ मास रहे ने वर्ष बे वर्ष ने दस विस वर्ष पण रहे ने कोइकने तो आवरदा पर्यंत

રહે છે ને તેતો લોભ, કામ, રસાસ્વાદ, સ્નેહ, માન
 ઇત્યાદિક સંબંધી હોય છે તેને જ્ઞાનવાન ઓઝાલે છે ને
 બીજાને તો ઓઝાલાયજ નહિ તે ઉપર વિવેકસારની
 વાર્તા કરી દેલાડી ને આચાર્યની રુચિના લોયાના
 ૧૪ ના વચનામૃતની પળ વાર્તા કરી દેલાડી. ॥૧૫૨॥

જે જ્ઞાની ભક્ત હોય તે અતિશે શ્રેષ્ઠ હોય ને તેનાં
 વચન પળ ધર્મ જ્ઞાનાદિકે યુક્ત હોય તેથી બઢવાન
 • બહુ હોય માટે તેના વચનને વિશ્વાસ પૂર્વક ત્વરાવાન
 થઈને મુમુક્ષુ જો શ્રવણ કરે તો તેને સત્ય અસત્યની
 વિક્તિ તથા બહુ બુદ્ધિવાન તથા અલ્પ બુદ્ધિવાન હરિ-
 ભક્તની વિક્તિ જણાઈ આવે છે ને શ્રવણ મનનાદિકે
 કરીને જ્યારે જ્ઞાનાંશ પક્વતાને પામે છે ત્યારે સર્વે
 વક્તાના વચનનું પ્રમાણ થઈ આવે છે માટે ગમે
 તેવો પંડિત હોય ને ગમે તેવો ઢાઢો
 હોય ને ગમે તેવો મોટેરો હોય ને ગમે તેવો
 વાચાલ હોય તે સર્વેની પરિક્ષા આવી જાય છે જે
 આ બહુ બુદ્ધિવાન ભક્ત છે ને આ નથી માટે મુમુક્ષુને
 સંગ, સોબત, વાતચિત ઇત્યાદિક સર્વે ક્રિયા સત્પુરુષ-
 નીજ ગમે છે ને એમના વચનને વિષે જે બઢ છે તેને
 દ્રષ્ટાંતે કરીને કહે છે ને શ્રીજીમહારાજની મરજી પ્રમાણે
 વર્તતા ધર્મવાળાને ગરીબ એવા જે સપ્તર્ષિ તેના વચનનો

ઉપરિચર વસુણ જો અનાદર કર્યો તો એ વિમાનમાંથી પૃથ્વી પર પડી ગયો ને વઢી પાતાળમાં પળ પેશી ગયો ને ઇંદ્રે જો એ સપ્તર્ષિનું અપમાન કર્યું તો ધાન્યને ને દાંતને હજારો વર્ષ સુધી વૈર રહ્યું એવું મહત્પુરુષના વચનમાં બઢ છે ને શ્રી રામચંદ્રજીએ પરશુરામજીને રાંક બ્રાહ્મણ કરી મુક્યા એવું મોટાના સંકલ્પમાં પળ અપાર બઢ રહ્યું છે. ॥ ૧૫૩ ॥

ત્યાગી તથા ગ્રહસ્થ એ સર્વે સત્સંગ કરે છે તે ઉપરછલો કરે છે પળ જીવને વિષે પ્રવેશ કરાવતાં આવડતો નથી ને સત્પુરુષ પાસેથી એવી યુક્તિ પળ શીખતા નથી ત્યારે કહેશો જે સત્સંગ ઉપરછલો કેમ જાણવો તો ત્યાં કહીએ છીએ જે બાહેર દૃષ્ટિએ કરીને શ્રીજીમહારાજની નવધા ભક્તિ કરે છે પળ પોતાની હાળ વૃદ્ધિનો તપાસ અંતરમાં કરતા નથી એને ઉપર-છલો સત્સંગ જાણવો તેની વિગત જે કોઈકને તો પ્રાકૃત ગ્રંથ તથા સંસ્કૃત ગ્રંથ ભળવાને વિષે તથા એ ગ્રંથને લખવાને વિષે લગ્ની છે ને કોઈકને તો ગાન વિદ્યાદિ-કને વિષે લગ્ની છે. ને કોઈક ગ્રહસ્થને કથા વાર્તા કીર્તન સાંભળવાને વિષે લગ્ની છે ને કોઈકને તો ગ્રહસ્થ હરિભક્ત સાથે ખાઈબંધાઈ રૂપ મુવાળને વિષે લગ્ની છે તથા કોઈકને ધર્મશાઢા, ફુલવાડી, કુવા, વાવ્ય,

તીર્થ કરાવ્યાને વિષે લગ્ની છે, એ સર્વે ભક્તિ તો સ્વરી.
પણ પોતાના મન ગમતી ઉપર છલી કહેવાય છે કહેતાં
દેહરૂપ થઈને અહંમત્ત્વ સહિત કરાય છે માટે એવી
ભક્તિને વિષે પણ મોટાની આજ્ઞા કરીને જેમ ઘટે
તેમ પ્રવર્તવું. ॥ ૧૫૪ ॥

મોક્ષાર્થીને કરવાનું તો આટલુંજ છે જે સત્પુરુષને
સંગે કરીને ધર્મ, જ્ઞાનાદિક જીવને વિષે પ્રવેશ કરા-
વીને સાધુતા શીખવી તે સાધુતા તો તો શીખાય જો
મનગમતા વિષયની પ્રાપ્તિ કરીને મન ટાકું ન થાય
ને અપ્રાપ્તિ કરીને મન ડાકું પણ ન થાય એ વાર્તા
શ્રીજીમહારાજે પ્ર. પ્ર. ૨૦ ના વચનામૃતમાં કહી છે
જો જીવ દેહરૂપ થઈને રૂપ, કુરૂપ, બાલ, યૌવનાદિક
અનંત પદાર્થ જુએ છે ને શ્રોત્ર, ત્વક્, રસના, ને ગ્રાણે
કરીને પણ વિષય સુખને ભોગવે છે ને જાણે છે પણ
પોતે પોતાના સુખને ભોગવતો નથી ને પોતે પોતાના
રૂપને જાણતો પણ નથી એજ સર્વે અજ્ઞાનીમાં અતિશે
અજ્ઞાની છે ને એજ વેલામાં અતિશે વેલો છે ને એજ
મૂર્ખમાં અતિશે મૂર્ખ છે ને એજ સર્વે નિચમાં અતિશે
નિચ છે જે અંતર સન્મુખ દૃષ્ટિ કરીને પોતાના રૂપને
જોતો નથી ને સત્સંગ જીવમાં પ્રવેશ કરાવતો નથી.
॥ ૧૫૫ ॥

વઠી મઠ્ઠમુત્રના ભર્યા થકા પુજા ન કરવી ને નાહી ધોડેને પુજા કરવી એમ શ્રીજીમહારાજે અમદાવાદના બીજા વચનામૃતમાં કહ્યું છે. માટે આત્મસત્તા રૂપે થડને લોભ, કામ, રસાસ્વાદ, સ્નેહ, માન, ક્રોધ, ઇર્ષા, કષ્ટ, હિંસા, મત્સર, ઇત્યાદિક જે અધર્મસર્ગ તેને કાઢીને ને ધર્મસર્ગના જે જ્ઞાન, વૈરાગ્ય, શમ, દમાદિક સદ્ગુણ તેને જીવને વિષે પ્રવેશ કરાવવા ને વારમવાર તપાસ કર્યા કરવો જે મારે વિષે સાધુતાના ગુણ કેટલા આવ્યા છે ને કેટલા નથી આવ્યા. ને શ્રીજીનો કેટલો વિશ્વાસ છે ને નૈષ્ઠિકને અહિંસા ને ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય ને ભક્તિ તથા શ્રીજીનું માહાત્મ્યે સહિત જ્ઞાન ને સત્પુરુષનો મહિમા કેટલો આવ્યો છે ને કેટલો નથી આવ્યો એમ તપાસ કરીને પાકો પાયો કરવો કહેતાં અસુર ભાવને અંતરમાંથી કાઢીને જીવને વિષે સત્સંગનો વેગ લગાડી દેવો એમ નિરંતર વિચાર કર્યા કરવો ને એમાં વૈરાગ્ય પામવો નહિ ને એવી રીતે તપાસ કર્યા કરવો ને એમ તપાસીને જો ન વર્તે ને પોતાના મન ગમતી ભક્તિને વિષે પ્રવર્તે તો તેને કોઈક કારસો આવે તો સત્સંગને વિષે એનો પગ ટકે નહિ ને એમ કહે જે મારા ઉપર આજે કારસો કયો પળ પોતાની ભૂલ તો જુવેજ નહિ. ॥ ૧૫૬ ॥

ભગવાનને સર્વ કર્તા થકા અકર્તા કેમ સમજવા ?
 ઉત્તર જે, “રામો ન ગચ્છતિ ન તિષ્ઠતિ” એમ અકર્તા
 શ્રીજીમહારાજ નથી એ તો અક્ષરધામને વિષે જેવા
 અલૌકિક ऐश्वर्य, પાર્શ્વદ ને સામર્થી સોતા વિરાજે છે
 તેવાને તેવાજ મનુષ્ય ભાવને વિષે પણ વર્તે છે એવા
 થકા અક્ષરથી પર છે ને સર્વેના નિયંતા છે ને સર્વના
 પ્રકાશક છે ને સર્વના કર્તા છે એવા જે શ્રીજીમહારાજ
 તેમની જે સર્વે ક્રિયા છે. તે જીવોના કલ્યાણને અર્થે છે
 ને જ્ઞાનાકાર છે. ને પોતાના સુખને અર્થે નથી માટે
 અકર્તા છે વળી જેમ કોઈકે સો મનુષ્ય મારી નાખ્યાં
 હોય ને બીજા સોને મારવાને અર્થે સોમલશ્વાર નંચા-
 વીને લાડુનું જમણ કરાવતો હોય ત્યારે એ તે મારે
 છે કે જમાડે છે એ તો મારેજ છે ને વળી જેમ કોઈક
 કામ્ય યજ્ઞ કરે છે તેમાં દેવને આરાધે છે ત્યારે એ તે
 દેવને અર્થે કરે છે કે સ્વર્ગ સુખને અર્થે કરે છે ? એ
 તો સ્વર્ગ સુખને અર્થેજ કરે છે. તેમ પરમેશ્વર જેતે
 ઉંચ, નિચ, યોગ્ય, અયોગ્ય, જે જે ક્રિયા કરે છે તે
 સર્વે જીવોના કલ્યાણને અર્થેજ કરે છે પણ પોતાના
 સ્વાર્થને અર્થે છેલ્લે માત્ર કરતા નથી માટે સર્વે ક્રિયાને

૧ અર્થ:—રામ જતો નથી તેમ ઉભો પણ નથી
 રહેતો. ।

કર્તા થકા અકર્તા છે એમ અજ્ઞાની જીવ નથી સમજતા ને તે પોતા જેવા જાણીને લોભ, કામાદિક ભાવ ઇશ્વરને વિષે કલ્પે છે ને શાસ્ત્રને વિષે જીવોના કલ્યાણને અર્થે જે નિયમ કહ્યા છે તેને પળ સ્વોટા કલ્પે છે ને એ સત્પુરુષનો દ્વેષ કરે છે માટે અસુર ભાવને પામી જાય છે ને એના કલ્યાણને અર્થે પળ એ નિયમ થાતા નથી ને ઇશ્વરનાં ચરિત્ર તો સર્વે દિવ્ય છે ને જીવના કલ્યાણનોજ છે આગ્રહ જેમને વિષે એવા છે ને કોઈકનું પદાર્થ કોઈકને દઈ દેછે ને કોઈની વહુ દીકરી હોય તેને કોઈને દઈ દેછે ને કોઈની બહેન સ્ત્રી હોય તેને કોઈને દઈ દેછે એવાં અનંત પ્રકારનાં જે ચરિત્ર તેને દિવ્ય સમજે ને એમ જાણે જે એમનું કલ્યાણ એમજ કર્યે થાતું હશે એમ પરમેશ્વરના ચરિત્રને વિષે અલૌકિકપણું સમજે ને એમ પળ જાણે જે મહારાજને તો કોઈ પદાર્થ જોઈતું નથી ને જે જે વસ્તુનું ગ્રહણ કરે છે તે તો જીવના કલ્યાણને અર્થે કેવલ દયાઈ કરીનેજ કરેછે ને પોતે તો અન્ન, જલ, વિના વાયુ ભક્ષણ કરીને રહેતા માટે સર્વે ક્રિયાઓને કર્તા થકા પળ અકર્તા છે ને એની સર્વે ક્રિયા કલ્યાણરૂપજ છે ને દિવ્ય છે ત્યાં બે શ્લોક છે “ જન્મ કર્મ ચ મે દિવ્યમેવં યો

—❧ स. गोपाळानंद स्वामीनी घातो. ❧— २४३

वेत्ति तत्त्वतः । त्यक्त्वा देहं पुनर्जन्म नैति मामेति सोऽ-
र्जुन ! ” ॥ “ न मां कर्माणि लिपन्ति न मे कर्मफले
स्पृहा ॥ इति मां योऽभिजानाति कर्मभिर्न स बध्यते ”
॥ १५७ ॥

जीवात्माने मनन द्वाराए करीने अक्षरना साध-
र्म्यपणाने पमाडयो होय ने सत्तारूपे वर्ततो होय ने
जगतनी सर्वे क्रियाने स्वप्न तुल्य ने नाशवत ने का-
खना मुवाळा जेवी अतितुच्छ समजतो होय ने तेने
श्रीहरिजी कहे जे जगतना सर्वे वैभव असत्य छे ने
अतिशे दुःस्वरूप छे ने असार छे तो ए वचन यथार्थपणे
सत्य मनाइ जाय छे ने एवा ज्ञानी भक्त तो जीवात्माने
पण निर्दोष ने अकर्ता माने छे ने श्रीहरिजीने पण
अलौकिक ने अकर्ता सम्यक् प्रकारे समजीने जे भजन

*आ प्रमाणे जे यथार्थपणे जाणे छे ते पुरुष देहનો
त्याग करीने फरीथी जन्मने नथी पामतो, परंतु
मनेज पामे छे, (गी. ४-९ ।

१ अर्थः—कर्मे मने बंधनकारक थतां नथी
तेमज कर्मना फलरूप भोगमां पण मने इच्छा
नथी. आ प्रमाणे मने जे यथार्थपणे जाणे छे ते
फलनी आसक्तिनां कारणरूप शुभा शुभ कर्मेथी
बंधातो नथी. (गी. ४-१४)

૨૪૪ → ❧ સ. ગોપાલ્લાનંદ સ્વામીની વાતો. ❧ ←

સ્મરણ કરે છે તેને પણ કર્મ વળગતું નથી કેમજે જુ-
ઓને અર્જુન હતા તેમણે શ્રીકૃષ્ણનો યથાર્થ મહિમા
જાણીને ને એમને વિષે અકર્તાપણાને સમજીને ને પો-
તાને આત્મ સત્તારૂપ માનીને અકર્તાપણે વર્ત્યા તો
કર્મ વળગ્યુંજ નહિ ત્યાં શ્લોક છે જે “ ને કર્તૃત્વં ન
કર્માણિ લોકસ્ય સૃજતિ પ્રભુઃ ॥ ન કર્મફલસંયોગં,
સ્વભાવસ્તુ પ્રવર્ત્તે ” “ યેસ્ય નાહંકૃતો ભાવો બુદ્ધિ-
યેસ્ય ન લિપ્યતે ॥ હત્વાપિ સ ઇમાલ્લોકાન્ ન હંતિ
ન નિવદ્યતે ” “ નૈવ કિંચિત્કરોમીતિ યુક્તો મન્યેત

૧ અર્થ:—સમર્થ યોગી દેહના અહંભાવે કરીને
પ્રવર્તેતું કર્તાપણું, આશ્રમના અભિમાન થકી મમતાય
કરીને પ્રવર્તેતું કર્મ, અને તે તે કર્મ થકી ઉપજતો
દેવાદિક ફલનો સંયોગ તેને નથી ઉપજાવતો. પરંતુ
પ્રાચીન શુભા શુભ કર્મથી ઉત્પન્ન થયેલી દેહેન્દ્રિ-
યાદિ રૂપ પ્રકૃતિજ પ્રારબ્ધ કર્માનુસારે પ્રવર્તે છે.
(ગી. અ. ૫-૧૪)

૨ અર્થ:—જે મુમુક્ષુને દેહાભિમાનથી થતા
કર્મના કર્તાપણાનો સંકલ્પ નથી ઉપજતો, અને
કર્મ સંબંધી મમતા તથા ફલને વિષે જેની
બુદ્ધિ બંધાતી નથી. તે પુરુષ સમગ્ર લોકને યુક્તને
વિષે મારીને પણ નથી મારતો અને તે કર્મે કરીને
બંધાતો પણ નથી. (ગી. અ. ૧૮-૧૭)

तत्त्ववित् ॥ पेश्यन्शृण्वन्स्पृशञ्जिघ्रन्नश्नन्गच्छन् स्व-
पन्वसन् ” “ प्रलपन् विसृजन् गृह्णन्नुन्मिषन्निमिष-
न्मपि ॥ इंद्रियाणींद्रियार्थेषु, वर्तत इति धारयन् ” एवी
रीते ज्ञानी हरिभक्तनुं वर्तन कहुं त्यारे परमेश्वरनुं तो
ते करतां पण अतिशय अकर्तापणे करीने वर्तन सर्वे
श्रुति, स्मृतिने विषे कहुं छे जे कर्ता अकर्ता अन्यथा
कर्ता परमेश्वरज छे. ॥ १५८ ॥

घरमां रहेता होइए त्यारे बहु महिमा जणाय छे
ने भेगा रहे नथी जणातो ते केम हशे ? उत्तर जे
त्यागीने वेषे करीने सरखा थया ने वळी भेगा रहेवे
करीने जेवुं जेनुं वर्तन होय ते जणाइ आवे छे माटे
भार रहेतो नथी ने जे मोटा पुरुष होय तेतो शिक्षा-
पत्री, धर्माभूत, ने निष्काम शुद्धि एप्रमाणे वर्ते छे ने
बीजाने पण एमज वर्तवानी वार्ता करे छे तेनो तो
महिमा बीजाने सहजेज रहे छे ने जे सत् असत्ने

१ अर्थः—आ प्रमाणे आत्म तत्त्वने जाणनारो
योगी पुरुष श्रोत्रादिक ज्ञानेन्द्रियो, वाक् आदिक
कर्मेन्द्रियो, अंतःकरण ने प्राण तेथी ते ते क्रियाओने
करतां छर्ता पण हुं कंइ नथी करतो पण सर्व
इन्द्रियोज पोतपोताना विषयोमां प्रवर्ते छे एम माने.

(श्रीमद्भ. गी. अ. ५ श्लो. ८-९)

૨૪૬ → ❧ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❧ ←

ઓલ્લસતો હોય તેને તો ગરબડીઆનો ભાર રહે નહિ.
॥ ૧૫૯ ॥

સુતાર સ્ત્રીમા ભક્તે શ્રીજીમહારાજની લીલાની
બહુ વાર્તા કરી તેને સાંભળીને સ્વામી કહે જે મહારાજે
તો સુખ દીધામાં કોઈ રીતે સ્વામી રાસી નથી પણ
આપણે મહિમા સમજતા નથી ને કેવલ સ્વોટજ સ્વાઈ
છીએ ત્યારે તે ભક્તે કહ્યું જે મહિમા સમજે ત્યારે કેમ
વર્તાય ? ઉતર જે કેવલ શ્રીજીમહારાજ સામુંજ જોઈ
રહેવાય ત્યારે કોઈક સંતે કહ્યું જે જોવે કરીને બહુ
સુખ જણાતું હશે ? ત્યારે કહ્યું જે જોવામાં તો બહુજ
સુખ રહ્યું છે કેમ જે એ સુખની પ્રાપ્તિને અર્થે તો મોટા
મોટા જેતે અહંમત્વને મુકી દે છે ને તેને મુકવાનો
ઉપાય તો કર્મયોગ, ભક્તિયોગ ને જ્ઞાનયોગ છે તેની
વાર્તા વિસ્તારીને કહી જે જ્ઞાનયોગ જેને હોય તેને એમ
વર્તે છે “ કર્મણ્યકર્મ યઃ પશ્યેદકર્મણિ ચ કર્મ યઃ ॥

૧ અર્થઃ—ભગવાનની આરાધનારૂપ કર્મને વિષે
આત્મજ્ઞાન રહ્યું છે. એમ જુષ અને આત્મજ્ઞાનને વિષે
કર્મને જુષ. અર્થાત્ આત્મજ્ઞાન સાક્ષાત્કાર થયું હોય
તો પણ ભગવદ્ ભજન સ્મરણ રૂપ કર્મ અવશ્ય
કરવું જોઈએ, એ પ્રમાણે જાણે તે બુદ્ધિમાન છે.

(ગી. અ. ૪-૧૮)

સ બુદ્ધિમાન્મનુષ્યેષુ સ યુક્તઃ કૃત્સ્ન કર્મકૃત્ ” ૧૧૬૦।

માવા ભક્તે પ્રશ્ન પુછ્યું જે રામચંદ્રજી ભગવાન જેતે રાવળને મારીને સીતાજીને લાવવા સારું લંકામાં જ્યારે ગયા હતા ત્યારે ત્યાં રાક્ષસે નાગ પાસે કરીને રામચંદ્રજી ભગવાનને બાંધ્યા ત્યારે ત્યાં ગરુડજી આવ્યા ત્યારે સર્વે નાગ જેતે રામચંદ્રજીનો ત્યાગ કરીને ભાગી ગયા ત્યારે ગરુડજીને સંશય થયો જે આ રામચંદ્રજી તો ભગવાન છે ને આમ કેમ હશે ? એવી રીતે ગરુડજીને સંશય કેમ થયો ? ઉત્તર જે ગરુડજી તો ભગવાનના પાર્ષદ છે તો પળ એમણે ભગવાનના દિવ્ય ભાવને તથા મનુષ્યભાવને નક્કી સમજીને દૃઢ ઠેરાવ કર્યો નહોતો માટે એમને સંશય થયો ત્યારે તે ભક્તે કહ્યું જે એ બે ભાવનો દૃઢ ઠેરાવ કેમ કરવો ? ઉત્તર જે મનુષ્ય ભાવ છે તેને તો આપણ સર્વે દેખીએ છીએ તેને વિષે દિવ્ય ભાવ સમજવો જે એ મનુષ્યરૂપ મૂર્તિને વિષે કેટલાકને તો પ્રકાશ જણાય છે ને કેટલાકને તો મહારાજ કાઠીના અસ્વાર સોતા હરિભક્તને તેડવા આવે છે એમ જણાય છે માટે કાઠીને દિવ્યરૂપ કરી દીધા ને કોઈક ભક્તને વિષે તો ચોવીસ અવતારને લીન કરાવીદે છે ને કોઈક ભક્ત એવી ઇચ્છા કરે જે એ ચોવીસ અવતાર કેવા હશે તો તેને તત્કાલ એમનાં દર્શન

૨૪૮ → ❧ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❧ ←

કરાવી દે છે ને જે અવતાર છે તે તો જે પોતાના દૃઢ
ભક્ત હોય તેને પણ અક્ષરધામનાં દર્શન ક્યારેક કરાવે
છે ને જે અવતારી શ્રીહરિજી મહારાજ છે તેતો જેવા
તેવા હજારો પ્રાકૃત મનુષ્યોને અક્ષરધામનાં દર્શન
વારમવાર કરાવે છે ને અંતકાળે પોતાના ભક્તને તેહવા
આવે છે ને વઢી યવન, તથા જૈનાદિકને પણ એમના
ઇષ્ટદેવનાં દર્શન કરાવી દે છે ને તેમના ઇષ્ટદેવ જેતે
પોત પોતાના સેવકને એમ વાર્તા કરે છે જે પરમેશ્વર તો
આ સ્વામીનારાયણ છે ને અમે સર્વે તો એમના સેવક છીએ
એવી અનેક પ્રકારની અલૌકિક ને દિવ્ય સામર્થ્યો
સત્સંગને વિષે જોડેને મનુષ્ય ભાવને દિવ્ય ભાવ તે
એકજ છે એવી રીતે ઠેરાવ અતિશય નિશ્ચલ કરવો.
॥ ૧૬૧ ॥

જીવને શાસ્ત્રને વિષે શુદ્ધ કહ્યા છે તેને વિષે
કર્મને માયા કેમ સમજવી ? ઉત્તર જે જીવતો અના-
દિના માયાત્મકજ છે ને કર્મને માયા તો બિન્ન ન
કહેવાય તે કહી માયા ? તો જે જીવને વિષે પંચ
વિષયની ઇચ્છારુપે રહી છે ને વઢી જેમ બીજને વિષે
અંકુર છે તેમ અવ્યક્તપણે રહી છે. ને જે સ્ત્રીને આકારે
માયા છે તેતો કર્મ થકી જુદી છે માટે કર્મને માયા
જુદાં છે ને અનાદિથી મેઘાં પણ છે ને સત્ શાસ્ત્રને

વિષે જે જીવને શુદ્ધ કલા છે તેવાતો મહત્પુરુષની સેવા કરીને થાય છે તે વાત પણ મુક્ત ભેદના સારંગપુરના ૧૭ ના વચનામૃતને વિષે શ્રીજીમહારાજે કહી છે. ॥ ૧૬૨ ॥

જીવ માયાને પરમેશ્વર પણ અનાદિ છે તેમના મધ્યે પુરુષોત્તમને વિષે સર્વ કારણપણું ને સર્વનું કર્તાપણું કેમ સમજવું ? ઉત્તર જે પુરુષોત્તમ તો માયાને સ્થુલ સુક્ષ્મ ભાવને પમાડી દે છે ને જીવને જ્ઞાન શક્તિના વિકાસ સંકોચે કરીને સ્થુલ, સુક્ષ્મ, ભાવને પમાડી દે છે ને એને વિષે જે જે ક્રિયા કરવાનું સામર્થ્યપણું ને પ્રકાશપણું રૂપાદિક અનેક પ્રકારની સામર્થ્ય રહી છે તે તો પુરુષોત્તમની આપેલ છે માટે શ્રીહરિજીને વિષે સર્વનું કારણપણું સર્વનું નિયંતાપણું ને સર્વનું કર્તાપણું કહેવાય છે. ॥ ૧૬૩ ॥

“ વિદ્યાવિદ્યે મમ તન્નુ વિદ્યુદ્યવ શરીરિણાં ॥

૧ અર્થ:—હે ઉદ્યવ ! વિદ્યા અને અવિદ્યા મારી શરીરભૂત છે. અને મારી માયા (સંકલ્પ) થી નિર્માણ થયેલી ને આદિભૂત છે તે વિદ્યા અને અવિદ્યા શરીરોને બંધ અને મોક્ષ કરનારી છે. વિદ્યાશક્તિ મોક્ષ કરનારી છે અને અવિદ્યા શક્તિ બંધન કરનારી છે. ।

(ભા. ષ. ૧૧-૩)

બન્ધમોક્ષકરી આદ્યે માયયા મે વિનિર્મિતે ” એ શ્લોકને વિષે વિદ્યા અવિદ્યા એ બેય શબ્દે કરીને બંધ ને મોક્ષ કહ્યા છે તેમાં વિદ્યા તે શું ? ને અવિદ્યા તે શું ? ઉત્તર જે વિદ્યા જેતે ધર્મ સર્ગને વિષે વર્તવું, જ્ઞાન શીખવું વૈરાગ્ય શીખવો ને શ્રીજીમહારાજનો ને મોટા સંતનો મહિમા શીખવો ને નવ પ્રકારની ભક્તિ કરવા શીખવી ને શમ દમાદિક સાધન શીખવાં इत्यादિક સર્વે વિદ્યાશક્તિ કહેવાય છે. ને પંચવિષયને વિષે રાગ રાખવો ને દેહાભિમાને સોતા વર્તવું इत्याદિક સર્વે અવિદ્યાશક્તિ કહેવાય છે. ને અજ્ઞાનીમાં જે અવિદ્યાશક્તિ રહી છે ને તેને વિદ્યા જણાય છે તે પળ અવિદ્યાજ છે ને તે અવિદ્યા પળ અજ્ઞાની જીવ માત્રને વિષે ને ऐश्वर्यार्થીને વિષે રહી છે ને તે અજ્ઞાનીમાં જે વિદ્યા જણાય છે તે શું છે ? તો જે યજ્ઞ, દાન, પુણ્ય, વેદાધ્યયન ને તીર્થ વ્રતાદિક જે જે શુભ ક્રિયા કરે છે તે સર્વે ફલને પામવાની इच्छाए सहित કરે છે માટે એ વિદ્યા છે તે પળ અવિદ્યાજ છે ને જે ऐश्वर्यार्થી હરિ-ભક્ત છે. તેને વિષે જે વિદ્યા જણાય છે. તે પળ અવિદ્યાજ છે માટે એ સકામ ભક્ત છે ને તે ऐश्वर्यार्થી તો સનકાદિકથી લઈને પ્રધાન પુરુષ પર્યંત કહેવાય છે માટે જે ભક્તની इंद्रियोની વૃત્તિયું આત્મા કે પરમાત્મા

સન્મુખ વર્તે છે ને વિષયને વિષે દોષના ધ્યાને યુક્ત વર્તે છે તે ભક્ત જેતે વિદ્યાશક્તિયુક્ત કહેવાય છે ને જે ભક્તની ઇન્દ્રિયુંની વૃત્તિયું બાહેર વર્તે છે ને વિષયને વિષે ગુણના ધ્યાને યુક્ત વર્તે છે તે ભક્ત જેતે અવિદ્યાશક્તિયુક્ત કહેવાય છે. ને જે હરિભક્ત એમ નથી સમજતા ને નિશ્ચયનું કે મહિમાનું બલ લઈને સ્વભાવને ટાલતા નથી ને જે હરિભક્ત શ્રીજીમહારાજની ને સત્પુરુષની વીક રાખીને ને ભગવાનને અંતર્યામી જાણીને પ્રકૃતિને ટાલે છે ને જે નથી ટાલતા એ બેને સરવાળે બહુ ફેર પડે છે ને હમણાં તો સરસા જણાય છે જેમ બે નાવ સમુદ્રમાં ચાલ્યાં જાતાં હોય તેમાં એકના શુકાનને ધ્રુ માંકડી સામી દ્રષ્ટિ રાખીને લગાર લગાર મરડ્યા કરે ને એકના શુકાનને ન મરડે તો એ બંને નાવને આગલ જતાં સો બસો ગાડનો ફેર પડી જાય છે તેમ જે સ્વભાવને ટાલતો હોય ને જે ન ટાલતો હોય તેમાં પણ એમ ફેર પડે છે ને કેવલ વિદ્યાશક્તિયુક્ત તો શ્વેતદ્વિપના તથા વદ્રિકાશ્રમના મુક્ત વર્તે છે ને તે કર્તા કર્મ ને ફલના સંગને વિષે આસક્તિયુક્ત રહિત વર્તે છે ને જો કદાચિત્તે દેશ કાલાદિકના વિષમપણા કરીને એ મુક્તોને પણ પંચ વિષયને વિષે સન્મુખપણું ને એમને વિષે ગુણનું ધ્યાનપણું થઈ જાય તો તે વિદ્યાને

વિષે પળ અવિદ્યા કહેવાય ને જે અક્ષરધામના મુક્ત છે તેતો ગુણાતિત વર્તે છે માટે એ નિર્ગુણ કહેવાય છે ને જે આ વાર્તાને શ્રવણ મનન ને નિદિધ્યાસ તેળે કરીને યથાર્થ સમજ્યો હોય ને તે જો થોડાક દિવસનો નવો હરિભક્ત હોય તો પળ તે સત્સંગ તથા કુસંગને ઓઢાવે છે ને તેમાં લેવાતો નથી. ॥ ૧૬૪ ॥

કેમ સમજે તો નિરાકારની વાર્તા શંકરાચાર્ય જેવા કરે તો પળ તેનો ગંધ અંતઃકરણને વિષે પેસેજ નહિ ? ઉત્તર જે આમ સમજે તો એ વાતનો ગંધ પેસેજ નહિ તે સમજવાની રીત્ય જે શ્રુતિ સ્મૃતિ સર્વેને વિષે પરમેશ્વરને તથા પરમેશ્વરના જે ગોલોક વૈકુંઠ ને બ્રહ્મ-પુરાદિક દિવ્ય ધામ તથા નંદ સુનંદાદિક દિવ્ય પાર્ષદ તથા લક્ષ્મીજી ને રાધિકાજી એ આદિક દિવ્ય શક્તિયો એ સર્વેને સાકારજ કહ્યાં છે ને તે સાકારપણાના નિરૂપણ કરનારાં પળ હજારો શ્રુતિ તથા સ્મૃતિઓ છે તેનાં નામ જે “ નિત્યો નિત્યાનાં ચેતનશ્ચેતનાનાં ” “ સપેક્ષત ” “ સર્વેઽનિમેષા જઙ્ગિરે વિદ્યુતઃપુરુષાત્ ”

૧ અર્થ:—નિત્ય, ચૈતન્ય અને બહુ જીવાત્માઓના મધ્યે નિત્ય, ચૈતન્ય અને એકજ પરમાત્મા જીવાત્માઓના મનોરથોને પૂર્ણ કરે છે. ।

૨ તેળે જોયું. ।

૩ તેજોમય પુરુષાકાર શ્રી ભગવાનથી સર્વ દેવો ઉત્પન્ન થયા. ।

“ ‘યદા યદા હિ ધર્મસ્ય’ “ ‘જન્મ કર્મ ચ મે દિવ્યં’ ”
 “ ‘ન મે પાર્થાસ્તિ કર્તવ્યં’ ” ઇત્યાદિક અનેક શ્રુતિ
 સ્મૃતિના વચને કરીને એ સર્વેના સાકારપણાનો દૃઢ
 ઠરાવ કર્યો હોય ને શુદ્ધ સંપ્રદાયે કરીને સત્પુરુષથી
 અધ્યાત્મજ્ઞાન શ્રવણ કર્યું હોય તો નિરાકાર પણાની
 પ્રતિતિ સ્વપ્નમાં પણ થાય નહિ ને અસત્ સંપ્રદાયના
 અસત્ પુરુષ પાસેથી જ્ઞાન પામ્યો હોય તો તેને નિરા-
 કારની પ્રતિતિ થાય છે માટે સત્ અસત્ના વિવેકનું
 મુખ્ય કારણ તો સત્ અસત્ પુરુષજ છે. ॥ ૧૬૫ ॥

સત્પુરુષનો અવગુણ કેમ સમજે તો ન આવે ?
 ઉત્તર જે જેને એમના ઠરાવ સામી દૃષ્ટિ હોય તેને એમનો
 અવગુણ ન આવે તે એમના ઠેરાવની વિગત જે જે
 મહત્પુરુષ હોય તેમનું વર્તન તો પરલોકને અર્થે હોય
 પણ દેહની આબરુને અર્થે કે આલોકના સુખને અર્થે
 ન હોય ને એમના સંગી હોય તેનું પણ પરલોકને વિષે
 સારું થાય એમજ ઇચ્છે છે ને તેમજ તેને વર્તાવે છે ને
 આ લોકનાં જે સુખ છે તે તો ચાર પ્રકારના પ્રલયે

૧ જ્યારે જ્યારે ધર્મની ગ્લાનિ થાય છે, ત્યારે
 ત્યારે હું અવતરું છું. ।

૨ મારાં જન્મ અને કર્મ દિવ્ય છે. ।

૩ હે અર્જુન ! મારે કંઈપણ કરવા યોગ્ય નથી.

૨૫૪ →❖ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❖←

કરીને નાશ થઈ જાય એવાં છે ને દુઃસ્વરૂપને સ્વપ્ન તુલ્ય છે એવી રીતે અનંત યુક્તિ કરીને વાર્તા કરી તે કહ્યું છે જે “સંતેષાસ્ય છિદંતિ, મનો વ્યાસંગ-મુક્તિભિઃ” ॥ ૧૬૬ ॥

લોભકામાદિકની ઇચ્છા અલ્પ જેવી જણાય છે પણ મુંબઈ, કાશી, ને અરવસ્તાન इत्यादિક અનેક દેશને વિષે લઈ જાય છે ને તે દેશને વિષે અતિ દુઃસ્વ ભોગવાવે છે પણ એ જીવ મૂર્ખ છે ને અજ્ઞાની છે ને સંસારમાં આસક્ત છે એટલે એને એ દુઃસ્વ જણાતું નથી લોભાદિકની વાસના તો અતિ મોટી છે માટે તેને ટાલવાને અર્થ સત્પુરુષના સંગે કરીને ધર્મ, જ્ઞાનાદિક ગુણને સિદ્ધ કરીને પાયો અતિ પાકો કરવો અને ધર્માદિકના અર્થે તો “દેહં પાતયામિ અર્થે સાધયામિ” એવી રીતે મંડેતો થાય તે ઉપર હિરણ્યકશિપુના દ્રષ્ટાંતે કરીને વાર્તા કરી જે હિરણ્યકશિપુએ ઉંઘે માથે તપ કર્યું તે શરિરમાં વાંસડા સાંસરા નિસર્યા તેમ સાચા શુરવીર થઈને પુરુષ પ્રયત્ન કરવો. ॥ ૧૬૭ ॥

૧ અર્થ:—આ જીવોની વાસનાઓને સત્પુરુષોજ ઉપદેશ વાક્યોથી નાશ કરે છે. ।

૨ અર્થ:—દેહ છો પડી જતો, પણ મોક્ષરૂપી અર્થને સિદ્ધ કરું.

ધર્માદિકની પક્વતાએ કરીને ભગવાનના દ્રઢ
 ભક્તને માયિક વિષયની ઇચ્છા ટલી જાય છે તેણે
 કરીને એમને કચરો ને કાંચન એ બે સરસાં જણાય
 છે કેમ જે એ બેનું પ્રયોજન એ જ્ઞાની ભક્તને રહેતું નથી
 માટે સરસાં જણાય છે ને જે સુખદુઃખ છે તે તો જી-
 વની સમજણમાંજ રહ્યાં છે કેમજે આ વસ્તુ તો સુખ-
 દાયક છે ને આ વસ્તુ તો દુઃખદાયક છે એવી અંતરમાં
 જે દૃઢ સમજણની ગાંઠ પડી છે તેમાં સુખ દુઃખ રહ્યાં
 છે ને જુઓને આ લોકમાં પુરુષ જેતે પોતાના પુત્રને
 પરણાવવા જાય છે ત્યાં પોતાને “ મોંઘી ઘાંઘીનારે
 સડ સુતારનારે ” એવી રીતે અનેક જાતની ગાલો દેહે
 પળ તે સાકર જેવી ગલી લાગે છે ત્યારે સુખદુઃખ તે
 સમજણમાંજ રહ્યાં છે તે માટે અંતરમાં સત્ અસત્નો
 વિવેક કરીને આ લોકનાં સુખદુઃખને સ્વોટાં સમજે
 તો બાહરથી તે સ્વોટાં થઈ જાય છે. ॥ ૧૬૮ ॥

નૃસિંહાનંદસ્વામિએ પૂછ્યું જે આસ્તિક કેને
 કહીએ ? ઉતર જે જેને શ્રીહરિકૃષ્ણજી મહારાજ તથા
 તેમના અવતાર તથા વેદાદિક સચ્છાસ્ત્ર તથા તેમનાં
 ધામ તથા તેમના એકાંતિક સાધુ એ સર્વેનો સત્યપણાનો
 જેને વિશ્વાસ હોય તેને આસ્તિક મતિવાલો ભક્ત
 કહીએ. ॥ ૧૬૯ ॥

૨૫૬ → ❖ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❖ ←

અને જગત આંધ્રે ન હોતું ને અંતે પણ નહિ રહે
ને મધ્યે શાંશવાના જલ્લની પેઠે જણાય છે તે કહ્યું છે
જે ॥ “ નૃ. યદિદમગ્ર આસ ” તથા “ અવ્યક્તાદીનિ
ભૂતાનિ વ્યક્તમધ્યાનિ ભારત ! ॥ અવ્યક્તનિધનાન્યેવ
તત્ર કા પરિદેવના ॥ ૧૭૦ ॥

સ્વભાવ કેમ ટલે ? ઉતર જે જેમ વિષયને વિષે
જીવને સહજ લગ્ની છે ને વલી “ સૌધ્વીચકોરશ-
લભાસ્તિમિકાલકળઃ કોકા નિજેષ્ટવિષયેષુ યથૈવ
લગ્નાઃ ” એ શ્લોકને વિષે જેમ પતિવ્રતા સ્ત્રી આદિક
પાંચને પોતપોતાના વિષયમાં સહજ લગ્ની કરી છે તેમ
શ્રીહરિજી મહારાજની માહાત્મ્યે સહિત જે નવ પ્રકારની

૧ અર્થ:—જે આ જગત છે તે આશી પહેલાં
ન હતું. ।

૨ અર્થ:—હે ભારત ! આ દેવ મનુષ્યાદિક
ભુત પ્રાણીમાત્રના પૂર્વાવસ્થા, તેમજ અંત અવસ્થા તે
સ્પષ્ટ જણાય તેવી નથી. માત્ર મધ્ય અવસ્થાજ સ્પષ્ટ
જણાય છે તો તે માટે દુઃસ્વ નિમિત્ત શોક શા માટે
કરવો, । (ગી. અ. ૨-૨૮)

૩ અર્થ:—પતિવ્રતા, ચકોર, પતંગ, મત્સ્ય, મયુર
અને ચક્રવાક વિગેરે જેમ પતિ આદિક પોતપોતાના
ઈષ્ટ વિષયોમાં સંલગ્ન થાય છે. ।

(સ. જી. પં. અ. ૬૬-૧૯)

→* સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. *← ૨૫૭

ભક્તિ તેને વિષે લગ્ની જોડે ને વહી જેમ કાઢમીંદ પર્વત खोदीને તેમાં નાના પ્રકારની રચના કરવી પડે તેમાં વાર બહુ લાગે તેમ સ્વભાવ ટાઢવાને અર્થે પુરુષ પ્રયત્ન કરવો પડે તેમાં ઉર્તાવઢા થાવું નહિ. એવી રીતે પુરુષ પ્રયત્ને કરીને સહજ પ્રકૃતિ ટહે છે ને તે વિના તો ટહે નહિ ને સહજ પ્રકૃતિ ટાઢયાની યુક્તિ શ્રીજી-મહારાજે વચનામૃતમાં કહી છે તેને શીખીને તે પ્રમાણે વર્ત્યાનો આગ્રહ રાખવો. ॥ ૧૭૧ ॥

સત્વ, રજ, અને તમ એ ત્રણે ગુણમાંથી જે ગુણ જીવને વિષે અજ્ઞાનકાઢે સરસ વર્તતો હોય તેજ ગુણ સત્સંગને વિષે આવ્યા પછી પણ વૃદ્ધિને પામે છે તે સારું સત્પુરુષને સેવીને પુરુષ પ્રયત્ને કરીને તે ગુણને કાઢે તોજ નિકઢે નહિ તો નિકઢે નહિ ને ધર્મ જ્ઞાના-દિક જે ગુણ અજ્ઞાનકાઢે જીવમાં મુખ્યપણે હોય છે તેજ સત્સંગમાં આવ્યા પછી વૃદ્ધિને પામે છે માટે મોટા પુરુષને સેવીને જો એ ગુણને વધારે તો વૃદ્ધિને પામે છે માટે સમાગમ કર્યાનું એજ ફઢ છે. ॥ ૧૭૨ ॥

સ્વામીએ એમ કહ્યું જે અમે તો એકછી સાકરજ સ્વાડે છીએ ને જો તેમાં ધૂઢ્ય આપે તો તેને અલગ કરી નાસીએ છીએ ત્યારે કહેશો જે એ તે શું કશું ?

૨૬૮ → ❖ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❖ ←

તો એમ કહ્યું જે આત્મ સત્તારૂપ થઇને જાણપણારૂપ
દરવાજે ઉભા રહ્યા થકા પુરુષોત્તમ મહારાજના દર્શન
કરીએ છીએ ને તેમાં જે જે લોભકામાદિક પેસવા આવે
તો તેનો નાશ કરી નાચીએ છીએ. એવી રીતે શ્રીજી
મહારાજની ચાકરીમાં સાવધાન થકા રહ્યા છીએ.
॥ ૧૭૩ ॥

લોભ કામાદિક જે અંતર શત્રુ છે તેને આત્મ
સત્તારૂપ થઇને ટાળે તો શ્રીજીમહારાજનું ભજન સ્મરણ
મુખે થાય ને તે શત્રુને ટાળવાને અર્થ મોટા પુરુષની
અનુવૃત્તિને વિષે વર્તવું. ॥ ૧૭૪ ॥

નૃસિંહાનંદ સ્વામીએ પુછ્યું જે પંચ વિષયને કેમ
ભોગવવા ? ઉત્તર જે, જેમ કોઈક વૈરી મનુષ્ય હોય ને
તે પોતાને ઘેર મહેમાન (પરોળો) થયો હોય તો તેને
સાકરનાં સીધાં આપવાં પડે છે પણ અભાવસોતાં આપે
છે એમ વિષય ભોગવવાને વિષે દેહને પ્રવર્તાવવો.
॥ ૧૭૫ ॥

રજોગુણી બુદ્ધિ જેતે મોક્ષ માર્ગને વિષે ચાલી
શકે નહિ ત્યાંતો સત્પુરુષની આપેલ બુદ્ધિ પૂગે છે તે
કહી બુદ્ધિ તો મહત્પુરુષનાં વચનને વિષે જે વિશ્વાસરૂપ
બુદ્ધિ તે પુગે છે. ॥ ૧૭૬ ॥

अयोग्य संकल्प टाळवानो शो उपाय छे ? उत्तर
जे श्रीजीमहाराजनो महिमा तथा आत्मनिष्ठा तथा
वैराग्य तेनो वारंवार अतिशे विचार करवो ने तेनो
अंतरमां वेग लगाडी देवो एटला उपाये करीने ए
अयोग्य संकल्प टळे. ॥ १७७ ॥

पंचविषयनी रुचि अंतःकरणमां ज्यांसुधी वर्ते
छे त्यां पर्यंत श्रीजीमहाराज के धर्म ज्ञानादिक गुण ते
अंतःकरणमां निवास करीने रहे नहि जेम जे कुवामां
मोटी शिला निसरे तेमां कोश बे कोशनुं जळ थाय
नहि. ॥ १७८ ॥

अने धर्मज्ञानादिक गुणने विषे ज्यांसुधी रुचि
नथी त्यांसुधी पाको सत्संगी न कहेवाय माटे सत्पुरु-
षने संगे करीने ए गुणने विषे पक्व रुचि करवी.
॥ १७९ ॥

उत्तम विषय छे ते अति कनिष्ठ केम थइ जाय ?
उत्तर जे (१) श्रीजीमहाराजनो महिमा अतिशे समजे
ने (२) आत्मनिष्ठा पण अतिशे दृढ करे तो जे उत्तम
विषय होय ते पण भगवानना भक्तने अतिशे कनिष्ठ
थइ जाय छे. ॥ १८० ॥

उत्तम ने मध्यम एवा जे भक्त तेमनुं वर्तन केवुं

૨૬૦ →* સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. *←

હોય ? ઉતર જે ઉતમ ભક્તને તો જાગ્રતને વિષે સુષુપ્તિની પેઠે વિષયનો અભાવ વર્તે ને જે મધ્યમ ભક્ત છે તે તો જાગ્રતને વિષે સ્વપ્નની પેઠે વિષયને ભોગવે છે.
॥ ૧૮૧ ॥

ત્રણ ગુણનો વેગ તથા વિષયનો વેગ તે કેમ ટકે ?
ઉતર જે શ્રીજીમહારાજના મહિમાને સારી પેઠે સમજીને જાણપણારૂપ થઈને ધીરે ધીરે ટાલે તો એ બેયનો વેગ ટકી જાય તે ઉપર હનુમાનજીને દ્રષ્ટાંતે કરીને વાત કરી જે લંકા જોડીને વિચાર કર્યો ત્યારે કોઈ રૂપાદિકનો મનમાં ક્ષોભ ન થયો એ રીતે પૂર્વે કહ્યું તેનો વેગ સમાવવો. ॥ ૧૮૨ ॥

અન્ન ને વસ્ત્ર એ બે વિના ન ચાલે ને બીજા સર્વે વિના ચાલ્યું જાય છે માટે શ્રીજીમહારાજ પ્રસન્ન થાય તે સારું ધર્મ જ્ઞાનાદિક ગુણને સિદ્ધ કરવાને અર્થે પુરુષ પ્રયત્ન પ્રમાદ મેલીને કરવો, ને એ બે વાનાં તો સહજેજ મઠી રહે છે તે સારું દેહરૂપ થઈને શ્રીજીમહારાજને વિસારી દેવા નહિ. ॥ ૧૮૩ ॥

અહં વૃત્તિ તે શું ? તે ઉપર વાર્તા કરી જે લીંબુ, વઘાર, પુસ્તક અને વસ્ત્રને દ્રષ્ટાંતે કરીને કહ્યું જે જેમ લીંબુનો રસ લગારેક હોય છે તે જેમાં નાખે તે સર્વે

વસ્તુમાં વ્યાપી જાય છે. તેમજ વધારને પળ જાણવું ને વસ્ત્ર અને પુસ્તકને જોડને ત્રાગે ત્રાગે ને પાને પાને વૃત્તિ થઈ જાય છે તેમ અહંવૃત્તિ પળ દેહને વિષે નસ્વથી લઈને શિશ્વા પર્યંત વ્યાપી રહે છે. ॥ ૧૮૪ ॥

વિષયમાંથી પ્રીતિ કેમ ટળે ? ઉતર જે ચાર પ્રકારના પ્રલયની વાર્તાને સારી પેઠે સમજે તથા દેહાદિકને વિષે વૈર બુદ્ધિ સદા રાખ્યા કરે તથા શ્રીજી-મહારાજનો મહિમા સમજે આટલા ઉપાયે કરીને વિષયમાંથી પ્રીતિ ટળી જાય છે. ॥ ૧૮૫ ॥

ઉપશમે કરીને ભક્તને ऐश्वर्य જણાય છે તે જેમ જેમ ઉપશમમાં અતિશય રહેવા માંડે તેમ તેમ અધિક અધિક ऐश्वर્ય દેશ્વાતાં જાય છે તેની વિગત જે પ્રથમ તો ઈંદ્રાદિકનાં ऐश्वર્ય જણાય છે તે પછી બ્રહ્માદિકનાં ऐश्वર્ય જણાય છે તે પછી વૈરાજ પુરુષનાં ऐश्वર્ય જણાય છે તે પછી પ્રધાન પુરુષનાં ऐश्वર્ય જણાય છે તે પછી મૂલ પુરુષનાં ऐश्वર્ય દેશ્વાય છે પણ એ ऐश्वર્યને વિઘ્નરૂપને નાશવંત જાણીને શ્રીજીમહારાજના મહિમાને સમજીને ઉપશમમાં રહ્યા થકા ભજન કર્યા કરે તો ઇકાંતિક ભક્ત થાય છે ત્યારે કહેશો જે ઉપશમ તે શું તો કહીએ છીએ જે પોતાની ઇન્દ્રિયોને અંતઃકરણ

અમની વૃત્તિયોને ભગવાનના સ્વરૂપને વિષે અઘંડ જોડી રાખવી પણ ક્યારેય પંચ વિષયને વિષે તળાવા દે નહિ એનું નામ તે ઉપશમ કહેવાય. ॥ ૧૮૬ ॥

શ્રીજીમહારાજને સંભારવા તે તો અલૌકિક એ-
શ્ચર્યને અલોકિક મહિમા તે સોતા વારમવાર સંભારવા
ને અતિ પ્રકાશમાન જોયા કરવા ને ત્રણ ગુણના તથા
પંચવિષયના જે વેગ આવે તેને ટાલીને જાણપણારૂપે
વર્તવું એજ અક્ષરનો ભાવ કહેવાય છે ને આંટી, અમાવ,
ને ઉપશમ એ ત્રણે કરીને વૈરાગ્ય ઉપજે છે તેમાં ઉપશમે
કરીને જે વૈરાગ્ય ઉપજે છે તે શ્રેષ્ઠ છે ને બીજા બે તો
મધ્યમ ને કનિષ્ઠ છે. ॥ ૧૮૭ ॥

માન કેમ ટલે ? ઉતર જે માન ટાલ્યાનો એ ઉપાય
છે જે, સર્વે વસ્તુને વિષે દોષ બુદ્ધિ રાખે તથા સર્વ
ક્રિયાને કાચના મુવાલા જેવી જાણે તથા ઠાલા કુવામાં
જેમ પાણી સિંચે ને તેમાંથી કોઈ કાલે પાણી મલેજ
નહિ એ વાર્તા ને યથાર્થ સમજે તો માન ટલી જાય ને
વલ્લો શ્રીજીમહારાજને માન ગમતું નથી માટે પરમેશ્વ-
રના ભક્તને માન ન રાખવું ને માન તો ક્રોધ, મત્સર,
ઈર્ષા, દ્રોહ, ને કપટ તેનો આધાર છે ને કલ્યાણના
માર્ગમાંથી પાડનારું છે. માટે મુમુક્ષુએ શત્રુની પેઠે તેનો
ત્યાગ કરવો. ॥ ૧૮૮ ॥

આ ચાર વાનાં જીવનાં કલ્યાણના હેતુ છે (૧)
શ્રીજીમહારાજ (૨) એમના એકાંતિક સાધુ (૩)
મંદિરમાં પધરાવેલી એવી જે ભગવાનની મૂર્તિઓ ને (૪)
સત્શાસ્ત્ર, તેમાં પ્રથમના ને બીજા એ બે શ્રેષ્ઠ છે ને
ત્રીજા તથા ચોથા તે એથી લગારેક ન્યુન છે. ૧૮૯।

इंद्रियोनी वृत्तिने विषय थकी पाछी बाळवी तेनी
विगत जे जाणपणा रूपे रहीने शब्दादिक विषय सन्मुख
जाती एवी जे इंद्रियोनी वृत्ति तेने आत्माने विषे के
परमात्माने विषे होम्या करे तो वासना मात्र नाश
थइ जाय छे. ॥ १९० ॥

શ્રીજીમહારાજના ભક્તને બીજા અવતારના ભક્ત
તેમાં કેટલો ફેર છે ? ઉતર જે, શ્રીજીમહારાજના ભક્ત
જેવા તેવા ऐश्वर्यार्थी होय ते જેવા તો બીજા અવ-
તારના એકાંતિક ભક્ત પણ ન થાય ને આજ સત્સંગને
વિષે તો ऋषभदेव, दत्त ने कपिलदेव જેવા સંત વર્તે
છે માટે આજની મોટપની શી વાર્તા કહીએ ? આ સમે
તો શ્રીજીમહારાજ અઢઢક ઢઢયા છે. ॥ ૧૯૧ ॥

सर्वे मनुष्यमां तथा हरिभक्तमां तथा एकांतिक
भक्तमां श्रीहरिजी केम रखा छे ? उतर जे जेम पृथ्वीने
विषे डोळायल जळ तथा शुद्ध निर्मळ जळ एमने विषे

૨૬૪ → ❖ સ. ગોપાલ્લાનંદ સ્વામીની વાતો. ❖ ←

સૂર્યાદિક ભાસે છે તેવા પ્રકાશ મૂર્તિમાન ને અલૌકિક સામર્થ્ય સોતા પાત્રના તારતમ્યપણે રહ્યા છે તે વાત વેદ સ્તુતિના ગદ્યમાં કહેલ છે જે “તેરતમતશ્ચકાસ્યન લવત્સ્વકૃતાનુકૃતિઃ” એમ શ્રીજીમહારાજ સર્વને વિષે રહ્યા છે. ॥ ૧૯૨ ॥

જીવને એટલુંજ કરવા યોગ્ય છે જે, સર્વે ઇન્દ્રિયોની વૃત્તિઓનું પિંડીકરણ કરવું કહેતાં પંચવિષયમાંથી પાછી વાળીને ભગવાનના સ્વરૂપને વિષે હોમવી. ॥ ૧૯૩ ॥

નિષ્કુલ્લાનંદસ્વામીજી પુછ્યું જે, સર્વનું કલ્યાણ સરખું થાય છે કે નહિ ? ઉત્તર જે, જે સર્વે શ્રીજીમહારાજના નોરમાં ચાલ્યા જાય છે તેમાં પણ જે અધિક ભજન સ્મરણ કરતા હશે તે મુક્તાનંદસ્વામી તથા પર્વતભાઈ જેવા થાય છે. ॥ ૧૯૪ ॥

કોઈક હરિભક્તે કહ્યું જે “હે મહારાજ ! હેત રાખજો.” તે ઉપર વાર્તા કરી જે, દેવલોકને વિષે બહુ સુખ છે ને તેથી બૃહસ્પતિ આદિકના લોકને વિષે બહુ સુખ છે ને તેથી પ્રધાન પુરુષના લોકને વિષે બહુ

• ૧ અર્થઃ—પુરુષોત્તમ ભગવાને પોતે કરેલી નાના પ્રકારની યોનીઓને વિષે કારણ પણે અંતર્યામીરૂપે પ્રવેશ કરીને અગ્નિની પેઠે ન્યુનાધિક ભાવે પ્રકાશ કરે છે. । (ભા. અ. ૭-૧૯)

સુખ છે ને તેથી મૂઝ પ્રકૃતિના લોકને વિષે વહુ
સુખ છે એવી રીતે તે સર્વેના લોકને વિષે અધિક
અધિક સુખ છે ને એ સર્વ કરતાં અક્ષરધામને વિષે
અતિશય અધિક સુખ છે ને એ થકી પળ શ્રીજીમહા-
રાજની મૂર્તિને વિષે તો અતિશય અધિક સુખ રહ્યું છે.
પળ એ સર્વે સુખના આપનાર શ્રીજીમહારાજ છે એવી
રીતે મોટપ સમજે તો સહજેજ હેત રહે છે ને એમ
સમજણ વિના જે હેત છે તે તો પ્રાકૃત છે ને સુવાણ્ય
છે તે અંતે રહે નહિ. ॥ ૧૯૫ ॥

શિખર ચઢીને મંદિર સંપૂર્ણ ક્યારે થાય ? ઉત્તર
જે, ધર્મ જ્ઞાનાદિક ગુણને પુરુષ પ્રયત્ને કરીને જ્યારે
અતિ પક્વ કરે ને તેણે કરીને વાસના નિર્મુલ્લ થઈ
જાય ત્યારે શિખર ચઢે ને મંદિર પુરું થયું કહેવાય ને
તે વિના તો અધુરુંજ કહેવાય. ॥ ૧૯૬ ॥

મોટા પુરુષનું શું લક્ષણ છે ? ઉત્તર જે, પોતે અક્ષર
રુપે વર્તે ને મુમુક્ષુને પળ અક્ષરરુપ સ્થિતિ કરી આપે
ને સત્ અસત્ના વિવેકનો ઉપદેશ કરીને શ્રીજીમહા-
જનો ને સત્પુરુષનો સંગ મુમુક્ષુને અતિ આસક્તિપ્ર સહિત
કરાવે તે મોટા પુરુષનું લક્ષણ છે તે ઉપર અફીણિયાના
ને જાર સ્ત્રીના દ્રષ્ટાંતે કરીને વાર્તા કરી. ॥ ૧૯૭ ॥

કેટલાક જ્ઞાનાવાર્તા સમજે છે ને વર્તતા નથી ને કેટલાક તો સમજતા નથી ને દેહે કરીને વર્તે છે ને કેટલાકને વિષે એ બેય વાત છે ને કેટલાકને વિષે તો એ બેય નથી. ॥ ૧૯૮ ॥

શ્રીજીમહારાજે કહ્યું જે અમે તો જ્ઞાન વૈરાગ્યાદિક જે અમારી સર્વે સંપત્તિ તે સર્વે સાધુને ને સત્સંગીને સોંપી છે ને અમે તો સર્વનાં દુઃખ લીધાં છે માટે તમે સર્વે સુખે કરીને પ્રભુને ભજો એવા કર્યા છે. ॥ ૧૯૯ ॥

પુરુષોત્તમ ભગવાનનું સ્વરૂપ ને એમના સ્વભાવ ગુણ ને વિભૂતિ જે છે તે જેતે સર્વ અવતાર કરતાં વિલક્ષણ છે. ॥ ૨૦૦ ॥

ગમતું, દાસપણું, ઉપાસના એ ત્રણેને વિષે કેટલો ફેર છે ? ઉત્તર જે ઉપાસના છે તે તો અંગી છે ને બીજાં બે તો અંગ છે માટે ઉપાસના જો દૃઢપણે ન હોય તો ગમતું ને દાસપણું તો બીજાનું કરવા માંહે માટે ઉપાસના તો અતિ શ્રેષ્ઠ જોડણ ને શ્રીજીમહારાજનું ગમતું જો યથાર્થ-પણે જે કરે તે તો બહુ મોઝ્યપને પામે છે અને જાનકીજીને એ પ્રમાણે વર્તવાથી ભક્ત-પણામાં કોઈ જાતની કસર રહી નહિ. ॥ ૨૦૧ ॥

અજ્ઞાન ને રાગ એ બે એક છે કે નહિ ? ઉત્તર જે

અજ્ઞાન તો આત્મા અને પરમાત્માના વિવેક સોતી
યથાર્થ સમજણ ન હોય તેને કહિયે ને રાગ તો પંચ
વિષયને વિષે જે પ્રીતિ છે તેને કહિયે પણ એ બે કાંઈ
એક નથી એ બેમાં તો બહુ ભિન્નપણું છે. ॥ ૨૦૨ ॥

શ્રીજીમહારાજે કહ્યું જે, પુરુષ પ્રયત્ન કરે તો
આત્મા જણાય છે ને તેને વિષે પરમાત્મા પણ જણાઈ
. આવે છે ત્યારે બ્રહ્માનંદસ્વામીએ કહ્યું જે તમારી કૃપા
હોય તો જણાય ? તે પછે શ્રીજીમહારાજ કહે જે,
જુઓને આ બ્રહ્માંડ છે તે પણ અક્ષરને વિષે અણું
જેટલું જણાય છે માટે બ્રહ્માંડ તો અક્ષરની ગણતિમાંજ
નથી ને એવાં અનંત કોટી બ્રહ્માંડ જેના એક એક
રોમના છિદ્રને વિષે ઝડતાં ફરે છે એવું મહત્ત્વપણું
અક્ષરનું છે ને હું તો એ થકી પર હું માટે મારી આગલ
તો એ બ્રહ્માંડ અને બ્રહ્માંડને વિષે રહ્યા જે જીવ તે શી
ગણતિમાં છે. કાંઈ ગણતિમાં નથી એવો હું અતિશે મોટો
હું. તે તમારી પાસે વાત કરું હું. ને ભાઈબંધાઈ કરું હું. ને
દરરોજ દર્શન દઉં હું ને જમાડું હું ને નામ લઈને બોલાવું
હું इत्यादિક અનેક પ્રકારે તમારા સાથે પ્રીતિ કરું હું
ને ઓઝાવાળાં કરું હું ને કાંઈક આડું અવલું થાતું હશે
તેનું પણ સંબંધીની પેઠે સહન કરું હું એવી રીતે તમારા

साथे वर्तुं छुं तो पण तमे कहो छो जे कृपा करो ते हवे केटली कृपा करूं. ॥ २०३ ॥

आत्मा देहथी जुदो छे तो पण एक केम जणाय छे ? उतर जे धनने पुरुष जुदां छे ने स्त्री ने पुरुष जुदां छे तो पण जे अति लोभी ने अति कामी छे ते तो ए बेने नाशे करीने नाश थइ जाय छे माटे जुदां नथी ते एक राजा हतो ते छ महिना सुधी समाधि करतो पण त्यां रह्यो थको राज्य, स्त्री, धनने संभार्या करतो पछी ज्यारे तेने संतदासजी साधु मळया त्यारे जुदां पाड्यां माटे एकांतिक भक्तना संगे करीने जो अभ्यास करे तो आत्मा ने देह ते जुदां जणाय छे माटे सर्व काळने विषे त्रण शरीर थकी पोताने प्रथक वर्तवुं. ॥ २०४ ॥

जयानंदस्वामीए कह्युं जे, क्रोधज न करवो एवी आंटी ज्यारे पाडीए त्यारे क्रोध न थाय. त्यारे गोपालानंदस्वामी बोलया जे जीव तो सत्संगे करीने बहु समर्थ थाय छे माटे लोभकामादिक संबंधी संकल्प न ज करवो एवी आंटी जो दृढ पाडे तो तेने संकल्प नज थाय एतो एवो बळिओ छे ते जेम धारे तेम करे जो साचो थाय तो. त्यारे ते संते कह्युं

जे संत तो सर्वे सरखा जणाय छे त्यारे मोटा संते कहुं जे “ जे विवेकी होय ते जो महत्पुरुषनो संग करे तो तेने सरस नरस जणाय छे ” त्यारे पूछ्युं जे साधने करीने ने महत्पुरुषना संगे करीने जेणे पंच वर्तमान दृढ कर्यां होय ते सरस के जेणे पंच वर्तमान दृढ होय ते सरस छे केम जे एवां जे पंच वर्तमान छे तेतो असत् देश काळादिके करीने पण नाश न थाय ने जेने एवां दृढ वर्तमान नथी तेनो तो धर्म छिन्न भिन्न थइ जाय छे. ॥ २०५ ॥

श्रीजीमहाराजे कहुं जे भगवाननी कथा वार्तांनुं श्रवण मनन ने निदिध्यासे करीने एनो जो साक्षात्कार कर्यां होय तो ते जीवने बहु सहाय करे छे. ॥ २०६ ॥

सत्संगमां सर्व प्रकारे भिषणने खमे ने नवधा भक्ति कर्याने विषे झडपुं भरे ने पोतानो भक्तिभाव देखाडे ते अमने गमे छे एम श्रीजीमहाराजे कहुं छे. ॥ २०७ ॥

शिष्य वाहनादिके करीने तथा भोजन छादनादिके करीने जे आनंद पामवुं एतो बाहेरलुं सुख छे ने नाशवंत ने निरानंद छे ते कहुं छे जे “ 'येांस्तः

१ अर्थः—जे पुरुष आत्मसुखना अनुभववालो,*

૨૭૦ → ❖ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❖ ←

સુખેાંડતરારામસ્તથાંતર્જ્યોતિરેવ યઃ ॥ સ યોગી બ્રહ્મ-
નિર્વાણં બ્રહ્મ ભૂતોઽધિગચ્છતિ ” તે વાસ્તે અંતરદૃષ્ટિ
કરીને આત્માને વિષે રહ્યા એવા જે પરમાત્મા શ્રીહરિજી
મહારાજ તેમને જોવા ને તેમના ધ્યાનના સુખે કરીને
સુખીઆ થાવું ને પંચ વિષયને વિષે જેવી પ્રીતિ ને
જેવી તૃષ્ણા છે તેવીજ શ્રીજીમહારાજના મહિમાને
વિષે તથા આત્મનિષ્ઠાને વિષે પ્રીતિ ને તૃષ્ણા રાખવી
ને પંચવિષયમાંથી તો જરૂર ડાલેલી ને માયાને વિષે
તો એવું વિચિત્રપણું રહ્યું છે જે તેમાં દેવ મનુષ્યાદિક
પણ સર્વે લોભાઈ રહ્યાં છે પણ અંતે જાતાં તો તે
ગોડીઆની બાજીજેવુંજ છે એમાં સંશય નથી. ॥૨૦૮॥

જીવ કલ્યાણના માર્ગમાં ચાલે છે તો સ્વરો પણ
તેને ઠેસું બહુ વાગે છે તેણે કરીને આડો અવઢો પડી
જાય છે જેમ આંધળો માર્ગ ભૂલીને કુમાર્ગે ચાલે છે
ને તેને જેમ ઠેસું વાગે છે ને તે પડી જાય છે તેમ.
વિચાર અને વિવેક વિના સત્ અસત્ સંગને ઓઢાવતો
નથી માટે સત્પુરુષને ઓઢાવીને ને તેમનો સમાગમ

*ધ્યાન કરવા યોગ્ય આત્મ સ્વરૂપમાં આરામ કરનાર,
આત્મધ્યાને કરી પ્રકાશવાન તેમજ જ્ઞાનયોગમાં
નિષ્ઠાવાળો છે તે બ્રહ્મરૂપ થકો અક્ષરબ્રહ્મ સંબંધી
સુખને અનુભવે છે. ॥ (ગી. અ. ૬-૨૪)

કરીને પંચ વિષય સંબંધી સંકલ્પ વિકલ્પ રૂપ જે ઠેસું છે ને દેહાભિમાન સંબંધી જે ભારે ઠેસું છે ને પ્રાણને ક્ષુધા, પિપાસાદિક, જે ઠેસું છે તે સર્વે સત્સંગને પ્રતાપે કરી કાઢી નાચીને અતિશુદ્ધ થાવું જેમ ચેડુ છે તે ચેતરને સમાર દડને ચોક્કું કરે છે તેમ જીવને ચો-
વચો કરવો ને ધર્મને વિષે અતિ દૃઢપણે વર્તવે કરીને સુખી થવાય છે ને કર્મને વિષે આસક્તિ રાખવે કરીને દેવતા થવાય છે ને વિષયમાં આસક્તિ કરીને ભૂત, પ્રેત કે સ્થાવરાદિક થવાય છે ને સત્પુરુષના વિશ્વાસે કરીને તો બહુ મોટા થવાય છે. ॥ ૨૦૯ ॥

જીવ જેતે જેવો ધર્મ અર્થ અને કામને અર્થે પુરુષ પ્રયત્ન કરે છે તેવો મોક્ષને અર્થે પુરુષ પ્રયત્ન કરતો નથી એનુંજ નામ મોહ છે ને વઢી પ્રત્યક્ષ ભગવાન તથા પ્રત્યક્ષ સંત ને મેલીને બીજે ઠેકાણે અજ્ઞાનીને પામર જેવા જે જીવ તેમનો જે વિશ્વાસ કરવો એ પણ મોહજ છે. ॥ ૨૧૦ ॥

મોટા સંતે નિર્ગુણ સગુણની વાર્તા કરી જે આ-
ચાર્યજી મહારાજ ને સંત એ જેતે કલ્યાણરૂપ દિગ્વિ-
જય કરવાને અર્થે બ્રહ્માંડમાં વિચરે છે તેમની જે સર્વે ક્રિયા તે નિર્ગુણજ છે કેમજે તે ક્રિયાને જે જે જીવ

૨૭૨ → ❖ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❖ ←

દેખે સાંભળે ને ચિંતવન કરે ને વઢી જે એમના કોઈક ઉપયોગમાં આવે તે સર્વેનું કલ્યાણ થઈ જાય છે માટે એ નિર્ગુણજ છે ને સગુણપણું તો જે અહં મમત્વરૂપ માયા પરસ્પર હરિજનમાં રહી છે તે છે માટે એકાંતિક સાધુના સંગે કરીને એ માયાને ટાળીને એકાંતિક થાવું એજ સત્સંગ કર્યાનું ફલ છે. ॥ ૨૧૧ ॥

જે હરિભક્તને વિષે સાંખ્ય અને અષ્ટાંગયોગ એ બે હોય તેને કાંઈ વાંધોજ રહે નહિ તે સાંખ્ય તે શું તો પંચ વિષયને વિષે બુદ્ધિ રાખવી ને તે બુદ્ધિ દિવસે દિવસે વૃદ્ધિ પામે તેને અર્થે વારમવાર પુરુષ પ્રયત્ન કરીને નિત્ય પ્રલયાદિકનો વિચાર કર્યા કરવો તે છે. અને યોગ તે શું તો પુરુષોત્તમ ભગવાનને પૂર્ણ કામ સમજીને તેમની નવધા ભક્તિ કરવી ને તેમનો મહિમા સમજવો જે શ્રીહરિકૃષ્ણજી મહારાજ દયાએ કરીને જે જે પદાર્થને અંગીકાર કરે છે તે તો જીવના કલ્યાણના અર્થેજ કરે છે પણ પોતાના સ્વાર્થને અર્થે લેશ્મમાત્ર કરતા નથી ને એ શ્રીજીમહારાજની સુક્ષ્મતા આગલ અક્ષર તો અતિશે સ્થુલ જણાય છે ને એ તો એમને રહ્યાનું પૃથ્વીરૂપ સ્થાનક છે. ॥ ૨૧૨ ॥

ઉપાસ્ય ઉપાસક અને સ્થાનક એ ત્રણેની શુદ્ધ-

पणाए करीने उपासक जेते उत्तम भक्त थाय छे ने सनकादिकने उपास्य स्वरूप सरस नथी एटले ते सरस थाता नथी ने पर्वतभाइने रहेवानुं स्थानक सारुं न हतुं माटे आग्रहे करीने सत्पुरुषने सहाय राखीने जो उपास्य स्वरूपने समजवा भंडया तो वैराज पुरुषथी लइने पुरुषोत्तम भगवान पर्यंत जेम छे तेम यथार्थ समज्या खरा ते उपर माछलां जेम अभ्यासे करीने जळमां सामे पुरे चाले छे ते द्रष्टांते करीने पुरुष प्रयत्ननी वार्ता करी. ॥ २१३ ॥

विषय जीताय त्यारे श्रीजीमहाराजनुं ध्यान थाय के ध्यान थाय त्यारे विषय जीताय? उतर जे, विषय जीताय त्यारे ज ध्यान थाय छे ने ते विना तो कोइक ध्यान करे छे ने कोइक पुरुषोत्तमनुं निरूपण करे छे ने कोइक वैराग्यनुं निरूपण करे छे ने कोइक ज्ञाननुं निरूपण करे छे ने कोइक भक्तिनुं निरूपण करे छे, पण सर्वे अहंवृत्तिए सोता करे छे. एम कहीने स्वामीए अहंवृत्तिनी वार्ता कीडीथी लइने पुरुषोत्तम भगवान पर्यंत वर्णन करी देखाडी ते अहंवृत्ति बे प्रकारनी छे. एक निर्गुण छे ने एक सगुण छे तेमां पण केटलीक सवळी छे ने केटलीक अवळी छे ने जीवने यथार्थ तो महाराज ओळखता ने जीव जेवो शुद्ध के अशुद्ध

૨૭૪ →* સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. *←

હોય તેવો ગંધ પોતાને જણાઈ આવતો ને સત્પુરુષ
પણ ઓઢચે ચરા. ॥ ૨૧૪ ॥

સત્સંગ સહેજે મળ્યો હોય ને પુરુષ પ્રયત્ન કર્યા
વિના વૃદ્ધિ પામે કે નહિ? ઉતર જે, પોતાને જોયા કરે
જે મારામાં ધર્મ જ્ઞાન વૈરાગ્યને શ્રીજીમહારાજની માહા-
ત્મ્યે સહિત ભક્તિ એમાંથી કયા ગુણ આવ્યા છે ને
કયા નથી આવ્યા ને આસ્તિકપણું કેટલું છે ને કેટલું
નથી ને લોભ કામાદિક જે દોષ તે કેટલા ઓછા
થયા છે ને કેટલા નથી થયા એમ તપાસ અહોનિશ
કર્યા કરે ને પુરુષ પ્રયત્ન કરીને ધ્રો તથા બોરડીની
પેઠે સત્સંગને વિષે નક્કી પાયો કરે તો સત્સંગ વૃદ્ધિ
પામે, નહિ તો દેશ કાઢાદિકની વિષમતાઈ કરીને
લાંપડાની પેઠે ઉડી જાય. ॥ ૨૧૫ ॥

હરિભક્તને વિષે જે ચઢવાન પ્રકૃતિ હોય તેને પણ
સત્પુરુષના સંગે કરીને ટાઢે તો ટઢી જાય છે. ને તે
સહજ પ્રકૃતિ ટાઢયાના વચનામૃતમાં શ્રીજીમહારાજે
ત્રણ ઉપાય કહ્યા છે તેનો વિગત જે, વક્તા જે સત્પુરુષ
તેને વિષે અતિશે હેત ને તેમના વચનને વિષે અતિશે
વિશ્વાસ ને વઢીને કહે તો પણ તેને હિતકારીજ સમજે
એ ત્રણ ઉપાય છે. તે ઉપર શ્લોક જે “ 'નિર્માનત્વમ-

૧ અર્થ:—નિર્માનપણું, વિષયમાં અનાશક્તિ,*

→* સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. *← ૨૭૫

સંગત્વમર્હિસા મમતત્યજિઃ ॥ આત્મનિષ્ઠા ચ તસ્યૈવ સંતિ
મક્તેરલંક્રિયાઃ ” ॥ ૨૧૬ ॥

કેમ સમજે તો અસત્ દેશકાળાદિકે કરીને
લેવાય નહિ ? ઉતર જે, એક તો સ્થાનકને ઓઢાંચે ને
શ્રીજીમહારાજનો મરજીને ઓઢાંચે તથા સત્પુરુષને
ઓઢાંચે તો અસત્ દેશકાળાદિકે કરીને પણ લેવાય
નહિ. ॥ ૨૧૭ ॥

શુકજીને જો જ્ઞાનાંશની સમજણ હતી તો શ્રી-
કૃષ્ણ ભગવાનના ચરિત્રને વિષે સંશય થયો નહિ ને
પરીક્ષિત રાજાની જન્મોત્તીમાં એની મોટપ અતિશે કહી
છે તો પણ એને જ્ઞાનાંશ વિના શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનના
ચરિત્રને વિષે સંશય થયો છે. ને બ્રહ્માને પણ તેમની
પેઠેજ થયું ને નારદને પણ સંશય થયો જે ભગવાન
ઘરોઘર કઈ રીતે રહ્યા હશે ? તે નિમિત્ત જોવા ગયા તે
ઘરોઘર દીઠા માટે એકાંતિકનો સંગ કરીને જ્ઞાનાંશની
સમજણનું અતિ દૃઢપણું કરવું ને ઇન્દ્રિયો, મન, બુદ્ધિ ને
જીવ એમને વિષે ભગવાનનો નિશ્ચય થયા પછી સત્પુ-
રુષના સંગે કરીને જીવ બહુ વૃદ્ધિને પામે છે તે ઉપર

*મર્હિસા, મમતાનો ત્યાગ અને આત્મનિષ્ઠા તે સર્વ
મક્તિના અલંકારો છે. ॥

૨૭૬ → ❧ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❧ ←

વેલો જેમ જ્ઞાડને યોગે કરીને વૃદ્ધિ પામે છે તે દ્રષ્ટાંતે કરીને વાર્તા કરી. ॥ ૨૧૮ ॥

આ ત્રણ ઠેકાણે દેહાભિમાન ઓઝસ્વાઈ આવે છે તેમાં (૧) ભોજન સમય (૨) ભય જણાય ત્યારે (૩) સ્ત્રીઓને પડચે નિસરે ત્યારે એ ત્રણ ઠેકાણે દેહાભિમાન ઓઝસ્વાય છે. ॥ ૨૧૯ ॥

ઉપાસનાની પક્વ અપક્વપણાની વાર્તા હનુમાનજી ને સુદર્શનચક્ર તથા ગરુડજીના દ્રષ્ટાંતે કરીને વાર્તા કરી તેમાં ગરુડજીની ઉપાસના અપક્વ જાણવી, ॥ ૨૨૦ ॥

ત્રણ શરીરની ભાવનાએ રહિત થકા શ્રીજીમહારાજનું ભજન કરવું તે ત્રણ શરીરની ભાવનાની વિગત જે જોયા સંબંધી કે સાંભળવા સંબંધી એ આદિકની જે જે ઇચ્છા ઉપજે તે સ્થુલ દેહની ભાવના કહેવાય. ને મનમાં સંકલ્પ વિકલ્પનો જે ઘાટ ઉપજે તે સુક્ષ્મ દેહની ભાવના કહેવાય. ને એ ઘાટ જ્યારે લય થાવા માંડે ત્યારે તે કારણ શરીરની ભાવના કહેવાય. ॥ ૨૨૧ ॥

મોટા પુરુષની જે ક્રિયા છે તે જીવના કલ્યાણમાં આવે નહિ કેમ જે, એતો નિઃસ્વાદી થકા સ્વાદને કરતા હોય ને નિર્લોભી થકા લોભને કરતા હોય इत्यादિક સર્વે ક્રિયા અલૌકિક હોય છે માટે

જીવના કલ્યાણમાં ન આવે જેમ સૂર્યની પ્રકાશરૂપ જે શક્તિ છે તે નેત્રમાં આવે છે તેને ઈન્દ્રિયો દેવતા ને જીવ કોઈ કલ્પી શક્તા નથી ને વળી જેમ વૈરાજ-પુરુષના ગોલકની જે શક્તિ છે તે દેવ મનુષ્યાદિકના ઈન્દ્રિયાદિકને પ્રકાશ કરે છે તેને પણ કોઈ કલ્પી શક્તા નથી ને વળી જેમ પુરુષોત્તમ ભગવાનની જે શક્તિ છે તે તો અક્ષર ને મૂળ પુરુષાદિક સર્વેને પ્રકાશ કરે છે પણ તેને કોઈ જાણી શક્તા નથી. ને વળી જેમ શુરવીર પુરુષ હોય છે તે વરછી કે તીર નાંખે છે તેમાં હાથની શક્તિ જાય છે પણ હાથમાં જેટલી શક્તિ છે તેટલી તેમાં જાતી નથી પણ લેશમાત્ર જાય છે. તેમ પુરુષોત્તમ ભગવાનની જે શક્તિ છે તે તો બ્રહ્મ, માયા ને કાળાદિકને વિષે લેશ માત્ર જ આવી છે ને પોતાને વિષે તો અપાર રહી છે એવો મહિમા દૃઢપણે સમજીને ભજન સ્મરણ કરવું, જ્ઞાની ભક્ત જેતે પુરુષપ્રયત્ને કરીને સ્વભાવને ટાળે છે માટે એ શ્રીજીમહારાજને ગમે છે. ॥ ૨૨૨ ॥

અધર્મ સર્ગના મોટેરા એવા જે લોભાદિક પાંચ દોષ છે તેને ધર્મ સર્ગના નિર્લોભાદિક જે પાંચ ગુણરૂપ ઉપાય કહ્યા છે તેણે કરીને જીતીને ભક્તિ કરવી એમ પાંચ અધ્યાયે કરીને કહ્યું છે ને છઠ્ઠા અધ્યાયને વિષે

જ્ઞાન વૈરાગ્ય ને માહાત્મ્યે સહિત ભક્તિ કહી છે તે માહા-
ત્મ્ય એમ જાણવું જે ભગવાનનો દિવ્ય ભાવ ને મનુષ્ય
ભાવ તે એકજ છે પણ રંચ માત્ર ફેર નથી. ॥૨૨૨॥

નિરાકાર થઈને ભગવાનને ભજવા તે નિરાકાર
કેમ થાવું ? ઉત્તર જે, માયિક આકાર માત્રને ટાલીને
જાણપણારૂપે વર્તવું એ નિરાકાર સમજણનું લક્ષણ છે
તે આકાર બે પ્રકારના છે એક બાહેરલા છે ને એક
માંહેલા છે તેમાં પણ બે પ્રકાર છે એક રાગે સહિત છે
ને એક રાગે રહિત છે ને તે રાગપણ બે પ્રકારના છે
એક વિષય સંબંધી છે ને એક શ્રીહરિ સંબંધી છે તેમાં
જે શ્રીહરિ સંબંધી રાગ છે તે તો ધર્મ જ્ઞાનાદિક
સાધને યુક્ત છે ને એવી જાતના રાગને તો અતિ દૃઢપણે
કરીને રાખવો ને તે વચમાં બીજા આઢા અવઢા ઘણા
સંકલ્પ આવી જાય તેની તો ઉપેક્ષાજ ન રાખવી જેમ
વરતાલ જવાનો મુખ્ય સંકલ્પ હોય ને માર્ગમાં આઢાં
અવઢાં ઘણાંક પદાર્થ આવી જાય તે જેમ ગણતીમાં ન
હોય તેમ, ને વઢી જેમ નિશાનના (મધ્યના ૨૨ ના)
વચનામૃતમાં કહ્યું છે જે, એક નિશાન છેવાનોજ મુખ્ય
સંકલ્પ છે તેમ, ને હમણાં તો બીજા સંકલ્પનું બઢ જણાય
છે. ને મુખ્ય સંકલ્પનું બઢ નથી જણાતું પણ અંતે જાતાં
એજ વૃદ્ધિ પામશે કેમ જે તે શ્રીહરિ સંબંધી છે માટે તે

ઉપર સાકર કોઢાંના વેલા નાના ને તેનું ફ઼ મોટું તેના દ્રષ્ટાંતે કરીને વાર્તા કરી. ॥ ૨૨૩ ॥

શાસ્ત્રમાં વિષય જીત્યાનું કહ્યું છે તે કેમ જીતાતા નથી ? ઉત્તર જે, જ્ઞાન વૈરાગ્યાદિક સાધને યુક્ત એવો જે એકાંતિક ભક્ત છે તે મંહે તો વિષયને ટાઢી નાચે પણ દેહની સ્થિતિ એવીને એવીજ રહે નહિ તેણે કરોને વાતચિતને સુવાળ રહે નહિ ને કાંતો દેહ પડી જાય ને નીજાને તો વિષય જીત્યાનો એક ઉપાય છે જે, એ વિષયના તાલ જ્યારે આવે ત્યારે એ તાલને ભાંગી નાચ્યા કરે તે એમને એમ સુરત રાચીને કર્યા કરે તો અલ્પકાઢમાં રાગ ઓછા થઈ જાય છે ત્યાં દ્રષ્ટાંત, જેમ વૃક્ષને એકવાર કાપી નાચે તો કાંટા બહુ વઢીઆ નિસરે પણ એમને એમ દશ વિશ વાર કાપે તો ન નિસરે અથવા નિસરે તો છગારેક નિસરે એમ પંચ વિષયના તાલ ભાંગ્યા કરેતો વિષય જીતાય છે. ॥ ૨૨૪ ॥

શ્રીહરિજીના ભક્તને હરિ ભજવામાં કોઈ અંતરાય છે કે નથી ? ઉત્તર જે, અંતરાય તો છે તેની વિગત જે મોટા મુદ્દસ્થ છે તેમને તો ગામ ગરાસ અને વાહનાદિક તથા વ્યવહાર જે રાજ્ય કાર્યાદિક તથા સ્વાન-

પાનાદિક એ સર્વે હરિ ભજનમાં અંતરાય કરનારા થાય છે ને ગરિબ હરિભક્તને પણ એ મોટા ગ્રહસ્થ અંતરાય કરનારા થાય છે. ને ગરીબ જે ત્યાગી છે તેને તો બરોબરીઆ જે ત્યાગી તથા મોટા મનુષ્ય એ અંતરાય કરનારા થાય છે એ અંતરાય કેમ ન થાય ? ઉત્તર જે ધર્મ, જ્ઞાન ને વૈરાગ્ય એ ત્રણે અંગે સહિત જે ભક્તિ તેણે યુક્ત એવા જે સત્પુરુષ તેમને ઓઝરવીને તેમની અનુવૃત્તિમાં રહીને જો એમનો સમાગમ કરે તો કોઈ અંતરાય ન થાય ત્યારે કદેશો જે બીજાનો દ્રોહ ન થાય ? એમ કોઈ કહે તો એમાં દ્રોહ જાનો થાય ને એમ ન સમજે ને સર્વેને સરસ્વા સમજે તેને તો પશુ જેવો મૂર્ખ જાણવો ને શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે જે સંત છે તે તો ત્રીસ તથા ચોસઠ લક્ષણે કરીને યુક્ત છે ને શ્રીજીએ પણ સત્સંગીજીવનને વિષે ધર્મ રક્ષાના અધ્યાયમાં બે પ્રકારના સંત કહ્યા છે તેમાં અલ્પ બુદ્ધિવાળાનો સંગ પાપીની પેઠે દુરથી ત્યાગ કરવાનું કહ્યું છે ને બહુ બુદ્ધિવાળા સંતના સંગે કરીને ત્રણ અંગે સહિત જે ભક્તિ છે તે વૃદ્ધિને પામે છે. એમ કહ્યું છે તે પછી મુક્તાનંદસ્વામી તથા સ્વરૂપાનંદસ્વામી તથા સચ્ચિદાનંદસ્વામી એમના પ્રસંગની વાર્તા નિસરી તથા પર્વત માઈ તથા ઢોઢીઆ પુંજા ભક્ત એમની વાર્તા વિસ્તારીને

बहु थइ तेमां पण सच्चिदानंदस्वामी देह मुकीने ब्रह्म-पुरमां गया ने त्यां चोरनी पेठे छुपाइ रह्या एवी रीते वार्तानो प्रसंग बहु निसर्यो त्यारे संते कहुं जे एवामां स्वभाव होय के नहि ? उत्तर जे, मुक्तानंद स्वामी तथा स्वरूपानंदस्वामी ए आदिक जे संत तेमणे पुरुष प्रयत्ने करीने पोताना स्वभावने टाळया होय तेवा संतने विषे न होय. त्यारे ते संते कहुं जे 'एवाने विषय ते बंधन करे के न करे ? उत्तर जे, बहु उपशम रूप ऐश्वर्यने पाम्या होय ते तो जीवना कल्याणने अर्थे विषयनुं ग्रहण करे पण तत्काळ विषयना बंधनने टाळी नाखे ने जे अल्प उपशम रूप सामर्थीने पाम्यो होय तेतो शास्त्रना रहस्यने पोतानी मेळे समजे ने बीजा तो एवानी पासे शास्त्रना रहस्यने शीखे तो जाणे. ॥ २२५ ॥

शान्तानंदस्वामीए प्रश्न पुछ्युं जे चांद्रायण ने धारणा पारणादिक जे व्रत तेने आवरदा पर्यंत कर्या करे तो वासना टळे के नहि ? उत्तर जे, एम कर्याथी उपरथी टळया जेवुं जणाय पण कारण शरिरमांथी न टळे जुओने सौभरी ऋषिने ने च्यवन ऋषिने उपरथी तो जणातुं न हतुं पण कारण शरिरमां वासना हती तो परणवुं पड्युं माटे विषयने विषे दोष बुद्धि थया

વિના વાસના ટાળે નહિ. ને જેમ અમારે વિષે તમારે હેત છે પણ જો દોષ આવે તો અમારો સંગ ગમે નહિ તેમ નિત્ય પ્રલયાદિકનો વિચાર કરીને માયિક પદાર્થને વિષે દોષ બુદ્ધિ સમજીને આત્મ સત્તારૂપ થઈને શ્રોજી મહારાજનું ધ્યાન કરીને વાસના ટાળે ત્યારે ટાળે છે. તે ઉપર શુરવીર પુરુષ હોય તેને દેહ, લોક, ભોગાદિકને વિષે વૃત્તિ નથી રહેતી ને રંગમાં ટુક ટુક ડહી જાય છે ને સતિ પણ બઢી જાય છે તેમ છે. ॥૨૨૬॥

તપે કરીને જીવનું અંતઃકરણ શુદ્ધ થાય છે ને શ્રીહરિજી પણ પ્રસન્ન થાય છે એમ શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે પણ ભક્તિ કરીને અંતઃકરણ શુદ્ધ થાય છે એમ શાસ્ત્રમાં કેમ કહેતા નથી? ઉત્તર જે, તપે કરીને વિષયની નિવૃત્તિ થઈ જાય છે ને અંતઃકરણ શુદ્ધ થાય છે. ને ભક્તિમાં તો સકામ ભક્તને વિષયનો સંબંધ રહે છે એટલે અંતઃકરણ શુદ્ધ થાતું નથી માટે ભક્તિ કરીને અંતઃકરણની શુદ્ધિ શાસ્ત્રમાં કહેતા નથી. ॥ ૨૨૭ ॥

ભક્તિ, તપ, જ્ઞાન ચૈરાગ્ય, સ્વધર્મ અને વૃતાદિક એમાં કોણ શ્રેષ્ઠ છે. ઉત્તર જે, નિષ્કામ ભાવે કરીને એ સાધનને કરે તો સર્વે શ્રેષ્ઠ છે. નહિ તો સર્વે સમાન છે. ॥ ૨૨૮ ॥

એક દિવસ જમ્યાની વાત નિસરી ત્યારે સ્વા-
મીએ કહ્યું જે અમે સર્વે તપાસી જોયું ત્યારે એમ જનાણું
જે રસે કરીને તો પ્રમાદ થયા વિના રહેજ નહિ.
॥ ૨૨૯ ॥

મુમુક્ષુને જેમ છે તેમ સમજતાં પોતાની મેલે સર્વેને
આવડતું નથી ને કેટલાકને તો સમજાતુંજ નથી ને
કેટલાક સમજે છે તે પળ વિષયને મુકી શકતા નથી
કેમ જે જુઓને સાઠ હજાર વાલ્કિલ્ય ઋષિ છે તે
સમજતા નથી ને વૃહસ્પતિ, ઇંદ્ર ને દક્ષાદિક તે સર્વે
સમજે છે પળ તે વિષયને મુકી શકતા નથી ને એમ
સમજે છે જે આપણે તો એમજ રહેવાય. એમ મનમાં
આંટી પાડી છે. તેમ આ લોકના ભક્તને વિષે પળ એમ
સમજણ છે ત્યારે પૂછ્યું જે કેમ સમજવું? ઉતર જે,
ધર્મ જ્ઞાનાદિક સાધને કરીને બ્રહ્મરૂપ થઈને પરબ્રહ્મ
એવા જે શ્રીહરિકૃષ્ણજી મહારાજ તેમને અતિશે શુદ્ધ
ને અતિ નિર્વિકારને સર્વ થકી પરને સર્વના અંતર્યામિ
ને સર્વના પ્રેરક ને સર્વના સ્વામી ને સર્વના કર્તા ને
સર્વના કમ ફલપ્રદાતા એવા સમજીને અનેક ગુણે
કરીને યુક્ત એવા જે શ્રીજીમહારાજ તેમની અતિશે
દૃઢ ઉપાસના કરવી. ॥ ૨૩૦ ॥

“ઉત્તમ ભક્તને સુષુપ્તિની પેઠે વર્તે છે” એમ વચનામૃતનો પ્રસંગ નિસર્યો ત્યારે હરિભક્તે શંકા કરી જે સુષુપ્તિમાં તો અજ્ઞાન છે તે જ્ઞાની ભક્તને ન હોય માટે એનું કેમ સમજવું ત્યારે મોટા સંતે કહ્યું જે જ્ઞાની ભક્તને જાગૃતને વિષે સુષુપ્તિની પેઠે તો વિષયને વિષે અભાવે યુક્ત વર્તવાપણું છે તે ભગવાને ગીતામાં કહ્યું છે જે “યા નિશા સર્વભૂતાનાં તસ્યાં જાગર્તિ સંયમી ॥ યસ્યાં જાગ્રતિ ભૂતાનિ સા નિશા પશ્યતો મુનેઃ ” ॥ ૨૩૧ ॥

પ્રત્યક્ષ શ્રીહરિજી કે તેમના સંત મળ્યા એટલે કલ્યાણ થઈ રહ્યું પણ ત્રણ અંગે સહિત ભક્તિરૂપ સાધનને કર્યા વિના કારણ દેહની વાસના નાશ પામતી નથી ને શ્રીજીમહારાજ પણ પ્રશન્ન થાતા નથી ને તે

૧ અર્થ:—સર્વજીવ પ્રાણી માત્રને આત્મા પરમાત્માના વિષયવાલી બુદ્ધિ રાત્રીની પેઠે અપ્રકાશ કરનારી છે, અર્થાત્ વિષયો જીવોને તે માર્ગે નથી ચલાતું અને તે આત્મા પરમાત્માના વિષયવાલી બુદ્ધિમાં સંયમી પુરુષ જાગે છે અર્થાત્ આત્મા પરમાત્માના સ્વરૂપને જોતો થકો રહે છે. અને જે વિષયોમાં ભૂત પ્રાણીમાત્ર જાગે છે તે જ્ઞાનવાન મુનિની રાત્રી છે અર્થાત્ તે વિષયોમાં તેને અભાવ વર્તે છે. ।
(ગી. અ. ૨-૬૯)

સાધન તો એકાંતિક ભક્તના સંગે કરીને ને અતિ દૃઢ પુરુષ પ્રયત્ને કરીને શીખે તો સિદ્ધ થાય છે એમ સમજ્યા વિના નિષ્કામ ભક્તિ થાતી નથી ને જે પોતાના મનને જાણે ભક્તિ કરે છે તે તો સકામ થઈ જાય છે તે ભાગવત ધર્મમાં નવધા ભક્તિ સત્પુરુષો પાસેથી શીખ્યાનું કહ્યું છે ને ભગવાને પળ ગીતામાં કહ્યું છે જે “મૌં ચ યોઽવ્યભિચારેણ ભક્તિયોગેન સેવતે ॥ સ ગુણાન્સમતીત્યૈતાન્ બ્રહ્મભૂયાય કલ્પતે” ॥ માટે નિષ્કામપણે શ્રીજીમહારાજની પ્રસન્નતાને અર્થે ત્રણે અંગે સહિત ભક્તિ કરવી પળ બીજું ઇચ્છવુંજ નહિ એ એકાંતિક ભક્તની સમજળ છે ને જે સકામ ભક્તિ છે તે તો દેહને અર્થે તથા કામ, લોભ, રસાસ્વાદને માન, ઇત્યાદિકને અર્થે થઈ જાય છે તે સારું સમજીને ભક્તિ આદિક સાધન કરવાં. એવી રીતે વાર્તા બહુ કરી છે પળ આતોદિશ માત્ર લખી છે. ॥ ૨૩૨ ॥

એક દિવસ મોટા સંતે કહ્યું જે શહેરના ને ગામ-ડાના હરિભક્તની સમજળ કેવી છે તેને તમે ઓઝાવો

૧ અર્થ:—મને જે નિષ્કામ ભક્તિયોગે કરીને આરાધે છે, તે યોગી સત્વાદિક ગુણોને ઉલ્લંઘીને વર્તે છે. અને પોતે અક્ષર બ્રહ્મરૂપ થાય છે. ।

(ગો. અ. ૧૪-૨૬)

છો ? ત્યારે સંતે કહ્યું જે નથી ઓઝાવતા તે ઉપર મોટા સંતે બ્રહ્માદિકનાં ને ઇંદ્રાદિકનાં દ્રષ્ટાંત દર્શાવે બહુ વાર્તા કરી તેની વિગત જે બ્રહ્માદિકને ને ઇંદ્રાદિકને વિષય વિના ન ચાલે તેમ પરમેશ્વર વિના પણ ન ચાલે તેમાં ઇટલો ફેર છે જે બ્રહ્માદિક છે તે તો દેશ કાઝાદિકના વિષમપણાને વિષે પણ પરમેશ્વરને મુકી શકે નહિ ને વિષયને તો મુકી દે ને ઇંદ્રાદિકને તો પરમેશ્વર જે તે દેશકાઝાદિકની વિષમતા આપીને ગૌણ થઈ જાય પણ વિષય ને મુકી શકે નહિ તેમાં બ્રહ્માદિક દેવને ઠેકાણે શહેરના હરિભક્ત જાણવા ને ઇંદ્રાદિક દેવને ઠેકાણે તો ગામડાના હરિભક્ત જાણવા. ॥ ૨૩૩ ॥

એક દિવસે મોટા સંતે કહ્યું જે માયાપર દિવ્ય ધામને વિષે એક મોટો ઓરડો છે ને તેને ચારે પાસે નાની નાની ઓરડીઝં છે તેમાં મોટા ઓરડામાં તો પુરુષોત્તમ ભગવાન રહે છે ને એમની દૃઢ ઉપાસના આપીને જે નક્કિ હરિભક્ત થયા હોય ને ભગવાનનાં મનુષ્ય ચરિત્રને વિષે કોઈ દિવસ મોહ ન પામ્યા હોય એવા જે ભક્ત હોય તે તો હજારો જીવના કલ્યાણ કરે એવા સમર્થ હોય છે ને જે નાની નાની ઓરડીઝં છે તેમાં તો સર્વ અવતાર રહે છે ને જે એમના ભક્ત છે તે તો પોતાના કલ્યાણ કરે છે ને બીજાના તો માંડમાંડ

करे एवा छे माटे पुरुषोत्तमना भक्त तो बहु श्रेष्ठ छे.
॥ २३४ ॥

एक संते पूछयुं जे सद्गुरु ने सच्छास्त्रने वचने करीने दृढ वैराग्यने पांम्यो होय ने दृढ श्रद्धावान् होय ने अष्ट प्रकारना ब्रह्मचर्यने अतिशे दृढ पाळतो होय ने अहिंसा धर्मने विषे दृढ प्रीतिवान् होय ने आत्मनिष्ठा पण अति परिपक्व होय तो तेने माथेथी जन्म मरणनी निवृत्ती थइ जाय छे एम श्रीजीमहाराजे सारंगपुरना ११ ना वचनामृतमां कहुं छे ते साचुं कहुं छे के फोस लाववाने अर्थ कहुं छे. त्यारे मोटा संते कहुं जे ए तो साचुं कहुं छ त्यारे संते कहुं जे एम केम वर्तातुं नथी त्यारे मोटा संत कहेजे एटली भूल छे अथवा प्रमाद छे त्यारे ते संत कहेजे ए साधनने केम शीखवां ? त्यारे मोटा संत कहेजे सत्पुरुष पासेथी नित्य प्रलयादिकना विचारे करीने वैराग्य शीखवो ने सत् अस-तना विचारे करीने आत्मनिष्ठा शीखवी एम वर्तवाने विषे श्रद्धा जे त्वरा ते राखवी एवी रीते बीजा सर्वे गुण सत्पुरुष पासेथी शीखवां त्यारे शान्तानंद स्वा-मीए कहुं जे वैराग्यादिक गुणनी अवधि छे के नहि ? उत्तर जे, श्रीजीमहाराजना चरणकमळ विना क्यांय

૨૮૮ →* સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. *←

પણ અણુમાત્ર પ્રીતિ ન રહે એ વૈરાગ્યનો અવધિ છે ને
ઉધ્વરેતા થવાય એ બ્રહ્મચર્યનો અવધિ છે ને શ્રીહરિ-
જીની કથા વાર્તા આદિકને વિષે અતિશે ત્વરા વર્તે એ
શ્રદ્ધાનો અવધિ છે. ॥ ૨૩૫ ॥

આ સર્વે ગરિબ જેવા જણાય છે પણ એક એક
બ્રહ્માંડની ક્રિયા કરે એટલી એટલી પ્રવૃત્તિ એ સર્વેને વિષે
રહી છે ને જેને પંચ વિષયની વાસના જો લગાર રહી
હોય તો જ્યારે તેને સ્વતંત્રપણું આવે ત્યારે સર્વે બ્રહ્માંડના
શબ્દ, સ્પર્શ, રૂપ, રસ, અને ગંધને ભોગવે તોય પણ
પૂર્ણ થવાય નહિ માટે ધર્મ જ્ઞાનાદિક ગુણને વિષે પક્વ
રુચિ કરે તો જ્યારે એને સ્વતંત્રપણું આવે ત્યારે દત્તાત્રેય
કે કપિલજી કે શુકજી કે રામાનુજાચાર્ય જેવા થાય
માટે પુરુષ પ્રયત્ને કરીને મહિમા પૂર્વક ત્રણ અંગે સહિત
ભક્તિ કરવી ને એને વિષે અતિ દૃઢ રુચિ રાખવી એજ
સત્સંગ કર્યાનું ફલ છે. ॥ ૨૩૬ ॥

વ્યવહારમાં રહીને શ્રીજીમહારાજ કેમ મૂલ્ય
રહે ? ઉત્તર જે, જો શ્રીહરિજીનો મહિમા સમજીને વ્ય-
વહાર કરે તો શ્રીજીમહારાજ મૂલ્ય રહે જેમ ચક્રવર્તિ
રાજા હોય તેના મહિમાને જાણીને તેના જે કામદાર
હોય તે કામકાજ કર્યા કરે છે તેમ શ્રીહરિજીના

महिमाने समजीने व्यवहार करे तो परमेश्वर मुख्य रहे त्यारे शंका करीजे महिमा समजीने व्यवहार करे तो व्यवहार मुख्य थया विना केम रहे ? त्यारे मोटा संत कहे जे ल्यो एनो उत्तर करीए एम कहीने बोलया जे, प्रथमथीज नित्य प्रलयादिकनो विचार करीने ने पिंड ब्रह्मांडने अति असार जाणीने ने काखना मुवाळा जेवो ने स्वप्न तुल्य व्यवहार जाणीने ने सत् असत्ना विवेके करीने व्यवहारना रूपने यथार्थ असत्य समज्यो होय तो व्यवहार मुख्य थाय नहि, ने एम न समजे तो परमेश्वर मुख्य थाय नहि ने संसार मुख्य थइ जाय छे. ॥ २३७ ॥

शान्तानंद स्वामीए कह्युं जे सत्संगी क्यारे थाय ? उत्तर जे, ज्यारथी जेणे वर्तमान धार्यां त्यारथी ते सत्संगी तो थयो त्यां द्रष्टांत जेम कुंभारे चक्र उपर माटीनो पिंडो घडो करवाने अर्थे मुक्यो त्यारथी एनुं नाम घडो पडयुं पण ए चक्रथी उतरशे ने तडके सुकवशे ने घडशे ने निभाडामां बाळशे ने पछी पाणी भरीने वावरशे, ते एटले ठेकाणे जो नकी रह्यो तो जाणीए जे हवे आ निवडयो ने नकी घडो थयो तेम भगवानना माहात्म्यपूर्वक ऋण अंगे सहित भक्ति करते करते आत्माने विषे ज्यारे परमात्मानुं दर्शन थाय त्यारे सत्संगी

૨૧૦ →* સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. *←

સંપૂર્ણ થયો જાણવો. તે એકાદશીના (મધ્યના ૮ના)
વચનામૃતને વિષે કહ્યું છે જે યજ્ઞ કરતે કરતે જ્યારે
હૃદયને વિષે પુરુષોત્તમ ભગવાન દર્શન આપે ત્યારે યજ્ઞ
પુરો થયો જાણવો. ત્યાં પર્યંત ઇન્દ્રિયોની વૃત્તિને ભગ-
વાનના સ્વરૂપને વિષે હોમ્યારુપિ યજ્ઞ તે નિરંતર કર્યા
કરવો. ॥ ૨૩૮ ॥

એક દિવસ મોટા સંતે ઉપાસનાની વાર્તા કરી
જે, આપણે જેમ શ્રીજીમહારાજને પુરુષોત્તમ ભગવાન
કહીએ છીએ તેમજ રામચંદ્રજી આદિકના ઉપાસક છે.
તે પણ પોતપોતાના ઇષ્ટદેવને પુરુષોત્તમ કહે છે એમજ
આપણે કહીએ છીએ કે બીજી રીત છે એમ પોતાનું મન
શંકા કરે અથવા કોઈક પ્રતિપક્ષી પૂછે ત્યારે જો દૃઢ
ઠેરાવ ન કર્યો હોય તો પોતાને શંકા થાય ને ઉત્તર
પણ નિશંકપણે યથાર્થ થાય નહિ માટે પુરુષોત્તમપણાનો
દૃઢ ઠેરાવ કરવો. ત્યારે સંતે આશંકા કરી જે કેમ
સમજે તો નિશંકપણે પુરુષોત્તમપણાનો દૃઢ ઠેરાવ થાય ?
ઉત્તર જે, જ્યારે શ્રીજીમહારાજ પ્રગટ થયા ત્યારે જેજે
અવતારના ઉપાસક શ્રીજીમહારાજને દર્શને આવતા
તે સર્વેને શ્રીજીમહારાજ ભજનમાં બેસારીને પોત પોતાના
ઇષ્ટદેવનાં દર્શન કરાવતા એવી રીતે ચોવિશે અવતારનાં
દર્શન કરાવતા તથા મુસલમાનને અલ્લાનાં તથા શ્રાવ-

कने तिर्यकरनां दर्शन करावता हवा. एम जे जे मतना आवे तेने पोत पोताना इष्टदेवनां दर्शन करावीने ते सर्वेने पोतानो आश्रय करावी देता हवा. तथा व्यापकानंद स्वामीने पोताने विषे चोविशे अवतार लीन करावीने पोताने विषे पुरुषोत्तमपणानो निश्चय करावी दीधो ए वातमां पण मर्म छे तथा पर्वतभाइ हरिभक्ते एम संकल्प कर्यो जे परमेश्वरना अवतार केवा हशे ? त्यारे ते भक्तने आगळ आवीने चोविशे अवतार दर्शन आपता हवा अने ब्रह्मपुरने विषे पोतानां दर्शन जेवा तेवा जीवने सहजेज करावता हवा एवी जातनी अनेक प्रकारनी सामर्थीनी वार्ता सत्संगमांथी समजीने श्री-जीमहाराजने विषे पुरुषोत्तम-पणानी उपासना निशं-कपणे अति दृढ करवी ने जे स्वयं पुरुषोत्तम भगवान छे ते तो आ फेरेज आव्या छे ए वातां परम सत्य छे ने बळी परमेश्वरनी मरजीने जाणे एवा जे परम भगवद् भक्त तेमणे पण ए वार्ता कही छे. ॥ २३९ ॥

एक समे वार्तानो प्रसंग निसर्यो जे सर्वे पोतानी मेळे ठेराव करी छे छे पण शुद्ध परंपराए करीने नकी करता नथी. त्यारे संते कहुं जे शुद्ध परंपरा केम समजवी ? उत्तर जे, पुरुषोत्तम भगवान के तेमना एकांतिक भक्त तेमनी पासेथी श्रीहरिकृष्णजी महा-

રાજના જે અવતાર છે તેમની રીતને સમજે તથા એકાં-
તિકની સમજણને સમજે તથા બ્રહ્મપુરને ગોલોકાદિક
ધામના મહિમાને સમજે તથા તે ધામના પાર્ષદોનો
તથા મૃત્યુલોકના સંત તથા પાર્ષદોનો તથા આ લોકના
તીર્થોનો તથા ધામોનો મહિમા સમજે તે શુદ્ધ પરંપરા
કહીયે એ સમજ્યા વિના તો કેટલાક આત્માનંદ
સ્વામીને તથા રામાનંદસ્વામીને તથા નરનારાયણા-
દિકને પણ પુરુષોત્તમ સમજે છે માટે એ કહી એવી જે
શુદ્ધ પરંપરાની રીત તેણે કરીને પુરુષોત્તમ સમજવા.
॥ ૨૪૦ ॥

સર્વે સંત શ્રીહરિજીની ભક્તી કરે છે તેમાં કેટલાક
જ્ઞાન શિખે છે ને કેટલાક તો વૈરાગ્ય શિખે છે ને
કેટલાક ધર્મ તથા ભક્તિને શિખે છે પણ પરસ્પર ઈર્ષા
જ્ઞા સારું કરે છે ? ઉત્તર જે, શ્રીજીમહારાજ તથા તેમના
અતિ વહાલા એવા જે એકાંતિક ભક્ત તે પાસેથી નવધા
ભક્તિ તથા પ્રેમ લક્ષણા ભક્તિને શિખીને તેનો મર્મ
સમજીને નિષ્કામ ભાવે કરીને ભક્તિ કરે તો ઈર્ષા ન
આવે ને એવી રીતે સત્પુરુષ પાસેથી તો શિખતા
નથી ને પોતાની મેલે અહંમત્વ સોતા કરે છે માટે
પરસ્પર ઈર્ષા થાય છે. ॥ ૨૪૧ ॥

एक दिवस मोटा संते धर्म, अर्थ, काम ने मोक्ष ए प्रधान छे जेमने एवा जे पुरुष तेमनी वार्ता करी देखाडी जे, जे मोक्षपरायण वर्तता होय तेमना मनमां कोइ पदार्थनी स्पृहा न होय ते गमे तो स्त्री पूत्रादिक नाश पायी जाओ के लाखोनी दोलत होय ते जाती रहो के गाम गरास होय ते पण जातां रहो पण एना अंतरमां ए कांड खटके नहि ने मुंझवण पण थाय नहि ने नरसिंह महेतानी पेठे श्रीहरिजीनुं भजन सुखेथी कर्मा करे पण अंतरमां बीजानी पेठे दुःखिओ थाय नहि. ॥ २४२ ॥

ज्ञानी एवा जे मोक्षार्थी ते अर्थादिकनो संग्रह करता नथी ने जे करे छे ते पण एम समजीने करे छे जे कल्याण रूप धर्ममां रहीने अर्थने उपजावे छे ने तेनुं धर्मरूप जे अर्थ छे तेनुं फळ विषय भोगज छे एम नथी समजता ने ते विषय भोगवे छे ते पण इंद्रियुने लडाववी एज फळ नथी जाणता पण देह रहे एटलुंज फळ समजे छे ने ते देह राख्यानुं फळ पण एटलुंज छे जे त्रण अंगे सहित भक्ति करीने श्रीहरिजी महाराजना एकांतिक भक्त थावुं ने जे अज्ञानी छे ते तो एम समजे छे जे धर्मनुं फळ धन मळ्युं ए छे ने धननुं फळ विषय भोगववा ए छे ने तेनुं फळ इंद्रियोने

લડાવવી એ છે ને ફરી પણ એમને એમ કર્યા કરવું એવી રીતે અસત્ સમજણનો શાસ્ત્રમાં ના પાડી છે તે ઉપર નીચે પ્રમાણે શ્રીમદ્ ભાગવતના પ્રથમ સ્કંધમાં બે શ્લોક છે જે “ ‘ધર્મસ્ય હ્યાપવર્ગ્યસ્ય નાર્થોઽર્થાયોપ-
કલ્પતે । નાર્થસ્ય ધર્મૈકાંતસ્ય કામો લાભાય હિ સ્મૃતઃ ’ ” “કામસ્ય નેદ્રિયપ્રીતિર્લાભો જીવેત યાવતા । જીવસ્ય તત્ત્વજિજ્ઞાસા નાર્થો યથેહ કર્મભિઃ ” અને જે અર્થપર વર્તે છે તે પણ ધર્મમાં રહીને અર્થનો સંગ્રહ કરે છે ને જે ધર્મપર વર્તે છે તે પણ ધર્મ સોતાજ અર્થને ભેગા કરે છે પણ એ બેય જણા અર્થને મોક્ષના માર્ગને વિષે વાવરે છે માટે એ પણ ઠીક સમજે છે ને જે કામપર વર્તે છે તે તો અર્થ ધર્મ ને કામપર કરે છે માટે એની સમજણ બરાબર નથી. ॥ ૨૪૩ ॥

૧ અર્થઃ—મોક્ષોપયોગી નિષ્કામ ધર્મનું ફલ દ્રવ્ય પ્રાપ્તિ નથી; પણ મોક્ષજ છે. તેમજ ધર્મોપયોગી અર્થનું ફલ ભોગ વિલાસ નથી પરંતુ ધર્મજ છે. અને દેહ નિર્વાહોપયોગી જ્ઞાનપાનાદિક ભોગ દ્વિવિધોને તૃપ્તી કરવા માટે નથી પરંતુ દેહ નિર્વાહ માટે છે, ને જીવવાનું ફલ કર્મો કરી મેલબેલાં દ્રવ્યથી ભોગ-વિલાસ ભોગવવા તે નથી, પરંતુ અદ્વિતીય જ્ઞાન જાણવા માટેજ છે. । (મા. પ્ર. અ. ૨ શ્લો. ૯-૧૦)

पृथ्वी पर जे चाळता होय ते तो पडे पण जे आकाश मार्गे गति करता होय ते केम पडे छे तेमां आकाशने ठेकाणे तो ब्रह्मपुर जाणवुं ने तेने विषे गति करनारा जे समाधिवाळा सर्वे हरिभक्त ते जेते ब्रह्मपुरने विषे तेजोमय शरिरवाळा देखे छे ते केम सत्संगमांथी पडी जाय छे ? उत्तर जे, ए वार्ता तो एम छे जे अति दृढ श्रीजीमहाराजना भक्त न होय ते योग भ्रष्ट थाय छे पण पडता नथी ते भगवद् गीतामां कहुं छे जे “ 'पार्थ ! नैवेह नाशुत्र, विनाशस्तस्य विद्यते ॥ नहि कल्याणकृत्कश्चिद् दुर्गतिं तात ! गच्छति” “प्राप्य पुण्यकृतां लोकानुषित्वा शाश्वतीः समाः ॥ शुचीनां श्रीमतां गेहे योगभ्रष्टोऽभिजायते ” ने वळी ज्यांसुधी

१ अर्थ:—हे अर्जुन ! योगाभ्यासथी पडी गयेला योगीनो आ लोक परलोकमां (स्वर्गादिक भोग तथा ब्रह्मानुभव सुखमां) विनाश नथी. कारण के कल्याणने मार्गे चालनार कोइपण योगी क्यारेय दुर्गतिने नथी पामता. । (गी. अ. ६-४०)

२ अर्थ:—भोगनी इच्छाय योगमार्गथी पडेलो योगी, अतिशय पुण्यशालीना लोकने पामी त्यांना अतिसुखरूप भोगने भोगवीने भोग तृष्णा पूर्ण थतां योगाभ्यासना आरंभने योग्य, पवित्र सद्ग्रहस्थने घेर जन्म पामे छे. ।

૨૯૬ →❖ સ. ગોપાલ્લાનંદ સ્વામીની વાતો. ❖←

एकांतिक भक्त न थयो होय त्यां सुधी तेने इंद्रियो
अंतःकरण रूप जे माया ते पीडे छे ने एकांतिक भक्तने
तो माया सहाय करे छे जेम गुण बुद्धिवाळा सत्संगी
होय तेने कुसंगी डगावे छे ने जे नकी सत्संगी छे
तेनी तो खुशामत करे छे एम श्रीजीमहाराजे लोयाना
दशना वचमामृतमां कहुं छे. ॥ २४४ ॥

देह तो नर्करूप छे तेने पूजा सेवादिके करीने
શું ફળ થાય ? ઉત્તર જે, એમ તો મુમુક્ષુને પોતાના દે-
હને સમજવો ને જે સત્પુરુષનો દેહ છે તે તો નિર્ગુણ
છે જુઓને સચ્ચિદાનંદસ્વામીના શરીરને બેડી, ખીંત,
ને તાळाંસોતા કમાડ એ કોઈ આઢાં આવ્યાંજ નહિ ને
સ્વામી સંતદાસજીને પણ હિમાલો રોકી શક્યો નહિ
ને વિજ્ઞાનદાસજીને પણ તાळाંસોતાં કમાડ ને ખીંત તે
આઢાં આવ્યાંજ નહિ ને તે આકાશમાર્ગે ઉઢીને ગોલો-
કમાં ચિરજ્યા નદીને વિષે જલ પાન કરીને પાછા જ્યાં
હતા ત્યાં આવ્યા માટે એ સર્વે બ્રહ્મરૂપ હતા તો આવ-
રણ કોઈ આઢું ન આવ્યું તે શ્રીમદ્ભાગવતમાં કહ્યું છે
જે “ ગુણાપાયે બ્રહ્મશરીરમેતિ ” એવી રીત્યે જે ભજન

૧ અર્થ:—બ્રજ ગુણોનો નાશ થાય છે ત્યારે
બ્રહ્મશરીર ઘટલે ભાગવતી તનુને પામે છે. ।

स्मरणे करीने तथा धर्मादिक साधननी पक्वताए करीने भगवानना साधर्म्यपणाने पाમ्या छे ते तो नि-
गुण छे ने छेल्ला प्रकरणना ३५ ना वचनामृतमां पण
श्रीजीमहाराजे कह्युं छे जे छो लक्षणे युक्त जे भक्त
छे तेने पुजने करीने परमेश्वर पुजाय छे ने तेनो द्रोह
करे तो श्रीहरिजीनो, द्रोह थाय छे “साक्षात्संबंधतो यस्य
कर्त्ता श्रद्धा च कर्म च। ज्ञानं स्थानं च द्रव्यादि गुण-
वच्चापि निर्गुणम्” एम कही धर्मादिक चार साधनोनी
तथा संत असंतनी अतिशे वार्ता करी. ॥ २४५ ॥

अने मुक्त बुद्धि शीखवी ने ते तो सत्वगुणी होय
तेमनाथी शीखाय छे तेनुं लक्षण जे “प्रवृत्ति च निवृत्ति

१ अर्थ:—कर्त्ता, श्रद्धा, कर्म, ज्ञान, स्थान अने
द्रव्यादिक सर्वगुणवालां होय छतां पण निर्गुण
भगवानना साक्षात् संबंधथी निर्गुण थइ जाय छे. ।

२ अर्थ:—हे अर्जुन ! प्रवृत्ति जे वैभवनां साध-
नरूप धर्म अने निवृत्ति जे मोक्षनां साधनरूप धर्म,
तेमज ते बन्ने धर्मेनुं पालन करता सर्व वर्णाश्रमी-
ओने करवा योग्य तथा नहीं करवा योग्य कार्य.
अने शास्त्रनी मर्यादा निवृत्त थवारूप भयस्थान
तेमज शास्त्र प्रमाणे वर्तवा रूप अभयस्थान ए आ-
दिकने जाणनारी बुद्धि सात्विको कहेवाय छे. ।

૨૯૮ → ❖ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❖ ←

ચ કાર્યાકાર્યે ભયાભયે ॥ બંધં મોક્ષં ચ યાવેત્તિ બુદ્ધિઃ
સા પાર્થ ! સાત્ત્વિકી ” ॥ ૨૪૬ ॥

એક દિવસ મોટા સંતે કહ્યું જે ઇન્દ્રિયોમાં અંતઃ
કરણમાં ને કારણ દેહમાં ભગવાનનું ધ્યાન આપણ
સર્વે કરીએ છીએ તે જો સત્ અસત્નો વિચાર કરીને
ને ત્રણ શરિરથી જુદા પડીને જીવમાં ધ્યાન કરીએ
તો જીવ શુદ્ધ થાય તે અમદાવાદના બીજા વચનામૃતમાં
કહ્યું છે જે નાહી ધોડીને પુજા કરવી ને જેમ કોઈ શાહુકાર
અન્નજલ દેવારૂપ સદાવૃત્તની પેઢી કરી જાય છે તેમ
શ્રીજીમહારાજ કલ્યાણરૂપ સદાવૃત્તની પેઢી કરી ગયા
છે ને જે ધર્મને વિષે દૃઢપણે વર્તેતો હોય ને સત્પુરુષનો
અતિ દૃઢ વિશ્વાસ હોય તો તેને ગમે તેવું કઠણ પ્રારબ્ધ
હોય તો પણ તે ટલી જાય છે. ॥ ૨૪૭ ॥

એક દિવસ મોટા સંતે વાત કરી જે પુરુષોત્તમ
ભગવાન જેતે અક્ષર, મૂળપુરુષ, પ્રધાનપુરુષ ને
વિરાટાદિક એ સર્વેના નિયંત્રતા રૂપે કેમ રહ્યા છે ? તો
જે જેમ શ્રીજીમહારાજની આજ્ઞા આચાર્યજી મહારાજ
ઉપર છે ને તેમની આજ્ઞા મોટા સાધુ ઉપર છે ને તેમની
આજ્ઞા મંડલના સાધુ ઉપર છે એવી રીતે રહ્યા છે ને
અમાં જે તારતમ્યપણું છે તેને શ્રીજીમહારાજ જાણે છે

અથવા તો જેના ઉપર એમની પ્રસન્નતા હોય તે જાણે છે પણ તે વિના બીજો કોટી ઉપાયે કરીને પણ જાણી શકે નહિ. ॥ ૨૪૮ ॥

કાલકર્માદિને વિષે જે કર્તાપણાનો વિશ્વાસ તે તો મોટા ઋષિઓને છે ને જે આધુનિક પંડિત છે તેમને તો નથી એ તો નાસ્તિક જેવાજ છે ને જે શ્રીજીમહારાજના ભક્ત છે તે તો પુરુષોત્તમ ભગવાનને જ જગતના કર્તા જાણે છે ને બીજા કોઈને માનતા નથી. ॥૨૪૯॥

एकांतिक भक्तनी वृत्तिमां भगवान् रक्षा होय एवानुं वर्तन केवी जातनुं होय ? उत्तर जे, एवानी जे क्रिया ते आचार्यजी महाराजने अर्थ होय के मंदिरने अर्थ होय पण पोताने अर्थ न होय ने एवा जे गृहस्थ हरिभक्त होय तेने पण ॥ प्रसंगमजरं पाशमात्मनः कवयो विदुः “ स एव साधुषु कृतो मोक्षद्वारमपावृतं” ए श्लोकमां कहुं छे एवी रीते सत्संगने विषे ममत्व अने वर्तन होय. ॥ २५० ॥

૧ અર્થ: - જીવને સંબંધીઓમાં તથા વિષયોમાં કોઈપણ રીતે ન હેવાય એવા પાશરૂપ દ્રઢ પ્રસંગ છે તેજ પ્રસંગ જો એકાંતિક સાધુઓમાં કર્યો હોય તો મોક્ષનું દ્વાર ઉઘાડું થઈ જાય છે. ।

(ભા. તુ. અ. ૨૫-૨૦)

एक दिवस मोटा संते आ किर्तन गवराव्युं जे “एक
 वात सुणो ब्रजवासीरे पुरुषोत्तम बोलया प्रीते” ए उपर
 विस्तारीने पोते वार्ता करी जे आकाशने ठेकाणे तो
 अक्षर छे ने अंधकारने ठेकाणे माया छे ने बादळाने
 ठेकाणे महाविराट छे ने पक्षिने ठेकाणे क्षुद्र विराट छे ने
 विजळीने ठेकाणे अक्षरना मुक्त छे ने पोते तो आका-
 शने विषे जेम शब्द छे तेनी पठे अक्षरमां रह्या छे
 अने “मायापरैत्यभिमुखं च विलज्जमाना” ए श्लोकमां
 कहुं छे एम पुरुषोत्तम भगवान आगळ माया उभी
 रहेती नथी ने महापुरुषादिकने तो पासे रहे छे ते
 वैराजपुरुषना ने प्रधानपुरुषना ने मूलपुरुषना ने
 अक्षरना जे भक्त छे ते तो परतंत्र छे ने पुरुषोत्तमना
 जे भक्त छे ते तो स्वतंत्र छे ने ते जेवो तेवो होय तो
 पण इंद्र, ब्रह्मा, वैराजपुरुष के प्रधानपुरुष जेवो थाय
 छे ने जेने उपासना अतिशे दृढ होय तो ते मूलपुरुष
 जेवो पण थाय ने सत्पुरुषना संगे करीने धर्म, ज्ञाना-
 दिकने अति पक्व करे तो अक्षर जेवा एकांतिक भक्त
 पण थाय छे ते वार्ता सोनाना तथा अंग्रेजना महेताना

૧ અર્થ:—વલો જો પરમાત્માની આગલ માયા
 પળ શરમાઈને દૂર નાશી જાય છે. ।

(ભા. દ્વિ. અ. ૭-૪૭)

દ્રષ્ટાંતે કરીને કરી તેમાં એમ જાણવું જે પુરુષોત્તમના જે એકાંતિક ભક્ત છે તે સોનાની પેઠે પૂર્વે કહ્યા તેમ શ્રેષ્ઠ છે તથા અંગ્રેજના મહેતાની પેઠે શ્રેષ્ઠ છે. ॥૨૫૧॥

અને “કર્માત્મકં યેન શરીરબન્ધઃ” એ શ્લોકની વાર્તા કરી જે જીવ જેતે પ્રથમ દેહાભિમાને યુક્ત થકો પંચ વિષય સંબંધી ક્રિયાને જેમ મમત્વે સહિત કરે છે ને તે પછી સત્સંગ કરીને તે જીવરુપે પોતાને માનીને શ્રીજીમહારાજને અર્થે તેવોજ મમત્વ રાખીને નવધા ભક્તિ અતિશે કરે ને તેમના ભક્તની પણ મમત્વ રાખીને સેવા ચાકરી કરે ત્યારે અંતઃકરણ શુદ્ધ થાય છે. તે પછી સત્તારુપ થઈને વારમવાર ઉપશમ કરીને જલના પુંવારાની પેઠે અનેક પ્રકારે થઈ જે ઇન્દ્રિયોની વૃત્તિયો તેનો પિંડીકરણ વારમવાર કર્યા કરે ત્યારે એ જીવને અતિશે બંધનરુપ જે કારણ શરિર તે નાશ થઈ જાય છે. તે ઉપર આ ત્રણ વચનામૃત વંચાવીને વાર્તા કરી તે ત્રણ વચનામૃતનાં નામ (૧) મધ્યનું ૫૦ મું રહસ્યનું ને (૨) મધ્યનું ૪૫ મું જે સાધુ બ્રહ્મચારી અયોધ્યાવાસી ને ગૃહસ્થ એ સર્વે તમે સ્વચ્છદાર રહેજો ને (૩) અમદાવાદનું બીજું જે નાહી ધોઈને પુજા કરવી. ॥ ૨૫૨ ॥

સમાધિવાળાને શ્રીજીમહારાજની મરજી જણાય કે નહિ ? ઉતર જે, શ્રીજીમહારાજની સાથે અતિશે એકતાપણાને પામી જાય છે તેને ક્યારેક જણાય છે ને બીજાને તો ન જ જણાય ને જેને ધર્મ જ્ઞાનાદિક અતિ પક્વ હોય એવો જે એકાંતિક ભક્ત છે તેને તો સદાય જણાયા કરે છે. ॥ ૨૫૩ ॥

માની પ્રકૃતિ હોય ને માન મળતું હોય તેનું માન કેમ ટલે ? ઉતર જે, વૈરાજ પુરુષની તથા પ્રધાનપુરુષની તથા મૂળપુરુષની સામર્થ્યને જુવે ને તપાસ કરે જે એમના જેવી સામર્થ્ય કેટલી છે જેનું હું માન રાखું છું એમ વિચાર કરે તો માન ટલી જાય ને વઢી મોટા મોટા શ્રીહરિજી મહારાજના સાધુ જે શતાનંદમુનિ ને સ્વરૂપાનંદસ્વામી તથા મુક્તાનંદસ્વામી તથા હરિભક્ત પર્વતભાઈ એમના જેવી સામર્થ્ય મારામાં કેટલી છે જે હું માન રાखું એમ વિચારે તો માન રહે નહિ. ॥ ૨૫૪ ॥

શ્રીજીમહારાજના મહિમાની તથા જીવના સ્વરૂપની વાર્તા સમજે છે તો પણ સ્વભાવ ટલતો નથી તેનું કેમ હશે ? ઉતર જે, એ તો શ્રીહરિજીના મહિમાનું તથા જીવના સ્વરૂપનું વારમવાર શ્રવણ મનનાદિકે કરીને સ્વભાવને ઘટાડ્યા કરે તો ટલે છે નહિ તો ન

टळे ए उपर बे वचनामृत वंचाव्यां तेनां नाम (१)
मध्यनुं ३७ मुं सहज प्रकृति टाळयानुं ने (२) मध्यनुं
१५मुं शत्रु भावनुं. ॥ २५५ ॥

निष्ठाना स्वरूपने जाण्यानुं लक्षण ए छे जे समु-
द्रमां वहाण बुढतुं होय तथा दैव इच्छाये करीने वग-
डामां एकलाज नोखा पडी गया होइए ने वळी देह
पण अति मांदो होय ने पोतानी मेळे क्रिया करवा
समर्थ न होय तो पण कायर न थवाय. ने श्रीजी-
महाराजना अंतर्गामिपणानो जे विश्वास ते लेश मात्र
पण गौण पडे नहि तेनी पक्व निष्ठा कहीए तथा श्री
हरिजी अथवा सत्पुरुष ने कोइक नाना साधुना वच-
नमां वर्तावे तो पण जेम श्रीजीमहाराजनी समीपे तथा
मोटा संतनी समीपे वर्ततो होय तेमज वर्ते पण लेश
मात्र आहुं अवळुं करे नहि तेनी पक्वनिष्ठा कहिए
अने एवी पक्व निष्ठा केम थाय ? उतर जे, ए बे प्रका-
रनी पक्वनिष्ठाना लक्षणनी वार्ता कर्यामां तथा
सांभळयामां श्रद्धा बहु राखे तथा मोटा पुरुषनो संग
करे तो पक्वनिष्ठा थाय छे. ॥ २५६ ॥

श्रीजीमहाराजने देखे छे पण पोताना स्वरूपने
जुहुं देखतो नथी ए केम हशे ? उतर जे, ए तो साधन

૩૦૪ →❖ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❖←

કાલને વિષે જો જીવ, ઈશ્વર, ને પરમેશ્વર એમના સ્વ-
રુપનો ભિન્ન ભિન્ન શ્રવણ મનન ને નિદિધ્યાસ કર્યો
હોય તો દૃઢ સ્થિતિમાં પળ જુદાં જણાય છે, નહિ તો
ન જણાય. ॥ ૨૫૭ ॥

વદ્રિકાશ્રમ તથા શ્વેતદ્વિપના મુક્ત કેમ વર્તે છે ?
ઉત્તર-જે વદ્રિકાશ્રમના મુક્ત તો જાણપણા રુપ થઈને
ઈન્દ્રિયો અંતઃકરણને જીતે છે ને શ્વેતદ્વિપના મુક્ત તો વાસુ-
દેવ ભગવાનનું ધ્યાન કરે છે માટે એ તો નિરન્ન કહેવાય
છે કેમ જે એ તો બે શરિરની ભાવનાએ રાહેત વર્તે છે
ને આત્મ સત્તારુપ થઈને શ્રીજીમહારાજનું ધ્યાન કરીને
કારણ શરિરના રાગને ટાળે છે માટે નિરન્ન કહેવાય
છે ને શ્રીજીમહારાજ દયાએ કરીને એકવાર તો સર્વે
હરિભક્તને દેહનો ત્યાગ કરાવીને બ્રહ્મપુરમાં લઈ જાય
છે ને પોતાને વિષે પ્રીતિ પળ અતિશે કરાવે છે ને
પોતાનું અલૌકિક સુખ પળ અતિશે આપે છે તે પછી
જેને જ્યાં મોકલવા ઘટે તેને ત્યાં મોકલે છે પછી તે
ભક્ત એ સુખને સંભારતો થકો બીજા રાગને ટાળીને
પાછો શ્રીજી પાસે આવે છે. ॥ ૨૫૮ ॥

શ્રીજીમહારાજને સર્વે ભજે છે પળ જેમ છે તેમ
જાણવા વહુ કઠળ છે ને આત્માને પળ સર્વે સંત જાણે
છે પળ આત્મારુપે વર્તવું કઠળ છે ત્યારે કેમ કરે તો

આત્મા રૂપે વર્ત્યું કહેવાય ? ઉતર જે, નિત્ય પ્રલયાદિકે
હરીને સર્વે ક્રિયાઓને અસત્ય ને નાશવંત ને સ્વપ્ન
મુલ્ય જાણીને ક્યાંય પ્રીતિ ન રાખે ને એમને એમ અસ્વંઢ
ઠેરાવ કર્યા કરે તો આત્મા રૂપે સ્થિતિ થાય છે.
। ૨૫૯ ॥

બ્રહ્મપુરાદિક ધામના મુક્ત શ્રીજી મહારાજ
મેઢા પૃથ્વી ઉપર આવ્યા હોય તે કેમ ઓઢ્ઢાયામાં
પ્રાવે ? ઉતર જે, બ્રહ્મપુરના જે મુક્ત હોય તે તો ધર્મ
જ્ઞાનાદિક જે એકાંતિક ભક્તનાં લક્ષણ તેણે યુક્ત હોય
તે તેમજ વર્તેતા હોય ને વાર્તા પળ તેમજ કરે ને જે
કુંઢના મુક્ત હોય તેને ધર્મ પ્રધાનપણે વર્તેતો હોય
તે બીજું ગૌણ હોય ને જે ગોલોકના મુક્ત હોય તેને તો
શક્તિ પ્રધાન હોય ને બીજાં ગૌણ હોય ને જે શ્વેત-દ્વિપના
મુક્ત હોય તે તો આત્મસત્તા રૂપે વર્તેતા થકા શ્રીજીનું
જ્ઞાન કરીને કારણ શરીરના ભાવને ઢાઢ્ઢતા હોય ને જે
દ્વિકાશ્રમના મુક્ત હોય તે તો સ્થુલ ને સુક્ષ્મ એ બેય
રહના ભાવને ઢાઢ્ઢતા થકા પ્રધાનપણે ત્યાગને વિષે
વર્તેતા હોય ને જે સ્વર્ગ લોકના હોય તેને કીર્તિ પ્રધાન-
પણે વર્તેતી હોય ને જે આધુનિક હોય તેને વિષયની
પ્રાસક્તિ પ્રધાનપણે વર્તેતી હોય. ॥ ૨૬૦ ॥

પરમેશ્વરતો પૂર્ણ કામ છે ને તેમને કાંઈ જોડતું

૩૦૬ → ❧ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❧ ←

નથી ને ગ્રહણ કરે છે તેનું કેમ જાણવું ? ઉતર જે, એ તો જીવના કલ્યાણને અર્થે પરમેશ્વરે અતિશે દયાએ કરીને મનુષ્ય ભાવનું ગ્રહણ કર્યું છે ને જો એ કોઈ પદાર્થને અંગીકાર ન કરે તો આપણું શ્રેય કેમ થાય ? માટે પોતે એવો સંકલ્પ કર્યો છે જે અમને ભૂલ, તરશ, શીત, ઉષ્ણાદિક મનુષ્યની પેટે થાવો તે વાત શ્રીજીએ પંચાલ્લાના ચોથા વચનામૃતમાં કહી છે. ॥ ૨૬૧ ॥

લય, વિક્ષેપ, રસાસ્વાદ અને કષાય એ ચારને ટાલ્યાનો શો ઉપાય છે ? (૧) લયતો ભગવાનની લીલાના ચિંતવને કરીને તથા સ્વામિનારાયણ નામના ભજને કરીને ટાળે છે (૨) વિક્ષેપ તો શ્રીજીમહારાજના માહાત્મ્યના વિચારે કરીને તથા આત્મા અનાત્માના વિવેકે કરીને ટાળે છે (૩) રસાસ્વાદ તો નિયમને વિષે યથાર્થપણે વર્તવે કરીને ટાળે છે (૪) કષાયતો સત્તા રૂપ થઈને શ્રીજીમહારાજના ધ્યાને કરીને ટાળે તો ટાળે છે. ॥ ૨૬૨ ॥

પંચ વિષયમાં અરુચિ કેમ થાય ? ઉતર જે, એ વિષય સંબંધી ઉદ્યમને વિષે અતિશે દુઃખને વારમવાર જોયા કરે તો અરુચિ થાય ન જો વિષય સહેજે મળે તો પણ એને ભોગવવે કરીને શ્રીજીમહારાજની અપ્રસન્નતા થાય છે એમાં લેશ માત્ર સંશય નથી એમ

મનમાં યથાર્થ દૃઢ નિશ્ચય કરે તો અરુચિ થાય. ॥૨૬૩॥

પરમેશ્વરને યથાર્થ સમજ્યાની જે વાર્તા છે તે જો હરિભક્તને ન સમજાવે ને છાની છાનીરાખે તો તેને વિષે તમોગુણ વૃદ્ધિ પામે છે તે એ મોટો થાય તો પણ સંકર્ષણ જેવો થાય છે ને શ્રીહરિની સેવાને વિષે અચંદ્ર રહી શકે નહિ કેમ જે એને તમોગુણ પ્રધાન છે માટે.
॥ ૨૬૪ ॥

નિર્વાસનિક ભક્ત અમને ગમે છે એમ શ્રીજી મહારાજે કહ્યું છે માટે એમ કેમ થવાય ? ઉત્તર જે, બે પ્રકારના ભક્ત છે તેમાં એક તો સવાસનિક છે ને બીજો નિર્વાસનિક છે ને એ બેયનું કલ્યાણ તો શ્રીજીમહારાજ કરે છે પણ સનકાદિક જેવા નિર્વાસનિક ભક્ત ઉપર જેવો શ્રીજીમહારાજનો રાજીપો જણાય છે તેવો બ્રહ્માદિક જેવા સવાસનિક ભક્ત ઉપર રાજીપો જણાતો નથી એ વાત મોક્ષ ધર્મમાં કહી છે જે ભગવાન બ્રહ્માદિકની પુજા પગે કરીને ગ્રહણ કરે છે ને એકાંતિક ભક્તની પુજા તો મસ્તકે કરીને ગ્રહણ કરે છે ને બ્રહ્માદિકની તો બ્રહ્માંડમાં બહુ મોટપ જણાય છે ને સનકાદિક તો ગરિબ જેવા જણાય છે પણ એ બહુ મોટા છે ને એવાને સંગે કરીને નિર્વાસનિક થવાય છે.
॥ ૨૬૫ ॥

धर्म, वैराग्य, भक्ति, ने विचार एमां श्रेष्ठ ते कयो हशे ? त्यारे सर्वे संते विचारने श्रेष्ठ कखो त्यारे मोटा संते कहुं जे अमने पण एज जणाय छे ते जुओने परमेश्वरनी मोटप जे एमने भजी भजीने तो शुक्र नारदादिक पण भगवान कहेवाय छे एवा ए भगवान अनेक सामर्थीए युक्त छे ने पूर्ण काम छे ने एमने कोइ पदार्थ मात्र जोइतुं नथी ए तो केवळ दयाये करीने जीवनां कल्याणने अर्थे मनुष्य भावने ग्रहण करे छे ने श्रीजीमहाराजे उत्तम मुमुक्षुनी शिक्षाने अर्थे तथा सर्वे आविर्भावनी शिक्षाने अर्थे प्रथम वनमां रहीने अष्टांग योग साध्यो ने शरिरमां रुधिर तो रहेवा दीधुंज नहि ने अन्न तो जमताज नहि ने वायु भक्षण करीने रहेता ने स्त्रीनो तो गंधज गमतो नहि. एवी रीते अति त्यागी एवा जे श्रीजीमहाराज ते जेते आपणा अल्याणने अर्थे जमवा मंड्या ने वस्त्र पण पहेरवा ओढवा मांड्यां. पण आपण सर्वेथी जेम घटे तेम यथार्थ सेवा थइ नहि. केम जे कोइ सत्संगीए छ महिना के पांच वर्ष पर्यंत रोज रोज थाल करीने के करावीने श्रीजीमहाराजने अतिशे प्रीतिये करीने जमाडी शक्या नहि ने वस्त्राभूषण पण वर्षो वर्ष भावे सोता अर्पण करी शक्या नहि एवी रीते महिमा

समजवामां घणी कसर रही जाय छे. ॥ २६६ ॥

सत्तारूप थइने मांही रहीए तो सुख रहे छे ने बाहेर रहीए तो दुःख थाय छे ते केम बर्तिए तो दुःख न थाय ? उत्तर जे, जेम मांही बर्तिए छीए ने सुख रहे छे तेमज देहमां आवीए त्यारे तेमज बर्तिए तो दुःख थायज नहि ते बर्त्यानी रीत जे जेम तेम बोली जवाय ने कोइक कांइक कहेतो तेनु दुःख लगाडीए नहि ने क्यां आपणे विदुर नीति भण्या छीए जे ते प्रमाणे न बोलयुं तो लाज नहि रहे एम तो कांइ नथी माटे मांही ने बाहेर जाणपणारूपे बर्तिए तो दुःखज नथी. ॥ २६७ ॥

विषयने भोगववा न दइए तो मन संकल्प विकल्प कर्या करे ने जो विषयने भोगववा दइए तो जीवनुं भुंहुं थाय छे माटे आहार बिहार जुक्त राखवो ए ठीक छे. ॥ २६८ ॥

श्रीकृष्ण भगवाने अहिंसा धर्म प्रवर्तव्यो नहि ने एकली मारकुटज केम करी ? उत्तर जे, शिशुपाळने जरासंधादिक जे आसुरी राजा हता तेमणे ज्यारे भागवत धर्म पृथ्वी उपर प्रवर्तवा न दीधो त्यारे श्री-कृष्ण भगवाने बिचारीने अर्जुन भीमादिक द्वाराए करीने अधर्म रुपि राजाओनी समाप्ति करावी ने युधि-

ધિર રાજા દ્વારાએ કરીને શ્રીમદ્ ભગવદ્ ગીતા રૂપ સધર્મ તેને પ્રવર્તાવતા હવા. ॥ ૨૬૯ ॥

મંડલમાં જે બચેડો થાય છે તેનું કારણ એ છે સરસ્વા રુચિવાળા ન હોય માટે માંહોમાંહી સંપ ર નથી ને એક રુચિવાળા હોય છે તેમાં પળ વૈરાગ્યને કરીને સરસ નરસ હોય છે તે ઉપર કુટીચક, બહુદ હંસ ને પરમહંસ તેની વિગત જે જ્ઞાન ગૌણ ને આશ્રમ ધર્મ મુખ્ય હોય તે કુટીચક કહેવાય. ને આશ્રમ ધર્મ તથા જ્ઞાન તે બે તુલ્ય હોય તે બહુદક કહેવાય ને આશ્રમધર્મ ગૌણ ને જ્ઞાનાભ્યાસ મુખ્ય હોય તે કહેવાય. ને આત્મા પરમાત્માને સાક્ષાત્ પામ્યો હોય પરમહંસ કહેવાય એમના દૃષ્ટાંતે કરીને વાત કરી કુટીચક ને જ્ઞાન ગૌણ ને આશ્રમ ધર્મ મુખ્ય હોય એમ જાણે જે બહુદક હંસ ને પરમહંસ એ ત્રણ મારા જેવા કેમ વર્તતા નથી? એવી અવલી જે સમજે છે તે સ્વોટી છે ને જે સરસ વર્તતા હોય તે એમ જ જે, જે ઉતરતા હોય તે પળ મારી પેઠે વર્તે તો ઠીક એની સમજણ તો શ્રેષ્ઠ છે. ॥ ૨૭૦ ॥

એક દિવસ મોટા સંતે સાંજને સમે પોતાની ઉદયા કરીને એમ વાર્તા કરી જે ભક્તિએ કરીને જીવ કલ્યાણ તો થાય છે પણ ત્રણ અંગ વિના યથાર્થ ન

ભક્ત થાતો નથી તે અંગ કયાં તો દાસપણું, પ્રીતિ ને આત્મનિષ્ઠા એની વાર્તા વિસ્તારીને કરીને એ ત્રણ ગુણ જેને પરિપૂર્ણ હોય તે એકાંતિક ભક્ત કહેવાય છે અને એ ભક્તને ને શ્રીહરિજીને લેશ માત્ર અંતરાય રહેતો નથી ને અતિશે હેતે કરીને એક જેવું થઈ જાય છે તેથી એ ભક્તને શ્રીજીની મરજી પણ જાણ્યામાં આવે છે તે માટે તેમની મરજી પ્રમાણે જ વર્તે છે ને કોઈક વાત ન જાણાય તો તેને શ્રીજીમહારાજ પોતે જાણવી દે છે જેમ બે મિત્ર હોય તેમને કોઈ પ્રકારનો અંતરાય રહેતો નથી ને એક જેવા થઈ જાય છે. તેમ પરમેશ્વરને ને એકાંતિક ભક્તને પણ એક જેવું થઈ જાય છે ને તે પૂર્ણ ભક્ત કહેવાય છે. ॥ ૨૭૧ ॥

એક દિવસ સ્વામિએ વાત કરી જે પોતાને માન થાઓ કે અપમાન થાઓ કે રામ પાત્ર લઈને ઘેર ઘેર માગી खाઓ કે હાથીએ બેસો ને સુખ થાઓ કે દુઃખ થાઓ ને શરિર રોગી કે નિરોગી રહો પણ આવા પુરુષોત્તમ ભગવાનની પ્રાપ્તિ થઈ છે માટે અલમસ્ત થકા શ્રીજીમહારાજને ભજ્યા કરે પણ એ પુરુષ કોઈમાં લેવાય નહિ. તે એકાંતિક ભક્ત કહેવાય. ॥ ૭૨૨ ॥

પરોક્ષ વાતને પ્રત્યક્ષ જેવી કેમ કરીએ તો થાય? ઉત્તર જે, જેમ દશ વિંશ પ્રમાણિક મનુષ્ય હોય ને તે

પણ સમીપ સંબંધી હોય તે સર્વે એમ કહે જે આ વાર્તા તો એમજ છે ને પરમ સત્ય છે તો તે વાત સત્ય મનાઈ જાય પણ લગારે સંશય રહેજ નહિ તેમ મોટા પુરુષ કહે જે શ્રીજીમહારાજ જેવા બ્રહ્મપુરને વિષે ऐश्वर्य, પાર્ષદ ને સામર્થ્યો સોતા બિરાજે છે તેવાને તેવાજ આ પૃથ્વી પર વિચરે છે ને તે મનુષ્યરૂપને વિષે એવી ને એવી સામર્થ્યો સો એ સોને હજારે હજારો જીવને દેખાઈ આવે છે ને તે કહે છે પણ સ્વરા પટલે પ્રત્યક્ષ થયા ને પરોક્ષ રહ્યા નહિ એવું જે શ્રીહરિના સ્વરૂપ સંબંધી જ્ઞાન તે એકાંતિકની પરંપરાએ કરીને પમાય છે એમ જાણવું તે ઉપર સર્પના દ્રષ્ટાંતે કરીને વાત કરી. ॥૨૭૩॥

એક દિવસ મોટા સંતે કહ્યું જે ઢોઢીઆ મનુષ્યનો સંગ કરવો નહિ તેણે કરીને અંતર મછીન થઈ જાય છે ને પાછો તપાસીને અંતર શુદ્ધ કરે તો શુદ્ધ થાય છે પણ એવી રીતે કરતાં પણ મોટાનેજ આવઢે ને બીજાને તો શુદ્ધ અશુદ્ધની સ્વરજ પઢતી નથી તે વઢી જેમ વહાણને વિષે અલ્પ ભાર હોય તે જેમ સર સર ચાલ્યું જાતું હોય ને પછી તેને વિષે ઘણો ભાર ભરે તો તેમ ન ચાલે ને ધીરું પડી જાય છે એ તો દ્રષ્ટાંત છે તેમ ઢોઢીઆ મનુષ્યના સંગે કરીને ઈંદ્રિયોને

વિષે ને અંતઃકરણને વિષે રજ તમના વેગ લાગે છે તે પાપરૂપ મેલ પેસે છે તેણે કરીને ભજન સ્મરણમાં મંદ પડી જાય છે ને જેમ પ્રથમ હેતે સોતું ભજન સ્મરણ થાતું હોય તેમ ન થાય તે સારું તો દત્તાત્રેયાદિક ભગવાન હતા તો પણ વીક રાખીને વર્ત્યા. ॥૨૭૪॥

વઢી મોટા સંતે અર્થારામ ઈન્દ્રિયારામ અને ગુણાધ્યાન ને દોષાધ્યાનની વાર્તા વિસ્તારીને કરી તેને સાંભળીને ત્રીજા સંતે કહ્યું જે કેમ સમજીને દોષાધ્યાન કરે તો વાધ ન આવે ને કેમ કરે તો વાધ આવે ને ગુણાધ્યાન કેમ કરવું ને કેમ ન કરવું ? ઉત્તર જે, જેને વિષે જે દોષ હોય તેને કોઈક પ્રસંગે કરીને કહેવાય તો તેનો દોષ નહિ ને અવગુણ લીધો પણ ન કહેવાય ને જેને વિષે એ દોષ ન હોય તેને વિષે તે પરઠે તો દોષ લીધો કહેવાય ને તેનું અતિશય ઘૂંઘું થાય ને કલ્યાણના માર્ગમાંથી પડી જવાય ને જેમ હોય તેમ કહે તેનો તો દોષ જણાતો નથી ને જુઓને શ્રીજીમહારાજે પણ પ્રથમના ૩૬ના વચનામૃતમાં કહ્યું છે જે નારદ સનકાદિક જેવા જે સાધુ છે તે એને રાંકને પાપી જાણે છે એ દોષાધ્યાન ન કહેવાય અને મુક્તાનંદસ્વામી તથા શતાનંદજી જેવા મુનિ છે તે પણ એમ જાણતા હતા જે આ ભક્તને વિષે આ-

૩૧૪ →* સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. *←

ટલા દોષ છે ને આ ભક્તને વિષે આ દોષ નથી ને વચનામૃતમાં શ્રીજીમહારાજે પણ કહ્યું છે જે અમે જોયા કરીએ છીએ જે આ ભક્તને આ વર્તમાનમાં આટલી કસર છે ને આ ભક્તને કસર નથી તે ઠીક છે એમ મોટા મોટામાં જોયા કરીએ છીએ માટે એવી રીતે જે કહ્યું તે દોષાધ્યાન ન કહેવાય ત્યારે હરજી ઠક્કરે કહ્યું જે એક ભક્ત તો મોટો હોય ને બીજો ભક્ત તો નાનો હોય ને તેમાં દોષ તો નક્કી હોય તે જણાય તો સ્વરો માટે એ દોષ લીધો કહેવાય કે નહિ ? ઉત્તર જે, ન કહેવાય કેમ જે વિવેકવાન હોય તેને તો સાચું સ્વોદું જણાય સ્વરૂં એ કાંઈ દોષ લીધો ન કહેવાય.

॥૨૭૫॥

એક દિવસે મોટા સંતે કહ્યું જે દાસ, પ્રેમી ને જ્ઞાની એ ત્રણ પ્રકારના ભક્ત છે તેમને પરમેશ્વર જ્યારે પોતા સંબંધી ક્રિયામાં કે પોતાના ભક્ત સંબંધી ક્રીયામાં જોડે ત્યારે દાસને પ્રેમી એ બેય તો તે ક્રિયામાં જોડાઈ જાય કેમ જે એ બેયને તો ક્રિયા કર્યાનું ધ્યાન અવ્યક્તપણે રહ્યુંજ હતું અને જ્ઞાની તો તેમાં ન જોડાય એ તો ક્રિયા માત્રને ગૌણ કરીને શ્રીજીમહારાજને વિષેજ પ્રધાનપણે જોડાય છે માટે જેમ ઘટે તેટલીજ ક્રિયા કરીને રહેવા દે ને એકાંતિક તો ત્રણે કહેવાય સ્વરા. ॥૨૭૬॥

बे प्रकारना मनुष्य छे तेमां एकनां देह इंद्रियो ने अंतःकरण ए सर्वे अर्थ, धर्म ने काम पर वर्ते छे ने अर्थादिकने सारु उद्यम करे छे ने ते आत्माने जाणे छे ने सुक्ष्म दहने पण जाणे छे ने ते अर्थादिकने विषे अनेक भेद रह्या छे तेनी विगत जे कोइकने तो इंद्रादिकना अर्थ कामादिक जोइए छीए ने कोइकने तो ब्रह्मादिकना ने कोइकने तो बृहस्पत्यादिकना ने कोइकने तो वैराज पुरुषना ने कोइकने तो प्रधान पुरुषना ने कोइकने मूलपुरुषना अर्थ कामादिक जोइए छीए ने ते अर्थादिक तो लोभ, काम, स्वार्थ, स्नेह, मान, क्रोध, ईर्ष्या, मद मच्छरादिके करीने भरेल छे अने बीजाने देह इंद्रियोने अंतःकरण ए सर्वे मोक्ष पर वर्ते छे ने तेनां लक्षण जे प्रकृति पुरुष ने तेनां सर्वे कार्य तेने असत्यने अत्यंत असार ने नाशवंत ने तूच्छ ने स्वप्नतुल्य एवां जाणे ने जीवात्माने ब्रह्म साथे एकपणाने पमाडीने परब्रह्म पुरुषोत्तमने भजे छे ए वात उपर आ त्रण श्लोक छे तेनां नाम जे ॥ “आत्मारामाश्च मुनयो निर्ग्रथा अप्युरुक्रमे ॥

१ अर्थ:—आत्मस्वरूपमांज आराम माननारा, काम क्रोधादिक दोषोथी रहित मुनीओ पण, बहु पराक्रमवाळा परमात्मां निष्काम भक्ति करे छे. कारण के भगवानना गुणो आत्माराम मुनीओने पण आकर्षण करे तेवा होय छे. (भा.प्र.अ.७-१०)

૩૧૬ → સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની ઘાતો. ✽←

કુર્વન્ત્યૈતુકોં ભક્તિમિત્થં ભૂત ગુણો હરિઃ ॥ ૧ ॥
 બ્રહ્મભૂતઃ પ્રસન્નાત્મા, ન શોચતિ ન કાંક્ષતિ ॥ સમઃ
 સર્વેષુ ભૂતેષુ મદ્ભક્તિં લભતે પરામ્ ॥૨॥ ધર્મસ્થિતૈ
 રુપગતૈર્બૃહતાસૈક્યં, સેવ્યો હરિઃ સિતમહઃસ્થિત દિવ્ય
 મૂર્તિઃ । શબ્દાદ્યરાગિભિરિતિ સ્વમતં વદન્તમ્ ॥ ત્વાં
 ભક્તિ ધર્મ તનયં શરણં પ્રપન્ને ’’ ॥૩॥

૧ અર્થઃ—બ્રહ્મરૂપ થયો ઘટલે જેને આત્મસ્વરૂપનો
 આધિભાવ થયો છે અને પ્રસન્ન મન છે, ઘટલે કલેશ
 કર્માદિ દોષથી જેનુંમન વ્યાપ્ત નથી અને કોઈનો
 પણ શોક કરતો નથી, તેમજ કોઈ પદાર્થને ઇચ્છતો
 પણ નથી અને સર્વ ભૂતમાં સમ છે ઘટલે કોઈ
 વસ્તુનો આદર નહિ કરનાર અર્થાત્ સર્વ વસ્તુને
 તૃણવત્ માને છે તે પુરુષ મારે વિષે પરા ભક્તિને
 પામે છે. ।
 (ગી. અ. ૧૮-૫૪.)

૨ અર્થઃ—ધર્મ સ્થિતૈરૂપ—શબ્દાદિક વિષય
 રાગે રહિત, પોતાના ઘર્ણાશ્રમ ધર્મમાં સદાવર્તતા,
 અને અક્ષરબ્રહ્મ સાથે આત્મસ્વરૂપના સાધર્મ્યપણાને
 વિચારતા, અર્થાત્ હું અક્ષરબ્રહ્મ છું એવી ભાવના
 કરતા જનોએ અક્ષરબ્રહ્મના તેજ પુંજ મધ્યે નિત્ય
 વિરાજમાન, દિવ્ય મૂર્તિ જેમની છે એવા ભગવાન
 સદા ઉપાસ્ય છે. આવા પોતાના સિદ્ધાંતને કહેનારા,
 ભક્તિધર્મના પુત્ર આપના શરણને પામું છું. ।

(સ. જી. પ્ર. ૫ અ. ૬૬. શ્લો. ૨૧)

આ ત્રણ શ્લોકમાં જેવી વાત કહી છે તેવી જાતની રુચિ અતિશે પક્વ કરી હોય તો કોઈ કાળે ને કોઈ વિધને કરીને પણ ભક્તિનો નાશ થાય નહિ ત્યાં દ્રષ્ટાંત છે જે જીવને જ્યારે અંત સમો આવે છે ત્યારે મૂર્છાવસ્થા થઈ જાય છે તે સમય કાંઈ સ્વપ્ન રહેતી નથી ને પાછો જ્યાં દેહ ધરે છે ત્યાં પૂર્વની પેઠે રાગ દ્વેષાદિકને લઈને ઉઠે છે તેમ જેને ધર્મ જ્ઞાનાદિક સંબંધી અતિ પક્વ રુચિ થઈ હોય તો તે જ્યાં જાય ત્યાં પરીજ રુચિ લઈને ઉઠે છે. ॥૨૭૭॥

શ્રીજીમહારાજની મૂર્તિને દૃષ્ટિ આગળ ધારીને ઇન્દ્રિયોદ્વારે કરીને અંતરમાં ઉતારવી ને આત્મસત્તા રૂપે રહીને મૂર્તિ સામું જોઈ રહેવું એમ કર્યા કરે તો ઇન્દ્રિયોમાંથી રાગ ઓછા થઈ જાય છે ને એમ વર્ત્યા વિના તો ધર્મને વિષે રહીને વિષયને ભોગવતો હોય પણ વિષયને મુકી શકે નહિ ને જે શ્રીજીમહારાજની મૂર્તિને દૃષ્ટિ આગળ ધ્યાને કરીને ધારીને ઇન્દ્રિયોમાંથી વિષયના રાગને ટાલતો હોય તે તો મુકી દે કેમ જે તેની ઇન્દ્રિયોની વૃત્તિ કોમળ હોય છે તેને જેમ ફેરવે તેમ ફરે છે જેમ નાનો વડનો વૃક્ષ હોય તેને જેમ મરડે તેમ મરડાઈ જાય છે પણ બહુ મૂઠ્ઠા ઘાલેલ ને અતિ વિસ્તારવાનું જે વડ હોય તે મરડયો મરડાય નહિ માટે

૩૧૮ → ❧ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની ઘાતો. ❧ ←

પુરુષ પ્રયત્ને કરીને પ્રતિલોમપણે વર્ત્યાનો આગ્રહ રાખવો. ॥૨૭૮॥

પુરુષોત્તમ ભગવાનના સ્વરૂપને કેમ સમજવું ?
ઉત્તર જે, જેવી રામકૃષ્ણાદિક ભગવાનની મૂર્તિઓ છે તેવીજ પુરુષોત્તમ ભગવાનની મૂર્તિ હોય પણ સ્વરૂપ સ્વભાવ ગુણ ને વિભૂતિ આદિકે કરીને તથા ऐश्वर्य પ્રકાશ ને શક્ત્યાદિકે કરીને એ અવતારને વિષે ને શ્રીજીમહારાજને વિષે અત્યંત વિલક્ષણપણું છે. ॥૨૭૯॥

સાધર્મ્યપણું કેમ જાણવું ? ઉત્તર જે, જેમ દાવા-
નહે વનનો એક દેશ બાઝ્યો હોય તોપણ વન બાઝ્યું
કહેવાય તેમ ભગવાનની આજ્ઞા પ્રમાણે ભગવાનને માર્ગે
ચાલ્યો જે ભક્ત તે ભગવાન અને સત્પુરુષને સંગે કરીને
નિર્ગુણપણાને પામ્યો કહેવાય છે. ને એ નિર્ગુણપણુંજ
ભગવાનનું સાધર્મ્યપણું છે ને આપણે સર્વે સાધર્મ્યપણાને
પામ્યા છીએ તો જીવનાં કલ્યાણ કરીએ છીએ તે
સાધર્મ્યપણાને વિષે દૃષ્ટાંત છે જેમ એક પર્વત તો સાક-
રનોજ હોય ને એક પર્વત તો પોણા ભાગનો સાકરનો
હોય ને એકતો અર્ધો સાકરનો હોય ને એક તો પા
ભાગનો સાકરનો હોય ને એક પર્વતનાં તો શિખર
માથે સો કે પચાસ મળ સાકર પડી હોય ત્યાં જે
જીવ જાય તે સર્વેનાં મુખ ગળ્યાં થાય તેમ સાધર્મ્ય
પણામાં ભેદ છે. ॥૨૮૦॥

આત્માને ને ભગવાનના મહિમાને કેમ જાણવો ?
 ઉત્તર જે, આત્માને એમ જાણવો જે ચોરાશી લાખ
 જાતના દેહ ધર્યાં પળ ક્યાંય મર્યો નથી ને જેવો છે
 તેવોજ રહ્યો છે માટે અજર, અમર, છે ને અછેદ્ય,
 અમેદ્યાદિક જે લક્ષણે કરીને જીવ સત્તાને જાણવો
 ને પુરુષોત્તમ ભગવાનનો મહિમા તો એમ સમજવો જે
 જેની બીકે કરીને સસુદ્ર ચોસઠ ગાડ ડુંચો જલને
 ધરી રહ્યો છે ને જેની બીકે કરીને વાયુ પળ નિરંતર
 વાય છે ને એ ભગવાન જલના બિદુમાંથી આવી કાયા
 કરી આપે છે એવી જાતનો મહિમા અપાર રહ્યો છે
 એમ પુરુષોત્તમ ભગવાનને સમજવા. ॥૨૮૧॥

એક દિવસ મોટા સંતે કહ્યું જે જેટલાં પદાર્થ
 બાહરે રહ્યાં છે તેટલાંજ જીવમાં રહ્યાં છે ને જીવની
 અહંવૃત્તિ બલવાન છે કેમ જે અતિશે સરસ ભગવાનની
 વાર્તા સંતની સભામાં થાતી હોય ને અહંવૃત્તિ જો બીજે
 ઠેકાણે જાય તો તરત ચાલીને ઊઠી નીકળે. ને એ
 અહંવૃત્તિ બહુ વિસ્તારવાનું જણાય છે જુઓને સાહેબ
 લોક ઘોડાને ને સ્વારને તોળીને દોડાવે છે ને તેને
 ફરીને તોળે તો જે આગળ નિસર્યો હોય તેમાં ચાર
 પાંચ શેર વધુ ભાર થાય છે ત્યારે પુછ્યું જે અહંવૃત્તિ
 કેમ ટલે ? ઉત્તર જે, શિક્ષાપત્રી, ધર્મામૃત, ને નિષ્કામ

શુદ્ધિ એ ત્રણ ગ્રંથ પ્રમાણે નિયમમાં પ્રમાદ મુકીને
 દેહને વર્તાવે ને સત્પુરુષના સંગે કરીને ધર્મ જ્ઞાન
 વૈરાગ્ય ને માહાત્મ્યે સહિત શ્રીજીની ભક્તિને શીખે ને
 તેમજ વર્તે તો અહંવૃત્તિ ટળે ને એ અહંવૃત્તિ જન્મ મર-
 નનું કારણ છે. ॥ ૨૮૨ ॥

ધર્મ, જ્ઞાનાદિકે કરીને બે સરસા હોય તેમાં એક
 તો શ્રીહરિજી મહારાજની અનુવૃત્તિને વિષે વર્તે છે ને
 એક નથી વર્તે તો એ બેયમાં કોણ શ્રેષ્ઠ છે ? ત્યારે સંતે
 કહ્યું જે, અનુવૃત્તિમાં વર્તે છે તે શ્રેષ્ઠ છે તે જે યથાથ
 મહિમા સમજતો હોય તેજ અનુવૃત્તિમાં વર્તે છે.
 ॥ ૨૮૩ ॥

સત્સંગ કરે છે તેને દિવ્ય દેહ કેમ બંધાય છે ?
 ઉત્તર જે, જેમ મૂર્તિનું બિંબું મીણનું કરે છે તેમાં પાંચ
 પ્રકારના રસ રહે છે તે રસની મૂર્તિ બંધાય છે ને
 મીણનું બિંબુ ગળી જાય છે ને તે ઉપર જે માટીનું સ્વોસ્થ
 હોય તેને ભાંગી નાખે છે તેમ ધર્મ, જ્ઞાનાદિક સાધન
 જેમ જેમ પક્વતાને પામતાં જાય તેમ તેમ દિવ્ય દેહને
 વિષે પ્રકાશાદિક એશ્વર્ય આવતાં જાય ને ચાર સાધન
 જીવને વિષે સંપૂર્ણ પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે દિવ્ય દેહ સર્વ
 પ્રકારે સંપૂર્ણ થાય છે ને તે પછી માટીનાં સ્વોસ્થાને
 ઠેકાણે જે સ્થૂલ દેહ તે પડી જાય છે ને જેમ મૂર્તિને

ગસી ખૂંસીને દિવ્ય કરે છે તેમ એ એકાંતિક ભક્તને શ્રીહરિજી મહારાજ અતિ દયાળુ કરીને ને ભીની દૃષ્ટિ કરીને સર્વે કસર ટાલી નાખે છે ને દેહાભિમાન તો સ્થુલ દેહને વિષે રહે છે ને માન તો સુક્ષ્મ દેહને વિષે રહે છે એ રીતે બે પ્રકારે માનના વિવેકની વાત કરી. ॥ ૨૮૪ ॥

નર ને માદા નામે બે પ્રકારના જીવ અસુરમાં ને દેવમાં રહ્યા છે તે નર જો અસુર હોય તો અનેક જીવને અસુર કરે છે ને તે જો દેવ હોય તો હજારો જીવને દેવ કરે છે ને નર વિના એકલી માદાને ફલ લાગે નહિ તેમ એકાંતિક ભક્તના સંગ વિના એકાંતિક થવાય નહિ તે ઉપર પોપૈયાના વૃક્ષના દૃષ્ટાંતે કરીને વાત કરી. ॥ ૨૮૫ ॥

વિષય સ્વંડનના વચનામૃતની વાત કરો તે સમજીને વિષય ભોગવે તો સુખીઓ રહે, નહિ તો દુઃખીઓ થાય ત્યારે સંતે પૂછ્યું જે કેમ સમજીને વિષય ભોગવવા ? ઉત્તર જે, ધર્મામૃત, શિક્ષાપત્રી અને નિષ્કામ શુદ્ધિ એ પ્રમાણે જે વર્તવું તેને સમજીને વિષય ભોગવ્યા કહેવાય. ॥ ૨૮૬ ॥

સ્વયંપ્રકાશાનંદસ્વામીએ પૂછ્યું જે વાસના બહુ બલવાન છે તે કેમ જીતાય ? ઉત્તર જે, સત્પુરુષના

સમાગમે કરીને ધર્માદિક ચાર સાધનને પક્વ કરે તો વાસના જીતાય ને શુદ્ધ ભક્ત થાય છે. ॥ ૨૮૭ ॥

ભગવાનના ભક્તને વ્યવહારના વિક્ષેપ બાધ કરે કે નહિ ? ઉત્તર જે, જે સમર્થ હોય તે તો વિક્ષેપને અંતઃકરણમાં પ્રવેશ કરવા દે નહિ ને ઉપરથી તો સ્વસ્વરો બહુ કરે ને જે અસમર્થ હોય તેને તો એ વિક્ષેપ અંતઃકરણમાં પ્રવેશ કરી જાય છે. ॥ ૨૮૮ ॥

ભક્તનો ભગવાનમાં પ્રવેશ થાય છે એ મધ્યનું ૩૮ મું વચનામૃત જ્યારે વંચાવ્યું ત્યારે સોમલા સ્વાચરે કહ્યું જે દેહ મુકીને પ્રવેશ થાતો હશે ? કે દેહ છતે પ્રવેશ થાતો હશે ? ઉત્તર જે, દેહ છતે પણ પ્રવેશ થાય છે કેમ જે જેનો જેને વિષે અતિશે સ્નેહ હોય તેનો તેને વિષે પ્રવેશ કહેવાય છે. ॥ ૨૮૯ ॥

સર્વે જીવોના કર્મ તો એક નથી ને ઉત્પત્તિ તથા પ્રલય એક કાળે કેમ થાય છે ? ઉત્તર જે, ઉત્પત્ત્યાદિક તો વૈરાજ પુરુષને છડીને થાય છે જેમ કોઈક મોટા સાધુને જુનાગઢ જાવું હોય ત્યારે તેમના મંડલના સાધુને ગમે કે ન ગમે તો પણ તેમની સાથે જાવું પડે છે એમ વૈરાજ પુરુષને ઉત્પત્તિ, પ્રલયની રીત છે. ॥ ૨૯૦ ॥

મહત્ત્વાદિક ચોવિંશ તત્ત્વ જે તે મિશ્ર મિશ્ર

→* स. गोपालानंद स्वामीजी वातो. *← ३२३

उपजे छे के एक काळे उपजे छे ? उत्तर जे, एकज काळे
उपजे छे जेम बालक उत्पन्न थाय छे तेम. ॥ २९१ ॥

जीव मात्र बहु क्रिया करे छे पण जे करवानुं
छे ते रही जाय छे जेम लहिआ थावुं के कवि थावुं
ए आदिक साधन तो जीव आळसने मेलीने करे छे
पण एकांतिक थयानुं साधन तत्पर थइने जीव करतो
नथी ने जीवने प्राकृत वस्तुमां जेवुं हेत थाय छे तेवुं
हेत भगवान के भगवानना मोटा साधुने विषे होय
तो काइ बातनी कसर न रहे ने बहु मोटो थाय.
॥ २९२ ॥

संत सभामां एम प्रसंग निसर्यो जे सरल स्वभाव
सारो छे ? त्यारे मोटा संत कहे जे, सरल स्वभावने विषे
एक दोष छे जे सत्पुरुषना संगे करीने धर्म ज्ञानादिक
गुणे सहित श्रीजीमहाराजनी भक्ति करतो होय ने
तेने अल्प बुद्धिवाळा साधु मळे ने आडी अवळी वार्ता
करीने कोइक बीजे मार्गे चढावि दे तोपण चडी जाय
माटे सबे ठेकाणे सरलपणुं ठीक नहि ने ज्यां राखवुं
घटे त्यां समजीने राखे तो सरलपणुं ठीक छे ने आंटी
पण ज्यां राखवी घटे त्यां राखे ते धर्मादिक पाळयाने
विषे तो समजीने राखे ने ज्यां न राखवी घटे त्यां

ન રાखे तो समजु कहेवाय, नहि तो स्वभाव वश कहेवाय. ॥ २९३ ॥

ધીરજ વચ્ચે પર રહેતી નથી તે કેમ સમજે તો રહે ? ઉતર જે, શ્રીજીમહારાજની ભક્તિ માહાત્મ્યે સહિત હોય ને આત્મનિષ્ઠાનો વિચાર અતિ પક્વ હોય તો ધીરજ રહે ને તે આત્મનિષ્ઠાનો વિચાર કરનારા પણ ત્રણ પ્રકારના છે તેમાં એકને તો ક્રિયા કર્યા પહેલાં વિચાર રહે તે પ્રથમથીજ વિચારીને પછી ક્રિયા કરે ને બીજાને ક્રિયા કરતાં મધ્યે સાંભરે ને ત્રીજાને ક્રિયા કરી રહે ત્યારે સાંભરે એ ત્રણે ઉત્તમ મધ્યમ ને કનિષ્ઠ કહેવાય ને જેને સાંભરેજ નહિ તેતો અધમ કહેવાય, ને ઉત્તમ ધીરજવાળા તો મુક્તાનંદસ્વામી હતા ને મુક્તાનંદસ્વામીને કોઈક ભક્તજન કાંઈક વાત કહેવા આવે ત્યારે પ્રથમ તો તે સામું જોડે રહેતા ને તપાસ કરતા પછી કહેવું ઘટે તો કહેતા નહિ તો અંતર-દ્રષ્ટિ કરીને શ્રીહરિના ભજનમાં મંડયા રહેતા એવી રીતનો વ્હીઓ વિચાર હોય તો વચ્ચે ઉપર ધીરજ રહે ને વ્હી પિંડ બ્રહ્માંડને સ્વપ્નતુલ્ય, અતિ અસાર ને કાચના મુવાળા જેવા સમજીને ને ત્રણ શરિર થકી પ્રથમ જાણપણારૂપે નિરંતર વર્ત્યા કરે તો વચ્ચે ઉપર ધીરજ રહે તે ઉપર જડભરત અને અર્ધાંડાનંદસ્વામી આદિકના દ્રષ્ટાંતે કરીને વાર્તા કરો. ॥ ૨૯૪ ॥

એક સંતે પુછ્યું જે “ શ્રીજીમહારાજ ને બીજા
 અવતાર સર્વે સરખા છે ? કે કાંઈ ભિન્ન ભાવ છે ? ”
 ત્યારે મોટા સંતે કહ્યું જે, સર્વે સરખા છે ત્યારે તે સંત
 કહે જે “ સામર્થીમાં ન્યુનાધિકપણું કેમ છે ? ” ત્યારે
 મોટા સંત કહે જે, એતો જ્યાં જેટલી સામર્થી જણાવવી
 ઘટે ત્યાં તેટલી જણાવે. ત્યારે વઢી તે સંત કહે જે
 વ્યાસજી ને પરશુરામ, તો આવતા મન્વંતર ને વિષે
 સંસર્ષિ થાશે એમનું કેમ ? અને શ્રીજીમહારાજ જ્યારે
 પ્રથમ પ્રગટ થયા ત્યારે જે જે અવતારના ઉપાસક પોતાને
 દર્શને આવતા તેને તેને તેતે મૂર્તિયુંનાં દર્શન કરાવી
 દેતા ને વ્યાયકાનંદસ્વામીને વિષે ચોવિશે અવતાર
 છીન કરાવી દીધા, ને પર્વતભાઈ જ્યારે સ્થેતર સ્થેડવા
 જાય ત્યારે ત્યાં પોતાના હઠને આગઠ સર્વે અવતાર
 જાણે ચાલતા હોય એમ પર્વતભાઈને ભગવાનના અવતા-
 રનાં દર્શન થાતાં. માટે એ સર્વે આવીર્ભાવ તો પુરુષો-
 તમ ભગવાનને આગઠ ન્યુન જણાય છે એ વાત સાંભળીને
 સર્વે દિગ્મૂઢ જેવા થઈ ગયા ને તે પછો મોટા સંત કહે
 જે, શ્રીજીમહારાજને મુખે તો ઘણીકવાર એવી વાત
 શ્રવણ કર્યામાં આવી છે પણ સમજણમાં આવવી
 કઠણ છે ને જ્ઞાણમાં પણ હોય તે પણ અતિ મોટા
 સન્પુરુષ પાસેથી સમજાય છે. ॥ ૨૯૫ ॥

આજ વર્તમાન કાળે જે પરમ એકાંતિક ભક્ત હોય તેમને પુરુષોત્તમ ભગવાન બ્રહ્મપુરના ભક્તોની પેઠે દર્શન દેતા હશે ? ત્યારે મોટા સંત કહે જે, આ પૃથ્વીને વિષે જે પરમ એકાંતિક ભક્ત હોય તેમને બ્રહ્મપુરના મુક્તોની પેઠેજ દર્શન આપે છે ને તે સાથે વાર્તા પણ કરે છે ને કોઈ ક્રિયા ભક્તને ન આવડે તો તે ભક્તને શિખવી પણ દે છે ને તે ભક્તને પણ કોઈક વાત પૂછવી હોય તો પૂછી છે છે. એમ તે ભક્તને અતિ સાધર્મ્યપણું વર્તે છે ને જેમ અતિ હેતવાળા બે મિત્ર હોય તેને જેમ કોઈ વાતનો અંતરાય રહેતો નથી તેમ એ ભક્ત પણ શ્રીજીમહારાજને વિષે અતિશે સ્નેહે કરીને જોડાઈ જાય છે માટે કોઈ રીતનો અંતરાય રહેતો નથી ને આજના મુક્તોની સામર્થી તો જુઓ જે સંતદાસજી વદ્રિકાશ્રમમાં જઈને આવ્યા. ને સચ્ચિદાનંદસ્વામીને બેઠી તથા તાઝાં તથા ખીંત તથા નદી ને ગઢ ને કિલ્લો આદિ કોઈ આવરણજ થયાં નહિ. ને રતના ભક્તને પણ તાઝાં ને ખીંત આડ કરી શક્યાં નહિ ને વિશ્રામ ભક્ત સુતારના સંકલ્પે કરીને લાખો કીડિયોના જીવ દેવ-તાનાં રૂપને ધરીને ને વિમાનમાં બેસીને દેવલોકને પામ્યા તે અવતાર અવતારીના સંકલ્પમાં પણ ન્યુન અધિક પણું અતિશે છે જે અવતારીના મુક્ત તો સંકલ્પ

કરે તે માત્રમાં તે ક્રિયા સિદ્ધ થાય છે ને અવતાર છે તે તો સંકલ્પ કરીને તે ક્રિયામાં પોતે મળે ત્યારે સિદ્ધ થાય એવી અનેક પ્રકારની વાર્તા સત્સંગમાં છે.
॥ ૨૯૬ ॥

સર્વે સંતને તથા હરિજનને ઉપાસના ને ભજન સ્મરણાદિક સર્વે ક્રિયા તે સરસી છે તો પણ એ બેય પ્રકારના ભક્તને પરસ્પર નાના મોટાપણું કેમ થઈ જાય છે ? ઉત્તર જે, જેમ સ્વેતરમાં સ્વેદુ બીજ વાવે છે તેમાં પણ નાના મોટા છોડવા થઈ જાય છે તેતો સ્વાતર કે ધરતીના ફેરથી થાય છે તેમ ભગવાનના ભક્તને પણ સંગ, સાધન, શ્રદ્ધા, ઉપાસના ને શ્રીજીમહારાજની જે શ્રવણાદિક નવ પ્રકારની ભક્તિ તેમાં જેટલો ફેર રહે છે તેટલી તે ભક્તમાં નાનપ મોટપ રહે છે. ॥ ૨૯૭ ॥

અહંત્વચ્છિ જેતે સકામ ને નિષ્કામ ભક્તિ કરીને અતિશે દુઃખ પામે છે તેમાં સકામ ભક્તિ કરીને તો મનુષ્યથી લઈને પ્રકૃતિ પુરુષના જેવી મોટપને પામે છે ને નિષ્કામ ભક્તિ કરીને જીવસત્તા જેતે અક્ષરના સાધર્મ્યપણાને પામે છે અને સત્સંગમાં આવતાં વેતજ જાણે જે હું મોટો થાઉં એમ મોટપ આવે નહિ. તે તો જેમ જેમ સત્સંગને વિષે દૃઢ નિષ્ઠા થાતી જાય ને એકાં-

તિક સાધુ પાસેથી ધર્મજ્ઞાનાદિકને શિખીને તે સાધનને પક્વ કરે તો મોટપને પામે છે. ॥ ૨૯૮ ॥

શક્તિ, ऐश्वर्य, ને વિભૂતિ, એ ત્રણ એકજ છે કે મિશ્ર છે? ઉત્તર જે, શક્તિને ऐश्वર્ય તો એકજ છે ને વિભૂતિ તો જુદી છે. ॥ ૨૯૯ ॥

જે સત્સંગી હોય તે જે રાજાના રાજ્યમાં રહેતો હોય તેને તે રાજાનું કહ્યું કરવું પડે તેમ જે બ્રહ્મા, સૂર્યાદિકને અનુસરે છે તે તેવા થાય છે ને જે પુરુષોત્તમ ભગવાન કે તેમના મોટા સાધુ તેમની અનુવૃત્તિમાં વર્તે છે તે તો અક્ષર જેવા થાય છે ને જેને કાંઈક આડું અવલું વર્તાણું હોય ને તે જો પોતાના ધર્મમાં સ્વબંધાર થઈને વર્તે તો પાછો શુદ્ધ થઈ જાય છે. ॥ ૩૦૦ ॥

મન તો સત્વગુણમાંથી થયું છે માટે તેમાં રજ, તમના વિકાર કેમ રહ્યા છે? ઉત્તર જે, મન તો વિષયનું પ્રકાશક છે તેની દીપકને દ્રષ્ટાંતે કરીને કહ્યું જે મન જો વિકારવાનું હોય. તો નારદ, સનકાદિકનું મન વિકારવાનું કેમ નથી. ॥ ૩૦૧ ॥

જે સ્થિતીવાનું હોય ને તે ઠીક વર્તતા ન હોય ને જે સ્થિતીવાનું ન હોય તે જેમ સંત કહે તેમ કરે છે. એ કેમ હશે? ઉત્તર જે, સ્થિતીવાનું નથી તેને સા-

ધન છે ને જે સ્થિતીવાન છે તેને સાધન નથી તે ઉપર સંતદાસજીની વાર્તા બહુ કરી. ॥ ૩૦૨ ॥

અક્ષરબ્રહ્મ સર્વને વિષે વ્યાપકપણે કેમ રહ્યા છે ? ઉતર જે, ऐश्वर्यે કરીને સર્વને વિષે રહ્યા છે જેમ સૂર્ય પ્રકાશે કરીને સર્વ જગતને વિષે રહ્યા છે તેમ ॥ ૩૦૩ ॥

ઉપાસ્ય, ઉપાસક, ને સ્થાનક એ ત્રણની શુદ્ધતા કહો ? ઉતર જે, પુરુષોત્તમ ભગવાનને તૂલ્ય ઉપાસ્ય કોઈ નથી એ ઉપાસ્યની શુદ્ધતા કહેવાય ને જે અક્ષરના સાધર્મ્યપણે વર્તવું તે ઉપાસકની શુદ્ધતા કહેવાય ને સ્થાનકની શુદ્ધતા તો અક્ષર બ્રહ્મજ છે એમ જાણવું. ॥ ૩૦૪ ॥

જીવ સદાય સુખી કેમ રહે ? ઉતર જે, પોતાને કંઈ જોઈએ જ નહિ એમ જે વર્તે ને વઢી કોઈક પદાર્થ સત્સંગને અર્થે જોઈતું હોય તો પણ તે પદાર્થ પોતાવતે કોઈ પાસે મગાયજ નહિ એવી રીતે જે વર્તે તે સદાય સુખી રહે છે. ॥ ૩૦૫ ॥

પંચવિષયની અરુચિ કેમ થાય ? ઉતર જે, સર્વ માફક વસ્તુને વિષે દોષાધ્યાન નિરંતર કર્યા કરે તો વિષયને વિષે અરુચિ થાય. ॥ ૩૦૬ ॥

इन्द्रियोને વિષે ને અંતઃકરણને વિષે ને જીવને વિષે ભગવાનનો નિશ્ચય હોય તેની પ્રાપ્તિ કહો ? ઉતર

૩૩૦ → ❖ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❖ ←

જે, જેને ઇન્દ્રિયુંને વિષે ભગવાનનો નિશ્ચય હોય તે તો
દેહ મુક્યા પછે ઇંદ્ર જેવો થાય ને જેને અંતઃકરણને
વિષે નિશ્ચય હોય તે તો દેહ મુક્યા પછે બ્રહ્માદિક ત્રણ
દેવ જેવો થાય ને જેને જીવને વિષે નિશ્ચય હોય તે
તો દેહ મુક્યા પછે અક્ષરના મુક્ત જેવો થાય છે.
॥ ૩૦૭ ॥

સંતે કહ્યું જે મહારાજ મલ્યા પટલે શાન્તિ થઈ,
ગઈ ત્યારે મોટા સંત કહે જે, ઉત્તમ મુમુક્ષુને તો દર્શને
કરીને જ શાન્તિ થાય છે એમ માની અને લોભી એવા
જે મુમુક્ષુ હોય તેને તો માન ને લોભ સોતા જો સત્સંગ
રહે તો શાન્તિ રહે નહિ તો ઉદ્વેગ રહે. ॥ ૩૦૮ ॥

અક્ષર તો સર્વે ઠેકાણે છે તેમાં પુરુષોત્તમ ભગવાન
ક્યાં રહેતા હશે ? ઉત્તર જે, પુરુષોત્તમ ભગવાન પોતાના
एकांतिक भक्तમાં રહે છે ને તે ભક્ત પણ અનંત છે માટે
તેમને મધ્યે જે અતિ ઉત્તમ ભક્ત હોય તેમાં મૂલ સ્વરૂપે
રહે છે જેમ રાસરમણમાં શ્રી શ્યામાજી પાસે મૂલ રૂપે
રહેતા તેમ રહે છે. ॥ ૩૦૯ ॥

ભગવાનના ભક્ત કેવા હોય તે કેવા ધામને પામે
છે ? ઉત્તર જે, ભગવાનની દૃઢ ઉપાસના ને ઇકાંતિક
ધર્મ એ બે જેમાં સંપૂર્ણ હોય તે તો દેહ મુક્યા પછી

અક્ષરધામને પામે છે. ને ધર્મને વિષે કસર હોય તો મૂઝ પુરુષને પામે છે ને ઇથી વધુ સવાસનિક હોય તો પ્રધાનપુરુષને તથા ચૈરાજપુરુષાદિકને પામે છે ને જેને એ બેમાં કસર હોય તે બ્રહ્માદિક દેવ જેવો થાય ને ગુણ બુદ્ધિવાળો હોય ને સાધુની સેવા ચાકરી કરતો હોય તે તો ઇંદ્ર જેવો થાય કેમ જે સારંગપુરના ૧૧ના વચનામૃતમાં શ્રીજીમહારાજે કહ્યું છે જે, પાંચ સાધને કરીને સંપૂર્ણ હોય તે તો અક્ષરધામને પામે ને કોઈ અંગમાં ન્યુનતા હોય તો એ વિના બીજા ભગવાનના ધામને પામે, ને અતિ સવાસનિક હોય તો દેવ લોકાદિકને પામે. ॥ ૩૧૦ ॥

સ્વાદ, માન, ક્રોધ ને ઈર્ષા એ આદિક દોષને ટાલવાનાં સાધન કર્યા કરે ને તેને વિષે દોષ દ્રષ્ટિ રાખે તો ધીરે ધીરે એ દોષ નિવૃત્તિ પામી જાય છે એમ સ્વભાવ ટાલ્યાની રીત છે. ॥ ૩૧૧ ॥

સ્થુલને સુક્ષ્મદેહના ભાવ ટાલવાના સાધનને વિષે બદ્રિકાશ્રમના ઋષિ મંડયા છે ને કારણ શરિરના ભાવને ટાલવાના સાધનને વિષે શ્વેતદ્વિપના મુક્ત મંડયા છે. ॥ ૩૧૨ ॥

સ્વયં, અંશ, કલા ને વિભૂતિ એ ચારના ભેદને કેમ સમજવા ? ઉતર જે, સગુણ નિર્ગુણ એ બે પ્રકારના

૩૩૨ → ❧ સ. ગોપાલાનંદ સ્વામીની વાતો. ❧ ←

ભગવાનના અવતાર છે તેને મધ્યે સગુણ તો પ્રદ્યુમ્ન, અનિરુદ્ધ ને સંકર્ષણ એ સ્વયં અવતાર છે ને બ્રહ્મા વિષ્ણુ ને શિવ एतो અંશાવતાર છે. ને કસ્યપાદિક કલાવતાર છે. ને નિર્ગુણમાં તો શ્રીકૃષ્ણાદિક સ્વયં અવતાર ને દત્ત કપિલાદિક અંશાવતાર ને મચ્છ કચ્છાદિક કલાવતાર એમ છે ને વિભૂતિ તો ઇંદ્રાદિક ને જાણવી ને વિભૂતિ તો ભગવાનની છઢી છે. ગીતામાં તો રાજાને પણ વિભૂતિ કહ્યા છે. માટે છઢી તો સર્વને માનવા જોગ છે ને રાજા પરીક્ષિતનું ઋષિયે સન્માન ન કર્યું તો કેટલી ઉપાધી થઈ ને તે રાજાઓને વિષે નિરંતર જે સ્વાભાવિક ગુણ રહે છે તે તો પોતાના છે ને જે વિશેષ ऐश्वर्य જણાય છે તે પરમેશ્વરનું છે એમ જાણવું. ॥ ૩૧૩ ॥

દેહને વિષે જીવને જેવી આત્મ બુદ્ધિ ને પુજ્ય બુદ્ધિ છે તેવી જો મહત્પુરુષને વિષે આત્મબુદ્ધિ ને પુજ્ય બુદ્ધિ આદરે સહિત રાખે તો જ્ઞાનાદિક સદ્ગુણ જીવને વિષે આવે છે. એમાં કાંઈ સંશય નથી. ને જીવતો પોતાની મેળે બહુ કરે છે પણ તે લેખે આવતું નથી ને જો મોટા પુરુષની મરજી પ્રમાણે વર્તે તો અલ્પ કરે તો પણ બહુ થાય જેમ રસે યુક્ત અન્ન અલ્પ જમે પણ ત્રપ્ત થાય છે ને ખાજી બસેર જમે તથા છાસ બે પતર પીવે તો પણ તેને સંતોષ ન થાય. ॥ ૩૧૪ ॥

→* સ. ગોપાલ્લાનંદ સ્વામીની વાતો. *← ૩૩૩

એક દિવસ ગુણાતિતાનંદસ્વામીએ પુછ્યું જે વા-
સનામય જે લિંગ શરિર નાશ પામ્યું કેમ જણાય ?
ત્યારે મોટા સંતે કહ્યું જે, ઉત્તમ પંચવિષય પ્રાપ્ત થયા
હોય તેને મુક્તિ દે તો ફરી પાછા સાંભરે નહિ. તે
જેમ જન્માંતરનાં વિષય સુખ નથી સાંભરતાં તેમ હમ-
ણાના વિષય પણ ન સાંભરે ત્યારે લિંગ દેહનો નાશ
થયો જાણવો. ॥ ૩૧૫ ॥

એક દિવસ મનોહરદાસ ભગવાનની વાર્તા સાંભ-
ળવા બેઠા હતા તે વાર્તા શ્રવણ કરતે કરતે લક્ષ થઈ
ગયો ત્યારે શાન્તાનંદસ્વામીએ કહ્યું જે આમને બહુ
સુખ આવતું હશે ? ત્યારે મોટા સંત કહે જે, તમારે સ-
માધિ જોડીએ છીએ ત્યારે તે સંતે કહ્યું જે, મહારાજનું
દર્શન થાય તો શ્રેષ્ઠ છે ત્યારે સ્વામીએ કહ્યું જે ઈન્દ્રિયોને
વિષયમાંથી રેતી જેવી લુચ્વી કરી નાંચેને જીવ સતાને
અક્ષર સાથે એકપણાને પમાડીને પોતે અક્ષરરૂપ થઈને
પુરુષોત્તમ નારાયણની ઉપાસના કર્યાં કરે. એમ જે
વર્તવું તેને તો સમાધિ કરતાં પણ શ્રેષ્ઠ માનીએ છીએ.
॥ ૩૧૬ ॥

પુસ્તકને અર્થે ને ભગવાનના ચરણારવિંદને અર્થે
જીવ બહુ દાઢવડો કરે છે એ સર્વે છે તો સ્વરૂં પણ મોટા

३३४ →* स. गोपालानंद स्वामीनी घातो. *←

પુરુષના સમાગમમાં રહીને ને ધન, સ્ત્રી, આદિક પદાર્થનો ત્યાગ કરીને શ્રીજીમહારાજની અનુવૃત્તિમાં રહીને પોતાનું ઉત્તમ કલ્યાણ કરવું એ શ્રેષ્ઠ સમજણ છે ને જે એવી બુદ્ધિનું ગ્રહણ નથી કરતા તેનાં પુસ્તક આદિક પદ્યાં રહે છે ને પોતે સત્સંગ થકી પઢી જાય છે.

॥ ૩૧૭ ॥

અમદાવાદના બીજા વચનામૃતમાં “ સત્તારૂપ થઈને માનસી પુજા આદિક સર્વે કરવાં એમ કહ્યું છે તે સત્તારૂપ કેમ થવાય ? ” ઉત્તર જે, પંચવિંશ સાધને યુક્ત જે વર્તતા હોય તે સત્તારૂપ કહેવાય એવી રીતે વાર્તા કરી. ॥ ૩૧૮ ॥

द्वितीय प्रकरणं समाप्तम् ॥

श्रीस्वामिनारायणो विजयतेतराम् ।

ध. धु. आचार्य श्री रघुवीरजी महाराजनुं जीवन चरित्र

सनातन धर्मनुं रक्षण करवा माटे अने संसृति
थकी तरवाने इच्छता मुमुक्षुजनोना उद्धारने माटे अने
उद्धव संप्रदायने प्रवर्ताववाने अर्थे परब्रह्म परमात्मा
श्री सहजानंदस्वामीए पोतानी आचार्य पदवी उपर
स्थापन करेला आ रघुवीरजी महाराज ते श्रीजीमहा-
राजनाज भत्रिजाहता. ते आचार्य वर्यनो जन्म भगवान
श्री सहजानंद स्वामिए पोताना विचरणथी पवित्र
करेक्षा उतर कोशळ देशने मध्ये आंबलीया गाममां
सं. १८६८ना फाल्गुन वदी चोथ्यने दिवस थयो हतो
सारा गुणोथी सेवाता अने दुर्गुणोथी पराभव नहि
पापता अने हमेशां सत्य बोलनारा एवा आ आचार्य
वर्य बाल्यावस्थामांज परोपकार करवामां तत्पर रहेता
ए कारणथीज मातापितानी पेठेज सर्व लोकोने प्रिय
लागता हता. तयारपळी योग्य समये शास्त्रोक्त विधि
प्रमाणे यज्ञोपवीत संस्कार पापीने थोडाज समयमां
वेद अने वेदांगमां प्रवीण थया विद्यानी पेठे विनयथी

પણ સંપન્ન થયા અને યૌવનની શોભાની પેઠે વિવેકની શોભાથી પણ શોભવા લાગ્યા. વિદ્યા, ધન, અને પરિવારના ઉત્કર્ષણની પેઠે સરલ સ્વભાવથી પણ શોભતા એવા આચાર્યશ્રી રઘુવીરજી મહારાજ, મધુર અને કોમલ વાણી તથા શ્રેષ્ઠ ધર્મોથી સેવકવર્ગને પણ આકર્ષણ કરતા. જ્યારે ભગવાન શ્રી સહજાનંદ સ્વામી પોતે લાંબા વસ્ત્ર ધારણ કરેલી, અને ધર્મનું રક્ષણ કરનારી પરંતુ એક હિતજ કરનારી આચાર્યની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તવાના લક્ષણને જણાવનારી અને બહારના વ્યવહારે કરી આનંદ રૂપ જણાતી. પરંતુ અંતરમાં ઉપશમ પામવાના લક્ષણવાળા આત્માના આનંદના અનુભવને લગાર અટકાયત કરનારી પોતાની આચાર્ય પદવીને યોગ્ય પુરુષમાં અર્પણ કરી આનંદમય અને માત્ર પોતાથી જ સારી રીતે જાણી શકાય એવા પોતાના દિવ્ય અક્ષર ધામમાં જવાને ઇચ્છા કરી ત્યારે આ શ્રીહરિની દ્રષ્ટિ ગુણયુક્ત પોતાના મોટા અને નાના ભાઈના બે પુત્રોમાં જ પ્રવેશ કર્યો જેમાંના એક આચાર્યવર્ય શ્રીરઘુવીરજી મહારાજ હતા અને બીજા અયોધ્યા પ્રસાદજી મહારાજ હતા પોતે લાંબા વસ્ત્ર પર્યંત ધારણ કરેલી આચાર્ય પદવીને આ બેને વિષે વિભાગ પાઠી સ્થાપન કરવાની ઇચ્છાવાળા શ્રીહરિ તે બન્નેને પોતાના પુત્રપણે સ્વિ-

કારીને આચાર્ય પદવીપર અભિષેક કર્યા તેમાં આ શ્રી રઘુવીરજી મહારાજને શ્રીલક્ષ્મીનારાયણ દેવથી અલંકૃત દક્ષિણ દેશમાં કર્યા ઉદ્ભવ સંપ્રદાયની પ્રવૃત્તિ કરાવવા રૂપ આચાર્ય પદવીને સમર્પણ કરી.

આ રઘુવીરજી મહારાજને સંવત ૧૮૮૨ના કાર્તિક માસની શુકલપક્ષની એકાદશિને દિવસે આચાર્ય પદવી પ્રાપ્ત થઈ જે સમયે ભગવાન શ્રી સહજાનંદ સ્વામી આલોકમાંથી અંતરધ્યાન થઈ ગયા તે સમયને આરંભીને શ્રીજીની આજ્ઞાને વારમવાર સંભારીને સત્પુરુષો દ્વારે ઉદ્ભવ સંપ્રદાયને ચોતરફ પ્રવર્તાવીને પ્રતિદિન વૃદ્ધિ પમાડવા લાગ્યા અને પ્રતિદિન વૃદ્ધિ પામેલી આચાર્યની સંપત્તિ તેણે કરીને સ્પૃહા કરવા યોગ્ય થયા. શ્રીહરિના ચરણકમલના આશ્રયવાલા પરમહંસો પણ ભગવાનની આજ્ઞાને સંભારીને તે આ રઘુવીરજી મહારાજની આજ્ઞામાં રહીને પ્રથમની પેઠેજ સર્વ મુમુક્ષુઓને અનંત સદુપદેશો કરીને સારી રીતે બોધ આપતા થકા લોકના હિત માટે દેશાંતરમાં વિચરવા લાગ્યા અને આચાર્યવર્ય તે પણ આ પરમહંસો શ્રીહરિના ચરણકમલના આશ્રયવાલા છે એમ જાણી તે સર્વને વિષે બહુ પ્રેમ દર્શાવતા થકા સન્માન પૂર્વક પ્રતિદિન પૂજ્યભાવ

રાખવા લાગ્યા. અને પોતે ગૃહસ્થાશ્રમમાં હતા તો પણ તેનું કર્મ કોઈ સકામ ભાવબાલું ન હતું કે જેથી વાસનારૂપ કર્મ બંધનને માટે કલ્પાય અને સમગ્ર પોતાનું જીવન એક શ્રીલક્ષ્મીનારાયણ દેવની સેવા કરવામાં જ વ્યતિત કરવું એવો સદાશય હમેશાં રહેતો અને પરમહંસના ધર્મ પ્રવર્તાવવા તથા સારી વિદ્યાની ઉન્નતિ કરવી તથા શાન્તિમાં રહેવું એ આદિક તેઓશ્રીના દિવ્ય ગુણો સર્વ પરમહંસોને પણ આદર કરવા યોગ્ય થયા અને બલી આ આચાર્યશ્રીએ ભગવાનનાં તૈયાર થયેલાં મંદિરોમાં તથા નવાં કરાવેલાં મંદિરોમાં મૂર્તિઓ પધરાવવી તથા સચ્છાસ્ત્રો રચવાં એ આદિકે કરી શ્રી હરિની આજ્ઞાને પાલન કરતા થકા વરતાલ આદિક મંદિરોમાં મૂર્તિઓની પ્રતિષ્ઠા કરી તેમાં મુખ્યપણે કરીને તો વરતાલના મંદિરમાં શ્રી લક્ષ્મીનારાયણ દેવને પદચ્છે દ્વારિકાનાથ ભગવાનની પ્રતિષ્ઠા કરાવી અને ગદપુરને વિષે રેવતી બલદેવ તથા શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનની મૂર્તિની પ્રતિષ્ઠા કરાવી તથા ધોલેરા, ગદપુર. અને જુનાગઢમાં શ્રીહરિકૃષ્ણજી મહારાજની પ્રતિષ્ઠા કરાવી અને સ્વંભાતમાં નવું મંદિર કરાવી તે મંદિરમાં શ્રીહરિકૃષ્ણમહારાજ તથા શ્રીરાધાકૃષ્ણદેવની પ્રતિષ્ઠા કરાવી તથા મરુચમાં નવું મંદિર કરાવી રેવતી બલદેવ તથા શ્રીકૃષ્ણ ભગ-

વાનની પ્રતિષ્ઠા કરી તથા સુરતમાં મંદિર કરાવીને શ્રી નારાયણ મુનિ તથા શ્રી રાધાકૃષ્ણ દેવની પ્રતિષ્ઠા કરી તથા મુંબઈમાં મંદિર કરાવીને શ્રીહરિકૃષ્ણ મહારાજ તથા રાધિકા યુક્ત ગોલોક વિહારી ભગવાનની પ્રતિષ્ઠા કરાવી તથા નિમાડ દેશમાં ધર ગામમાં નારાયણ ભગવાનની પ્રતિષ્ઠા કરી તથા બુરાનપુરમાં હરિકૃષ્ણ મહારાજ તથા શ્રી લક્ષ્મીનારાયણ દેવની પ્રતિષ્ઠા કરાવી અને સાવદામાં શ્રી રાધાકૃષ્ણદેવની પ્રતિષ્ઠા કરાવી તેમજ સોરઠ દેશમાં માળાવદ્ર ગામમાં નવું મંદિર કરાવીને શ્રીહરિકૃષ્ણ મહારાજની પ્રતિષ્ઠા કરાવી અને ડનામાં શ્રીબાલમુકુંદ ભગવાનની પ્રતિષ્ઠા કરી ઉપરોક્ત તે તે પ્રતિષ્ઠાઓના મહોત્સવમાં તેઓશ્રીએ હરિભક્તોનો અતિશય આદર, અને પ્રતિષ્ઠા કરવામાં કાંઈ પણ સ્વલન નહિ થયેલું વૈદિક કર્મ તથા હજારો હજાર બ્રાહ્મણોને જમાડવા તથા દક્ષિણાઓ આપવી. એ આદિકને શ્રીજીમહારાજના સમય પ્રમાણેજ કર્યું હતું અને આ આચાર્યવર્યના શાન્ત અને પવિત્ર સ્વભાવથી સત્સંગની કીર્તિ દિન પ્રતિદિન વૃદ્ધિ પામીને દરેક દિશાઓમાં વ્યાપિ રહી.

આ આચાર્યશ્રીનો સંતોની સેવા કરવાનો પ્રેમ ।

એક સમયે વરતાલ મંદિરમાં રહેતા સંતો પૈકીમાં
 કોઈ એક સંતને ચાર પાંચ દિવસ તાવનો સગ્લ મંદ-
 વાદ રહ્યો તે કારણે અમ્મની અરુચી થવાથી તેટલા
 દિવસ તેમનાથી કંઈ પણ અન્ન લેવાણું નહિ; પાંચમે
 દિવસ રાત્રિમાં તાવ ઉતરી જતાં અન્ન જમવાની રુચી
 થવાથી તેમને બાજરાનો ફરસો રોટલો માગ્યો ત્યારે
 તે માંદા સાધુની સેવા કરનાર સાધુ પોતાને ત્યાં તે
 રોટલો કરવા માટે પૂરતી સામગ્રી નહોતી તેથી વિચાર્યું
 જે આચાર્યજી મહારાજના રસોડે હવેજ આદિક સર્વ
 સામગ્રી મળશે એમ ધારી તે આચાર્યજી મહારાજના
 ઉતારે ગયા ત્યાં જઈ કોઈ પાલોને કહીને હવેજ આદિક
 સામગ્રી મંગાવી લઈ એવો વિચાર કરે છે તેટલાકમાં
 તો તે સાધુ લગભગ અર્ધ રાત્રીના સમયમાં ભગવદ્
 ધ્યાન કરી હરતા ફરતા ને માલા ફેરવતા આચાર્યશ્રી
 રઘુવીરજી મહારાજની નજરે ચઢ્યા સાધુને જોતાં જ
 “આ સાધુને કંઈ પણ જોડતું હશે એમ ધારી” પોતે જ
 ચાલીને તેની પાસે ગયા ને પૂછ્યું ‘કેમ સ્વામી શું
 જોડે છે ?’ ત્યારે તે સંતે ઉપરોક્ત હકીકત જણાવી

તે સાંભળી આચાર્યશ્રીએ કહ્યું જે “ તમે ક્યાં ચૂલો સઢગાવશો ને ક્યાં બધી સામગ્રી લઈ જશો તેમાં ઘણી-વાર લાગી જશે અને અહીં તો બધું તૈયાર છે માટે હમણાંજ રોટલો તૈયાર કરાવી રાખું છું. થોડી વાર પછી લઈ જજો ” આમ કહેતાં સાધુ પાછા ધર્મશાલામાં ગયા ને રઘુવીરજી મહારાજ પોતે અબોટીડ પહેરી હાથ પગ ધોઈ ચાલણ ચૂલાને સઢગાવી તૈયાર કરી ઉપર તાવડી મૂકીને પછી બાજરાના લોટમાં થોડો ચણાનો લોટ નાચી અંદર હવેજ તથા મેથીનાં પાંદડાંનાંચી સુંદર લોટ બાંધીને રોટલો કરવા લાગ્યા. ઇટલાકમાં તો અક્ષર ભુવનમાં પોઢેલા શ્રીહરિ તે વાતને અંતર્યામી પળે જાણીને ઢોલીઆમાંથી જાગીને બેઠા થયા અને પોતાની સેવામાં નિરંતર તત્પર રહેનારા મુકુંદાનંદ વર્ણીને કહ્યું જે બ્રહ્મચારી ક્ષુધા લાગી છે માટે કંઈ પણ જમવાનું આપો ત્યારે વર્ણીએ કહ્યું જે કૃપાનાથ ! રાત્રે જમીનેજ પોઢ્યા છો ને વલી અત્યારે ક્ષુધા કેવી ? ત્યારે શ્રીહરિએ કહ્યું જે તે વાતની સ્વર નથી પડતી પરંતુ ક્ષુધા તો બહુજ લાગી છે માટે ગમે તે ઉપાય કરી જમવાનું લઈ આવો ત્યારે વર્ણી કહે જે મહારાજ ! અત્યારે ક્યાંથી સંયોગ બનશે ? પછી શ્રીહરિએ કહ્યું જે “ રઘુવીરજી મહારાજને રસોઢે જાઓ

ત્યાંથી મઢશે ” વિશ્વાસુ વર્ણી શ્રીહરિનાં ઉપરોક્ત વચન સાંભળીને ત્યાં ગયા ત્યાં તો રઘુવીરજી મહારાજ પોતેજ રસોડામાં રોટલો કરતા હતા અને પહચે એક રોટલો તાવડીમાંથી ઉતારીને નીચે મૂકેલો હતો સમીપે જઈ વર્ણીએ કહ્યું મહારાજને ક્ષુધા લાગી છે અને અત્યારેજ કંઈ પળ જમવાનું મંગાવ્યું છે ’ ત્યારે આચાર્યશ્રીએ કહ્યું જે આ રોટલો હમણાંજ માંદા સાધુ માટે તૈયાર કરેલો છે તે લઈ જાઓ ને મહારાજને જમાડો વર્ણી તે રોટલો લઈ મહારાજ પાસે આવ્યા ને રોટલો જમવા માટે આપ્યો શ્રીહરિ જમવા લાગ્યા. જમતાં જમતાં પૂછ્યું જે અત્યારે રાત્રિના સમયમાં તાજો રોટલો ક્યાંથી ? આમ પૂછ્યાથી વર્ણીએ સવિસ્તર હકીકત કહી તે સાંભળી શ્રીહરિ અત્યંત રાજી થયા ને થોડોક રોટલો જમીને કહ્યું જે જાઓ ત્યાં સાધુ રોટલો લેવા આવ્યા હશે તેને આ પ્રસાદિનો રોટલો આપજો એમ કહી પોતાનો રોટલો વર્ણીના હાથમાં આપ્યો તે લઈ વર્ણી આચાર્યશ્રીને રસોડે ગયા ત્યાંતો તે પહેલાંજ રોટલો લેવા માટે આવીને ઉમેલા સંતને આચાર્યજી મહારાજે રોટલો આપ્યો અને મુકુંદાનંદ વર્ણીએ પળ પ્રસાદિનો રોટલો આપીને કહ્યું જે “ લ્યો આ શ્રીહરિજીએ પ્રસાદીનો રોટલો આપ્યો છે ને કહ્યું છે

જે 'માંદા સાધુને જમાડજો ઇટલે તાવ ઉતરી જશે' ”
 એમ કહીને વર્ણિએ તે રોટલો પળ સાધુના હસ્તમાં
 આપ્યો તે લઈને ધર્મશાળામાં ગયા ને પ્રસાદિનો રોટલો
 તથા બીજામાંથી અર્ધોએક માંદા સાધુને જમાડ્યો
 ત્યારથી તે સાધુનો તાવ ઉતરી ગયો તે ફરી આવ્યોજ
 નહિ.

બીજે દિવસ સંત હરિભક્તોની સભા મધ્યે દિવ્ય
 ઢોલીઆ ઉપર શ્રીહરિ બિરાજમાન થયા અને આચાર્યશ્રી પળ સભામાં આવી શ્રીહરિનાં દર્શન કરી પોતાને
 આસને બેઠા ત્યાર પછી શ્રીહરિએ તે સભામાં કેટલીક
 પ્રસંગોપાત વાર્તા કર્યા બાદ રાત્રીના બનાવની સવિસ્તર
 હકીકત કહેતાં રઘુવીરજી મહારાજની મુક્ત કંઠે પ્રશંસા
 કરી જે “ આચાર્ય તો આવા જોડે, ” “ કે જેમણે
 અમારા સંતનો મહિમા સમજીને અર્ધ રાત્રીમાં પોતેજ
 જાતે રોટલો કરી આપ્યો ” આમ કહ્યા પછી તે
 શિવાય બીજા પળ તેમના સદ્ગુણોની ઘણી પ્રશંસા
 કરી આ પ્રમાણે તે આચાર્યશ્રીનો સંતોની સેવા કર-
 વામાં પ્રેમ હતો.

આ આચાર્યશ્રી૯ રચેલા ગ્રંથો.

૧. બાર સ્કંધનો હરિછીલા કલ્પતરુ જેમાં ભગવાન શ્રી સહજાનંદ સ્વામીનું ચરિત્ર વિસ્તાર પૂર્વક દર્શાવેલ છે.

૨. ભાવ પ્રબોધિની નામની સર્વમંગલ સ્તોત્રની વ્યાખ્યા.

૩. ભાવાર્થ પ્રકાશિકા નામની જનમંગલ સ્તોત્રની ટીકા.

૪. શિક્ષાપત્રીનું માળ્ય.

તે માળ્યમાં સ્થલે સ્થલે અપ્રતિપત્રિ, ત્રિપ્રતિપત્રિ, અન્યથા પ્રતિપત્રિનો નિષેધ કરવા પૂર્વક મૂલ અભિપ્રાય પ્રકટ કરેલો છે.

આ પ્રમાણે આ આચાર્યશ્રી૯ શાસ્ત્રદ્વારા તથા ભગવાનના મંદિરો કરવાં તથા તેમાં મૂર્તિઓની પ્રતિષ્ઠા કરવી તે દ્વારા અને રુઢા ઉપદેશદ્વારા લાંબા વચ્ચત પર્યંત ઉદ્ધવ સંપ્રદાયની વૃદ્ધિ કરીને છેલ્લી અવસ્થામાં પરમાત્મ સ્વરૂપમાંજ એક પ્રીતિ જેમને થયેલી છે એવા થકા બહારથ વૃત્તિને ત્યાગ કરવાની ઇચ્છાથી પોતેજ જેમને યજ્ઞોપવીત આપીને બાલ્યાવસ્થામાંથી સંપૂર્ણ વિદ્યાભ્યાસમાં પારંગત કરેલા છે એવા પોતાના મત્રિજા

શ્રી ભગવત્પ્રસાદજી મહારાજ, તેમને આચાર્ય પદવીપર અભિષેક કરીને પોતે સર્વાંતર્યામી પરમાત્મા શ્રી પુરુષોત્તમનારાયણ શ્રી સદ્જાનંદ સ્વામીની મૂર્તિમાં મનને ધારણ કરી તે શ્રીજીની આરાધના કરવામાંજ તત્પર થયા ત્યાર પછી સમય થતાં જુના વસ્ત્રની પેઠે શરીરને ત્યાગ કરી અક્ષર ધામમાં જવાની ઇચ્છા કરતાં સર્વ બ્રહ્મચારીઓ તથા સાધુઓને બોલાવીને સમયોચિત્ત ઉપદેશ આપીને તથા શ્રી ભગવત્પ્રસાદજી મહારાજને સંપ્રદાયને પાલન કરવું એજ જેમાં મુખ્ય કર્તવ્ય છે એવા આચાર્યપદને શોભાઢનાર પરમધર્મનો ઉપદેશ આપીને સંવત ૧૯૧૯ ના મહા શુદિ બીજને દિવસે શ્વાસ જેમનો શાન્ત થયેલો છે. અને ભગવાનની મૂર્તિમાં નિમગ્ન થયેલા એવા આ શ્રી રઘુવીરજી મહારાજ આ શરીરનો ત્યાગ કરી શ્રીજીના અક્ષર ધામમાં ગયા.

૩૪૬ →❖ આ. શ્રીરઘુવીરજી, મ.ની વાતો. ❖←

શ્રી સ્વામિનારાયણો વિજયતેતરામ્. ॥

અથ શ્રી સહજાનંદ સ્વામી સુનુ
રઘુવીરાચાર્ય વિરચિત વાર્તા લીખ્યતે.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમઃ

હવેલીનું કામ કરીએ તે રહેવામાં આપણા ઉપ-
યોગમાં આવે અને ભગવાન ભક્તિ માને અને જો ન
માને તો આપણો ન્યાય ન પહેાંચે અને મંડારમાં વારો
કરવા ગયા તે રોટલા જમવામાં પોતાના ઉપયોગમાં
આવે ને ભગવાન ભક્તિ માને અને જો ન માને તો
આપણો ન્યાય ન પહેાંચે એ આદિક અનેક ક્રિયાઓ
કરીએ તે આપણા ઉપયોગમાં આવે અને ભગવાન ભક્તિ
માને પણ ન માને તો આપણો ન્યાય ન પહેાંચે પણ
આવી રીતે કરે તો ન્યાય પહેાંચે જે, અતિશે હેતે
કરીને કરે ને ગદગદ કંઠ થઈને અતિશે શ્રદ્ધાએ કરીને
કરે ને એમ જાણે જે નાશવંત એવું જે આ દેહ તેણે
કરીને ભગવાનને અર્થે થયું પટલુંજ મારું સુફલપણું
થયું એમ કરે તો ભગવાન અતિશે ભક્તિ માને, ને
આપણો ન્યાય પહેાંચે. અને ગ્રહસ્થ હરિભક્ત હોય તે
અનેક ઠેકાણે સર્વ કરે ને કોઈક વ્યવહાર સંબંધી
કારજ આવે ને ઘરમાં દ્રવ્ય ન હોય તો માથે કરજ

કરીને પળ કરે ને ભગવાનને અર્થે તો આટામાં છવળ
 જેટલું થાય તો પળ ભગવાન દયાલુ છે તે ભક્તિ માને
 અને જો ન માને તો આપણો ન્યાય ન પહોંચે અને
 આવી રીતે કરે તો ન્યાય પહોંચે અને ભગવાન ભક્તિ
 માને જે, વ્યવહારમાં રહેતા હોય ને ભગવાનની આજ્ઞા
 યથાર્થ પાળે ને એકાદશ નિયમ પ્રમાણે વર્તે ને દશમો
 વીશમો ભાગ ભગવાનને અર્થે અતિશે હેતે કરીને
 નિષ્કામ-ભાવે કરીને અતિશે શ્રદ્ધાએ કરીને કાઢે ને
 એમ જાણે જે, જેટલું પદાર્થ ભગવાનના ઉપયોગમાં
 આવ્યું એટલુંજ મારું સુફલ થયું. એમ કરે તો ભગવાન
 ભક્તિ અતિશે માને ને આપણો ન્યાય પહોંચે તે ઉપર
 વિદુરજીની સ્ત્રીની વાત કરી જે, ભગવાનને વિષે બહુ
 હેત તેણે કરીને શરીરનું ભાન ખુલી ગયાં ને ભગવાનને
 અતિશે હેતે કરીને કેઢાં જમાડવા માંડયાં તે છોડાં
 જમાડે ને રસ રસ પડતો મેલ્યો. ત્યારે વિદુરજીએ કહ્યું
 જે, અરે ભાન વિનાની ભગવાનને છોતરાં જમાડે છે
 તેમને પેટમાં દુઃખશે નહિ ? ત્યારપછી તેમને દેહની
 સ્મૃતિ થઈ ત્યારે ભગવાનને સારાં સારાં કેઢાંનો રસ
 જમાડવા માંડ્યો ત્યારે ભગવાને કહ્યું જે, મોરે જમ્યા
 ને સ્વાદ આવતો હતો તેવો સ્વાદ હવે નથી આવતો.
 એવી રીતે અતિશે હેતે કરીને ગદગદ કંઠે થઈને ભગ-

૩૪૮ → ❀ આ. શ્રીરઘુવોરજિ, મ.ની વાતો. ❀←

વાનને અર્થે શ્રદ્ધાએ સહિત કરે ત્યારે ભગવાન સ્વરે સ્વરી
ભક્તિ માને ને આપણો ન્યાય પહોંચે. ॥ ૧ ॥

આ દેહે કરીને કરવાનું શું છે ? તો એકાંતિક
ધર્મ શીખવો એ કરવાનું છે તે એનાજ સર્વ કાળને
વિષે ને સર્વ ક્રિયાને વિષે મનસૂચા કરવા જોઈએ પણ
એના નથી થાતા ને આ દેહની સેવા કર્યાના મનસૂચા
થાય છે ને રાત દિવસ સ્વપ્નદાર થઈને મંડ્યા છીએ
જે, એને સ્વરાવબું, પીવરાવબું, નવરાવબું, પેરાવબું,
ઓઢાડવું, સુવરાવબું ને જગાડવું એ આદિક જે અનેક
રીતે આ દેહનેજ સુખ થાય તેમ કરાય છે. અને તેનાજ
મનસૂચા રાતદિવસ થાય છે ને એ મનસૂચા કરતાં થાકે
પણ નહિ. ને એ મનસૂચા કરતાં તૃપ્તિ પણ થાય નહિ
ને નવીન ને નવીન શ્રદ્ધા વધતી જાય છે. અને એ
મનસૂચા કરે ત્યારે ઇન્દ્રિયોને ને અંતઃકરણને સુખાસો
રહે ને ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણ થાકે પણ નહિ. ને પ્રફુલ્લિત
રહે પણ સંકોચ તો ક્યારેય થાય નહિ ને ભગવાનની
ભક્તિ સંબંધી જે જે ક્રિયા કરે તેમાં થાકી જાય ને
ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણ સંકોચને પામી જાય છે. ॥ ૨ ॥

વિષયના સંકલ્પને વિષયના મનોરથ અનેક થયા
કરે છે ત્યાં શ્લોક “મનોરથાનાં ન સમાપ્તિ-રસ્તિ

वर्षायुतेनाप्यथवापि लक्षैः ॥ पूर्णेषु पूर्णेषु पुनर्न-
वानामुत्पत्तयः सन्ति मनोरथानां” भावार्थ के,
मनोरथ थातां कहेतां तेनी दश हजार वर्षे करीने
पूर्णता नथी थाती अने लाख वर्षे करीने पण पूर्णता
नथी थाती. शा हेतु माटे तो जेजे मनोरथ पुरो करे
सते फरीने बीजा हजारो हजार मनोरथनी उत्पत्ति
थाय छे ते हेतु माटे मोटा पुरुष कहे छे जे, मनोरथनी
समाप्ति थाती नथी अने मनोरथनी समाप्ति क्यारे
थाय तो महिमाये सहित भगवाननी एकांतिक भक्तिने
आत्मनिष्ठाए सहित ज्ञान जे पुरुषना हृदयमां आवे
त्यारे तेना मनोरथनी समाप्ति थाय छे. पण भगवा-
ननी भक्ति ने ज्ञान ने आ सत्संग विना तो कोटी उपाये
करीने ने कोटी साधने करीने पण ए मनोरथनी
समाप्ति थाती नथी, अने ज्यारे माइक पदार्थना मनो-
रथनी समाप्ति थाय, त्यारे तो भगवाननी भक्ति, ज्ञान,
वैराग्य, गुण, ऐश्वर्य, विभूति उपासना ने अनुवृत्ति
ए आदिक अनंत भगवान संबंधी मनोरथ थाय छे.

१ अर्थः—हजारो हजार अने लाखो वर्षे करीने
पण मनोरथनी समाप्ति थती नथी, कारण के प्रथम
करेला मनोरथो पूर्ण थतां फरीने नवा संकल्पो
उत्पन्न थाय छे. ।

३५० → ❖ आ. श्रीरघुवीरजि, म.नी वातो. ❖←

जेम देहगेहादिक संबंधी मनोरथ थाता ते करतां पण
अनंत गणा भगवान संबंधी मनोरथ थाय छे. ॥ ३ ॥

भगवाननो भक्त होय तेने तो एक भगवानज
जीवितव्य होय ने एवो भक्त होय ने ए संसारमां
रह्यो होय तोपण तेने संसारनो प्रसंग लागेज नहि ने
ए सगां संबंधी, घर, पूत्र, धन, स्त्री, नात, जात, भाइ,
ब्हेन, ए आदिकमां रह्या होय पण ए कोइनो नथी.
ते जुवोने पर्वतभाइ तथा राजोभाइ संसारमांज हता
तोपण एने लगारे संसारनो प्रसंग लाग्योज नहि. ने
स्त्रीने तथा छोकरांने कुकडां जेवां जाण्यां ते ज्यार
पर्वतभाइये दाणा बधा सदावृतमां आपी देवा मांड्या
त्यारे महाराजे पर्वतभाइने कहुं जे छोकरांने वास्ते
वर्ष दहाडाना दाणा खावा सारुं राखीने आपो, त्यारे
पर्वतभाइए कहुं जे कणबीनां छोकरां ने कुकडां तो
ज्यां त्यांथी उकरडा बुकरडामांथी दाणां खोतरी खाय
पण भूख्यां रहे नहि एम कहीने जेटला दाणा थाय ते
बधाय सदावृतमां आपो देता एक वखते पर्वतभाइनो
दिकरो मांदो हतो ते अंतकाळ समे घरे मेलीने महा-
राजने दर्शने आव्या ते वात मयाराम भट्टे श्रीजीम-
हाराजने कही ते महाराजे बहु ठपको दीधो ने कहुं
जे, बहु खोटुं कर्हुं त्यारे पर्वतभाइए कहुं जे एमां शुं

સ્વોદું કર્યું ? મહારાજને દર્શને આવ્યા ને મરનારો હશે તો મરી જશે ને હું દર્શને ન આવ્યો હોત તોય મરનારો હોત તો મરી જાત અને એ તો છાણમાં કીડા ઉત્પન્ન થાય ને મરે તેમ છોકરાં તો ઉપજે ને મરે એમાં શું સ્વસ્વરો કરવો ? ને શોક કરવો ? એમાં કાંઈ દાસડો છે ? સ્વાટલાનો પાયો ભાંગ્યો હોય તો તેનો સ્વસ્વરો ને શોક કરવો પડે કાં જે લાકડાં સારું ગરમમાં (વનમાં) લેવા જાવું પડે ને સુતાર પાસે પાયો કરાવવો પડે તે એનો સ્વસ્વરો ને શોક કાંઈક કરવો પડે પણ દિકરાનો શોક શા સારું કરવો પડે ? એમ બોલ્યા. અને રાજા-ભાઈએ પણ ગઢડે મહારાજ પાસે આવીને કહ્યું જે, મને સાધુ કરો ત્યારે મહારાજે કહ્યું જે, અમે કહીયે તેમ કરવું છે કે સાધુ થાવું છે ? ત્યારે રાજાભાઈએ કહ્યું જે, તમે જેમ કહો એમ કરવું છે. ત્યારે મહારાજ કહે અમે તો એમ કહીયે છીએ જે, જીવિત પર્યંત પર્વત-ભાઈનું સાંતી હાંકો ત્યારે રાજાભાઈએ પોતાના વ્યવહારનો ત્યાગ કરીને પર્વતભાઈનું સાંતી હાંક્યું ને તેમના વ્યવહારનું કામ કર્યું ને પોતાના દિકરા કાંઈક પૂછવા આવે તો સામું જુવે નહિ. ને કાંઈ બતાવે પણ નહિ ને બોલાવે પણ નહિ એ પણ બહુ કઠણ કાં જે એક

૩૫૨ → ❖ આ. શ્રીરઘુવીરજિ, મ.ની વાતો. ❖ ←

ગામમાં રહેવું ને એવી રીતે વર્તવું ઘણું કઠણ પણ ક્યારે ભગવાનની મહિમા સહિત એકાંતિક ભક્તિને આત્મ-નિષ્ઠા સહિત જ્ઞાન આવે ત્યારે કોઈ વાત કરવી અને કઠણ પડે નહિ. ને એ જે જે ક્રિયા કરે તથા જે જે મનોરથ કરે તે ભગવાન સંબંધીજ કરે ને દેહ ગેહાદિક સંબંધી મનોરથ સર્વે નિવૃત્તિ પામે છે. ॥ ૪ ॥

સર્વ જીવ પ્રાણીમાત્રનું રુડું ઇચ્છવું પણ કોઈનું ખુંડું તો ક્યારેય પણ ઇચ્છવુંજ નહિ એમ કહીને શ્રીજી-મહારાજને અને સાહેબ લોકને રાજકોટમાં મેળાપ થયો તેની વાત કરી જે મહારાજને ટોપીવાળે કહ્યું જે, હે નારાયણ સ્વામી ! હું તો સવારમાં ઊઠીને खुदानે એમ કહું છું જે હમારા બી રુડા કરજો ને હમારા શત્રુકા બી રુડા કરજો. એવું સાંભળીને એના ઉપર મહારાજ બહુ રાજી થયા. ॥ ૫ ॥

એક હરિભક્તે પૂછ્યું જે, સત્સંગીનો ને મહારાજનો બહુ દ્રોહ કરતો હોય તેના ઉપર તો બહુ અભાવ વર્તે છે ને જાણીએ એનું ક્યારે અવલું થાય એમ રહે છે, તે તો એ ટલે એમ નથી જણાતું ? ત્યારે બોલ્યા જે ભગવાનના ભક્ત હોય તેને મહારાજનો ને સત્સંગનો દ્રોહ કોઈ કરે ત્યારે તેના ઉપર અભાવ તો રહે સ્વરો ને

अंतःकरणमां दुःख थाय खरुं पण पोतानी स्थितिमांथी
नीकळी जवाय एवा वसमा लगाडवा नहिं जेणे करीने
अंतःकरणमां उद्वेग थाय ने धर्म, ज्ञानादिकनो विचार
भूली जवाय के भगवानना महिमानो ने ध्यान स्मृ-
तिनो विचार भूली जवाय के देह इंद्रियो ने अंतःक-
रणना भावथी जुदा आत्मारूपे वर्तवुं के अक्षररूपे
वर्तवुं के भगवानने जीवात्मां धार्यांनो विचार भूली
जवाय ने पोताना हृदामां तम व्यापी जाय, एटछे कोइ
रुडो विचार तो रहेज नहि. एवा वसमा लगाडवा
नहि. अने आपणे वसमा लगाडीए अने आपणे
एना कांइ भूंडाने ईच्छीए ते आपण थुं करी शकीए
आपणने तो श्रीजीमहाराजे शीक्षापत्रीमां ना पाडी
छे जे, कोइना भूंडा थाय एवा संकल्प पण
करवा नहि. करता हरता तो एक श्रीजीमहाराज
छे ते कोइ वातनी उपाधी कराववी हशे तोपण एना
हाथमां छे अने आपण भगवान भूलीने के रुडा
विचारने भूलीने जेवा तेवा संकल्प करवा मांडीए
त्यारे भगवानने कर्ता हर्ता ने अंतर्धामी पुरा क्यां
जाण्या छे. अने जो जाण्या होय तो एम जणाय जे
यत्किंचित जे कांइ क्रिया थाय छे ते भगवाननी प्रेरणाये
करीनेज थाय छे ने भगवान सर्व वातने हस्तामळ जाणे छे

૩૫૪ →* આ. ધીરઘુધીરજિ, મ.ની ઘાતો. *←

ને આપણે એમ જાણીયે જે ભગવાન નથી જાણતા તો એટલી આપણે નિશ્ચયમાં કસર છે. તે ઉપર કૃપાનંદસ્વામીની વાત કરી જે એમને મહારાજનો વિયોગ થાય ત્યારે બહુ દુઃખ થાય ત્યારે ગુણાતિતાનંદસ્વામીએ કહ્યું જે, દાદોસ્વાચર, સોમલોસ્વાચર, ને સુરોસ્વાચર તમારા મિત્ર છે તે એમને તમે કહો તો એ મહારાજને કહે તો તમને મહારાજ પાસે ને પાસે રાખે ત્યારે કૃપાનંદ સ્વામીએ કહ્યું જે, એમ કહેવાય નહિ નિશ્ચયમાં બાધ આવે. દાદોસ્વાચર કહે ત્યારેજ મહારાજ જાણે ને અમથા શું નથી જાણતા ? મહારાજતો સર્વ વાતને હસ્તામઝ્ક જાણે છે ને મહારાજની અંતર્યામી શક્તિએ કરીને અનંત કોટીબ્રહ્માંડ ને અનંત કોટી બ્રહ્માંડના જીવ ઈશ્વરની ક્રિયા તે પ્રવર્તે છે. માટે આપણે કોઈ વાતની ચિંતા રાખવી નહિ, આનંદથી ભગવાનનું ભજન સ્મરણ ધ્યાન કર્યા કરવું. ॥૬॥

ભગવાનની દયાનો પાર ને અંત નહિ ને જીવના અવગુણનો પાર ને અંત નહિ તે જીવોને મહારાજ ક્યાં પ્રગટ થયા ને દયા કરીને આ દેશમાં આવીને આપણને દર્શન દીધાં તે મોટી મોટી નદીઓને મોટા મોટા નદ ઉતરીને ને મોટા મોટા પર્વતને મોટાં મોટાં વન ઉતરીને ને મોટી મોટી ઘાડીને મોટાં મોટાં અરણ્યને ઉતરીને

→ ❧ आ. श्रीरघुवीरजि, म.नी घातो. ❧ ← ३५५

ने मोटां मोटां शहेर ने मोटा मोटा देशने उतरीने
आंही आवीने अधर्मनो उच्छेद करीने एकांतिक धर्मनुं
स्थापन कर्युं. ॥ ७ ॥

श्रीजीमहाराजने आ लोकनी बहुज अरुचिने
अभाव, ते पेटमां अन्न रहे नहि. ने स्त्री उपर वास
उतरे तो उलटी थइ जाय ने उदासी थइने जाणीये
जे, जरुर जाता रहेशे एम थइ जाय. एवी आ लोकनी
बहुज अरुचि पण आपणा उपर दया करीने ए सर्वे
दुःखनुं सहन करीने आपणा भेली रुचि मेळवीने
आपणने भगवान भजवा शीखव्या. ने पोते धर्म पाळीने
आपणने धर्म पाळवा शीखव्या, ने पोते तप करीने
आपणने तप करवा शीखव्या, ने पोतामां अपार
आत्मविद्याने परमात्म विद्या ने वेद विद्या ने शास्त्र
विद्या ने ब्रह्मविद्या ने अक्षिविद्यादिक घणीज प्रकारनी
विद्या आपणने शीखवी. ने पोतामां अपार ज्ञान हतुं
ते आपणने शीखव्युं. ने पोते भक्ति करीने आपणने
भक्ति करवा शीखवी ने पोते अष्टांग योग सिद्ध करीने
साधुने अष्टांग योग शीखव्यो ने पोते ध्यान करीने
आपणने ध्यान करवा शीखव्युं ने पोते माला फेरवीने
आपणने माला फेरवतां शीखव्या ने पोते आ ब्रह्मांड
भराइ जाय एटली वार्ता करीने आपण सर्वसाधु तथा

૩૫૬ → ❀ આ. શ્રીરઘુવીરજિ, મ.ની વાતો. ❀←

હરિભક્તને વાતો કરવા શીખવ્યા ને પોતે પુજા કરીને
આપણને પુજા કરતાં શીખવ્યા ને પોતે સેવા કરીને
આપણને સેવા કરતાં શીખવ્યા. ॥ ૮ ॥

શ્રીજીમહારાજ રામાનંદસ્વામી પાસે રહ્યા ત્યારે
તેમની સર્વે સેવા પોતે કરી અને પોતે મંદિર કરાવ્યાં
તેમાં પોતાનો રાજીપો બહુજ ને આ ગોપીનાથજીનું
મંદિર પોતે કરાવ્યું તેમાં પોતાનો બહુ રાજીપો ને
કેટલીકવાર ઘેલા નદીમાંથી પોતે મસ્તક ઉપર પથ્થર
લેતા ને લેવરાવતા ને કાંકરી લેવરાવતા ઘણીકવાર
દર્શન કર્યા છે. તે એકવાર શ્રીજીમહારાજે મસ્તક
ઉપર પથ્થર લીધો તે સોમલોચાચર ને સુરોચાચર
કહે લાવો મહારાજ તમારે સાટે અમે લઈએ ત્યારે મહા-
રાજ કહે તમારે ભક્તિ હોય તો ઘેલામાંથી લ્યો. અને
મંદિરનું કામ ચાલે તે કામની નિરંતર મહારાજ સ્વર
રાખતા ને કઢીઆને બતાવતા ને કામ કરવાને વાસ્તે
સાધુને બોલાવતા જે, ચાલો સાધુ મહારાજ ! કઢીઆ
ખોટી થાય છે. એમ કહીને બોલાવતા અને મંદિરનું
જે કામ કરતા તેના ઉપર બહુ રાજી થાતા ને તેને
પ્રસાદીના થાઠ આપતા ને વસ્ત્ર અલંકારાદિક અનેક
વસ્તુઓ આપતા એકવાર સાધુ માથે પથ્થર ટાળેથી
ઉપાડી લાવ્યા તે મહારાજ બહુ રાજી થયા ને ટાહું

जल पोते पान करी सर्वेने सारी पेठे पायुं ने साधुने
बाथमां दाबीने सारी पेठे मल्या ने चरणारविंद देवा
मांडया. ते साधुए हृदयमां लेवा मांडयां त्यारे महा-
राज कहे मस्तके ल्यो माथां तथ्यां हशे ते टाढां थाय
एम करीने बहु राजी थया. ने एवी रीते पोते सेवा
करीने आपणने सेवा करवा शीखवीने आपणा उपर
अतिशय दयाने अतिशय हेत तो पण आपण सर्वे
जेम छे तेम महिमा समजी शक्या नहि ने सेवा पण
करी शक्या नहि. ॥ ९ ॥

श्रीजी महाराजनी दयानो पार नहि ते जुवोने
मोटा मोटा राजाए राखवा मांडया पण रह्या नहि, ने
देवलोकमां पण रह्या नहि अने ब्रह्माना लोकमां पण
रह्या नहि ने महतत्त्वना लोकमां पण रह्या नहि ने प्रधान
पुरुषना लोकमां पण रह्या नहि ने प्रकृतिपुरुषना
लोकमां पण रह्या नहि ने सर्वोपरि जे अक्षर एनी
सेवानो अंगिकार मनमां आवे तो करे ने मनमां न
आवे तो न करे एवा जे पुरुषोत्तम भगवान ते आपणा
जेवा मनुष्यरूपे थया ने पोते जे जे साधन कर्या ते
आपणा पासे कराव्या सारुं कर्या ते आपणने ब्रह्मरूप
करीने पोतानी सेवानुं सुख देवा सारुं आपणा पासे
साधन कराव्यां. ॥ १० ॥

भगवानना स्वरूपमां बे जणा अखंड वृत्ति राखता होय ने एक जणने आंखनुं मटकुं भरीये एटलीवार भगवाननी विस्मृति थाय तो ए स्वामी कोटी कल्पे पण भागे नहि ने अक्षर धाममां जाय तो पण भागे नहि ने तेमज धर्म पण बे जणा पाळता होय ने एक जणने अणुमात्र न्युनता रहे तो ते स्वामी कोटीं कल्पे पण भागे नहि ने ज्ञानाभ्यास बे जणा करता होय ने एक जणने कोइ वातनी कसर रहे तो पण कोइ रीते ए बांधो कोटी उपाये भागे नहि ने बे जणने उपासना सरखी होय ने एक जणने लगारेक न्युनता रही गइ ते कोटी कल्पे पण स्वामी भागे नहि ने भगवाननो महिमा बे जणा सरखो समजता होय ने एक जणने लगारेक न्युनता रहे तो ए स्वामी कोटी कल्पे पण भागे नहि ने भगवाननी ने एकांतिकनी अनुवृत्तिमा बे जणा वर्तता होय ने एक जणने लगारेक न्युनता रहे तो कोइ रीते स्वामी भागे नहि ने भगवानना गुण, स्वरूप, ऐश्वर्य, विभूति ने बे जणा सरखा समजता होय ने एक जणने लगारेक कसर रही जाय तो कोइ रीते स्वामी भागे नहि ने भगवानमां बे जणानी अतिशय हेते करीने वृत्ति अखंड चोटी गइ होय ने एक जणने अरधी निमिष मात्र स्वामी रही जाय तो ए स्वामी

કોટી કલ્પે પણ ભાગે નહિ ત્યાં દ્રષ્ટાંત જેમ બે જળ સરસા ચાલ્યા જાતા હોય ને એક જળ વાંસે રહી જાય તે કોઈ રીતે મેગો થાય નહિ તેમ. અને એ સ્વામી ક્યારે ભાગે તો અતિ ઉત્કૃષ્ટ શ્રદ્ધા ઉપજે ને ઉત્કૃષ્ટ જ્ઞાની ભક્તનો સમાગમ થાય તો એ સ્વામી ભાગે ને સ્વામી કોઈ રીતે ભાગે એમ ન હોય તો તે ઉત્તમ ભક્ત શ્રીજી મહારાજને કહે જે એના દોષ ટાલો તો ભગવાન એનું એટલું કહું માને એટલે એના દોષ ટાલી જાય ને એ ઉત્તમ ભક્તને ભગવાને વધો સત્સંગ સોંપ્યો છે તે ભગવાન એનું જરૂર એટલું કહું માને માટે એને રાજી કરે તો કોઈ વાતની કસર રહે નહિ. ॥ ૧૧ ॥

ત્યાગી માત્રને ગાઢ દીધાનો મનસૂબો થયો એટલે વર્તમાનમાં ચુકી રહ્યો કેમજે ક્રોધ આવે ત્યારે અંતઃકરણમાં મલીન સંકલ્પ થાય પછે ક્રોધ એ સંકલ્પને બહાર કાઢી નાખે એટલે એ મા, બ્હેન આદિક સામી ગાઢ દે છે માટે ત્યાગી માત્રને ગાઢ દીધાનો સંકલ્પ થયો કે ઉપવાસ પડે, તો ગાઢ દેવાયજ કેમ? ને એવો મનસૂબો થાયજ કેમ? ને એવો મનસૂબો થાય તે ત્યાગીને અતિશે સ્વોટ ને અતિશેજ મૂલ કહેવાય અને એક હરિભક્તે સાંતી હાંકતાં હાંકતાં મુલમાં બલ્લદને ગાઢ

૩૬૦ → ❖ આ. ધીરઘુવીરજિ, મ.ની વાતો. ❖ ←

દીધી પછે બલ્લદને દંડવત્ કરીને એક ઉપવાસ કર્યો
તો ત્યાગીને એ માર્ગે ચલાયજ કેમ ? ચલાયજ નહિ.

॥ ૧૨ ॥

મહારાજે અમને મોટા કર્યા છે તે અમારે કાંઈ
નવું કરવું નથી મહારાજના વચનમાં રહેવું છે ને બીજા
સર્વેને મહારાજના વચનમાં રાખવા છે એજ કરવું છે ને
એજ કરાવવું છે. ને એ વચન લોપીને ને એ વચનનું
ઉલંઘન કરીને કોઈ સુખીયો થયો નથી અને થાશે પણ
નહિ ને અમે જો મહારાજના વચનથી બારું કાંઈ કહીએ
કે પૃથાથી બારું કાંઈ કહીએ તો એ વચન તમારે માનવું
નહિ ને મહારાજની પ્રથા પ્રમાણે તો જરૂર માન્યું જોશે
કેમ જે આપણે સર્વેને શ્રીજીમહારાજને રાજી કરવા છે
ને એ વિના બીજો શ્રીજીને રાજી કરવાનો ઉપાય
નથી. ॥ ૧૩ ॥

આ સત્સંગમાં આવ્યા પછી શું કરવાનું છે તો એ
કરવાનું છે જે ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય ને મહિમા એ સહિત
ભગવાનની એકાંતિક ભક્તિ એ કરવાનું છે ને એ શીખ-
વાનું છે તે કામ, ક્રોધ, લોભ, માન, સ્વાદ સ્નેહ એ
આદિક અધર્મ સર્ગનો ત્યાગ કરવાનો છે ને જ્યારે
અધર્મ સર્ગનો ત્યાગ કરે છે ત્યારે એમાં એકાંતિક

→* आ. श्रोरघुवीरजि, म.नी वातो. *← ३६१

पराभक्ति आवे छे ने ज्यारे एमां एकांतिक पराभक्ति आवे छे त्यारे तेना हृदयमां कोइ आवरण टकी शके नहि जेम अर्जुनने प्रथम शंका थइ ने ज्यारे समजाणुं त्यारे कोइ वातनी शंका रही नहि ने व्यवहारिक अंतराय कोइ आडो आव्योज नहि तेम ए भक्तिमां कोइ अंतराय आडो आवेज नहि जेम गंगाजी समुद्रमां भळ्यां ते कोइ अंतराय आडो आव्योज नहि मोटा मोटा पर्वत तोडी फाडीने समुद्रमां भळ्यां तेम ज्यारे अधर्म सर्गनो त्याग करीने एवी एकांतिक पराभक्ति आवे त्यारे तेनां हृदयमां कोइ अंतराय ने आवरण आहुं आवेज नहि एक भगवान ने आत्मा ए बेज रहे ए करवानुं छे. ॥ १४ ॥

स्वभाव जीताणो होय तोय पण तेनो विश्वास करवोज नहि ने जो विश्वास करे तो जरूर विधन करे एवो ए छे माटे कामनो, क्रोधनो, लोभनो, माननो, स्वादनो, स्नेहनो, इर्ष्यानो, असुयानो, दंभनो, कपटनो, त्रण गुणनो, पंचविषयनो, इंद्रियोनो ने अंतःकरणनो ए आदिक कोइनो विश्वास करवोज नहि अने जो विश्वास करे तो जरूर कल्याणनो मार्ग बगाडी नांखे ते जुवोने अंग्रेजे पेशवाने जीतीने नजर केद कयों हतो ने तेनो जो विश्वास कयों तो लाखो माणसने मारी

૩૬૨ ❀ આ. શ્રીરઘુવીરજિ, મ.ની વાતો. ❀

નારૂયાં ને કેટલાક ટોપીવાલાને મારી નારૂયા ને
દેશમાં હાહાકાર વાગ્યો ને સૌ વસ્તિને બહુ દુઃખ થયું
તે માટે સ્વભાવ જીતાળો હોય તોય પળ તેનો વિશ્વાસ
કરવોજ નહિ તો સ્વભાવ જીતાળો ન હોય તેનો તો
વિશ્વાસ થાયજ કેમ ? થાય જ નહિ ને વિશ્વાસ કરે
તો જરૂર વિધન કરે માટે શત્રુ માત્રનો વિશ્વાસ કરવો
જ નહિ ને શત્રુ નાનો ને દુબલો હોય તો તેને દુબલો
ને નાનો જાણવોજ નહિ તેમ અંતરશત્રુ ને દુબલા ને
નાના જાણવાજ નહિ ને તેનો વિશ્વાસ કરવાજ નહિ
॥ ૧૫ ॥

રાત્રીએ સુવું ત્યારે ભગવાનની ને મોટા સાધુની
સ્તુતિને પ્રાર્થના કરીને સુવું ને મોટા મોટા હરિભક્તને
સંભારીને સુવું ને સુવું ત્યારે ભગવાનની મૂર્તિની સ્મૃતિ
રાખવાનો સંકલ્પ રાખવો અને ડંઘવાનો સંકલ્પ રાખવો
નહિ ને ભગવાનનું ધ્યાન કરતાં કરતાં નિદ્રા આવે તો
આવવા દેવી પળ અસાવધાનપણા થકી તો નિદ્રા
આવવા દેવી નહિ અને જો અસાવધાનપણા થકી
નિદ્રા આવે તો અંતરશત્રુ જરૂર પરાભવ કરે જેમ બહુ
આકરું મનુષ્ય હોય તેનાં સર્વે સંબંધી મારી નારૂયાં
હોય ને સર્વે પદાર્થ રેવેલી લીધાં હોય ને મા, બહેન ને

दिकरीने लइ यवनने आपे त्यारे तेने अतिशे दास
 थाय ने ते दासे करीने अतिशे क्रोधायमान थयो होय
 ने ते समे तेना खोळामां माथुं मुकीने सुता त्यारे तेनुं
 माथुं काप्या विना रहेशे ? नहिज रहे जरूर माथुं
 कापी नांखशे तेम अधर्म सर्गने आपणे दिवस आखो
 खोद खोद करीए तेणे करीने खीजी रह्या एवा वैरी
 जे काम, क्रोध, लोभ, मान, स्वाद, स्नेह, ईर्ष्या, दंभ
 कपट ने असुया ए आदिकने मन, बुद्धि, चित्तने,
 अहंकार, शब्द, स्पर्श, रूप, रस, गंध, श्रोत्र, त्वक्,
 चक्षु, जीव्हा, घ्राण, वाक, पाणी, पाद, वायु, ने
 उपस्थ ए आदिकनुं आपणे दिवस आखो पराभव
 करीने अतिशे खीजव्या होय ने पछी रात्रीए एनो
 विश्वास करीने एना खोळामां माथुं मुकीने सुता ते
 माथुं काप्या विना रहेशे नहि. जरूर माथुं कापशे
 माटे भगवाननी ने साधुनी स्तुति करतां करतां निद्रा
 आवी जाय तो ए आपणी रक्षा करे ने आपणी सहाय
 करे. ॥ १६ ॥

अंतरशत्रुनो विश्वास तो करवोज नहि त्यां राम
 खुमाणनी दात करी जे ए वैरे निसर्ग्य इता ते रात्रे
 सुवेज नहि ने हाथमां घोडीनी सरक झालीने उभा
 रहे ने एम सरक झालीने उभा रहे नहि ने सुवे तो

૩૬૪ → ❧ આ. શ્રીરઘુવીરજિ, મ.ની વાતો. ❧ ←

જરૂર બારીગર માથું કાપી નાંચે તેમ આપણે ઇન્દ્રિયોને અંતઃકરણ ને અધર્મનો સર્ગ એ સાથે શત્રુપણું ને વૈર બહુ કર્યું છે માટે એનો વિશ્વાસ કરવોજ નહિ ને એ શત્રુ કાંઈ એકવાર માથું કાપે છુટકો કરે એવા નથી એતો અનંત માથાં કાપે તો પણ મુકે એવા નથી. ૧૭।

ઘાંટીઓ કઠણ છે તેને જો ભગવાનનો મહિમા વિચારી ને એક ઘડી ધીરજ રાખે તો કાંઈ કઠણ નથી તે કહી ઘાંટી કઠણ છે તો કામનો વેગ આવે એ ઘાંટી, સ્નેહનો ને સ્વાદનો વેગ આવે એ ઘાંટી, ઇર્ષાનો ને દંભનો વેગ આવે એ ઘાંટી, મત્સર ને અસુયાનો વેગ આવે એ ઘાંટી, એવી અનેક પ્રકારની ઘાંટીઓ આ જીવને આવે છે ને એ ઘાંટીઓને ઓલખીને નોંચા પડતાં ન આવડે તો જરૂર એ ઘાંટીઓ સત્સંગમાંથી પાડી નાંચે છે. તે એ ઘાંટી આવે ત્યારે ધીરા રહીને સત્તારૂપ માનીને ભગવાનના મહિમાનો વિચાર કરીને એ ઘાંટીઓથી નોંચા પડીને ભગવાન સામું જોઈ રહેવું પડે એ ઘાંટીઓ કાંઈ પરાભવ કરી શકે નહિ. ૧૮।

મંદિરમાં રહેતા હોઈએ તે મંદિરનો મમત્વ રાખવો એમાં શ્રીજીમહારાજનો બહુ રાજીપો છે ને જે મંદિરમાં પોતે રહેતો હોઈએ. તે મંદિરની ક્રિયાની પોતાને

→❖ आ. श्रीरघुवीरजि, म.नी वातो. ❖← ३६५

सोपणी होय ते क्रिया करीने पछी जे जे साधन करे ते साधन सर्वे सिद्ध थाय छे ने ध्यान, ज्ञान, एकांतिकपणुं ने धर्मादिक सर्वे सिद्ध थाय छे ते जेने क्रिया करतां करतां साधन सिद्ध थयां छे तेने कहे छे जे मुक्तानंद स्वामी, गोपालानंद स्वामी, सर्वनिवासानंद स्वामी, कृपानंद स्वामी, गुणातितानंद स्वामी, सच्चिदानंद स्वामी, सिद्धानंद स्वामी, बाळमुकुंदानंद स्वामी ने महापुरुषानंद स्वामी ए आदिकने ध्यान, ज्ञानादिक, साधन क्रिया करतां सिद्ध थयां छे पण कोइने निरममत्व थइने साधन सिद्ध थयां नथी. ॥ १९ ॥

समागम करवा जावुं ते समागम करीने एज करवानुं छे ने समागम करीने अनुवृत्ति, सरलपणुं, श्रद्धा, ममत्व, ध्यान, ज्ञान ने एकांतिकपणुं एमांथी एकेयवानुं आव्युं नहि त्यारे समागम क्यां कर्यो छे ? नथीज कर्यो ने जेने खोट के स्वभाव टाळवा होय तो एटलो समागम तो जे मंदिरमां आपणे रहेता होइए त्यां पण साधु होय ते साधुना जेटला गुण शीखवा निष्कामपणुं, निर्लोभपणुं, निःस्वादपणुं, निःस्मेहीपणुं ने निर्मानीपणुं ए आदिक अनंत गुण साधुमां होय ते शीखवा ने शीखी रहा पछी ए साधुने कहेवुं जे

३६६ →* आ. श्रीरघुवीरजि, म.नी वातो. *←

तमे कहो तो हुं वरताल के जुनेगढ वातो सांभळवा जाउं
एम कहीने एमने राजी करीने जावुं ने त्यां जइने वातोने
आकारे जीवने करीने ए वातोने जीवमां उतारीने
एकांतिक थकी एकांतिक धर्मने जीवमां प्रवेश करा-
वीने ते प्रमाणे वर्तवुं अने खरेखरा एकांतिक भक्त
थावुं एम तो करता नथी ने बडोदराना दक्षिणी जेवुं
करे छे ते दक्षिणी ज्यारे टोपीवाला पासे जाय त्यारे
टोपीवालो एम जाणे जे आ माणस गायकवाड सरका-
रनो छे ने गायकवाड सरकार पासे आवे त्यारे गाय-
कवाड सरकार एम जाणे जे ए माणस टोपीवालानो
छे एम करतां करतां लाखुं रुपीआ लइ गयो पछे
खबर पडो त्यारे तेने तोपे बांध्यो तेम केटलाक
माणसने एम जे समागमनो ओथ लइने क्यांइ कार-
सामां आवेज नहि ने कहेनाराने बीक लागे जे कांइ
कारसामां लेथुं तो जातो रहेशे ने समागम करवा
जाय छे त्यां पण मोटा एम जाणे जे कांइक दबा-
वीने केथुं के कारसामा लेथुं तो मूळगो समागम
करवा नहि आवे एम जाणीने मोटा पण कोइ कहे
नहि एटले महाराजनी प्रथा प्रमाणे वर्तवुं के भक्ति
सेवा करवी के वचन प्रमाणे वर्तवुं एमां कोइ कारसामां
आवेज नहि एवो समागम करवा पण केटलाक खीखे

छे ने एवो समागम करवा शीखवो नहि ने पूर्वे कछो
तेवो समागम करवा शीखवुं. ॥ २० ॥

श्रीजीमहाराजना वचनमां ने आज्ञामां फेर पाडवा
देवो नहि ने जो फेर पाडे तो श्रीजीमहाराजनो बहुज
कुराजीपो थाय छे ने ते उपर एक वात करी जे राम-
दास भाइनुं मंडळ जेतलपुर हतुं त्यांथी महानुभावानंद
स्वामी आज्ञा विना श्रीजीमहाराजना दर्शन करवा
सारुं चाल्या ते मार्गमां क्यांय जमवानुं मळ्युं नहि ने
भूख्या ने भूख्या गढडे आव्या त्यारे महाराज बहु
कुराजी थया ने कहुं जे केनी आज्ञाये आव्या छे ने
मियांजीने एम कहुं जे तमे एने एम कहो जे तमे
पाछा जाओ हमणां दर्शन नहिं थाय त्यारे ते बाडीये
गया ने भूख्या तरस्या बेसी रखा त्यारे सोमलेखाचरे
श्रीजीमहाराजने एम कहुं जे तमे ए साधुने पाहुं
जावानुं कहुं पण एतो बेचार पांच दिवसथी तमारा
दर्शन वास्ते आव्या ने वाटमां क्यांय अन्न मळ्युं
नहि ते उपवासी छे त्यारे एम बोल्या जे जाओ एमने
पाछा तेडी लावो त्यारे ए ज्यां हता त्यांथी तेडी
लाव्या ने ते समे श्रीजीमहाराज दादाखाचरना दर-
बारमां आथमणा बारनो जे ओरडो छे त्यां बिराजमान
हता त्यां आवीने चरणारविंदे अडवा गया त्यारे चर-

૩૬૮ → ❖ આ. શ્રીરઘુવીરજિ, મ.ની વાતો. ❖ ←

નારવિંદ પાછું તાળી લીધું ને એમ બોલ્યા જે “ એ ચરનારવિંદ તો બહુજ દુર્લભ છે ત્યારે મહાનુભાવાનંદ સ્વામીને આંખ્યુંમાં આંસુની ધાર ચાલી ત્યારે શ્રી-હરિજી બોલ્યા જે તમારે જેવી હમણાં દર્શન કરવાની ને ચરનારવિંદનો સ્પર્શ કરવાની આતુરતા છે તેવીને તેવી હજાર કલ્પ સુધી આતુરતા રહે તોય એ ચરનારવિંદ મળવું દૂર્લભ છે એમ કહીને ચરનારવિંદ દીધાં એમાં કેવાનું થું છે ? તો શ્રીજીમહારાજના વચનમાં અણુમાત્ર ફેર પાડવો નહિ ને પાડે તો બહુ કુરાજીપો થાય છે માટે શ્રીજીને રાજી કરવા હોય તેને વચનમાં સ્વબડદાર થઈને રહેવું. ॥ ૨૧ ॥

મહારાજનાં વચન, નિયમ કે પ્રથા પ્રમાણે વર્તે છે ત્યારે તેના જીવમાં બહુ ચલને દૈવત આવે છે ને તેથી દેહ ઇન્દ્રિયોને અંતઃકરણ દબાય છે તેથી અધર્મ સર્ગ પળ દબાય છે ને તેથી મનુષ્ય પળ બહુ દબાય છે ને મનુષ્યમાં માર પળ બહુજ પડે છે તે ઉપર હરિભક્તની વાત કરી અને જે મહારાજનું વચન લોપે કે પ્રથા લોપે તો તેમાંથી દૈવત, ऐश्वर्य ને તેજ જાતું રહે છે ને જાણીએ એ મનુષ્યજ નહિ તે ઉપર પરમ ચૈતન્યાનંદ સ્વામીને અદ્વૈતાનંદસ્વામીની વાત કરી જે પરમ ચૈતન્યાનંદસ્વામી ને અદ્વૈતાનંદ સ્વામી સત્સંગમાં

હતા ત્યારે જેમ મુક્તાનંદ સ્વામીની વાતો સાંભળવામાં મનુષ્યો તળાય તેમ એમની વાતો સાંભળવામાં મનુષ્યો તળાતાં તે જ્યારે બંદે સ્વામી સત્સંગમાંથી ગયા ત્યારે જેમ મહારાજમાં મનુષ્ય તળાતાં તેમ તેના વાંસે પળ તળાળાં તે પોતે ગયા ને પછે પાછા આવ્યા ને સત્સંગમાં રાખ્યા પળ પ્રથમનું દૈવત હતું તે કાંડે રહુંજ નહિ ને જાણીએ જે એ પરમચૈતન્યાનંદ સ્વામી ને અઘ્નૈતાનંદ સ્વામીજ નહિ એવી રીતે દૈવત હરાઈ ગયું. તેમ મહારાજની પ્રથાને વચન છોપે તેમાં દૈવત રહેજ નહિ દૈવત માત્રને રૂઢા ગુણ માત્ર હરાઈ જાય છે. ॥ ૨૨ ॥

ધર્મની આપળ રક્ષા કરીએ તો ધર્મ આપળી રક્ષા કરે તે આપળ શું ધર્મની રક્ષા કરીએ તો રક્ષા એ જે, મહારાજની આજ્ઞા યથાર્થ પાઠવી ને આપત્કાલમાં પળ ફેર પડવા દેવો નહિ એ ધર્મની રક્ષા કરી કેવાય છે અને ધર્મ આપળી શું રક્ષા કરે તો એ રક્ષા જે, દેહ પર્યંત કોઈ સત્સંગમાં વિઘ્ન આવે નહિ ને કોઈથી સત્સંગ બહાર કાઢી શકાય નહિ ને અંતઃકરણમાં સુખ વર્ત્યા કરે અને જ્યાં ધર્મ હોય ત્યાંજ ભક્તિ અસ્વંદ રહે છે ને ત્યાંજ ભગવાન પળ નિરંતર રહે છે અને જેના હૃદયમાં ધર્મ નિવાસ કરીને રહે છે તેના હૃદયમાં

૩૭૦ → ❖ આ. ધીરજીવોરજિ, મ.ની ઘાતો. ❖ ←

મગવાન પળ અલંદ રહે છે એજ ધર્મ પાલ્યાનું કલ્લ
છે. ॥ ૨૩ ॥

એક હરિભક્તે પુછ્યું જે કોઈક વલવાન સંકલ્પ
થાય તેને કેમ ટાલવો ? ઉતર જે, પોતાને જે સંકલ્પ
થાય તે ઉપર અનંત પ્રકારના દોષેયુક્ત વિચારને લાવ-
વા ને સંકલ્પને ટાલવા અને ન ટલેતો મોટા એકાંતિક
મગવાનના ભક્તને કહીને એ સંકલ્પને ટાલવા એ સંક-
લ્પ મોટાને કહીએ તેણે કરીને હાજ જાય નહિ મોટાને
કહીએ તેણે કરીને તો સામી હાજ વધે ને મોટા
આપણી સહાય કરે ને દયા કરે એટલે સ્વભાવ ટલ્લી
જાય પણ મોટાને નિષ્કપટ થઈને કહેવાય નહિ ને
સ્વભાવને દાબી રાખે ને બીજાને જળવા દે નહિ પણ
એ સ્વભાવ જળાયા વિના રહેજ નહિ જેમ થાવડથુબડ
જે ઘરની પુરણી કરી હોય ને તે ઉપર માર કરી હોય
તે ફાટયા વિના રહેજ નહિ. તે અમારે સેવકે માર
કરીને દબાવી ત્યારે અમોએ કહ્યું જે આ શું કર્યું છે
ત્યારે તેણે કહ્યું જે જ્યારે જ્યારે માર કરીએ છીએ ત્યારે
ફાટી જાય છે તે સારી પેઠે દબાવી છે તે હવે કેમ
ફાટશે ? નહિજ ફાટે તો પણ ફાટી ગઈ તેમ સ્વભાવને
ગમે તેવી રીતે દબાવી રાખે તોય પણ જળાયા વિના
રહેજ નહિ ને સ્વભાવને દાબી રાખે એટલે ટલ્લે પણ

नहि ने स्वभाव जीवने बहु दुःख दे जेम कोइक मोड़ु
माणस लाजवाल्लु होय तेने घरमां स्त्री बहु भूढी होय
ते बहुज दुःख दे, गाळो दे, मारे तो पण लाजे करीने
ते दुःखनुं सहन कर्या करे पण कोइने कहेवाय नहि
तेम ए स्वभाव बहु दुःख दे पण लाजे करीने कोइ
मोटा संतने कही शके नहि. ॥ २४ ॥

टोकरी बांधी ते गाय मोर चाले तेम मोटेरा ने
वृंतांतमां सर्वथी मोरे चालवुं केम जे मोटानी सारप्ये
सर्वेनी सारप्य कहेवाय. ॥ २५ ॥

एक शेठे गावणुं कराव्युं तेने सांभळीने शेठा-
णीने तान आव्युं ते ढींचण उपर ताल नाख्यो त्यारे
शेठे माथुं हलाव्युं त्यारे शेठाणी कहे शेठजी माथुं केम
हलाव्युं ? त्यारे शेठ कहे आजथी अमारां आळस्यां
केम जे तमारुं तान बीजे तुटवा मांड्युं तेम आपण
भगवानने राजी करवा आव्या ने भगवानना एकांतिक
भक्त थइने भगवाननी सेवामां अस्वंड रहेवाय ए करवा
आव्या ने भगवानने भगवानना एकांतिक भक्तने अति
शुद्धभावे करीने राजी करवाने आव्या ने देहने,
देहना भाव, ने गुणने, गुणना भाव, अवस्थाने अव-
स्थाना भाव मुक्तीने, अक्षरने, अक्षरना भावने जीवा-

૩૭૨ →* આ. શ્રીરઘુવીરજિ, મ.ની વાતા. *←

તમાને વિષે ધારીને અક્ષરરૂપ થઈને ભગવાનની સેવામાં રહેવાય એ કરવા સારું આવ્યા. એવું અનુસંધાન રાખવું એ તાન ભૂલી ગયા અને માન મોટપને માર્ગે ચલાય એ બીજે તાન તુટ્યું ને મહારાજની આજ્ઞાને ધસારો લાગે એવા સ્નાનપાનને માર્ગે ચલાય એ બીજે તાન તુટ્યું ને બહુ રજોગુણને માર્ગે ચલાય એ બીજે તાન તુટ્યું ને પંચવિષયનો અભાવ કરવા આવ્યા ને વિષયનો ભાવ થાય એ બીજે તાન તુટ્યું એવી રીતે જ્યાં જ્યાં વિષયમાં આસક્તિ થાય એ ગાવણાનાં તાન તુટ્યા જેવું છે ને એવા ભક્તને જોઈને ભગવાનને એમ થાય જે એતો અમારો ભક્ત નથી એને તો વિષયને વિષે તાન તુટે છે માટે એતો વિષયનો ભક્ત છે. ॥ ૨૬ ॥

ચાર પ્રકારની મુક્તિ આપે છે પણ ભક્તિયોગ ને સેવા તે નથી આપતા તે પણ આપી છે તેની પુષ્ટિ કરવી. ॥ ૨૭ ॥

સને-પાત મનુષ્ય માત્રને છે જેમ સંકલ્પ થાય તેમ બોલવા માંહે તે સનેપાત કહેવાય ને ભગવાનના સંબંધ વિના જે જે બોલાય અથવા ભગવાનની મૂર્તિ મુકીને જે જે બોલાય તે સનેપાત છે. ॥ ૨૮ ॥

પાણી છે તેને કોઈક રોકનારો મળે ત્યારે પૃથ્વીમાં

→ ❀ આ. શ્રીરઘુવીરજિ, મ.ની વાતો. ❀ ← ૩૭૩

ઉતરે છે તેમ શાસ્ત્ર સાંભળે, વાતો સાંભળે, ધારે, વિચારે
ને મનન કરીને અંતઃકરણમાં રોકે ત્યારે જીવમાં ઉતરે
ને તે વિના જીવમાં ઉતરે નહિ. ॥ ૨૯ ॥

મનને કહેવું જે અનંત વર્ષ સુધી મેં તારું કહ્યું કર્યું
હવે મને ભગવાન મળ્યા છે તે હવે તારું કહ્યું નહિ
થાય. ॥ ૩૦ ॥

મહારાજના વચન પાઠીએ તો ફટ પાર આવી
જાય ને સાધને કરીને આપણે મોક્ષ કરવા ઇચ્છીએ તો
વાર લાગે તે ઉપર સ્વામી કાર્તિકનું દ્રષ્ટાંત છે. ॥ ૩૧ ॥

પંચ વિષયના સંકલ્પ કર્યા વિના થાય છે ને
ભગવાન સંબંધી થાતા નથી તેનું કારણ જે અહિંયાં
આવે છે ત્યારે તેને ઉત્તમ વૈરાગ્ય હોય પણ એનું અનુ-
સંધાન ભૂલી જાય છે ને મોટાના અવગુણ લે છે તેણે
કરીને તે ઉતરી જાય છે ને પંચવિષયનો અભાવ તો
ઉત્તમ વૈરાગ્યે કરીને થાય છે. ॥ ૩૨ ॥

શ્રીજી મહારાજ આવ્યા ત્યારે અતિ તપ કર્યું ને
સંતને પણ અતિ તપ કરાવ્યું. ॥ ૩૩ ॥

પોતાને પૂર્ણકામપણું મનાણું છે તેણે કરીને થાતું
નથી તે ઉપર ઉકામાઈનું દ્રષ્ટાંત છે. ॥ ૩૪ ॥

દેવનો અવગુણ લે ને મોટાનો અવગુણ લે તો અં-
તઃકરણ મલિન થઈ જાય છે. ॥ ૩૫ ॥

જીવની બુદ્ધિ પૂગતી નથી ને ભગવાનના સ્વરૂપને સમજવા જાય છે જે મચ્છ કચ્છાદિક ભગવાનના અવતાર થાય છે તે અંશ થઈને આવે છે તે ઉપર બ્રહ્માનું તારનું, જલના ટીપાનું દ્રષ્ટાંત દીધું છે. ॥ ૩૬ ॥

શ્રીજીમહારાજે કહ્યું જે તમે સર્વે કુસંગી થઈ જાઓ છો તે હું આવીને સર્વેને નિત્યે સત્સંગી કરી જાઉં છું ॥ ૩૭ ॥

શ્રીજી મહારાજે કહ્યું જે તમે સર્વે મને કેવો જાણો છો ત્યારે સર્વે કહ્યું જે ભગવાન જાણીએ છીએ ત્યાં કહે જે જેમ છે તેમ નથી જણાતું તે ઉપર કહ્યું જે પર્વત ઉપાડો તે વાત. ॥ ૩૮ ॥

પેટલાદનો વાળીઓ હતો તેણે એમ ધાર્યું કે કસીઆના વાંકમાં નથી આવવું ને કચેરીમાં નર્થ જાવું ને મંદિર કરવું છે તેની વાત કહી. ॥ ૩૯ ॥

ભગવાનને વિષે નિષ્ઠા હોય તે સૌને જણાય વિના ન રહે ભક્તિનિષ્ઠા, જ્ઞાનનિષ્ઠા, વૈરાગ્યનિષ્ઠા : ઉપાસનાની નિષ્ઠા તે ઉપર મુસલમાન હતો તે બ્રાહ્મણ થયો હતો પણ મુસલમાનપણું અંતરમાં હતું તે નીકળ્યું આવ્યું તેમ ગુણ દોષ હોય તે જણાયા વિના રહેત નહિ. ॥ ૪૦ ॥

→* आ. भीरघुबीरजि, म.नी बातो. *← ३७५

श्रीजीमहाराजने स्त्री, धन तेनी अतिशे अरुचि कराववी छे ते उपर महाराजे कहुं जे भागवतनी टीका करावीने श्लोके श्लोके स्त्री धन त्याग करवो एम मेलवुं. ॥४१॥

भगवाननो निश्चय परिपक्व होय तो जे जे गुण कथानो वार्तानो ए आदिक होय ते शोभे ते उपर द्रष्टांत जेम घोडो होय तेने खीले बांधीए तो सराजाम नाखवा दे बीजुं जेम हवेलीनो पायो उंडो नाखयो होय तो जेवढी इमारत करीए तेवढी थाय. ॥४२॥

रुडो देसकाल होय त्यारे भगवान भजवा ने धर्म, ज्ञान, वैराग्य, उपासना ए आदिक गुण शीखी लेवा ने बहेवारनो तो कांइ निर्धार रहेतो नथी ते उपर खेडानो ब्राह्मण धनेश्वर तेने नव लाख रुपिआ हता ने हवे छोकराने खावा धान नथी ने फिरंगीना जेवुं राज्य होय तोय पण निर्धार रहेतो नथी. ॥४३॥

पांच घडी रात्री वित्या पहेलां सुतो ते तो बर्तमानमां चुक्यो ते बरोबर छे ने बीजुं पंगत्य बिना एकलुं खावुं ते पण बहु भुंडु छे एम निश्चे जाणवुं. ॥ ४४ ॥

૩૭૬ → ❁ આ. ધીરઘુવોરજિ, મ.ની વાતો. ❁ ←

મોક્ષની વાત છે તે સર્વેથી ગ્રહણ કરે તે સમજુ કહેવાય છે. તે નાનો મોટો જે કહે તેથી ગ્રહણ કરવી જેમ હંસ પક્ષી છે તે દૂધનું ગ્રહણ કરે છે તેમ ગ્રહણ કરવું. ॥૪૬॥

રાત્રીએ શોભું આવે તેનું સવારમાંથી જતન કરવું તે ઉપર સુપર્ણાનંદ વડોદરાના હરિજનનું દ્રષ્ટાંત. ॥૪૬॥

“ સમલોષ્ટાશ્મકાંચનઃ ” જે ત્યાગીને સોનું કામ ન આવે ને કચરો તો કામ આવે તે સોનું ત્યાગીને દેહ પર્યંત રચાય નહિ ને રાખે તો પરમેશ્વરનો ગુન્હેગાર થાય એવી રીતે જીવમાં પંચ વિષયના દોષના વેગ લગાડી દેવા, નહિ તો કલ્યાણનો માર્ગ બગડી જાય છે. ॥૪૭॥

પંચ વિષયનો અભાવ ન થયો હોય તો વિષયનું રંડન થાય ત્યારે ક્રોધ વ્યાપે ત્યારે નેત્ર શ્રોત્ર એ આદિકને ફેરવી નાખે છે. ॥૪૮॥

મોટા યોગી હોય તે કાઢને આવતો દેખે છે ને કાઢને પોતામાં પ્રવેશ કરવા દેતા નથી ને તે કાઢ તેને પરાભવ કરી શકતો નથી ને ભગવાન તેડવા આવે ત્યારે જાય તે ભગવાનને પ્રતાપે કરીને આધુનિક હોય તે તો એમ જાણે જે હુંકાઢનો લીધો ન

→* આ. શ્રીરઘુવીરજિ, મ.નો વાતો. *← ૩૭૭

જાડું તે સાહું સુતાં બેસતાં સર્વે ક્રિયામાં સ્વટકો
રાખીને ભગવાનની સ્મૃતિ વીસારે નહિ. ॥૪૯॥

एक ब्राह्मण હતો તેમાં બ્રહ્મરાક્ષસે પ્રવેશ કર્યો
તે છોકરાં સ્ત્રીને સ્વાડ ગયો ને બ્રહ્મરાક્ષસ નિસરી
ગયો ત્યારે રોવા લાગ્યો. ॥૫૦॥

મોટા મોટા ગયા ને વિષમ દેશકાલ થઈ ગયા
માટે જેમ મોટા મોટા વર્તતા તેમ આપણે પણ વર્તવું
પણ તેમાં ફેર પડવા દેવો નહિ જેમ કુંવર બાદલો
થાય ત્યારે કુંવરને માથે ચિંતા આવી પડે તેમ માથે
ચિંતા રાખીને ભગવાન ભજવા તે ઉપર માયા આવીને
કહેશે ભલા થઈને મને રાખો જે જુવો ને ઇનું કેવું
બલ છે જે રાખે મારાથી હેત ઓછું કરે માટે માયાનું
બલ બહુ છે તે ઉપર દ્રષ્ટાંત મોળપરના હરિભક્તનું જે
માલે જાડશ ત્યારે ડંઘને કહીશ જે હવે આવ. ॥૫૧॥

જેના ઉપર હેત હોય તે તેને વાલી વસ્તુ આપે
છે તેમ મહારાજે દયા કરીને ધર્મ ને ભક્તિ આપ્યાં
છે. ॥ ૫૨ ॥

પૃથ્વી ઉપર ભગવાન પધારે ને જીવનોમોક્ષ થાય
તે ઉપર ગંગાજીની સાંખ્ય લાવ્યા. ॥૫૩॥

ભગવાનના ભક્ત સાથે કોઈ રીતની આંટી પડે
તો તેને મેલી દેવી પણ રાખવી નહિ. ॥૫૪॥

રામચંદ્રજી અને રાવણને યુદ્ધ થયું ત્યારે રામ-
ચંદ્રજીની સેના વાળાં એમ ધાર્યું જે એનું નિશાન
લેખું છે તો મરાણા ઘાયલ થયા તેને તેને જીવતા
કર્ણ ને રાજી થયા તેમ કામ, ક્રોધ, લોભાદિક
અધર્મ સર્ગ જીત્યામાં ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણ ને દેહને દુઃખ
થાય તેમાં મહારાજની મરજી પ્રમાણે વર્તે તો રક્ષા
કરે ને રાજી થાય. ॥ ૫૫ ॥

લક્ષાવધિ મનુષ્ય છે તે સર્વેને મહારાજને વિષે
નિષ્ઠા છે તેમાં જો કોઈક પ્રથા લોપે તો સર્વેની
કુદ્રષ્ટિ થઈ જાય જે અમે પ્રથા લોપ્યાની વાત કરીએ
તો કોઈને ગમે નહિ ને મનાય નહિ માટે પ્રથા લોપવી
નહિ ને લોપે તો જીવનો નાશ થઈ જાય ને મહારાજ
સાજા રાખે છે તોય પ્રથા લોપતા જાય તેમ ન વર્તવું.
॥ ૫૬ ॥

સત્સંગમાં આવે છે તે હરિજન સર્વેને ઉપાસના,
ધર્મ, નિયમ, સરખા છે તેમાં કેટલાક વધી જાય છે
ને કેટલાક બરોબર રહે છે. ને કેટલાક ઘટી જાય છે.
તેનું શું કારણ છે ? તો શ્રદ્ધા રુચિ ને તારતમ્યતા છે
તે ઉપર દ્રષ્ટાંત શેઠનું છે જે પાક કરીને જમાવે છે
તે જમનારા છે તેમાં કેટલાક થોડું જમે ને કેટલાક
રુચિ પ્રમાણે જમે છે. ॥ ૫૭ ॥

“विनाशकाळे विपरित बुद्धि” जे भीमोराना काठी
सारा मनुष्य ते महाराजनुं वांङ्गुं बोल्या. ॥५८॥

समजणनी जीवमां एवी वेढय उतारवी ते काम
क्रोधादिकनो वेग आवे त्यारे जाळवी राखे पण
अंतःकरणने क्षोभ पामवा दे नहि. ॥ ५९ ॥

क्रुर स्वभाव छे ते बातो सांभळे छे त्यारे एके
जणातो नथी पछी तो बधा जणाय छे? उतर जे, अति
घोर पापना परिणामे करीने परिपक्व अवस्थाने पामीने
स्वभाव थयो ते कोइ रीते टळतो नथी ते भगवाननो
महिमा, उपासना, भक्ति अने आत्मनिष्ठानो जीवमां
वेग लगाडी देतो धीरे धीरे टळे जेम नदीना घरामां
अति अशुद्ध पाणी होय तेने नवुं पाणी आवीने
सारी पेठे धोइ नाखे छे त्यारे पाणी शुद्ध थाय छे
तेम. ॥६०॥

लोकालोक उपर विष्णु भगवान काळचक्र लइने
सर्वे मनुष्यनी रक्षा करे छे. ॥६१॥

मनने कहेवुं जे आज दिन सुधी तारे ने मारे
मित्राचार रहेतो ते केटलाक कल्प सुधी तारुंज कहुं
कर्युं इवे मारे पांच दश वर्षनुं काम आव्युं माटे मारुं
कहुं तारे मानवुं पदशे, नहि माने तो तारे मारे मित्रा-
चार नहि रहे ने तारुं कहुं इवे हुं नहि मानुं. ॥६२॥

દેહ જેવું માંહી છે તેવુંજ બહારે નિસરે ને બહારેનું માંહી પેસે તો બાહેર નિકળેલ દેહને માંખ્યો, કાગડા, ને જનાવરને કોણ ઉડાડે ને તે સાચવવું ઘણું કઠણ છે માટે એવા દેહ સારું ભગવાનની આજ્ઞા ન લોપવી ને શ્રીજીમહારાજના વચન પ્રમાણે કરવું તે ગાયને પ્રદક્ષિણા કરવા જેવું છે ને પોતાનું ધાર્યું તથા શાસ્ત્રમાં કહ્યા પ્રમાણે કરવું તે પૃથ્વીને પ્રદક્ષિણા કરવા જેવું છે. ॥૬૩॥

આ જીવને સ્વભાવ પ્રકૃતિનું કેવું છે જેમ કુડલીને દાટો દીધો તે બાહેરથી પેસે નહિ ને માંહિથી નિસરે નહિ ગવડાવે તોય ન નિસરે તેમ મોટાની વાતું સાંધેલે પળ તે કહેલ વાત પેસે નહિ ને માંહેથી ખૂડા સ્વભાવ નિકળે પળ નહિ. ॥૬૪॥

ગૃહસ્થને જાતાં આવતાં રસ્તામાં પીઠા થાય તેમ ન કરવું તે પર શ્રીજીમહારાજે કાગલ લખ્યો હતો જે ત્યાગી તથા અયોધ્યાવાસીને ગૃહસ્થને જાતાં આવતાં દુઃખ થાય તેમ ન કરવું. ॥૬૫॥

એક બીજા સામ સામા વડે ને પાછા મોઢામાં સ્વદ લઈને પગે લાગે છે માટે પ્રથમથી એવો વિચાર રાખીને એમ ન કરવું પડે તેમ કરવું તે ઉપર પોતાનું

✽← આ. ધીરઘુધીરજિ, મ.ની વાતો. ✽← ૩૮૧

કહું જે અમારા દાંત પડ્યા તેથી રાતી પાઘડી રાખી
તેમાં કોઈ કહે તે સારું આગળથી કર્યું છે. ॥૬૬॥

પૂજા કરીએ છીએ તે વચ્ચે એકલું રહેતાં શંકા
થાય છે. ને સાધુ મેળે રહેતાં શંકા થાતી નથી. ॥૬૭॥

અહં વૃત્તિ તે કંદને ઠેકાણે છે તેમાંથી જે વાસના
નિકળે છે તે વેલાને ઠેકાણે છે. ને ભક્તિ વ્યભિચારને
પામી જાય છે તે અવ્યભિચારી રાખવી જે ભગવાન
વિના કોઈ પદાર્થમાં હેતુ ન થાય તો અવ્યભિચારી
કહેવાય તેમાં તપ, યજ્ઞ, તિર્થ, ત્યાગ, વૃત્તે કરીને તેનો
ભાર આવે તે ઠીક નહિં એક ભગવાનજ જીવિતવ્ય
થાય તે ભક્તિ સ્વરી તે ઉપર રુકમણીજોની વરમાળાનું
દ્રષ્ટાંત દીધું. ॥૬૮॥

વૈરાગ્ય, અવૈરાગ્ય ને કહે જે મારું રાજ્ય થાતાં
તુંને નહિ રહેવા દઉં ત્યારે અવૈરાગ્યનું કહેવું જે ક્યાંક
રહેવા દે ત્યારે વૈરાગ્ય કહેજે મોટાને ત્યાં પડ્યો રહેજે
તેથી મોટાની ઓથે પદાર્થનો જોગ થાશે. ॥૬૯॥

ઈંદ્ર મહોલ કરાવતો હતો ત્યાં બગદાલ્લ ઋષી
સભામાં ગયા તે ઈંદ્રે સન્માન કરી સભામાં બેસારીને
પૂછ્યું જે આ તમારે માથે આ શું છે ત્યારે ઋષીએ કહું
જે સ્વદનો પૂલો છે ત્યારે ઈંદ્રે કહું જે સ્વદના પૂલને શું

करसो ? त्त्यारे ऋषी कहे ऋणे ऋतुमां आढो देवा
काममां आवे छे ने रात्रे ओशीकुं थाय छे त्त्यारे इंद्र
कहे तमे पर्णकुटी राखो तो ? त्त्यारे ऋषी कहे थोडुं
जीववुं तेमां शुं करीए वळी इंद्र कहे त्त्यारे छातीमां
अर्धमां मुवाळा छे ने अर्धमां नथी तेनुं केम ? त्त्यारे
ऋषी कहे ज्यारे इंद्र मरे त्त्यारे तेनुं अमारे स्नान आवे
छे ते एक मुवाळो तोढी नाखीये त्त्यारे इंद्र ने विचार
थयो जे आटलो आवरदावाळा कांइ नथी करता त्त्यारे
मारे शुं करवुं. ॥ ७० ॥

महाराज मांदा हता त्त्यारे स्थान जोवा गया ते
बद्रिकाश्रम, श्वेतद्विप, वैकुण्ठ, गोलोक ए आदिक घणांक
धाम जोयां पण असरघाम जेवुं कोइ निर्भय बीजुं
नथी. ॥७१॥

आपणा आत्माने नरकनो किडो मानवो नहि
केम जे आपणने तो पुरुषोत्तम भगवान मळया छे ते
आपणे तो अक्षर मानवुं ने जु प्रसवे त्त्यारे लीख आवे
ने हाथणी प्रसवे त्त्यारे बळद जेवहुं बच्चुं आवे ने जेम
वामनजी भेली लाकडी वधी तेम आपणे वधता जाइए
छीए तेम. बाळकना हाथमां चिंतामणी दीधी होय तेनुं
तेने माहात्म्य नहि एटले तेनो तेने आनंद नथी. तेम

ભગવાન પુરુષોત્તમ મળ્યા છે તેનો અંતરમાં આઠે પહોર
કેફ રહેતો નથી જે મારું પૂર્ણકામપણુ થયું છે એવું નથી
સમજતો એ હરિના ભક્તને મોટી खोटય છે આપણે તો
ભગવાનનો સ્વપ્ન નથી પણ ભગવાન પરાણે આપણને
વળગ્યા છે તે શ્રીજીમહારાજ કહે જે ભૂત વાણે છે તે
પણ નથી મુકતું તો અમે કેમ મુકતું એમ કહેતા સંસાર
મુક્તિને આંહી આવે તે દુઃખ માત્ર ટાળીને સુખીઓ
થઈ જાય પણ આંહી આવ્યા પછી પણ એક મોટું દુઃખ
વાસનાનું રહે છે તે વાસના, કામ, લોભ, રસાસ્વાદ,
સ્નેહ, માન એ પાંચની રહે છે તે વાસના આત્મનિષ્ઠા
તથા મહિમા એ સહિત નિશ્ચય જે ભગવાનના સ્વરૂપને
વિષે અચળ નિષ્ઠા કરીને ટાળવી એ સિદ્ધાંત વાર્તા
છે. ॥ ૭૨ ॥

વડોદરાનો વાણીઓ વરતાલે આવ્યો ને કથા
વાર્તા સાંભળીને કામ ક્રોધને જાણપણારૂપ દરવાજા
બાહરે દીઠા. ॥ ૭૩ ॥

વજ્રેયાને મહારાજે વાત કરી જે પ્રેમાનંદસ્વામીનું
પાણી રાસજો તે ઉપર જનક સુલભાનું દ્રષ્ટાંત. ॥ ૭૪ ॥

આપણે તન, મન, ધન, ભગવાનને અર્પણ કર્યું
ત્યારે જે ભગવાનની આજ્ઞા હોય તેમ કરવું નહિ તો

૩૮૪ -❖ આ. શ્રીરઘુવીરજિ, મ.નો વાતો. ❖-

કાઠીએ બ્રાહ્મણને ગાય આપી ને પછી હૂધ દોવા ગયો તેમ થાય. ॥ ૭૫ ॥

સર્વે શાસ્ત્રમાં પંચ વિષયના દોષ કહ્યા છે વેદ પુરાણ, શ્રુતિ, સ્મૃતિ, વચનામૃત, ધર્મામૃત તથા હરિગીતા એ આદીક સર્વેને વિષે દોષ કહ્યા છે તે જે પંચ વિષય તેમાં એકેકાને વિષે સહસ્ર દોષ રહ્યા છે ને અધર્મ સર્ગ-રૂપ સહસ્ર સહસ્ર ફઢસવાં રહ્યાં છે તે જીવને મોક્ષના માર્ગમાં આવરણ કરે છે માટે શ્રીજીમહારાજની મરજીને મોટા સાધુની મરજી પ્રમાણે મન, કર્મ, વચને વર્તે તો એ દોષ પરાભવ કરે નહિ. ॥ ૭૬ ॥

શાસ્ત્ર કેવાને સમાજાય છે તો જે ભગવાનના વચ-નને આકારે ઇન્દ્રિયો, મન, બુદ્ધિ, ચિત, અહંકાર ને કર્યા હોય ને ભગવાનનો અતિ દૃઢ નિશ્ચય હોય ને ભગ-વાનની ભક્તિ દૃઢ હોય એવાને શાસ્ત્ર સમજાય છે ને બીજાને તો શાસ્ત્ર સમજાતાં નથી તે ઉપર. શ્લોક “અહંવેદ્મિ શુકો વેત્તિ સંજયો વેત્તિ વા ન વા । ભક્ત્યા ભાગવતં શાસ્ત્રં ન બુદ્ધ્યા ન ચ ટીકયા”...વ્યાસજીએ

અર્થ:-વ્યાસજી-હું જાણું છું અથવા શુકજી જાણે છે અને સંજયતો જાણે છે અથવા નથી જાણતો કારણ કે ભાગવત શાસ્ત્ર ભક્તિથી સમજાય છે પરંતુ બુદ્ધિ કે ટીકાથી તેવું સમજાતું નથી. ।

सतरपुराण कथीं ने पछी ध्यान करवा बेठा तो पण अंतःकरणमां शान्ति न थइ पछी नारदजीए भक्ति बतावी त्यारे शान्ति थइ. ॥ ७७ ॥

जीवने प्रमाद बहु रहे छे तेणे करीने गाफलता रहे छे तेणे करीने अंतरशत्रुनो भय नथी रहेतो ते उपर ब्रह्माए कामने पांच बाण आप्यां ते कामे मोह-रूप बाण ब्रह्मा उपर मुक्युं तेणे करीने ब्रह्मा सरस्वति केडे दोढया ने व्याकुळ थइ गया ने नारदजीने परण्यानुं मन थयुं ने शिवजी पण वृतभंग थया ने सनकादिकने पण लगारेक क्रोधनी चटकी आवी माटे भगवानना भक्तने गाफलपणे न वर्तवुं ने अंतरशत्रुनो विश्वास न राखवो. ॥ ७८ ॥

सात माळनी हवेली छे तेमां रक्षा छीए ने खाधा पीधानी खोट नथी ने अंतसमे भगवान तेढवा आवे छे एटलो अनुग्रह कर्यो छे माटे शास्त्रमां जुवो तो खरा क्यांय एवां वचन नथी जे हवेलीमां रक्षा ने भगवान तेढवा आवे माटे श्रीजीमहाराजनां वचन पाळवां ने जो जेम तेम वर्तथुं ने तेमां पांच मळीने प्रकरण फेर-वशे ने महाराजना वचन पाळवानुं कहेशे तेमां हन्य हन्य नहि थाय माटे मोटेरा हशे ते कहेशे जे आज

૩૮૬ → ❀ આ. શ્રીરઘુવીરજિ, મ.ની વાતો. ❀ ←

કાંઈ કારવાનું નથી માટે સાંજ સવાર મેળા થઈને
આવો બેસીએ ને બાર વગાડીએ તો કેમ થાય માટે
શ્રીજીમહારાજનાં વચન પાઠવા શીખવું. ॥ ૭૯ ॥

પાંચ દોષ અધર્મ સર્ગના, ને ચાર ગુણ ધર્મ
સર્ગના ને એ ધર્મ સર્ગના ગુણને ઓઢાંચીને શીખવા
ને અધર્મ સર્ગના દોષને ઓઢાંચીને પછી તે દોષને
ટાઢવા અને ભગવાનનું ધ્યાન કરીને ભગવાનને સંતની
માર્થના કરીને દિન થઈને ભગવાનને તથા સંતને કહેવું
જે હે મહારાજ! મારામાં કામ, ક્રોધ છે તે નાશ પમાડો
ને એમ માગીને તે ઠેકાણે ધર્મ જ્ઞાનનું સ્થાપન કરવું
તેની એમ વિગત છે જે ભગવાનના અકેક અંગનું
ધ્યાન કરીને અકેક દોષને ટાઢવો ને અકેક ગુણને
શીખવો ને એમ શીખ્યા વિના ન આવે તે ઉપર
વાણીઓ પાળીનો મેઢ કરીને ઉતરવા ગયો તે બુઢી
મુવો તેમ થાય. ॥ ૮૦ ॥

મોરે મતારાની બીક લાગતી ત્યારે શ્રીજીમહારાજ
દશ બાર ઠેકાણે ચોકી બેસારતા તે કોઈથી લાગ
છેવાળો નહિ તેમ કામ, ક્રોધાદિક શત્રુની બીક લાગે
છે તે વાસ્તે નેત્ર શ્રોત્રાદિક સર્વે ઠેકાણે ચોકીયું
બેસારી દેવી તે ચોકીયું તે શું? તો ભગવાનને સ્થા-

→❖ આ. શ્રીરઘુવીરજિ, મ.ની ઘાતો. ❖← ૩૮૭

પન કરવા જેમ આ સર્વે સભા બેઠી છે તેમાં ચોરને
ગોતવો હોય તો મળે તેમ પોતાના દોષને ઓઢાવીને
ટાઢે તો ટાઢે તે ઉપર ચેડુનું દ્રષ્ટાંત જે ચેતર ચેડયું
હોય પણ રાંપ કાઢી ન હોય ત્યાં સુધી ચોરનું ન
થાય તેમ દોષ મૂઢામાંથી ટઢી ગયા ન હોય
ત્યાં લગી કાચું, અધર્મ સર્ગના દોષ કેવા છે તો
ભૂત જેવા છે જેમ કોઈ પુરુષમાં ભૂતે પ્રવેશ કર્યો હોય
તે પુરુષના સર્વે ગુણ, સ્વભાવ, જ્ઞાનને દબાવીને ભૂતના
સર્વે ગુણ, સ્વભાવ, જણાય છે તેમ જે પુરુષમાં કામ,
ક્રોધ, લોભ, મોહાદિક અધર્મ સર્ગ પ્રવેશ કરે છે ત્યારે
તેને કોઈ જાતનું જ્ઞાન રહેતું નથી. ॥ ૮૧ ॥

ભગવાનના ચરિત્રને કહેવાં ને સાંભળવાં અને
તેનો હંદ્રિયો અંતઃકરણને વિષે વેગ લગાડી દેવો ને
અંતઃકરણ વાસિત કર્યા વિના શાન્તિ થાય નહિ તે
ઉપર મુક્તાનંદ સ્વામીની વાત કરી જે તેમણે શ્રીજી-
મહારાજને પૂછ્યું જે શાન્તિ થાય તેવી વાત કહો ?
ત્યારે શ્રીજીમહારાજે ઘર મુકીને લોજ આવ્યા ત્યાં
લગીનું તિર્થયાત્રાનું ચરિત્ર કહ્યું તો પણ વઢી પૂછ્યું જે
હે મહારાજ ! શાન્તિ થાય તેવી વાત કહો ? ત્યારે શ્રીજી-
મહારાજ કચવાળા ને કહ્યું જે ગુજરાતમાં ફરવા જાઓ

૩૮૮ → ❀ આ. શ્રીરઘુવીરજિ, મ.ની વાતો. ❀←

ત્યારે આસને જઇને નિત્યાનંદ સ્વામીને પૂછ્યું ત્યારે નિત્યાનંદ સ્વામી બોલ્યા જે મહારાજે લીલાની વાત કરી તેજ શાન્તિ થયાનો ઉપાય છે તે ઉપર સ્વ-રૂપાનંદ સ્વામીની વાત કરીને કહ્યું જે ભગવાનના ચરિત્રને કહ્યા સાંભળ્યા વિના અંતઃકરણ નિરુત્થાન થાય નહિ. ॥૮૨॥

एवो दुराग्रह होय जे पोतानું भुंडું करीने सत्संगनुं भुंडું करवा इच्छे जेम लोकमां नाक कापीने केटलाक अपशुकन करे छे हमणां सरकारनो एवो कायदो छे जे चोरने राखे ने रोटलो खवरावे अने चोर तो चाल्यो जाय पछी ते राखनारनें दशगणो दंड भरवो पढे तेम इंद्रियो, स्वभाव, ने अंतःकरण चोर छे ते कल्याणना मार्गमां विघ्न करे छे. ॥८३॥

कुंजडी इंडा मुकीने आ देशमां आवे ते बच्चांने सुरतवडे सेवे छे तेम श्रीजीमहाराज प्रत्यक्ष आपणा सामुं जोइ रह्या छे नहितो आवी रीते धर्म पळे ? नपळे अने आपण सर्वे आंही सभा करीने बेठा छीए ते महाराज आवीने आ सभा सामुं जुवे छे ने एम कहे छे जे ठीक करो छो आमने आम करज्यो एम कहीने सर्वेने अमृत द्रष्टि करीने जुवे छे तेथी आपणने काम

क्रोधादिक बाध करी शकता नथी ने जे सभामां नहि बेसता होय ने महाराजनी द्रष्टि जेना उपर नहि पडती होय तेने काम क्रोधादिक पीडशे ने अंतःकरण बगडी जाशे ने धर्म पाळ्यामां श्रद्धा नहि रहे माटे सौ तपास करजो जे शुं करवा आव्या छीए ने शुं थाय छे ? प्रत्यक्ष शास्त्रने परोक्ष शास्त्र ने प्रत्यक्ष वचन ने परोक्ष वचन तेमां बहु फेर छे. ॥८४॥

आव्या छीए कल्याणने वास्ते, ने थाय छे देहनुं जतन, पामबुं छे अक्षरधाम ने देहनुं जतन करीने तेना ठेराव करी राख्या छे ते खोटा छे. ने भगवानने राजी कर्माना ठेराव करवा ते साचा छे. ॥ ८५ ॥

ओडने कोइक मारतुं होय तो मार खाय पण कोइने कहे नहि जे मारी रक्षा करो तेम आपणने इंद्रियो अंतःकरण तथा भूंडा भूंडा स्वभाव ने काम क्रोधादिक पीडे छे पण कोइक मोटा संतनी आगळ निर्मानी थइने कहेवाय नहि जे आ स्वभाव थकी मने मुकावो ते वात श्रीजीमहाराज कहे जे अमे अमदावाद गया हता पछी रायपरनो दरवाजो आव्यो त्यां रोक्या जे परवानो लावो पछी श्रीजीमहाराजे राठोड घाघलने मोकल्या जे महाराज रायपरने दरवाजे आव्या छे पण

૩૯૦ → ❖ આ. શ્રીરઘુવીરજિ, મ.ની વાતો. ❖ ←

જાતાં જાતાં રાયપરના દરવાજાનું નામ ભૂલી ગયા પછી સર્વેં કહ્યું જે કયે દરવાજે મહારાજ આવે છે દરીઆ-પરને ? તો કહે હા. પાલડીને ? તો કહે હા રાયપરને ? તો કહે હા પછી કોઈને નિર્ધાર થયો નહિ તેમ પોતાના ધર્મ, જ્ઞાન, ઉપાસના, ભગવાનનું સ્વરૂપ, ભગવાનનું ધામ, ભગવાનના ગુણ, ऐश्वर्य, સામર્થ્ય, વિભૂતિને ભગવાનના અવતાર અવતારી ભેદ સમજવાની રીત એ આદિક વાત આપણને યથાર્થ ન સમજાળી હોય તો આપણ થકી બીજાને શો સમાશ થાય ? નજ થાય. ॥૮૬॥

વ્યાપકાનંદ સ્વામી રાત્રીએ ધ્યાન કરતા હતા ત્યારે એક સાધુએ કહ્યું જે સુઈ જાઓ ત્યારે સ્વામી કહે નિદ્રામાં શો માલ છે ? મહાપુરુષ ! સુખ માત્ર ભગવાનના ધ્યાનમાં રહ્યું છે તેનો આપણ અભ્યાસ કરીએ તો એ સુખ આવે નહિ તો ન આવે. ॥ ૮૭ ॥

શ્રીજી મહારાજે એક હરિભક્તને કહ્યું જે પાળી પીવું નહિ ત્યારે તે કહે ઠીક મહારાજ પછી તેણે છ મહિના સુધી ન પીધું પછી ગઢડે મહારાજને દર્શને આવતાં માર્ગમાં કારીયાળીની સીમમાં એક હરિભક્તે પરાળે પાળી પાયું પછી બઠ્ઠરા થઈ તે માંડ માંડ મહારાજ પાસે ઉપાડીને લઈ ગયા પછી મહારાજે કહ્યું જે શા સારું પાળી પાયું. ॥ ૮૮ ॥

→ ❁ आ. श्रीरघुवीरजि, म.नी वातो. ❁← ३९१

एक हरिभक्त हतो ते एक सिंगोडुं खाइने रहेतो
ते केम जे भगवाननो भक्त होय तेने जो भगवाननी
आज्ञा होय तो अन्नपाणी निद्रा विना पण देह रहे
परिक्षित राजाने सात दिवसनी अवधी हती त्यारे सर्वे
पदार्थमांथी वैराग्य पामीने मोक्षनुं जतन करवा मंडया
ने आपणने तो क्षण मात्रनो अवधी नथी तोय मोक्षनुं
जतन करता नथी ने सर्वे पदार्थमांथी वैराग्यने पामता
नथी. ॥ ८९ ॥

मोटुं मनुष्य होय तेने अति आदर करीए तो
रहे ने उतरतुं मनुष्य होय तो तेने तिरस्कार करीए
तोपण न जाय तेम भगवान संबंधी जे गुण तेनो
अति आदर करीने अति जतन करीने राखे तो रहे
नहि तो न रहे ने दोषनो अति अनादर करीए तोय
जाय नहि. ॥ ९० ॥

मोरली वागे त्यारे मोटा मोटा नाग होय ते
तणाइने आवे ने पैडकां होय ते पडयां पडयां अंबळाय
तेम भगवानना खरेखरा भक्त होय ते कथा, वार्ता,
किर्तनमां आव्या विना रहेज नहि. ॥ ९१ ॥

कवि मुखवाणी होय परमुख वाणी होय तेने
सांभळे छे तो आजे वृचनामृत छे सेतो श्री मुखवाणी
छे ते तो जरूर सांभळवी जोइए तेने सांभळते थके

३९२ →* आ. श्रीरघुवीरजि, म.नी घातो. *←

जीवनं अंतःकरण तत्काळ शुद्ध थाय छे ने गुणरूप
मायानी निवृत्ति थाय छे ने एमां आळस रहे छे ते बहु
खोट जाय छे ने बहु भूल थाय छे माटे आळस न
राखवी. ॥ ९२ ॥

सती होय ते जय रणछोड बोले त्यारे बळया
विना छूटको नहि तेम त्यागीना आश्रमने पांम्यो ने
जे ग्रहस्थाश्रममां रह्यो तेने वर्णना ने आश्रमना धर्मने
जाण्या जोइए ने सौ सौना धर्म पाळया जोइए पण
ते धर्मने दुषण न देवुं ते दुषण ते शुं ? तो सत्संगमां
रहीने धर्मने घसारो दे ने प्रथा प्रमाणे वर्ते नहि.
॥ ९३ ॥

कोइक हरिभक्ते साधुने कहुं जे तमारामां काम,
क्रोध, लोभ, मान, स्वाद, स्पर्धा, ईर्ष्या, अहंकार,
रजोगुण, चपलता ए देखीए त्यारे अमारे भार न पडे
एतो अमारामां होय माटे धर्म, ज्ञान, वैराग्य, उपा-
सना, शान्तपणुं, शरलपणुं, भक्ति, निःस्वाद, निर्मान,
निर्लोभ, निःस्नेह ए आदिक गुण देखीए त्यारे भार
पडे माटे आपणो भार जाय एवी क्रिया कर्यानुं शुं
काम ? ॥ ९४ ॥

बे जण लडता होय तेमांथी जे भागेडु थयो ते
पाछो सामो थइ शके नहि तेम जे भक्त इंद्रियो अंतः-

✽- આ. ધીરઘુઘીરજિ, મ.ની ઘાતો. ✽- ૩૧૩

કરણ થકી એકવાર હટયો તે ફરીને સામો થઈ શકે નહિ તે માટે આગળથી સ્વબદ્ધાર વર્તવું ને હંદ્રિયો અંતઃકરણને દાબીને શુરવિર થઈને વર્તવું ને શ્રીજીમહારાજ છતાં જોને સાધુને કેવું વર્તન આકરું હતું તોપણ રાજી થકા પાઘતા તેનો વિચાર કરવો. ॥ ૯૫ ॥

બ્રાહ્મણનો દિકરો તથા કળબીનો દિકરો નાનો હોય ને તે જો બીજા કોઈનું ન સ્વપે તેનું સ્વાયતો નાત બહાર ન થાય ને પછી મોટો થયા કેહે સ્વાયતો નાત બહાર થાય તેમ આપણે ન સમજતા હતા તે દિવસ તો જેમ તેમ વત્યાં પળ હવે તો ભગવાને જે પદાર્થ ભોગવ્યાની ના પાડી હોય તેને ભોગવ્યાની ઇચ્છા થાય તતો એવું સ્વાધા જેવું છે માટે જે વાતનો ત્યાગ કર્યો તેનો સંકલ્પ ન કરવો. ॥ ૯૬ ॥

ધર્મ પ્રવર્તાવવો એ બહુ કઠણ છે ને તેથી ધર્મ પાઠવો બહુ કઠણ છે કેમ જે ધર્મ જાય તો સર્વે ગુણ માત્ર જાય ને જો ધર્મ રાખીએ તો શમ, દમ, એ આદિક ગુણ રહે નહિતો ન રહે. ॥ ૯૭ ॥

શ્રીજીમહારાજે શિક્ષાપત્રી લખીને શોધી પછી સર્વે સાધુને કહ્યું જે આમાંથી જે એક, બે અક્ષર, કાનો, માત્ર, અનુસ્વારની, ખૂલ કાઢે તેને થાઠ આપીએ પછી

૩૯૪ → ❖ આ. શ્રીરઘુવીરજિ, મ.ની વાતો. ❖ ←

સર્વે સાધુએ શોધી તેમ આપણે ધર્મ જ્ઞાન એ આદિક
ગુણ શીખવા હોય તો અતિ દાખડો કરીએ તો સમજાય.
॥ ૯૮ ॥

પ્રત્યક્ષ વચનને, શાસ્ત્ર, ને પરોક્ષ વચનને શાસ્ત્ર
તેમાં બહુ ફેર છે કેમ જે પ્રત્યક્ષથી કામ થાય એવું
પરોક્ષથી ન થાય. ॥ ૯૯ ॥

જીવનું કલ્યાણ થાવું એ વેદ પુરાણ સર્વે શાસ્ત્રમાં
બહુ કઠણ કહ્યું છે તે શ્રીજીમહારાજે બહુ સુગમ કરી
દીધું હવે તો દૂધમાં જામણ નાંચીએ એટલી વાર છે
જામણ તે શું? તો મહારાજના વચનને પાઠવાં તે
જામણ છે. ॥ ૧૦૦ ॥

સૂર્યને સામા દૈત્ય લડવા આવે છે તે બ્રાહ્મણ
અર્ધ્ય દે છે તે વાણ થઈને લાગે છે તેમ મતપંથ છે તેને
ઘણો આપણા ઉપર રાગ દ્વેષ છે પણ આપણું વૃતાંત
જોઈને હંડા આઘાત લાગે છે તેણે કરીને કોઈ સામા
પગધરી શકતા નથી. ॥ ૧૦૧ ॥

વિદ્યા મળે ત્યારે અતિશે ઘોષ કરે તો વિદ્યા
અંતઃકરણમાં પ્રવેશ કરે છે તેમ ધર્મ, જ્ઞાન ઉપાસના એ
આદિકનો અભ્યાસ અતિશે કરે તો અંતઃકરણમાં પ્રવેશ
થાય છે પછી જીવમાં પ્રવેશ થાય છે. ॥ ૧૦૨ ॥

શ્રીજીમહારાજ ઉતર રૂંદમાંથી આઘ્યા ને જે જે

धर्म, ज्ञान, वैराग्य, उपासना ने माहात्म्ये सहित भक्ति
ए आदिक अनेक कल्याणकारी गुण पोताने विषे
देखाड्या ते पोताना भक्तने शीखव्या सारुं ने अज्ञा-
नरूपी मायाने टाळवा सारुं ने ते अज्ञानरूप माया केवी
छे तो जेम लोकालोकनी परलीकोरे अंधकार छे तेने
सुदर्शन चक्र भगवान मेले छे तेथी प्रकाश थाय छे
तेवी रीते श्रीजीमहाराजे जे जे रीते वर्तिने गुणने
शीखाड्यो ते गुण पोतामां आवे त्यारे अंधकाररूप
मायाने टाळे जेम सरोदा छे तेना तार बराबर मळे
नहि एक सांधे त्यां बीजो तुटे ने बीजो सांधे त्यां
त्रीजो तुटे पण बरोबर तार मळे नहि तेम सर्वे त्यागी
तथा गृहस्थ छे ते जाणे आ ताल पुरो थाय तो पछी
भगवान सारी पेठे भजीए ने एकांतिक धर्म शीखीए
पण कोइ ताल कोइना पण पुरा थया नथी. ॥१०३॥

सर्वे तिर्थमां भगवाने बहु चरित्र कर्था होय ते
श्रेष्ठ, ने तेथी जे स्थानने विषे बहु रह्या होय ते तिर्थ
श्रेष्ठ, ने तेथी जे स्थानकने विषे जनम्या होय ते श्रेष्ठ
ने तेथी स्वधाम पधार्या होय ते सर्व तिर्थ करतां
श्रेष्ठ छे ते क्रिया आ स्थानकने विषे श्रीजीमहाराजे
करीने आ गोपीनाथजीनी मूर्तिने विषे पोतेज रह्या
छे. ॥ १०४ ॥

૩૧૬ → આ. શ્રીરઘુવોરજિ, મ.ની વાતો. ←

ઠેરાવમાં દુઃખ છે ને નિર્વાહમાં સુખ છે જેમ
મનુષ્યના દાંત પડી જાય છે ત્યારે સ્વાધાના સર્વે
ઠેરાવ સ્વોટા થઈ જાય છે તે ઉપર અલૈયોસ્વાચર
આદિકચાર જણાનું દ્રષ્ટાંત છે. ॥ ૧૦૫ ॥

મનને કહ્યો ચાલે તેનું સારું થાયજ નહિ તે ઉપર
પાર્વતીને પૂત્ર જન્મ્યા ત્યારે દેવ સર્વે આવ્યા તે મેળે
શનિશ્ચર આવ્યો તેણે ગણપતિ સામું જોયું ત્યારે તેનું
માથું પડી ગયું તેમ મનનું કહ્યું માને તે સત્સંગમાંથી
પડી જાય છે તે એનું માથું પડ્યું જાણવું. ॥ ૧૦૬ ॥

આ વાર્તા દૂર્ગપુરને વિષે રહીને કરેલી તેમાંથી
સંક્ષેપે લેખેલી છે.

इतिश्री सहजानंद स्वामी सुनुं रघुविराचार्य वि-
रचिता वार्ता समाप्ता ॥

भीहरिः ॥

सदगुरु शुकानंद मुनिनुं जीवन चरित्रः—

पवित्र वृत्तालयपुरनी पासेज दर्भावती (डभाण) नामनुं एक गाम छे जे गाममां पूर्वे भगवान स्वामि-
नारायणे सर्वाश्चर्यकारी महाविष्णुयाग कर्यो हतो. ते
गाममां औदीच्य विप्रकुळमां जन्मेला कोइ जगन्नाथ
भट्ट नामे हता आ ब्राह्मण एज गाममां विद्याभ्यास
करतां संस्कृत भाषामां तथा प्राकृत भाषामां पण पूर्ण
पांडित्य पामीने बाल्य थकीज विषयथी विमुख थइ
नैष्ठिक ब्रह्मचर्यमां प्रीतिवाळा थइ प्राचीन पुण्य पर
वशात् साधुओनो समागम थतां तेमना उपदेशथी
वैराग्य अतिशयवृद्धि पामतां थयेली भगवानना चरण-
कमळना समाश्रयनी त्वराने लीधे ते मुनि जनो साथे
दुर्गपुर प्रत्ये गया. आ जगन्नाथ विप्रनुं पोताना चर-
णारविंदना समाश्रयनी त्वराथी आववुं सांभळीने
भगवान विषयविमुख अने आत्माभिमुख जनो उपर
पोतानुं सहज अभिमुखपणुं जाणे जणाबता होय ने
थुं? एम मुनि मंडळने साथे लइ पोताना निवास
स्थान थकी तेमना आववाना मार्गमां सन्मुख थया ते
पछी भगवाने कृपा कटाक्षवडे जोएला आ विप्र तेमना
चरणारविंदनी समीपे पराभक्तिथी साष्टांग प्रणाम करी

ભગવાને અભિનંદ કર્યા થકા મુનિમંદઙ્ગથી વિંટાણલા
 ભગવાનની પાછઙ પાછઙ ચાલતાં દુર્ગપુરની અંદર
 ગયા. ત્યાં ભગવત્ દર્શન અને સંતસમાગમ કરતાં કોઈ
 દિવસે ભગવાને તેમની પ્રાર્થનાને અનુસારે શ્રીમત્
 ઉદ્ધવ સંપ્રદાયથી પ્રાપ્ત થતી પરમહંસ દીક્ષા મુક્તાનંદ
 મહામુનિને આગઙ રાખી આપી ને મુક્તાનંદ મુનિએ
 જેમનું શુકાનંદ એવું નામ પાડયું છે. એના તે મુનિને
 પોતાની પાસેજ સદાય રાખ્યા તે સમયે મુક્તાનંદ
 મુનિને મહાપ્રભુએ કહ્યું કે હે મુને ! તમોએ આમનું
 “ શુકાનંદ ” એવું નામ પાડયું તે ઉપરથી તમો તેમનું
 પૂર્વજન્મ જરૂર જાણતાજ હશો. આ તો શુકદેવજીજ
 ફરી અવતર્યા છે આ પ્રમાણે તેમના વૈરાગ્ય આદિક
 ગુણો સર્વને જણાવતા થકા પોતાના આજ્ઞાપત્રાદિ
 લખવામાં પોતાના અંતરંગ (સ્વાનગી) પળે તેમની
 નિયોજના કરી.

ફરીથી કોઈ સમયે ભગવાને આ મુનિના જ્ઞાન
 વૈરાગ્યના પ્રકર્ષથી પરમ પ્રસન્ન થઈને સભામાં પ્રશંસા
 કરી કે આ શુકમુનિ બહુ મોટા સાધુ છે અને જે
 દિવસથી અમારી પાસે રહ્યા છે તે દિવસથી એમનો
 ચઢતો ને ચઢતો રંગ છે પણ મંદ તો પડતોજ નથી માટે
 એ તો મુક્તાનંદ સ્વામિ જેવા છે. (આ વાત કારીયા-
 ણીના ત્રીજા વચનામૃતમાં છે) આ મુનિનો જેમ પ્રતિ-

દિન પોતાના ઉપદેશના આજ્ઞાપત્રો લખવામાં નિયોગ કર્યો હતો તેમજ સાંપ્રદાયિક ગ્રંથો લખવામાં પણ પ્રધાનપણે નિયોગ કર્યો હતો જેથી તેમણે સંસ્કૃત પ્રાકૃત સાંપ્રદાયિક અનેક ગ્રંથો પોતાના હાથથીજ લખ્યા છે તેથી આ મુનિની ભગવાનનો જમણો હાથ છે એવી પ્રખ્યાતિ થઈ હતી તથા અનેક ગ્રંથોના સંશોધનમાં ભગવાને નિયોગ કરતાં સદા લેખનમાં અને સંશોધનમાં તત્પર વર્ત્યા હતા કોઈ સમયે ભગવાને આ મુનિની સભામાં એવી પ્રશંસા કરી કે હાથનાં અમોને પરમ પ્રિય ત્રણ વસ્તુ છે તેમાં આ મુનિ મુખ્ય છે તે ત્રણ કયાં તો એક આંજાનું વૃક્ષ જે હમણાં લક્ષ્મી બાગમાં રહેલું છે બીજો બલ્દીયો અને ત્રીજા આ મુનિ છે.

બલી કોઈ સમયે દૂર્ગપુરમાં રાત્રીએ ભગવાને કહેલા ઉપદેશ ગર્ભિત આજ્ઞા પત્રો લખતાં દિવામાં તેલ સ્વૃટી જતાં દીપક નિસ્તેજ થઈ ગયો પછી સ્વયં પ્રકાશ દિવ્ય તેજ સ્વરૂપ ભગવાને વારેવારે આજ્ઞા કરતાં પણ અંધ-કારથી જેની દ્રષ્ટિ રોકાઈ ગઈ છે એવા આ મુનિ લખવા માટે નહિ સમર્થ થઈને ભગવાનને વિનંતી કરી કે પ્રદિપ પ્રજ્ઞાંત થઈ ગયો છે અને અંધકાર સર્વત્ર વ્યાપિ ગયો છે માટે હું શી રીતે લખી શકું. એમ કહ્યું તે પછી તેમની ઉપર પ્રસન્ન થયેલા ભગવાને આ મિષથી આ મુનિને મારું પરમેશ્વરરૂપ પ્રદર્શાવું એમ નિશ્ચય કરી પોતાના ચરણના

અંગુઠામાંથી દિવ્ય તેજ પ્રકટ કર્યું સૂર્યાદિકના સમગ્ર તેજોને પળ તિરસ્કાર કરનારા અતિ પ્રકાશમાન સર્વેત્ર પ્રસરેલા તે તેજથી નેત્રની ગતિ રોકાઈ જતાં વિસ્મય પામેલા આ મુનિએ ભગવાનને પ્રણામ કરી હે ભગવન્ ! અતિ ઉગ્ર અતિ અદ્ભુત તેજનો ઉપસંહાર કરો મારા જેવા જનના નેત્રની ગતિ આ તેજથી રોકાય છે તો તમારું કલ્યાણ તમરૂપ જે પ્રકારે જોઈ શકું તેવું સૌમ્ય તેજ પ્રકટ કરો એમ પ્રાર્થના કરી પ્રાર્થનાને અનુસારેજ ભગવાને ચરણના અંગુઠામાંથી સૌમ્ય તેજ પ્રકટ કરતાં ભગવાનને પ્રણામ કરી પછી તેજ તેજના સહાયથી ભગવાને કહેલા આજ્ઞાપત્રો બાકીની રાત્રિમાં મુનિએ લખ્યા.

વઢી કોઈ સમયે ભગવાને કાંઈક લખવા માટે આ મુનિને બોલાવતાં તેમને જ્વર આવેલો હોવાથી પગલું પળ ચાલવા અસમર્થ થતાં પોતાનું ચાલવામાં અસામર્થ્ય ભગવાનને જણાવ્યું ભગવાને પોતાનો પારમેશ્વર પ્રતાપ પ્રકટ કરવા કોઈ પાસે બે હાથ જાણીને પોતાની પાસે છેવરાવીને હે શુકાનંદમુને ! મેં નિવેદન કરેલો આ ભાગ હમણાં કોઈ પળ પ્રકારે લખી આપો એમ આજ્ઞા કરી જ્વરથી પીઢા પામેલા અને સર્વ અવયવો જેમનાં શિથિલ થઈ ગયાં છે એવા મને તમો કેમ આવી આજ્ઞા કરો છો એમ કહેતા અને પોતાના દિવ્યરૂપ સન્મુલ્લ

દ્રષ્ટિ જેમની છે એવા એ મુનિને ભગવાને પ્રેમગર્ભિત નેત્રથી નિશ્ચલપણે ક્ષણ માત્ર જોયા તે પછી ભગવાનની દિવ્ય અમૃત દ્રષ્ટિથી જ્વર વેગે રહિત થઈ જતાં તેમને પ્રણામ કરી આજ્ઞા મુજબ લખવાની બાબત હતી તે લખી તે દિવસને આરંભીને જ્વરાદિ વ્યાધિ ક્યારેય પણ આ મુનિને આવતી નહિ. તે પછી ભગવાને અંતરધ્યાન થતાં તેમનો વિરહ નહિ સહન થવાથી શરીરમાં પ્રતિદીન અનાસ્થા વૃદ્ધિ પામતી ગઈ પૂર્વોક્ત ભગવાનના અનુગ્રહથી જે નિરોગીપણું પ્રાપ્ત થયું હતું તેતો તેમના સ્વેદને માટે થયું તે પછી આ મુનિ મનમાં સ્વેદ કરી સાવધાન મનથી હે ભગવન ! આપના અનુગ્રહથી થયેલું નિરોગીપણું પણ હવે તમારા વિરહને લીધે રોગ જેવું જ જણાય છે માટે મને થોડી થોડી પ્રતિદીન જ્વર પીડા જ આપો એવી પ્રાર્થના કરતાં પ્રાર્થના સુરેજ્વર પામી બાર વર્ષ પર્યંત પ્રતિદીન જ્વરથી પીડા પામતા થકા પણ ઉદવેગને ન જ પામ્યા આ મુનિએ ઉમરેઠ આદિ ઘણાં ગામોમાં સત્સંગની અભિવૃદ્ધિ કરી હતી વચનામૃતના સંગ્રહ કરવામાં આ મુનિનું જ પ્રધાનપણું હતું.

આ મુનિએ રચેલા ગ્રંથો.

સત્સંગિ જીવન મહાગ્રંથની “ હેતુ નામની ટીકા ”

(૧) “ જ્ઞાનદીપ ” ઓગણચાલીશ શ્લોકના પ્રમાણનું

(૨) વિશ્વમંગલ સ્તોત્ર (૩) ભાગવત્ દશમ સ્કંધનો ગુજરાતી અનુવાદ (૪) સત્સંગિજીવનમાં રહેલી હરિ-ગીતાનો ગુજરાતી અનુવાદ (૫) સત્સંગિજીવનના દ્વિતીય પ્રકરણમાં રહેલા ભક્તિ અધ્યાયનો ગુર્જર અનુવાદ (૬) ધર્મામૃતનો ગુજરાતી અનુવાદ (૭) બુદ્ધિપ્રદીપ ગુજરાતી અનુવાદ સહિત (૮) પ્રાર્થના માલા ગુજરાતી અનુવાદ સહિત (૯) इत्यादि.

एवी रीते श्रीमान उद्धव संप्रदायमां शुक्रदेवजी फरीथी अवतर्या छे एवी प्रख्यातिने पामेला भगवानना जमणा हाथरूप भगवानना दिव्य नाम सहस्रमां 'शुकरक्षित पुस्तकः' ए रीते भगवानने मान्य पुस्तकोना रक्षण करनारा पणे प्रख्यातिने पामेला आ शुकानंद-मुनि नाना प्रकारना ग्रंथो रचीने सत्संगनी वृद्धि करीने पोते संवत् १९२५ ना मागशर मासनी अमावास्याए वरतालमां दिव्य अद्भुत स्वरूपवाळा, मुक्तो सहित भगवाननुं प्रत्यक्ष दर्शन पामी परम आनंदथी परिपूर्ण थइ भौतिक देहनो त्याग करी भगवानना दिव्य अक्षर धामने पामी गया.

इति संक्षिप्त जीवनचरितम् ॥

श्री स्वामिनारायणो विजयतेतराम् ।

अथ श्री सहजानंद स्वामी शिष्य शुकानंद-
मुनि विरचिते वार्ता प्रसंग लिख्यते.

अष्टमिने दिवसे सवारे ग० प्र० प्रकरणनुं ओग-
णीशमुं वचनामृत वंचाव्युं ने त्यार पछी बपोरे ग०
प्र० प्रकरणनुं सडताल्लिशमुं वचनामृत वंचाव्युं ते
बन्नेमां धर्म, ज्ञान, वैराग्य, ने भक्ति ए चारनी वात
आवी त्यारे एक संते पूछ्युं जे धर्म ज्ञानादिक शीख-
वानी रुचि थाय ने देह पडी जाय ते अक्षरधामने
पामे के पुनरावृत्ति थाय ? उतर जे, जेने चारे संपूर्ण
होय ते तो अक्षरधामने पामे ने भगवाननी सेवामां
रहे अने जे सवासनिक भक्त होय तेने ज्यां धर्म-
ज्ञानादिक तत्काळ सिद्ध थाय तेवो योग भगवान
करी दे छे ने ते तो भारे योगभ्रष्ट कहेवाय जेम
भरतजी योगभ्रष्ट हता तेवो योगभ्रष्ट थाय. ॥१॥

जय विजय योगभ्रष्ट कहेवाय के नहि ? उतर
जे, ए तो योगभ्रष्ट न कहेवाय एणे तो संतनो अप-
राध कर्यो ते आसुरीमति थइ गइ ने महोरे कखो

जे योगभ्रष्ट ते तो भारे अवतार जेवो थाय ने धर्म
ज्ञानादिकने तत्काळ सिद्ध करे ने बीजा केटलाकने
धर्मादिकनी रुचि करावी दे एवो समर्थ थाय छे.
॥ २ ॥

जय विजयने भगवाने पोताना धामने दरवाजे
सर्वेने खाळवाने बेसार्या हता ने आज्ञा करी इती ते
सारुं सनकादिकने खाळया तेमां एने बहुज दंड
दीधो एवडो एनो शो बांक ? उतर जे, सनकादिकनो
उपहासे युक्त तिरस्कार कर्यो ने लक्ष्मीजीनो पण
अपराध ने तिरस्कार कर्यो तेणे करीने लक्ष्मीजीने
एम मनसूबो थयो जे आ ठेकाणे आवा पुरुष न
जोडए तेणे करीने तेनो जीव आसुरी भावने पाम्यो
हतो ने पछी सनकादिके शाप दीधो तेणे करीने दैत्य
थया त्यारे वली पृच्छुं जे पार्षद हता त्यारे तो भग-
वानने भगवानना भक्तने लगारेक दुःखव्या तेणे
करीने दैत्य थया ने पछी तो भगवानने भगवानना
भक्तने बहुज दुःख दीधुं ने युद्ध कर्युं ने त्रीजे जन्मे
धामने पाम्या ए केम ? उतर जे, दैवी होय त्यारे
लगारेक द्रोह करे तो बहु पाप थाय छे ने असुर
भाव थया पछी एवं थाय नहि केम जे एनो स्वभावज
एवो छे जे भगवानने भगवानना भक्तनो द्रोहज करे

त्यारे बळी पूछ्युं जे, श्रीजीमहाराज एकांते बेठा होय त्यारे करीम भाइने एम कहेता जे कोइने आंही आववा देशो नहि त्यारे मोटा मोटा साधुने पण खाळता तेमज जय विजयने आज्ञा हती ते खाळेज तो तेमां कांइ सनकादिकने क्रोध न आव्यो जोइए त्यारे कहुं जे सनकादिकने तो क्रोध आव्योज नथी, ने क्रोध आव्यो होत तो वैकुण्ठनाथ भगवानने ए एम कहे नहि जे हे महाराज ! तमारी मरजी होय तो आ धामथी जय विजयने पाडो ने मरजी न होय तो न पाडो पण अमारे ए वातनो आग्रह नथी माटे एमने क्रोध आव्यो होत तो एम बोलत नहि अने जेने अति रुढने उग्र प्रकृति होय तेने दैत्य करीने तेनी प्रकृतिने टाळे छे जेने रुढ प्रकृति तो होय पण लगारेक कोमल होय तेने ब्राह्मण करीने टाळे छे तेम जय विजयने अतिरुढ ने उग्र प्रकृति हती ते भगवाने एम जाण्युं जे आमने दैत्य कर्या विना एनी प्रकृति नहि टळे एम जाणीने दैत्य कर्या ने मुचुकंद राजानी रुढ प्रकृति हती पण लगारेक कोमल हती तो भगवाने ब्राह्मणनो अवतार आप्यो ने प्रकृतिने टाळी नाखी. ॥३॥

दैत्यना देहमां तो साधुं प्रकृति वृद्धि पामे छे ने

૪૦૬ →❖ સ. શુકાનંદસ્વામીની વાતો. ❖←

તમે તો કહો છો જે પ્રકૃતિ ટાલવા સારું દૈત્ય કર્યા ?
ઉતરજે જે, દૈત્યના દેહને પામ્યા પછી ભગવાનને પામે
છે ત્યારે એને એના સ્વભાવને વિષે ગુણ ભાવ હતો તે
અત્યંત દોષભાવ આવે છે ત્યારે એના સ્વભાવ ટક્કી
જાય છે. ॥૪॥

જય વિજયનું ને સનકાદિકનું ભાગવતિતનું કહ્યું
છે ને અક્ષરના મુક્તને તો કહ્યું છે જે “ નં તદ્વાસયતે
સૂર્યો ન શશાંકો ન પાવકઃ ” એને પણ ભાગવતી તનું
કહ્યું છે તે કઈ રીતે સમજવાં ? ઉતરે જે, એકતો આઠ-
વલું સોનું હોય ને એક તો બારવલું સોનું હોય ને એક
તો સોઢવલું સોનું હોય ને એકતો કુંદન સોનું હોય
તેને તો જે એની પરિક્ષાવાલો હોય તે જાણે છે. તેમ
મોટા એકાંતિક હોય તે યથાર્થ ઓઢખે ને બીજાને તો
કાંઈ ઓઢખાય નહિ અને મોટા હોય તે તો અહિંઆં પણ
સર્વેને ઓઢખે જે આને આટલી ભાગવતી તનુ થઈ છે
ને આને આટલી બાકી છે ને જય વિજયને તથા
સનકાદિકને તથા નારદજી એમને પણ જાણે. ॥૫॥

મોટા પણ બે પ્રકારની સ્થિતિવાલા છે તે કહીએ
(૧) સાધન કાઢમાં ને સ્થિતિ કાઢમાં એવી સમજણ

૧અર્થ:-તે ધામને સૂર્ય, ચંદ્ર અને અગ્નિ પ્રકાશ
કરતા નથી.

છે જે આવરણને મેદતાં મેદતાં અક્ષરધામમાં જાવું છે
(૨) સાધનકાળમાંજ એવી સમજણ છે જે ક્યાંઈ જાવું
નથી ને જાણપણામાં રહ્યા થકા ધ્યાન કર્યાજ કરે છે
અને સ્થિતિકાલમાં તો અક્ષરરૂપ થૈને ધ્યાન કરે છે
માટે દેહ મુકશે ત્યારે એને એમ જણાશે જે હું તો
અક્ષરધામમાંજ બેઠો છું. પણ વીજું કાંઈ આવરણ નહિ
દેશાય તે ઉપર ગોપાલાનંદ સ્વામીએ દેહ મુક્યો ત્યારે
કહ્યું જે સર્વે સંત જમીને આવ્યા ? ત્યારે કહ્યું જે હા
ત્યારે સ્વામીને મહારાજનાં દર્શન થયાં ને શરિર
રોમાંચિત ગાત્ર થઈને સર્વે ઇન્દ્રિયોની વૃત્તિયું ઝૂંડી જાણ-
પણામાં ઉતરી ગયું ને દેહ મુક્યો અને પ્રથમ કહી તેવી
સ્થિતિવાલા જ્યારે દેહ મુકે ત્યારે ભગવાનનાં દર્શન
થાય ને નેત્ર આદિક સર્વે ઇન્દ્રિયોની વૃત્તિયું બાહર
જણાય ને દેહ મુકે છે. ॥ ૬ ॥

વચનામૃતની કથા વંચાવતાં પોતાના ત્રણ મન-
સૂબાની વાત કરી તેમાં બે મનસૂબા તો શ્રીજીમહારાજે
પુરા કર્યા ને એક બાકી રહ્યો તે મહારાજ પુરો કરે
તો બહુ સારું તે મનસૂબો શું ? (૧) જે મહારાજ ડભા-
ળના બ્રાહ્મણ પાસે કથા કરાવતા હતા તે મહારાજ
તેને પૂછે ને વાત કરે ને તે બ્રાહ્મણ મહારાજને પૂછે
તેને જોઈને એમ મનસૂબો થયો જે મહારાજની આગલ

કથા કરીએ ને પૂછીએ ને મહારાજ મને પૂછે તે મન-
સૂબો તો સારી પઠે પુરો કર્યો જે મહારાજ આ લોકમાં
જે કામ સારુ આવ્યા તે કામની સર્વે વાત મને કહી
ને મેં મહારાજને પૂછી જે સંપ્રદાય પ્રવર્તોંવ્યાની રીતી,
તથા બહુ જ્ઞાણા જીવ કલ્યાણને માર્ગે ચાલે તથા થોડે
દાઁવડે બહુ જીવ અક્ષરધામને પામ્યાની રીતી તથા
ગ્રંથ કરવાની રીતી, તથા અનેક પ્રકારનાં પ્રકરણ
ફેરવ્યાં તેના સ્વરૂપ મારી પાસે લેવાવ્યા, તથા એક-
વાર મને તાવ આવ્યો ને મહારાજને કાગલ લેવાવવો
હતો પણ લેખનાર નહિ. તે મનુષ્ય એકવાર તેડવા
મોકલ્યું ને બીજીવાર મોકલ્યું ત્યારે મેં કહ્યું જે તાવ
આવ્યો છે તોપણ મહારાજ કહે તેડી લાવો તે હું
માંડ માંડ ગયો ત્યારે કહે આંડ સુવો ત્યારે હું સુઈ
ગયો તે મહારાજ મારા માંડુ એક ઘડી જોડ રહ્યા તે
દહાડાથી એવો તાવ આવ્યા નથી અને મહારાજ કહેતા
જે શુક્રમુનિ તો અમારા હાથ છે એ પ્રકારે અનેક રિતે
મહારાજ રાજી થયા ને મનસૂબો પૂરો કર્યો. (૨)
શુક્તાનંદ સ્વામી આદિક સાધુને જોડ એમ મનસૂબો
થાય જે આપણે સાધુ થાઈએ તો બહુ સારું તે મહારાજે
સાધુ કર્યો ને શુક્તાનંદ સ્વામી તથા ગોપાલાનંદ
સ્વામી એ આદિક સર્વે રાજી થયા એ મનસૂબો મહા-

राजे पुरो कर्यो. (३) आ बीजो मनसूबो बाकी रह्यो ते महाराज पुरो करे तो बहु सारुं ते शुं? तो देह मुकवा पहेलां एक वर्ष के छ महिना सुधी सारी पेठे मंदवाड आवे तो बहु सारुं ते शा सारुं जे मंदवाडे करीने जीव निरवासनिक थाय छे तेवो बीजे साधने करीने नथी थातो. एक विषयमां राग ने देहमां आ सक्ति ने शुभवासना ए त्रणे मंदवाडे करीने नाश पामे छे ते कहीए छीए जे प्रथम विषयमांथी आसक्ति मंदवाडे करीनेज टळे छे जे, आ सारा साधु कोइ विषयने ग्रहण करताज नथी ने सारुं मिष्ट भोजन जमताज नथी तोपण जमवानुं सारुं भोजन होय तो बे चार ग्रास वधु जरूर जमाय खरुं ने ताव आव्यो होय तो अन्ननुं नाम लेतो उलटी थाय अने ज्यारे मने ताव आवे त्यारे अर्धशेर के पाशेर अन्न जमाय खरुं ने हमणां मंदवाड आव्यो ते अन्न तो दीतुंज गमे नहि ने कोइ पदार्थ सारुं लागेज नहि ने मुक्ता-नंद स्वामीने मंदवाड आव्यो त्यारे तो महाराजना थाळनी प्रसादी लेवानो मनसूबोज थाय नहि एक भातनो दाणो लेवाय एवी अरुची मंदवाडे करीने थाय छे एवी रीते विषय जीत्यानी वात कही. ॥ ७ ॥

देहमांथी आसक्ति मंदवाडे करीने टळी जाय छे

તે કહીએ જે, મુક્તાનંદસ્વામી આદીક મોટા મોટા સાધુને કોઈ વાસના નથી પણ લગારેક દેહમાં હેત છે તે મંદવાડે કરીને ટઢી જાય છે તે જોતાં એમ થાય છે જે સર્વેને દેહમાંથી હેત ભારે મંદવાડે કરીને તુટે છે તે કેમ જે મંદવાડે કરીને દેહ ગંધાઈ ઉઠે ને મલ મૂત્ર તેણે કરીને સામું જોવાય નહિ ને દિશા વારેવારે જાવું પડે ને ઊલટી થાય ને મૂઝા આવે ને તે મંદવાડે કરીને બહુ દુઃખ થાય ત્યારે એમ થાય જે આ પાપરૂપ દેહ પડે તો બહુ સારું થાય ત્યારે દેહમાંથી આસક્તિ ટઢી જાય છે ॥ ૮ ॥

શુભવાસના તે પણ મંદવાડે કરીને ટઢે છે તે શુભવાસનાને કહીએ તેને સાંભળો જે, મુક્તાનંદ સ્વામીને શુભ વાસના હતી ને ક્ષય રોગ થયો તોપણ દેહ રહ્યો જે એમને એવી શુભ વાસના હતી જે શ્રીજીમહારાજ આ લોકમાં રહે ત્યાં લગી મારો દેહ રહેતો મહારાજનાં ચરિત્ર સર્વે જોવામાં આવે તે એવી વાસના હતી તે સારું મહારાજે દેહ રાખ્યો નહિતો ક્ષયવાળાનો દેહ રહેજ નહિ ને ક્ષય રોગ થયા પછી આઠ વર્ષ સુધો સ્વામીનો દેહ રહ્યો તે શુભ વાસનાને બઢે કરીને રહ્યો અને સ્વામીની બીજી વાર્તા કહીએ છીએ જે મુક્તાનંદ સ્વામીને દેહ મુકવા આઠા ત્રણ

દિવસ રહ્યા ત્યારે કહે હવે મંદવાડ કશો નથી હવે
તો સાજા થયા તે ગાડી ઉપર બેસીને દેશમાં ફરશું
ને મોટાં મોટાં શહેરોમાં વાતો કરીને આચાર્યજી મહા-
રાજની પધરામણી કરાવશું ને ઉદ્ધવ સંપ્રદાયની પ્રતિષ્ઠા
કરશું ત્યારે નિત્યાનંદ સ્વામીએ કહ્યું જે સ્વામી હું
તમારો શિષ્ય છું તે તમારો મનસૂબો પુરો કરીશ પછી
નિત્યાનંદ સ્વામીને માથે હાથ મુકીને બરડો થાબડ્યો
ને પછી સ્વામીએ દેહ મુક્યો એવી રીતે વિષય ને દેહમાં
હેત ને શુભવાસના તે મંદવાડે કરીને ટલે છે ત્યારે મુનીએ
કહ્યું જે મોટાને મંદવાડ આવે તે તો ઠીક પણ ગરી-
બને તો તત્કાલ દેહ પડી જાય તો ઠીક ત્યારે કહ્યું
જે કાંઈ જોડ્યેજ નહિ એવો વિચાર કરવો જેમ નિષ્કુ-
લ્લાનંદ સ્વામીએ પોતાને કહ્યું જે પૂર્વને પાપે કરીને
દુઃખી થાય છે ને વઢી ભગવાનના ભક્તનો અવગુણ
લઈશ તો તેનો ક્યાં છુટકો થાશે ? ॥ ૯ ॥

સંત કિર્તન બોલ્યા પછી તે ઉપર વાત કરી જે
આ દેહે કરીને ધર્મ ન સધાળો, જ્ઞાન ન સધાળું,
બૈરાગ્ય ન સધાળો, મહિમાએ સહિત ભક્તિ ન સધાળી
ઉપાસના ન સધાળી ને અનેક જીવનાં કલ્યાણ કરવા
સારું શ્રીજીમહારાજે મંદિરો કર્યા છે તેની સેવા આ
દેહે કરીને ન થઈ તો એ દેહ કેવું છે તો વરોલ ગાયત્રી

૪૧૨ →* સ. શુકાનંદસ્વામીની વાતો. *←

સેવા કર્યા જેવું જાણવું કેમ જે દુઃખ તો મળે નહિ ને
છાણ મૂત્ર વાઝવું પડે. ॥ ૧૦ ॥

સવારમાં વાત કરી જે જગતમાં એમ કહે છે જે
આ મનુષ્યનું કમલ ફર્યું છે તે કમલ હૃદયને વિષે
ઉંધું રહ્યું છે તે સવલું થાય છે અને તે કમલ ફરે ત્યારે
તો અવલી સમજણ હોય તે સવલી સમજણ થાય છે
એ એનું કમલ ફર્યું કહેવાય છે તે શું તો ધર્મ, જ્ઞાન,
વૈરાગ્ય, ભક્તિ, ઉપાસના, ऐश्वर्य, ગુણ, વિભૂતિ એને
શીખવાનો અભ્યાસ કરે તે જ્યારે સિદ્ધ થાય છે ત્યારે
એ ભગવાનનો એકાંતિક ભક્ત થાય છે અને જ્યારે એ ગુણ
સિદ્ધ થાય છે ત્યારે અધર્મ સર્ગનો દોષ કોઈએ હૃદયમાં
રહે જ નહિ અને જગતના સુખનો, વિષયના સુખનો, દેહના
સુખનો, હૃદયમાં ક્યારેય અંકુર ઝૂટે જ નહિ ને એ
સુખમાં તો અપાર દુઃખ જણાયા કરે છે અને એક
ભગવાનનું જ સુખ અંતઃકરણમાં ફુવારાની પેઠે સ્ફુર્યા
કરે એ એનું કમલ ફર્યું કહેવાય છે. ॥ ૧૧ ॥

રહસ્યનું વચનામૃત વંચાવ્યું તેમાં એમ કહ્યું છે જે,
જેમ નદિયો સમુદ્રને વિષે લીન થઈ જાય છે ને સતિને
પતંગ જેમ અગ્નિને વિષે બલી જાય છે ને જેમ શુરો
રણને વિષે ટુકડુક થઈ જાય છે તેમ પોતાના આત્માને
અક્ષર બ્રહ્મ સંધાયે એક રસ લીન કરી નાખે ત્યારે

અક્ષરના ગુણ આત્માને વિષે આવે છે ને તે અક્ષરને વિષે અનંત કોટી બ્રહ્માંડ પરમાણું સરખાં જણાય છે એવા એ અક્ષર મોટા છે ને એ અક્ષર ભગવાનનો અલૌકિક અપાર મહિમા સમજે છે એ સદા નિર્વિકાર છે, સદા નિર્લેપ છે, અતિશુદ્ધ છે, અતિ સુખરૂપ છે, અતિ અસંગિ છે; નિર્ગુણ છે, શાન્ત છે, શ્રીહરિજીને વિષે અતિશે પ્રીતિયે યુક્ત છે શ્રીહરિજીના સ્વરૂપને વિષે સ્થિર થૈને રહ્યા છે સદા નિર્દોષ છે ને શ્રીહરિજીની યથાર્થ મરજીને જાણે છે ને તેજ પ્રમાણે યથાર્થ વર્તે છે ને તે શ્રીહરિજીની જેવી મરજી છે તેજ પ્રમાણે સ્વભાવે યુક્ત છે ને શ્રીહરિજીની સેવામાં અગ્વંડ રહ્યા છે ને શ્રીહરિજીના અતિ ઉત્તમ નિર્વિકલ્પ નિશ્ચયવાળા છે ને અતિ ઉત્તમ નિર્વિકલ્પ સ્થિતિવાળા છે ને માયાના આવરણે રહિત છે એવા અનંત અક્ષરને વિષે ગુણ છે તે આત્માને વિષે આવે છે ત્યારે અનંત કોટી બ્રહ્માંડ પરમાણુંવત થઈ જાય છે ત્યારે આ લોકનાં સુખ પરમાણુંવત થઈ જાય એમાં શું કહેવું? એ તો થાયજ અને એવો મહત્ ગુણ આવે ત્યારે કોઈ લોકાંતરના સુખ નજરમાં આવેજ નહિ અને ગમે તેવા ઉત્તમ વિષય પ્રાપ્ત થાય તો પણ એમાં માછ મનાયજ નહિ એવી જીવમાં મહત્ સમજણ આવે તો એ ભગવાનને રહેવાનું

પાત્ર થયો ને એના હૃદયમાં ભગવાન અસ્થંડ રહે છે. એ વચનામૃતનો આ ભાવ છે. માટે અક્ષર બ્રહ્મ સંઘાયે પોતાના આત્માને એક કરીને તેને વિષે અંતર દ્રષ્ટિ કરીને શ્રીહરિજીની મૂર્તિને જોયા કરવું અને જાણ-પણારૂપ જે ભગવાનના ધામનો દરવાજો ત્યાં રહીને અંતર દ્રષ્ટિ કરીને શ્રીહરિજીનું ધ્યાન ભજન કરવું ને નિરંતર એવું અનું-સંધાન રાખવું જે હું અક્ષર બ્રહ્મ છું ને મારે વિષે શ્રીહરિજી અસ્થંડ રહ્યા છે એ અંતર દ્રષ્ટિ મુકવીજ નહિ શા માટે જે અંતર દ્રષ્ટિવાલાની સમજ-ણમાં એ ગુણ છે જે ભગવાનનું સમીપપણું રહે છે ને બુદ્ધિ સુક્ષ્મ થાય છે ને અહં ગ્રંથિ ગળે છે ને દોષને ઓઢાંચે છે ને તે દોષને ટાઢી નાચે છે ને ઉત્તમ વિષયનો પ્રાપ્તિ થાય તો પણ લેવાય નહિ ને એકાંતિકને ઓઢાંચે છે ને ભગવાનની મરજીને જાણે છે એ અંતર દ્રષ્ટિવાલાની સમજણમાં ગુણ છે ને બાહ્ય દ્રષ્ટિવાલાની સમજણમાં એ દોષ છે જે ભગવાનને છેટે સમજે છે જે બુદ્ધિમાં સ્થુલતા રહે છે તેણે કરીને એકાંતિક ધર્મ સમજાય નહિ ને અહંગ્રંથિ વૃદ્ધિને પામે છે તેણે કરીને દોષને ઓઢાંચે નહિ ને તે દોષ તત્કાલ ટૂંકે પણ નહિ ને દેશકાલે કરીને વિષયને વિષે ચોટી જાય છે ને એકાંતિક ભક્તને તત્કાલ ઓઢાંચે નહિ ને

→* સ. શુકાનંદસ્વામીની વાતો. *← ૪૧૫

ભગવાનની મરજીને તત્કાલ જાણી શકે નહિ એ વાત
દ્રષ્ટિવાલાની સમજણમાં દોષ છે. ॥ ૧૨ ॥

સારંગપુરના ૧૪ ના વચનામૃતમાં પ્રમાદને મોહની
વાત આવી ત્યારે સંતે પૂછ્યું જે એકાંતિક ભક્તિમાં
પ્રમાદને મોહ કાંઈ અંતરાય કરે છે કે નથી કરતા ?
ઉતર જે, જેને પ્રમાદને મોહ હોય તેને એકાંતિક ધર્મ
તો આવેજ નહિ કાંજે એની સમજણજ અવલી હોય
તે શું ? તો મોટા એકાંતિક સાધુ હોય તેને ન્યુન
સમજે ને ન્યુન હોય તેને એકાંતિક સમજે એટલે એને
એકાંતિકપણું આવેજ નહિ કેમ જે એકાંતિક ધર્મ
આવવાનો દ્વાર બંધ થાય છે તે એવો જેને મોહ હોય
તેમની સમજણજ વિપરીત હોય છે તે શું તો પુરુષો-
તમને અવતાર જેવા જાણે ને અવતારને પુરુષોત્તમ
જેવા જાણે ને એકાંતિક ધર્મને સાધારણ ધર્મ જેવો
જાણે ને સાધારણ ધર્મને એકાંતિક ધર્મ જેવો જાણે
ને જગત મિથ્યા છે તેને સત્ય જાણે ને ભગવાન સત્ય
છે તેને સત્ય ન જાણે ને જીવાત્મા સત્ય છે તેને
અસત્ય જાણે ને દેહ મિથ્યા છે તેને સત્ય જાણે એવો
એ મોહ છે તે કોઈ રીતે ટલે એવો નથી તે ભગવાને
મહા દાસદે કરીને અઠાર અધ્યાય ગીતાનું જ્ઞાન કર્યું

૪૧૬ → ❖ સ. શુકાનંદસ્યામીની વાતો. ❖ ←

ત્યારે અર્જુનને સમજાણું ત્યારે બોલ્યા જે “ ‘નષ્ઠો મોહઃ
સ્મૃતિર્લબ્ધા ત્વત્પ્રસાદાન્મયાઽચ્યુતઃ॥ સ્થિતોઽસ્મિ ગત-
સંદેહઃ કરિષ્યે વચનં તવ ” ત્યારે અર્જુનને મોહ ટલ્લયો
ને સ્મૃતિ વૃદ્ધિને પામી અને ઉદ્ધવજીને એકાદશ સ્કં
ધના અઠ્ઠાવિશ અધ્યાય સુધી ભગવાને જ્ઞાન કર્યું ત્યારે
ઉદ્ધવજી બોલ્યા જે શ્લોકઃ “ ‘વિદ્રાવિતો મોહમહાંધકારો
ય આશ્રિતો મે તવ સન્નિધાનાત્’ હે મહારાજ ! મારો મોહ
રૂપ અંધકાર હવે નાશ પામ્યો હવે જેમ કહો તેમ કરું.
અને પ્રમાદ થુ જે કરવાનું ન કરવું ને ન કરવાનું
કરવું તે છુ જે એકાંતિક ધર્મ શીખવો તે કરવાનું છે
તે ન કરાય ને બીજું નથી કરવાનું તે કરે છે ચાર
પહોર તુંબઢાં ઘસે ને ભગવાનનું ધ્યાન એક ઘડીયે પણ
ન થાય ને આ દેહને ઘસ ખૂસ કરવું હોય તો થાકે

૧ અર્થઃ—હે ભગવન્ ! આપની કૃપાથી મારું
ધિપરીત જ્ઞાન નાશ પામ્યું છે, અને યથાર્થ જ્ઞાન
પ્રાપ્ત થયું છે. હવે હું નિ.સંદેહ અને સ્વસ્થ થયો છું
માટે આપના વચનનું આપ કહેશો તેમ પાલન
કરીશ. । (ગી. અ. ૧૮-૭૩)

૨ અર્થઃ—ઉદ્ધવ-હે ભગવન્ ! મેં જે મોહરૂપી
મહા અંધકારનો આશ્રય કર્યો હતો, તે મહા મોહ-
રૂપી અંધકારને તમારા સમાગમથી નસાડી
મુક્યો છે. । (મા. ઇ. અ. ૨૧-૩૭)

નહિ ને ભગવાનના ગુણ ગાવા હોય તો થાકી જાય છે ને બીજી ક્રિયા કરતાં થાકે કે કાચ નહિ ને ભગવાનનું ધ્યાન કરવું હોય તો થાકી જાય છે એમ એ પ્રમાદને જાણવો. ને આલસ એ જે ભગવાનની ભક્તિ ન કરવી ને કેવલ રવાઈને સુઈ રહેવું. ને એ મોહ, પ્રમાદ અને આલસ એ ત્રણે ભગવાનની એકાંતિક ભક્તિને વિષે મોટા અંતરાય રૂપ છે એમ જાણીને ત્યાગ કરવા.॥૧૩॥

શયન આરતી થયા કેડે વચનામૃત વંચાઈ રહ્યાં ને કિર્તન, સ્વભાવિક ચેષ્ટાને બોલી રહ્યા પછી એકલીયાં કિર્તન બોલીને સ્વામીને પૂછ્યું જે આ કિર્તનનું ચરણ સમજાતું નથી જે ॥ મન ભેદી તનહામાં ન ટકી આવી દેસ્વાળી બારીરે ॥ એ ચરણ ઉપર સ્વામીએ વાત કરી જે અતિશે ભગવાનના પ્રેમી ભક્તને ભગવાનનું દર્શન થાય છે ત્યારે મન ભેદાઈ જાય છે જેમ કામી પુરુષને મનગમતી સ્ત્રી મળે ને મન ભેદાઈ જાય છે ને જેમ અતિશે લોભીને ધન મળે ને મન ભેદાઈ જાય છે અને તનહામાં ન ટકી તે શુ જે તેની તે મૂર્તિ જીવમાં પ્રવેશ કરી જાય અને તેની તે મૂર્તિ આગલ દેસ્વાય છે અને એ પ્રેમી ભક્તને ભગવાન એવી રીતે દર્શન દે ત્યારે એ ભક્તની વૃત્તિ ભગવાનને વિષે ચોંટી જાય છે ને તે ભક્તને ભગવાન વિના ક્ષણમાત્ર રહેવાય નહિ ને

૪૧૮ → ❖ સ. શુકાનંદસ્વામીની વાતો. ❖ ←

ભગવાનનો વિયોગ થાય તો વિરહે કરીને રહી શકે નહિ જેમ માછલું જલ વિનાનું રહી શકે નહિ તેમ તે ભક્ત પણ ભગવાન વિના રહી શકેજ નહિ ને ભગવાનનો વિયોગ થાય તો બહુજ દુઃખ થાય ને રહેવાય પણ નહિ ને જ્ઞાની ભક્તને વિયોગે કરી દુઃખતો થાય પણ બહુ ન થાય ને એ તો જ્ઞાને કરીને એમ જાણે છે જે મારા જીવાત્મામાં ભગવાન અલંકાર રહ્યા છે ને પ્રેમી ભક્તને વિક્ષેપે કરીને દુઃખ થાય છે તેને જ્ઞાન શીખ્યું જોડે અને જ્ઞાની ભક્તે વિચારે કરીને સર્વ પદાર્થ-માંથી મન લુપ્ત કરી નાંખ્યું હોય તે પ્રેમી ભક્તની પેટે ભગવાનમાં ચોટાય નહિ તેને પ્રેમ શીખ્યો જોડે કેમ જે પ્રેમે કરીને ભગવાનને વિષે ચોટાય છે અને જ્ઞાની ભક્તને એક વાત સુગમ છે ને પ્રેમી ભક્તને એક વાત બહુજ કઠણ છે તે શું ? તો જ્ઞાની ભક્ત તો ભગવાનનું ધ્યાન જીવાત્મામાં કરે છે. તે એને પ્રથમ કારણ શરિરનો નાશ થાય છે તે કારણ શરિર મહાકઠણ છે તે જ્ઞાની ભક્તને પ્રથમ ટલે છે અને પછી સુક્ષ્મને સ્થુલ ટાલવું લગારે કઠણ પડતું નથી તે એ જ્ઞાની ભક્તને સુગમ છે ને પ્રેમી ભક્ત તો ભગવાનનું ધ્યાન વાહ્ય દ્રષ્ટિને આગલ કરે છે તે પ્રથમ સ્થુલ ને પછી સુક્ષ્મ ને પછી કારણ દેહ ટલે છે તે એ પ્રેમી ભક્તને તો ત્રણ

દેહ ટાલવા કઠણ છે તે પ્રથમ સ્થુલ ટાલવું કઠણ છે
 એથી સુક્ષ્મ મહાકઠણ છે ને તેથી કારણ તો બહુજ
 કઠણ છે. ॥ ૧૪ ॥

એક સંતે કહ્યું જે શાસ્ત્ર કાલે કરીને સમજાય
 છે તે મોરે મને ગોપાલ્લાનંદ સ્વામીએ કહ્યું જે તું ગીતા
 ભણ ત્યારે મેં ગીતા ભણવા માંડી તે કેવલ વાંચી
 જાડ પળ કાંઈ સમજાય નહિ ને હવે વાંચુ છું ત્યારે
 અક્ષરે અક્ષર સમજાય છે તે એમ જણાય છે જે શાસ્ત્ર
 કાલે કરીને સમજાય છે ત્યારે શુકસ્વામીએ કહ્યું
 જે હા શાસ્ત્રકાલે કરીનેજ સમજાય છે તે ઉપર વાત
 કરી જે મહારાજ વાતો કરતા તે અમે સાંભળીને અંત-
 રમાં ઉતારીને વચનામૃત અમે લખ્યાં ને શોધ્યાં ને
 વાંચ્યાં પળ કાંઈ સમજાણું નહિ અને પછી ગોપાલ્લાનંદ
 સ્વામીએ વચનામૃતમાંથી વાતો સમજાવીને કહ્યું જે
 આવી વાત તો કોઈ શાસ્ત્રમાં નથી તે ધર્મની, જ્ઞાનની,
 વૈરાગ્યની, ભગવાનના મહિમાની, ઉપાસનાની, જીવની,
 શિવરની, માયાની, અન્વયની, અને વ્યતિરેકની એવી
 અનંત વાતો વચનામૃતમાંથી કરીને કહ્યું જે મહારાજે
 વાતો કરી છે તેવી તો કોઈ શાસ્ત્રમાં નથી ત્યારે વચ-
 નામૃતની વાત સમજાણી અને એ વાત અમે લખી હતી
 પળ એવી સમજાતી નહિ તે શાસ્ત્ર કાલે કરીને સમ-

જાય છે તે પળ મોટાનો વિશ્વાસ હોય ને અંતર દ્રષ્ટિ હોય તો એને તુરત સમજાય છે. ॥ ૧૫ ॥

એક સંતે પૂછ્યું જે અંતર દ્રષ્ટિ રાખવી ને બાહ્ય દ્રષ્ટિ રાખવી તે શું છે ? ઉતર જે, જે ક્રિયા કરવી તે વિચાર કરીને દેહ इंद्रियादિકથી જુદા પડીને હું તો એનો જાણનારો છું એમ જુદા પડીને સર્વે ક્રિયા કરવી પણ કોઈ ક્રિયામાં એ વિચાર ભૂલીને દેહ इंद्रियોરુપ થઈને કરવીજ નહિ ત્યારે સંતે કહ્યું જે, ભાઈસ્વામી એમ વાત કરતા જે મહારાજે પ્રકરણ ફેરવ્યું ત્યારે કહ્યું જે, જે ક્રિયા કરવી તે ઉત્થાન ઓઝસીને કરવી પણ સંકલ્પ મેઝા મઝવું નહિ એમ ઉત્થાન ઓઝસીને જાણપણામાં રહીને સર્વે ક્રિયા કરે એજ અંતરદ્રષ્ટિની બારાખડી છે. ॥ ૧૬ ॥

एकादशीને दिवस આ કિર્તન સાંભળ્યાં જે “સ્વામિનારાયણ સ્વામિનારાયણ ડુંચે સાદે ગાય, સાંભળીને યમદૂત તેને દૂરથી લાગે પાય” એ કિર્તન સાંભળીને સંતે પૂછ્યું જે એ કિર્તન કુસંગીલોક ગાય તો યમદૂત છેટે રહે કે ન રહે ? ઉતર જે, સ્વામિનારાયણ કહેવું એ મહામંત્ર છે તે શું ? તો સત્સંગીગાતા હોય કે કુસંગી ગાતા હોય પણ યમના દૂત તો છેટે રહે છે એવો એ નામનો પ્રતાપ છે માટે હાલતાં, ચાલતાં,

→* સ. શુકાનંદસ્વામીની વાતો. *← ૪૨૧

સ્વાતાં, પીતાં, નાતાં, ધોતાં, બેસતાં. ઉઠતાં, એ આદિક સર્વે ક્રિયા કરતાં થકાં સદા એ મંત્રનો જપ કરવો ને એમ જે મંત્રનો જપ કરે છે તેની સામું શ્રીજીમહારાજ જોડે રહ્યા છે અને વઢી એમ વાત કરી જે કથા, વાર્તા, ભજન, સ્મરણ, એ આદિક જે જે ક્રિયા કરીએ છીએ તે સર્વેને શ્રીજીમહારાજ જોડે રહ્યા છે ને અક્ષર ધામના મુક્ત તથા ગોપાલાનંદ સ્વામીને આગઢ મહારાજ વાત કરે છે જે એ બહુ સારું કરે છે ને આપણા ઉપર બહું રાજી થાય છે ને એકાદશીનો ઉપવાસ કરે છે ને બાર વાગ્યા લગણ જાગ્રણ કરી કથા, વાર્તા, કિર્તન કરે છે. તે બહુ સારું કરે છે એમ શ્રીજીમહારાજ અક્ષરના મુક્તને કહે છે ને આપણ સર્વે સામું જોડે રહ્યા છે. ॥ ૧૭ ॥

ગઢડે શ્રીજીમહારાજ સભામાં વાતો કરીને પછી પોઢવા જાતા ત્યારે મનુષ્યને મોકલીને સ્વબર કઢાવતા જે કોણ કોણ વાતોનું મનન કરે છે ને કોણ ભજન, સ્મરણ, ને કિર્તન ગાય છે અને જે વાતોનું મનન કરતા ને કિર્તનાદિક કરતા તેના ઉપર બહુ રાજી થાતા અને આજ પણ જે જે ભજન, સ્મરણ, કથા, કિર્તન, વાર્તા, નામ સ્મરણ, વચનામૃત, હરિસ્મૃતિ એ કંઠે કરીને બોલે છે ને રાતે ઉઠીને ભગવાનું ધ્યાન

૪૨૨ →* સ. શુકાનંદસ્વામીની વાતો. *←

કરે છે ને ડુંચે સાદે સ્વામિનારાયણ સ્વામિનારાયણ
નામ લે છે તે સર્વેને શ્રીજીમહારાજ સાંભળે છે તે
સર્વના સામું જોડે રહ્યા છે ને વહુ રાજી થાય છે તે
આ વહુ સારું કરે છે એમ સર્વે મુક્તને ને ગોપાલાનંદ
સ્વામીને કહે છે ને સ્વામી પણ રાજી થાય છે. ॥૧૮

એકવાર વિજયાત્માનંદ સ્વામી ભજન કરતા હતા
જે હે સ્વામિનારાયણ ! હે સ્વામિનારાયણ ! ત્યારે મહારાજ
શું કહો છો એમ જે સ્વામિનારાયણ કહે છે તેને
મહારાજ જાણે છે જે આ ભક્ત મને સાદ કરે છે. ॥૧૯

એક વાર શ્રીજીમહારાજ ગઢડેથી ચાલ્યા તે
કારીયાળી આવ્યા તે વસ્ત્રાસ્થાચરને મનસૂબો થયો તે
મહારાજ ક્યાં ઉતરશે મેમાન છે એમ મનસૂબાને મહારાજ
રાજ અંતર્યામિપણે જાણીને કટ લઈને ચાલી નિકળ્યો
પછી તો વહુ તાળ કરી પણ રહ્યા નહિ ને રાત દો
પહોર ગઈ ત્યારે ગામ કુંડલને પાદર ચાલ્યા જતા હતા
અને તે સમે મામૈયા પટગર સુતા ઉઠીને ડુંચે સાંભળીને
સ્વામિનારાયણ, સ્વામિનારાયણ ભજન કરતા હતા તે
સાંભળીને મહારાજ કટ વળીને ગયા પછી મામૈયા
પટગરે કહ્યું છે અહો ? અહો ? મહારાજ ક્યાંથી આવ્યા
ત્યારે શ્રીજીમહારાજ કહે તમે સાદ કર્યો તે આ
આંહી આવ્યા પછી તો શ્રીજીમહારાજે મામૈયાપટગરને

કહ્યું જે તમે સ્વામિનારાયણ એમ સાદ કર્યા તે સાંભ-
લીને અમે આંહી આવ્યા નહિ તો અમારે ચાલ્યા જવા
હતા એમ કહીને મામૈયાપટગર ઉપર બહુ રાજી થયા.
॥ ૨૦ ॥

સંત નૃસિંહાનંદ સ્વામીએ વાત કહી દેખાડી જે
કોઈ હરિભક્તે પૂછ્યું જે ધન તો વાવર્યામાં કામ આવે
છે ને સ્વાદ તો જમીએ છીએ ત્યારે સારું લાગે છે ને શરી-
રમાં સુખ થાય છે અને માન તો જ્યાં જાડે ત્યાં મોટા
માણસ આદરભાવ કરે છે ને સન્માન કરે છે તે સારું
લાગે છે. પણ આ સ્નેહ તે શું કામમાં આવે છે તે
જ્યાં ત્યાં હેત થઈ જાય છે? ઉતર જે, એ ત્રણ દેવનો
મોહ છે તેણે કરીને જ્યાં ત્યાં જીવ ચોટી જાય છે,
અને તેમાં બ્રહ્માનો મોહ શું છે? તો સ્ત્રીને સંતાન
જન્મે ત્યારે મૂર્છા જેવું થઈ જાય છે તો પણ તે દુઃખને
ભૂલી જઈને વળી પાછી તેજ માર્ગે ચાલે છે ને સ્ત્રીને
પુરુષને વિષે હેત થાય છે ને પુરુષને સ્ત્રીને વિષે હેત
થાય છે. અને વિષ્ણુનો મોહ શું? તો જીવ પ્રાણી
માત્રને પોતાની પ્રજાનું ભરણ પોષણ કરવું તેમાં અનેક
પ્રકારનાં દુઃખ આવે છે તો પણ સહન કર્યા કરે છે.
અને શિવનો મોહ તે શું? તો મૃત્યુકાલ આવે ત્યારે
હચકાં આવે જીભ ફલાઈ જાય ને બોલાય નહિ તો

૪૨૪ →❖ સ. શુકાનંદસ્વામીની વાતો. ❖←

પણ એમ જાણે જે હું જીવીશ અને ચાકરીના કરનારા
પણ એમ જાણે જે હજી જીવશે તેમજ મરનારાને આશા
ન ટલે અને ચાકરીના કરનારાને પણ આશા ટલે
નહિ. એમ ત્રણે દેવના મોહે કરીને જ્યાં ત્યાં હેત થઈ
જાય છે તે મોહ ક્યારે ટલે ? તો જ્યારે ત્રણ ગુણ ને
ત્રણ દેહ ને ત્રણ અવસ્થાથી જીવાત્માને નોંખો સમજીને
અક્ષરરૂપ થઈને પુરુષોત્તમનું ધ્યાન, ઉપાસના, કરે પણ
તેમાં કંટાળે નહિ ને આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તે તો એ ત્રણે
દેવનો મોહ ટલી જાય છે. ॥ ૨૧ ॥

બપોરે છેલ્લા પ્રકરણનું ૩૩ મું વચનામૃત વંચાવ્યું
તેમાં સ્ત્રી, ધન, દેહાભિમાન, અને સ્વભાવ, ની વાર્તા
આવી તે વાત સાંભળીને હરિભક્તે પૂછ્યું જે સ્વભાવ
તે ક્યાં રહે છે ? ઉતર જે, સ્વભાવ તો કારણ દેહમાં
રહે છે ને કારણ દેહ તો અવ્યક્ત ને વાસનામય છે તે
કોઈને જાણ્યામાંજ આવતું નથી જેમ અતિશે શ્રીશું
વીજ હોય તે જણાતું નથી તો વૃક્ષનાં ઢાઢાં, પાંદડાં
જણાયજ ક્યાં ? તેમ કારણ દેહ દેખ્યામાં આવતું નથી
તો સ્વભાવ ક્યાંથી ઓઢાવ્યામાં આવે ને ટલે પણ જ્ઞાનો
અને તે કારણ શરિરને સ્વભાવ તો ટાલવા મહાકઠણ
છે તે જેમ કાઢમિંદ પથ્થરનો મહાકઠણ પર્વત હોય ને
તેમાં કાપીને સઢક કાઢવી હોય તે બહુ કઠણ છે તે

તો મહા દાઢવડો કરે ત્યારે માંડ માંડ નિસરે તેમ
 કારણ શરીરને સ્વભાવ ટાઢવા મહા કઠણ છે. ને
 જેમ કાઠિયાવાડમાં મહા કઠણ પથરામાં કુવો કરવો
 હોય તો અતિશે દાઢવડે કરીને થાય છે તેમ કારણ
 શરીર ટાઢવું મહા કઠણ છે તે જો મોટા સંતનો સંગ
 થાય ને તેની વાતો સાંભળતાં સાંભળતાં બહુ જ્ઞાના-
 ધ્યાસ થાય ને પછી જીવમાંથી જ્ઞાનાગ્રી પ્રગટે તો કારણ
 શરીરને બાઢી નાખે છે તે ઉપર હરિમક્ત શ્લોક બોલ્યા
 ત્યારે સ્વામીએ કહ્યું જે એ શ્લોક નહિ આમાં કહ્યું છે જે જ્ઞાન
 રૂપ અગ્નીએ કરીને કારણ શરીર બઢે છે જેમ કાઠમાંથી
 મથવે કરીને થયો જે અગ્ની તે કાઠને બાઢ છે તેમ ત્રણ
 અવસ્થાને ત્રણગુણ ને ત્રણ શરીરથી પર જે શુદ્ધ જીવાત્માને
 સંતને શબ્દે કરીને થયો જે જ્ઞાનરૂપ અગ્ની તેણે કરીને
 કારણ શરીર સેકાડને બઢી જાય છે ત્યારે કારણ
 શરીર છે તે સુક્ષ્મ શરીર અને સ્થુલ શરીરને ધરાવે એવું
 રહેતું નથી જેમ ઘઉં, ઢાંગર, ટાંડીએ એટલે ઉગે નહિ
 બીજા અન્નાદિકને લગાર લગાર સેકીએ એટલે ઉગે
 નહિ ને રાજગરાને હાથે કરીને ચોઢીએ એટલે એનું
 લગારેક નાકું ઘસાડ જાય એટલે ઉગે નહિ તેમ જ્ઞાને
 કરીને કારણ શરીર ઘસાડ જાય છે પણ જ્ઞાનાગ્ની
 જીવમાંથી પ્રગટ થયા વિના કારણ શરીરને બાઢવાનો

बीजो उपाय नथी बळी हरिभक्ते कळुं जे मोटा साधुनो निरंतर समागम रहे तो ज्ञानाभ्यास थाय छे ते तो निरंतर रहे एम जणांतुं नथी त्यारे स्वामीए कळुं जे प्रथम एने मोटा साधुने समागमे करीने समजणनी लटक जीवमां बेठी होय तो निरंतर मोटा साधुनो जोग न होय तो पण ज्ञानाभ्यास थाय छे पण एवी समजणनी लटक जीवमां बेठी जोइए जुओने एकलव्य भीलने कोइ धनुर्विद्या भणावे एवो जोग नहोतो पण शब्द वेधी थयो ने एक ब्राह्मण सत्संगी हतो ते चीन गयो त्यां नरा मुसलमाननी वस्ती हती ने दारु मांसना खानारा भेळो रह्यो पण सत्संगीना धर्म, नियम, एवाने एवा राख्या तो जुओ एने संतनो ने सत्संगनो जोग नहोतो तो पण सत्संग राख्यो ते एने समजणनी लटक जीवमां ठावकी बेठी हती तेम जेने ज्ञानाभ्यासनी लटक जीवमां ठावकी बेठी होय तो मोटा संतनो समागम न होय तो पण ज्ञानाभ्यासे करीने कारण शरीरने बाळी नाखे छे ते उपर काठियावाडनो चारण मालवे गयो हतो तेनुं द्रष्टांत दीधुं. ॥ २२ ॥

स्वामी बोल्या जे काल्य राते बहु सारी वात करी जे श्रीजीमहाराज पोढवा जता त्यारे खबर कढावता जे कोण कोण वातोनुं मनन करे छे ने

કોણ કોણ ભજન, સ્મરણ, કથા, વાર્તા, કીર્તન કરે છે ને જે જે કરતા તેને જોડેને વહુ રાજી થાતા તેમ આપણે ભજન, સ્મરણ, જે જે કરીએ છીએ તે શ્રીજી-મહારાજ જોડે રહ્યા છે જેમ આપણા હાથમાં જલ્લું ટીપું હોય ને જાણીએ છીએ તેમ આપણે જે જે ક્રિયા કરીએ છીએ તેને શ્રીજીમહારાજ જોડે રહ્યા છે ત્યારે હરિભક્તે પૂછ્યું જે અનંત ભગવાનના ભક્ત છે તે લાખો ગાઉ છેટે રહેતા હશે તે સર્વેને શ્રીજીમહારાજ જોડે રહ્યા છે ત્યારે શ્રીજીમહારાજને દાખડો ને પરિશ્રમ નહિ પડતો હોય ? ત્યારે કહ્યું જે ભગવાન તો અનંત કોટી બ્રહ્માંડના જીવને એક કાળે જોડે રહ્યા છે પછી કેલાને હાથમાં લઈને સર્વેને કહ્યું જે જેમ આપણે આ કેલા સામું જોડે રહ્યા છીએ તે કાંઈ દાખડો ને પરિશ્રમ લગારે પડે છે ? નથી પડતો, તેમ ભગવાનને લગારે દાખડો નથી પડતો જેમ બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને શિવ આ બ્રહ્માંડના જીવની ઉત્પત્તિ, સ્થિતિને પ્રલય કરે છે તે એમને કાંઈ દાખડો પડે છે ? નથી પડતો તેમજ ભગવાન સર્વેને જોડે રહ્યા છે પણ લગારે દાખડો ને પરિશ્રમ નથી પડતો. ॥ ૨૩ ॥

વઢી તે હરિભક્તે પૂછ્યું જે, તમે ગઢડાની વાત કરી જે ગઢડે શ્રીજીમહારાજ સભામાં વાત કરીને

પોઢવા જાતા ત્યારે સ્વર્ગ કઢાવતા તે સર્વે વાતને જાણતા હતા ત્યારે શા સારું સ્વર્ગ કઢાવતા ? ઉતર જે, શ્રીજીમહારાજ તો ત્યાં સુતા સુતા સર્વે વાતને અંતર્યામિપણે જાણતા હતા જે આ ભક્ત કથા વાર્તા, કિર્તન, વાતોનું મનન કરે છે તે બહુ સારું કરે છે તે અંતર્યામિપણે તો બહુ રાજી થાય પણ એ ભક્તને કેમ જણાય જે મારા ઉપર શ્રીજીમહારાજનો રાજીપો છે તે પોતાનો રાજીપો પોતાના ભક્તજનને જણાવવા સારું મનુષ્યને મોકલતા ને પોતે તો સર્વે વાતને અંતર્યામિપણે હસ્તામલ્લ જાણે છે. ॥ ૨૪ ॥

સંતે પુછ્યું જે કોઈ જાતનું દુઃસ્વજ આવે નહિ ને સદાય સુખીઆ કેમ રહેવાય તે કહો ? ઉતર જે, સુખીઆ તો એમ રહેવાય છે જે કોઈ જાતની માન, મોટપ, જોડેજ નહિ ને જેવા તેવા અન્ન વસ્ત્રાદિક જે મળે તેણે કરીને દેહ નિર્વાહ કરે ને મોટા સંતની વાતો ધારે વિચારે ને કોઈ પદાર્થની આશાજ રાખે નહિ અને દુઃસ્વ માત્ર તો પદાર્થની આશામાંજ રહ્યાં છે ત્યાં શ્લોક “ ‘આશાહિ પરમં દુઃસ્વં નૈરાશ્યં પરમં સુખમ્”

૧ અર્થ:—આશા, પરમ દુઃસ્વનું કારણ છે. અને આશાથી રહિતપણું, તે પરમસુખનું કારણ છે; કારણ કે પિંગલા નામે વેશ્યા, યારની આશા છોડી દોધા પછીજ સુખે કરીને સુતી. (ભા. ૫ અ. ૮-૪૪)

યથા સંછિન્ન કાંતાશાં સુખં સુષ્વાપ પિંગલા ” તે માટે
ભગવાનની એકાંતિક ભક્તિ વિના બીજા કોઈ પદાર્થની આશાજ રાખવી નહિ એજ સુખીઆ રહ્યાનો
ઉપાય છે પણ તે વિના બીજો કોઈ ઉપાયજ નથી.
॥ ૨૬ ॥

પછી હરિભક્તે પૂછ્યું જે મોટો આપત્કાલ આવો
પડે પણ સત્સંગની સમજણ મંદ પડે નહિ ને દિવસે
દિવસે સત્સંગનો રંગ ચઢતો જાય તેનો શો ઉપાય છે ?
ઉત્તર જે, માયિક પદાર્થને વિષે જીવને સત્યતા મનાણી
છે તે મોટા સંતનો સમાગમ કરતાં કરતાં અસત્યને
અસાર થઈ જાય ને કોઈ પદાર્થને વિષે માલ મનાયજ
નહિ જેમ પ્રલ્હાદજીને કોઈ પદાર્થને વિષે માલ મના-
ળોજ નહિ અને તે પ્રલ્હાદજીને ઝ્યારે રાજગાદીએ
બેસારયા ત્યારે ઈંદ્રે એમ જાણ્યું જે પ્રલ્હાદજી તો
દૈત્યના કૂલના છે તે મને દુઃખ દેશે તે માટે હમણાંજ
કાંઈક ઉપાય કરું તો ઠીક પછી ઈંદ્રે બ્રાહ્મણનો વેશ
લઈ પ્રલ્હાદજીને યાચ્યો ત્યારે પ્રલ્હાદજી કહે માગ
ત્યારે ઈંદ્રે રાજલક્ષ્મી માગી તે તેને આપી પછી પ્રલ્હા-
દજીને કોટઢીમાં પુરી દીધા અને દશ, પંદર, દિવસ
ગયા પછી ઈંદ્રે કોટઢી ઉઘાડીને પ્રલ્હાદજી સામું જોયું
ત્યાં તો પ્રલ્હાદજીને મહા સુખીયા ને શરિરે પુષ્ટ દેખ્યા,

ત્યારે ઇંદ્રે પ્રલહાદજીને કહ્યું જે તમારું સર્વે રાજ્ય મેં
 સેંચી લીધું ને કોટડીમાં પુર્યા તો પળ મહાસુખીયા ને
 પુષ્ટ કેમ છો ? ત્યારે પ્રલહાદજી કહે હે ઇંદ્ર ! તેં માર
 સર્વે રાજરૂપ પાપ લીધું તે હું મહાસુખીઓ થયો છું ને
 આનંદે યુક્ત થયો થકો ભગવાનની મૂર્તિનું ધ્યાન કર
 છું તેણે કરીને મહાસુખીયો છું. એમ પ્રલહાદજી
 બોલ્યા, ત્યારે ઇંદ્રને બહુ પશ્ચાતાપ થયો ને એમ જાણ્યું
 જે એ ભગવાનના ભક્ત ક્યાં ને હું ક્યાં ? અને જે
 ભગવાનના ભક્તને મોટા સાધુનો સમાગમ કરતાં કરતાં
 પ્રલહાદજીના જેવી સમજણ જીવમાં નક્કી થાય તો
 ભગવાન વિના બીજા કોઈ પદાર્થમાં માલ મનાયજ
 નહિ ને તે ભક્તને મોટો આપત્કાઠ આવે તો પણ એની
 સમજણ લગારે મંદ પડે નહિ જેમ નરસીંહ મહેતે કહ્યું
 જે “ મહું થયું ભાંગ્યો જંજાઠ સુખે ભજશું શ્રીગોપાલ ”
 એવી રીતે જે ભક્તની સમજણ છે તેને મોટો આપત્કાઠ
 આવે તો પણ સમજણ મંદ પડેજ નહિ ને દિવસે
 દિવસે સત્સંગનો રંગ ચડતો જાય છે પણ મંદ તે
 પડતોજ નથી. ॥ ૨૬ ॥

સંતે પૂછ્યું જે અંતર દ્રષ્ટિવાળાની સમજણમાં શો
 ગુણ છે ? ઉતર જે, અંતર દ્રષ્ટિવાળાની સમજણમાં પ
 ગુણ છે જે ભગવાનનું સમીપપણું રહે છે ને બુદ્ધિ સુક્ષ્મ

થાય છે ને અહંગ્રંથિ ગळे છે ને દોષને ઓઢ્રખે છે ને દોષને ટાઢી નાખે છે. ને ઉતમ વિષયની પ્રાપ્તિ થાય તોય લેવાય નહિ ને ંકાંતિકને ઓઢ્રખે છે ને ભગવાનની મરજીને જાણે છે ં અંતર દ્રષ્ટિવાઢાની સમજણમાં ગુણ છે અને વાહ્યદ્રષ્ટિ રહે છે તેણે કરીને ંકાંતિક ધર્મ સમજાય નહિ ને અહંગ્રંથિ વૃદ્ધિ પામે છે તેણે કરીને દોષને ઓઢ્રખે નહિ ને તે દોષ તત્કાઢ ટઢે પળ નહિ ને દેશકાઢે કરીને વિષયને વિષે ઢોટી જાય છે ને ંકાંતિક ભક્તને તત્કાઢ ઓઢ્રખે નહિ ને ભગવાનની મરજીને જાણી શકે નહિ ં વાહ્યદ્રષ્ટિવાઢાની સમજણમાં દોષ છે. ॥ ૨૭ ॥

સંતે પૂછ્યું જે અંતર વૃત્તિ રાખે તેને દેહમાં કાંઈ દુઃખ થાય સ્વરૂ? ઉત્તર જે, જેવા પાળા ફેરવીં ને લાકઢાં ફેરવીં ને પરિશ્રમ પઢે ને દુઃખ થાય તેમ તો ન થાય પણ મન ંદ્રિયો માત્રની અહંગ્રંથિ ગळे તેણે કરીને શરીરમાં શિથિલપણું રહે છે. ને અંતરવૃત્તિ રાખે છે તે કહે છે જે ધ્યાને કરીને દેહને વહુ કારસો લાગે છે તેણે કરીને શરીરમાં મંદવાઢ થઈ જાય છે તે કેમ કહે છે? ત્યારે કહું જે ધ્યાન કરે ને અંતરવૃત્તિ રહેવા માંઢે ત્યારે પ્રાણવાયુ મંદ ઢાલે તેણે કરીને શરીરમાં વાયુ થાય તેણે કરીને શરીરમાં કસર રહે છે. ॥ ૨૬ ॥

હરિભક્તે પૂછ્યું જે જેને અંતર દ્રષ્ટિ વર્તે અને
 બાહ્ય દ્રષ્ટિ વર્તે તે કેમ ઓઝાવાય ? ઉતર જે, જેને
 અંતર દ્રષ્ટિ વર્તેતી હોય તેને ઉતમ વિષય મળે તો
 દેશકાળે કરીને લેવાય નહિ ને રમણીક પદાર્થ દેસવાય
 તો પળ વૃત્તિ ચોટે નહિ અને જેને બાહ્યદ્રષ્ટિ વર્તેતી
 હોય તે ઉતમ વિષયને વિષે દેશ કાળે કરીને લેવાય
 છે ને રમણીક પદાર્થને દેખે તો વૃત્તિ ચોટી જાય તે
 વિચારે કરીને પળ નિસરે નહિ ને બહુ દાઢડો કરે
 ત્યારે માંડ માંડ નિસરે એવે લક્ષણે કરીને ઓઝાવાય
 છે એક શ્લોક “યત્તદગ્રે વિષમીવ પરિણામેઽમૃતોપમમ્॥
 તત્સુખં સાત્ત્વિકં પ્રોક્ત-માત્મબુદ્ધિપ્રસાદજમ્ ” સત્વ-
 ગુણી સુખ વર્તમાન કાળે તો વિષ જેવું છે ને પરિણામ
 કાળે તો અમૃત જેવું છે તે શું તો સર્વેંદ્રિયોને વાઢીને
 ભગવાન કે આત્માને વિષે જોડવાં તે વર્તમાન કાળે
 તો વિષ જેવું છે અને પરિણામકાળે તો અમૃત કરતાં

૧ અર્થ:—યોગાભ્યાસના આરંભમાં ઘણું પરિ-
 શ્રમથી થવાના કારણે વિષની પેટે દુઃસ્વરૂપ અને
 યોગની પરિપક્વ વશમાં શુદ્ધાત્મસ્વરૂપના પ્રકટ
 થવાના કારણે અમૃત સમાન, આત્મા સંબંધી બુદ્ધિના
 નિર્મલપણાથી ઉત્પન્ન થયેલ જે સુખ તે સાત્ત્વિક છે. ।

(ગી. અ, ૧૬-શ્લો. ૩૭)

બહુ સુખ છે ને રજોગુણી સુખ વર્તમાન કાળે તો અમૃત જેવું લાગે છે તે શું ? તો સર્વ ઇન્દ્રિયો વિષયમાં જોડાય તે હ્રમણાં તો અમૃત જેવું છે ને પરિણામ કાળે તો વિષ કરતાં પળ હઠ્ઠાહઠ્ઠ વિષ છે. ॥ ૨૯ ॥

હરિભક્તે પૂછ્યું જે પ્રત્યક્ષ ભગવાનના ભક્તને વિષે અંતર્યામિ શક્તિ કઈ રીતે રહી છે ને પરોક્ષ ભગવાનના ભક્તને વિષે અંતર્યામિ શક્તિ કઈ રીતે રહી છે ? ઉતર જે, પ્રત્યક્ષ ભગવાનના ભક્તને વિષે અંતર્યામિ શક્તિ એમ રહી છે જે એ ભક્તને કોઈક મોટો આપત્કાલ આવનારો હોય તો તેને ટાળી નાખે છે અને એ ભક્તને દેહમાં કોઈક મોટો રોગ આવ્યો હોય તો તેને ટાળી નાખે છે ને એ ભક્ત દ્વારે કોઈક કાર્ય કરાવવું હોય ને જો એ ભક્તનું પ્રારબ્ધ આવી રહ્યું હોય તો તેના દેહને તે અંતર્યામિશક્તિ રાખે છે. તે જુઓને ગુણાતિતાનંદ સ્વામીને શરીરમાં મંદવાદ આવ્યો હતો તે કોઈ રીતે ટાળે એવો નહોતો પણ તેને ટાળી નાખ્યો ને આવરદા આવી રહી હતી તે વધારી દીધી. અને વળી એ ભક્તને ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્યાદિક શીખવાં હોય તો તે અંતર્યામિ શક્તિ એના જીવમાં બઢને પોષે છે તેને કરીને ધર્માદિક થોડા દિવસમાં સિદ્ધ થાય છે અને તે ભક્ત કામ, ક્રોધાદિક દોષ

૪૩૪ → ❖ સ. શુકાનંદસ્યામીની વાતો. ❖ ←

માત્રને પુરુષ-પ્રયત્ને કરીને ટાઢી નાચે છે ઇવી રીતે પ્રત્યક્ષના ભક્તને વિષે અંતર્યામિ શક્તિ રહી છે ને પરોક્ષ ભગવાનના ભક્તને વિષે અંતર્યામિ શક્તિ રહી છે તે તો જેવાં જેવાં કર્મ કરે છે તે પ્રમાણે ભોગવાવે છે. ॥ ૩૦ ॥

જે ભક્ત પરોક્ષ ભગવાનની ભક્તિ કરતો હોય તે કેવલ ભગવાનને રાજી કરવા સારું અતિશે નિષ્કામ ભાવે કરીને કરે તો તેનું કલ્યાણ થાય કે ન થાય ? ઉતર જે, પ્રત્યક્ષ ભગવાન પૃથ્વીને વિષે ન હોય ને જો અતિ નિષ્કામ ભાવે કરીને ભક્તિ કરતો હોય તો તેને જન્માંતરે પ્રત્યક્ષ ભગવાનના ભક્તનો યોગ થાય ને પછી ભગવાનનો યોગ થાય તે પછી ભગવાનના ધામમાં જાય. ॥ ૩૧ ॥

સવારમાં જાણપણાનું છેલા પ્રકરણનું ૯ શું વચનામૃત વંચાવ્યું ત્યારે સંતે પૂછ્યું જે કઈ રીતે વર્તે ત્યારે સંપૂર્ણ જાણપણારૂપ વર્ત્યા કહેવાય છે તે કહો ? ઉતર જે, જ્ઞાન કહો કે જાણપણું કહો એ બે તો એકજ છે પણ નોચાં નથી. અને જાણપણું તે શું તો ચારનાં સ્વરૂપને જાણે એજ છે તે ધર્મનાં, જ્ઞાનનાં, વૈરાગ્યનાં, ભક્તિનાં સ્વરૂપને જાણવાં તેમાં ધર્મ તે શું તો લોભ, કામ, રસાસ્વાદ, સ્નેહ, ને માન એ પાંચ દોષને

જીતવા. અને જ્ઞાન શું ? તો જીવ, માયા, ઈશ્વર, બ્રહ્મ, પરબ્રહ્મ એ આદિક જે જે પદાર્થ માત્રને ચર્ચા જાણ્યા પછી ભ્રાન્તિ થાયજ નહિ. અને વૈરાગ્ય શું ? તો પ્રકૃતિનું કાર્ય જે નામરૂપ તેને વિષે ચિત્ત ચોટેજ નહિ અને પ્રિય પદાર્થ તથા અસાધારણ ગુણવાન પદાર્થને વિષે ચિત્ત ચોટે નહિ તે ઉપર ગોપાલાનંદ સ્વામીને પોતાની વાત કરી દેખાડી. અને મહિમા એ સહિત ભક્તિ તે શું તો અતિશે હેતે કરીને ભગવાનને વિષે વૃત્તિ ચોટી જાય છે અને મહિમાનો તો અવધી નથી. આ પ્રમાણે એ ચારેનાં સ્વરૂપની નિરંતર સ્મૃતિ રહે એજ જાણપણારૂપ ભગવાનના ધામનો દરવાજો છે અને એવી રીતે નિરંતર જાણપણામાં રહેવું તેજ દરવાજે રહ્યો કહેવાય છે અને એવો ભક્ત તો ભગવાનને અર્ચનું રહેવાનું પાત્ર થાય છે. અને ભગવાન પણ એવા ભક્તના જીવમાં નિવાસ કરીને રહે છે અને ધર્માદિક ચારની સ્મૃતિરૂપ જાણપણું છે એજ ભગવાનના ધામનો દરવાજો છે કેટલાક સંત એમ કહે છે જે સ્થુલ દેહના ભાવ ટાલ્યા ને સુક્ષ્મ દેહના ભાવ ટાલ્યા ને હવે કારણ દેહને કરકોલીએ છીએ તે કાંઈ એમ કારણ દેહ કરકોલાય એમ નથી કારણ દેહ તો ઓઝાવાતુંજ નથી તો કરકોલાય ક્યાંથી તેમ જાણપણામાં અર્ચનું રહેવું બહુ કઠણ છે. ॥ ૩૨ ॥

રાત્રે એક સંતે પૂછ્યું જે સ્વભાવ તો જીવ સાથે
 એક રસ થઈ ગયા છે તે કોઈ ઉપાયે કરીને ટળે એવા
 નથી ? ઉત્તર જે, સ્વભાવ તો કોઈ રીતે ટળે એવા નથી
 પણ જો મોટા સંતને જીવ સોંપી દે તો ધીરે ધીરે
 જીવમાંથી સ્વભાવ કાઢી નાંખે છે તે ઉપર દ્રષ્ટાંત ?
 જેમ નલપાકને, ભીમપાક ગ્રન્થ છે તેમાં સર્વે રસોઈ
 કરવાની વિધિ કહી છે અને તેમાં અનેક પ્રકારના
 મસાલા નાખવા ને વધુ નચાવ તો કાઢવાની રીત
 પણ એ ગ્રન્થમાં કહી છે ને કઢીમાં મીઠું વધુ પડ્યું
 હોય તો આ રીતે નિસરે છે જે જ્યારે કઢીમાં મીઠું
 વધુ પડ્યું હોય તો લોટની પોટલી બાંધીને કઢીમાં
 નાખી ને ઉકાળે છે તેણે કરીને મીઠું પોટલીમાં
 આવે છે ને કઢી સ્વચ્છ મટી જાય છે ને કોઈ રીતે
 કઢીમાંથી મીઠું નિસરે એવું નથી તો પણ તેને કસબી
 કાઢે છે તેમ સ્વભાવ કઢીમાં મીઠાની પેઠે જીવમાં
 એક રસ થઈ ગયા છે તે મોટા સંતની વાતો જીવમાં
 પ્રવેશ કરે ને મોટાનો વિશ્વાસ હોય તો સ્વભાવ ટળે
 એવા નથી તોય પણ ટળી જાય છે તે માટે મોટાને
 મન, કર્મ, વચને, કરીને જીવ સોંપી દે તો કોઈ
 વાતની કસર રહેતી નથી. ॥ ૩૩ ॥

સવારમાં ત્રણ અંગની વાર્તા કરીને કહ્યું જે ત્રણ

અંગમાંથી એક અંગ આવે તો કાંઈ કરવું વાકી રહેતું નથી. ત્યારે કોઈ સંતે પૂછ્યું જે ચાર સાધન ક્યાં છે ને તમે તો એક કેમ કહો છો ? ત્યારે સ્વામી કહે ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને ભક્તિ એ ચારને દાસત્વ, પતિ-વૃતા, ને આત્મનિષ્ઠા એ ત્રણમાંથી એક અંગ આવે તો કાંઈ કરવું વાકી રહેતું નથી તે એક એક અંગમાં એ ચારે આવી જાય છે પછી સંતે પૂછ્યું જે કઈ રીતે અકેકા અંગને વિષે ધર્મ જ્ઞાન વૈરાગ્યને ભક્તિ એ ચાર આવે છે ? ઉતર જે, દાસત્વપણાના અંગમાં ચાર આવે છે તે કહીએ છીએ તે દાસત્વનું એ લક્ષણ છે જે પોતાના સ્વામીની જેમ મરજી હોય તેમ કરે પણ મરજીથી વારું લગારે કરેજ નહિ ને સ્વરેસ્વરા દાસનું તો એ લક્ષણ છે જે ધનીની મરજી પ્રમાણેજ કરે છે પણ મરજીથી બીજી રીતે કરવાનો મનસૂબોજ થાય નહિ તેમ જેને ભગવાનને વિષે દાસત્વપણાની ભક્તિ હોય તે ભગવાનની મરજી હોય તેમજ કરે પણ બીજું કરવાનો મનસૂબો થાયજ નહિ એજ દાસત્વ ભક્તનું લક્ષણ છે. ને એ ભક્તને ભગવાન રાજી કેમ થાય એમ મનસૂબો થયા કરે છે અને ભગવાનનો પણ જે ભક્ત ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય ભક્તિને શીખે છે તેના પર બહુ રાજીપો છે એમ જાણીને એ દાસત્વ ભક્ત ધર્મા-

દિકને શિરૂયા વિના રહેજ નહિ અને જુઓ ઉદ્ધવજીને
 દાસત્વપણાની ભક્તિ હતી તો દેહ પર્યંત જેમ શ્રીકૃષ્ણ
 ભગવાનની મરજી હતી એમ કર્યું પણ પોતાનું મન
 ગમતું લગારે કર્યું નહિ પછી ભગવાનને એમ મનસૂચો
 થયો જે ઉદ્ધવજી બદ્રિકાશ્રમમાં જાય તો બહુ સારું તે
 મનસૂચાને ઉદ્ધવજીએ જાણીને ભગવાનને કહ્યું કે
 મહારાજ હું બદ્રિકાશ્રમમાં જાઈશ પણ મારે જ્ઞાન નથી
 પછી શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને એકાદશ સ્કંધમાં ઉદ્ધવજીને
 જ્ઞાન કહ્યું ત્યાર પછી ઉદ્ધવજી બદ્રિકાશ્રમમાં ગયા તેમ
 એ દાસત્વ ભક્ત હોય તે એમજાણે જે ભગવાનને મારી
 પાસે ચારવાનાં કરાવવાં એમ મરજી છે તે મારે જરૂર
 એમ કર્યા વિના રહેવાયજ કેમ ? એ તો જરૂર કરવાંજ
 છે. અને હવે પતિવ્રતા સ્ત્રીને પોતાના પતિને વિષેજ
 હેત હોય છે ને બીજા પુરુષને તો સડેલા કૂતરા જેવા
 જાણે છે એ પતિવ્રતા સ્ત્રી કહેવાય અને તે પતિવ્રતાના
 અંગની ભક્તિ તો લક્ષ્મીજીની છે જેમ લક્ષ્મીજી છે તે
 વરમાળા લઈને ભગવાનને વર્યાં તેમ ભગવાનને વિષે
 જે હેત કરવું તે ભક્તિ છે ને ભગવાન વિના બીજા
 સર્વે પદાર્થ ને સડેલા કૂતરા જેવા જાણીને કયાંય હેત
 થાયજ નહિ તે વૈરાગ્ય છે ધર્મ તો ત્રણે અંગમાં હોય
 છે પણ ધર્મ વિના અંગ હોયજ નહિ અને હવે જ્ઞાન

બાકી રહ્યું તે પણ એવા ભક્તોને વિષે હોય તે જુઓ
 લક્ષ્મીજીને ભગવાને કહ્યું અમને તમે શા સારું વર્ષી
 કોઈક રાજાને વરીએ નહિ ? ત્યારે લક્ષ્મીજીએ કહ્યું
 જે હે મહારાજ ! તમારી ભક્તિ સારું તો મોટા મોટા
 રાજા ચક્રવર્તિ રાજ્યનો ત્યાગ કરીને વન પ્રત્યે જાતા
 હવા તે કોણ રાજ્યનો ત્યાગ કરીને ગયા તો એક
 પૃથુ રાજા ને બીજા ગય રાજા ને ત્રીજા નહૂષ રાજા ને
 ચોથા ભરત રાજા એ સર્વેએ તમારી ભક્તિ સારું રા-
 જ્યનો ત્યાગ કર્યો એવો તમારી ભક્તિનો મહિમા છે
 અને એ તમારી ભક્તિ જ્યાં લગી સ્ત્રીને પુરુષનું ચિંતવન
 થાય છે ને પુરુષને સ્ત્રીનું ચિંતવન થાય છે ત્યાંસુધી
 પમાતી નથી અને જ્યારે હૃદય ગ્રંથી છુટી જાય ત્યારે
 એ ભક્તિ પમાય છે, એવી રીતે લક્ષ્મીજી બોલ્યાં ત્યારે
 જુઓ પતિવ્રતાના અંગમાં પણ જ્ઞાન આવ્યું એવી રીતે
 ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય ને ભક્તિ એ ચારે એ પતિવ્રતાના
 અંગમાં આવે છે. અને હવે આત્મનિષ્ઠાના અંગમાં ચારે
 આવે છે તેને કહીએ છીએ જે આત્મસત્તારૂપે વર્તવું તે
 તો અંગ છે અને દેહ, ઇન્દ્રિયો, મન, બુદ્ધિ, ત્રણગુણ, ત્રણ
 અવસ્થાના ભાવથી નોંખા પડવું એ જ્ઞાન છે અને દેહ,
 ઇન્દ્રિય, મન, બુદ્ધિ, ગુણ, અવસ્થા એ આદિક સર્વે સ્વોટાં
 સમજાય ને તેમાં દોષ દેખાય તે વૈરાગ્ય છે અને

પ્રથમ સાધનકાલમાં એ સમજણ છે તે સત્તારૂપ થઈ ભગવાનમાં જોડાવું એ ભક્તિ છે અને પછી આત્માને વિષે સર્વે વૃત્તિઓ સ્થિર થાય છે અને પછી બ્રહ્મરૂપ થાય છે ત્યારે તો સ્વરેસ્વરો ભક્તિનો અધિકારી થાય છે ત્યાં શ્લોક છે. “ ‘બ્રહ્મભૂતઃ પ્રસન્નાત્મા ન શોચતિ ન કાંક્ષતિ । સમઃ સર્વેષુ ભૂતેષુ મદ્ભક્તિં લભતે પરામ્’ ” એવો થયો ત્યારે તો એ ભગવાનની ભક્તિનો અધિકારી થાય છે ત્યારે જુઓ એવામાં તો સ્વરેસ્વરી અચળ ભક્તિ આવે છે એવી રીતે આત્મનિષ્ઠાના અંગમાં ચારે અંગ આવે છે એવી રીતે ત્રણે અંગમાં ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય ને ભક્તિ એ ચારે આવે છે. ॥ ૩૪ ॥

વાસના ને સ્વભાવ એ બે જેતે જીવમાં રહ્યા છે તેમાં વાસનામાંથી કામ ક્રોધાદિક સ્વભાવ નિસરે

૧ અર્થ:—બ્રહ્મરૂપ થયો ઘટલે જેને આત્મસ્વ-રૂપનો આવિર્ભાવ થયો છે અને પ્રસન્ન મન છે, ઘટલે કલેશ કર્માદિ દોષથી જેનું મન વ્યાપ્ત નથી અને કોઈનો પણ શોક કરતો નથી; તેમજ કોઈ પદાર્થને ઇચ્છતો પણ નથી અને સર્વ ભૂતમાં સમ છે. ઘટલે કોઈ વસ્તુનો આદર નહિ કરનાર અર્થાત્ સર્વ વસ્તુને તૃણવત્ માને છે તે પુરુષ મારે વિષે પરમ-ભક્તિને પામે છે. । (ગી. અ. ૧૮-૫૪)

છે તે ત્રણ દેહના ભાવથી જુદા પડીને આત્મનિષ્ઠા દ્રઢ કરવી ને તેના સંસ્કાર લગાડવા ને તપ, વૈરાગ્યના સંસ્કાર લગાડવા તે વાત સારા સારા સાધુ કરતા તે ન સમજાળી ને બાકી તો મેળા રહ્યા તે જ્ઞાને સુદ્ધ રહ્યા કાંઈ ન કર્યું ને આ જીવને અનાદીકાલની ભ્રમણા થઈ છે તે દેશ, કાળે, કરીને એક નિર્ધાર નથી રહેતો ને જીવમાં જે સ્વભાવ છે તે જેમ દૂધમાં ઘૃત રહ્યું છે તથા તલમાં તેલ રહ્યું છે. તેમ જીવમાં અનાદિ કાલના સ્વભાવ છે જેમ મળનારાળ મળવાના સંસ્કાર લગાડ્યા છે તેમ જીવે અવળા સ્વભાવના ને પંચ વિષયના સંસ્કાર લગાડ્યા છે ને પોતાની જાણે સારું માની ને બેઠા છે તે ઉપર સાચી કહી જે “ સવકું દોદોલોચન સવકું દોદો કાન, આપ આપકે જ્ઞાનમે ગદ્દા બી મસ્તાન ” પણ પોતાની ભૂલ ઓઝાવાતી નથી તે ક્યારે ઓઝાવાય તો કોઈ મહાવાનના એકાંતિક સાધુ હોય તે કહે જે આનો સ્વભાવ ઠીક નથી ત્યારે ઓઝાવાય છે અને આચાર્યજી મહારાજ પણ જાણે કેમ જે એમને ક્રિયામાં પ્રેરવાનો સહવાસ પડેલો એ પણ જાણે અને કેટલાકને જુનાપણાનું માન ને પોતાને મુંઝવણ આવતી હોય, તે જો સમજુ હોય તો મુંઝવણ કેમ આવે ? ને કેટલાક તો સાધનને પણ જોડાં કરે છે ને આશ્વરાનું

४४२ →* स. शुकानंदस्वामीनी वातो. *←

बळ ले छे त्यारे महाराजनो सिद्धांत जे “ धर्मस्त्या-
ज्यो न कैश्चित् स्वनिगमविहितो वासुदेवे च भक्तिर्दि-
व्याकारे विधेया सितघनमहसि ब्रह्मणा स्वस्य चैक्यम् ॥
निश्चित्यैवान्यवस्तुन्यणुमपि च रतिं संपरित्यज्य सन्तस्त-
न्माहात्म्याय सेव्या इति वदति निजान्धार्मिको नील-
कंठः ॥ ए श्लोकमां कहुं, तेने जाणता नथी माटे जुना
नवानो कांड मेळ नथी नवा होय ने मोटा साधुने संगे
करीने तथा तेमना विश्वासे करीने पोते सुखीया रहे
तथा बीजाने सुखीआ राखे ने न समजता होय ते
पोते दुःखीआ रहे ने बीजा एनो संग करे तेने पण
दुःखीआ करे ने कहुं जे मारे तो जे पदार्थ के
मनुष्यमांथी क्लेश आवे तो ध्यान भजन थतुं होय
तेम न थाय माटे थोडुं होय तो थोडुं राखीए पण ते
पदार्थनो तथा मनुष्यनो त्याग करीए त्यारे ध्यान,
भजन, थाय ने केटलाकने तो गमे एटला क्लेश आवे
तोपण ते पदार्थनो तथा मनुष्यनो त्याग करी शके
नहि ते उपर वचनामृत वंचाव्या प्र. १५-३७ ने
छेल्लानुं २०-२४ मुं ॥ ३५ ॥

नारायणजी बोल्या जे देवराम मांदा हता त्यारे

१ आ श्लोकनो अर्थ पेज २१३ नी टीप्पणीमां
करेलो छे.।

श्रीजीमहाराज जोवा आव्या त्यारे लाकडां ने गजनुं
द्रष्टांत दीधुं जेम लाकडांमां लोढानो गज नाखीने बाळे
ते लाकडुं बळे ने गज न बळे ए रीते द्रष्टांत दीधु ते
उपर देहनी ने जीवनी वात करी जे केटलीकवार आ
देह पड्युं ने जीव अनादी छे ते भगवान भज्या विना
केटलाक देह धरवा पडे छे. ॥ ३६ ॥

अद्भूतानंद स्वामीए वात करी जे स्वरूपानंद
स्वामीए सहित अमे साठ साधु नगरमां गया ते जाम-
नगरमां झोळी मागवा मांडी ते झोडीमां अकेकने
लींबु जेटलुं अन्न मळवा मांड्युं ते वात श्रीजीमहा-
राजने कहावी मोकली त्यारे श्रीजीमहाराजे कहावी
मोकल्युं जे एक सदगुरु हता तेने शेर एक अन्न एक
साहुकारे बांधी आप्युं हतुं ते मळतुं तेना समागममां
प्रथम मुमुक्षु एक जण आव्यो तेने ओसामण आप्युं
त्यारपछी बीजाने हांडली धोवरामण आप्युं ने बीजाने
पतर धोवरामण आप्युं एवी रीते मुमुक्षु खपवाळा
रह्या माटे तमारे एटलुं मळे ते थुं थोडुं छे ? ते वात
सांभळीने अमारे सुधी हिंमत आवी ने तेमां बे त्रण
साधु नाना हता तेने स्वामीए कहुं जे तमे आ बकाली
मूळा धुवे छे तेनां पांदडां पड्यां रहे छे तेने लावीने
जमो त्यारे तेणे कहुं जे ते लावी गोळामां नाखीने

४४४ → स. शुकानंदस्वामीनी वातो. ✽←

सौ जमीए त्यारे तेनी तो स्वामीए ना पाडी त्यारे
तो ते नाना साधुए कहुं जे अमे वचन लोपीए ?
त्यारे स्वामीए कहुं जे आ तळावमां खडपलीउं छे ते
उपरथी लाबीने खावो. एम वर्ततां जामसाहेबने खबर
पडी जे स्वामीना साधु झोळी मागे छे ते तेने अन्न
मळजुं नथी पछी तेणे कहुं जे स्वामी अमारुं अन्न
ल्यो त्यारे कहे जे अन्न एकलुं तो न लइए त्यारे ते
जामे कहुं जे जे रीत्ये मारुं अन्न लइ शको ते उपाय
मने बतावो त्यारे तेने कहुं जे अमारा साधु झोळी
मागवा आवे त्यारे झोळीमां नाखजो पछी तेणे साधु
झोळी मागवा आवे त्यारे झोळीमां पराणे लाडवा
नखावे एवी रीते बे चार दिवस एज रीत्ये थयुं तेनी
स्वामीने खबर पडी त्यारे त्यांथी चाली निकळया.
॥ ३७ ॥

धमडकाना चोविश गाम ते साहेबे लइ लीधां
बाकी गरास कांड न रह्यो त्यारे तेमां रायधणजीना
त्रण दिकरा तेमां मोटो दीकरो वसमो एटले जणसुं
वेची खावा मांडी तेवामां श्रीजीमहाराज त्यां पथार्या
त्यारे ते डोसी कहे जे महाराज ! आ मोटो दिकरो छे
ते जणसुं वेची खाय छे माटे त्रणेने बहेची आपो
त्यारे महाराज कहे ठीक सर्वे घरेणांनी वस्तु भेगी

કરો ત્યારે તેણે સર્વે ભેગું કર્યું પટલે મહારાજે વહેંચવા માંડ્યું ત્યારે મહારાજ પ્રત્યે ઢોશી બોલતાં જે તે દિવસ તો આંખ્યું ઓઢે હતી અને રામાનંદસ્વામી આવતા ત્યારે એક ઢોસી સત્સંગી હતાં તેને અમે ભક્તાણી કહી બોલાવતાં એવું હતું પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે કોઈકને હોય તેનું લઈ લઉં ને ન હોય તેને આપું છું. પણ જે રીતે તેને મારે વિષે હેત થાય તેમ કરું છું પછી તે ઢોસી બોલ્યાં જે મહારાજ ! અમારે આમ થયું તો તમે ઓઢાવ્યા. ॥ ૩૮ ॥

વાસના તો અમૂર્ત છે પણ જેને વાસના વઝગી રહી છે તે મૂર્તિમાન છે તેને ટાઢવાનો ઉપાય જે સ્વ-ધર્મ, સંગ, આત્મનિષ્ઠા ને ભગવાનની માહાત્મ્યે સહિત ભક્તિ એ છે ॥ ૩૯ ॥

ભગવાન રાજી કેમ થાય ? ત્યારે કહું જે, રાજી થાય એવો એક સ્વપ્ન જોઈએ તેમાં ગૃહસ્થને દેવની, આચાર્યની, દર્શોદ વિશોદ ને નામ એ સેવા કરવી ને ત્યાગીને દેહે સેવા કરવી તો ભગવાન રાજી થાય તથા જેમ જેનો ધર્મ કશો છે તે પ્રમાણે રહેવું એ રીતે સત્સંગની પ્રથાની વિસ્તારીને બહુ વાર્તા કરી ને કહું જે ત્યાગી, ગૃહસ્થના ધર્મ જુદા જુદા છે તે સર્વેને પોત-

પોતાના ધર્મ પ્રમાણે વર્તવું ને આત્મનિષ્ઠા, વૈરાગ્ય, ને ભક્તિ તે તો બેય ને એકાંતિક થકી શીખવાં. ॥૪૦॥

રાજવાડે શ્રીજીમહારાજને પૂછ્યું જે તમને ભક્ત ઉપર સેવા કરતાં રાજીપો જણાય છે પણ સ્વસ્વરો રાજીપો તમારે કેવા ઉપર છે ત્યારે શ્રીજીમહારાજે કહ્યું જે હાડકું છ માસ સુધી ભૂમીમાં દાટી મૂકે પછી તેને કીડી મકોડી અડે નહિ એવું સુકું થઈ જાય ને તેમાં ચીકાશ રહે નહિ એવો પંચવિષયમાંથી જીવ કોરો (લુલો) થાય ત્યારે અમારે તેવા હરિભક્ત ઉપર સ્વસ્વરો રાજીપો થાય છે અને તે પ્રકારની નિશાળો તથા સભાઓ છે તેમાં સાધુની સભામાં તો વિષયનું સ્વંડન થાય છે તેજ સાધુની સભા કહેવાય ને તેજ સાધુનો માર્ગ છે ને જેમાં વિષયનું સ્વંડન ન થાય તે સાધુની સભા તથા માર્ગ ન કહેવાય. ॥ ૪૧ ॥

મધ્યનું ૪૭મું વચનામૃત વંચાવ્યું તેમાં પાતાલ સુધી પૃથ્વી ફાટી એ વંચાવ્યું તેમાં પૂછ્યું જે સંતને કોઈ પદાર્થ આપે ને તે ઉપર જે ઈર્ષા કરે તેને પંચ મહાપાપી જેવો જાણવો માટે તે મેળું તો બેસાય ઉઠાય નહિ ને બહુ દોષેયુક્ત કહેવાય ત્યારે તેનું કેમ સમજવું? એ ઉપર ભરતજીના આશ્વાસના વચનામૃતની વાત કરી જે ભગવાન વિના બીજા પદાર્થમાં હેત થાય

→* સ. શુકાનંદસ્વામીની વાતો. *← ૪૪૭

તે મોટું પાપ છે અને ઈર્ષા તો જેને પદાર્થમાં સત્યતા ન મનાળી હોય તેને તો થાયજ નહિ ત્યારે તેને પાપ પળ શાનું થાય. ॥ ૪૨ ॥

મોહને પ્રમાદ ટલે ત્યારે ભગવાનનું સુખ જળાય છે ને તેમાં મોહનું રૂપ જે સત્ અસત્ ન જળાય તેમાં જે ભગવાન તથા આત્મા, તથા ભગવાનનું ધામ ને ભગવાનના ભક્ત તે સત્ય છે તે સત્ય ન સમજાય અને અસત્ય જે દેહનાં પદાર્થ તથા દેહનાં સંબંધી તેમાં પ્રીતિ ઇ મોહ છે. ને પ્રમાદ જે ભગવાનની પ્રાપ્તિને અર્થે તથા આત્મજ્ઞાનને અર્થે ઇત્યાદિક જે સત્કર્મ તેને અર્થે ઉદ્યમ ન થાય ને દેહ તથા માણ્ક પદાર્થ આદિકને અર્થે ક્રિયામાં પ્રવર્તે તેનું નામ પ્રમાદ માટે ભગવાનના દર્શન, સ્પર્શાદિક જે સંબંધ તેને વિષે અકેકામાં બીજાં ચાર ચાર સુખ રહ્યાં છે તે કેને રહ્યાં છે તો ઇવો જે ભગવાનના દર્શનાદિકનો વિષયી થાય છે તે ભક્તને વિષે રહ્યાં છે તે ઉપર પર્વત ભાઈની વાત કરી તે જ્યારે શ્રીજીમહારાજનાં દર્શને ગઢઢે આવ્યા ત્યારે પાંચ દહાડા સુધી અન્ન ન જમ્યા ત્યારે શ્રીજીમહારાજે પૂછ્યું જે પર્વત ભાઈ કયાં જમે છે ? ત્યારે તેમનાં ઘરનાં મનુષ્યે કહ્યું જે મયારામ ભટ્ટ જમે છે ત્યાં જમે છે પછી મયારામ ભટ્ટને પૂછ્યું ત્યારે તેમણે કહ્યું જે મહારાજને ચોકે

૪૪૮ → ❧ સ. શુકાનંદસ્વામીની વાતો. ❧ ←

પ્રસાદી જમે છે. ત્યારે બ્રહ્મચારીએ કાચું જે આંદી તો નથી જમતા પછી પર્વતભાડને પૂછ્યું ત્યારે કહે જે દર્શન કરીએ છીએ તેથી ચાલ્યું જાય છે તથા કૃપાનંદ સ્વામીની વાત કરી જે દર્શન કરતા ત્યારે પોતાના દેહની પળ વિસ્મૃતિ થઈ જાતી એવા જે ભગવાન સંબંધી પંચવિષયના ભોગી છે તેને પ્રમાદને મોહ ટલે છે. ॥ ૪૩ ॥

મોટાની જે વાતો છે તે મધના રસને ઠેકાળે છે જેમ મધમાં સર્વે રસ આવે છે તેમ ને વૈતાક તો કાચું પણ ખવાય પણ જે મસાલા નાખેલ વૈતાકનું શાક તેનો સ્વાદ બીજી રીતનો છે તેમ મોટાની વાતોમાં રસ અલૌકિક છે. ॥ ૪૪ ॥

ઈતિશ્રી સહજાનંદ સ્વામી શિષ્ય શુકાનંદ મુનિ
વિરચિતે વાર્તા પ્રસંગ સમાપ્તઃ ॥

ઈતિ વાર્તા સંગ્રહઃ

સમાપ્તઃ ॥

શ્રી સહજાનંદસ્વામી શિષ્ય સદ્ગુરુ શુકમુનીકૃત પ્રાર્થનામાળા પ્રારંભ્યતે.

હું જેતે શ્રી સ્વામિનારાયણ ભગવાનને નમસ્કાર
કરું છું તે કેવા છે તો સર્વ થકી અતિશે પર એવું જે
પોતાનું અક્ષરધામ તેને વિષે બ્રહ્મરૂપ એવા જે પોતાના
મક્તજન તેમણે સેવ્યાં છે ચરણ જુગલ તે એનાં એવા
છે અને વળી કેવા છે તો વેદાંત જે ઉપનિષદ તથા
વ્યાસસુત્ર તેણે કરીને બહુ પ્રકારે જાણવા યોગ્ય છે
સ્વરૂપ જેમનું એવા છે અને પ્રભુ કહેતાં અતિશે સમર્થ
છે અને વળી કેવા છે તો અનેક કોટી એવાં જે
બ્રહ્માંડ તેની જે ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ ને પ્રલય તેના કરના-
રા જે પુરુષને પ્રકૃતિ તેના નિયંતા છે અને કરૂણાના
સાગર છે. ॥ ૧ ॥

અને ભક્તિ ધર્મના પૂત્રને ઇશ્વરના પણ ઇશ્વર
એવા જેતે શ્રી સ્વામિનારાયણ તેને આશર્યા એવા જે
મક્તજન તેમને તે ભગવાન દિવસ દિવસ પ્રત્યે પ્રાર્થના
કરવા યોગ્ય છે કહેતાં ભગવાન પાસેથી જે માગવાનું
છે તેનું તે હરિમક્તને સુખે કરીને જ્ઞાન થાય તેને અર્થ
હું જેતે તેને લખું છું. ॥ ૨ ॥

હે શ્રી હરે ! સર્વ નિશ્ચય થકી ઉત્તમ એવો જે
તમારા સ્વરૂપનો નિર્વિકલ્પ નિશ્ચય તે મને આપો. ॥૩॥

હે પ્રભો ! હે સ્વામિન્ ! હે સુખના સાગર તમારી મૂર્તિના સંબંધ થકી થયું જે સુખ તે સર્વે સુખથી ઉતમ છે તેજ સુખ મને આપો પણ તે વિના બીજું જે માફક સુખ તે ક્યારેય પણ આપશો નહિ. ॥ ૪ ॥

હે હરે ! એક તમારા આકાર વિના બીજા જે આ લોકને વિષે માયામાંથી ઉત્પન્ન થયા એવા આકાર માત્ર તે અતિ તુચ્છ થઈ જાવો તથા અતિશે દુઃખરૂપ થઈ જાઓ. ॥ ૫ ॥

હે ભક્તિ ધર્મના પૂત્ર ! એવા હરિકૃષ્ણ તમારા માહાત્મ્ય જ્ઞાને યુક્ત એવી જે તમારી એકાંતિક ભક્તિ તે સર્વે થકી ઉત્તમ છે તે ભક્તિ તમે મને આપો. ॥ ૬ ॥

અને કામ, લોભ, સ્વાદ, સ્નેહ, માન, ને ક્રોધ એ આદિ જે દોષ તે રૂપ જે અધર્મનો સર્ગ તે તમારી એકાંતિક ભક્તિને વિષે મોટો અંતરાયરૂપ છે કહેતાં મોટા વિઘ્નને કરનાર છે તે અધર્મના સર્ગ થકી તમે મારી રક્ષા કરો. ॥ ૭ ॥

જ્ઞાન, વૈરાગ્ય, વિવેક, બ્રહ્મચર્ય, અર્હિસા ને શ્રદ્ધા એ આદિક જે રૂઢા ગુણ તે રૂપ જે ધર્મનો સર્ગ તે તમારી એકાંતિક ભક્તિને વિષે મોટો સહાયરૂપ છે કહેતાં અતિશે સહાયનો કરનારો છે તે ધર્મના સર્ગને વિષે મને અતિશે દૃઢ સ્થિતિ દેજો ॥ ૮ ॥

हे स्वामिन् ! तमने व्हाला एवा जे तमारा एकां-
तिक भक्त तेमनो जे समागम ते मने निरंतर देजो ते
समागम केवो छे तो सर्व सज्जने माग्यो छे. ॥ ९ ॥

आ लोकने विषे तमारी उपासनाए रहित एवा जे
केवल ब्रह्मज्ञानी होय तथा शक्ति-पंथी होय तथा
नास्तिक होय तथा कुंडापंथी होय तेनो जे संग ते
कोइ प्रकारे मने क्यारेय पण थाय नहि तेवी रीते
मारी उपर तमो कृपा करो. ॥ १० ॥

हे नाथ ! हे प्रभो ! हे स्वामिन् ! मने जे तमारुं
भक्तपणुं छे तेने विषे कोइ दोष ते कोइ रीते क्यारेय
पण बाकी रहेवा देशोमां कहेतां तमारो भक्त एवो जे
हुं ते तमारे विषे कोइ दोष रही जाय नहि एवी कृपा
करजो ॥ ११ ॥

हे स्वामिन् ! तमे ने तमारा जे भक्त तेनो जे
द्रोह ते क्यारेय पण थाय नहि ए हुं तमारा पासे
मागु छुं ते मने आपो. ॥ १२ ॥

तमारा चरणकमलनी सेवानी जे इच्छा ते विना
बीजा कोइ पदार्थनी वासना बाकी रही जाय नहि
एवी रीते मारी उपर तमे कृपा करो कहेतां एक
तमारा चरणकमलनी सेवानी इच्छा रहे पण बीजा
कोइ पदार्थनी वासना न रहे एवी कृपा करो. ॥ १३ ॥

સ્થુલ, સુક્ષ્મને કારણ એ જે મારા ત્રણ દેહ તેને વિષે અહંબુદ્ધિ થાશોમાં કહેતાં એ દેહ હું છું એમ મનાશો માં અને તે દેહ સંબંધી પદાર્થ માત્ર તથા દેહના સંબંધી જન તેમને વિષે મમતા થાશોમાં કહેતાં એ મારા છે એમ મનાશોમાં અને તે અહંબુદ્ધિ ને મમતા, તે તમારા એકાંતિક ભક્ત એવા જે સાધુ તેમને વિષે સર્વ પ્રકારે થાજો ॥ ૧૪ ॥

હે પ્રભો ! બ્રહ્મરૂપ કહેતાં બ્રહ્મ સાથે એકત્વ ભાવને પામ્યો એવો મારો જીવાત્મા તેણે કરીને કહેતાં તે બ્રહ્મરૂપ થઈને પરબ્રહ્મ એવા જે તમે તે તમારે વિષે મારે સર્વ થકી અધિક એવો સ્નેહ થાજો તે તમે કેવા છો તો સદા પોતાના અક્ષરધામને વિષે વિરાજમાન છો ને ધર્મદેવના પૂત્ર છો. ॥ ૧૫ ॥

તમારા દાસનોદાસ એવો જે હું તે મને તમારા સમીપને વિષે રાખીને નિરંતર તમારું દર્શન દયો તે તમારું દર્શન કેવું છે તો તમારા જે એકાંતિક ભક્ત તેમણે નિરંતર અતિશે પ્રિયપણે કરીને ઇચ્છયુ છે તે દર્શન મને આપો ॥ ૧૬ ॥

હે ભક્તિ ધર્મના પૂત્ર ! હે ભક્તવત્સલ ! હે હરે ! તમારી સ્તુતિ કરીને ને તમને નમસ્કાર કરીને ને

→* शुक्रमुनीकृत प्रार्थनाમાळा. *← ४५३

तमारी पासे में माग्या एवा जे आ गुण ते मने दया
करीने आपो. ॥ १७ ॥

भक्ति धर्मना पूत्र एवा जे श्रीहरि तेना जे भक्त
तेमणे दिवस दिवस प्रत्ये श्री हरिनी पूजा करीने
तेमनी पासे आज्ञे कहुं छे तेज मागवुं पण बीजुं मा-
गवुं नहि अने प्रमाद जे असावधानपणुं कहेतां करवानुं
न करवुं ने न करवानुं करवुं एवुं जे गाफलपणुं तेनो
त्याग करीने जे प्रकारे एवा गुण पोतामां आवे एवी
रीते वर्तवानो प्रयत्न जतन अतिशे आदरे करीने
करवो पण केवल एम मागीने आळसु थइने बेसी
रहेवुं नहि अने एवा गुण पोतामां जेवी रीते आवे
तेवा साधनमां सावधान थइने वर्तवुं. ॥ १८ ॥

॥ इति श्री शुक्रमुनि रचिता प्रार्थना माळा संपूर्णा ॥

इति प्रार्थना

माळा ॥

शुद्धि पत्रम् ॥

पानुं	पंक्ति	अशुद्ध.	शुद्ध.
१	८	छे	छे
३	३	रुस्त्री	रुखी
१०	४	योगिश्वा	योगिश्वा
१४	६	अथ	अर्थे
२०	११	दृढ	दृढ
२१	१९	विरोध	निरोध
२२	१४	भगवानन	भगवानने
२३	२१	उत्पात्त	उत्पत्ति
३१	८	मराराज	महाराज
३५	१५	छ	छे
३६	७	ता	तो
४१	३	जेन	जेने
५०	५	त	ते
५०	५	देखाड्याने	देखाड्याने
५०	१२	भाक्त	भक्ति
५४	१२	इंद्रयो	इंद्रियो
५७	५	दृढपण	दृढपणे
५८	१९	हाय	होय
१०७	२१	साचो	सामो

पानुं	पंक्ति	अशुद्ध.	शुद्ध.
११२	११	(५)	(६)
११८	१४	इत्यादाक	इत्यादिक
१३४	१६	जावनी	जीवनी
१३५	१३	ज्ञानटाळा	ज्ञानटाळी
१४१	१५	तनो	तेतो
१४८	१९	सहि	सहित
१५१	११	तेता	तेतो
१७७	१२	निर्विज	निर्विज
१७८	१६	यथाथ	यथार्थ
१७८	२१	सत्वसुण	सत्वगुण
१८१	१५	श्रीहरिजीनां	श्रीहरिजीनो
१८२	८	दहनुं	देहनुं
१८२	११	त्यजधर्मधर्मज	त्यजधर्ममधर्मच
१८३	६	अहार	आहार
१८७	१२	सत्पुरुष	सत्पुरुष
१९५	६	समुद्र	समुद्र
२२१	१५	पुपषोत्तम	पुरुषोत्तम
२७४	९	छ	छे
२८७	११	छ	छे
२९१	१३	म्बयं	स्वयं
२९५	१	चाळता	चालता

पात्रं	पंक्ति	अशुद्ध.	शुद्ध.
३१५	४	दहने	देहने
३२०	९	यथाथ	यथार्थ
३२१	१५	करो	करी
३७९	११	घरामां	धरामां
३८२	१२	असरधाम	अक्षरधाम
३८४	२०	ज्ञास्त्र	शास्त्र
३९८	१६	मुनिना	मुनिना
४१७	३	छ	छे
४३८	१७	भमवानने	भगवानने

